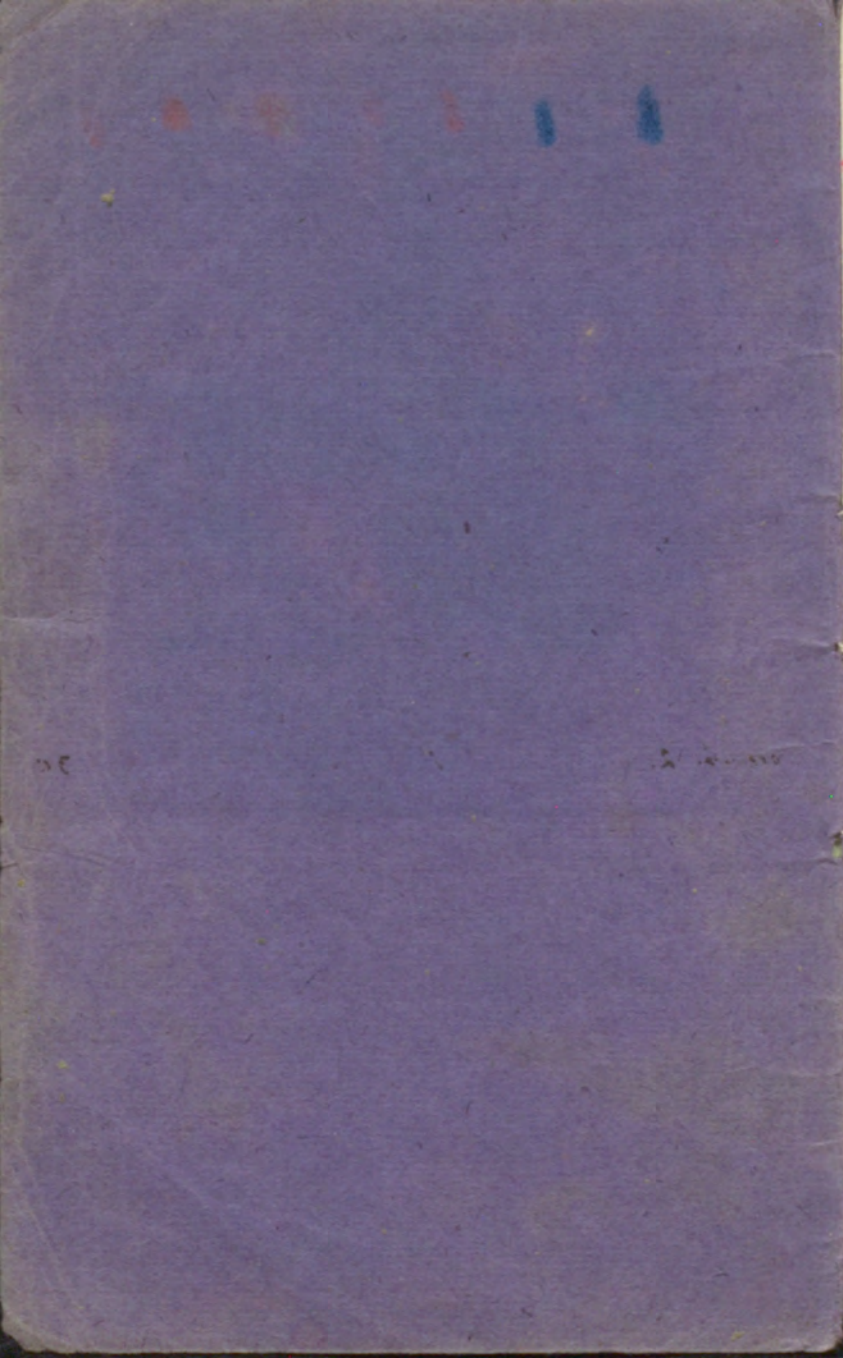

II.

Franču XVII. gadsimtenā
literatūras vēsture.

Lontenda R.

un viņa apraksti un daudzoji liriski dzejoli spēlē
 ļoti redzamu lomu un publikas masai tie patīka
 daudz vairāk nekā stāsts par gana Sereno un gandrīz
~~un~~ Dianai mīlestības vēsturi, kura Montema,
 ierosināja savas pašas mīlestības vēsturi, norisinā-
 / mās ar kadu Leonas dāmu, daudze epizodiskā
 / stāsti, kā peonem, tēlo notikumus iz viņa drau-
 / gu dzīves.

Tas ir saturā tukšs un veetām aplams romans:
 - par kadu ~~no gandrīz~~ (par Beliru) pr. p. stāstīti,
 tā kad tā būtūtik daudz raudojuse, ka no tās asa,
 rām satecejuse upite, kura aptecojuse visapkārt
 bakāninām, uz kura viņa ar' semignuse. Tak drīz
 pārceļts citās valodās, romans ļoti patīka lasītā,
 jeem: sabēdriba grībeja atpūsties no asinsizlē,
 šanas, kura tā sastapa ir dzīvē, ir brunneisku
 romanōs, publika atrada, ka šē viss tik pat
 pēvilcīgi un intresanti, kā pr. p. pašā Amadisā,
 bet dzīvās krāsās telotā sirds dzīve ir daudz intre-
 santāka par visām apūcīgām turnīrām un ka-
 reem. Montemajora „Dianai” radās daudz pakal-
 darinumu; drīzumā iznākušais franču tulko-
 jums piedzīvoja ^{isā} pēsmāz laikā vairāk izdevu-
 mu un modināja franču fantozijas pašdarbību.
 Vislabākais un iespaidošākais no Fransijas ga-
 nu

19. romanu i Honoré d'Urfé. X

Honoré d'Urfé (1567-1625) ceļas no vecas ari, stokratu ģimenes, ta preekšgājēji iznākuši no Ba, varijas, kur saucās par Vulfjam, ceus no ta tuvākcom vectēvcom bija Franciska I audzinatājs, ar viņu kopā tas bij Itālijā un atgriezies no turcesnes uz, cela sev pili la Batic. Tajā pili 1567.g. pēdzima ari Honoré. Tas bija karsts ligas pēkritejs, karō, dams lida pēdejai eespejamibai ar Indrixi IV, kad šis uzvareja, tad viņš devās uz Savoju, kur tam bija radnecigas saites, bet pec tas atgriezās atpakaļ un apmēvinājis ar pastāvōšn kartibu.

Agrā jaunībā tas bij cēmtēļees kadā Dionā de Latomoran, kad tas atgriezās no ceļojuma uz Ital, tas salās, tas atrada viņu apprecetu no ta mēsi, ga brāla, bet mīlestiba nebija miruse ta vrdē, pec kada laika pavests atlāva šcirtēs un Honoré ap, nēma nu Dianu. Tak tas tapa slikti atalgots par savu pastāvību; Diana izrādijās par ^{svarstīgu} svarstosū sevecēti, un viņa laulības dzīve bija nelaimīga. Ko tas neatrada pateršā dzīvē, to tas pūlejas pa, nākt savā fantāzijā. Savu romanu, Astrée tas eesāka Savoajā, viņa pirmā daļa, "L'Astrée, où sont deduits les divers effets de l'konnerste ami, tie" iznāca 1610g., bet ceturtā - 1627.g., divi gāduš pec viņa naves.

Veeta, kur šis romans noteek, - ir Forets, notiku,
 ma laiks - nenoteikts jeb nav noteicams. Pār zemi
 valda kēninoene Amaris, kura uztura pēc sevis
 mīlestības galmu (cour d'amour) ar daudz mīnfaun
 starp kurām pirmo veetu pēc savā skaistumā ceņem
 princese Gabatoja. Vīvestīgi brūņņeckēi sacē zemi no
 ceņaidmēceem, luncinās ap damām un raksta ma
 drigalus - ganu dzeomas. Bet notikumu galvenā
 veeta nav šē.

Tai pašā zemē ir ganu sabēdrība, tee ir izglitoti,
 apejotēes, satikomē ne mazak daili par brūņņeckēem,
 bet viņi ceņist kaču, maz rūpedamees par savām
 ganiklām, tee cauru deenu ved delixatas sorunas
 par mīlestības zinātnes dačadu terminu nozimi.
 Šo nebijaņu ganu dzives telojimā izteicās rūpji,
 tak gaisi zimetē^{ta} laikmeta ideali, visdarzakā ce
 zime, pēc ta laika labako laužu domām, - ir sirds
 šķīstība, maivība, savceņota ar neparastu maigu
 mu. Par tās neseju parādas romana varonis, Sela,
 dons - vislabākais no ganeem, kura vards kļuvis
 par appellatīvā jeb šķiras vardu, un nav aizmirsts
 līdz mūsu deenām.

Seladons ceņmīlejees ganeerē Astrežā. Astreža,
 dabujuse molu ziņu par ta neuzticību, laupatam
 sava vaiga lūkošanū. Tymisumā cēt Seladons slikt,
 bet daba negrib ta postu; udeņs izmet to pamiru
 šē

21.
stāvokli pēc Galatejas pils. Galateja izglabj to un
semīlas viņā līdz bezprotam, bet Seladons bez no-
tās mīlestības taksnesi, uzceļ tur deoverti Astrejai
templi un izstata tajā savas mīlākās portretu,
ko gleznojis pēc atmiņas. Pa tam Astreja noā-
loja savu ceetsirdību: ta pamet piederigus un
dodas ceļot. Nejausi nonāk ta tai pašā tuksnesī,
eranga templi, Astrejai, pazīst savu gīmatni,
atmin Seladonu, kurā turā par bojā gājūnū,
pārplūzdama asarās un vaimanās. Seladons redz
visu to, pēc kada drūda padoma pārģer bjas
par meitecti, stajas draudzībā ar savu mīlako,
tās tikums pēc tada tīkla mīlaka nenāk ne ma-
zakās breesmās.

Pa tām starpiam Galatejas pili apsed launs bru-
neks Polemas (no gr. vārda Πόλεμος - karš), ta ka-
rotaji saņem gūstā Seladonu un Astreju un no-
stata tos pirmās rindās, lai saceltu apjukumu starp
apsestēm. Seladons izrāda brīnamus vīrestībā;
Polemas krit, Galateja atsvabinata. Tik tagad Sela-
dons dodas Astrejai pazīstams, ta sanāk dusmās
par mānīšanu un sevišķi par tam, ka tas redzejis
viņu pus izģerbtu; sūta to uz navi pēc, īstas mī-
lestības avotā, kurā saģ. nīkmas lauras, saplosta,
mas nageom visus, kas tuvojas. Seladons, zinams,

22.

padodas mīļākās stingrai pavēlei, bet laurus to ne
aizteek, glaimīgi vēdinādamas astes. Pa tam Astreja
paspēja apdomāties un steidzas nu patē pec lauvām,
ka esmu bojā šo nagās, bet zveru izturās arī pēst
viņu ne mazāk maigi, glaimīgi, mīļākie nonāk
kopā līdz mīlestības avotam un tur pārlecinaš
pēc savstarpīgo uzticību. Pa pērkonu un zibināš
parādas Kupidons, paveledams mīlošām sirdim
sareenotees.

Pusgādsimteni Astreja, šī sasmalcinatas ga,
lanterijas kvintesence, šis visraksturīgākais augst,
manu dzejas ražojums, valdija Francijā un caur
to visā Eiropas literatūrā, ja, tās — jebīn jau va,
jaks — iespāids bija sajūtams līdz pat XVIII. gādsim
tena beigām. Tagad visas 12 Astrejas grāmatas
pēvalat — izlasit, neskatot uz tās salīdzināmi
veeglo valodu, ir leels, smags darbs, bet d'Urfē
laikabēdri un turākie pēcnāceji bija pārlecina
ti, ka labāku romanu sacerēt nav iespējams. Vēl
pēirms pēdejas daļas iznākšānas 1624. g. d'Urfē
dabuja uz Vacijas vēstuli ac parakstu no 50 leel,
kunigzem, grafzem, baronzem un to kundzem un
meitdm. Izlasijūši pēimās divi daļas, visi vēstū.
lē parakstijūšers nolēma dibinat „Akadēmija pa
teesi mīletājeem”, katrs pec laika parāduma izvēlē
jās

23.
sev šoreiz pseidonimu tik iz. Astrejas, tak ne-
veems no viņiem ne-cēdrošīnajas pieņemt Sclado,
na vardu; šo godu līdz ar goda lociela nosauku-
mu piešķīra slavenā romāna autoram.

Drama. Viduslaiku beigās un Renesanses
laikmetā franču nacionālā drama sasniecīa
jau augstu attīstības pakāpi. Līdz pat XVI. gād,
simtēnā beigām izrāda farses, satīras un mora-
litātes brālību un skolu teatrās reizām ar visai
spīdošū cekatū. Tai pašā XVI. gād simtēnī pamana
mēģinumus radīt klasisku dramu Francijā,
tagad jāizrāda uz itālecīšu - spāncīšu cespaidu
arī šai Dzejas šķirā.

Pasā ticības karū karstumā nodomāja doties
uz Parīzi veena no vislabākajām itālecīšu trupām,
tā saucamē Comici Gelosi, kas uzvēda komēdijas
ar pastāvīgēm tīpēm (Arlekīna, Pjero, Pantalō-
ne u. t. p.), ar agrāk dotu scenariju, bet bez gatava
teksta (comedia dell'arte). Viņu pravā bagātā pce-
vilka hugenotu zīnkārību, kuri tos sagrāba sa,
vās rokās, valdība ar mokām atsvabināja ak,
teorus. Nekatol uz tam, ka publika neprata pa
italiski, - viņu izrādēs bija gandrīz arveem ba-
gatīgi apmeklētas. Tad 1600. gadā Gelosi parādi-
jas atkal Parīzē, palīkdami šē līdz 1604. g., viņi

modināja pēc frančužiem sacensānās un - pēc viņu
 aizvešanas no Parīzes, parādījās uzstājās divi franču
 trupas, kas darīja pakaļ italošiem vēlā un ražošā,
 nas un uzvešanas paņēmeenās (zem Lui XIII da,
 bonveena no tām jau valdības. pabalitu). Puslīdz
 ap to pašu laiku cerodas Parīzē arī spancešu tru,
 pa. Pašai par sevi tai nebija sekmiju, bet бага,
 tais spancešu repertoars nonāca Francijā ne,
 teeši caur teem pašam italošiem, bet tad caur
 teešiem tulkojumeem. No Parīzes franču teatrs
 izplatījās pa provincem un drīz nebija nevee,
 na leela pilsata bez veenas jeb vairak trupām.

Teatrs. Teatrcem to laiku nebija plašu telpu,
 un tee nebij esikoti proekš daudz publikas. Tru,
 pa sastāveja no 7-8 cilvēkiem, uz visteelakām
 Parīzes skatuveem akteeru skaits reti pārsneedza
 20. Kad nācas uzvest kāsa speku, tad evikoja
 jeb nolaida Kūlises ar uzņemeteem izaldateem. Bija pavi,
 sam tik veena ložu vinda; gandrīz ne apgaismo
 ta tā, ka daudzi nesa sev no mājām līda vaska
 sveces. Skatuve bij apgaismota caur dažeem luk,
 turcem, no kurcem divi stāveja pēc sufleera
 telpas, lai publika varētu redzet akteerus no gal,
 vas līdz nājām. Dekorācijas sagādāja caur tepi,
 keem, un šo pārmaina notika tik dibenā. Orkestri

25.
ceivcetoja vienā no ložām, un tas sastāvēja no 2
vijolēm; dažreiz no fleites un bungām.

Keskatot uz šo nabadzīgo eorikojumu, — ta laika
franču teātris bija pilns dzīvības tamdēļ, ka bi-
ja cieši saistīts ar literatūru un pagēreja pasta-
vīgi jaunas veetas, pēc katras trupas bija pa-
stāvīgs dramaturgs, kurš sacereja lugas savai
trupai jeb pārstrādāja tās vajadzībām vecus ga-
balus, par jaunu lugu tas dabuja 2-3 eskū (vārds
šis celes no lat. scutum, vairogs un apzīmē tirdzniec-
kā vairoga dālderu) un kadu senākuma daļu. Pa-
rakais senākums tapa pēc izdevumu novilkšanas
izdalīts starp akteereem, pēc nolikta kontrakta.

Veens no jaunās Francijas pirmajiem pazi-
stamajiem dramaturgiem bij jau peeminētais
Aleksandrs Hardi (Alexandre Hardy, 1560-1631). Tas
ir slavens caur savu ražību. Tas piedzima Parīzē
1560. g., kā šķiet nabadzībā, nedabudams kartīgu
izglitību, bet budams visai pulks lasījis cilvēks.
XVI. g. simtēna beigās tas bija kadaž provinces
trupai par dramaturgu, 1600. g. tas nonāca Pa-
rižē, peestadams pie teātra Harē (Harais), pēc k-
ka tad stradaja savā mūža atlikušos gadus jeb
sava mūža mazako pusi. Tas mira 1631. g. Viņš vare,
ja neparasti ātri, rakstīt: 2-3 deenās tas sacereja

5-ceļēnu traģediju varsmās, vajadzīgā gādījumā tas
vareja sarakstīt lugu veonā naktī, no kam zināms
tad ceļa tās vēstība. Rakstīšanas ātrums un pavis-
šums cēlās pa daļai no nepieciešamas vajadzības:
saka, ka pēc veselu lugu tas dabūjis 3 tāldevi ho-
norāra.

Savas Parīzes darbības sākumā tas spīlgti attā-
linājas no Aristoteļa poētikas likumiem, nece-
verodams ne laika, ne veetas veenību, un līdz-
gi viduslaiku misteriju autorēm un spāņiešiem,
dalidams savas lugas ne ceļēnās, bet doēnās. To-
mes šos agrās teatra gabalās tas daudzkārt pārceļ
katastrofus aiz kulisem, ne-uzvezdams tadā
veidā kautinūs uz skatuves.

Viņa mīļākās šķiras ir: traģedija un tragiko,
medija (zem ka tagad dramu saprot), veelu tas
aizņemās, kur tik ekrīt: no grieķiem, romnie-
kiem, spāņiešiem, itāļiešiem, pat no vāciešiem,
tas terpī dramatiskā formā anekdotes, novelles,
klasiskus mitus un, protams, ne pa naga melnu,
mu nerūpejas pēc laika un veetas koloritā
severību. Pēc mancerās izļēstot svešu mantu,
pēc teeksmās uz anachronismēm un pa daļai
pēc dožu cilvēcisku kaislibu tēlošanas spēka Akk.
sandro Harvi atgādina pēc Šekspira. Francijas

27.
melaine pastāv esko tam, ka tās nacionālais teātris
tapa agri nospeests no galma teātra, kurš pēc savā
pirma pasākuma ceļa no Astrejas vecumam un no
poedoklasiskiem otrkāt. Flārdi pats ziņo 1623. g.
dā espeestā ziņā, ka tas sacerejis ap 500 lugu, tā ka
tas arī pēc tam kadus 7 jeb 9 gadus turpināja ra-
žot, tad jāpeemet vel kads simts. Espeesānā (1624
- 1628) tas izlasija daķadu šķiru 41 lugu. Pavisam
tas sacerejis kadas 800 lugas, ka jo šai ziņā sa-
censdamees ac Lope de Vega, no kura daudz aizņemas.
Kaut arī Flārdi, izpatikdams publikas garšai,
labprāt kaxās pēc pastorālem, tak citi reguva vai,
rak slavu šai modes dzejas šķirā.

Markiss Rakans (Marquis Racan, 1589-1670),
pazīstams ta laika lirikis, nāca 1618. g. klajā ac
lugu „Avjn ganiba jeb Arteniza” (Le bergerie ou
Athenise), kurā mēģināja evest darbiba greeku
tragēdijas kori. Darbiba notiek Parizes apkartnē,
kura izvādas par brīnišķigu pilsoņu: tajā par
katru nozēģvānos pret mīlestību soda ac navi.
Ran lugas saturs: Divi gani, Alcitors un Lucidas,
mīl ^{gani} ganeoni Artenizu, pirmais regūst tās pret-
mīlestību, bet Diana parādas sapnē tās mātēi, pa-
vēledama šij dot savu meitu tās veetas aēdrimūšam,
bet Alcitors dzimis citā ganu ceemā. Tas ir pir,

29. De Segrè un Dezuljer ^{Desaulières} kundze.

Janis Reno de Segrè (Jean Renaud de Segrais)
dz. 1624. g.; no 1642 - 1672 g. bija par kamberkungu
pēc ledakunga Monpansje, mir. 1701. g. Tas bija
Rakana pēkritis, staigādams šī pedās. Bet de
Segrè kā arī Dezuljer stāv zemāk par Rakanu
attiecībā uz daļām varoņiem un melancholisku
graciju, lai gan Segrè „Eneides” tulkojums ir ve,
tām iten skaists un dažas Antoanetes Dezuljer
idillijas nav bez vācīkāršuma un dabīguma.
Leur jaunclasisiskas kritikas espaids, kurā sting,
vi vajāja senatnes idillijas izvirību, — pastorāle,
naivā jeb bukoliskā dzeja, uz kuru sācokure,
jāsīs un sapudēstā Versālas sabēdriba sajūt ne,
savaldāmu cēnsānos pēc pretstatības meklēšanas
likuma, — pārveidojās savam pirmarotam tu,
vejā garā. Pēc Segrè tā episkajā poēmā, Athys un
tā eklogās parādas viņa formas zinā pēc Lotela
Rambuljēs bukolikas pilnību eeguviān turpi
numā, bet pēc Antoanetes Dezuljer tās labākās
idillijās (Avis, Putni, Zemā u. c.) naivā dzeja
tuvinās neveselīgajam, bet pēvilcīgajam sexo,
šā gadsimtena sentimentalismam. Antoanete
Dezuljer (Antoinette Deshaulieres) dz. 1637. g. dabu
ja teicamū izglitību, drūz pēc apprecēšanās pēdži
voja,

izbandīja pulkui romantisku, bet tās vārdu neaptra-
pamun deku. Kad ta nonācās Parīzē, — tās talants un
daiļums griezā uz viņu vīspārību, to dēvēja par
desmito mūžu, Francijas Kalliope. Jemica 1694g.

Kreevu valodā tā pārtulkota no Morzļakova un V.
Panajeva. M. Morzļakovs atdzejēja viņas idilli,

jas un izdeva tās ar dzejnieces portreju Maskavā,
1807. g. zem nosaukuma „Mgurinim Tsmu Dezyrsepe”

Ē veoms paemērs no šīs dāmas vislabākajām idil-
lijām „Putni”. — — —

Janis Meré (Jean Mairet, 1604—1686). 1621. g. uz-

stājās ļoti izdevīgi ar pastorāli „Silviju — Silvaniju

(„Sylvanie”) 17 gadu vecais dzejnieks J. Meré. Tās

^{paudzima} dz. 1604. g.; viņa luga severojama caur tam, ka

tās autors cenšās pēdot pastorālei dabīgumu, re-

alismu: lugas varone, ganeņa runā veerkas,

šā laužu izloksnē; princis, tās mīlākaps — galma

valodā. Tūklāt šī luga atšķiras caur sava sa-

tura fantastīguma. Pēc 4 gadeem lugā „Silvanira,

jeb dzīvā mirušā” (Sylvanire ou la morte vivante)

tas aizrāda, ka italecīši, kas aizsteigušies francūžiem

preekšā visās mākslas šķīrās, veduši to uz domām,

— greestees pē senatnes raicstneekcom un pē Aristotē-

la, kura poetikā tas atradis trejn veemību likumu

un šo likumu tas nodomājis stingri severot, ka

Leen. F. Lautenbacha kungs.

A 49.
5. X. 08.

Padewigi beceel luhgi nakt uf
Wezako-Paidomes sehdi, Freschdeen,
8 oktoberi; pulkslen 9 wanarā, mana
darba ihflakā. (Stud. Konwiltā)

Darba preerscheti:

- 1) Atklahstanas wanara galiga aprehuinaftana
- 2) par naktofehu ifihnojumu,
- 3) ifihwanha jautojums,
- 4) 4 heedru-weizinataju ufneimshana,
- 5) tenofehi darbi (Beedru noudu fawahstehana,
Eewa, Sand eke.)

Preerschneers: E. Grohwiks

11)
Jūs eccerates mīlet, un mīlat tad ar brīvi!

Ja apnīka jums šē, — jūs skrejat, kur jums tik!

Jums daba mātē is, jūs vedat jaunu dzīvi!

Nav tikumu, nav launu netikumu jums ne tik.

Jūs meirā, ka jūsu mužam vena drēbe dota;

Nav mežos dzirdams, nav, ka ūpis mirdzētu

Reiz pāva skaistā rotā,

Ka krauklis lakstīgals dziesmu pogotū.

Ak, nava mūsu manta patecība!

Tik peeklajība, teesības un izgbitība,

Tas viss, kas prasa no mums stingru klausību.

~~Bet melo — kļūstas gan un glaimot bet lišči — draugs tad tu~~

Vaj viltus launs kas nava?

Bet melo — izvīses; bet lišči — draugs tad tu.

Āi daba nav vis mūsu slava!

Jeb atgāsimēcs mēs, aiz kauna nosarkstot,

Pareizi atreebj^{ta} par mūsu atkriļumu,

Mums barību bez pūlem, rūpēm nādodot.

Viss, viss pret mums caur elementu pārvertumu,

Jā segums, zeme, udeņi... Gaisa tāla bidamēcs

Nu drēbes gatavo, sej, sakraļ augļus klēti

Un pecau trīci tu par tam, ko sekraļces.

Ak, putni, jūs veen sveti!

Preekš jums vīrs gatavs stāv; ne art, ne sēt, ne krat,

Jums atleok mīlet veen un dzedat, lidinat!

Tik tīkli izlīstee — jūs meera maitataji. mooru trauc jums cilpa nākot, launas
roks.

Ak breesmīgo vaidnoeks tads!

Bet bezrūpe jums draugs, bet baile — mūsu vads!

Jums mokas — mīklis veens; mums visa dzīve — mokas!

No kereja veen begt! ^{jeb izvairātes} tā glabēet savu brīvi

Jeb skrejaet ātraki, jūs makee, ātraki!

No kereja tik begt! jeb izvairātes brīvi

No lētticības drožaki.

Ak, rukti, rukti, dzivat verga dzīvi!

Kā jau taints, šij dzējainā netrukst veenkarsūma un dabiguma.

Zeen. F. Laubenbacher kungs!

Nr. 40

6 September 08.

Padewigi teeneet luhgli nahet uf Wepako
- Padomes sekdi, sestodeen, 6 septembei
s. of. pulkstēn 9 wanarā, «Karskupe Söher»
telpās.

Darba preekschneiti:

- 1) Gfrichnojumi (Programma, eeiijas manoi etc. etc.)
- 2) Terofehi darbi.

Preekschneens: E. Seakwičs

31. Twīnātū dramatisks izādes pātesai dzīvei. Viņš
apziņas, ka tas nebušot veeģlij, bet labaki, tas saka,
uzrakstīt, sacoret veeņu labu gabalu, nekā 20 sluktus.

Merē uzved 1629. g. uz skatuvi savu traģēdiju
„Sofonisbu”, kurai bija milzīgas sekmes, starpcitu
pateicotees tam, ka autors stingri cevere treju
veenību likumu un veelu nem iz klasiskās ve-
stures, tā twīnādams galma dramu ar macito.

Tīts Livijs stāsta, ka Masinisa, Numidijas kē-
niņš, sagūstījis savu sāncensi, Romas cenaidne,
ku, Sifaksu, tad tas eegāja Sifaksa rezidencē, Cir-
tā, kur sakora asi ta seevu, Flaudrubala meitu, So-
fonisbu. Ka šo pasargatu no romeešu atreebibas,
tas appree viņu, nobvīnedams lepnas kāzas, to-
mer mērkī nesasneedza. Romeeši prasija, lai
tas izdod viņeem senā cenaidneeka meitu, bet So-
fonisba, lai nekristu dzīva viņu rokās, nodūrās.
Pec cita avota ^{Sudama} Sofonisba, bija jau agrak Masinisa
līgava, izgāja pec Sifaksa aiz politiska aprēķina.

Merē uzved Sofonisbu kā tadu, kurā mil savu
agrako tautecti Masinisu, lai izvairītu Sofonisbu
no divvīribas, tas leek nokaut Sifaksu pirms vi-
nas precības ar Masinisu. Viņš izdailoja Masi-
nisu tā, ka šis nodūrās pec savas mīlākās līka.
Visi šee pārļabojumi līdz ar kori, trojām veenībām

un ceverojaunu valodas tīribu darīja Heré lugu tadā mērā populāru, ka, kad Kornels 1663. g. apstradaja to pašu veļu, - tas kureja par vajādīgu publiskas preekšā aizbildinātes par savu uzdevīstēšanos.

Heré, sacerējis 12 traģēdijas, nomira savā tēvu pilsatā, Bezansonā, 1686. g. Vislabākā no tā lugām ir „Sofonisba”. Šo lugu bez kadas apdomāšanās izletojis arī Volters, teikdamus preekšvārdā, ka tas uzņēmēes pūlīnu, to no jauna apstradāt (de re, mettre à neuf). Kornels, kā jau teikts, tapat rakstīja „Sofonisbu”, ļoti sliktu lugu, un pirms viņa vel četri autori rakstījuši četras traģēdijas pec šī pašā temata.

Mz franču skatuves šai laikā darīja pakal, spa, neešu lugām un italiešu farsem, spancešu komediju („comedia”) franči pārkrīstīja par traģikomēdiju, bet kultiveja jau con amore - visvairāk neapšaubamu traģēdiju. Drajneeki, kā: Žanis de Heré, Nikola de Montré (Nicolas de Montreux), Žanis Rotru, Aleksandrs Harđi aizņēmās savas idejas un labu daļu savu apstradajumu galvenām kastām no spancešam. Komēdiju rakstītāji: Boarober's (Boisrobert), Sent Mart's (Sainte Marthe), d'Uvil's (L'Ouville) un citi pa beļaskai daļai apstradaja spancešus. Savu contru atrada visa šī dramatiskā de- ja

33. franču komēdijas trupā (troupe de la comédie fran-
çaise).

Boarobers (Boisrobert, 1592-1662) sarakstīja
komēdiju „La belle plaideuse” („Izcilais putniņš”).

Ēt Janis Rotru (Jean Rotrou, 1609-1650), kurš no
visiem Korneļa preekšgājējiem bij apdavinātākais
par visiem, sacereja līdz Korneļa Lida' iznākšanai
divdesmit gauži vajās traģēdijas, tak sāncenis,
konkurenta sekmes modrināja viņa darbību ta,
ka ta pēdējās trīs traģēdijas, ^{no kurām minamas} „San-Jenē” („Vērita-
ble Saint Genest”, 1646), „Venceslavs” („Venceslav, 1647)
nebut nav slinkākas par Korneļa vajām traģē-
dijām. Korneļam Rotru bija „cher rival” (mīļš
rivals, sāncenis), un kaut gan Rotru bija trīs
gadus jaunāks par Korneļu, tad tomēr šis sau-
ca viņu ar goda vardu „Père Rotrou”, tēvs Ro-
tru. Ta iespaidam uz Korneļu bija labas sekmes.

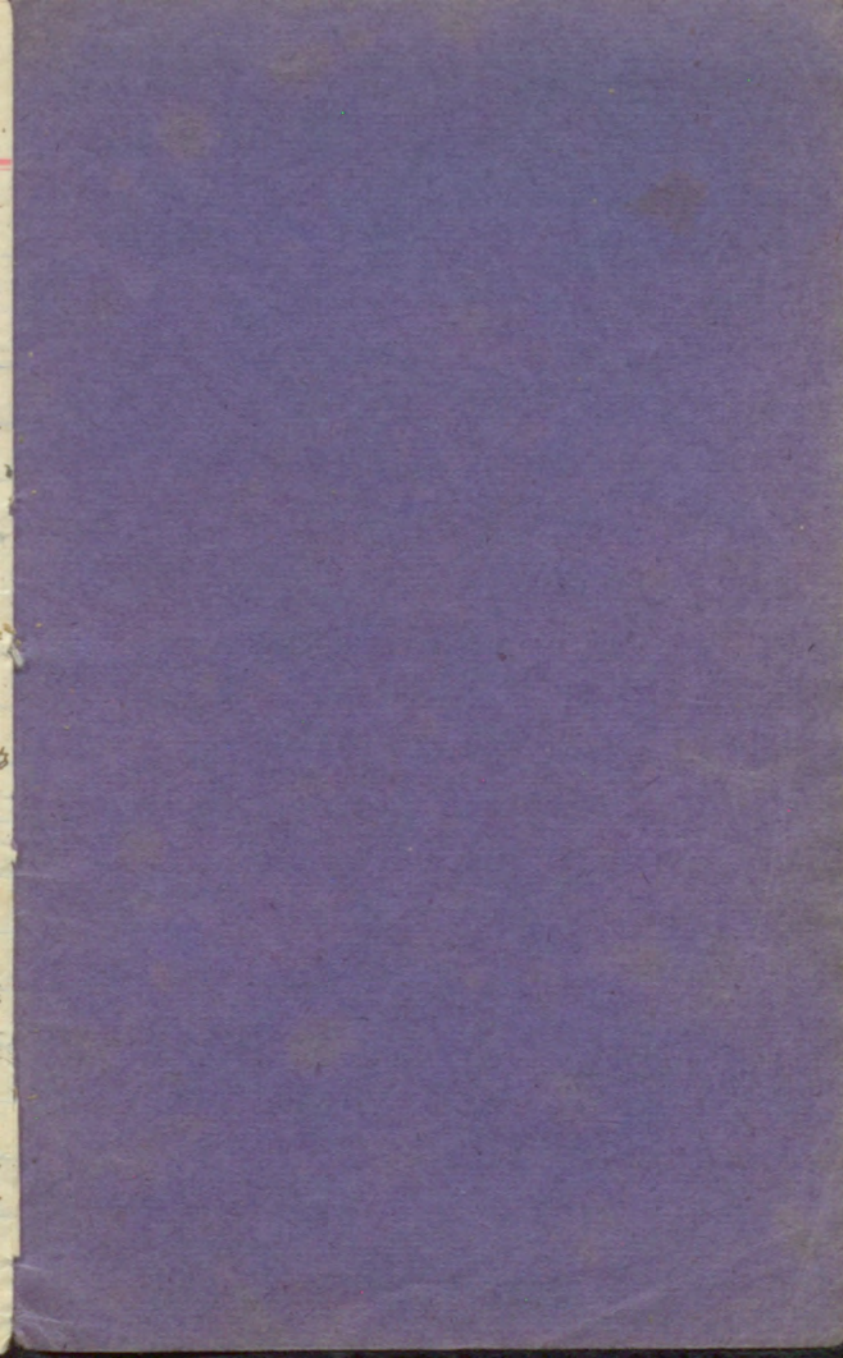
Iespēgt veeglu, jaustru lasāmu veelu laika ka,
veklim ar beclaku talantu, nekā citi, paspēja
tikpat caur saveem ražojumeem, kā caur savu,
bet vel vairak caur savas seeras likteni slave,
nais Pols-Pavils-Skarons (Paule Scarron). Tas
pēdzimā 1610. jū 1611. g., jaunībā nododamers pā,
rak stipri dzives izpreccām, tas kļuva agri noveem
mabags, bet arī kroplis, peekalts uz visiem laikeem

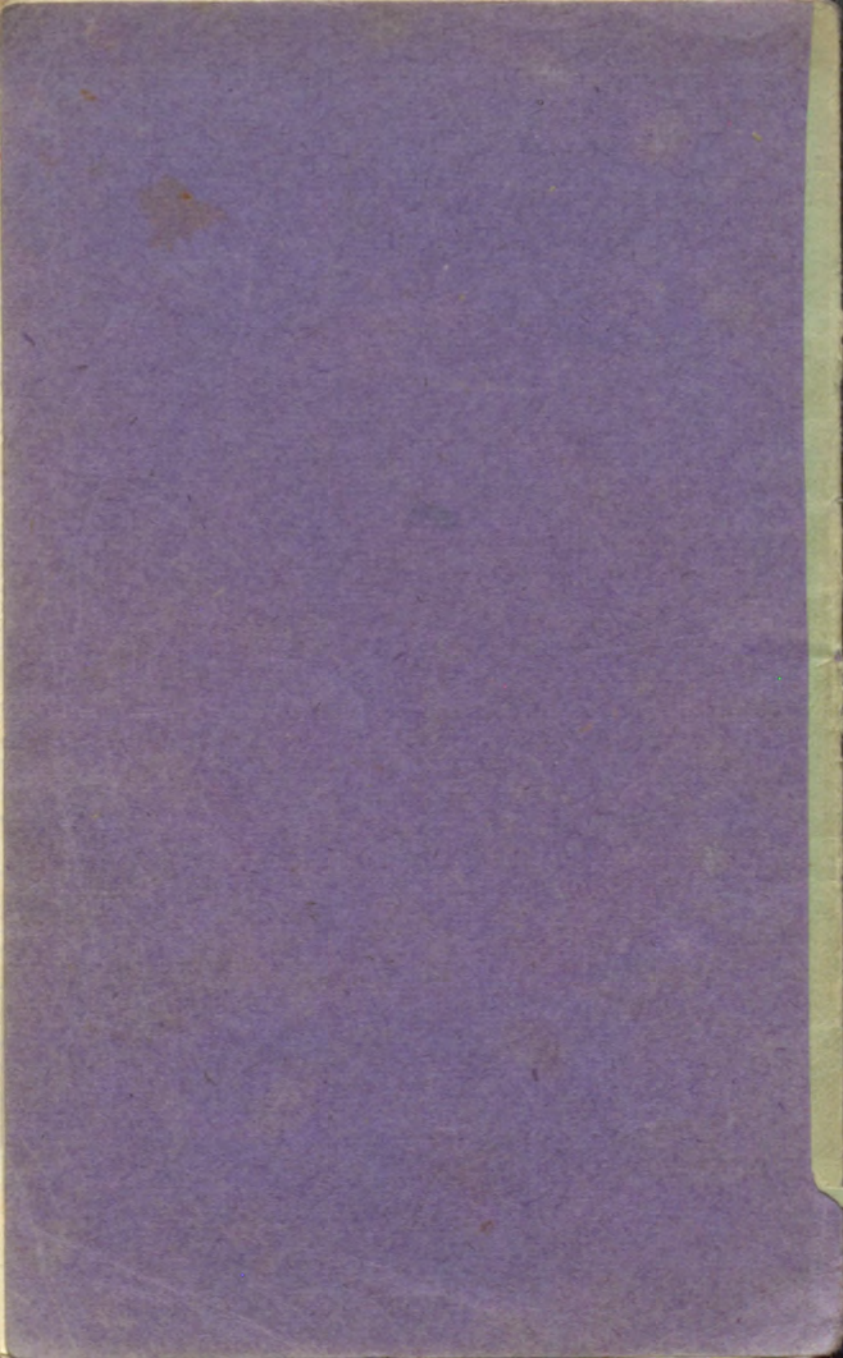
pēc kresla tapat kā vācu dzojneeks Indriķis Heinē.
 Caur savu aspratību un talantu, kas tagad īsteni at-
 tiskijas, Škarons esguva daudz augstu labdaru un
 ceenitaju, kuri ar milu prātu pacelās tā drejiskā
 bēnīgā, ka eeligsmotos pēc ta neizsmelamos jau-
 tības. Tas¹ preceja 1642. g. maršala d'Obinē na,
 badzībā kritušū, bet jaunū, skaistu radneeci, ku-
 rā ar savu garu un veenadu, patikamu dabu
 puškoja vel vairak viņu veenkaršo dzivocli.
 Kustinats no viņas skaistuma un pilniga bez-
 palidzības stāvokļa Škarons lika tai preekšā
 izvēlēties, vaj eet klosteri, preekš kam tas deva vi-
 nai lidzeklus, vaj izcet pēc viņa - but ta seeva.
 Ta pazīstama vesturē zem nosaukuma M-me Mon-
 tenon kā pedeja visuvarenā valdneeci-milule
 un leclā Ludvika slepenā seeva. Pils Škarons mi-
 ra 1660. g.

Pazaudejis savu mantību trakā veoglā dzivē,
 Škarons sāka stradat preekš teatra, dabudams par
 savām komedijām „Zodele”, „Armenū don Fafets”
 pansiju no Austrijas Annas. Tak drīz viņš šo
 pansiju paraudeja caur satinu „La Mararinde”,
 co sacereja pret Marzarini. Savas komedijas, tā
 jau pominētās, kā arī „Kungs un kalps”, „Paša saigi-
 tas rakstijis pie spancešu parauceem. Caur treeku

35.
pār sava kresla, pērkalts, tas sapulceja ap to galmu
un Parizes ziedu, kas celīgsmojas caur tā asprati-
bām un farsēm.

Bez daudz komēdijām, kurām Skarons ņēma
veelu no spāņu teātra, tas sacereja arī dažas
jokainas epopejas, kā: „Tifons” (Typhon ou le Gi-
gantomachie) u.c. Vispaņģīstamākā starp tām ir pa-
rodīja uz „Ēneidu” - „Izzobotais Virģils” (Virgile tra-
vesti). Tā iznāca 1648. g. Tas sarakstīja arī „Roman
Comique” (Komisku romanu), kas nāca klajā
1654. g. Tas satur deviņi sirojošu akteņu un deķe-
neķu meistariiski aprakstītas dēkas. Šai roma-
nā Skarons izlēcēja spāņu Agostino Rojas
de Villandrando (1577-1630) idejas. Šī rakstneķa
rāžojums saucas „El Viage entretenido” (Interesants
ceļojums). Tas ir Skarona „Komiska romana” pro-
totips. Romana saturu iztaira provinces akte-
ņu neleelas trupas dēkas, raibee pēdzīvojumi,
kas ir pa lelakai daļai smēklīgi un rupji ko-
miski, ar teem mākslīgi sapīta kāda no labā
ģimilijas celušās jauna cilveka stiprā kaislība
pret kādu aktrisi, un tur pat espraustas deģ-
ģan daudz epizodiskas nouvelles tadā pat veidā kā
šī pašā Skarona „Tragikomiskās novelles” (Nou-
velles Tragi-Comiques). Tā aizrāda, ka Goethe savu

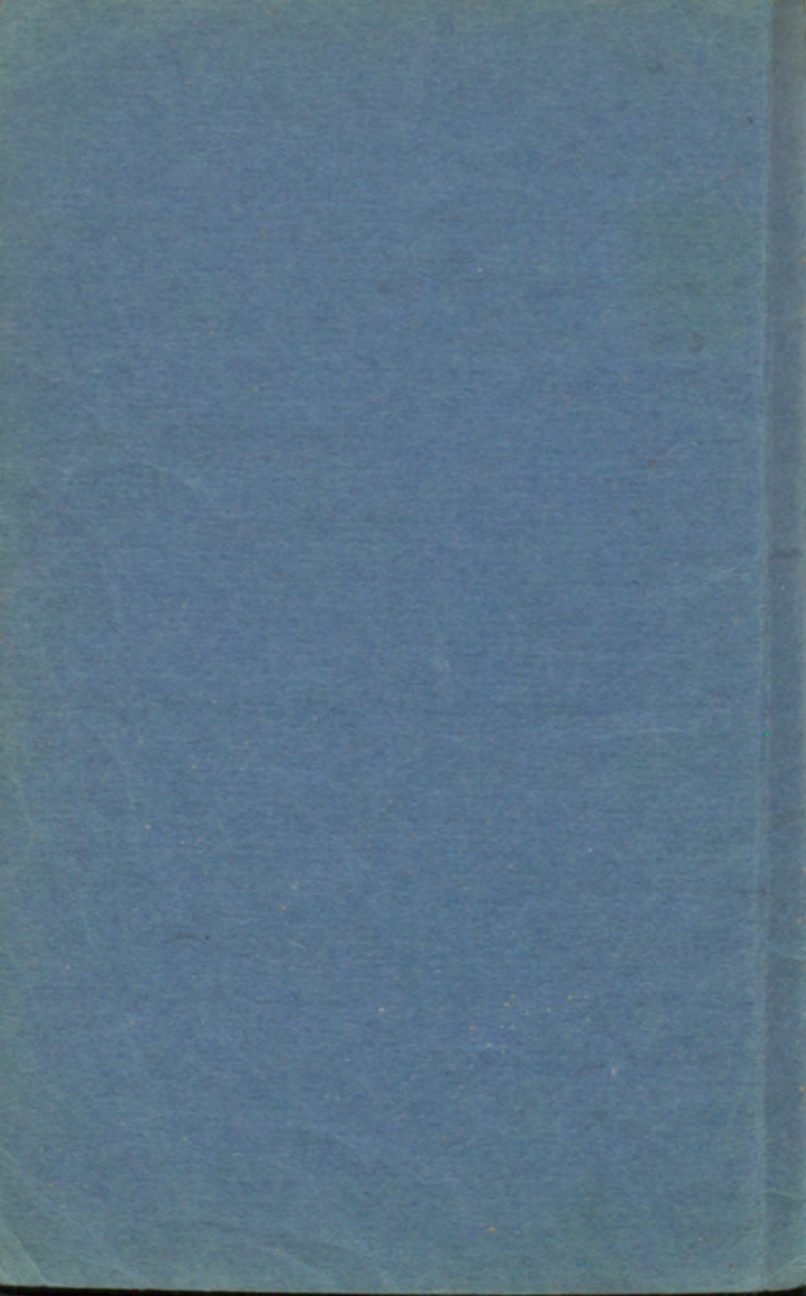

III.

Францъ XVIII. гэдсимтона
литературес вестуре.

Марго Раймерсавъ
V классъ

288

romanu, Wilhelm Heister sacerdotams laicam esotii, 36.
nažoes caur Skarona, Romisko romanu, mazākais
abos šos ražojumos top sirojošos aktoru trupas
dzīve aprakstīta.

Skarons, markīzās Mentenon pirmais vīrs,
damas, kura bija Lair XIV pēdējā un visu,
varenā mīlule, — spēlēja diezgan rēzamu lomu.
Vīrs ir pēdējais un zināmā ziņā viseverojams.
Kais francu rakstnieks, kurš turpināja imitēt
italu-spāņiņu paraugus, par spīti klasiskai
retorikai, un kurš pēsavīnājis arī tēlošanas
gaišību. Visos savos ražojumos ^{būdamus} tas dzīvi kustī-
bu un nevaldamu humoru, — tas sacereja visa-
du šķiru poēmas, starp kurām tās ar komisku
un satirisku saturu ir tās vislabākās. Tā rak-
sti spīd caur nevaldamu humoru un dažā-
komisku skatu jeb situāciju briljantu aprak-
stā.

"Hôtel Rambouillet."

XVII gadsimta pirmajā pusē par literatū-
ras kustības centru bija "Hôtel Rambouillet", pir-
mais franču salons, kam bija Ceels eespīds uz

37.
Literatūras valodu, formu un virziena. Indrīcāš IV
sagatavoja absolutismu. Riselje izvada šo ideju dzi-
vē, viņa centralizētāja darbība nevarēja ne-
spoguļoties literatūrā, šīs cenšanās visstiprākā
izteiksme uz centralizāciju un īstas rakstniecī-
bas nokārtošanu ir - tā saucamo nemirstīgo
franču akadēmija. Bet pirms es stāstu par tās
dibināšanu, man sakami dažī vārdi par salo-
nem, kur atrada paspasni daļā literatūra pa-
pedejas franču mūžnecības un parlamentu ar
monarhiju pedejas sakēršanās laiku. Trīs da-
mu pulciņiem jeb saloniem, pastāvošiem to lai-
ku viens otram blakus, bet esošiem cits ar citu
ceraidā, bija cerverojams iespāids uz tā laiska
literatūru. Tie pilciņi jeb saloni bija „Hotels
Rambulje”, „Hotels Monpansje” un „Hotels Ma-
demoizel „Skūderi” (Hôtel Mademoiselle Scudéry).
Galvenais, visai pasaulē pazīstamais salons at-
radas zem marķizas Rambulje, vadības dzimūšas
Pigani, vadības. Marķiza Rambulje, galvenā gar-
derotmeistara un Turinas un Madridas galma
sūtņa pate, laulata draudzene, izglītota, bet slimi-
ga

un reti savu namu atstāja sovecēte, — sapulēja
 labako Parizes sabiedrību savā namā (hotelā), slawe,
 nāja kopā 1615. gadu. Ta pēdējā 1588. g. un agro-
berību palaida Itālijā, bet 12 gadus veca tā jau
izzāja pēc vīra, 23 gadus vecā markiza Rambuljē
un aizbrauca uz Parizi, tadā kartā dzimtene pa-
spēja attīstīt tās garšu, bet nepaspēja to tiklīgā
zinā attīstīt. Kadu laiku tā apmeklēja Indrika IV
galmu, bet tā kazerņas, ne pilnīgi pēcklājīgais
tonis nevarēja uz viņu darīt patikamu iespaidu.
Ta pasludināja saveem pazīstameem, ka nodoma,
jot nopietni nodarboties ar savas mēitās audzinā,
šānu un tamdiel atsakoties no galma izpēcām,
neapmekledama galmu, tā nevarēja zināms
apmeklet pazīstamus, tās vīrs pa šo laiku bija
pēc sūtņi Itālijā, viņa bija pārāk jaunina un
dzīva, lai sevi nopietni zēdotu bērnu istabai
un kukiņai un dzīvotu saveju un nejausn vīgi,
tu sabiedrībā, bez tam tā nevēlējās audzināt
bērnus arpus sabiedrības. Kas nu tai atlikās no-
darīt? — Kā italoete ar attīstītu literārisku gaumi,
tā izturējas ar ceonību pret dzejnieceem un rakst,

39. Līdzko, ka augstmaņi tā nevēlējas izstāties iz sa-
va apvidus, — un lūk tā mēģina pulcēt savā košā
un garšū izgreznotā viesu istabā gara un dziņu,
ma aristokratijas preekšstāvjus. Patērēties viņas
taktam, mēģinums izdevas: rakstnieceem bija
glaimīgi atrasties skaistu, dailu sevišķu un aug-
stu personu sabiedrībā, bet pēdējās labprāt bija
gatavas, zēdot kaut daļu no savas valas prāta
baudām.

Pa trešdeenām ap pulksten 12 deenā hotelā Ram-
buljē, veenā no viskrašņakām Parizes ēkām,
notika leela pemeņšana, uz kuru vareja sanākt
visi, pat maz pazīstami laudis, bet pa vaka,
veem ir deenas saradās dailā zilā vies-istabā
pulcinš intīmu draugu. Še. preteji citiem līģi-
geem saloneem valdija nebut nespeests, brīvs
un tūklat tiklīgs tonis. Še preekš neveena ne,
bija zvejojot lautesšus un mīlākos: saimniecees
jeb nama mātes meita bija vel meitene, nama
māte bija preekusēs, un viseem bija zināms, ka
ta uzticami mīl savu vīru. ^{Pulcinā} galvenā nodarbošā,
nās bija torģešana, kurai lai gan ne aiz pee-

nākuma, tad tas daudzkrat pēc preeksmēti bija literatūra un māksla, daudās literatūras jaunus rādījumus lasīšana un apspriedes, strīdi attiecotos uz lasīto, arī nebealu ^{gabalu} lugu izrādes, visvisadas petits jeux, pēc jaunā laikā izbraukšana ārpus pilsētas u. t. p. Ja bija ista akadēmija, kas pusgadsimteni rakstīja preekšā likumus valodai un rakstniecībam. Bet valdošais tonis bija veemdi tālu ^{nost} tā no affektācijas (klīvisas), kā arī no velākū salonu tucetajū pedantisma, kas neprotot darīja parakal zilajai veešu istabai.

Drīz hotels Rambulze eeguva tadu popularitāti, ka visuvarēnais Rišēljē eedomājas, to saņem veeem mērkēem izleectot. Vins lūdz marķižu pēc iespējāmības tam atstastit katru politisku sarunu, kura notiek tās salona, tā ka viņam esot veeenā mērā intresanti dzirdēt tā viņa rīcību uzslavas, kā neevas. Marķiža veikli atgāināja tā pēgēlīgo preekšīlikumu, sacīdama: Visi pagūst manu ceenību pret jūsu svetumu, un neveens pēc manis nerunās par jums launu. Rišēljē nerādījas salonā, bet palika labās attiecībās ar

41.
markiža. Vislabākais hotela zedus laiks bija no
1620-1645. g.; līdā 1620. gadam markiža Rambulje
bija vel ļoti jauna, daudzkrat bija grūta un sa-
lons tik dibinājas, 1645. gadā tapa izpreceta
markižas vecākā meita, tās vīrs beims - Julija;
drīz pēc tam bija nogalināts markižas vecākais
dēls un tā sāka pate aši nīkulot. Ja nomira
1665. g., 77 gadus veca. Vecus no raksturīgākām
salona pieminekļiem bija albums, veltīts 1641.
g. Julijai no tās tautceša markiža Montorjē.
Albums pazīstams zem nosaukuma Guirlande
de Julie. Te jauki izstrādāti 29 krāsu zīme,
jumi un pēc tam 61 madrigals, kas sacereti
no vislabākām hotela dzejniekiem un nama
drangeem, saturdami laimes vēlejinumus jaun
pēdzimūšai zīmeto puku vardā. Montorjē bija
gandrīz 14 gadus Julijas tautceitis. Tokpeteri
apleccināja, kā kad tam butu bijis visu šo lai-
ku jastudē pē pēredzējumuem visa mīlestības
ģeogrāfiju, jādzīvo Folis vers, Epitres galantes
meestinos, jādzīvo Complaisance, Petits soins,
Residuite pilsatās un ilgi but Tendre pilsatā,

kuŗa parcelas pēc upes „Estimā” (Cocniba) jeb „Tendre-
 sur-Estimā” (Ternoms - Miletiba. pēc Cocnibas), tīvai tad
 vīnī vāveja aizņņēgt valsts galvas pilsētu, karu
 arī sauc Tendre, bet tā gul pēc upes „Inclination”
 (Klausānās) jeb — „Tendre-sur-Inclination” — pēc Tern-
 oms - Klausānās upes. Bet visa šī ģeogrāfiskā karte
 tā velams izdomājums. Montorjē mīlināšanās tā
 ilga tamlabad, ka pirmkārt ne-uzticejas tai ee,
 mīlēšanās spēkam (tas bija jaunais par Juliju),
otrkārt tas atradas daudzkārt aizcelojumā, treš-
kārt pediģi tas bija hugenots un tik 1645. g. pēc
 ņēma katolu ticību. Vispārīgi visi apvainoju-
 ņi, kurus uzkrāva hotelam Rambuljē, nav uz-
 to attecināmi, bet uz velakeem tam pakalpa,
 rinateem hotelceem - saloneem. Par vislabāco leci-
 bu tam des Moljēra pēcēšvards tā lūgā: Préc-
euses Ridicules, uzvestā 1659. g. Moljērs saka tur-
 „Vislabākās leetas var tapt kompromitētas no
 pērticeem tadā veidā, ka sacēf vispārīgu ignu-
 mu, īstēnas prēciēses (prēciēse hiperboliska
 apzīme ma diēre veetā) velti justos aizkārtas no
 manas komēdijas, es izsmēju tās, kurās tām nejtē,
 Driģi

43.
pakaļķemojas." Īsta, ka markīza Rambuljē bijuse
šā komēdijas izrādē un dandz un sirsnīgi smējusies.
Markīzas salonos mēģinājas daļrūnatnībā, iz-
šķīra jaunu vardu un teicēnu pieņemšanu, sa-
cereja mādrīgalus, bušmes (no bout, gals, un vi-
mer, rīmet, atskanot), ^{im}exproptus (dzejiskus
ēdomus, uz ātru roku saceretus pantinūs), citat
filozofiskus un literariskus jautājumus. Īi poe,
klajības, asprātības un laba tona skola bija
peē tam arī pedantisma, skola affectācijas un
klivības skola. Īis sabēdrības damas sauca par
klivīgānu (izvēlīgānu, prēcīeuses), bet Moljers
savā Les prēcīeuses ridicules izsmēja ne marki-
zu Rambuljē, bet tās meitu, markīzu Monto,
zjē, kuņa vadīja salonu peē mātes naves. Vīna
novēda hotela Rambuljē smēeklīgo pusi līdz
ekstremam, kamēr tās māte rūpejas nopēstni
par gaumes tīrīšanu literatūrā un asi atsācijas
kardīnalam Rišeljē ar tā lūgumu, speēgot
hotela - salona apmeklētājus. Ta caun šo salonu
sevestae teicēni, kā p. p. un ^{-noperēcēšamājs}necessaire flakaja
veētā; „conseillo^r de grāces” - grācījas padomneeks

1597-1639

1707-1766

4) Laikmatā no Opitzā līdz Gottschedam iznācuse grā-
 mata no Pegnicas ar ja gars, Pegnitz pfürwitz Harsdörfera ar
 nosaukumu: „Poetischer Trichter, die deutsche Dicht- und Reim-
 kunst ohne Behuf der lateinischen Sprache in sechs Stunden
 eingugiessen. Ja ka ta ignāca Nürnbergā, tad to sauca par
 „Nürnbergar Trichter”. Tā tad sacīts, ka veenkarsās runas
 veetā Drejā jāleto skaisti domu bagāti apraksti, kā Frūk-
 ling veetā Blumenwater, Wein veetā Schlafreizer, Postensaft,
 Keltorblut, Wind veetā Wolckentreiber, Felsenstürmer, Wirbel-
 heger, Blütenfeind. Vard_{mn} Feld jāpēcēkot pēc mēnešā, kurā
 rakstot, cits adjektīvs. Janvarī tas esot hartbefroren, febru-
 arī windbetäubt, martā — neulichgrau, aprīlī neugepflügt, mai-
 jā blumenhold, jūnijā vielbegrast, jūlijā hitzematt, augustā
 ährenreich, septembrī ganz durchfeuchtet, oktobrī fruchtbe-
 reicht, novembrī grünlichfals, decembrī schneebeamt. —

44.

spoguļa veetā; „miroir de l'âme” - dvēseles brīnumu
acu veetā; „flambeau de la nuit” - nakts lāpa mēnācā
veetā; „les portes de l'entendement” - uzmānības
nesejs, aušu veetā; „les chers souffrants” - milās
ceetajas, kāju veetā; „écluses du cerveau” - galvas
jeb smāzrenu slūžas, deguna veetā; effronté blonds
cheveux, nekaunīgi dzeltenī mati - sarkanu matu
veetā; commodité de la conversation - sarunas
ertība, kreslu veetā u. t. l. - ir pateesi smēklīgi
un samaksloti, tad tomēr nav jāaizmirst, ka
hotels Rambuljē ceveda valodā daudz teiceenu
un vārdu, kas tani top leetoti līdz šobaltdēnu.
Kā: „sobre dans ses discours” - karnība, veenkārši,
ta runās - sarunās; le masque de la vertu, tiku,
ona maska; perdre son sérieux, zaudēt savu no-
pastnību veenkārši, rire, smēetes, veetā; jo intre-
santa izteiksme - quittances d'amour - mīlestības
kvītas - sīnuma veetā; équiper ses pensées dans
nobles expressions - ceterpt savas domas dailās iz-
teiksmēs; s'encanailler, kapt par kanālu u. c. [†] Uzg
valodu šim salonam bija stipri ceopaidi; pa daļai
labdarīgi, pa daļai kaitīgi; tas tuvināja sarunas

45.
valodu ar literatūras valodai, izdojami no tās laud-
rupju izteicošiem un nevajadzīgu barbarismu, un dodams
tai maksliģa maiguma un zināmas samarslotības
raksturu.

Lā vaj tā, hotelam Rambuljē ir arkaistīgs, sva-
rīga kultūrela un literatūrvēsturiska nozīme, ta-
jā vispirms sastopas dailā literatūra un dailā sa-
biedrība; vispirms šē literāti no profesijas kļuva
par modes laudim, bet sabiedrības laivas un lau-
vences vispirms šē sajūta nopēcešāmību but, stā,
bet au courant ar tekošās, rodošās literatūras in-
tēresim; pēdojai tas na sākuma renesa tiklab la-
bumu kā launumus: ta kļuva absurda, aušīga,
sādrupinata, sasmalcinata, bet sajūta savu spēku
un nozīmi. Lēvišķi uz dzeju hotelam bija lels
espaids. Tagad aplūkosim galvenakos šē laikmeta
dzejņseksus.

Hotela Rambuljē dzejņseksi un rakstņeeki.

Hotela darbības sākumā na ta apmeklētājiem
literatūm vairak pār vissem pacēlās Malherbs,
tad Rakans, Balraks un Voatjors, 40. gadās vai-
rak par citēm bij espaiids Lapelelam, Loržām Skū.

devi un šī māsa Magdalenai Skūderi, sava laika vispopularāko romānu rakstniecei.

Balzaks (Jean Louis Guex de Balsac) dz. 1799.g.

labā muižņecku ģimenē; macijās Leidenē, kur tad bija vislabākā universitāte. Atgriezies dzimtenē tas kļuva laiku nodarbojās ar politiku un dežgan gan tuvu sagājas ar Rišēļē, kas apsoliņa tam dot labu veltu. 1821.g. redzam viņu Romā kāda svarga augsta cervedņa ricībā, bet viņš drīz saskrejas ar šo savu protektoru un atgriežas atpakaļ. Tās jau sen sarakstijās ar daudz personām un, kā šķiet, jau agrāk bija nolēmis savas vēstules („Lettres”) iespēšanai. Kad tas tās izdeva 1824.g. (tad pat, kād Opitz Vācijā izdeva savu Deutsche Poeterey), tas uzreiz kļuva par redzamā literatūras darbnieku.

Vēstulu (Lettres) saturā nav neka sevišķi oriģināla un izcelama, bet attiecoties uz stilu, tas izceļ patēsa reforma: viss pie Balzaka gaišs, skaidrs, konsekventi loģisks, un tagad meitene, kurā mācas institūtā pareizu franču valodu, neatradīs visā šai grāmatinā nevecena vārda jeb teicēna, kas tai būtu nosaprotams — saka A. Kripičņikovs. No

47.
cīteem Balzaka rakstosm omnesim, Les discours et
les entretiens (Runas un sarunas) - tas ir daudzu
tematu rakstus kraujums un dousku agrak ir.
nākušo aplūkojumus. Le Prince, kur autors līdz
debesim cel un slavē necīgo. Lui XIII, skaitidams
tam pēc leclū nopelni ne vien La. Rošeli, Danu,
penceku ligadas cēnēmšānu, bet arī maršala
d'Ankrā nokaušānu.

Jo rakstnīgi ir Balzaka uzskati par valdību
un politiku, "kad valdība ir netaisna", saka
Balzaks, "es pacošos un padodos, kad tā taisna,
- es peepildos ar pateicību". "Gudree nekad nekai,
vina - nekaitina tos, kas viņus var pagudināt?..
"Pate nevainība klūst vainīga, ja tā izceļ vāja,
šānu". Vestulē kardinālam Lavalletam viņš sa,
ka: "Es sevi pieradināju, skatīties uz politiskiem
notikumiem tik, vērādzīgi, kā kad viss tas
notiktu Japōnijā. Ja gribetu visu nēmt pe sirds,
tad butu jāgtvadas no dvēseles mēera. Ja gribē,
tu visus laudis turet par brālēm, tad butu mu,
zīgi sēps jānes. "So indifferentismu pret, sve,
šēm", šo prātīgo padošanos valdībai - Balzaks

peesavīnājes no romiešiem, uz kuriem tas daudz, kart un labpat atsaucas, bet viņš no šiem peesa-
 vīnājes arī naidu pret leekulību un reliģiozu
 kaislibu. Traktatā, par istu doorbijību-pietati
 viņš galvenām kartām velti savu uzmanību
 dažādeem leekas doorbijības veideem. Pēc viņa
 pārleccības ir veenadi leeka tiklab ta doorbiji-
ba, kuŗa padara cilvēku aklu, ka bistās no
 pašā ēnas, kā arī ta, kuŗa leekulīgi ved citus
 uz inkvizīcijas sārta.

Līdzīgi daudz citeem pseido-klasiskās skolas
 preekšstāvjeem, Balzaks kā cilvēks ne-cedvēš
 dižu simpatiju: viņš rūkti žēlojas par Rišēl-
 jē, ka tas viņam kā galma historiografam
 vesturneckam skaidri ne-izmaksāja 2000 livrus,
 kamēr pats īsteni neko nedarīja, ka šo honora-
 ru nopelnītu. Tas mīca 1654. g., ne ilgi pirms
 naves paglabājis savus jo ilgi dzīvojušus vec-
 kus.

Viņa trīs traktati, Princis (Le Prince), Aristips
 (Aristippe, ou de la Cour), tamē top pavairak Rišēl-
 cildināts, un Kristīgais Sokrats (Le Socrate chrétien)

49.
iz gaŗlaicīgi pedagogiski raksti, kas tomēr skaisti rak-
stīti. Balzaks bija piņmais no XVII. gadsimta
prozaikāam, kas pēskā ^{devis} valodai ļauka izteicēnu
lūkānumu un smalkumu. Balzaka pēctecis
bija Voatūrs.

Vensens Voatūrs (Vincent Voiture) pēdzima
1598. g. bagāta pilsonu ģimēnē. Tā tēvs bija galma
vīna tirgoņis, dōls dabūja pēkš tā laika teicānu
izglitību un eekļuva āgri bagātās buržuāzijas
namōs, kur eeguva leelu pazīstāmbu. Tā vestu-
les, sirdamas pa rokām kā galantības parāngi,
atvēra tam durvis hotelā Rambuljē. Paklausai-
tees p. p., ko viņš raksta kādai damai, pēesuti-
dams tai "Trakošā Rolandā" (Orlando furioso) ekum-
placū: Rolandam bija daudz dēku, vairāk ne,
laimīgu, nekā laimīgu, bet angstāku par visām
vīnā tagādējā sekme — tas skūpstīs damu rokas.
Lai nebedē skāistuli tas apstāklis, ka visa
pasaule to sauc par "trakošu"; tās klābutnē
tas droši taps lens kā jēvns un aizmīzīs
savu Andželiku u. t. p.

Hotelā Rambuljē Voatūrs, kā pats saka, pē-

50.

Dzima no jauna tā, ka tas tūr saticās ar visu, kas
bija Parīzē tas visgalantakais, un cestajās elg. lo.
cekla teesibām aristokratiskā sabiedrībā. Viņš
bija visasprātīgākais terzetajs ^{šai} Salonā, barsti,
dams kalamburus un mirdzošas frazes.

Voatūrs stāveja Orleansas Gastona svītā, bet
pecaik kalpoja pēc Rišeljē. Pēc deenesta peenākū.
meem tas daudzkart uzņēma talus celojumus
un no cēla rakstija, ^{vestules,} bet tajās velti mekletum
kaut kadus ta laika politiskas izskaidrojumus.
Mn Voatūrs tā dara nebut nē aiz apdomības,
bet nicinadams Dzives praktisko pusi. Kādzej,
meeks, elzgarnts luvikis, Voatūrs ir tikai ingti,
cans Alherba pectecis, bet budams slavens se,
višķi caur savām vestulem, tas izrādas atkal par
Balzaka pakaldaris. Balzaks un Voatūrs ir vis,
labakee pseido-klasificisma prozaiķi.

11 Pēc Rišeljē nāves Voatūrs bija par galma kam,
12 parkunģu. Tā tad no veenkaisa viņa tirgona
13 kēla tas kļuva caur savas asprātības dēļ par pils.
salnmeekā, bet Mozgovini izgādāja tam deorgan so,
fida pensiju un deva pēc Kēvineenes sūtņu eove,

57. deļa vektu. Prot vecumu šis jausoms, ^{šis} gautribneses
Kļuva pas istenu igri. Tas nomira 1648. g. Ja ražoju,
mi tapa sakrāti un izdoti XVII. gadsimtenā beigās.

XVII. gadsimtenā prozaiķi deva franču valō,
bet tā pilnības pakāpi, uz kuras viņa ir tagad
atrodas.

Ta atgriezāmes atkal pie dzēvēnācēm par
excellence, tad redzam, kā Meinars (1582-1614)
sacerejis plūstošas, bet saltas dzēsmas; viņa so-
netas un epigrammas ir pilnas spidošu izteicee
nu. Larrzens (1603-1654) pēc Dūnkērkas apse-
des vēstros sāka sacerēt odes, Malherbam paka,
daridams. Tām bija panākums neceļā pulcīnā
^{kur preti}
Kamer visi eeligsmojās Gombo (Gombould, 1576-1651)
epigramām. Tas sacereja prozā ori poemu „Endi-
mion”, pastorali „Amaranta” un tragediju „Dani-
idi”. Bet vēl vairāk visi eeligsmojās par Debarro
(Desbarreaux, 1602-1678) sonetu „La belle Mati-
neuse” (Dailā agri Celojās). Sonetas tolaiku izceļa
pat comaidu sabēdrībā un kotelā Rambuljē ra-
das divi partijas: „uranisti” un „ijabisti”. Piv-
mā stāveja par Noatīru, kurš sacereja mar iz,
desuīos

Verumnut Tea.

189

2.2 1.2

1.5 0.4

1.45 0.4

2.9 4

7.3 5 45

1.2 0 4

2.2 12 0.2

2.2 1.2

5.0 0.4

6.8 5 0.4

2.0 0.8 1.2

1.0 0.5 1.4 4

8.8 0.4

11 1.2

27

25

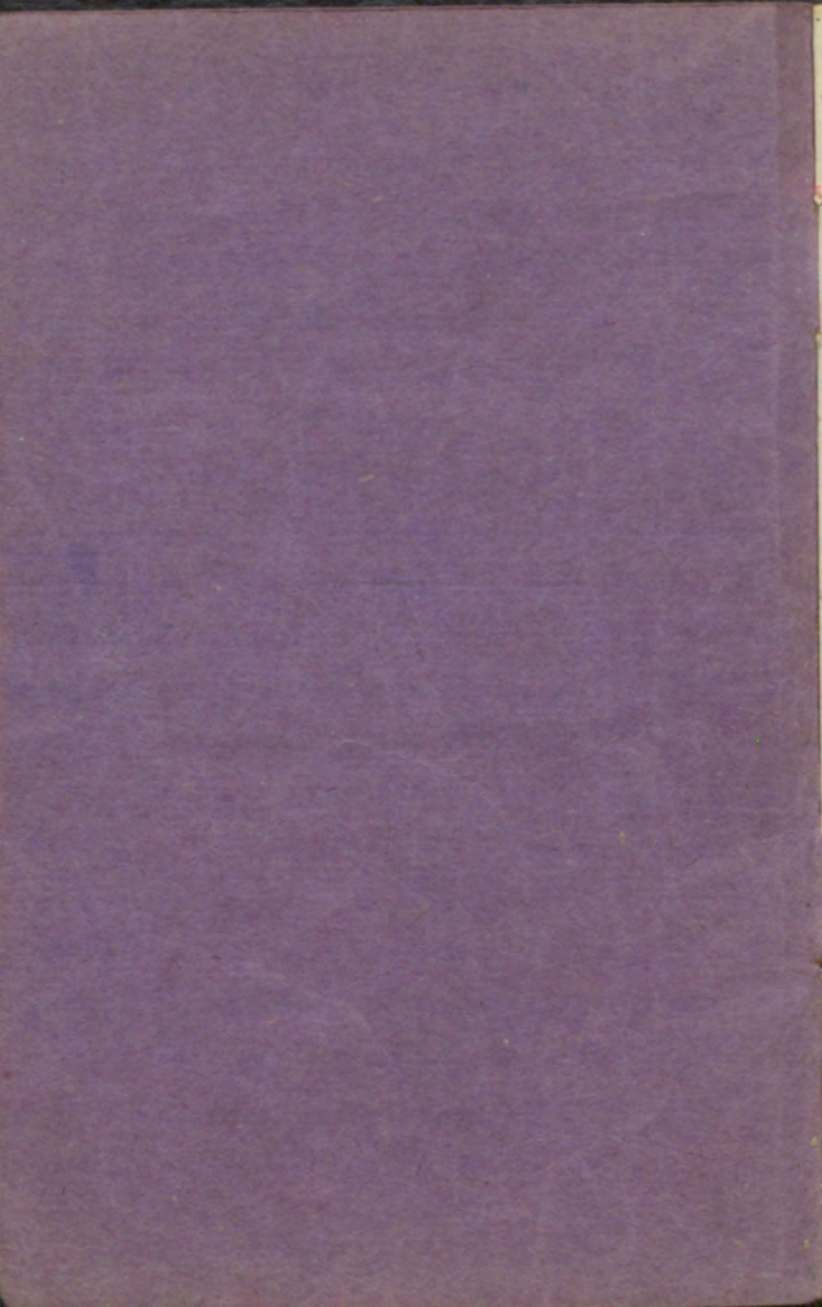
81

54

IV.

Francu XVIII. gadimtona
literaturai vesture.

J. Laubēns

52.

Sonetu „Uranijai”, otra — par Benseradu, 1612—1691),
kurš sadzejojis sonetu par „Fjabu”, tapat maz ce-
verojamu. Par pirmo stāveja Kondé, par otru —
Kornels, un abi šie savas domas aizstāvēdami
sacereja sonetas, kuras caur savu vertību nesat,
šķīrās no viņu strīdus preekšmeta.

Ap 1630. gadu uzstājas daudzi jauni drama,
turgi. Mēs šē pakāvesimees pēe diviem, no tiem,
pirmais ir Skūderi un otrs l'Œemils.

Žoržs de Skūderi (Georg de Scudéry, 1601—1667).

Tas ceļees no nabaga provānsālu ģimenes, bet
dzimis Normandijā 1601. g., kur ta tēvs bija dec-
nestā. Iekodams tēva piemēram, Žoržs jauvībā ce-
stājas kara deenestā. Agri tas sāka rakstīt preekš
teatra, drīz, tas noprata, ka šī darbība var dot ir
naudu, ir pazīstamību, un atstājis deenestu
tas nodevas veenigi literatūrai. No 1626. līdz 1636.
g. tas sacereja 10 tragēdijas, komedijas un pasto-
rales. Visraksturīgākā ir viņa luga — „Nosoditais
krapneekš” (Trompeur puni). Tās saturs ir sekols.

Pēe Anglijas Kēnina galma dzīvo skaista un
cela dama Nereja, kura mīl un top mīlēta no
augstena Alsidora. Nerejā eemībejees Kleonts.
Vēledamēes izjaukt mīlākajeem laimi, šis veeris
pēe apmelošanas: tas cestasta Alsidoram, ka viņš

53.
Āudot pilnīgi Nerejas mīlestību, lixdams tam proek-
sā, taisni pārleccinatees, ka viņš šo nakti tiksot na-
Nerejas pomeņuts. Tad notikumu veeta top pārceļta
uz Daniju: šīs zemes kēniņš suta procel pec Nerejas

no kurās dandz Dzirdajis, proekš sava mīlā bruz-
neeka Alkandra. Nākosā skatā atrodamees atkal
Anglijā, Alsidors redz, ka Kleonts ee eet Nerejas
namā (spatecībā tas paslepjas tur kautkur), xrit
izmīdumā, nolād savu mīlako, vēledamees, kaut
ta, pec 9 mēnešcam pati sevi apvainotu. Otrais
celeens ee sūkās ar Nerejas vaimanām, kurās
veciās pec sirds ar šādu monologu:

Coeur sans coeur, rempli de faiblesse,
Que je tâche en vain te querir.

Soie, quitte moi, vas t'en courir
Après l'ingrat, qui te blesse."

(Sirds bez sirds, pilna vajuma,
Kā es pūlos velti tevi izdzēdet.)

Izej, atstaj mani, teci prozam
Pec nepateicīgā, kas tevi plosa).

Kleonts ludz Alsidoru, norakstīt ~~vest~~ kā viņš
teivs proekšā - vestuli kadai damai aiz patci,
cibas par tās mīlestību un rāda tad šo vestuli
Nerejai, kā Alsidora neuzticības peerādījumu.
Trešajā celeenā Nereja ir gauži slima, Alsidors

dabujis par tam zināt, vēlas ar viņu pirms naves
izlīdzināties, apmeklēt slimu un Kleonta viltus nās
gaismā. Te nu butu varejuse luga beigtes, bet lai,
ka gars prasija citu. Alsidors izaicina Kleontu
un divkavi, nokauj šo un, glabdamies no valdības
vajašanas, aizbeg uz Daniju. Šo tam nonāk
Anglijā daru sutnecība pec Nerejas, kur
ar' uz tie sutiteem, lai aizvestu to Alkandoram.
Alsidors par tam dabujis zināt IV. ceļena sāku
mā, gudro, pa tuksmesi maldidamies, nokaut sa-
vu sāncensī. Pepeži tas sarauga, ka kadam brun-
necam izbūk laupitaji, steidzas tam palīgā
un izglabj to no naves. Izglabtais pēdava tam
brālīgu draudzību, apsolas par to pae galma pa-
rūpetes, ēdodams tam savu ģimētni. Nepuģista,
mais brunneeks, saprotams, izrādas par Alkan-
doru, dabudams zināt par Alsidora mīlestību,
viņš atsakas no Nerejas šim par labu, bet viņi
šis negrib angstisirdībā palikt apakšā. Abu
leeta teem savā starpā izķirama ar zobenu. Al-
kandors apķer Alsidoru, izsaukdamies: „admirable
ennemi” (peeludzamais senaidneek); šis viņa
skavās atbild: „rival, que je chéris” (sāncensis,
ko es ceenu). Tas nožēlo, ka zeltone nevar izgat
reizā pec abiem: „Laburns, ko nevar dalit ar draugu

55.
nav īsts labums? Aleksandrs izluda no Kēnina
atļauju, izšķirt savu stādu ar kādu personīgu ce-
nāidnāku dienkavē. Arēnā uzstājas divi bruņnieki,
ki ar nolaišotiem vizīriem un eesāk cīņu, veenam

no teem paslīdēja kāja un tas pāvrita; pretņocks
steidzas tam palīdzēt, pasniedzams ^{tam} no rokas
izkritušo zobenu, bet kritušais atzīstas par uz-
vareti, atsacidamies cīnīnu turpināt. Bruņnieki
ki pacel vizīrus un pāvareti pāvīst Alkan-
du, bet pāvaretajā - Alsidoru. To pašu brīdīzi,
no par Nerejas eesāšanos, kuņ celā tik tikko
atturepīši no patnavības. Uz Kēnina pavēli
Alsidors nolaiž vizīru un Nerejai pāvīno, ka
šis bruņnieks nokāvis tās mīļako; Nereja kar-
sturnā metas uz nepāvīstamo, ka izplestu tam
acis, bet tad pāvīdama savu Alsidoru, krit tam
ap kaklu. Danu Kēniņš sāvceeno abus mīļakos,
aprolīdamies teem izgādat pē angļu Kēnina
pēdēšānu. —

Uzkrit lūgas serošās īpašības: Kleontu ve-
veens menosoda par neģēlību tāpēc, ka mīlēti-
bas lēcās vīrs atļauts, augstmanīnu pēnāktas
palīdzēt savam beedram grūtā brīdī, meo, ko
neskatoties. Cēla, augsta prāta ir lūgā dānīz, bet
tajā nav veonības un taisnības, pēc šīs lūgas

sprezgot, sabiedrības ideāls ir - galantība, veenalāzī, ka pret politiku un nu pat tikko uz kājam sta, jees absolutisms. X

Pedejā tendence - absolutisms - vel gaišāki pa.

rādas citā Skūderi lugā „Labsirdīgais vazaļs”, tanī suverens, mīlestībā sava vazaļa sāncensis, izdara pret šo dažādas negēlības, par tam sadus, mojnšoes augstmaži nogāz kēnizmu un peedā, va aprvainotam vazaļam troni, jaunais kēnizš pagēc paklausību ber kadas pētrunas, apmecerina muižnecību un savvalīgi atdod troni agrākajam kēninam, kurš tagad labo, jees.

Skūderi lugas pavairak patika publikai, tā ka tas pretā viņas garšai pēscēlanteis un izpa, tikt. Žoržs de Skūderi, slavenās romānu rak, stitajas brālis, par kuru runasim turplikam, sacerejis arī labu poemu, Alariks jeb uzvare, tā Romā un dažādus romānus.

Otrs no jaunajiem dramaturgiem, pēc ka gribam arī ^{pakavoties,} Tristans l'ermits (l'ere mite, 1602 - 1655), kurš sevi atvasina no Pētera Eremita (Veentula). Viņš dzima 1601 jeb 1602. g., tri, padsmīt gadus vecs tas jau dueļojas un nokova savu sāncensi, kāmdēl bija spēests begt. Jēpa,

37.
laida kadu laiku Anglijā, kur to laiku valdīja
Šekspira dramai, bija Skotijā, Norveģijā, cerasās
atkal Francijā, tapa parīts, bet apžēlots.

Daudz trokšņa sacēla 1636.g. viņa luga „Mari-
amna”. Tās saturs. Brods, jūdu kņiņš, redzejis sap-
nī savu brāli Aristobulu, kurš lieis purvā
noslicinat. Tās šausmīgi uztraukts. Tā brālis
Forors un māsa Salomeja pūlas to uzmodrināt
un ēdvest tam vaidu pret tā pati Mariamnu,
kas celuses no Macebeju cilts, bet viņu puliņi
veltīgā Brods veenīgi mīl pasaulē Mariam-
nu. Strajā ceļēnā Mariamna stasta savai mī-
lulei, cik dziļi tā cenist Brodu. Salomeja no-
klansas tās atgīšanās un uzpērk kādu no su-
lainēm, kā tas apšūdz kņiņeceni, kuša esot
gribejuse caur viņu Brodu nozālot. Forciz meli
panāca savu mērķi: Mariamna eslodzita ce-
tumā. Trešajā ceļēnā tuca teesu, Brods trako,
Mariamna izturas ceenijami. Noteesata uz navi,
Mariamna atgādajas savus nelaimīgos bernus,
asaras izlēodama. Ēraudzidams šīs asaras, ti,
rans gatavs, to apžēlot, bet Mariamna zobojas
par tā mīlestību, sacīdama, ka tai zinams, ka
du cestu pavēli tas par viņu devis savam mi-
nistram, dodamies uz Rodus: nokaut kņiņeceni

Kēnina naves gadījumā, lai tā nekam nepēdēretu. Eros kā apratā, eedomādamees, ka ministrs toka, viamnai atklājis kā savai mīlakai, tas pavēl mi- nistru notēsat uz navi. Pa tam Marianna gaida ceotumā sava lūctena izkirsānu, eomāk ceotumsarģu un ar asarām pasludisra tai sagaidamo naves sodu. Poortais celeers satur epilogu. Eros visai velu suta Mariannai apēčlošānu; ta mīlulis tam stāsta par kēninezemes navi. Eros nolad sevi un savu māsu, apratigōs murgōs ^{redēams} ~~tas redz~~, kā Marianna pacēlas uz debesīs, tas nokrit bez sa- maņas zemē. Ta mīlulis nobeidz lugu ar senten- ci, ka kēnini daudzkart mēdžot būt savu kais, libu vergi.

Ap to pašu laiku, kad L'Ermits sacereja šo sa- nu lugu, izdeva spāņēšu dramaturģs Kaldorons savu traģediju „Nav šausmigaka ērma par greiz, sirdību” jeb „Leclakais ērms - greizsirdība” (El Ma- yor Monstruo los Celos), kurai līts mutatis mu- tandis tas pats greizsirdības stasts pamatā. Un vācu dramaturģs Fr. Hebbels (1813-1863) sarak- stēja pēc tās pašas veelas savu traģediju „Hero- des und Marianne”.

Šī banalā pēc tēlojuma un novazatā pēc si- žeta Tristana l'Ermita luģa pēdživoja garu rindu.

uzvedumu, tā ka tajā pirmo reizi nāca uz skatuves
 aizgrabīgais, kustinošais elements. Tās neparastā
 sekmiņu cits cemesls meklejams arpus pašas lūgas,
 tas ir - skaistā izrāde un vislabākais tā laika tea-
 tra. Maré (Théâtre du Marais) direktors, Mondori
 (Mondory) izrādīja brodu ar tadu sajūsmu (patos),
 ka uz skatuves to nera treeka. Šis pats Mondori
 veicināja Korneļa pirmo lugu sekmes.

Tristans l'Ermits, traģēdiju „Kariamma“, „Pan,
 tejs“ un „Seneca nāve“ autors, staigāja nomums
 jau agrāk peminētā Garnē pedās, kā arī Seo,
 fils Vio (Viau, 1590-1626), un mums jau pazīstā,
 mais Meré (Mairet).

No romānu rakstītāja Gombervila vistuva,
 kaļķu pectēcēm pēc laika un gara ir Kalpre-
 neds (Gautier de Costes Seigneur de la Colprenède),
 gaskonietis pēc dzimtenes. Tas auga un macijas
 Tuluzē, 1632. g. aizgāja uz Parīzi, sacerēja daudz
 traģēdiju, to starpā „Grafs & seksu“ un „Mitridata
 navi“. Kalpreneds rakstīja arī romānus. Par
 Dīveem savsem slavencēm romāncēm: „Kasandrai“,
 iznākušai 1642. g. 10 sējūmōs, un „Kleopatrai“ 1647.
 g. 12 jeb pat 23 sējūmōs par notikumu vēstu
 tas izvēlojies senatni, bet, kā Boalo's izsakis,
 viscēm saveem varoncēm leek runat gaskonu

61. Lai dialogā Diogēns jautā Plutonam: „Vaj tu vari pateikt, kamdēļ Ēirus cekarēja tik daudz pro-
vincu un izpostīja gandrīz pus pasaules?” Plu-
tons: „Ērmīgs jautājums. — kamdēļ, ka viņš bija
godkārigs valdnieks?” Diogēns: „Kebut ne, bet
kamdēļ, ka tas gribēja izpestīt princesi, ko tam
nolaupīja. Bet vaj zini, cik reiz viņu nolaupīja?”
Plutons: „Kas man!” Diogēns: „Aston reiz.” Plu-
tons: „Lūk īsta skaistule, pabijuse daudz rokās!”
— Ja Skūderi apzinīgi sakropļojuse vesturi, tad
naivā ta laika lasītāja acīs Boalo ēdona par
karu celoucem sa-ermoja ne-apzinīgi.

Kritisku uzbrukumi, bet vel vairak dabi,
gais garšas progress pec strauji attīstījās sa-
bedrības, kas sajuta vajadzību, redzēt pateesun dzi-
vi, mazākais šai visvairak svabadajā ražoša,
nas šķirā, — darīja labdarīgu espaidu uz roma-
nu vel ta pašā XVII. gadsimtena robežās, un va-
ronu romans pakāpeniski pārcet mūsu acu
priekšā psicholoģiskā un ģimēnu romanā. Sep-
tīndesmitās gadās pec Voltera vārdeem parādas
piemee romani, kurās graciozi telotās labu kārt-
tīgu lauzņu cerasās un dabīgi notikumi. Tee
ir Lafajet kundzes romani.

Bez jau peeminētam rakstniekam poodereja

62.
pee hotela Rambuljē pulcīna arī tādī noceveroja
mi literāti, kā pr. p. abats Kotens (Cotin), kuris
Boalo ar savām satīrām apstrādāja.

Francu akademija.

(„Académie française”).

Centībai uz veonību un pareizību, kas rak-
sturo pseido-klasisko skolu jeb virzeenu, bija
dabīgi jāved pie vajadzības, eerikot, tā sacīt,
centrālu literārisku biro. Pirmajā XVII. gadsim-
tenā pusē Parīzē literāriskās apvidēs malās aprast
kads Lapelens (Jean Chapelain, 1595-1674), provin-
ces notārs dēls, dabūjis teicamu klasisku izglēti-
bu un pie tam tas svabadi lasīja pa spaniski
un itāliiski.

Aristotela poētiku tas prāta gandrīz no galvas,
un bija poēzijā karsts pareizības un formalis-
ma aizstāvētājs. Tā ka viņa spriedumi atrada
šai poētikā, kā šķietams, drošu pamatu, tad to
kritiskās atsauksmes dabūja leclu svaru. Pats
viņš ilgi nece drošinājas uzstāties literāriskā
laukā, tad tas deva iespēst dažas slavas-odas
un pedīgi stājās pie leelas epopejas radības,
kurai bija slavenu padarīt ne veen viņu pašu,
bet arī tā dzimteni, Fēvijū. Vēlu tas izvēlojas
deozgan izdevīgu - no laimmeta, kad veda Francija

karu ar Angliju, šī poema bij, Orleanas jauna,
va. Visi bija tā pārlocināti par nākamās poe,
 mas krietnumu un teicamību, ka Šapelenam
 par tās sacorešanas laiku pērkāra jo ceverojamu
 pensiju. Pēc 20 gadeem no epopejas sākuma iz,
 nāca pirmā 12 dziedājumi, kas teicami caur
 vaismu neapcastu gludenumu un saturu tuk,
 šumu.

Šapelens bija literātu pulcīna viduklis, kurš
 centās dot franču literatūrai ideālu šķīstību
 un paraigību. Tādēem literāteem zināms nepre,
 ceešama kritika un aprobācija, no viņiem lī,
 dzigeem. Tā ka daudzkārt gadījas, ka viens otrs
 šī pulcīna loceklis, aizēdamis pēc bēdēem ar
 savu jaunu ražojumu, neatrada nevēnu
 mājās, jeb nevarēja 2-3 cilvēkus sapulcēt ko,
 pā, - tad nolēma sapulcēties zināmās deenās
 pēc kāda Konrarta, kēnīna sekretāra, diezgan
 bagāta cilvēka. Viņu ^{šis} sapulcēs nāca apspriedē
 arī ražojumi no personām, kuras pēc pulcīna
 nepēdēreja, un laudis, kas intrasejas par lite,
 ratūru, pamazīt pēvada, gaidit uz viņu sprec,
 dumu, lai zinātu to jeb šo ražojumu turēt
 par slavas vaj neēvas cēnīgu.

Kardinals Rišeljē, cēngdamies arī literatūrā

izvest centralizācijas ideju, - cēla 1634. g. pulcinām
preekšā, ko officiali apstiprinat. Pulcīna beedri
pēckrita viņa pēckšlikumam, ne bez šaubām,
bet tomēr pēckrita. Viņi izstrādāja statutu pro-
jektu, kas aptvera līdz šī laikmeta pseudo-klasi-
ku profession de foi. Akadēmijas - tā nolēma
nosaukt šo pulcīnu - mērkis, atpestīt no barba-
risma pēckgalīgi franču valodu, kura arī tagad
ir labāka par visām dzīvām valodām (d'établir
un usage certain des mots et de rendre la langue
plus éloquente); par līdzekli pēckš tam top
atgīts darbs pēck pašas valodas, pēck dzijas teorī-
jas un kritikas. Akadēmijas locekļiem jāme-
ģinas pēckējā, ņemot pārbaudā cits cita rāžojū-
mus; ^{kec} nebeedru rāžojūmeem var ķēctees tik uz
autora lūgumu un pat tadā gadījumā nācas at-
ķēctees no slavešanas, jeb neovāsanas. Visoem
kopā bij jāstajas pēck vārdnīcas, gramatīcas, re-
torīkas un poetīkas, apstroadašanas; Locekļu skaits
bija 40, kas izlaisīja pašu papildināmu kolle-
ģiju, bet prezidentam bija ķēcsība, pēck izvēles no,
dot savu veto. Ķēminš apstiprināja statutus 29.
janvārī 1635. g., bet parlaments divi gadus nees-
veda šos statulus savās grāmātās, darīdams nepa-
tikšanas administrācijai, pēckīgi tas pēckāpas.

65. Pirmās gadās akadēmijas locekļi sapulcējās
pie tā paša Honorāta, kurš bij izvēlēts par sekretā-
ru. Risēji tik apsolīja uzcelt tēam sevišķu namu.
Zem Lvi III akadēmija pārceļas uz Luvru, kur
noturēja savas sedes līdz revolūcijai. Sācumā
akademiķi dabūja tik žetonus par sedem; tūp-
līkam tēam nosacīja algu. Akadēmijas pirmais
lelais izdevums ir vārduca „Dictionnaire de
la langue française”, kas iznāca 1694. g.

Akadēmija pa leclakai daļai skatījas tik uz
valodas gludenumu un pareizīgu, ēdvesmas
vectā nostatīja ekālīšanu; senatnes rakstneeku
veemkaršību cerandzīja tā laika ražojumu tuk-
šībā; no Floraca poetikas izlobīja sīkus liku-
mus, kas saistīja visas dašanas un motēica
bailīgu paraldarinumu antīkām formām, to
retoriskai apgarībai, dabīguma nicinībai,
pārspīletam patosom. Tā radas poēido-klasī-
kā šīca, kuša valdīja līdz XVIII. gadsimtam saku-
mam. Arīgās formas saistīja ekšīkīgo satucū.

Pirmee akadēmijas locekļi bij ar emerojami
rakstneeki. Par veenu akademiķi, Dzejneeku,
jau emīnojamēes. Tas bija Bensorads (1612-1691);
kuš sacereja sonetn uz Tjabu. Bensorads bija
starp tēam 40 akadēmijas locekļem aspratīgu

Sīku dzīvoļu un satirisku portretu autors. Vožolā (1585-1660), cēverojamās gramatikās, Kvinta-Kurcija pārtuluolājs, bij ecēlts par akadēmijas vārdnīcas redaktoru. La-Mott-Levajē (1588-1672), Lui XIV sto-
lotājs, rakstīja „Aprēdes par senem un jaunem, grieķu un latīnu rakstneekēm”, „Par senatneeku tikumeem”. Fūsetjers (1628-1688) rakstīja „Pīso, nu romanu un sastatīja „Franču valodas vārdnīcu” 4 sējumās. Renjē Demarē (1632-1713) gra-
matikis, akadēmijas sekretars un veens no galve-
neem dalībneekēm pēe viņas vārdnīcas. La-Mon-
nē (1644-1728) rakstīja „Runas par duela iznīci-
našanū”, „Burgundas tradīcijas” u.c. Rīšēlē (1631-
1698) sarakstīja arī labu vārdnīcu un gramatiku,
atskaņu-rīnju vārdnīcu u.c. Bugurs (1628-1702),
jezuits, kritikis, rakstīja „Peezīmes par franču
valodu”. Pedīgi Menažs (1613-1692), lai gan smēts
no koljēra, tak cēverojamās grāmatar „Franču
valodas izcēlšanās” autors.

Neena no franču zinātnes un svišķi filozo,
fijas zvaigznem bija Dekarts (Descartes, 1596-1650).
Viņš pasludināja domu emancipāciju, līkdams
savas filozofijas pamatās domataju „es” un caur
pratu vīzīdams ceļu uz patēesību. Par visas zi-
našanas pamatu, par domašanas izejas punktu

vinš lika slavenu principu, cogito - ergo sum
 (es domaju, tā tad esmu). Vinš lika pamatu meta-
 fizikai, kurai bij aptvert visu zinātņu principus.
 Aizdevies Holandē, vinš tur nodzīvoja 20 gadus,
 saceredams visus trakstus, kas sagādāja tam popu,
 lairitati, sevišķi šē minama „Metodes kritika”.
 Tebšu vinš rīkojas apdomīgi un pat radīdams
 savu „Veessulu teoriju” fizikas pasaules parādību
 izskaidrošanai, neapstājās pret pavesta dekretu,
 kurš aizlēdza runāt par zemes kustosānos ap
 sauli, - tomēr tas tika vajats par saviem idejām.
 no Utrechtas un Leidones universitatem un, lai
 izglabtos no tām, aizdevās uz Stokholmu, kur p.
 kēmiņene Kristine to pēc sava galma vēsi aici-
 nāja. Bet klimata pāsmaina stipri sāgraba ma-
 cito viru un tas nomira 54 gadus vecs, tapis.

Vina atradumi ir sevišķi svarīgi matematiskas
 analizes laukā. Vina „Ģometrija” izsauca Nu-
tondu, Leibnīca un visu Leelo matematiku seko-
 šus darbus. Vinš pērkopoja alģebri ģeometri-
 jai un pierādīja fiziskās astronomijas svari-
 gu faktu, ka katras līkas līnijas noveršanās
 ir seka, no sveša speka iespaida. Vinš atrada
 pareigu izskaidrojumu udens pacelšanai tukšā
 telpā, kur udens smagums atver gaisa smagumu

viņš pirmais izdomāja logaritmus, ko tad papildināja Neperis; viņš atrada dioptrikas, refrakcijas likumus, izskaidroja varavīksnes izcelšanos. Tas ir viens no visslavenākajiem jaunā laika filozofiem.

Viscēvējamākais no viņa pēcteciem bija Malbranšs (1638-1715). Izlasījis Dekarta rakstu par cilvēku, tas tapa par šī aizgātnīgako, karsto, ko skolēnu. Piemēris pilnīgi sava skolotāja idejas par metodi, par dvēseles dabu, par kustību, automatismu, Malbranšs tomēr atmēla viņa macību par iedzimtām idejām, kā mūks apgalvo, domas, ka viss izriet no Dieva; pierādīdams visu loģisku esamību - caur parādi, gara un materijas savienību - caur dievišķu rejaunšanos. Optimists esis visa budams, tas dibināja tiklību uz idejas. Neskatot uz tam, ka viņš visu preškirā Dievam, prot neeki apvainoja to par ateismā. Bet viss tas attecas vairak uz akademismu un apgaismību.

Atgriezoties pēc "Franču akadēmijas", jāsaka, ka, lai gan šāda vaj tādā teesas restāde literatūrai - ir varbut dažā gīnā augstākā mērā absurda un lai at' akadēmijai pilnīgi at teesību pārmet, ka tā nepelrīda "nemirstīgo" vīndās daudz ģenialu un iespaidīgu rakstneeku, bet no otras puses, tās sarakstā figurē vardi no neceonīģeom, erho,

69.
veļu vissīkākajā literatūras vēsturē, — tomēr visu,
mā nosodīt visu tās darbību butu metaizmi. Tā
apveemoja franču valodu ^{un} tēvu tai kartību, veen-
mēribu, harmoniju un bez piemēra spēku, tā ori-
stingrā absolutisma laikā pūlejas „lavcerēt starp
Skillu un Charibdi, padodamās sabiedrības spēce,
dumam, ja tas gauži asi skaneja.

Franču sabiedrība.

Sīrnis pārejām pēc Kornela „franču traģe,
Dijas raditāja”, kuram Rotru, Neré, Skūderi,
l'Ermits u.c. sataisīja ceļu, mums jāsaķa parīs
vardu par franču sabiedrību, kurā tam eckrita
darbotes. Laiks no 30. līdz 50. gadeem XVII. gadsim,
tenē ir spožuma, svabadu corašu ion greznības
laiks, kurš, bez Lui XIV despotisma un otras re,
ģentvaldības izlaidības, ne vis nejausi izaudzi-
nāja daudz talantapveltītu dzejusoku. Tagad iz-
glitotu lauzīu aristokrātu sabiedrībā nebija re,
kums jeb izņēmums, bet daudzums, likums, pat-
kaņa doenestam muižneeki sagatavoja eam vece
ivalodu studijām. Macītu seevešu, kas prata
pa grieķiski un ēbreiiski lasīt, bija mazāk, nekā
XVI. gadsimtenī, bet tai veclā sākas speciāla see-
vešu izglītība, versta galvenam kartām uz este,
tisku attīstību.

Muižniecībi, dzīvotāji Parīzē, noslika greznībā,
 Parīzes buržuji pūlejas teem darīt pakal. Pa vaka.
 reem blīvējn lauku labākā daļa bija pārpildīta no
 muižniecības un buržuārijas karītem, gar kurām
 didijas fronti: Sabiedriskā dzīve attīstījās pār.
 mērīgi. Parīzē sabrauca no visurenes jauni lau.
 dis no muižniecību un pat valdnieku ģimenēm,
 segt zinātnisku un pasaulisku izglītību.

Krievu galduzraugs Potjemkins 1667. g. runā
 par personīgu novērojumu par Franciju:
 „Francū valsti laudis ir cilvēcīgi un visās zini,
 bās, tā filozofiskās kā bruņnieciskās, rūpīgi. No
 citām valstīm uz francū zemi, uz Parīzi un citām
 pilsatām brauc filozofiskas zinātnes un kara māx.
 slas del kēnirū deli, leela rāda un visadu redn
 (čīnu) laudis tamdel, ka Parīzes pilsata ir leelaun
 apdzīvota, bagata un skolu tajā neskaitami daudz.

Teatrs šos gados kļūst vispār pēejamā bauda,
 ne vien ideenas dod izrādes darōs sabiedrības
 teatrōs, bet komēdijas un farses uzvēd salonōs
 un pašā hotelā Rambuljē, un tirojoši arteeri
 cetaisa skatuves taisni uz eelas. Pē galma pa.
 rādas, dārgi izmaksājama opera un balets, pē
 ka nem dalību abu šķiru leelmaai un pat pēts
 kēnirū, daākart balets pārvertās ballē un bei.

71.
Lzas ar vakariņām pulksten 8 no rīta. Bet 50 gadus
atpakaļ muižniecīki likas gulēt pēkst. 8-9 vakarā.

Sarunā, kā arī literatūrā vel nav viltīgas
preekļajības un leotas top sauktas istā vardā. Ro.

mantiski notikumi, samīlejušos begšana, laupi-
šanās ar pārģērbumeem — ir vispārīgā modē, bet
vel nav ne jausmas no tās vispārīgās tiklības.
samaitāšanas, ko atrodam otras regentvaldības
laikā.

Dzīve arī citā ziņā burbuloja kā avots: ir
deenas notika pa desmitēem dueli, pret ku-
rēem ne neeka neespēja darīt valdības vaigles,
gūmi, visi staigāja ar lādētām pistoļem, uz ce-
lām notika pastāvīgas sadursmes starp muižnie-
ku svītam un dažkārt palikas 5-6 līķi uz vee-
tasi.

Laika izcilus pazīme, sevišķi svarīga lite-
raturas saprašānai, ir — muižniecības pārsvars,
dodams visam toni. Dzimuma augstums un muiž-
niecīka asins ir nepaceedami romāna varonim,
komēdijai un dramai, visur spīd cauri nīci,
pūms pret mulķa pūli un pret zemnieku-
ģonu laužu asinim, brunniecīska galanta mīle-
stība līdz ar cemsānos pēc slavas ir augstmanim
vienīgā preekļajīgā nodarbošanās, bet mīlestība

tik paša kartā: kaut ko par sevi zemāku mīlet
 nav domājams; mīlestība attaisno visu, pat nozē,
 gumu, seveete, kas valdīja viduslaiku sabiedrībā,
 tad aizmirsta bīza pilsonu un baznīcas karu lai
 kā, no jauna top par valdneeci, pat tiranzoni,
 tā ka tai peemākas mocīt mīlako, kaut arī ar
 laekubotu saltību. Tēvijās mīlestības nav; ja pat
 arī pašās tēvijās nav: tās veitā ir tronis. Vis
 pārīgi tā ir sabiedrība, kas spējīga dzīvi sajūst
 skaistumu un diženumu, kas spējīga vadīt spi
 došu literatūru, bet ne tautisku, - kartas literatū
 ru un tamdēļ ātri pārejošu.

Kornels (Pierre Corneille, 1606-1684).

Gandrīz vienā laikā ar akadēmijas dibināša
 nu uzstājas tas Dzejneeks, ko francuži tura īsti
 par īsteno klasicisma nodibinātāju un kura
 Dzejiskā attīstībā dokumentējas leels laikmeta
 vērgums.

Pjers Kornels dz. 6. jūnijā 1606. g. Ruanā, Nor
 mandijas galvas pilsatā. Normandija klimata
 un ģeografijas ziņā asi atšķiras no vidus un
 decenvidus Francijas: siltuma un saules un smai
 došu loju veetā šē atrodam vēju, klintis, drū,
 migus vidus. Beverojami atšķiras no pārejiem
 francužiem arī Normandijas apdzīvotāji: viki

gā asinis tur manāmas pat līdz šim, normandee,
 si ceverožāmi cam savu uzņēmību un enerģiju,
 bet teem ir arī savs trūkums - zināms prāta
 sausums. Cik tālu pēc talanta Kalkarbs stāv no

Kornela, tomēr starp teem ir kopīga pazīme -
 cenzānās uz skaidrību un spēku. Pjērs Kornels
 piederēja pārtikušai pilsoņu ģimenei. Tā pēde-
 rīge dzīvoja jau dažas paaudzes Ruanā un ve,
 cākais ģimenē vaj nu bij advokats, vāj, maža,
 kais, iztūreja advokata eksamenu. Pjēra tēvs,
 arī savā laikā iztūrejis eksamenu, bij ilgu ga-
 dus kānina mežkungs. Šis amats to laiku pa-
 ņēreja daudz enerģijas, bet dažreiz - ir coetsirdi-
 bas. Normandijā muižņecku bija nesalīdzina-
 mi keels daudzums, kamdēl zemņecku bija āus-
 mīgi bedīgā stāvoklī, daudzkarat izlaupidami ko-
 na māžus. Mežkungeam ar zagļem iznāca it
 īsteni kautini. Pēkertot kāca tur pat pē kokom.
 Pjēra tēvs prāta, cik grūti tas arī nebija, savee,
 not enerģiju ar labirdību, par to baudija vis-
 pāriņu ceemību un mīlestību.

Pjērs Kornels dabaja pirmo izglitību jezuitu
 kolleģijā, visu laiku tas nodevas zinībām, kas
 laikam to pasargaja no reliģiozas aizraušanās.
 Kluržu pabeidzis tas, pē ģimenes paraduma,

gatavojās uz advokaturu, 1624. g. tapā ceskaitīts
 šai kartā, bet 1629. g. nopirkā sev Ruanā divi daņ-
 tus, kas cenesa tam 1200 livrus gadā. Tā viņš no-
 dzīvoja daļus gadus, uzcītīgi nodarbojoties ar
 sava amatā un laiku kavēdamis ^{ar teātri un} mīlestību un teātri.
 Viņa pirmā komēdija — „Mélite”, kā stasta, di-
 bināta uz pateesa notikuma. Kornelam bija
 draugs, kurš veltī tīkoja pēc kadas damas, tas
 sudzeja Kornelam savu nelaimi. Šis vēlejas ee,
 pazītoes ar ta romīleto un pēc dažām satiksmēm
 camantoja nepecludzamās skaistules sirdi. Citādi
 Kornela dzīve bez trošņa notaceja darbā prokū-
 teatra, peeticīgā ģimenes pūlcinā. No 1632—1633. g.
 Kornels sacereja bez pirmām vel 4 komēdijas.
 Beguris popularitāti, tas nodzīvoja šo laiku pa
 pusei Ruanā, pa pusei Parizē, 1636. g. viņš jau
 stāvs savu kardinālam Rišeljē un it veems no
 5 Dzejnieceem, kurcēm Rišeljē uzdeva ceterpit
 dramatiskā formā viņa uzceetos sūžetus. Bet Kor-
 nelam bija no sevis augstas domas, tas nemīleja
 izpildīt sveius uzdevamus, drīz atvabinādams
 no peedališanās šās plejadē, kas, ūceetams, ne
 mazumu apvainoja slavend kardinālu.

Lui XIII, deva Kornela tēvam muižnecību, sa-
 protams, ne par to, ka mērķunga kopelnecsu. Šis

75.
tam visuvarēnais Rišeljē nebija ar meceru tā ar Sidu
autoru, kurš izstājas no viņa padevīgo drēzniecīgu
plojades, kā ar pašu Sidu par šī spāņošu dzimu,
ma, un daļam liberalām frāzem. Izleotodam
kardinala ignūnu, saslejas pret Kornelu tā sāt,
censī-dramaturgi - starp šēem mums jau parī,
stomais Skūderi - un pat akadēmija. Agrāk ap.
galvoja, it kā Kornels caus tam sarūktināts aiz.
brancis uz Ruanu, nonemdamies uz visēem lai.
keem atstat teatru. Tagad zināms, ka uz Kor.
nelu nedāvija ne visai stipru espaidu ne Skū.
deri pamflets, ne akadēmijas locēklu domas,
bet Ruanā tas nodzīvoja ar' agrāk jo ilgi. Ar
kardinalu Rišeljē Kornels nepārtrauca attē.
cības, bet vēltija tam pat vēenu lugu un 1646.g.
Kornels pats top par akadēmijas locēkli.

„Francū traģēdijas radītājs” nobeidzja savu
mūžu gauķi bedīgi, gandrīz aizmirsts, kopī 1666.
g. tam nolika pensiju uz 2000 livrēm, bet to
izmaksāja ļoti nekārtīgi. Boalo vairākkārt vē.
ti par viņu esminejas Luim XIV; pedīgi Boalo
pee kāda gādījuma atsacijas no savas algas par
labu Kornelam. Apkautotais Lūi lika izmaks.
sat vēcajam dramaturgam vēenreizeju pabalstu.
Kauču no visēem izslavets par klasiskās traģē.

dijas nemirstīgu radītajū, Kornels nomira gan, drīz aizmirsts, kreētā vecumā 1. oktobrī 1684.g.

Kornela rakstniecisko darbību var sadalīt trijās periodos: 1) Jaunais Kornels - zem spāņu eespaids, 2) Patstāvīgais, jeb nobrēdušais Kornels un 3) Kornels vecumā.

I. periods; jaunais Kornels zem spāņu eespaids jeb imitē spāņiem.

Savas rakstnieciskās darbības pirmajā periodā Kornels saraksta vairākas komēdijas. Viena pirmā luga „Melite” (Melita jeb viltota vēstule) ir piecu cilvēku komēdija vācsmās. Tai bija liels panā, kums 1629.g., neskatot uz vienkāršo veidu, pastā, voļu eksi tam, ka draugs atņem draugam mīla, ko. Rau kads komēdijas saturs.

Divi draugi, Brasts un Tirsis (te piegriežama veiba darbīgo personu grieķu jeb pareizaki starp, tautiskeeem vārdeem), sastopas uz eelas, Brasts žēlojas par Melitas jestrānu, kurā atbild ar saltu, nu uz viņa divu gadu tīkošanās pēc tās. Tirsis smajas par tā nīprašānu apētees ar seveetom, teirdams, ka pēc tām tīkot ir ļoti patīkams darbs, bet precības jautājumā jāpiegriežot ve, rība ne skaistumam, bet bagatībai. Eevandzi, dams Melitu pēc tās namdurvīm, Brasts stāta

77.
Tāi preekšā Tirsisi, kurš tāi pēemīlinadamees
saka glaimas salonu valodā, apbr, savu rumu ar
kalamburoem un vispārīgi apbr, vīnu ar savu
pārdroību, bet drīz tas pats top pēemīlts no
skaistules. Erasts sadusmots ne veen noņomas sa
vest dampī Tirsisi ar Melitu, bet ar izskirt
Klorindu, Tirsisa māsu, ar tās mīlako Filandru
viņš vilto vēstules no Melitas Filandram, kurās
ta it kā atzīstas tam, ka to mīlot un smejas par
Tirsisi. Filandrs ekrīt šīs lamatīs: tas savauj
savas attiecības ar Klorindu un laelas Tirsisi preek
šā ar Melitas mīlestību. Tirsis izmisumā, neco
neizmeklēdams, nosprečē sevi nogalināt, dabu,
dama pārāgu zīnu par tā navi, Melita nokrīt
kā pagalam. Nesagaididams tādu galu, Erasts
zandē prātu (kas bija parasts tā laika komēdi
jās): tas sedomajas, ka zeme grib to aprīt un
katrā, ko sateek, ceranga alles garu, tā arī Filan
dru tas turā par kinos, izstastidams tam savu
nozeegumu. Pēktajā ekleenā Tirsis un Melita
izrādas dzīvi esam; labisirdīgi pēdodam Erastam.
Klorinda pazandēja lētdabīgu mīlako, bet tā
nav noskumuse par tam, budama gatava citu
pēcņemt.

Luga, kā uz tam jau aizvādīts Drejnēica

Dzīves aprakstā, dibināta uz patiesa fakta ^{iz pa}
Ja Kornela Dzīves un atšķiras no tā laiska koma,
dijām caur valodas veemkaršību un tīvību un
plāpības un neldzības trūkumu. Bez tam re.

dzams mēģinums, radīt raksturous: Filanders asi
atšķiras caur savu tukšību no citām darbīgām
personām; veegļpratīgā jaunrā Klorinda nav
līdzīga ar Kelitu.

Mums jau pazīstamais direktors Hondori, kas
bij ar savu trupu Ruana, izrādīja tur „kelitu”
un aizveda to sev līdz uz Parīzi, kur tai bija
labs panākums.

Otra - traģikomēdija „Klitandrs jeb atpesti
^{atsvabinātā}
tā nevainība” - sacerēta 1632. g., rāda intresan,
tu mēģinumu izlīdzināt Haridi tautas dramu
ar trejam Aristotela veemībām.

Noteekas Skotijā, mežā, kurš angļ ap kōnina
pili. Pēc skaistās Kallistas tīko Rosidors un
Klitandrs; pēdējais bez panākuma. Rosidorā ce,
mīlejusos cita dama, Doriza, kura aiz greizsirdi,
kas sev ilina Kallistu mežā, ka tur to nogalinātu.
Nejauši notikuma vectā parādas lugas laun,
doris, kas emīlejees Dorizā, ar nolūcā nokaut
Rosidoru par tam, ka pēc šī tīko viņa kaislibas
preeksmešs. Strauji mainošs skatu rindā izglab.

jas Kallista no Dorizas nūņem, izglabj Rosidoru
 no doreta sleprava un izdu, Pimantam ar ^{mat,} kņeep,
 adatu acis. Klitandrs notaisni apsudzets, ka duellā
 tikojis pec Rosidora dzivibas, un eemests ceetumā,
 bet sakertais Pimants atgust savu nozeegumu. Peek,
 tajā celeenā Rosidors un Kallista apprecas un autors
 dod saprast, ka tada pate laime sazaida Klitandru
 un Dorizu.

Luga sacereta pec visiem klasicisma likumem,
 bet pārpilna ar visdivainakeem skateem. Tā pir-
 majā celeenā Kallista (pec Fotova Doriza) no Pimanta
 apvainota ac pācak nepreeklaizigem vardoem, izņem
 no saveem mateem adatu, izdu, - ka jau dzitdejām -
 tam acis un aizbeg, bet Pimants veens policis, ta
 ra adatai garu monologu vaimanu pilnu.

No 1632-33.g. Kornels sarakstija vel 4 komedijas.
 Pirmā no tām, Atraitne, jeb nosodits nodevejs ee,
 verojamā caur tam, ka darbiba tam turpinas pec
 cas deenas un neveena no darbīgām personām
 nesunā sānis - monologā. Kornels saka jreekō,
 vordā, ka neesot nekās smekligaki par runām
 pašam pec sevis, kurās dzird visa publika, bet ne,
 veens lai nedzird uz skatuves. Luga atrada leslu pec
 krišanu, lapat arī sekotā, Pils galerija jeb draudze,
ne sāneense. Komedija, Kalpone eeverojamā tie

caur tam, ka katrā no tās pēceem eklecencem ir
 līdzīgs skaits aleksandriķu vārsmu. Tedejā šai
 pašā laikā rakstītā komēdijā „Kēniņa Laukums”
 ir izsmietas seveetes. Beidzot 1636.g. Kornēls sa.
 rakstīja vāju komediju zem nosaukuma „Komis,
ka maldība”, kurā tikai labs ir matadora tips.

Visās šīs Kornēla jaunības ražojumos ir vāja
 intriga, bet stipri mānāma cenšanās, tuvināt
 skatuvi ar dzīvi. Tāns uzstājis īsti Parīzes tipi,
 nēmti no eklas, galanterijas preces pārdevēji,
 kas sans publiku klat u.c. Kuriozi izklausas gra
 ņu vardi, savadu cespaidu dara pēc darbigām
 personām ar nacionalu raksturu – vestāleenes un
 tamlīdzīga cita klasiska bagāža.

II. Kornēla Dzejiskas ražotības periods.

(Viņa nobrēdības un patstāvības laiks).

Ne vis pēcēšai Kornēls ceļuva slavu un populari
 tati, ne vis arveenu palika veenadi laels savās
 lūgās. No komēdijas tas pārcet uz traģediju ar lee
 lu nēdrošību. Pirmais viņa mēģinums šai šķirā
 „Medeja” (Médée, 1635.g.) atrodas tā sacit, uz dzej.
 neeka dzejiskās radības I. un II. perioda sleegšņa.
 Tas ir tulkojums jeb amalgama, sajaucums no
 divi traģedijām: no Euripida un Senekāis, īstēni
 sakot – gauži vājs pakaldarinums Senekāim, ta

neļš tik iznīcināja kori, pastiprina mīlestības ele-
 mentu un brīnumu elementu, kas nebūt nenāca
 par labu Medejas dabai. Medeja noderejuse par vec-
 lajār, Austrijas dramaturgam Grillparceram (1791-1872)
 veenā viņa traģēdijā, Das goldene Vlies, eine Trilogie,
 (1822)... Pedrigo Kornels uzstājas ar slaveno Sidu.

Tā sūzētu tas ne-izdomāja. Tās nēma no apda-
 vinātā ~~spaniešu~~ ~~dzejnieka~~ Gillema de Kastro
 (1569-1631), Lopes de Vega laikabēdra un Kaldarona
 preekšgājeja, dramu. De Kastro šai savā dramā
 „Las mocedades del Cid” (Sida jaunības gadi) dibi-
 nas, atbalstas uz romansēm; visvairāk iz rene-
 sanses laikmata, savu lugu tas sadala pēc spa-
 niešu paņēmeņa deonās. Tās saturs.

Pirmās deenas pirmais skats rāda, kā kēniņš
 esceļ Sidu par brūnneeku. Pii vel pārāk jauns
 un Sidam parādītee godajumi modina galim,
 neeku skaudību, bet damas ir brašā jaunecla
 pusē: kēniņa meita, Uraka, preestiprina tam
 zelta peciūs, tās draudzene Chimena, grafa Gor-
 onasa meita, igrāda dod tam manit savu patin-
 šānu. Kēniņš atlaižams damas un galimneeku,
 pasludina saveem padoma devejeem, ka tas no-
 domajis savam delam, princim Sānčo, dot par
 audzinātāja veco Diego, Rodrigo Sida tēvu, bet pie

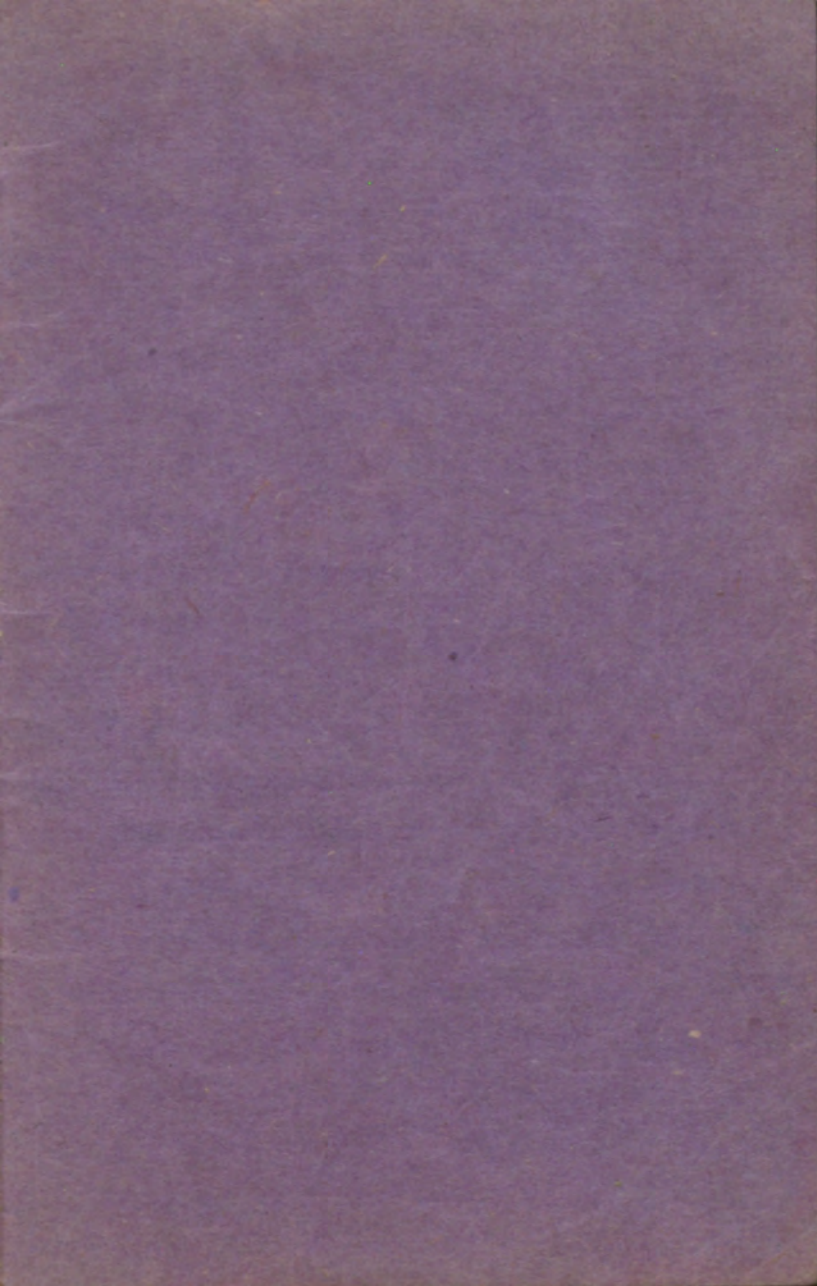
šī godā teicas grafs Gormar. Grandu starpā izceļas
 strīdus un Gormar eccert Diegōm par ausi, kad šis
 pacel pret to speeki, Gormar bez pūlem izrauj to
 vecim iz rokām. Pedejais atbtaj sapulci tā ka no go,
 dā kritis cilveks nevar palixtees pēe kēnina. Kē
 niņš ludz klatesošs par šo notikumū kluset.

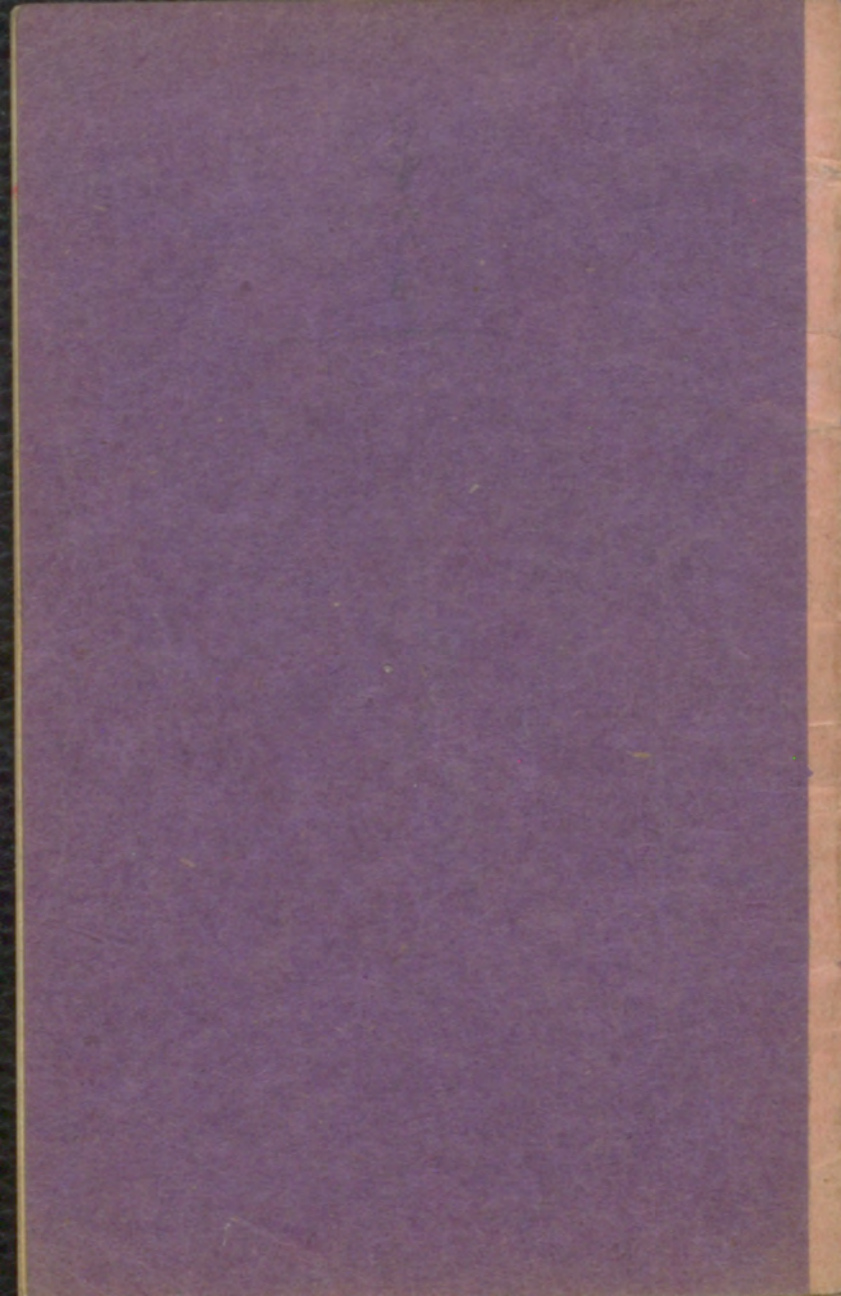
Nākamā skatā jaunakee brāli palidz Rodrigōm
 noņemt bruņas. (Vecuma ginā de Kastro attalinas
 no romanseem, pēc kurām Lids izrādas par jau
 nako delu). Viņus izdzen atgriezees Diego, tas mē.
 ģina pacelt savu kaujas zobenu, bet nav pierēš
 tam spēka. Tad viņš pēsauc divi jaunakos delus
 un sāk teem speert rokas, deli krit celōs, lugda.
 mi pēdošānu, jebiu ari nezin, par ko tee vainigi.
 Pēc tam tēvs sauc Rodrigo, kurš jūtās apvainots
 jau caus tam, ka saukts pēdigais. Kad tēvs sa.
 kampa un koda tam pirkstā: „Ja jūs nebutu man
 tēvs, tas sacija, „es jums krāutu par ausi.“, Tas
 nebutu pirmo reiz šodeon, atbild skumīgi Diego
 un stasta tam par savu apvainojumu, kurū Rod.
 rigōm ja atrosbj. Palicees veens, Rodrigo izsaka
 savu izmisumu. Tas mil Chimenu un tam ja.
 nokauj tās tēvs! Bet tam nav sānbu: goda pēnā.
 skums augstacs pār visu. Nākamais ekats notiek
 uz oelas pierēš kēnina pilē. Pils logā sed princeese

53.
Uraka un Chimena, pa laurkumu pastaigājas dono
Gormaz ar saveem radmeceem, uz ķēniņa pavē,
li tee grib pērunat Gormazu, aizbildinoties pēc
Diego. Tadi aizbildinumi, atsaka Gormaz, neved
ne pē ka, tee laupa apvainotajam godu, ne atdoda,
mi to apvainotam. Meiteetes redz Rodrigo mākam,
ar zobenu padusē, tās uzrunā viņu, viņš atbild
tām godbijīgi, bet ne kā eekristu. Šo brīdi pēc
sava dzīvokļa durvīm pacādas vicais Diego. Tē,
va un savas mīlakās acu preekšā Rodrigo izai,
cina Gormazu. Diego uzmodrina savu delu, Chi,
mena kriet uz tēva līki, Gormaza svita uzbruc
Rodrigoim, bet Uraka pavēl beigt kautiņu.

Otras deenas pirmajā skatā ķēniņš dabon zīnu
par Gormaza navi, to pašu brīdi pēc viņa nonāk
Chimena ar lakatu, pēsuskušos tēva asinim, lai
prasitu atreebi, un Diego, esmēcejis ar tām pa,
šām asinim vaigu, ka lūgtu par savu delu.

Šekošais skats Chimenas namā. Pēc tās atnāk
Rodrigo, dodams tai dunci un savas atsegtas krou,
tis atreebei, Chimena viņu mīl, bet tuca par sa,
vuuu pēnākumu, no ķēniņa prasit ta navi.
Tad mēs atkal Diego namā. Vecis dabon zinat,
kadu zēdu devis - metis tam delš un dabīgā smal,
kumā - skonibā (kas nesaprasta no Hornela) nekir.

V.
Franču XVIII. gadsimtenā
literatūras vēsture.

Colonial-, Delicatess-,
Frucht- u. Wein- handlung
A. Fell
Dorpat, Rnische Str. 6.

Hantelbach

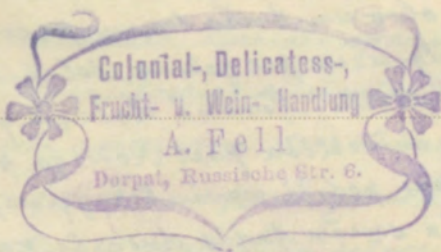
Conto-Buch

L.
Hochachtungsvoll

für

Herrn Professor J. Lautenbach.

mit

Herm. Danziger, Riga.
Geschäftsbücher-Fabrik und Buchdruckerei.

84. cīrā delu ar veltīģem meorinasānas var-
deem, bet ziņo tam, ka viņu tēvijai uzbru-
kuši moži un nodod tam vādību pār svo-
jātneeksem.

Araka sed uz balkona un domā pēc Rodri-
go, kurš pēpeži parādas tās preekšā savas no-
dalas preekšgalā, dodamies cīminā ar moreem,
uz viņa ķiveres dzeltena spalva kā sēru zi-
me. Infanteone, sen mīlojuse Rodrigo, bet zi-
nadama par tā mīlestību pret Chimenu, tagad
vero, ka starp Chimenu un viņu gul bezdibens,
un tāpec uzorikstas, tam pa pusei atzītees, bru-
neens delikati nesaprot tās majēnu un aiz-
jaj.

Pagāja gads, kopš Rodrigo aizjaja. Tas at-
griezās kā uzvarētājs, bet Chimena prasa kā
agrak atreebi. Kēniņš apķeņ Rodrigo un sūta
to trimdā.

Starp otro un trešo doenu paset atkal gads.
Rodrigo atgriezies pēc galma, bet Chimena no jau-
na prasa atreebi. Kēniņš dabūjis zināt par
Chimenas mīlestību pret Rodrigo, pavēl tai
paginot par pedejā navi, bet izziņajuse, ka tā
povilkta, tā sanāk tadās dusmās, ka apsoļa
savu roku par algu tam, kas nokauj Rodrigo.

Sekošais skats Galicijā. Rodrigo celo sv.
Fenaba atleekas pēclugt. Celā tas sastop ka-
du spitaliģu, no ka viņa svīta ar izbaitom
atraujas. Rodrigo izbēsp svītu, sedināja

85.

pitāligo aiz galdā sev blakus, bet pēc tam ar to
gulas gultā. Nakti izrādījās, ka tas ir sv. Lazarus,
arī pasludināja tam kā algu par tā labiem darbiem
ākamū celšanu un seksualizāciju, Chimenas rokā.

Burgosā atbrauc Aragonijas sūtnis, Gonzalez,
leik precēšā izšķirt valstju veco cēnaidū cāur
pēkavi, bet savā personīgā intresē ludz tam
Fiatit psete Rodrigo, tā ka tas vēlas uzreiz
nākt ar otru notikū Chimenas rokā.

Dīvokave notiek aiz skātuves, Chimena pūlas
iktēs veinaldzīga, bet velti. Kad tai gino,

tuvojas Gonzalez ar Rodrigo galou, tā ludz
nīnī, tai attānt eet skosteri, bet kāo pa-

das Rodrigo, tad Chimena, nomacita cāur
ekšējo cīņu, nespēj ilgaci pretoties sēnām
stenim, un dod savu roku Rodrigoim.

Kornels nomēmas iz de Kastro drāmas iz
st visu nacionalo, speciali spānisko un pa-
grinat vispār-cilvēcigo elementu. Viņš kavejas
Mēvenā kartā pēc cīnina starp mīlestību un godu
kā XVII. g. s. dēls un francuzis, dod pirmo veltu
mīlestībai. Rau Kornela Lida saturs: Rodrigo Lids,
na Diego dēls, grib precēt Chimenu, dona Gome-
grafa de Formara, meitu, don Diego un don
mess abi tēkoja pēc goda, tapt pas jaunā Kasti-
jas prinča audzinātājiem, kēnina iz vēle krita.

36.
uz veci Diego. Tad grandu starpā noteek strīdus
un Gomes, dod vecim Diego par ausi. Dons Diego
stasta delam Rodrigo šo apvainojumu, kas šim ja,
atreebji. Te daži skali.

Diego... Mans delš, mans asins tu, jel esi tu man glabīnš,
Tas, atreeb!

Rodrigo. Par ko?

Diego. Par nodgirdetu nokaušanu,

Par manim dotu siteonu, par muža kaunu,

Par... par... par plikī man, ko atreebtu es launajm;

Bet trūkst man speka, zobens jau par smagu,

Rau zobens, ko vaics nespēja es cilat,

Nem vinnu, atreebi un atmaksā!

Ar manu apvainotāju un mēro spekus,

Nāv citas izejas: vaj vinnš, vaj tu kriet kapā.

Vaj nokauj to, vaj mirsti. Bet to, Rodrigo, zini:

Ar tavu pretneeku neveens šē nava līdzigs.

Es daudzkart redzejis to ciniņōs,

Kā preekš ta esnoidneeki rindām krita.

Rodrigo. Teic, kas tas ir? ko velti vordus zaudat!

Diego. Ka vairak vel es tev, mans delš, jel pasaku,

Bez bailigs karotajs, jo slave us cimitajs,

Tas...

Rodrigo. Dava delš, jel kas?

Diego.

Tas ir Chimanas tēvs.

Rodrigo. Vinnš!...

Diego. Dels! vis nesaki. Es zinu tavu kaisli.
 Bet nava eomigs dzivot tas, kas ir bez goda:
 Jo tuvak sirdij zenaidneeks, jo vairak kauna.
 Nu vainu zini tu un tev to nākas atreebt.
 Ho man tev vairak teikt? kas tu, - to no aizmirsti.
 Jol esi kroetna tēva kroetnis dels.
 Es vecis, spēju asarām tik glabties;
 Tu jauns, ej atreebt, manā veetā statees. (Aizost).

Rode. (veens). Es eedzells pašas dvēsel's dzilumōs,
 Caur negaiditu, navejošu vēsti.
 Caur cita atreebibu eecauts cinā,
 Lai bojā eimū es caur cita vainu.
 Ko darit gan? kur meklet izeju?
 Man preeki, eeribas un jūtas kaulas nu.
 Jau manai mīlestībai bija vainags pits -
 Un pēpēži caur breesmāx atmainits!
 Līdz navei apvainots mans mīlais tēvs,
 Jo apvainojis mīlās tēvs, ak Devs!
 Man krutis kada jūsmu eina!
 Vaj klausit pēnākumam? klausit kaislei?
 Ak vai! eekš visa līksta bāisli
 Man gatavojis sūrais līktenis.
 Vaj mužīgā kauns, vaj mužam skumjas,
 Vaj visa laba laupits, deenas kaunā stumjas.
 Bīpveenadi man sveti - mīlestībo, gods
 Un dzīvē nav, kas viņu veetā statos.

88. Gan, apvainojums nava panesams,
Bet vaj Chimenas tēvam, atcebt man?
Ne mūžam nebus moera gan,
Man sirdi pļosis līgava un tēvs.
Lai butu es kads budams atcebejs,
No veena, kā no otra bušu vainojams.
Bet nave gals ir cilveku visām cešanām:
Es miršu, kapā gals bus smeešanām.
Kasp peenākumu, mīlestību kads es soģis?
Kā lidzinat man, izšķirt vīzu cezmu?
Ja man ar katrā žinā nākas mirt,
Es miršu, ne apvainodams Chimenu.
Kā! vaj man mirt ar kaunu bus?
It visā Spanijā gūt apsmaceklus?
Un kapu apklat pat ar kaunu,
Ka mūsu namam nesis negodu tik launu!
Vaj klausit aklas mīlestības bātsij,
No kurās tā jau velti laimi kalsi?
Ne, ne, lai glabjos gan no ceetām važām arā,
No nicinama ceetuma,
Gods! kas lai man veer godu dara,
Kad pozaudeta Chimena.
Tā mīlestība aptumšoja pratu
Man peenākums pret tēvu vairak un pa-procekšu,
Un kavēs iznākums stāv Deeva rokā,
Bet lai tek tīra mana asins strūsle.

Pat kaunoš, ka tā cūmilgi kavejos,
Lai but' kas budams, - cešu, atceebšos.
Tā, gods mans, tev no sākuma līdz galam
Nebūt nē neuzticīgs nebušu,
Ar savu navi tev atceebšu.

Es atceebšu, kaut mīlās tevam. (Eonāu Gormaz).

Rodrigo. Uz vānu vardu, graf'!

Gormaz,

Jā, teic.

Rodrigo.

Don Džego zini?

Kā tikuma un laba paraugu

Tu viņu pazīsti?

Gormaz,

Jā, var gan but.

Rodrigo.

Bet skates,

Nu skates, saku tev, man acis taisni, teeši.

Nāj redzi tu, ka viņu uguni mirdz asins?

Ka asins, zini tu?

Gormaz,

Kas man par daļu!

Rodrigo. Jo pēcās solās tu nu drīzi pazīsi.

Gormaz. Tu pārdošs, jauneklī!

Rodrigo.

Tu mani nicini?

Es jauns, tas teesa, bet kas dzimis drošs,

Ta spēks vis negaidīs uz gadeem, ja tas moīs.

Gormaz. Nāj zini tu, kas es?

Rodrigo.

Jā, stipristu un slaveni,

Un eročs nevens tev nava līdzīgs, vacens.

No tevis karos gūtās uzvaras

Man pasludina brosmu pilnu cīņu,

90. Es rasi pats sev tani kapu mekleju;
Tas delam voenumet precks tēva poetiks speki,
Tee vairosees caur manu aizgūtību.

Tu nepārvarets, nēsi nepārvarams.

Gormaz Don Rui, tavi vardi, domas godu peln.

Ku zini, tavus tikumus es sen jau zinu,

Es Kastilijas slavu tevī paredzejs

Un savu meitu grībeju tev dot.

Ar' neslepju, ar ceemību ka sedzu

Es peenākuma varu veicam kaisles mānes,

Ar' celo jutu leesmu tavās asinīs

Un vīrestību tavu pāraku par mīlu.

Ar' preecajos, ka izvēlejs par znolu

Es brunceku, kas visas cerīb's attaisnotu.

Bet žēlsirdības balss ir radees manā sirdī,

Tev' apbrīnojot žēl man tavas jaunības,

Uz taisnu postu ceentes apstulbumā.

Kas atlec, est ar tevi nevecenadā ciniā?

Kads labums man? Ko sacis visa pasaul'?

Kur nava breemas, nava veiksmē slavas;

It visi teiks, ka esi nokauts tu kā jēriņš

Un man tad atliksies par tevi as'ru tēriņš.

Rodrigo. Vel žēlojees! vaj pats gan neizsauci sodu?

Fa natik atņemit dzīvību, kam nōmi godu?

Gormaz. Nu atstaj mani.

Rodrigo.

Esim nezaudot vairs vardu.

Gormaz, Vai dzīvot apņuka?

91.

Rodrigo.

Najnavi nerod' gārdu?

Gormaz. Ne, ne, tev teesa, esim, nosodāms tas delš,

Kurš tevā godu pārņēvot vas cels. (Atžēst).

Rodrigo Lids nokauj grafu de Gormazu divkāvē. Viņš zin, ka Chimena precēs viņa pagalam, un tomēr izēst kā uzvarētājs no šī eekšķigā ciniņa starp kaislibu un pēnākumu. Chimena arī mīl Rodrigo un viņā noteek tagad tas pats preteju jūtu ciniņš. Chimena uz ceļēnu nokrituse ludy ķēnina, sava tēva kaveja atceebšamu un to pašu bridi. Viņā veen kaislīgi mīl Rodrigo, bet arī ceeni viņā ģimenes atceebes celu izdaritāju. Kēnins apsola Chimenai savu paligu. Rodrigoim apņuka dzīve no tā brīža, kad tas pagaudeja sespējāmibu, to vel tīt Chimenai, tas eet pee savas mīlakas, dod tāi savu dzīvību, grib mirt caur viņas rokā, Chimena pamazīt top lena - mirsta un nevar to slept. „Ej, — šū tam saka, — es tevi senistu.“ Pa tam atnākusi cenaidneeki pee Sevilļas mūrēm, kur norisinās traģedijas darbība, vēcāis donš Diego modina de, lā mīlestību pret tēviju un slavē. Rodrigo uzbruk morcem, dod tēem šausmīgu kaveenu un saņem divus ķēninus gūstā. „Viņš glābis tēviju; kas uzdrīkstas viņu teesat? Viņa nozēgumu aigne sa sev līdz mori, kurus tas pērspeeda begt!“ — sū,

92.
kā kōnins, kad Rodrigo's tam ziņoja par savu uz-
varu. Neekatot uz tam, Chimena pastāv pēc sava lū-
guma: kas prasa asins atmaksu par tēva asinim.

~~Īzskēra, ka dons Gonzales, stājas divkavē ar Rod-
rigo un uzvarim par alga bus Chimenas roka.
Rodrigo nonēimā ne aizstāvēties, kas grib mirt, bet
Chimena uzskurina viņā vīrostību vardēm: izaj
no cīņas kā uzvaris, kurai par alga - Chimena.~~

Trāģedija beidzas ar tam, ka Rodrigo Lids atbrūno
Gonzaloru, bet atstāj to dzīvu, lūgdams to, paginot
Chimennai par divkaves galu. Chimena ne-atsakas
Lidam no algas, kas apsoluta uzvarim. Atsīsina,
mā tadā veidā nav neka trāģiska, tapec Kornels
ari dova savai lūgai nosaucummu, trāģikomēdijā.
Tagad mēdz tadu lugu saukt par dramu.

Kornels pēc iespējas rauga dramu ecturet Ari-
stotela poetikas likumōs. Darbiba - kā jau zinām-
noteek Svillā 24 stundas, plixi Diego dabon uz-
skatuves, bet visi cimini un divkaves, noteek aiz-
kulisām, izmests dāudz siku skatu un, protams,
notikums ar spitaligo Lācaru. Viss drammas vidus
swars pārceļts trešajā aktā, kur Chimena sarunā
ar Lidu izsaka dāudz augstu domu. Viena teic tam
starp citu: Tu l'es, en m'offensant, montre digne de moi.

Je me dois par ta mort montrer digne de toi.

(Tu mani apvainodams esi parādijies manis ceonigs,
Man caur tavu navi jāparādās tevīs ceonigai).

Podejōs skatōs pēe Korneļa ir daudz vairak galantības un samakolotības, tā Lids dodamees divkavē ar Gonzale, zu, sōlās Chimēnai, laut sevi nokaut, bet viņa pārleccina to, cinitoēs sirdigi un cant tam tā jau eepreokš iz, šķir cinīna galu.

Pēe visa tā Korneļa drama paturejuse no savā avo, tā daudz specigu vektu un vertību, un šī enerģijas savcenība ar valodas klasisko tīrību un formas dai, lumu izšķīra tās lintoni. Bet tam šī luga dibina damās uz muižpēcēcu goda idejas, saskaneja ar muiž, necības gaumi, kura nebija vel arveenu zaudejuse savu spēku. Kad Formar izdzirdojis kēnina pavēli, Diego nolugt, atbildeja, ka kada nepaklausība kēnina gribai nav vel tik leels nozēgums (Deso, beir un peu n'est pas un si grand crime), angstā publika nevarēja par tam noplaukškinat. 1636.g. uzveda "Lidu", kam bija nedzirdets panākums. Dvāz "beau, comē le Cid" kļuva par sakamwardi, lugu izrādīja trīs reiz Luvrā uz Austrijas Annas se, viēka vēlešanos.

Bet Lidam bij arī pretneeki. Tēe bija - kā jau dzirdējam - visuvarenais Rāšeljē, Skūderi un pedi, gi akademija. Skūderi izdeva brošūru, kurā ka tam šķita, tas sagāka "Lidu" pēšlōs, pēlnōs". Pateico, tēes dramās popularitātai, šī brošūra pēorēdēja trīs izdevumus. Budams meorā ar panākumu pēe

94.
publikas, Kornels ceeta klusu, šī klusešana kairi,
naja Skūderi daudz vairāk, nekā vislaunavā atbilde.
Skūderi's veda lectu talak: tas griezās pēc Balzaka,
~~stila un gaumes likumdevejs, un pēc akadēmijas~~
Balzaka atbilde neapmierināja Skūderi, stila likum
devejs piekrita, ka likumi nav uz mata cevoroti (tai
gan notikumam veeta ir tik Sevilla, tomēr skati
pārveetojas no nama uz namu^{ta}), tad nava pēc
Aristotola veetas veeniba), tomēr viņš atrada, ka
drama augsti mauslineeciski izstradata. Akadē
mija domāja, ka tai nav tiesības, pārbaudīt rasti
neeka ražojumu, kurš nav viņas locekļis un nav
izsacījis vēlēšanos, padoties viņas spriedumam.
Bet Rišeljē uz tam pastāveja un akadēmijas su,
kītee dabuja no Kornela atbildi, uz kuras pa
mata viņi skaitijas pēc par tiesīgēm, secelt kom
misiju no 3 locekļiem, kas Sidu pārbauda. Pēc pie
ciem mēnešiem šī komisija pasludināja savu
spriedumu, kurā ta daudz un diezgan svarīgās
ipunktās piekrit Skūderi pamfletam. Akadēmi
jas teesa, sarikota pār Sidu arī no skandīgā Ri
šeljē, nolēma, ka Kornels izdarījis krimināl
noziedzumu pret labo gaumi, pieļaujdamus šai
kollizijā kaislibai nēmt visrokū pār pienākū
mu. Akadēmija nosodija Chimenu kā cēteidi
gu un bezjūtīgu meitu. No visām tās nairām

peerimem rau vel veona: „Ja Chimenu nepēcecešāni vajadzēja izpācēt, pēc Lida, tad bija tā segrozit, ka formaz izrādijas ne par viņas tēvu jeb, ka tas izvase, lojas no dabūtās bruces. Bet visa Parize izsludīnajas par pateesibu pēc cilvēku dabas un pret pateesi, bu pēc akademijas teorijas ar šo Boalo pantinu:

„Tout Paris pour Chimène et les yeux de Rodrigue.”

„Lids” ir arkastīgi svarīga luga Ēropas jaunajā literatūrā; ja viņu tagad nevar vairs celt tik augstu, kā cēla reiz franču kritiķi, tad tomēr pēc literatūrvēsturiskas nozīmes tā ir veens no vissvarīgākajiem cilvēku gara ražojumiem. Lids ir veens no tiem ražojumiem, kuri pēc savas pārādīšanās neparasti aizrauj publiku, rādīdamies it kā parāde, kā tā semeesojums, kurš mīta ne skaidri laužu prātā, asi izteikdams tuvākās nākotnes ideālus. Ja ir pirmā īsta franču drama, līdz šim laikam izceldama ligomību pēc autora tautcešom un statīdama Korneļu franču dramaturģu preekšgalā, lai gan šo labāko lugu tas aizņēmas pēc spāņešu rakstnieka, parnezdams uz franču skatuvi nebut ne originala vislabākās veidā. X

Sekošā gandrīz tikpat slavēna Korneļa luga, kura izrādīta arī uz krievu skatuves, ir „Floracē” (Floracs jeb Horaci) ko autors veltīja kardinālam

96. Rišēlģē. Par vecļu šij tragedijai namts notikums starp Horaceem un Kuriaceem, ko stastijis Tits Li. vijs un Halikarnasa Dionizijs. Tās saturs.

Subina, vecaka Florā, pate un Kuriacu māsa, ir izmisumā, ka starp Albu un Romu izsludinats karš, kurā veegļi var bojā eēt vaj vinas vīrs, romēetis, vaj brālis, albeetis. To meerina tās mīlule, Fulija. Flo, racu māsa, Camilla, varena Kuriaca līgava, apmeeri, nata caur šaubīgu orakulu, kurš tai paziņo, ka drīz beigsees karš starp Romu un Albu-Longu. Izlē, todams patreizejo pameceru, atrnāk tās sadereets mīlakais, ta tūredama viņu par begušu, pūlas to meerinat, jebšū nevarēdama slept domu, ka beg, šana no kara lauka ir nauna darbs, bet Kuriacs ac lepnūmca stajas pret tadas eedomas iespējamu, be: *Faime encore mon honneur, en adorant Camille* (Mīlu vel savu godu, pēclūgdams Kaurillu).

Izginadami, ka kara liktenis izšķirams ne caur asinaina karu, bet caur divkasi, visi xlataje izsaka preeku, bet šis preeks pārveršas leelās be, dās, kad top zinams, kam jāeēt divkavē. Otrais celeens izsakas ar sarunu starp Floracu un Kuriacu. No romeešu puses cininām izvēletis trīs brālis no Floracu ģimenes. Kuriacs vēlē tam laimes par izvēles godu, bet nožēlu pē tam Albu. Subinas vīrs, vecakais Floracs, budams lepnis, ka romeeši

loek uz viņu savas cerības, negrib ne domāt par asins
 saņemšanu. „Kas var būt augstāks par cešānām tevijas
 dēt? Saka tas apbedinātā Kuriaacā: „Kārot pret
 laudim par kurcem ar pēcekli es atdotu savu dzīvi,
 tu - tas ir romiešu tikums. Karcivis atnes zīnu,
 ka no Albas puses ciniņom izvēlēti trīs brālī Kuria
 aci. Floracs saka: „Alba jūs izvēlējuse un es jūs ne
 pazīstu. Kuriaacs, budams humanāks, teic: „Bet es
 jūs pazīstu kā agrāk, un lūk - tas mani skumdina.
 Floracs grib iedvest tam vingrumu. Kuriaacs atbild:

Es tevi pazīstu! un rau kas mani dzel!
 Bet tavu ceļumu es nezināju vel,
 Tas tešām ceļumā ir tavai likstai līdzīgs.
 Es tevi apbrīnu, bet darit tā es idzīgs.

Pēc šīs sarunas peenāk Kamilla un Floracs atstāj to
 ar mīļako, ta, zināms, gauži raizējas, tas vana tai
 no peenākuma. Floracs atgriežas ar Sabinu, lai tai
 butu izdevība, tam pārnest šo ceetsirdību. Peenāk
 vecis Floracs un suta delu un nākamo znotu ci
 ninā, toe lūdz, lai tas aiztura sev ceetes mājās un gai
 da cīnas galu.

Cinīnš noteek, zināms aiz skatuves, trešajā ceļo
 nā. Šis ceļens esākas ar Sabinas jaunām vaidām.
 Atnāk Julija sacidama, ka viņa aptureta līdz om
 skula izšķiršanai. Kamilla, arī šo brīdi peenāk
 dama, negaida neko labu.

98. Un oracle jamais ne se laisse comprendre,
On l'entend d'autant moins, que plus on croit l'entendre.
Julija aizņēta, Fabina un Kamilla sāk apskatīt, kurā no
tām nelaimīgāka, un kas ir grūtāki: pazaudēt brāli
vaj vīru. Vecis Horacs cenāk tām sacīt, ka orakuls
izšķirīs cīnītes un ka tagad laicām jau cīņa esis,
kuses. Seveetes un vecis, Horacu tēvs, gaida tās ga-
lu. Divi Horaci - krituši, vecis paleek meerīgs, bet
tam ziņo, ka trešais Horacs bēdzis, vecis - kā asprā-
tīgs no bēdām un dusmām. Tas gatavs, ar pašā ro-
ku nokaut delu, kurš aptaipijis tā vardu. Ko
tam bija darīt pret trim? (Que voulez-vous qu'il
fit contre trois?) vaicā seveetes. „Qu'il mourut!”
(Mort!) kļēdz vecis.

Ceturtais ceļens esānās ar vesti par Romas uz-
varu. Parādas Valers, sūtīts no ķēnina, remdat
tēvu par tā divu delu navi un laimēs vēlet par
trešā uzvaru. Vecis nesaprot Valera vārdus. Šis
izskaidro tam, kādā kartā Horacs, palikolams
veens pret trim Kuriaecom un redzēdams, ka nevar
pēcvalat visus trīs uzreiz, līdamees begt, sadali-
ja viņu spēkus, izbruka pirms tam, kurš no vi-
sēm viņa vaidneekēm bija tuvāk, un nokavato,
bet tad arī divi pārejos. Tēvs līgsmo par šo zi-
ņu. Izdziedāse par sava tautcēša navi, Kamilla
- izmisumā. Cenāk Horacs ar triju Kuriaecu zobe.

neem, gaidīdams no viņas laimes vēlējumū, bet viņa nolād to un Romu, zīmedamās uz šīs nakamo līkteni, ģermāncem cebrūkot un imperiju sagranjot. Horaco dusmās izraisi zobenu, skrej pakal māsai un nokauj to aiz skatuves. Tad seko vel dižāns skats, kurā Sabina stāsta par Kamillas navi, pārmezdama Floracam. Peektaajā celecnā uzstājas Tullus Hostilijs un turā teesu par Floracu, izklaušīnādams Valera apsūdzēšonu, vēca Floraca, paša Kawakšļa un Sabinas aizstāvēšanu, pedīgi attāibnodams kaveju.

Romas karš ar Albu Longu nebut nebija skatu preekšmets. To atzīst Kornels pats. Trāģedija patēsi nav teicama, tomēr tajā ir skūisti atsevišķi skati, monologi un pantini. - Izdzirduse par mīla, kā navi, Kamilla kait ģiboni. Sakot no Valera atnāskuma un līdz tam bridim, kad tas aizēet, Kamilla nerunā ne vārda, ne atbild pat pecak uz vēca Floraca remdešānu, kurš tapat tad aizēet. Abi viņi runā to bridī 125 vārsmas, bet tā arveemu kluse. Un pa tam šis skats, kā šī loma bija vislabakke Rašeli repertoarā. Tas ir balets, ta ir pantomima, ne īstēni dramatiska maksla, manīs pec pat scenisucs focus, degpunktis, bet tas ir divaini efektaini. Kas nav redzojis Floracu, tas nepazīst Rašeli - tā laika slavēno aktrisi. Vajadzēja redzēt sevišķi šai skatā šo secēeti, lai

Saprastu, kadu pilnības pakāpi var sasniegt pla-
stiska māksla. Kas var būt skaists, daiļs, svecēts,
gulošs, gēbonis jeb istoriski raudošs? un tomes pa-
šim grūtu cešānu ilgām minutēm aktrises kat-
ra kustība, katrs žests bija ne-izsakāmas grācijas, ne-
sasniedzamas ainavības pilni. Nav iespējams aprak-
stīt viņas memo spēli šai skatā. Tā spēcī, tā
laida kritiski.

Nākamajā skatā Horacs atgriezies kā uzvaris
dīžojas par savu varondarbu un runā smekļīgs
un neveiclus vārds, vādidams savu vortu:

Ma soeur voici, le bras qui venge nos deux frères,

Le bras qui rompt le cours de nos destins contraires.

Kamilla apber to pārmetumēem un runā slavenā
monologā: Rome, l'unique de mon ressentiment!

Rome, à qui vient ton bras d'immoler mon amant!

Rome, qui t'a vu maître et que ton coeur adore!

Rome, enfin que je hais parcequ'elle t'honore...

Rom, mana roebum' preskšmet vrenigais!

Rom, kurāi zcedam lausts mans mīļākais!

Rom, kur tu dzimi, kur tu laimi rod!

Rom, nēsta tevi, par ko godu dod...

Lai ^{Romu} tevi saspeš debess person launs,

Lai mani gāzas... Tevi apļauj kauns!

Bus pedejm lepnajm romectim krist, pelnōs nist,
Par mani krist, tad varu laimīga es mi-st.

Poentajā ceļumā tura leesu, kas attaisno māšas
 kaveju, bet laupa tam pedigo skatitāja simpātiju,
 kā to sajuta pats Kornels. Pat La Harp's (La Harpe, 1729
 - 1803), kurš dova vispār labu atsauksmi par šo trāģe-
 diju, atzīst, ka šis ceļiens loeks, bet pēc kaut kādas
 savadas pārleccības tura par leoku pat ceturto ceļē-
 nu. Bet kas ta butu par lugu, ja tāi atņemtu
 arī šo ceļēnu? jautā kāds no kritiķiem. Nacam
 tam atbildēt, ka tad butu īsta trāģedija tiešs ceļēnā.

„Floracā” trejn veenību likums un vispārīgi tri-
 stotela poetikas regulas ceturētas sevecrojamā see-
 mībā, lugas valoda katrā ziņā pareiza un daila,
 varsonas — tīras un skanīgas. Bez tam luga modi-
 naja visaugstākās jusmas un, jebām Livija stāsts
 bija visēem pazīstams, ta notureja skatitājs no
 sākuma līdz galam stingrā uzmanībā. Ta pēc
 arī šī luga veenādā mērā patīca tā akademiķiem,
 kā augstēem skatitājiem.

Tai pašā gadā Kornels sacerēja „Cinnu” (Cinna).
 Šī drama dibināta uz antitezēm. Keizors Augusts
 apķēp ar labdarībām Cinnu un Maksimu, kuri
 bauda viņa draudzību un neceerobēzotu uzticību,
 bet sarīko tomēr sazvērestību pret keizoru. Cin-
 nu sevelk sazvērestībā ta seeva Emilija, kuras
 tēvu Augusts uz navi notēssajis un kura tik par
 tam veen domā, kā atcebt valdneekam. Maksims,

102.
semīlejšās Emīlijā, atklāj, sazvērēstību un Augusts,
pēc cīnina starp taisnām dusmām un labsirdību,
pēcdod vainīgajam, pēcdāvādams tam savu draudzība
vārdeem: "Soyons amis, Cinna, c'est moi qui t'en
convie."

Kā rēdzams, šē luga, kas rāda arkrastīgi celu
tendenci — zēltsirdību pret eonaidnēcekem. Cīn,
na ir sazvērības galva, kas sarikota pret Augu-
stu, Augusts ir valdnieka ideāls, kas atklājis sa-
zvērību un kam rokā tā galva, steepj Cinnam
preti rocu ar vārdeem: "Busim draugi, Cinna!"
(Soyons ami, Cinna), vārdeem, kuri allaž izsauca
skatītāju garīes. Bet Cinna's raksturs nav stingrs
un tā sāubas, svarstīšanās nav tīri izskaidroja,
mas. Šē drama ir Francijā nostiprinājās mo,
narchisma apoteoze.

Šekošajā lugā, Polyaucte (Polieixto) Kornels
pēcgreežas pīsmajiem kristības gadimtonēem, prag-
dams, neskatot uz eekstīgā cīnina trūkumu, dot
traģēdijai arīgu intresi. Isumā lugas saturs šāds.

Pauline, romēņu valdnieka vēstnieka, Feliksa
meita, kurš pārvaldījis Armeniju zem Keizara
Decija, vel Romā dzīvodama, semīleja nabaga
jātneku, Severu, bet tēvs neatlāva tom pree-
tees. Kad nāca zināms, ka Severi kritīs karā
ar perzēšiem, — tad Pauline uz tēva vēlēšanās

izgāja pēc bagāta armēnieša, Policista. Kad kāzas no-
turētas, tie pēdēji negaidot sverdas Severa, brīnīgi
gā veidā izglābees un kļuvis par Keizara mīduli. Tas
mīl kā agrā Paulini un cer tagad dabūt Paulini.
Pa tam Policists, slopen peenēmis kristību, pēc svini-
gas zēdviāmas metas uz altari, nozār elkus, klaji slū-
dinādams kristīgo Deevu. Par šo svetuma aizkarā,
un tam jāmirst, ta nāve darītu Paulini svabadu;
bet ta ar visai ceļu dvēselē, lai nepāņemtos tadā
eskatā: ta rauga caur Severu glābt savu sīvu, bet
kad tas neizdodas, tad ta izgludina sevi par kri-
stītu, aizrauts no tās peenēra, dara to pašu ar
Felixu, gatavs uz moccēlibu. Bet Severa, allaž cē-
nidams kristītos, uzstājas par vīnu zaudzētāju,
apsolidāmees lūgt Keizaru, atnest vājašānu.

Tragēdija „Policiste” norisinās Melitonē, Arme-
nijas galvas pilsatā, Felixsa, romēšu senatora un
Armenijas pārvaldneeka, pili, 250. g. p. m. z. zem
Keizara Decija valdības. Pirmais ceļens esākas
ar Policista, armēniešu augstmaņa un Felixsa
znota, sarunu ar ta draugu Nearku (Néarque).
Policists gatavs, peenemt kristīgu ticību, bet ta
seva, Pauline, redzējuse šo nācti slīktu sapni,
un tas lūdz atlikt ceremoniju uz citu laiku. Ne-
arks izskaidro, cik aplam esot ticēt sapņiem
un zaudēt laiku cilvēkam, kas grib būt kristīts.

104.
Policikts top pārbaucināts un cet kristīties, ne-atbēl,
dēdams uz Paulīnes jautājumeem, kurā atnāscuse
vīnu pērunat, paliktēs. Vīram aizējot vīna tēlo,
jās savai, omīlulci Stratonisei par tam ka vīns
meklausa savām seevām. Tad Paulīne izotasta tai
sapni, kas to visvairak uztrauc, bet pirmis nu,
nā par tam, kas bijis pirmis pēcesonās. Ta taie,
ka mīlējuse Romā Severu, bet tas bijis nabags un
nevarējs vīnu apprecēt. Izmisumā tas deves ka,
rā ar perzēšēem, eeguvis slavu pulku kanjās, klu,
vis par ķeizara omīlulci, bet vēnā kanjā kritis, jeb,
šū arī ne-atrada ta meesas. Ta to laiku Paulīne
atbrauca ar tēvu Armenijā un uz ta vēlēšanos
appreceja Policikta. Bet sapnis, kas vīnu šo nak,
ti izbeedejis, pastāva rādijis, ka vīna redzejuse
Severu, pēe kurā ikājam nometuši Policiktu, bet
Felixs pats to satreccis.

Bez sapņa na-izteek neveena klasiska drama.
Paulīne sevišķi baidas par kristītoom, kas mana,
ni vairojas valstē. Vests, ko atnes tēvs, to vel
vairak savilno. Severu dzivs, tas bijis pēe perzē,
šēem gūstā, izomainits, paspējis noslegt meceru un
atbrancis no ķeizara Decija ar šo vesti Armenijā,
ka zēdotu deveem patsieotēs. Paulīne brīnas
par tam, ka tās sapnis sāk pēepilditēs. Tēvs
izmisumā par tam, ka pastēdrees izpreccit mei,

tu un nedēvis to nabaga Severam, kas tagad tā
dā varā. Vins nožēlo, ka nav mīļojis tikumu un,
lai nu šā vaj tā, eetcie meitai, saņemot Severu jo laip
ni:

Otrajā cēlēnā Severa nomāk Feliksa pilī ar no-
domu precēt pēc Paulinas un te tik nu dabon zināt,
ka tā jau kopš divi nedēlām seeva. Pauline nāk
un nopušas līdz ar Severu. Tas iznīsumā grib
atkal doties karā, meklet navi. Vini atvadas šā
deem vardeem:

Sever. Adieu, trop vertueux objet et trop charmant.
(Ar Deovu, pārak tiklīgo preeksmet un pārak dailā).

Pauline. Adieu, trop malheureux et trop parfait amant.
(Ar Deovu, pārak nelaimīgo un pārak pilnīgo mīlako).

Parādas Polieikts, kas izdzirdis, ka Severa taisijis
Paulinei viziti, nācis pats, atdot tam godu. Pauli-
ne saka, ka negribot Severu vairs redzēt, tapec ka
pats stingrakā tiklība izbeg nejausības un kas me-
tās breesmās, tas grib pats atrast savu postu-

La vertu la plus ferme évite les hazards.

Qui s'expose au péril veut bien trouver sa perte.

Polieikts apbrīno savu sevu un nožēlo Severu, jeb,
du pilnīgi pārleccināts par tā laipnību. Nous ne
nous combattrons que de civilité (mēs karosim
tik ar peeklajību), saka tas to brīdī, kad atnāk to
aicinat templī, zēdot deevcom. Polieikts ar Ne-

106.
arņu divatā, tas stāsta šim savu nodomu, apgāst el-
ka dovu altari. Nearks rauga to atbrūnāt. Šis skats
vispār rakstīts skaistās varsmās, jebšu starp tām
viņi vajas. Lacuna pārāk gara, uz skaturocs to sa-
isinaja, kā visnotaļ visas šīs traģēdijas sarunas.

Trešais colvens cesākas ar specīgu skatu. Stratori,
se atnāk stāstīt Paulinei, ko šis vīrs izdarījis temp-
lī. Kā pagame tā apber Policixtu pārmetumos.

Pauline aiztāv, lai gan arī to neattaisno. Tākas
varsmas šai sarunā jo teicamas. Šīs varsmās uz-
vislabākā parādas Paulines daba. Tās saruna ar
tēvu, kurš pārnāk no tempļa, tapat pilna skaistu
jūtu un varsmu. Viņa lūdz par vīru, kurš apgājis
Jupitera tēlu. Saruna top pārtraukta, atnākot Al-
binam, Felixsa mīlulim, kurš stāsta, ka Nearku
teesājuši - nodarījuši kulin, bet Policixtu nav iz-
beedējuše drauga nave. Pauline vel arveemu turpi-
na peclugt tēvu. Šis suta viņu projam. Policixts
ar Albinu, tas atklaj šim savu sirdi, peorādīlam
nepecešāmību, teesat Policixtu, lai Decijs nedo-
matu, ka tas saudz kristītos un taupa savus rād-
neekus. Tomer tas grib saudzīt pēdabūt Policixtu
pārleccinateos un atgrecstees no jauna elknecībā.

Ceturtajā ceļeenā Policixtu atved no ceturma
pilī taudēl, ka to grib Pauline redzēt. Tas suta
atlugt pece sevis Loveru. Pa tam viņš jauki proto

teicamās stancēs, sastāvōsās ^{pamitā} no sešu-un četru-pedu var-
 mām. Bet pdejās varsmas, kur salidzināta slava ar
 stikla, aiztapinātas iz odas, ko sacerejis biskaps An-
 tons godā, vens no akadēmijas un salona Rambulžē
 pirmajem locekļem. Runādams par lepuem favori-
 teem, biskaps bēdīz savas odas pantīnū tā:

Mais leur gloire tombe par terre;
 Et comme elle a l'éclat du verre
 Elle en a la fragilité.

Skats starp Paulini un Polieixtu, sekosais pec tam
 stancām, ir vens no vislabākajiem šai tragedijā,
 jebšu arī te mainās skaistas varsmas ar vajām.

Genāk Severs. Polieixts, aizbildinājes ta proek,
 šā vispirms, ka to acinājis pec sevis.

Je vous ai fait, seigneur, une incivilité,
 Que vous pardonnerez à ma captivité, - -

modod tam tad savu seeru, lugdams, lai šee pec viņa
 naves savcenojas, tapec ka ^{to} vens otra mīl. Polieixti
 veeni ar Paulini, Severs apbrīno Polieixta labirdi-
 bu un proekšlikumu, bet runā vardsus, par kuseem
 jāvispno. Je n'aurais adoré que l'éclat de vos yeux,

Je n'aurais fait mes lois, j'en aurais fait mes dieux;
 On m'aurait mis en poudre, ou m'aurait mis en cendre.
 Par laimi Pauline pārtrauc ta labirdigo aplamību,
^{to} veenskarši lugdama, izgādat no Feliksa Polieixta ap-
 zēlošanū. Kad ta aizest, Severs, apbrīno tās loelamu

107.
un grīb pēcādīt, ka tas augstirdībā nepaliek tās pa-
caļ. Tas skatas kā prātīgs un labs pagans uz kristības
vee-augošām sēknēm, spēcīgs par kristību un paganību
varsmās, kas vīrskaitakās šai lugā. Fabians, Severa
mākulis, brīdina šo, teikdams, ka Decijs nekad nepēdos
beekāpsanos pret kristīteem, un dodams padomu, Policiā,
tu netaupīt. Severa atbild:

Ta, padoms tavs ir labs proekš vajām, bīklām sirdim.

Man mana dzīvība un laime Decijs' rokā.

Bet necīgi ir Severa un ta vara

Tu, kur man pavēl rīkotees mans pēcnācēms.

Es teikšm vairak: klūdāini un aplam

Par kristīteem še spēcīgs. Nebūt ne novas

Ekš kaut ka viņus apvainot, bet nist tos.

Pret viņem Decijs, tauta veenad' metāsnīgā.

Par burvjiem viņus saukā, kalpojot toom perle

Un tos par nezināmām slepāinībām soda,

Kames tār Gleuzinas misterijas

It visar Greekijā un Romā godā.

Ti pēņem savā Olimpā vis's pasaul's deovus,

Kristītu Deovs veen top no tautas cenists.

Mūs senči varoņus par deoveem cēla,

Mēs pildījūši lebes' keizareem,

Bet šitee deevi allaž apšūbami.

It grūti tadai pārvertībai aukli ticēt.

Bet kristīteem veens veenīgs Deovs un valdnekes

Prezēš visas pasaules, kas klausu viņa gribai.
Mums deevu tik daudz, ka starp teem mar tadu,
Starps kusseem spotu atvast. Ēstus, kas lai valda,
Jo pasaulē valdība - bez saskaņuma.

Un loti var gan būt, ka šī-tee deevi
Ir prezēturu un valdomeeku izdomājums,
Lai turetū caur ticību un soda bailēm

Tā visu tautu aklā praklausībā

Un tā caur debess gribu esvetitu

Ir tautas zemes valdomeeku varu.

Bet cerasās pē kristītoem ir tīvas, teicamas.

Tee beg no netikameem; viņu starpā

Nāv zagļu, laupitaju, slopkavu.

Tee visi brāli, vceņadi ir savā starpā.

Un Deevu lūdz par teem, kas viņus vajā.

Cis gadu mēs jau viņus sodam, iznīcinam,

Tomer tee mesaceļas. Padovigaciu

Par teem nāv pavalstneeku valsti? Viņi karā

Kā varoņi pret keizar' cenaidneekcem

Un rāmi viņi eet kā jēriņi

Par savu Deevu vceņigo pat navē,

Un es tos žēlošu, tos aizstavešu.

Peektais celeons esākas ar sarunu starp Feliksu
un Albīnu. Severš jau lūdzis Armenijas parvald-
neeku, Poliseictu apžēlot, bet Feliks - aizdomīgi
ceranga tā lūgumā viltu un, baidīdamies no

110.
no apmelošanas Decijam, nospriež Polieixtu no-
darīt. — Prot šo taisnīgi uzstājās visi kritiķi un
vela viņa preekšgalā Volters, sacīdams, ka nebut
nebijis vajadzīgs, Feliksū domāties par tādū zemu
un pat nopārdomataju cilvēku, bet turpreti veicli bijis
atļaisnot viņa stingro nolūku, Polieixtu nodarīt
aiz pagānības cērnības un savu dievu bijības. Visi
cemesli, caur kušēem šai skatā Feliks atļaisno
savu nolūku, ir ļoti vaji un izsacīti ^(pretrunigās) sliktās vār-
mās. Tā, sākmā teicis, ka Severa kītrība esot ļoti
rupja, lai to pēviltu, Feliks pēc septiņām varonām
pēzīmē, ka valgi likti tam ļoti maksīgi. Tā tak
pretruna. — Nāk Polieixts, un Feliks vel reiz skubi-
na to atsacīties no kristības. Tas, zināms, nekusti-
nams. Nāk arī Pauline to pēsunat, viss velti. Fe-
liks pavēl to vest pē naves. Polieixts ar pātecu
pārleccibu izsane vairak: ^{vel} Es esmu kristīts! Pau-
line metas tam pakal. Šis skats ļoti efektīgs,
bet pē uzvedānas to sa- isina pa pusei.

Feliks un Albins pāteek veoni, spēcēdami
par notikušo, lai dotu laicu soda izpildīšanai.
Pēc dažām minūtem eskrej Pauline... Skatitājēcs
zerauga savā preekšā pavisam citu secēcti. Šal,
ta līdz šai minūtei maigurna izteicēnōs pret
savu vīru, salta pat to brīdi, kad līdz tevū
un Severu, glab Polieixtu, Pauline atgēcēas

uz skatuves apskaidrota, pārvesta, apgarota. Je
 vois, je sais, je crois! (Redzu, zinu, ticu!)... ta saka
 un šīs vārds izlejas visa jaunatgriešanās kristīgās
 dvēsele, apgaismota ticības gaismu vīra soda bridis,
 kristīta ar ta asinim. Šis bridis, šie vardi elektris,
 ki satrīcināja skatītājus Rašoli ijrādēs, kuņa ijrādē,
 ja šo lomu arī Peterpili. Visu pārējo laiku līdz
 lugas beigām, to laiku, kad Severs taisa pārme,
 turnus Folixsam, ta atgriešanās laiku, kas izvests
 gauži nemaxslīgi un saboja pat šī skata swimigu,
 mu, Pauline, nerunajot ne neka, palock gavile,
 jošā stāvokli, sveša visam, kas ap to notiek, acim
 verstām uz debesim, rokām saliktām uz krutim
 un kad preekškarim kritot ta leni nolaižas uz
 ceļiem, viss teatrs nevilus vētraini plankšoci,
 na nelcekulotās gaviļēs. Tāu šī veena skata dēt
 vas lūkot ^{šo} trāgediju. Tasteršam satreccošs!

„Polizintu” Kornels turoja par savu vislabako
 lugu. Jēbsu darbība tam ir pēevilcīga un skati sa,
 rikoti ļoti veikli, tomēr laika beedri bija citās
 domās. Kornels lasija šo lugu preekšā hotelā Ram,
 buljē. Nisi šī literariski kritiskā salona locokli
 veembalsīgi izšķīra, ka šī luga nekuc nedē un su,
 tija pat Noatūru, lugt autoru, to neuzvest uz ska,
 tuves tapeec, ka ta meeceniga tās autora agrākās
 slavas. Aktreši bija veenās domās ar garšās likum,

doveļoem. Veoms no teem, kam luga bij eodota lasi,
 šanai, nolika to kautkus savā gulamistabā un tik
 pēc 18. mēnešoem sulainis kņavadams nejausi at,
 rada nabaga traģediju. Neskatot uz visu to, 1640. g.
 uzvedot, luga bija piekrišana. Tās saturs, ceturkst
 asigstu, kristīgu jūtu ceturkst, sameerīnāja ar teatru
 daudz personu, kas tureja tolaiķ visas lugas par
 netiklibas skolu, šī luga paskubināja Lui XIII iz,
 dot 16. aprīlī 1641. g. ediktu, cums ko akteeri tapa at,
 svabināti no katra pāmetuma, kas šo laikmetu
 bija saceenots ar šo amatu. Edikts skaneja: „Ga,
 dejmā, ja minēta komedianti izrāda teatrīpil
 nigi šķāstus (exempts d'impunités) notikumus,
 mēs gribam, ka viņu darbība, kas var nevainīgā
 veidā atvilkt mūsu tautu no dažādeem launoom
 laika kavēkleem, — netaptu viņeem pārmesta un
 neaptraipītu viņu godu sabiedrīskā dzīvē. Fon,
 tenels (polihistors, dzejnieks un akademiķis, Fonte,
 nelle, 1657—1757), La Harpe (La Harpe, 1729—1803, kri,
 tixis, d'Alombert'a mācekļis, Didro imitators), Vol,
 ters (1694—1778), Dazjē kdre gavileja par šīs traģe,
 dijas verlibām, kaut gan arī atrada tamī daudz
 trūkumu. No šīs lugas nebij jārīgmet veoms ve,
 sels, ja pat divi celseni, kā iz „Floraca”, jeb atsevi,
 kas personas kā Livija „Cinnā” un infantu „Pitā
 Lekošajām luga” Hornels vismīļāk smela vodu

iz romiešu vestures.

Tragedijā „Pompejs” (jeb „Pompeja nave”) ir labs no-
tikumu plans, lugas ekspozīcija teicama veimkārsu,
ma un senatnes looliskuma dēļ, Pompeja ceovas rak-
sturs zēnēts skaidri, bet sarunas uzputīgas un nēda,
bigas.

Komedijā „Melnkulis” (Menteur) ir Alarkona (Su-
an Ruiz de Alarcon, 12. ap 1628. g.) „La verdad sospe-
chosa” lugas pārstrādājums, kam bija panākums.
Kornēls sacereja pat tās turpinumu, izleotodams
ari kadu Lopes de Vega lugu; bet publika ugnē,
ma loti vēsi šo pārstrādājumu.

Pēdējo spidošo panākumu autors eeguva ar
savu „Rodogunu” (Rodogune). Šis lugas saturs ir
visai dramatisks. Kleopatrai Sirijas kēnina,
Nikatora, atraitnei ir divi dēli, dvīņi: Antiods
un Seleuks. Ueenam no teem nākas dabūt kconi,
bet Kleopatra grib tam no teem, kurš izcādisees
tai par padevigako dēli. Abi brāli eemīlejušēis
Rodogunā, parteesu kēnina māsā, bet Kleopatra
negrib vest uz troni šo seveeti, bidamās ne tās
varaskāres. Vīna atsauc savus dēlus un atzēstas
teem, ka likuse nokaut vīnu tēvu, bet vainiga
pee šīs naves esot Rodoguna, un ka no teem tas
dabus valsti tas, kurš vīnu nokaus. Brāli nonēk
pee Rodogunas un paziņo, ka tai voens no teem

114.
ja-izvēl. Bet Rodoguna atbild, ka tā peēderes tam,
kurš nokaus Kleopatru. Brāli atsa leēdras izpil,
dit Rodogunas vēlēšanos un mātes pavēli. Nu māte
~~kleopatra~~
~~nolemj~~ tos abas nokaut un, pavēlejuše nogalināt Se-
leucū, ta pēekrit, ka Antiochs apjēn Rodogunu,
cerēdama, tos nožalot ar vīna kausu, kas team pēc
paraduma ja-izdzer, pēc laulības ceremonijas. An-
tiochs jau pēceļ kausu pēc lūpām, kad pēcepeži
labon ziņu par brāļa navi, kurš pēspējis tik sa-
cit, ka miris, no viņsem dargas rokas. Antiochs
jautā: kam šī roka? līgavas vaj mātes? Kleo-
patra grūē vainu uz Rodogunu, šī aizstāvēda,
mās dod vainu ķēnincenei. Antiochs atstunij
abas un nevēledamēes pārdzivot brāli, gatavs
izdzerēt kausu, kurš varbut to saveenos ar brā-
li. Rodoguna apgalvo, ka ķēnincene sa indove,
juse dzerecenu, bet Kleopatra, lai parlēcinātu,
ka tas navkaitīgs un pēc team lai atreebtos
abeem, kaut ar īpa savas dzīvības cēnu. Dzer no
kausa un dod to Antiocham. Tas pa trešū laģu
grib to dzert, bet indove pārak stipra un Kleo-
patra sākdamā sajūst tā spēku, krīt un mi-
dama nolad delu, vēledamās, ka no vīna lau-
libas dzimtu dēls, līdzīgs viņai.

Taspatzīst, ka tas ir gandrīz necilvēcisks servo-
raksturs. Bet šo ērmaino Kleopatras raksturu sa-

celas Lesing's un seviški Volters, kurš par tam sīki
 iznēma cauri visus valodas trūkumus un trāģedijas
 gājeena trūkumus, bet ta tomēr ļoti skatāma-see-
 rīska un bija tā pēc publikas garšas, ka Lībers
 vel pirms Kornēla lugas ignākšanas, dabujis zināt
 par tās saturu, uzveda savu Rodogunu ar to pašu
 saturu, pēc ta paša plāna, tik pārmainijis pēc
 to ceļēnu, kurš pēc Kornēla pamāk leelu efek-
 tu.

Pēc Lida' ignākusās trāģedijas „Horacis”, „Cinna”,
 „Polieiktis”, „Pompejs” un „Rodoguna” top skaitītas
 par vislabākājeem Kornēla račojumiem.

III-s Kornēla literariskās račos.

Šānas periods, dzejneeka vecuma gadi.

Tā puslidy kopō 1653. gada Kornēla talants
 saslabst, par spiti visēem mēģinumiem, to pabal-
 stit caur veeles oriģinalitāti, sarečģitu intrigu
 un monologu deklamatorisku izēilibu. Ēceoreda,
 mees „Polieiktā” pamākumus, Kornēls nōma ori-
 citas trāģedijas veeļu iz kristīgo pasaules, bet
 viņa „Teodora”, spēesta izvēlētees, vaj nu atsaci,
 šanos no Kristus vaj nevainības pazaudēšanu,
 nejatrada pēekrošānu uz skaturves. „Heraklijā” ir
 tik sajukuse intriga, ka tai sekot gandrīz necepe-
 gams. Trāģedijā „Aragonijas donis Sančo” nozina,
 ma dēimuma varonē emīlējušās divi kōmēones

116.
un liks peeklā celaena beigās atklājas viena augstā
dzimuma noslepums un tas klūst veelai kēnīgiemei
par vīru un otrai par brāli. „Andromeda“, kuras
voela ņemta iz Ovida metamorfozām, peedzivoja četr
desmit peecas izrādes, kas bija praeķē ta laika nedzīr,
dets panākums, bet par šo panākumu lugai vis,
vairak jāpateicas leeliskajām dekorācijām un ma
šīnām. „Nikomeda“ meistariski zīmets varona
raksturs, kurš apdraudets no breesmām tās saņem
ar izsmieklu un ironiju. Tragediju „Portavits“ tik
divreiz izrādīja. Publika ar ignūnu esraudzīja
uz skatuves Lombardijas kēniņu, kurš atkapas
no valdības, ka izpīntu savu seevu. „Edipsam“,
neskatot uz Kornela šē tipa sabojāšanu, bija ta,
pat panākums, kā „Zelta aurādai“, „Sektorijam“
(Sektorius), „Sofonizbai“ un „Otonam“. Pedejā lugā
Albas un Otona raksturi zīnēti peē Tacita ar retu
enerģiju. Beidzamā Kornela luga, kurai bijušās
ceverošanas sekmes, ir „Sektorijs“, ko uzveda 1662. g.
„Aģēzilajs“, „Attila“, „Tits un Berenika“, „Pulkerija“
rāda jau gaiši talanta atslābumu. Pedejā ^{no} Trisdes,
mit trejān lugām, kuras Kornels sacerejis savas
45 gadu dramatiskas rakstniecības laikā, bija
Lūrena. Šī tragedija beidzas ar stāistām vār,
mām, kas nobeidz rakstnēka darbību, jeb šā tas
peē tam dzivoja vel deviņus gadus, kara vāroni

Sūrenu nokauj uz kēnina pavēli, kuram tam jāpa-
 teicas par kroni. Palmida, Sūrena māsa, nolad viņa
 slepkavus un pārmet Euridikai, par tošu princesei,
 kura Sūrenu mīlējuse, ka ta bez ignuma un asarām
 pānes šo slepkavību. Quoi! vous causez sa perte et
 n'avez point de pleurs? (Ko! Tūs viņa naves celons, un
 jums nav asaru?) jauta viņa. — Non, je ne pleures
 point, madame, mais je meurs. (Ne, es neraudu,
 kundze, bet es mirstu.), atbild Euridike noūsdamās.

Kornels izdeva 1660. g. savu Discours sur la poème
 dramatique. Šī diskursija darīja uz lasītāju smagu
 iespaidu caur tam jo vairak, ka Kornels bijā ļoti
 slinks prozaisks, bet ta dod jaunu komentāru
 visai Kornela darbībai. Viņš daudzkārt sev runā
 preti tāpec, ka pastāvīgi svarstas starp Aristotela
 teoriju un savu, Sidu. Viņā cinās divi grūti sa-
 meerināmi centieni un leetas: nacionālā drama
 no vecnas un stingri klasiskā no otras puses.

Fontenels, Kornela radniecēks, delens, saska sava
 tēvoča Dzīves aprakstā: „Lai spreestu par kautkāda
 ražojuma dailumu, pretek pārbaudīt ta eekšjigo
 vertību, bet lai spreestu par rakstneeka nopelneem
 un nozīmi, neprecesāmi to salīdzināt ar laiska,
 beedveem — un ar ta preekšgājōjem, mēs pōmeti,
 nalu. Šai gīnā nav franču literatūrā rakstneeka
 angotaka par Kornelu. Tas radījōs tragēdijā visu:

118.
varsmu, intrigu, raksturus. Neskatot uz visu diā-
numu, ta varoni rana veenkaršu valodu, salīdzinot
ar Flardi un Garné uzpustumu, sentencem un kalām,
burcēm. Kornela varonu jūtas ir celas; ta romceši,
spanceši, grieķi pirmsēdzas diezgan tuvu patiesībai.
Tār versme, ko tas izdarījis dramatiskā makslā, ir
tik leela, ka ta varam jastāv pirmā veetā teatra
esturē. Kā jau uz tam aizrādīts, Kornels mesonee-
dza vis peepēži popularitāti un slāvu, ne allažin
palikas veenadi leels savās lugās. Un peepēži
rakstneekā tas butu sastopams. 'Līdz 'Sidam' viņš
sarakstīja astoņas vajas lugas, pēc 'Sida' - peecus loti
teicamas, tad - devīnas gauži vajas. Viņš peegali-
gi nostiprināja formas, kurās iztaisa klasiskās
tragedijas pamatus: trīs veenības (veetas, laika
un darbības veenību), peecus celeenus un varsmas.
Teesa, pēc viņa nāca mēģinumi, no jauna eesest
tragedijā korus, bet izņemot Rasina 'Ataliju',
kus bibeles veelas dīžanums, darbīgo personu
stāvoklis un pātē notikumus veeta - 'Ialamana
dreeva mans - attāva eesest oō senatnes teatra gal-
veno peederumu - , visas pārējās tragedijas ar ko-
rcem, neizsledzot Rasina 'Siteri', Voltera 'Edipu'
un Ponsara 'Ulisu', nepanāca nekadas seimes
'Fleģels nosauc Kornela tragedijas par diser-
tacijām, kurās dialogōs saverteem vārdem sprecē.

par valsts lectām grūtās gadījumās. Niktocons
Fabrs saka par Kornelu: „Dzīvas un pārdrošas at-
 bildes, strupu, lēcsmošu un strauju kā zibens dia-
 loģu, retorisku attīstību, labīgu un pectam speci-
 gu, svarīgu un patetisku, domu lideenu, jūtu siltu-
 mu, teiceenu sparīgu, kaislīgus motīvus, sarecnotus
 ar visu pārdrošākās dialektikas siloģismiem, ar
 stipras un dziļi espaidīgas dvēseles parādībām
 un brīnišķīga diānūma pazīnēm, — visu to
 atradiseet Kornela dramās, bet tur atradiseet
 arī nelaimīgu dialektikas stiepumu un uztecpu-
 mu, rezonēšanu prātošanu jūtu veltā un, kas
 vissliktaki, nedabīgu prātošanu, kura dažkārt
 pāreēt skolas retoriskās mēģinūmās, komisku
 naivitāti sarecībā ar nopietnas tragikas celu,
 mu, pedīgi tukšu deklamāciju, neīstu dīzā-
 numu, klīribu, afektāciju un neīstu ekstāzi.”
 Uz Kornela trūkūmēm un kļūdām nevēcens
 kritiķis ^{un loolīgi nav} pārcēzi aizrādījis, kā Lesings. Lesinga
 kritika deva naviģu treceenu dzejneena nozi,
 mei Vācijā. „Es uzņemos teikt,” saka Lesings,
 un lai manus vārdus pēncem, kā grīb. Es grī-
 betu, ka man minētu to leelā Kornela lugu, ku-
 ru es nevarētu labaki sacerēt.”

Kornelu pavairak sāka slavēt aizgūtņīģee
 tauteeši, saundami to par Francijas slavu, neat-

120.
darināmu rakstniecīku, leļlisku dramatisķu ģeniju
u. t. p. Viss tas parairan pārspilēts. Korneļs ir
pat sava laika ģenijs jau tamdēļ veen, ka pirmāis
uzsāka īstas traģedijas sacēret, bet to turēt par
pilnības paraugu vār mūsu laikā tik frančuāi.
Viņa lugas sastatītas un rīkotas pa daļai slikti, da
bibas notikumū tauris daķkart maz, jebšu tām
netrūkst vēsturiskas pateesības un veetas kolo
rita. Korneļam ir īstēni rakstusi, ja nu ne allaž
saskanoši ar viņu vēsturiskeem tipeem, tad to
met arveenu uģticami cilvēcībai, arveenu cilvē
ciski. Viņa valoda nav labāk apstrādāta nekā
pēc Rasīna, bet specīgāka; mīlestības izteiksmē
mazāk salkanības un mādrīgalu, jebšu nevat
teikt, ka to pavisam nebutu. Tā jeb tā, Korneļs
taču franču traģedijas tēvs, radītājs.

Tēsi Pjēra Korneļa pectēi bija: tā brālis
Toms Korneļs, Fransoa Dūšē (Duché) u. c., kuri vis
vairoja franču skatuves traģisko repertoaru un
palīdzēja atnest ^(pēc spāņošu paraugiem rakstītās) traģikomēdijas. Pēteru Korneļu
brālis Toms (1625-1709) sacereja tikpat daudž tra
ģediju. Vislabākās no tām ir: „Arions”, „Akmena
uress”, „Grafis Esekis”, „Timokrāts”, ko izrādīja Bore
„Keizara Kommoda navē”, „Kammā”, „Helikoits”
Toma Korneļa ir ^{luga} pāssvarā jūsmas, bet varsmas
smagas un slabanas.

121.

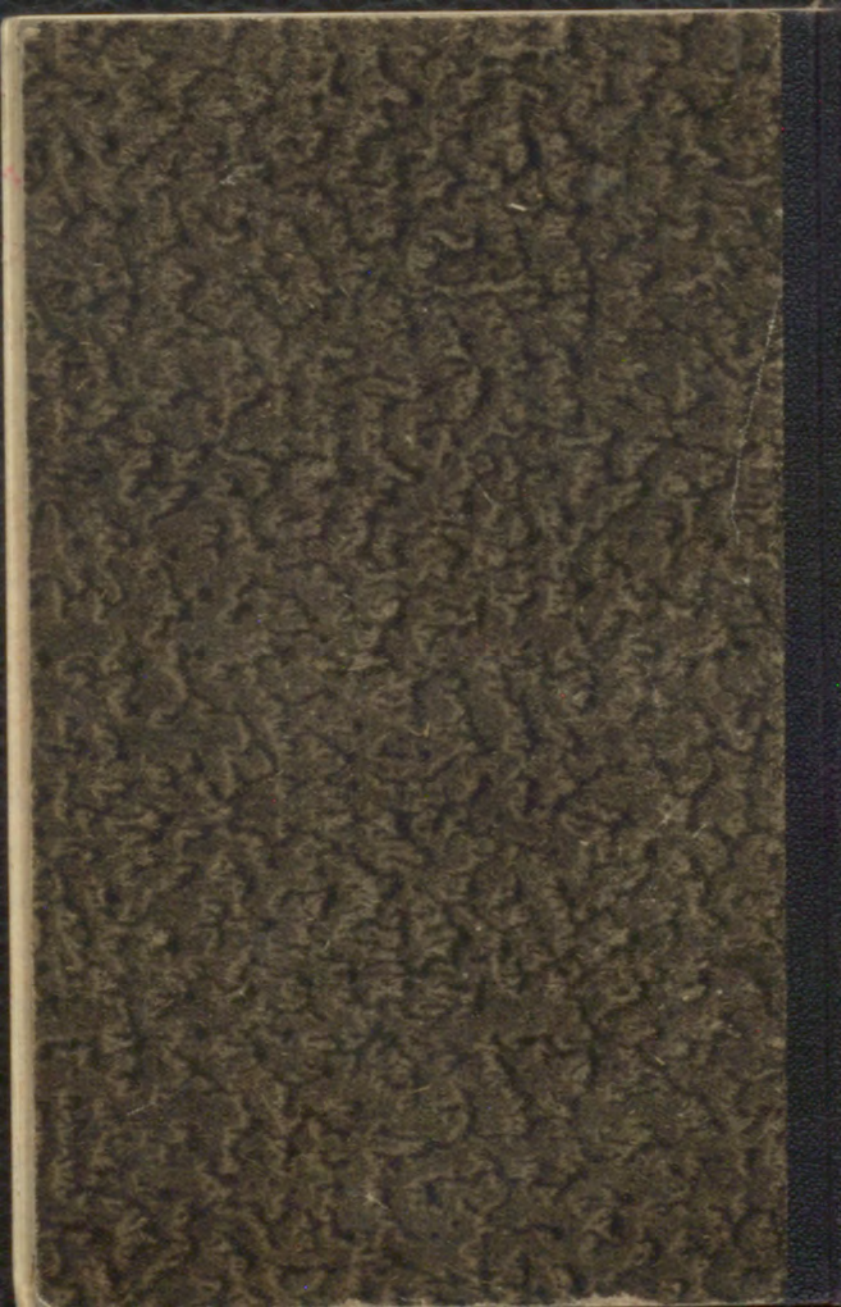
Ta laika parīstamais trijs, trīs draugi, pasaules
izslaveti rakstnieki bija - P. Kosnēls, Boalo un Rasins.
Boalo (Boileau, 1636-1711).

Dreija peccaligi pagrima pa Lui XIV. valdības lai-
ku, ta kļuva par galma dreju, izšķeida cildinātus
proceks kēnina - despota, kurš sacīja: L'État est moi
personificedams savā neprovelcīgā ^{egoistīgā} personā visu
valsti; dodams Francijai arīgu spožumu, bet sa-
postija to caur savu greznību. Formalā un kon-
vencionālā literatūra kļuva par izvēlētu galma
personu neleela pulcīna mantojumu, tauta to ne-
pazīna un par to neinteresējas. Akadēmija turco-
jas tik uz valodas gludumu un pareizumu; eedves-
mas voetū stajās cēmacisānās, iz Horaca poitikas
atrisināja sīkus, necīgus likumus, saistošus kat-
ru talantu un nosacīja verdzisku imitāciju an-
tikām formām, dabiskuma necvai, uzceptam
patosam. Padas pseido-klasiskais virzeens, kas val-
dīja līdz XVIII. g. s. sākumam. Arīgas formas saisti-
ja eekēkīgo saturu. Vecms no galvenajiem vaini-
ģem, no kurēm pseido-klasīcīma šaurē saisto-
šee likums tapa stingri ceveroti, ceteisti, bijā ee-
verojami apdavinatais rakstnieks Boalo.

Nikolajs Depro Boalo (N. Despreaud Boileau, 1636-
1711) pēdz. Parīzes preekšpilsatā 1. novembrī 1636. g.
Tas bija no kāda māza eecēdnā 15 bērncam vecm.

122.
padomītais. Tis esrednis bija gauši jēstos cilvēks, prot
bucneem ceets, praktisks, prardams pēc neecigas al-
gas eekrat it labu kapitaliņu. Tava otrāajā mūža
gadā Nikolajs Boalo pazaudeja māti un 21. majā - tē-
vu. Tēvs, būdams visai vāja un slimīga auguma, tapa
izredzots advokaturai, bet maicidamies grāmātā, tas
vispirms kaislīgi nodevas dzejai un romaneem.
Tēvam un beedreem tas bija peerrādijums, ka viņš
ne preekas) ^{ne} ka nav derīgs. Ar visleelako preeku Bo-
alo sūxas no tēva nama, eestadams skolā, kur dabāja
kreectnu klasisku izglitību. Nobeidzis kurzu, tas uz-
tēva vēlēšanos nodarbojas ar advokaturu, bet tēvs no-
mīca, tad šī dola mantojums izrādījās par tik eeve-
rojāmu, ka tas vāroja atteikties no advokaturas un
nodarboties, ar ko patik. Tas pārgāja uz teoloģiju, bet
drīz noprata, ka arī šī zinātne nav ^{pa} viņa garšai
un tad noņēmas nodoties literatūrai.

Boalo tapa peelsaits hotelā Rambuljē, kur to laiku
valdīja Lapelens un Koten, kdre. Tur atlāva Boalo'm
nolasīt tā pirmo ražojumu, bet ne viņam nebija
laime patikt šai sabecdrībai, ne sabecdrībai viņam.
Apmeklējot šo salonu viņš top arveonu vairak
satīvirāis. No 1666. g. top Boalo'm nosacīta panzija
uz 2000 livru, bet 1677. g., t. i. pēc veempārmit ga-
diem, to eecel, reizā ar Rasiņu par historiografu
Boalo's turpināja taisīt galmanu komplimentus,

VI.

François VIIe gardien

littérature

vesture

ERB

1788

u/10.

Fr. 9.50

Conto=Buch

für

L. T.
für
Herrn Prof. Lautenbach

mit

der Handlung J. Smellberg

Grosser Markt, N° 16.

Adolf Jacobsohn, Riga, Sünderstr. 9.
Schreib- und Zeichenmaterialien-Handlung.

123.
bet nerakstīja kronikas, zinādams, ka oficiāla
vesture nekā neder. Loti velti Boalo cetāpa aka-
demijā. Tas notika tamdēļ, ka tas nekad nelūdz
pēc šī gada, un tas bez lugumiem nekā nen-
tika. Bija vajadzīgs, ka šī domā ^{nāca} Luī IV, kura
prasīja reiz, kamdēļ Boalo neesot akadēmija.
Loceklis, un pavēleja tam būt par locekli pēc
kautkāda Bezona. Akadēmijā Boalo uzņēma
1685. g. Ja atzīst, ka Boalo bija vissavada kais-
ceklis. Tas uzdrīkstējas akadēmijai celt preses
reformu, ka kad akadēmija butu kādu reformi-
dēļ. Fenelons, abats Sen-Pjers un Volters arī te-
cās pēc akadēmijas reformām, bet velti. Boalo
un Rasins bija visu mūžu vislabākē draugi.
Atalijas autors nomira uz satiriska rokām,
sacidams, ka turot sevi par laimīgu, nomirt agrā,
ki par viņu. Boalom bija laba sirds; tas pūtejas
palīdzēt trūktumcētejiem un izlabot netaisnību.
Patsū's kaita nabādžibā, Boalo's nopirka tā
biblioteku, bet ar to zīnu, ka tā palika līdz
navei pēc Patsū's šī ricībā un lestošanā. Viņš
nemitīgi palīdzēja literāteem, un kad 80 gadus
vecājam Kornelam atņēma nelēlo pansiņu,
ko dabuja, Boalo's steidzas pēc Lui III un lūdz
to lūmer, līdz tas izlaboja šo netaisnību. Viņš
atzina un cēnija katru talantu un pat jēru,
tu nopelnus. Tārauka atklātība viņam daudz kai-
toja pēc Montenon rōzes, tomēr galms apbēra
to ar vēlibām - žēlastībām. Kā historiografs, fran-
ču akadēmijas loceklis, virsrakstu akadēmijas
loceklis tas dabuja leelu algu. Kad 1694. g. tas
uzgāja pēc ķēnina ar zīnu par Rasina navi,

125. Starp 9. un 10. satīru (pret ceceetom) pagāja starp-
brīdis no 26 gadu un nokatotes uz visu padojās
satīras varsmu skanumu, sajūtam, ka dzējnēkam
nebija vairs jaunības spars. Pa šo starpbrīdi tas sa-
censēja 12 vestules. Tās jau vairak nobrieduša un
piedzīvojuša talanta ražojumi. Verzifikācija ir lokana,
ka, skaidraka, stilā vairak dzīvības, domās vairak spēka.
Tā zinā teicamas, atšķirīgās ir vestules: „Ceņiba
pret cilvēci”, „Paspārīšana”, „Lauka ceema preeki”,
Vispedejākām vestulem jau vecuma cespaidis. Vē,
stules: „Lavam darzneekam par neprecešāmu pūli-
nu”, „Abatam Renodo” peln vel ceeverību, bet tās
jau dzēstoša uguns. No vestulem trīs vorstas pret
Lui XIV. Dzejnēks, filozofs un satīriķis pārān
daudzkat un daudz cildināja ķēniņu. Bet viņš bij
apdomīgs savos panāģirīkos, ne-ecdams līdz abūt,
ditatei. Viņš neslaveja ne netikumus, ne launus
darbus, neplaukšķināja fanatismam, draugonādām,
negavileja par Nantes edikta atceļšānu. Viņš zinā,
ja, ka slavet ķēniņu miseklus nozīme, but dalib,
neekam-pee teem. Viņš uzdrīkstejas leikt ķēniņam,
ka likumdeveja un tautu apgaismotāju vardi pa-
stāv daudz ilgāk un ir augstāk, nekā cekarotāja
vardi. Ķēniņš izlasija vestuli, uzteica to un deva
projam cekarotānā. Kara gājēnā. Boalo ceela par
to par historiografu un deva tam pansiju.

Tas izdeva 1664. g. „L'art poétique” (Drojas maršla)
un „Le Lutrin” (Baņicas lasams pults). Pēcus gadus

viņš rakstīja īsā divi klasiskās darbus. Pirmais dod pilnu maksas kuru, kas izdailo un dara cilvēkiem, lu. Par savu izcilus nozīmi literatūras vēsturē Boal, lēm galvenām kartām jāpateicas šai didaktiskai poēmai iz četrām dzeidajumiem, kas rakstai par Last poétique, kurai dzeja Horaca, epistola ai Pisonis un kura des pēckš mums par pseudo-jeb jaunklasiskās skolas visu veselīgāko principu izteiksmi.

Boalo iziet no pārlecības, ka dzeja, kā arī citas dzīves sfērās, augstāk par visu nostatāms vesels prāts. (bon sens), zem kura jāpavodas fantāzijai un jutām.

Tā formā, kā saturā dzejai jābūt patiesai un vispār saprotamai, t.i. saprotamai visiem sabiedrības laudim (étudiez la cour et connaissez la ville). Bet veģlība, vispār pecejamība nekad nedrīkst pārest zemumā, ceemu jeb lauku manerā (Pepceberickin) kā Dredjakovskis izsacijas. Tās stilam jābūt vienkartīgam, bet pēc tam dailam, augstam, bet sveitām no uzpūstama un sprēgainuma. Boalo's stāv par rakstnēka neatkarību no materialeem aprēķiniem, meem, vērojumiem. Sparīgi tas uzstājas pret vidējību un nostata dzejnēku sabiedrībā salīdzināmi augstu.

Izsacijis pamata domas, pirmajā dzeidajumā, tas attīsta tās pārējās trijās, lecotodams, pārbaudot tās paa vecu un jaunu dzejnēku kritikas. Ap, rakstīdams odas, elegijas, idilles, epigramas, satīras likumus, tas turklāt pasniedz dzejas ražojumus

127.
visās šīs šķirās. Vins runā pat no dzelzņveka tēkli,
bas un tā ir vislabākā pazīme, vislabākais vīleņu
vīna paša rakstura.

Apskatisim nu to otru Boalo ražojumu, vīna
jokaino poemu. Le Lutrin (Baznīcas pulka), kurā
daudz kas patēsi jokains, jebšu tas arī drīzāk nē-
galvas izmocīts, nekā no fantāzijas iztecejis. Tās
vecla ir kādas baznīcas sulaina ciniņš ar tā dum,
pigo palīgu baznīcas pulka jeb runas kresla labā,
kuru vecns cel veenā vectā, bet otrs pavēl to celt
citā vectā. Vāsoni runā augstā stilā un viņu kēl,
dā jaukas allegoriskas figūras, kā: Slavās, Nats,
Kildas d.t.p. figūras. Caur šo poemu Boalo gribēja
rādīt, cikš ka pastāv patēsi komiskais, lai kūdi,
tu pret komisko romanu popularitāti, ar kuram
lasitājas publikas zemce slāni kaveja savn laiku.
Šo kožaino dzoju Boalo's conida un vajaja kadā
pat mērā, kā arī sentimentālo pastorāli, ganūds.

Maz cemesla runat par Boalo lirisacem mēģi,
numeem un sīkumeem. Izdevuses soneta, jeb tētr,
stichs nepacela tā slānu tāpat, kā dažās saltas
odas jeb sliktas epigramas to nepazemināja. Par
ta prozu arī maz ko runat. Tani maz harmonijas
un dzīvības. Vislabākais šai šķirā ir vīna darbs
„Romanu vāsonu saruna”, rakstīts 1664. g. Leolu
efentu panāca vīna „Smekklīgais spreedums” (arrēt
burlesque). Šo laiku visi uzbruka Dekarta filozofu,
šijai un gribēja to izdzīt no universitātes un

parlamentā, — Boalo raksts aizkaveja tā vērnu kā
otru, padacit vel šo multību.

Materialu satiram, preekō runām tas bija spējīgaks
neka preekō odām, deva tam lauzņu slani jeb apvi,
di, bet ne tirdaudz sabēdrišķee, kā literarišķee. Vins
tik labi pārimo Juvenalu un sevišķi Horacu un tā sa,
skaneja ar pēdejo uzskatōs, ka daudzkart nevilus ir ā,
dijas par pārtulkotāja, neka par dzejneku. Pit-
mais vīna satiru izdevumis iznāca 1666. g.

Sava mūža apogeumā — augstumā, 1674. g., Boalo
izdeva Longina „Par daļumu”, pārtulkojumu no
greeku valodas, bet tik no 1672 — 1710. g. var minēt
vīna epigramatisko akadēmiju (1683. g.) un vestules.
Fauzinām, ka Boalo ļoti veli cēstāja akadēmijā.
Vecumā vīns ceļaucās kadā preekō tā laikā svārī,
gā strīdū un tapa pārvarēts, jeb mazākais nedabu,
ja virsvoku. Tas bija strīdus par seno un jauno
dzejneku salīdzināmo vērtību. Šī strīdus butiņe
pastāveja esot tam, ka citi preekādija jauno, t. i. fran-
ču pārkumu par senajiem — senatnes dzejnekiem,
tā ka šee jaunee dzejneki esot pratuši savēnot
antikās formas skaistumu ar saturu dažādību
un augstu tiklību, citi atkal bija pārlēcīnāti,
ka nekad franču dzejneki nav bijuši un nebus
spējīgi, pārspēt savus leelos skolotājus. Boalo's
ilgi kluseja, atstādams runāt citiem, tad pēdigi
tas uzstājās ar smagu artileriju — izdodams Lon-
gina traktatu ar preekimomu, kurās preekādija

129.
zonatnes dzejņoekū augsto un nesolidzinamo pāraku-
mu. Tās pēzīmes nēdarīja sagaidamo eespaidu un la-
sitajas publikas vairums palika tai pārleccībā, ka
francuži raksta labaki un ka pāts Boalo kā satīri,
kās sfāv augstakū par Horacu.

XVIII. g. s. sešdesmitajos gados bija mōdē, rengat
Boalo kā visai nēsimpatiskas literaturus skolas galvu
Tō domajās kā pedantu dzejas leetās, bet dzeja par
visu mazak ceeš pedantismu. Viņu turoja par sla-
vas odu cillstēvu, kas novēdis lirisku lēdz kalpi,
bai; par visai mazisku, trulu un aprobežotn cilve-
ku. Tagād (saka A. Kisičņikovs) var no viņa no-
zēmt tadus apvainojumus. Blakus citzem XVII.
g. s. darbnēekēm tas tikligā zinā droši visēē,
precinošākā personība, ko pēcāda jau pat viņa
arēne - godīgs, atklats vaigs, attīstīta, jebšū ori
speesta, pēore, vecgla ironiskā smaida uz lūpām aiz-
rāda uz taisnu rakstarn, kurš nav spējīgs pa-
celtes uz citu rēkinumu, jebšū tas arī nav bez
paspalāvības. Vismazak to var vainot par zemū
neleccībū, Lui XIV pantīnus tas nosodīja vaj pa-
šū kēniņa pēekšā; kad visi uzstajas pret Rasimū
„Fedras” dēļ, veenīgi Boalo to aizstāveja, kā agrak
aizstāveja nepateesi pazeminato Kornelū; vīnš
nebaidījas nogast no pēdestala Tāpelemū, jebšū
visi to cela augstak par Homerū un blakus Horn,
cam, un jebšū par to restajās pats kēniņš, kad Lui
vajaja janzemistus, tad Boalōs - lai gan nebija

mekads teoloģijas pēckritejs, kļāji izsacīja savu ne-
pēckrišanu valdības rīcībai.

Boalo ir īsts francūzis tā ziņā, ka viss pozitīvais,
pēcējamais aukstam prātam bija tam simpātisks,
bet turpretī tas izrādījās vājā ražotājus un fanta-
zijas jautājumos. Otrs rakstura vilcēns, kas svarīgs precī-
vīna personības un cespaida izskaidrošanai, ir tas, ka Bo-
alo nepazīna sēveetes un neatzina mīlestību citādi,
kā tik fizioloģiska izpildījuma veidā. Viņš bija
gudrs, bet savā ziņā šaurgalvja cilvēks, kurš izvēle,
jēes sev nelielu lauku tanī rīkojas kā samnecēks,
bet ne-intresejas ne par ko citu, kas guleja ārpus
viņa sīkā-mazā pasaulesuzskata robežām.

Galvenais viņa ražojumu trūkums ir galeja pro-
zaība. Ne vien satīrās, ne, arī odās tas ir jurists,
argumentators, pēvordams veselu rindu pēvādiju-
onu, visai pareizu un loģisku, izsacidamēes vispār-
saprotamā valodā, līdz ne-espējāmībai gludomā
stilā. Pirmo reiz grūti saprast, kamdēl Boalo odas,
cilvēka, kurš mazac par citiem bija spējīgs
glaimot, tā patika Luiim IV, kurš bija pēvadis
pēe visnakaunīgākās lišcības. Bet lēta ta, ka Lu-
im abzūda lišcība bij apnikuse, bet Boalo's sla-
vī kēniņu it kā pret savu gribu un, īkretams,
pilnīgi pāteesi. Viņš bija karsts centralizāci-
jas un birokratisma pēckritejs. Kad vecumā
tam teica, ka Luis sagaida odas, tad Boalo atstāja
lmu, sacīdams, ka tagād slavēt nav neka.

131
Ja esapda uz laika bēdreem bija milzīgs. L'art poétique Boalos kļuva par kritikas kōminu un franču Parnasa likumdevēju. Pret viņa kodexu vairāk kā simt gadu nevēens nēdrīkstēja taisīt ee, bēdumus Boalo's iztārija publicas garē, izsmēja uzpustību un parādīja ceļu uz patecību un dailību. Nēn's bij īsto franču literaturas pārvēdola'js tapec, ka visās īcīrās macīja, kā rakstīt un domāt. Viņš rādīja ir publicku, ir rakstniecēus. Fapelenus, Kotens, Demarē krita no savām koka kājām, Rasins, La, brūjers bijē saprasti. Vollers izsauca Boalo par Parnasa likumdevēju, un kād revolucijas vētra apāza apgāza visās ^{agrakās} notabilitates, visus agrakos sla, venos, vēenīgais Boalo palikās uz savām kājām. Labakais Boalo rakstu izdevums ir no Berriat St. Prix Parīzē 1860.

Par vispīsmako Boalo macēkli sūcāta Jāni Baptistu Ruso (Rousseau) iz Parīzes, kas dzīvoja no 1670-1741 g. No 1712. gada par sliktām kupletom izdzīts no tēvu pilsatas, tas vēda nepastāvīgu bēg, la dzīvi, līdz nomira Boisellē 1741. g. Ruso's uz, sāka savu literarisko gaitu kā odu un un epīsto, la vēejnēks Boalo stilā: nēcustinamā cēenībā, greznībā un saltā elegantībā tas stāv savam pa, rangam apbrīnojami tuvu. Epīgramās un terco's pavīršēs dzejolās tas savas dzīvas dabas dēl pēc gacījuma pārākā apdomas un rafinētas veizīfī, kacījas robežas.

Janis Rasins (Jean Racine, 1639-1699) 132.

Ar Boalo, dižanākā pseido-klasiskās skolas kritiķa vārdu allāž ceesi saista Korneli un Rasina, dižana, kas tās pašas skolas traģiku, vārdus. Ar Korneli mēs jau iepazīsimies, tagad mums jāiepazīstas ar tā leclo sāncensī, Rasina.

Janis Rasins dz. La Fertē Milonā (Milon) provincē 21. decembrī 1639 g. un agrī pazaudēja tēvu un māti. Tā tapa uzaudzināts Bove kolleģijā, vienā no vislabākām franču klasiskām skolām; āgri nāca zem jaunrejistu iespaida Por-Roajal (Port Royal) klosterī. Kad viņš bija gandrīz vel zēns, tad tam nāca rokā Heliodora romāns, Teagens un Charikleja, kuram bija stiprs iespaidis uz tā garsās attīstību. Viņš sāka sacerēt pantimus jau Por-Roajala bāteijā, kur tam šo "grecīgo" nodarbošanos pēde, va tik tam labā, ka tas saskandimajā vaismās latīņu lugšanas grūmatu. Turpat viņš nogremdējas grieķu un romiešu klasiķos. Kurzu pabeidzis Rasins varstijās starp jurisprudenci un teoloģiju, bet jau 21 g. vecs budams tas kļuva kēnijam pazīstams caur savu odu Pēnes nimfām (Ode La nymphe de la Seine), kura sacereta Lui XIV laulības gadījumā. Kēniņš dāvāja tam simtu luidoru un nosacīja caur Papelena protekciju 600 livru leclu pansiju, ko pēc trim gadeem par kadu citu odu palceļināja līdz 2000. Šdā kartā bija taisīta karjera un par nakti ne īk ko bedatēs. Ar savu lugu, Berenice 1670. g.

133.
Rasins esotāja saconsibā ar Kornelu, un nu franču
intelligēncē sašķēlas divi daļās: vecā pa-audze stāve-
ja par Kornelu, jaunā un galms - par Rasinu.

Rasins uzvarēja un pēc trim gadeem tapa cecelts
par akadēmijas locekli, bet viņa slava to laiku sa-
bedrībā nebija ilgstosa: Kad tas 1678. g. gatavoja savu
tragēdiju Fedru uzvešanai, tad pret šo viņa gaišmā
neapdavināto varsmu kaleju Pradonu, kurš sa-
rakstīja tragēdiju par to pašu tematu; Rasina lu-
gā tapa izvilpta, bet Pradona Fedra uzvesta 16 reiz
no vecas. No šī brīža notiek Rasina mužā lūgums
dzejnieks, kas bija līdz šim nodevēes visiem pasauli,
les preekem, tof nopretus; pēgrecēžas reliģijai. Pēc
visas varbutības pēc tam krita svarā vesela rinda
celonā, no kuriem laikam visvarīgākais bija Ra-
sina vecums: tam bija 39 gadi, un vecais jau
zenistu raugā no jauna sāka rūt, bez tam Ra-
sinam šo laiku bija davināta muizniecība un
līdz ar to ar Boalo kēnišķīga historiogrāfija amats,
bet tadā svarīgā redā, ēnā tam bija neveikli,
krist partera izvilpums. Vēnu laiku deerbiji-
ba pārvaldīja Rasinu tadā mērā, ka tas paldoma
ja cet klosteri, bet biktstēvs to atrunāja, dodams
tam pādumu preeketes. Rasina seeva-pate stāveja
pēc izglitības daudz zemāk par viņu, bet tā bija
seevote ar jo stingrēm pazēmceneem, uzāudzi,
snadama savas meitas tā, ka tas jau no bērības
par klosteri vēnu fantāzija.

Rasins stāvoja labās atzīcībās ar savi 11 mīlulēm
un veikli glaimoja ķēniņam, slavedams tā arlaulības
bērnu spējas. Pret sava mūža pašam beigām Rasins
izbandīja leelu sūgtumu: uz viņu sadusmoja ķē
niņš, atslēdams vādītors tā acis pēcēšā. Ķēniņa
nežēlastības cemesls nav zināms; Rasina dēls apgal
v, ka kad drejnieks būtu ķēniņam vadu rakstu es,
smeedzis par tautas grūto stāvokli, bet viņam māg
ticams šai gadījumā. Tai pašā 1699. g. 21. aprīlī
Rasins arī nomira, kā runa, aiz raizem par ķēni
ņa nežēlastību.

Rasina mūžā un daudzā var nosīst divi vir
zienus: laicīgu-pasaulīgu-veltītu teātri, un
garīgu-religiōzu-teātri naidīgu.

I. Laicīgais (pasaulīgais) virziens

Rasina literāriskā darbība.

Siemais Kornels turpināja vēl strādāt pēcēš
skatuves, kad tam radās sāncensis šajā Rasina per
sonā, kurš esīka dzejot jau Por-Roajala abatojā. Ra
sins bija gandrīz vēl zēns, kad tam māca romā Helio
dora romans, Theagenis un Charikleja, kuram bija
stiprs espaids uz jaunekļa literatūras gaumes attīstī
tā. Viņam sevišķi patīka, ka šīs etiopiskās stastēs
(Theagenis un Charikleia), ko Emezas biskaps Heliodors
ap 400 pec Kr. uzrakstījis bicantīnu literatūrai, šai
pec formas un valodas klasiskajā rojojumā galvenā
tematā izlaida ne heroisms, bet mīlestība. Centāns, sa
vecot sentimentalū mīlestību ar klasisku foronu,

ir visas viņa literatūras darbības uzdevums.

Kā jau dzirdējam, jau agri — 21 gadu vecā — Rasins
taisīja karjeru ar savām pirmām odām tā, ka tam par
savu nākotni nebija vairs ko bēdāties. Tas arī šai lai
kā, kad agree parāksumi katonu citu darītu draši lep-
ni, bija jauns cilvēks, augstākā mērā goddewigs, peckla
sigs: tas nopeetmi un pataicīgi klausījas Lapolena domas
par savām odām un izlaboja ugrādītos trūksmus,
p. p. tadas kategorijas, kā Tritons, kā jūras deevība,
nevarēja būt sastopams upē. Depazines ar Boalo un
Koljeru, Rasins sāka rakstīt preekš teatra. Tā tud
pee dažeem liriskeem mēģinumeem, tas uzstajas
1664. g. ar savu pirmo traģediju „Tebaidā zeb, Nai-
digeē brāli” (Les freres ennemis), kuras veela nem-
ta iz Edipa delu vestures. Nīna otra traģedija ir
„Aleksandrs” (Alexandre). Tīs viņa pirmās traģedi-
jas — abas veltītas kēminam — palīca bez parāku-
ma, bet tās svarīgas tai zīnā, ka rāda, kā Rasins
darbosees. Bez seabilduma preeklaudancees Aristotela po-
ētikai, tas pee tam modernizē, īstenaki: pārveos
seeris Greesijas eedzivotajus pee frančeem un franču
zeetem. Nīna pirmās slavenas tapušās traģedijas ir
„Andromachā” (Andromaque) un „Britanniks”, kuras
ignāca vel piirms autora literariskās darbības pirmās
gādesmitās beigām.

Tas bija 1666. gadā, kad parādījās uz skatīves
Rasina „Andromachā”. Tās saturs: Pee Trojas ceņemšā
nas Hektora pate ar savu delu, Astianaksu, poēkšīto

Piramu, Achilla delam, mirmidonu kēninam. Pirs ^{136.} ~~22.~~
mīlas savā gūsteknē, kamēr visi to turā par Hermionas,
Helenas un Honelaja meitas, sadoretu tautocēti. Hermiona
atbraukuse pee ta, ka ar to savonotos - svīnetu kāzas,
bet šajā comītojes Orests, Agamemnona dēls.

Pirmajā celsmā Orests un Pilads jo veikli ocpazīstina ška
kitažs ar jau pīromineto. Vīni satocēsas Pira pili, kurp Orests
monācis kā grecku kēninu outnis, kurp pagēi Astinmas,
sa navi, lai šis par vīru pēcaudzis nīetaptu greckam
bīstams. Pilads atklūvis pec savas apkartklīšanās ē
mo nejamīi. Izrādas, ka Pirs svarstas starp atturigo
Andromachu un savu sadoretu līgavu, camē kam O.
restam rodas carība. Mz Oresta prasību Pirs atbild
celi, ka citi kēnini nevar tam aizrādīt, kā apretos
ar gūsteknēm. Tad seko Pira saruna ar Andromachu,
kur mirmidonu kēnins lūdz šo dāmu, vīnu uzlūkot
kant ar mažu maigumū. Tas galīgi atsakas no Hermi
onas kā, ka nevarot tai atdot savu sirdi, stasta tai
par grecku prasību un pedīgi sutu to pec dela, ka
ta vaigs modinatu vīnā - nepelūdžamā oseevotē -
loalaku padovību.

Otrajā celsmā Hermiona izskaidro savai mīlulci
savas apjukusās jūtas: ta mīl Pīru ar visu kaislibu
kā agrak, kad tas vīnu mīloja, bet dabūjuse zinat
par ta tīkosanu pec trojancētas, vīna sākot to comist.
Nāk Orests un ar Doumē vaigu poedavā tai savu
sirdi, „zeedu, ko preekš vīnas atstajūši skūti.“ Her
miona, jau sākusē domāt par atrešību Pīram, koke,

137.
Ar Orestu kā ar vajadzīgu cilvēku. „Kas jums teicis,
saka ta šim, ka neskatot uz pēcnācējiem, es namuzgotu
dažreiz par jums, ka nevēlātos jūs dažreiz redzēt?” Orests
pamāzīt klust mīksts-lens. Ta tam Pīrs, redzējis, ka Andro-
macha savu delu glaudīdama, mīlēdama, tūp tūp stip-
vināta savē mīlēšībā pret kācā mītulā Floktoru, aizbildi,
nas (tomec ar kolu oconīgumu, kurā stipri atgādina pē-
lēti IV) pret Orestu par savu jestro atbildi, dotu stādī-
mībā, ee. aicina Orestu uz savām kāzām ar Floktoru,
vēledamās, ka Orests pēcnemtū laipni pēcnācējiem,
nodot viņam Floktoru iz rokas rokā. Orests ka-
ticasinu delikātā, smalks francuzis vēlētam laimī-
un aizēat, nelikdamš manit tās jūtas, kas sa-
lūoza
vīna sirdi. Pedejā skatā Pīrs drusku nožēlo savu
noņemšanos, tas vēlās, ka ta mīlulis (bijis ta auzi-
nātais - esolotais) raiditū to atkal pēc Andromachas,
bet tas izrādes esus. pēcēcē laulības ar Floktoru, un
Pīrs beidz ceļēnu vārdeem: Faisons tout ce que j'ai
promis (Izpildīsim visu, ko es apsolījis).

Trešajā ceļēnā Orests izgāj savas skumjas Pilada
pēcēcšā un taisa bezpratīgu planu, Floktoru ar savu
kolampit. Pilads sācumā to aturnā, bet pēc pēcēcīt,
draugam palīdzēt. Tagad Floktora laimības angstībās,
tomec ta koketē ar Orestu, atsaukdamās uz ne-
cēcē,
jamību, izēkst savu liktoni pēc pašas grības. Denāc
Andromacha un nokrit kai pēc kājām, lūgdama aiz-
sardzību Astianaksam. Floktora ar ironiju cēcēc tai,
izmēģinat sava aespaida spēku uz Pīru, no ka atka-

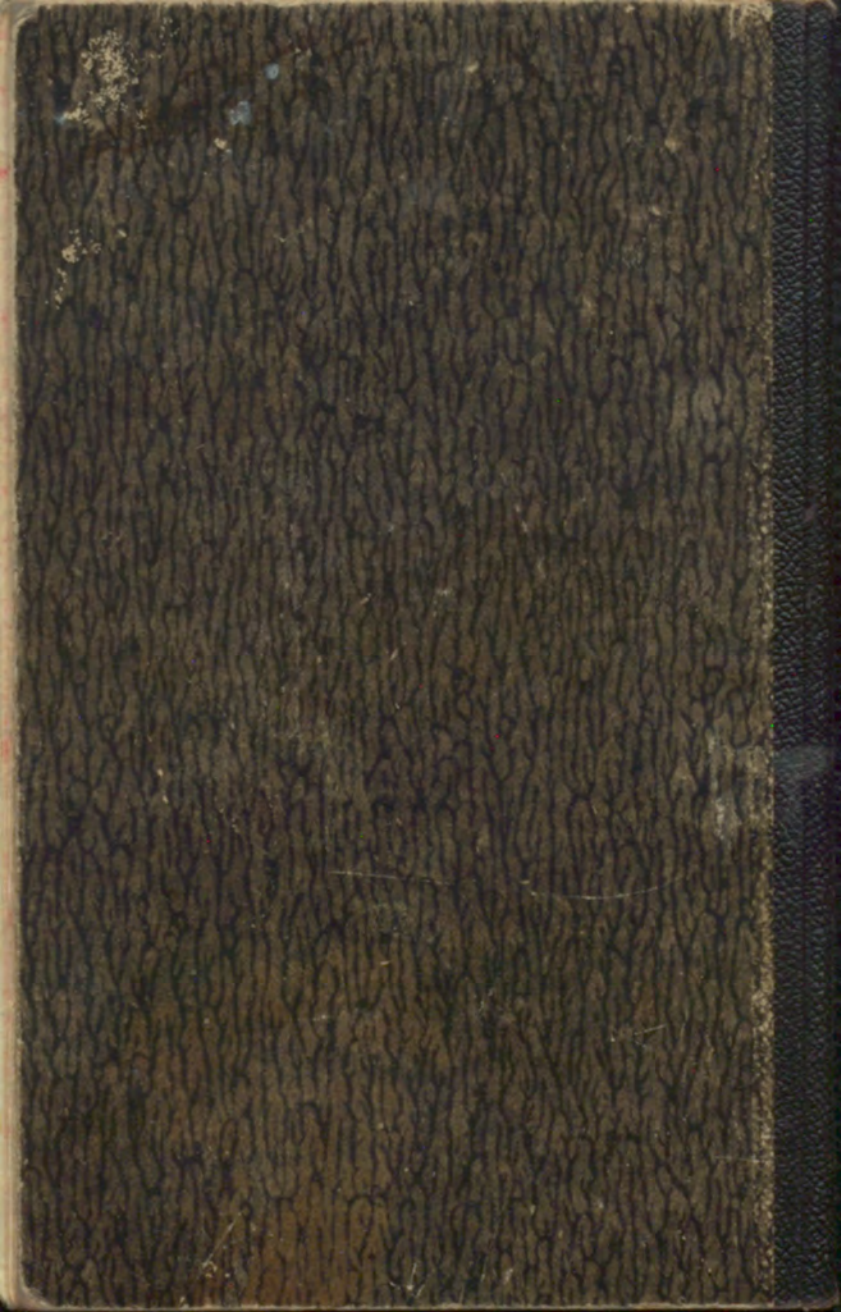
rās vīnas dēla liichtenis. Mātāk Pīrs un palikdams ar Andromachu veoms, pēdava tāi pēdoju reiz savu voku, Andromacha svarstās un aizost pēlūgt Herklorā ēnu.

Ceturtoajā cēlēmā tā nonēmuses eet pze Pīra, bet ar nolūku, tulīn pec laulības nodūstas, lai kadā kastā pasargātu uzticību Herkloram, bet savam delam cogūtu ap. sargalaju patēvī. Dabudama zinat par Pīra gaidamo lau. lasanos ar Andromachu, Hermiona top gauži pikta, pa. gēvedama, lai Orests tai pēvāda savu mīlestību, no. kandams Pīru pec laulības ceremonijas. Orests apjūk pec kadas prasības: tas gatavs izaicinat Pīru uz div. kavi, pēstikt tam karu, bet ne apbrūnota noslepkavo. Tāna ir pretīga tā goda jēgumeem. Hermiona negrib tik ilgi atlikt savu atroebību un uzticot to šaubīga. cinīna izojai. „Vaj jums nepētoek”, tā saka Orestam, „ka es vīnu notēsaju? vaj jums nepētoek, ka mans apvainots gods paģer pēceks sevis vren jān zēdēt? Ta šaubas vīna tora pec vīnas apvainojumu. Orests izēnka gatavību paklausit. Sēkošajā skatā Pīrs pa. tūsedams savu cēnīgumu, pasludina Hermionai, ka tas vīnu nemīl, atlaudams tai, vīnu nēlādet, ja tas tai patīk, Hermiona apbej to ar apvainoju. meem un lamajumeem un draud tam ar atroebību.

Pēkstajā cēlēmā Hermiona runadama ar savu mīluli, nosoda savu zemo sirdi; dusmojas, ka Pīrs to atskumdams, ne izrādījis kaut vaj loekulotas skum. jas. Mīlule stasta tai par laulības ceremoniju, Hermio. na pōrmet Orestam gļevumu un apskauž savu mātī,

179.
kurās dot izleotas tik daudz acinis. Nāc Orests tai pa,
sludinādams: „Coenijamā kundze, kas padarīts — ^{ināns} jūsu
griba ^{parcā} izpildīta: Pirs pēc altāra šķītoes no savas vaugti,
cigās dvēseles! Madame! C'en est fait, et vous êtes servies:
Pyrrhus rend à l'autel son infidèle vie). Hermiona
molad Orestu kā zomu slopāvu; kas atsaucas uz tās pavēli,
bet vaj bija, ta atbild viņam, ceopējams, izpildīt arprātīgos
gribu? Orests brīnas par tās nepateicību. Ta aizoh. Atvāc
Sēlads, kas teic, ka Hermiona nodrouses pēc Piruslika. O.
rests tns pat uz skatuves kop arprātīgs. —

Rasina laikabēdri ligsmojas par lugu „Andromad.
No ēi brīža sākas jaunā Dzejneeka pāzjētamība un slāv
Kad viņš lasija Kornelam preekšā savas divi pirmās.
gas, tad Kornels sacija: „Jums leels talants preekšā Dē,
jas, bet ne preekšā traģedijas. Rasinam pārmeta, ka
tas savā lugā „Aleksandrs” rādot Aleksandru kā kais,
lign, comilejušos jaunekli, kas nesaskanot ar vesturi.
Dzejneeks tam preekvita, bet attaisnojas ar tam, ka ska,
tijees mīlot rēdžot, ka uz skatuves varoni mīl kā
franči un ne kā makedoni (notre public tient
ant amour à la française). Pēturedamees per ēiszi,
stemas — rādit uz skatuves mīlestību à la française,
Rasina sacereja arj, Andromadu. Viņš uzmineja
laika bēdru garšu: „Andromada” sagādaja tam diāanu
slavu par epīti sirmgalvoja Kornela domām, kuš no
ta laika atstaja teatōi veeļu savam laimīgajam
līdzacensim. „Horaca” jeb „Horaciju” autors uzvedu tai pa.
Sā gadā „Attilū”, kam nebija nekada panācuma, kas

Francū XVII. gadsimtoņa literatūras vēsture.

izkrita cauri zem dievtērn smieklēm, ko paradīja Tāpēlena atzanta, kā: „Tāgēdijā, Attilā' jau pāsak dandz dabas: visi pantīņi ir hūn, nīski jeb pusgotiski.”

„Andromachas otra izdevuma preekšvārdā Rasins teic, ka tam ideju preekš oīs lugas devušas 16 vārsmas iz „Eneidas” trešā deo, daļuma, kas sākas:

Solemnes tum forte dapes et tristia dona

Libabat cineri Andromache. Manesque vocabat

Flectorum ad tumulum u. t. p.

Pinis vārsnās Virģils leek Andromachai, kur ū' zēdo flauto, ra ēnai, nožēlot Poliksenas līkteni un sacit, ka viņai bijis ja, atdodas Pīram, kas to pēc pametis, lai savēnotos ar Hermionu. Bet Orests, kam Hermiona bij izredzeta par līgavu, arpratā no kavis pēc altāra savu sāncensi, to sastapdamus deovnamā. Tālāk ūai pat preekšvārdā Rasins, pēminēdamus Euripida trāģēdijas „Andromachu”, saka, ka tas patapinājis iz tās vēsmīgi Hermio, mas greizsirdību.

Atgādasimces greeku trāģika lugu, lai redzētum visu stāpi, bu stāp to un Rasinu. Euripida luga notēku Itiā, Tesalijas ēpi, rus pilsatā. Pīrs nav mājās. To gadījumū izlēcto ^{laima} vīna seeva, Her, oniona, pabalstīta no sava tēva, Kenelaja, — notēsa uz navi An, dromachu, savu sāncensi un tās delu Kolosu, pēdzimūšu tai no Pīru. Kāte un dēls meklē pasparni pēc Tetidas altāra. (Tadu pat skatu sastopam pēc Euripida tā trāģēdijā „Herkuls pīktumā”). Her, miona, budama bez bērnoem no Pīru, mēcas aiz launuma un greizsī, dības; tā negrib pēclaišt, ka vordēnes dēls līktu par Achila dēla mantnēcekū. Tās strīdus ar Andromachu, kas aizstāvas celi un gūdi, ir visai pēvīloigs un iztāisa skaistu skatu. Tad sīk strīdētes Me, nelajs ar Poleju. Vēcms sestajas par savu meitu, otrs — par savu meitas meitu. Polejs tai voētā, kur butu tīrsnīgi jāludz Kenelajs, apvaino šo ar ne-apdomāteem vārdēem. Visi šec strīdi pīlta trīs ceļēemus. Ceturtajā ceļēemā Hermiona vādas no vairs launa un atroebīga, bet pēc, pēži izmīsumā, izbijuses, trīcoša. Ta bistas, ka Pīrs parnākdamus ne, soda to par visu to launumu, ko tā grībeja padarīt Andromachai. Ne, skatot uz tam, ka par Pīru parnākšanū nav ne vēsts, Hermiona grīb sevi nogalināt un apmēesinas tīk, kad ovranga Orestu, ovradušos nozin no kurēnes. Orests mīl Hermionu un izlētodamus Pīru prom, butni, grīb to laupīt. Hermiona mērdamās tam pēc kājām lūdz, lai tas viņu pasarg no vīra dusmām, apsolidamās visus sekot Orestam. Tas viņai laisni pasludina, ka tas došēcs uz Delfoem un nokaus tur Pīru. Hermiona ne-attīl uz tam ne vārda. Pēaktajā ceļēemā kads sutīts iz Delfoem zīno Polejam par Pīru galu, tad uznes uz skatuves tā kormēnu. Luga beidzas, parādōters Tetidai (deus ex machina), ka, sa atnākuse Poleja vordināt, apsolidama tam, ka Kolosa pēnēce, ģi, pēdējā ēavidu atvase, valdīsī Tetalijā. No Andromachas nav vairs ne vēsts trāģēdijā.

Līdzīgas lugas noveemadības — pētrunas ir acīm redzamas. Tāi bīja

politiskos mērķis. Euripīds grieķu pēdabūt pēc beidzības noslēgšanas ar atenciešu kantu, kurā atradas zem ķēniņu valdības iz Easidu ciltis, un tos musinat pret Spartu, kurās ķēniņš vajaga citkart šīs dinastijas galvā. Tajā neskatot uz tam, luga ir tomēr ļoti vāja. Kas par cilvēku pēc Euripīda ir šī Hermiona? Vaj tai kaut jēl kada patēsa sajūta? Kā ta pēc tam, ka caur trim celcējiem vajajuse Andromachu, pēc, paši eedomājis ēgādātes vira un no tā bities? Un tad, vaj var ar kaut ko atvainot tās uzvešanos pret Orestu? Veinā no savām pirmajām lugām ar nosaukumu „Orestis” Euripīds ee, ved arī Hermionu, bet pavisam citādā veidā. Tajā traģēdijā viņa aizbrauc uz Argosu līdz ar tēvu un māti, lai cenemtn šo zemi tāpēc, ka argosieši uz navi notiesājuši Orestu un Elektru par Klitemnestras nokaušanu. Bet Orestam palīdz Pilads, dodams padomū, nokaut Helenu un saņemot gūstā tās meitu, Hermionu, izbeigt caur tam Menelaja naidīgos nodomus. Nezinams, kā Orests, Elektra un Pilads oerodas pili, aizdedzina to, un Orests eoraugams caur ceesmām ar zobenu, paseltu pār Hermionu, gatavs, šo nokaut, ja Menelajs ne-ateel naves sodu Agamemnona bērncem. Tis ir pāraķ efekta pilns, jebūn ne-attaisnojams skats. Tas beidzas ar Apollona (at, kal deus ex machina) parādīšanos, kurš savu kart pasludina, ka tas glabīs Helenu to brīdī, kad viņu grieķu nokaut, uzņēzdams de, besis. Parādījis Menelajam šo jauno deeveti viņā tās spožumā, Apollons pavēl Piladam precet Elektru un Orestam Hermionu. Ar šīm savādām kāzām beidzas savadā luga, kurā Hermiona spēlī kaut arī oton, tad tak maģakais dabīgu lomū. Rasina Hermiona nav līdzīga ar Euripīda Hermionu. Viņa ir lugas īstenā varone tā, ka luga bija nosaukt viņas vardā. Šai lugā daudz rēgums, karstuma un jūsmu. Volters, izmēinis reiz šo lomū ar kadu jaunu aktrisi cauri, pūlejšes pēc tam tai eedvest, ar kadu aizrautību nākoties iz, rādīt Hermionu. „Bet ja es viņu tā izrādīšu, tad domis, ka es vellis, ki trakoju” (on me croirait le diable au corps), teica aktrise. Taisni to jau no jūms pagāru, atbildeja Volters. „Lai izrādītu un rakstītu traģēdijas, vajaga velliski trascot.” (pour jouer la tragédie et pour la faire il faut avoir le diable au corps). Rasel gandrīz patēsi tā spēleja Hermionu. Franču kritiki dala par šo lugu viņas laika beedru domās, kurām navar peekrist. La Harps p.p. saka, ka Andromachai veem jau peetsekot peekrē pilnīgas Rasina slavas un ka šai lugā viņš pasolces augstak par savu gadsimtoni, kurš vel pilnīgi nonovērtēja un mesaprata šo rakstnācku. Sevīški La Harps slavē viņu par tam, ka tas sapratis publicas prasības: rēdzel traģēdijas varonūs savas jūtas, vēloties, ka viņi vairak ku, stinatu, aizgrabtu, nekā butu apbrīnojāmi, apbrīmošana drīz topot troula un navarot nzturet visas lugas intresi, asaras ātri nožustot, bet līdzceetiba eespējot daudz stiprāki uz sirdi. „Andromachai” bija pamācums tāpēc, ka ta kustināja skatītājus, kas atrada tajā līdzību ar savām pašām jūtam, modināja viņš

Līdzecotību. - Tadas bija Rasina laika beedru prasības.

Mūsu prasības šai gadījumā pavisam citas. Mēs gribam, ka vesturiskais, uz skatīties uzvestais, vispirms saskaņotu ar tā laika tradīcijām, cerāšām un raksturu; betu tā laika patēss atspo, gulojums un ne vien harmonētū ar mūsu laika jūsmām; ka vispirms mēs butu pārleccināti par notikumu iespējāmību, par vā, rona jutu patēsigumu, istunnu, - tad tik mēs tiksīm kustīnāti, aizgrābti, jeb celīgsmoti, un šīs jūtas nekādi nekadisees mūsu sirdī, ja prāts bus satroekts cam traģēdijas veelas un darbīgo personu raksturu nedabīgumu. Un šīs pēdejas jūtas mēs dabō, nam, redzēdami "Andromachu". - Izošīm cauri lugu, lai redzētum, kadā mērā tā vāja un nedabīga. Ja, kā visas klasiskas lugas, ir pārbandas oenīga tapec, ka tā spēleja vel ne visai ilgi atpakaļ svarīgu lomū literatūrā un arveenu spēlēs loti svarīgu tās resturē.

Pirmais "Andromachas" celeens esākas ar Oresta un Pilada sa, runu. Orests sunā varsmās, kas palīkušas par parunu:

Oui, puisque je retrouve un ami si fidèle,
Ma fortune va prendre une face nouvelle.

(Ja, atrodot draugu tik uztīcamu,
Mans liktenis nu dabus jaunu veidu).

Nīnš stāsta Piladam, ka raidīts pec Pira visas grieķijas vārdā, pagēret Astianaksa, Hektora delā, ^{in došanā} ko Pīrus vel nav nogalinājis uz tā mātes, Andromachas lūgumu, kurā pec Trojas esemēšanas tam Līdž ar Astianaksu kļuvsē par dalu pec gūsteknu dalīšanas. Pec tam Orests saka, ka tas esmīlejees Hermionā, Pīru līgavā, kurā dzīvojojot šē pilī, gaidīdama, kad tas to pceces un redzēdama, ka tas, nesteīgdamees saveenotees laulībā, luncīnas ap savu vērdzēni, Andromachu.

J'aime, je viens chercher Hermione en ces lieux,
La flectir, l'enlever ou mourir à ses pieds!

(Es mīlu, cernu Hermionu atrast šē,
Tō lēct, tō laupīt, vāj ar mīst pceesō acīm tai!) -

prebild Orests. Pilads pcezīmē ar vājēnu varsmām stāp cītu:

Ko! Vaj jūs' sirds par vergu mīlai padodas
Taj palaujas ir jūsu dzīves uzmanība?

(Quoi! Votre âme à l'amour en esclave asservie
Se repose sur lui du soin de votre vie?) . . .

Šis mīlakais (Orests), kas simtreīz atpceezes pec Hermionas, nopu, tacs pec tās kājām, pceesō tās acīm mazāk aiz mīlestības, nekā aiz pīctuma, - kā viss tas ir līdžīgš ^{sim saskaņā} ar Pīru, kas meerīgi nodus pec altāra sīmgalvi Priamu, - ar Andromachu, kurai bija trīs deli no Pīru: Moloss, Pīels un Pīrgams, - ar Hermionu, Pīru ka, ti, - ar Trojas kača grieķēem, ar šō cerāšām un paradumcam. Ra, sīns atrad visu to par loti varbutīgu, pceesōvārdā tik aizbildīna, damees, ka līxa dzīvot Pīra pilē Astianaksam, ko Troju esemot Andromachas acū pceesōā noveeda no torņa. Pec vīna vārdēem

Pirus tam pookrit un cet pee Hermionas.

Trošais celsens esākas ar otrreizēju Oresta sarunu ar Piladu. Pirmās dusmojas, ošais to mēroina. Non innocence enfin comence à me peser (Mona novainība sak pedigi mani apgūtināt), sakta Orests. — Tad esim un nolaupisim Hermionu! atbild Pilads. Nāk Hermiona. Ja loti precīga, ka izplatījušās baumas par sagatavotanos uz tās kājam ar Pīru, bet adresē Orestam dažas glaimas, kā: Es gribu ticēt, ka manām acīm bija vairak varas pār jūn.

Jūs varejat redzēt, kā es atlaidos jūsu dēl no savam pēnā ^{Trēsēli...} _{kuņģem.}

Orests stiprā ignumā reunde savu pīntuma un aizeet. Andromacha asarās metas savai sāncensei pee kājam, lugdama izsaukt no Pīrus tās dela glābiņu. Ja atgādina šij, ka citkart trojamee šī nogurdināti desmitgadū cēsānām, apdraudēšis šīs mati, bet Hektors to aizstāvējis. Uz šo lugumu atbild Hermiona vardeem, ironijas un nepateicības pilneem: "Ja Pīru vajaga peclabināt, kas var to labāki darīt nekā jūs?" Šī atbildē nedabīga tūndēt, ka Hermionai nepeskrit vel reiz polaišt sava sāncensei pee Pīrus; daudz celaki un pratigaki butu bijis šij pašai lūgt Pīru dēl Astianaksa. Hermionai aizejot nāk Pīrus. Andromacha griežas pae tā ar lugumu, izsacītu loti skūstīm sūos mām.

Ku paskatāitees, kas jūs mani noveduši.

Es rēdzej' tēvu nokautu un ugunsleesmās

Tad degam tēvu-tēvu mīlo pilsatu;

Es rēdzejū, kā visu manu ģenti kava,

Kā vīra asinainās meesas varaja

Pu laucunsem, ta dels veen atlika man šē.

Ja dēl es dzivoju par nicināmu vergu,

Es darīju vel vairak, es pat romdejos,

Ka manam delam tomēr lemts no lirdena,

But varonim par vergu, ka šē vīna cektums

Par pasparne tam bus, par meera vektimū

Un ka Achilla dels vis pats to ne-aizmīstis,

Kā bij ta tēvs pret Priamū tik visai sirsniģs,

Ka Pīrus rādisees pret nelūmīģo žēlīģs.

Ai, peadod, Hektor, man, tu biji alloā lenīģs.

Vispārīgi visā lūgā Andromachas loma iztūreta labāki par citām un rakstīta jaukās vārsnās. Pīrus aizeet, tai pedejo reiz precūsā lēcis, izvēlētēis, vaj eet pee tā, vaj puzaudēt delu. Tās mīlule, Cefīģa, to peerunā, eet pee Pīrus. Andromacha dodas prom pee Hektora kapa, vaica vīnam, ko tā lai dara un atgriežas ceturā celsēnā, sacīdama, ka tā gatava eet pee Pīrus, lai glābtu delu, bet ka tā tūtin sevi nogalīnas, līdģ kā laulības ceremonija bus notī. Kuse. Cefīģa, zīnams, pee peekoņas kartības izsaukas: — Ak, ne, domājeet, ka, es varetu jūs pārdzīvot! Andromacha pavēl tai dzīvot, lai uzraudģitu tās delu un aizeet, cerāudzīdama Hermionu mākam. Ja ir pīntuma pilna par Pīru. Atnāk Orests, pee kuģa tā sutīģuse, un Hermiona ar pat pirmēem vardeem uzģod tam nokaut Pīru, atbildēdama uz visām Oresta cerunām:

1) Hektora kaps atrodas Butrolā, Ēpirus pilsatā.

Vij nepēdēk jums, ka es esmu mēdousē
 Par vīnu spēdumsu, ka vīnu mīleju,
 Ka tagad vīnu cenīstu? Bet apdomājat,
 Kamēr tas dzīvs, es tāču varu pēdot. tam,
 Jēl vairātes, ka man par vīnu netop žēl,
 Un ja šis launais šōdeen palīktu vel dzīvs,
 Es ritu vāretu to mīlet, kad tas brīvs.

Orests aizeet Pīru nokaut. Nāk pats Pīrus, runādams salkanās
 varsmās. Hermiona tam atbild salti, moerīgi un tās monologa
 pirmās varsmās dara espaidu:

Jt moerīgi man darot atgīšanos,
 Tūs teicat vīsu ar jō saltu sirdi,
 Kā norēdzusēks ar mani saites sarauštot,
 Tūs darat to, pat neapzibildinādams.

Šī monologa beigās Pīrus leik Hermionai pārmet Pīru,
 ka tas nokāvis Priāmu un Polīksenu. Šis pārmetums butu sa,
 protams, ja tas nāktu no Andromachas mutes, bet Hermionai ir Hē-
 lonas meita. Šī skata pēdeje vārdi ir jūsmu pilni:

M vaj es, coctais, tevi nemīleju vel?
 Bet ko es darīju? Dēl, tevis aizmīrsu
 Es gēnti, gīmeni... Tu mani nemīleji,
 Tak ko but' darīj'se, ja but' tu uzticams?

— (Je t'aimais inconstant, qu'aurais je fais fidèle...)

Še pārdošs saisinums. —

Un pat šo acūmirkli vel, kad tavi vārdi
 Kā naves spēdums skausja, ka tikko varu
 Es izšķirtēs, vaj mīlu tevi jeb vaj nīstu.

Un pēdigi šīs divi varsmās, kas nobēida skatu:

Porte aux pieds des autels ce coeuf qui m'abandonne!
 Va, cours, mais crains encore y trouver Hermione!...
 (Pe altar sirdi nes, kas atstāj man' ar joni,
 Dž. skrej, bet baidos atrast tur vel Hermioni!...)

Pēctais celoms sīkas Hermionai ignākot. Tūs pirmās četrās
 varsmās jō skaistas: Où suis-je, qu'ai-je fait? que dois-je faire encore?

Quel transport me saisit? quel chagrin me dévore?

Errante et sans dessin je cours dans ce palais...

A! me puis-je savoir si j'aime ou si je hais?

(Hēn esmu es? Kō daru? Kas vel darāms man?

Kads mārās mani grabj? kads ignums mani vij?

Es maldos un bos prāta tekaju pa pili...)

Si, kā lai izšķir, sirds, vaj nīsti jeb vaj mīli?

Hleona atnākdama stasta, ka deevu namā notēk Pīrus laulība
 ar Andromachu, bet Orests nevēžojot Pīru nogalināt, ar kade
 dzīla nicību tad Hermiona saka:

Le lâche craint la mort et c'est tout ce qu'il craint.

(Šis glevuls baidas navi; tas viss, ko tas baidas).

Ta grib pate eet sodit neuzticīgo, bet tā nāk Orests un stasta, ka
 tai bīdī, kad Astianaks atgēls par trojāņu kēnīnu, grieķi apša.

Pirus zin, ka Andromacha to nemil, bet tura sevi par pilnīgi lainīgu, ja viņa peevot, dalīt ar to gultā, Crests grasas ar varu to pašu paņemt no Flormionas, viņu nebut nēdara apdomīgu šīs nepatīcību, ne tūs un nekonsēvence: it kā viņš no seveetes mesagaida nēko citu.

Pat dandri no Rasina laika beedreem neātzina tā lūgas vertību. Lūblini, Parizes parlamenta advokats, sarakstīja pret "Andromachu" komēdiju trijās celesnēs, prozā, ar nosaukumu, La folle querelle (Aplams strīdus). Šī lūga atrada leelu peevrišanu Palē Rojala teatrī. Tā espeeita 1668. g. ar gudru un garu peevrišanu un veltīta marša, lam L'Opilam, "Andromachas" pretneekam. Lekais Konde bija nēme, rā ar Pirus raksturu; maršals de Kreki atrada, ka Crests ir sliktis diplomats, bet Pirus ļoti karsts. Grafs d'Olonnis apvainoja Andromachu, par tam, ka tā pārak uzticama sava vīra ēnai. Mē divi pede, jeem Rasins sacereja epigramu, tam lēkdams saprast jeb zīma, dāmees uz tam, ka de Kreki nemīleja seveetes, bet ka d'Olonna pat esot ļoti laipna. Šīs epigramas pirmās četras vārsmas nav sliktas:

Le vraisemblable est peu dans cette pièce,

Si l'on en crois et d'Olonne et de Créqui:

Celui dit que Pyrohus aime trop sa maîtresse,

D'Olonne - qui Andromaque aime trop son mari.

Visnotal Rasins bija ļoti jūtēlīgs, rakstīdams dandz epigramu, jeb šū tās viņam ne visai izdevas. Viņš sacereja pat epigramu uz Jape, lenei, savu pamacitāju un pirmo vadoni literatūras laukā, par tam tīkai, ka tas pārmeta Rasinam, ka slikti deklamējot.

1667. g. Rasins sarakstīja savu veerigo komēdiju Les plaideurs (Pracesneeks, sūdzībneeks) trijās celesnēs un vārsmās. Tani viņa laika teesneša raksturi un valoda deergam asprātīgi. Lūgas ideja aiztapi, nata no Aristofana, Lapseneni, bet grafeenes Pombeš, Perren-Dānde, na, Pti-Žana, teesneša Likanó tipi nēmti no viņa laika beedreem. Komēdijas saturs nav nēko sarežģīts: Leandros, Perren-Dāndena dēls, eemīlejees Trabellā, Likanó šausmīga pracesneeka, pūnctoneeka mēi tā. Izdodamees par teesas-laužu, kartai peevdarošu, tas eeklēt Likanó namā un peespeē šo parakstīt laulības kontraktu, ar ko pārmaina praceses papīru. Visi komēdijas peevīlīgums pastāv cīkōs un jokainōs skatōs. Veerā no teem uznes uz skatnes kucenus, lai kustīnātu teesneša sirdi.

1669. g. Rasins sacereja Britannisku (Britannicus). Šī ceturtā Rasina trāgedija sanēmta ar dzejneeka eenaidsneeka un galmeesku ievīzīgam. Izplatīja lauma, ka tā rakstīta peec Kolbira eevrasmas, kurš pavēlojis sevi eevast Burra veida, kurš glābis Lui XIV no boja, jošā Narcisa-Luroa eevpaida, runāja pat, ka dzejneeks nozēmēes izsmact Nerona personā kōnīna kaislību uz dējām un dzeedāšānā, kōnīnā, kurš nēstājās uz skatnes savu pilsgalmeesku peevrišā. Jaismība is, ka Luis, kurš isi peevē tam bija dzeedājis Amadisu un izrādājis baletā, Apollon galveno lomu, kurā dējoja pas, eemaci, tu no galma dēju skolotāja Dežera, - beidza peec "Britanniska" uzvēdīma rādītees uz skatnes. Lūgas saturs veenīkaršs, bet dramatisks.

Britanniks, Mesalina un Klaudija dēls, pagāndejis troni caur savu otru seovu Agripinu, kurā peevrunājusa pustrako kēizaru, pūnēent

juši Pīru un nokarūši to tā, ka Orests pats nepaguvis veetu, kas tam dust. Uz šo ziņu kriet Hermiona izmisumā un apbrā Orestu ar pārmētumiem. Ta sakā:

Ko, laundari, tu darījis? teic, kā tavš zobens
 Jo drīkstojis tik slavas pilnu dzīvib' laupit?
 Uz mozeegumu kas tev deva loosību?
 Ko darīja tas tev, ka nēmi dzīvību?

Izsacijuse vel dažus pārmētumus Orestam, Hermiona aizbeg. Tad se, ko Pilada stāsts, ka Hermiona nodūruses pēc Pīrus ausstām meesām, un Oresta āsprāts, kučš rēdž Eumenīdas tūkojam to sodit. Pēdā, jais Oresta monologs bija visas lugas krons. Fau veena pate vārsmā, kā: Pour qui sont ses serpents qui sifflent sur vos têtes?

(Prokš ka šis čūskas, kas še snāc par jūsu galvām).

no Talmā deklinēta, esot saceluse visōs skatitājōs sāusmas. *

Ta butu es prozā veon raudzījis atstastit šis lugas saturs, tās varonu monologus un dialogus, jūs, manas damas, man kungi, ne veonreiz veon butu vipsnojuši tur, kas tagad pateicotees vārsmu harmonijai, ar pasētibū moxlausīgātes citatus. Tee jau runā pāsi par sevi. Nav domājams, ka kads, izņemot sekodušos klasikus, vareja celīgsmotees par šo lugu, kurā trīs personas rotalajas divi stundas no veetas: mīli-nemīli, mīli-nemīli. Pat La Harpe lai, ku, kur pāzīstamais kritiķis La Harpe jūsmoja par „Andromachu”, sapratīgākēi kritiķi izsacija par to lūk kadas domas: „Ši trāģe, dija butu apbrīnojama, ja Pīrus nenovērmiba, Oresta izmisums un Hermionas piktums neapņemotū tās skaistumū”. Citeem vārdeem, luga butu ļoti jauka, ja tajā nebūtu tas, kas iztaisa pašū lugu. Un šis domas bij izteiktas nopactnā grāmatā, l'esturiskā vārduca.

Nislabaķe raksturi šai trāģēdijā, kā vispārīgi Rasina trāģēdijās, secevišķu raksturi. Janē laikā valdīja sabēdribā seveete: jaunais kēnīnš tik pat daudž nodevās mīlestības dekām, cik politikai, bet muižnecībai un angstakai buržuņībai, atstājot politikū valdībai, nebija cita darba, kā mīlestības intrīgas un salonu valodas. No Hermionas rakstura var sprēst par tā laikā domām par seveete.

Hermiona prot mīlet, prot arī nist; tā mīl ne tik daudz cilvēku kā varoni. Runādama ar savu mīluli par Pīru, tā galvenām kas, tam ligamojas par tā kačadarbeem un slavu. Viņas naidis ir stiprs, bet no mūsu rēdžes stāvokļa tas nav cels-angstīrdīgs. Kad seceino, tā tās patmīlība, tad tā ne-apstājas pēc visgalējāķēem norēmācēem un, netaupīdama laudis, veicli izved savus nodomus. Viņa ne tik veon groza Orestu kā grīb, bet arī pret Pīru, zinādama tā jūtas, attecotees uz Andromachu, prot noturotes zinamā ceenībā. Tās gal, venece trūkumi, ceandzinātee caur seveetes gādīntēnu verōģībū - ir koņetība, patecīguma trūkums un ceentība sleptees aiz savas sīcēes vajības.

Ne-cedomājotees trāģēdijā, varetu sacit, ka, sprēšot pēc tās, to laikā vīreēši jūtūši ceenību pret seveete, bet istēmībā tas tā nav. Pīrus gatavs Andromachas dēl izģīemt kaču ar visu greckīju; Orests Hermionas dēl izdara negodīgu slepkavību, bet ne Pīrus, ne Orests necēoni savu mīlānu

dela veetā tās delu Neronu, — mīl Juniju. Augusta nama atra-
si. Viņu mīlestību veicina Agripina, kuņģi pareģots, ka tās
dels kļuvis par keizaru, to nokaus, bet ta atbildoja: „occidat,
dum imperet” (lai kuņģ, ja tix valditu). Nerons arī somitās
Junijā un pavēl liet zem ugroūdības Britanniku un Agri-
pinu. Bet skatā ar delu ta atgādina šim visus nozөгumus, ko iz-
darijuse šī labad, ka padaritu šo par keizaru un pāmet nepatei-
cību. Nerons leekuligi sameerinas ar māti un peckrit Britannika
lauibai ar Juniju, bet sekodans brīvlaistā Narcisa eedvēsmām un
atmezdans sava skolotaja Burra padomu, ezailina savu sāncu-
si ar meelastu un nozālo to.

Tragedijas raksturi labi zīmēti un izturiēti. Jaunais Nerons
telots pēc Tacita; Agripina ir personificētā varas-kāre, Nar-
ciss ir netikumā un zemiskumā tēps, Burra ^{patē} stingrais gōdi-
gums, pat Junijā ir daudz peevilciga, kustinama. Rau dabās
varsmas iz savunas starp Neronu un Narcisu ceturtajā celeena:

Nerons. Bet visi mani apvaino kā atinskāru,
Un manu atcebi tee sauc par tēva kavi...
Narciss! jel pasaki, ko bus man žele darit? ...
Tu vari ticēt, ka man dusmas vārās eekšā.

Narciss. Un tu no romēšēm vel vēlees mīlets klūt!
Vaj, augstais kungs, tu viņus nepazīsti vel?
Un nojēdzigā, tursā pūla zedomeem
Tu seko vel ar savu celo dvēseli!

Par tadu tadu vajibu tee resāks smeešas;
Teem cenāks prata, ka no viņem vari bitees.
Nē! vārās Roma raduse sen deenām nest
Un deevinat to, kas tai prata viņas uzlikt.
Tās nekāunigā lišciba sen iga ticaneem,
Tās ilgā verdzībā tai nemtas angstās jūtas.
Kuņģ, teesā, izlej asinis, dzem uguns sātā,
Tad, hici man, par tam tev eecels doivu kartā!
To nobeigtās gan wzees visus nozөгumus,
To atminu tad nodos kaunam, apsmeeklam.

Nerons. Narciss! es nevaru, es Turram vardu devu!

Narciss. Bet Burra, ar kungs, tas slepen peekopj zemū viltu,
Kā audzinatājs tas, kā draugs, kas tronim tuvs,
Tas grib, jel protees, tavā wardā pavēlet,
Pār Romu varu gūt, pār visu tautu valdit,
Rau, ko tas tautā visus izplata un pauš, —
Ko visi tic še un ko visi atkarto, —
Lūk viņu vardi: Nerons nava dzimis valdneess,
Bez padomdevejoem tas nava spējigs valdit.
Tas tursās izpreecās veen meklē savu laimi,
Tas veisli zirgu valda, dzved ar iton jauci
Un skatvees, kur ākstas saveem talantem,
Kuc uzstājas, lai kauta viņu apbrīnotu!
Un sargi speeš tos, kam par ignumu šis monarhs,
Ar varu vel, šim plauškinat par tursēm neekem.

149. Ak, augstais kungs, san laiks, teem muti aizbast cēti.

Nerons. Nu, vesim apspreest, kā bus lectām tušpmaik cēti!

Lugas varsmas ir specīgas un skanīgas. Rasins pats saka, ilgi tās vēlejis. Tai lugā pat lokāls kolorīts un corašu zimejumi, kas parēigi saskan ar Nerona laismetu, jebšu artisti uzstājas publikas priekšā uz skatuves smieklīgās kostīmās. Tā Ģunija iznāca sudrabotās-zeltītās svarkās ar sarkanu samta Borsti, izgreznotu ar spicem un raibām lintem. Uz pleceem violeta samta mantila ~~un~~ sormuļa apšūvumā; uz galvas augsta pūdereta parūka ar dzeltenām spalvām, cimdi un loti leels vēdekļis. Nerons bija zalās atlasa svarkās ar balteem atlasa uzdegunieem uz pēduruņem, uz krūtīm kartona brunas ar saules zimejumiem; apakšējā diēbe bija plata ar rozainas krāsas pušķeem; uz pleceem sarkans, zelta brokats metelis ar cilpām; kājās dzeltoni puszabaki, spicem apšūti; ap rokām manšetes; zobena roxture pušķota ar leelu cilpu. Galvā melna parūka ar garām cirtām, uz parūkas divi vainagi: rožu un lauru; viens labajā, otrs kreisajā pusē; rokā scepteris.

Savā lugā, Berenisa ^{Berenice} (1670) Rasins stājas sacītstē ar Korneliu, tas sacereja, Berenisu vienā laikā ar Korneliu. Abiem dramaturģiem devuse lugas veelu angļu Henriette, veelu, kura aizrāda uz viņas stāvokli. — Tās isumā tās saturs. Berenisa ir jūdu princese, kuru ķeizars Titus izredzojis sev par ligavu; tajā emīlejees Antiochs, Komogēnas ķēniņš, dzīvodams jau dašns gadus Romā, bet tas neatrod tās pretmīlestību tāpec, ka ta ar visu dvēseli peccaru, sev savam valdošajam tautoctim. Tāc Titus aiz politiska aprēcē, numa spēests no tās atsacitees, lugdams to, aizcelot ar Antiochu. Pārlecēcinats par viņas jūtu spēccu un bidamees par viņas patna vību, ķeizars saka tai, ka viņu dzīvības cēcēši saistītas. Tad Berenisa augstirdīgi aizcēt tūpat no Titus, kūs nevar klūt par tās vīru, kā na Antiocha, ko ta nevar mīlet.

Lugas saturs, kā redzams, iztēints šādecim. Svetonija vārdeem: Titus, kas kaislīgi mīlojis princesi Berenisu un, kā teints, tai apsoliēes, to pceet, izsutija to no Romas pret saou un pret viņas vēlešanos jau pirmajās deonās, tūklidz kā uzkāpa tronū. Visi peeci traģedijas celioni pcepilditi ar cīņu starp jūsmām un pccnākumu. Damas vaudaja pcc tās izrādes, bet tajā tomēr vairak lirisma, sentimentalitates, elegijas, nekā patresas dramas. Vaco nis un varone saka viens otram mīlejamības un mādroigalus.

Titus tric: „Ic deonas divi gadus Berenisu redzu

Un tāc man leekās, ka to redzu pirmo reizu.”

Berenisa ar pilnu leesību tam pceizimē:

„Kā! ķeizar, jūs ir vaudat, gauži noskumuši,

Jūs mani mīlat, pūlatees to apceccinat

Un tācū ignāk tā, ka man ir ja aizcelo.”

Tis varsmas Rasins pakāpdarinajis Olimpijas Mančini pazīstāmajai atbildei, kad to izsutija no Parizes ceotsirdīgais Luis XIV:

„Vous m'aimez, vous êtes roi, vous pleurez — et je pars!”

Pdozajis Berenisas monologs skan:

„Aī, pcedod, neprātīgā mīlestībā degdams,

Tu zīni, nomīleju tevī ķēniņu,

Ne ķeizar' slavū, ķēniņskigo purpurū

Mu sirdi negatdevu pasaulis valdneekam. 150.

Ku man uz visu mužu jašķiņas no tevis,
No tevis prom but, listēns cešanās man devis,
Ar panosību ilgās vilksēs es līdz kapam.

Ku sveiks, mans kungs!.. Lai des par paraugu nu labam
Mu augstām nvoles sirdim mūsu mīlestība,
Ka oveti ir pērnākums un deevu pauklusiba.

Ta teesa, ka Luis XIV bijis zemīlejos sava brāļa ceevā, tad „Be-
renisa” vareja darīt iespaidu uz tam, ka tas (Luis) mēerigi at,
laida skaistuli Henrietti uz Angliju. Kornela ^{luga} nebija panāku,
ma, bet Rasina luga. pēdzīvoja tadu furoru, ka to izrādīja
trīsdesmit reiz no veetas.

Pēc sentimentalās „Berenisas” Rasins sacereja traģēdi,
ju „Bajazet”. Tas saturs: Zultans Amurats, dodamies karā
ar porcešiem, nodod augstāko varu zultanecei Roksanaī
Tā zemīlejos Bajazetā, zultana brālī. Ja izredz par savas
mīlestības līdzgintāju princesi Atalidu un ir gatava, izsaukt
par zultanu Bajazetu un nogast Amuratu no trona, bet pra-
sa, lai Bajazets pa preekšvīru appree. Princese Atalida, no
dodama kaislīgās vestules no zultanecei princim Bajaze,
tam, pate iedegas pret to kaislībā un šis tapat ocaison pret
vīru. Bajazets neceet uz Roksanas preekšlikumu, neskatot
uz tam, ka pēdēja tam draud ar navi. Beidzot paradās, melns
afrikancētis, kurš, uz Amurata pavēli nokauj tā Bajazetu,
kā Roksanu, pēc kam Atalida nodužas.

Ar šo traģēdiju Rasins uzveda uz skatuves it sava paša
laika notikumus: 1638. gadā zultans Amurats V lika noānaukt
savu brālī Bajazetu. Turaila parastā asinainā politika prasī-
ja šo zēdu. Pēc Solimana likuma zultanu brāļus noteesaja
uz mužīgu eeslodzītānu harema. Ja pērnāceji, bidamees pils-
jukas un sagvērēstības par labu šēem trona-mantojuma liscu,
ma melainīgojēem upurēem, karās pa laikam pēe sarvēem dro-
šības līdzekļiem pret naidīgēem nodomeem, ^{brāļiem} ~~teem~~ izdunot
aici, ^{brāļus} tos padarot mēredzīgus, tos sakropļojot, jeb veenkārši no-
kaujot. Amurats sekoja šim barbariskajēem paradumiem,
kas darīja uz Eoropu leelu iespaidu, kurā sāka saprast, ka šis
bedīgās valsts notikumi un paradumi pārak spilgti runā
preti taisnības un cilvēku mīlestības garam. Nebija vel
pagājuši divi simti gadu kopš tā laika, kad mēžainīgo ce,
karotāju horde sagāza Bicances valsti, un šai isā laikā Eū-
ropa redzeja Konstantinopolē tikdaudz uztraucošu laundari-
bu un asinainu apvērsumu, ka katrs jauns nodzēgums, ja
tas nesacēla izbrēnīšanās, tad mazākais gaiši rādīja, ka šēe
fanatiskēe barbari iztaisa anomaliju starp kristīgānu val-
stīm. Šo laiku tepat, kā 1915. gadā, pat Anglija netureja
Turcijas pastāvēšanu par nepēcešānu savai labklājībai.

„Bajazetā” preekšvardā Rasins teic, ka savas lugas galve,
mos vilceenus patapinājis iz franču sulņa stastu, grafa Pezi
Konstantinopolē. Bet vaj ir iespējams, ka Turcijā sulu kaut,
kad devojūtās tadas personas, kā Rasina Roksana, Bajazets

151.
un Atalida? Visa sī luga no pirmā līdz pēdējam skatam ir
ne-espējamiem un nevarbūtiem savērumis. Bet sekosim atkal lu-
gas gājeenam, lai redzētum, kadā mērā tas pareizi.

Tragedija uzsākas ar sarunu starp loolvegiju Akomatu un
sī favorītu Osmanu. Šai sarunā ir divi simt divpadsmit vārdi,
no tām ir jaukas tās, kurās Akomats apraksta veģiju attecības
pret zultaneem un savas paša pret Amuratu un Bajazetu:

Zultāni veģijus ir paradusi bites:

Sīklīdz kāds izvēlēts, — jau negrib ar to tīties,

Tad pūlas eņģūt, sakampt viņa mantojumu.

Es loolvegija vēstā sīrns gan noklūšū.

Lai Bajazets ar galvu, ka es viņa atbalsts.

Tas pats ir nedrošība, līdz ko nāks tas drūz

Mz tēvu-tēvu tronī, — tudalim tas mani

No varas nosēdīs kā nēderīgu zvani.

Bet tas ne but ne nevar mani beedēt, traucēt,

Tas manu galvu arī negribes vis saudēt;

Tak saveem naidneekēm šo savu pauci košu,

Ne zultanam, ne viņam, lēti ne atdošu.

Diezgan pareizi arī tas, ko Osmanš runā par jānicāreem. Viss
cits, t. i. visa luga ekspozīcija, ir absurditātes vaināgs jeb augsta,
kais pakāpeņš. Amurata visaugstākās varas nodošana Roksa-
nai, pēc viņa došanās kārā, Roksanas mīlestība pret zultānu
brāli Bajazetu, viņu satikšanās, princeses Atalidas izvēlēšana
par viņu mīlestības līdzgaitāju, kura pēc āriguma paņem
prinča tīkošanu un cēšanās pēckā tam, lai nodotu, pazīgo,
tu tos Roksanai, — svabada ceoja visām šīm personām — viss tas
tadā mērā nevarbutīgs, neespējams, ka to var aprādīt butu lee-
ki. Parādas Rokšana ar Atalidu un divi verdzenom — mīlulem
Laproju un Latimu. Viņa gatava izsaukt Bajazetu par zulta-
nu un nogast Amuratu no trona, bet prasa, ka šis mīļojamais
prinčis piems viņu apprec un ceaicina to uz aprunašanos
par šo intresanto leetu. Paziņojuse, lai viņš pošās uz šo sa-
stapsānos, Rokšana aizeet un skatitajdes nu iz Atalidas saru-
nas ar šīs mīluli dabon zināt, ka princese nododama zultaneem,
nes kaislīgās vēstules princim Bajazetam, patē nāvuse pret
viņu kaislības leesmās un viņš šapat eedēdžees šajā, no ka iz,
nāk, ka abi divi drousku peedmaukusi Rokšanu:

Leeliskā izskaidrošana, aprunašanās noteek otrā seleena saku-
mā. Rokšana saka:

„Do sajūtu, ka mīlu jūs, mans Bajazet,

Bet sargaites, jums nav nekāda glabīna,

No šejenes kad aizeešu. Jums atleek tikai

Tad izpirkums vien nožēlošanā, tad lūdžiet

Šai peedot, sargaites jūs mani kaitīnat,

To citad galvu man pēc kājām atstāsat.”

Mz šo nepārprotamo precešlikumu Bajazets atbild, ka precešes
tam nepēderotoes, ka tas nesekmājotoes un apjucis pedīgi ru-
nā pat pilnīgu aplamību, kas laupa Roksanai pacoetību. Ja
aizeet pēc tam, kad sacijuse eonākusājam Akomatam, ka atzi,
stot atkal Amurata varu. Akomats taisni prebild, ka Bajazets
dara nelogiski, ka nav nekāda cemesla, atteiktees no zultanees

mīlestības. Bajazets ir stūrgalvis, apgalvodsams, ka ta būst gli
ba (une, lâcheté); ka tas nevēlas pret savu gribu nest viņas vīra
vardu (Charge malgré moi du nom de son époux). Vīrs tas nu,
nā ļoti angstā stādā un, kā izglītots princis, kurš redzējis laicam,
kautkad traģēdiju „Horaci”, citē iz tās veselu vārsmu: Varbut, es
pratišu šai galejā stāvoklī sev palīdzēt ar pārdrošu izmisumu.

Peut-être je saurais dans ce désordre extrême,
Par un beau désespoir me secourir moi même.

Pēc Kornēla vēcāis Horācs saka:
Ou qu'un beau désespoir alors le secourût,
tas neceklā starpība nepārverš vārsmas domu. Bet vāgirs nav
pārleccināms ar Kornēla vārsmām. Tas dod Bajazetam padomu, da
rit laudz veenkāršāki: apsolit Roksānai visu, ko ta grib, bet tad
to pēvilt. Viņš izsaka šīs no pavisam labas domas ar labā vārsmā:

„Kam labā nosarkt! Vaj gan otomāncem
Būs savu solījumu atļoem kalpeem būt?
Par pērmōru jēl nēmeot vāronus,
Kas cēst ar zobēnu sev cēlu vālam
Lēds pasaulē robežām. Tēom zomēs labums
Bij vēmīgais un cēnijāmais lēkums.
Nēbut nē saistotēas cāur dotu vādu,
Tē itēn mēerīgi tō pārkāpa.
~~Uz gūērstēem~~ Tō tronis, vāsa dibināti zūērstēem,
„Kō mēgli dēsa, vēti tūēja.”

Pēc turku politiskas cēmesli nekustina tikumigo princi, kurš to,
mēs pēvilt Roksānu, slepdams no tās, ka mēil Atalidu un, pa
lēkdamees ar šo vēens, tas turpina runāt tās pašas sentimentā
lās blēnas. Trešajā cēleonā dabonam zināt, ka Atalida pavēle
juse Bajazetam, izpildit Roksānas vēlēšanos, bet pate vārd par
tam. Tas tā est Bajazetam pēc sirds, ka tas lolisalti pēņem Rok
sānu un aizēst, nogaidit viņas ricības sekas”. Roksāna nesaprot
pateēsi it nēko no Bajazeta iztūvēšanās un skatitājēes pilnīgi tā,
pat. Parādās izbijuses mēlule paziņodama, ka atrācis vol entris
no Amurata. Roksāna ^{tak} mēbistas no šē sutna, „Dzimuša zem svē
lōšas, dobess no vismēlnākēem afrikāncēem (Nā sous le ciel brûlant
des plus noirs Africains) un aizstēidzās izgināt, kamdēl tas cē
vādees.

Ceturtais cēleens. cēsakas ar tam, ka intrōsantā Atalida lasa sa,
va mēlākā jāusku vēstuliti, rakstītu Kōnsēvāda, Sen-Zēlē jēb
Voatūra mādriģālu vēidi. Bērāudzidama Roksānu cēnākām, viņa
paslēpj vēstuliti aģoti. Roksāna cēnāk tapat ar vēstuliti, tikai
ta ir citāda gārā un, būdama jān aizdomās par savu sāncēnsi,
šij pasāka, ka visumēlnāis afrikāncētis atvēdis nepaticāmū
pārsteigumū pēceks Bajazeta: pavēli, šim nocirst gālvu. Ata
lida vrit par šo zīnu gēboni. Roksāna pavēl tō aģnest citā
kāmbari. Bet Roksānas mēlule drīz atgēcēas un stāsta, kā ta
pūlējuses nģmōdināt Atalidu no gēbona: kad pēvēcēes pēc
tam atlaisija tai krūtīs vālam, ka dotu tai cēspēju elpu atdabūt
(On découvre son sein pour leur donner passage aux soupirs).
tad pēc šē gādijuma strāsta kļūmīga vēstulite. Roksāna tō lasi,
dama sānāk dūsmās, apbōrdama Bajazetu ar spēcīgēem vārdēem,
pēc tam par Atalidu izgāģdama savas dūsmas, sūbīdama:

Par manu berniskigo pakāvēibu

Ta bezkaunīgi, cētsirdīgi smejas.

Tad saka tā senākuņadājam Akomatam, ka Bajazets ir noderejs, ka tam jāmierst katrā ziņā. Akomats tomēr neko nesaprot un gatavojas taču raudzīt Amuratū gast, jebū tas maksātu dzīvību, Osmani, kā parasts, taisīs tam milt līdž.

Peekrtajā celeonā Roksana gaida pēc sevis Bajazetu, lai pa-
dejo reiz tam piedāvātu savu roku un pēc tam teic savai mīlu-
lei, ka ja viņa to izteicis, tad jau aiz durvīm gaida viņu tulin
nožņaupt. Nāc Bajazets un vel arveenu taisnojās, ^{šodien} savā mīlesti-
bā pēc Atalidu, kas neveen nav nobeli, bet pat naivi. Tik viņa
vestule, ko Roksana rāda, speciā to velu un jau pavisam nevajā
dzīgi atzītees. Tak viņš turpina to pērunat, bet tā pārtauc vi-
nu ar veenu vardu: *Sotter!* Tis skata beigās butu ļoti labas,
ja tā sākumā Roksana nebutu tik daudz runājuse un nebutu
taisijuse veltīgus pārmetumus.

Atalidas atnākšana un tās garais monologs bez kadas vajpāi
tas izsteepj skatu. Ta beigās Roksana saka sānceensai:

Nebut ne nevēlos jūs redzēt izēkirtus.

Ne! taisni otrādi: ar dešām norauštamām saitom

Šodien uz visu mūžu gribu sasēt jūs.

Atskrej mīlule ar ziņu, ka Akomats ar peekriteju pūli salau-
zēt sorailā. Roksana eet pācdrošō nosodit. Atnāk Akomats, kas
lauzoes eekšā glabt Bajazetu, tad Zaira un Osmani, stastidami
par Bajazeta un Roksanas navi, kas nokauti no tā paša „visu
melnakā afrikancešā”, no kurā tie par velti izbijas mīlule, om-
neus to darījis uz Amurata pavēli. Tā negaiditā nave, kā parsi-
za turku cerasū pazīma, butu gauži efektaina uz skatuves,
bet kad par to stasta, tad tas maz vairs aiztiek. Nu Akomats
glabjas bezšānā, Atalida nodužas, Zaira taisās tai milt līdē.

Trāgodijas galvenās personas nav neveen ne turki, ne franči
turbanās un šalvarās, bet pat ir ne cilvēki, tapec, ka dara un
runā nesaskanoši ar veselu pratu un cilvēcīgas dabas līcni.
meem. Tā ir aba nedabiska, sacereta saskrullētās, uzputīgās var-
mās. To uzveda pirmo reiz Parīzē 1672. gadā. Tai nebija spīdošos
sekmes. Ta laika memoari, uzziņejumi neligsmo par to, kā par
„Andromachu”. El-de-Bēfa kroninās ligsmojās vairak par ak,
trisi Sammelē Roksanas lomā, nekā par pašu lugu. Pa daļai Pa-
rīzes publikas vromatdžības celons bija mēklejams eekš tam, ka
„Bajazetu” uzveda it īsi armijas došanās kašā, kas bija posteinta
Hollandei. Teatrs bija pilns no ofiseriem kaša uzvalkā. Ta,
bakōs ar peesēm, smagu zobenu pēc sānceem sēdēja viņi, cētini
lees metelōs, it kā gaididami, ka tos izsauks no teatra alarms,
kašatroksmis. Uz skatuves dašas slavenas augstības: Vilroa,
Lafelad's, de Gīr's, Luksamburģs, kas kreetni pusdeenu turējūti
šodien ar sareem beedreem pēc leekkungā Longvila, troksņoja,
sarunadamaes tik dīkti, ka pārtrokšņoja akteerus. Rasins svei-
cināja tik slavenos — augstmanus, šo laiku viņš jau vairak
glaimneeks, nekā dzejneeks. Damas gauži sirdijas par eesku-
bušo jaunību, kura trauceja klausītees lugu. „Es veselas 24
stundas errošos par ofiseriem”, izsaukas veena no damām.
„Saceet: veselu doenu, kas bus pareizāsi”, atbildeja grafs de
Grammons.

Grammon.

Attēkotais vel uz šīs drāmas kritiku, jānaka, ka vajaga but La Harpaon, lai ligsmotos par veatojo kolocitu šai drāmā. Ka šī traģēdija patika affektetai, klīvirgai un salvanai Levinē, par tam nav nekads brīnumis, taisni tāpat kā ari tas, ka tā patika Volteram. Fernoja kritika slāvejumi daudzkart tāpat aizdomīgi apšaubami, kā ari viņa neevajumi. Viņam ne reti ockvīta neevat ne ockvī labus, bet ari jānzelus ražojumus, kā Šekspira drāmas, un slāvet sliktas, lai vel augstaku paceltu savus pašā sacerejums. Volteram bij ari vel sevišķs zemesls cildinat "Bajazetu", tā ka tas bija sarakstijis tam visai līdzīgu lugu - "Julimū", kurā neskatot uz visām autora pūlēm, svinīgi krita. Voltera lai, ku publika bija stingraka un nevarēja vairs sagremot ockvī ta, da pašā "Bajazeta" uzvōdumu, Voltera sakaldinatu. Ta vōnāda no darbošānās daudzkart izcel naidu starp sāncensēm, tad no otras puses personas, kurās strādā, raksta tai pašā arōdā, lecto dažkart ar citu stratēģiku, kāra panēmēcom, tās slāve savu sāncensi tam, labād, lai paceltu publikas acis to ražojumu šķirni, kurā tās izvē, lejušās pašās. Tā Boalo's teica, ka Rasinam daudz vairak sativis, ku davanu, nekā viņam pašam, un pēvādija to ar četrām varomām iz "Bajazeta".

L'imbécile Ibrahim, sans craindre sa naissance,
 Trainé, exempt de péril, une éternelle enfance;
 Indigne également de vivre et de mourir,
 On l'abandonne aux mains qui daignent le servir.

(Vajais Ibrahimis, nebaididamies no sava dzimuma,
 Velk, sveiks no briesmām, mūžīgu bērnišu;
 Vēnādi neceemigs ne dzīvot, ne mirt,
 Nodots tās rokās, kas ceemigs tam kalpot)

Šīs varomas nav sliktas, bet atrast tik četras varomas Rasinā traģēdijās un to par tām dēvet par teicamu sativisi, vaj tas nenozīmē neteeli aizvādit uz sava pašā nopelnēcom sativā v... Mūsu deenās atrōd "Bajazeta" tikai jāukas varomas un tās atsevišķi nemot, ta ka pēctiek atgādinat, ka tās vūnā turki, lai atrastu tās par nedabīgām un smecklīgām.

Traģēdiju "Mitridatu" (Mithridate) Rasinis sacereja 1673.g. Tās galvenais saturs grozas ap Ksifaresa, Mitridata dēla, mīlesti, bu pret Monimu, kurā kēnins igvēdzejis sev par līgavū, bet nedabudams ar viņu saveemotes, kopizsūtījis pa kara laiku vōnā no Bosforas ceatorēncēm. Tur nonāx nepareiza ziņa par Mitridata nāsi un, kad samīlejušās sirdis taisas saveemotes, sapirk, totais kēnins suta Monimai kausu ar naves zalem un grib uz navi noteesat savu dēlu, uz šī brāla, veltīgā Farnaka, cēdvosmē, bet pirms tam Mitridats nosauj sevi.

Šai traģēdijā dzējnēcks gribijis skaturvē uzvest personu, ku ra atstajuse dzīfas pedas romesšu nesamcerināmo senaidneeku vēsturē, personu, ceetu, izturīgu nelaimē, veiklu intrigās, darbīgu nodomu izpildīšanā. Mu šis raksturs ir lugā labi gīmels un izturēts, vistim skatā, kur Pontijas kēnins attīsta savu dēlu klatbutnē ce, bruksānas planus Italijā. Vēons no vislabākajēm skatēm šai lugā ir tas, kur nelaimīgā Monima turēdama naves kausu.

kā, fantazē par savas dzimtenes zilām debesīm un atvadas no tās, farses monologā, kas eesākas:

Ar noslepumu segtā nguns saica dzist,

Par savu likstu nevaru tak izsamist."

Tragedija tomes beidzas labi preekš mīlākēm, kurēm Mitridats pēdējās teesību, zekams mokaujas.

Nākamā 1674. gadu Rasins sarakstija savu astoto tragediju, "Hijēniju Aulidā" (Iphigénie). Kā zināms, zem šī paša nosaukuma Euripids sacereja veenu no savām vislabākajām tragedijām. Tai verdziski derija pakal Kornaļa un Rasina preekšgājējs - Rotru, pārtaisidams tik dialogu, domādams tam dot vairak speka un caur tam bez kadas vajadzības pavairojis varonu skaitu. Viņš pārverta tepat pa daļai Hijēnijas raksturu un, bidamees, ka viņas vaī, manas un gaudas par tās bedigo likteni un viņas ^{kailes no} ~~nares~~ ne-izgā, das skatitajēm par garlaicīgām, nepatīkamām, - visu to pārverta skumiju pilnā padevībā liktenim. Viņš kēras arī pēc laimīga jaunveveduma: notikuma atstāstīšanas veetā, kurš dereja tragedijas atrisinumam, - viņš ^{uzveid} ~~uzveid~~ skatuves pašu notikumu.

Bet kā darija Rasins? Tas ņēma iz greeku lugas tik tās pamatu un galveno oekartojumu, pārvezdams raksturus un do, dams darbigām personām savu laikbedru jūtas. Viņa Agamemnonis nebūt nav līdzīgs Kreetnājam greeku kēninam; Menelaļa veetā tas uzveidis uz skatuves Illisu un oevēdis jaunu epizodis, ku personu, brifilu, villīgu un naidīgu Hijēnijas tāncenri, kurā miost Agamemnona meitas veetā zem Kalchas' naža. Illiss uzveests kā gudrs un smalks politikis; Agamemnonā cinās tēva mīlestība ar varasmīlu, doevu ticība ar līdzecetību meitai; pēc Hijēnijas ir pārsvarā mocēkles pataizlēdzība, pēc Achilla kaislīga un ^{bu} ~~bu~~ neceēiga daba, bet visē tragedijas personālā, nav neka greekijēka un savadi redzet, ka visas tās personas, spreēdamas kā Lui XIV galvneeki, tie nepeceēšāmībai, kaut ^{not} ~~not~~ uz deevu spreēdumu jaunu meitu tamlabā, lai pustu cēla vejs. Pa tam La Harps saka, ka Euripids tik devis marmoru, no kura Rasins iztēsis savu brīnišķīgo tēlu, bet Volters tura, Hijēniju Aulidā par vispilnīgāko staip traģedijām un nosauc par barbareem to, kas nepeekrit sīm domām.

1678. g. Rasins gatavoja izrādei savu tragediju Fedru (Phèdre). Daudzi ^{turo} ~~peceēta~~ to par vislabāko Rasina lugu. Tsumā tās saturs. Fedra, Tezeja, Atenu kēnina, pate, kvelo aizlēgtā mīlestība kaislibā pret savu padeli Hippolitu, kurš no savas puses mīl Atisiju. Kad izplatas baumas par Tezeja navi, viņa atvclaj aizraun, sātās bridi Hippolitam savas jūtas un pēdāvā tam, ar viņu dalit troni. Tas noveržas no kadas nedabīgas mīlestības. Bet Tezejs parnāk dzivs un Fedras mīlule ne-atrod citu līdzekli, glābt savas kundzes godu, kā ^{apvainot} ~~apvainot~~ Hippolitu, ka tas tīkojot pēc pamātes mīlestības. Tezejs pādzen delu un lūd Neptunu, to noģalinat. Fedra, ceņēmuse nāvīgas zales, atģīstas vīram savā vainā un miost uz skatuves.

Tradisija, ko greekija par Fedru atstajuse, ir sekošā. Kretas kēnina, Minos II un slavenās Parifijas, vordā mīlākās, meitas, izgā, ja pēc Tezeja, veena no senās Haladas pusdeveem; tam bija jau dēls Hippolits no Amazonas Antiopas. Fedra to oerādģija un emēlēja. Uzģoluse uz kalna, tuvu pēc Trezonas pilsatas, kur dģi,

voja Hippolits, templi, esovetitu Venorai Lūcolajai, Fedra lūco-
 jas no turcānes uz Hippolitu, kad tas mēdija apskartnes mēžos.
 Pedigi, nespēdama noslāpet savu kaislibu, ta atklāja to Hippoli-
 tam; bet šis atstūma to ar niecinumu. Tad piktumā viņa to ap-
 mēloja, teikdama, ka tas tēkojis tai nolaupt godu. Terejs pa-
 dzina Hippolitu. Fedra, mocīta no apžinas krentoem, pacāras.
 Hippolitu nosita zisgi, izbijušes no jūras ēma. Ovids savu che-
 tam oryogu" IV. nodalā siki un skaisti apraksta Hippolita navi.
 No šis veelas Euripids izlaisīja veenu no savam ne vislabaka-
 jām tragēdijām. Ēpažīsimees nu ar tās gājeenu, ka redzetum, ka
 tā mērā Pasins to izlētojis savai lugai.

Euripida pirmais celcens esākas, Venorai ugstajotees. Dooceete
 pīkta uz Hippolitu par tam, ka tas zēdo Dianai, bet ne viņai, grīb
 to ignūcinat caur Fedru, kurā viņa pēspēz, zemīletees Hippolitā.
 Dooceete parēdz, ka Fedra apmelos Hippolitu, ka Terejs šo pādžis un
 pat lugs Neptunu, viņu atreebt par to. "Es zīnu, ka Fedra man ug-
 ticamā, saka Venora, bet nepeceesjami, ka ta eet bojā. Tās dzīvība
 man nav tik darga, lai tai zēdotu savu atreebību. Ignūcināsim
 nevainīgo zēdu, ka ignūcinatum manu cenaidneeku". Nodoms, ug-
 vest Venoru tamdēl, lai ta izpacitu tadu melāgu nolūku un izstasti-
 tu zēpreekt visu lūgas gājeenu, - nepeerāda Euripida vislabako atrū-
 nibu. Bet dooceetes neskaistais nolūks saskan pīknīgi ar paganu
 ticību. Pēc Venoras parādas ug skatuves Hippolits. Tas pārnuācis
 no mēdibām zēdo Dianai. Veens no ta tuvencēceem dod tam pa-
 domu, ne-aizmīstt arī Venoru. Hippolits strupi lēdras, tai kalpot.
 Ugstajas koris, sastatītees no Terejas seoveetem. Tas dzeed, ka Fedra
 coed, slimodama ar nezināmu slimību, un velotees mīrt. Fedra ignāks
 no pils ar savu bijušo aukli, kurā viņu tīrā par skumju un igni-
 suma celonu. Fedra atbild tīc ar ceedānas vaimanām un sarausti-
 teem teiseumeem. Aukle dod tai padomu, nedarīt kori par savu
 ilgu un murgu lēccīnceeku. Fedra pēekrot, ka tas neklajas, nēmdama
 šķidrāntu un aizklādama vaigi.

Otrais celcens esākas ar tam, ka koris tīrā aukli par Fedras ig-
 misuma celonu. Aukle apsolas to labi izgīnat un sāk atkal vai-
 cat Fedru, kas tur pat sed. Ta pedigi atgēstas, ka zemīlejuses. Koris
 un aukle eeklēdras aig šausmām. Fedra turpina stastit, kā ta ci-
 nijuses ar to kaislibu. Aukla remdina viņu, teikdama, ka mīr-
 stīgs nav spējīgo pretotees doovu prātam un ka pat šee paši nav
 pārvarējūši ovas jusmas. Koris dod Fedrai padomu, neklausītees ug
 aukli. Tā eeteie Fedrai lētot buovīguš dzereenus, kas eedves mī-
 lestību. Fedra jautā, kā tadus dzereenus trīsa un pēe tam no-
 jauna īgsamīst, eedomadāmās, ka Terejs, kurš tagad nav mājās, drūz-
 dabus par tās mīlestību zīnat.

Trešajā celcenā aukle atklaj Hippolitām Fedras mīlestību. Tas
 sanāks dūsmās. Fedra, no talcenes' nēdzedama Hippolita īgturesānos,
 top aizdomīga par aukles nekļojību, un gaudojas par to korim, kurš
 kustīnats caur šīm gaudām. Hippolits, saistīts caur zvērastu, ne-
 veenam ne-izpaust to, ko tam teikuse aukle, atveeglīnas caur
 tam, ka īggā ^{kodīgās} ēotredsmīst savas dūsmas pret seoveetem,
 pēe kam tas aīzēet. Fedra aīzēzen no sevis projam aukli un eet
 kārtēes.

Ceturtais celcens esākas ar tam, ka koris apraud Fedras līnteni.
 D Greeku skatuves pēalums atlēva darbībāi nolīkt veenā veizā dāzādās
 veotās.

Voona no tās secveletem izskrejs to pils, teic, ka Fedra pascāruses u
 sauc kori palīgā. Tas šaubas, vaj set palīgā. Fedru iznes nomirušu
 To brīdi pārbrāuc Tezejs. Tas vēlas savai patei sekot kapā, bet pēc
 pēsi tas seranga tās saltajā rokā vestuli. Tai vestulē tā apmelo
 Hippolitu, ka tas bēkojis pēc Tezeja goda. Tās nosprecē nozēdņur
 ku padzīt un ludz Neptunu to nosodit. Koris ludz Tezeju, nestoig
 tees ar atreebību. Nāk Hippolits, ar jāusmām redz tas Fedras līcī.
 Tezejs rāda viņam Fedras vestuli un apbež to pārmetumecm. Hip
 polits neizpauž pateesību, bet apgalvo tēvam savu nevainību. Tās
 noko neklusidamees, pavēl Sarcem sarceem to padzīt.

Peekstajā celeonā koris sprecē par cilvēku nodomu nepastāvību.
 Voons iz Tezeja svītas atnāk un stasta, ka Hippolitu nositusi. ³¹⁴ "Ak,
 zistos," saka Tezejs, "mans maids pret nozēdņurēcku lāva man klan
 sitees par šo notikumu ar zināmu apmēorinumu; tāk pedīgi es es
 jūtu, ka bijība pret deoecem un mīlestība pret delu, lai arī nozēdē
 gu, mostas mariā nirdi. Tā bez preeka un bez skumuma šai gādīje,
 mā es paleeku veenaldzigs." Tad, dabujis zināt, ka ta delo vel nav
 nomiris, Tezejs pavēl to atnest, ka vel reiz pārmetu tam nozoogu,
 mu un pārleccinatu to taisni caur šo sodu. Pedīgi parāds Diana,
 dea et madina, atskladama Hippolita nevainību. To uznes uz ska
 tuves, kur tas mirdams izglīdzinas ar tēvu.

Tada ir Euripida traģedija. Nevar sacīt, ka ta butu teicama par
 veiclu darbības jeb notikumu gājeonu, par stāvokļa pceveleību, ska
 tu varbutību. Bet raksturi tam saskan ar senalni. Hippolits ir
 mežonigs un lepns; Tezejs jostas un nelokams, Fedra kaislīga, lepna
 un atreebīga. Kad ta redz, ka tās mīlestību ne atbild, ta meorigi
 sevi nobaidz, bet mirdama apmelo aiz atreebības to, kas bijis tās
 ceesāms, celons. Par šo nozēgumu pret viņu uzstajas visi klan
 ki ar La Harpu proekģalā. Tās atrada, ka pceētš naves ir nedabīgi
 apmelot nevainīgu un ka nākas peēdot pat vainīgam. La Harps
 peemirsa, ka Fedra bija pagane un ka Euripids nevarēja zināt
 kristīgas jomas un uzskatus. Par visu drīzak Euripidam var pār
 most lugas gājeonu, kas ir visai aplams, par ta deoectem, kurās ne
 but ne nebij cevedamas traģedijā, par tās garumu un varomu pa
 viršību. Fedra ne reizū narunā ar Hippolitu, pat nedomā viņu
 mīkstinat. Tezejs atgriežas mājās, kad Fedra jau pagalam - viss tās
 ir tā savadi un nav attaisnojams ar makslas stāvokli, kas vel
 berna autinās.

Ku prognozēsimies atkal Rasina lugai; izņemsim cauri tās gā
 jeonu. Rasina Fedrā pirmajā skatā Hippolits stasta Teramenam,
 ka nodomajis atstat Trozenu tapēc, ka mīlot Arisiju. Tas sagatavo
 skatitajus uz Fedras parādīšanos. Tās ignāk uz skatuves bāla, vāja,
 atpēcēdamās uz savas audzetajas, Enonias roku. Tās monologs visai
 jauks:

„Es talak pazot nospēju, Enona, ne!
 Man spēka trūkst... Cik gaiši spīd, ak, saulite!
 Ta mani apģilbina; vēlet vēlos ēnu,
 Es matu vajo celu trīcētānu lenu!
 Ak, saulite! ko pedjo reigi lūvoju,
 Bet cenšos nāri baudīt vel šo deoniju.
 Man bālot, trīcot, virģas turpu mani skati,
 Kur aizrit man un nirdij pazīstamāc rati.”

Šinis pedējās, ^{un tāpēc} varsmās, kur Fedra atgādinas Hippolita došanos mēdības
 izlejas viso viņas mīlestībā kvēlošā, kaislā dvēselē un kad kaons,
 sedomajotoes, ka audzetaja bus sapratuse, kas tās nirdi enonias

156.
un to valdzina, vīna vairsit vairas prot' Ņonās lugšanam, atklāt
tās skumību noslopumu. Te sevišķi skaistas varsmas:

Kad izginasi manu grūto nozēgumu,
Tāx miršu uzkrāruses vairan vainīgumu.

Un tad pantini, kur ta taisni atzīstas:

To ceraugot es nosarku un nobāleju,
Kā Sausmas pārskreja pār visu meesu, seiju,
Pār karstām lūpām neravās ne vardiņš arā,
Un acīs migla, krūtīs smagu moku vara.
Pār velti es no vīna visur begt muktin musku,
Ta vaigu vīna tāvā redzeju un — jusku.
Un neprātīgo kvēli sirdi slepdama,
Pār deves atceebibas ziedu kļuvi tā.

Tad atnāx Panona, nezdama ziņu par Tereja navi. Pēc tam runā
tix Ņonā un Panona, bet Fedra izmet tix veenu vardu: debess!
un peccan ciekma beigās vel cētras varsmas par tam, ka vīna ir ar
vīneru dzīvot. — Mums šķēet, ka zinai par Tereja navi bija darīt dous,
ku leclaku oospaidu.

Otrajā ciekumā Arisija stāsta Iomenei par savu mīlestību pret
Hippolitu. Tā garā saruna maz interesanta. Tā pr. p. Iomene saka par
Hippolitu: Le nom d'amant peut être offense son courage,

mais il en a les yeux, s'il n'en a le langage.

(Mīlākā vards varbut apvaino ta kuražu,
Bet vīnš tas ir pecc acim, ja ne pecc valodas).

Arisija atbild: Je rendais souvent grâce à l'injuste Thésée,
Dont l'heureuse vigueur secondait mes mépris.
Mes yeux alors, mes yeux n'avaient pas vu son fils;
Non que par les yeux lâchement enchantée,
J'aime en lui sa beauté, sa grâce tant vantée.

(Es izsacīja daudzkat pateicību netaisnajam Terejam,
Kura laimīgais dzīves spīgtums pabalstīja manu nicinību.
Manas acis tad, manas acis vel nebij redzējušas vīna delu;
Ne ka ta acis mani dees' kā(vajē) apbūrušas,

Es mīlu vīnā vīna dailumu, ta izslaveto grāciju).

Un tāl'projam, arveenu tadā salkanā veidā. Parādas Hippolits un tix
cis tai: Vous voyez devant vous un prince déplorable —

(Jūs redzāt savā proccsā princi nožēlojamu), — atklaj savu mīle-
stību un pēdāvā vīnai, valdit pār Atenām. Arisija aizēet, nede,
vise tam drošu atbildi ne ta atklajumu un tix teikuse kā jebkura
iz Skūderi jeb hotela Rambuljē romanu varonem: „Es peccemū
visus davinumus, kurus jūs man nesat, bet šī spīdošā un slavenā
valdneceiba manās acīs nav vel visdargākā davana.”

(Mais cet empire enfin, si grand, si glorieux
N'est pas de vos présents le plus cher à mes yeux).

Parādas Fedra. Fau ar tās pirmāem vardeem Rasins top atkal par
stipras, īstas kaislības dziesmeku, bet ne par saldu kuras taisitāju.
Fedra saka: Rau vīnš! Kā savilmojas sirdi asinis

Es vīnu ecrāudziju un — nu aizmirsts viss,
It viss, ko sacit vīnam ^{salatīgā} gatavojas, centos.

Atapdamās, ta runā vīnam par Atenu listeni, par Tereja navi
un pedigi no jaunā aizraujas, sacidama, ka ta mīl Tereju ne kā
tadu, kado tas aizgājis tadā —

Mais fidèle, mais fier et même un peu farouche,
Charmant, jeune, trainant tous les coeurs après soi,
Tel qu'ont dopaint nos dieux, ou tel que je vous voi —

(Bet uzticamū, lepnu un pat drusku jostu,
(Un) skaistu, jaunu, peccilceju visas sirdis,

Kā izteļotli mūsū deevi jeb it tadu, kā jūs redzēj).
 Un tad nočēlodama, ka viņš nav nonācis Kretā, kas tā pate ovas
 sas, Ariadnes, vecā, butu viņu labirintā veduse, Fedra pzebilst:

Et Phèdre au labyrinthe avec vous descendue,
 Se serait avec vous retrouvée... ou perdue.

(Un Fedra ar jums labirintā kāpuse,
 Ar jums tur atrastos, vaj bojā gājuse).

Hippolits uz tam atbild ne varsmām, kas pcevestas visās retorikā

Dieux, qu'est ce que j'entends! Madame, oubliez-vous,
 Que Thésée est mon père et qu'il est votre époux!

(Mans Deevs, ko dzirdu? Madam, aizmirscens tas tēvs,
 Ka Torejs ir mans tēvs un ka tas jūsu vīrs.)

Fedra. Kamdēl tu domā, ka es butu aizmirscuse?

Jeb kaunu aizmirscuse, godu zandejuse?

Hippolits. Es acis pacelt nēdrikstu, tās kveko kaunā...

Ai, pēdod, kānincene! nenem man to kaunā!

Es nevilus pceekš tevīs kritīs nozēdzibā,

Ka tavas vardus nesapratis apstulbibā.

Slept apjukumu, — murgus, kas gan aplami,

Es esmu...

Fedra. Tu, ceetsirdigo! ne, tu visu saprati;

Nevilus karti tavi maldi, tavas dusmas.

Nu paristi jel beidzot visas Fedras jusmas:

Es mīlu tevi. Bet jel to tu nedomā,

Ka nolcegtu, ka n'esmu pze tam vainiga:

Es bezpratigu kaisli sevī lutināju

Un ceribā ar murgem viņu stiprināju,

Ne, šausmām debes lemitu dusmu ceeteja,

Es vairak, nekā tev, sev pašai reebiga!

Ja, Deevi zin to! Viņu klume, atrocebiba

gā, visu manu cilti grūtā izceetibā;

Ar meoru tee, ka var tā Fedru kirinat

Un mirstīgajās vajo sirdi vilinat!

Tu, ceetsirdigo, zini kā es vairijos

Ar tevi tiktees, kā es gauži mocijos;

Es gribeju pceekš tevīs pīkta rāditees,

Tā mīlestību slāpet, ar tev' naidotees,

Ax vai! ar visu igmanu ko panācu?

Tu vairak nidi, tak vaj mazak mīloju?

Ho manis dzenats kluvi mīlaks manās acīs;

Kā kaislē mocijos, kā nīku, kas to sacis?

Kad britiņu tu butu mani redzejis,

Kā nosmoku, — tu butu tudal nepratis.

Kā! Šausmu noslepums jau butu izskaidrots?...

Tu domā, ka tas butu veegli izrauts — dots?

Es tricedama baidos, dels var vaidās krist,

Es nācu, levi lugt, vis viņu ne-cenist.

Bet, jusmodama savā kaislā nepratibā,

Tev pceekodināju, but pašam igmanibā.

Sit! sodi mani jel par kaisli nicināmu!

Glab zemi, glab ^{nocecc} ka jauno ērmu, dzonajamu,

Un tīvē savu godu viņa asinīs!

Tad busi sava tēva ceenigs palicis...

Ak kauns! ak sāusmas! Bēvīta kaisle gaismā nāca,
Ka Tezejs' pate Hippolitu mīlet sāca!...

Jel nekavējees, ēimam šim bus tulin mīst!

Rau sirds, rau, kur tavs zobens var nu ceudā nīst—

Jo tajā slepjas apkaunama aizraudanās.

Jel sodi mani, sodi, spes dēļ nozēģānās.

Bet ko?.. Naj gorees sacīst blauru dzīvību?...

Mu roku kēzit asinīs... dod zobenu,

Dod... (izrauj viņa zobenu).

Enona. Ko dari tu? Ak deevi, esēt zēligi!

Nāk laudis; kēninsene, steidzies mūdīgi!

Ej, teci, ka tee ne-eranga tavu kaunu. —

Tredajā ceļeenā Fedra, skatā ar Enonu, suta šo atkal, labi,
mat Hippolitu. Aukle ātri atgriezās atpakaļ ar zīnu, ka Tezejs
pārbraucis. Fedra šausmās, grib mīst, sacidama:

Mourons: de tant d'horreur qu'un trépas me délivre.

Est-ce un malheur si grand que de cesser de vivre?

La mort aux malheureux ne cause point d'effroi.

(Mīrsim! No tadām šausmām nave veeu tik atpasti (atbrīnām).

Naj ta tik leela nelaine - mīletees dzīvot?

Nave nelainīgām nav bailu esmeslīs).

Enona ceteic tai, apmetot Hippolitu Tezeja preekšā, lai pašai netin,
tu uzkranta nozēdzīgā kaislība. Fedra atļauj tai darīt, ko atrod par
vislabako. Enonas eceikumi nav dcergan loģiski un daifounīgi.
Nāk Tezejs; Fedra slepjas no tā; Hippolits ludz atļauju aiziet. Tezejs
apjucis, ugtraukts, grib iztaujat Fedru par tadas savadas sanemšā,
nas celoneem un ceturtajā ceļeenā atgriezās uz skatnues ar Enonu,
kas jau paspējuse aprunat Hippolitu. Tezejs šausalās. Parādas pats
Hippolits, tēvs apber to pārmetumeem, saukdamš to par „Netīru at-
brēku no laupitajeem, no kuņceem es (Tezejs) iztēvījis zemi” (Reste im-
pur des brigands dont j'ai purgé la terre) un pavāl. „No ta šausmi-
gā uzskata (vaiga) iztēvīt ta valstis” (De ton horrible aspect purgé
tous mes états). Tezejs, šēctams, sevišķi mīl šo vardu „purger” tapēc
ka arī pēc pirmās parādīšanās saka: „No viltīga eenaidnēeka es iz-
tēvīju dabu” (D'un perfide ennemi j'ai purgé la nature).

Hippolits negrib aizstāvētoes par tadu apvainojumu, bet pastāv
uz savu nevainību, lugdams, lai tēvs atgādajas visu sava dela agraro
dzīvi, sacidams: Quelques crimes précédent toujours les grands crimes:

Quiconque a pu franchir les bornes légitimes,

Peut violer enfin les droits les plus sacrés:

Ainsi que la vertu le crime a ses degrés.

(~~Ja~~ ^{Kadēem} nozēģumeem eet allaā papreekšu leeli nozēģumi.

Katrs, kas varejis pārkaņt likumīgas robežas,

Var apganīt pedīgi tēsisbas visovetakis:

Tā tad tikumam, nozēģumam ir savi grādi (pakāpes)—

un nobeide skaistajeem vardeem:

Le jour n'est pas plus pur que le fond de mon coeur.

(Daena nav tīraka, nekā šēlle manas sirds).

Tezejs netic šij sirdij, kuņas dzīle tīra kā daena, bet, lugdams
šeptunu sodit nozēģumeeku, padzon to. Fedra nāk izginat, kads
liktenis nolēmts Hippolitam. Tezejs paziņo tai, sacidams starp
sītu, ka Hippolits tam atzīnēes, ka mīlot Arisiju, bet viņš tam ne-
ticejis. Fedra satrēkta seem vardeem un, Tezejam aizģājūnām saka
Enonai: „Enona! Ka, bulu to domajis: man bijuse sāncense.”

Viss šis greizsirdības skats ir skaists. Ta, zinams, nav senatnes Fe-
dra, nav teiksmaino laiku hellēete, bet tomēr ta seveete uzlī-

163.
ar vestuvisko Fedru? Somatnē (šēdīgā mīlestība, kas no revereiz
veem sastopama viņas tradīcijās, morādis un nozēgums. Vēgels
ne-reveetoja Fedru savā tartarā, bet lika tai pēc naves tik klist pa
gēdošām druvām kopā ar mērdētu mīletāju ēnām kuņas pārnesu.
Tas savus murgus, savas cešanas pat pār kapa robežām viņā dzīvē.
Šo Rasina lugu uzveda 1. janvārī 1678. g. Burgundas hotela teatrē.
Pēc divi deņām kadā citā teatrē izrādīja lugu ar tadu pat nosau.
kumu, ar tadu pat saturu, Pradona sarakstītu. Rasina cenaidnee,
ki, kuru pēcešgalā bija Neveras Poelskungs, lelkundze Bulon un
Dezūlos kundze, igloetoja visas pūles, ka gastu Rasina lugu un sagā,
datu svīnības ta sāncensim. Istais talants ugvareja visas intrigas,
tomer ne agrak, kā pēc gada. Rasina traģedijai bija spidošas sek,
mes, pat pēc pēcnācējiem. Pradona lugu uzņūmā dēiz pat ta lauka
leedri, jēbšu sakumā to cila pār Rasina Fedru.

II. trais periods Dzejneeka dzīvē, Rasina

literariskas darbības garīgais jeb reliģiozais virzēns.

Istēni sakot, Rasina dzīvē var nodzirot trīs fazes: 1) kur viņš uz
sacis savu literarisko gaitu pāveem jaunības ražojumem, 2) kur saci
rejis savas labākās traģedijas, kā: „Andromaku”, „Britanniku”, „Mitrā
datu”, „Fedru” u.c. un pedige 3) kur noticis lūgums Dzejneeka dzīvē,
kur tas atsacīes no teatra, pēcešdamies reliģijai, bet tomer galu galā
sacerejis vel divi traģedijas, proti ar veslu, smeltu iz bībeles, starp
tām ^{„Ataliju”} ~~„Ataliju”~~ no savām visticamākām. Ar šo Dzejneeka pēdejo dzīves
un darbības periodu mums tagad jācepožēstas.

Nācīgais „Fedras” pamākums, cenaidneeku skandiba, galmeceku
nāids, marķīzas Mentenon cenāids, kuņai atstastija Rasina var,
dus, ka ta „varot but tik tada jōpētaža seera, kads Sicarons”,
viss tas pēcešuda Rasinu, atsacīes no teatra sava godu pilnā
muņa 39. gadā. Tik no viņu vareja atturet no ceštāsmās mūksū,
bet apprecējis malkīgu svetuli, kas nepratuse pēc viņa paša atgē.
Janas izēkirt ceštās māņas no mīkstām, Rasins patš kļuva par
svetuli, lasija pastāvīgi bībeli un pārejos divdesmit divi sava
muņa gadus nodarbojas ar savu septiņu bērnu audzināšanu,
no kurēem četras meitas ceštajas klosterē. Divpādsmit gadus pēc
„Fedras” tas sacereja vel divi lūgas, divi garīgas traģedijas - „Este,
ri” un „Ataliju” pēceš Sēnsira klosterā andekneem. Bija vajādi,
ga augstākās garīgnēcības pēeruna un kēniņa pavēle, lai pēc,
dabutu Rasinu, sacoret šīs lūgas, viņš nemīlēja pat, ka tam
runāja no viņu sekmem un ^{naš} visnotal atgādīnāja ta dramatis,
kos ražojumus.

Jēbšu Rasins bij atsacīes no teatra, tomer tas uz Mentenon
kundzes lūgumu sacereja 1689. g. pēceš Sēnsiras pansioneerem
pēc bībeles veslas lūgu „Estere” (Esther). Tsumā tās saturs: Kēniņa
Assuera (Artakserksa) visūvarenāis ministrs Hamans pikts uz
jūdu Mardoohaju, ka šis nav viņam godu parādījis, izkaulē no
kēniņa pavēli par jūdu ignīcināšanu. Mardoohaja andzēne,
Kēniņeene Estere, kura izglabuse kēniņam dzīvību, ceštajas par
saveem tautēdeem un Hamans dabon to sodu, kuru bija gata
vojis Mardoohajam.

Rasins savas traģedijas gaitā turejies stingri pēc Esteres
matas. Viņš izmētis tik kēniņa meelasta bībīsko aprakotu, meel
sta, kurš turpinājies simt astōndesmit deenas, un jūdu cenaidneeku
kausanu caur jūdeem, kura uz Esteres lūgumu vilkuses divi deena
Varones breemas un pataizlēdriba, Mardoohaja stāvoklis, kata
strofa ar Hamanu - pilni dramatisma; „Esteres” kori atgādina
Euripida „Hekubas” koru, kur jaunās meitones-trīmdoneces ta
pat apraud pagaudētu dzimteni. Volters saka, ka „Esteres” trīdie
mit varomas atsveš veslas traģedijas un pēved tās varomas, ka
atteecas uz Daemu.

To sauc par mūžīgu, Tas radijs pasauli,
Dzird laūzu nopūtas un gādā pasparni.
Ar teesu, laisnu, veonadu Tas visus ^{laundis} soda
Un kēninus, dot atbildi, Tas sauc no viņu goda.

Ēsteri¹⁾ izrādīja vairak reiz Sen-Sirā kēnina klatbutnē un no
klūt uz šim izrādēm centas viss galms. Kloster-cēdzīvotājas izrā-
dija Flamāna, Artakserksa un Mardocheja vīcesū lomas.
Danžō ^{stata} savōs atzimejumōs (laika beidru preeku, kurī rēdzēju.
Si šo lugu. Madama Levinē pēved Lui XIV žēlīgo frazi: Ra-
cine a bien de l'esprit. Bomel's saka, ka traģēdija kļuvsu pa-
svarīgu notikumū: ministri atstājuši savu darbu, lai rēdzētu
viņu. Mariāla d'Estre pātē aizstāvejas, kā pret nozēgumū,
pret pārmētumū, ka neesot rēdzējuse, Ēsteri. Izleetoja visas
pūles, lai tik rēdzētu šo lugu. Kēnins pats saskatīja sarakstu
par personām, aicināmām teatrē, it kā par izbraukumēem uz
Marli. Viņš eģāja pirmāis un nosēdas pēc durvim ar nēdru
un sarakstu rokās, līdz kamer cenāca visi, kurus bij aicinājis.

Šis panākums paskubināja Rasīnu saceret Lui XIV uzdevu,
mā otru lugu. Ja ir „Atalija“ (Atthalie), ko Rasīns 1691. g. rak-
stījis kā savu gulbja dzeesmu. Šis viņa traģēdijas sūāsts neētis
tapat iz bīboles. Tās saturs: Atalija, Ahasja's mātē, nosodīdama
uz ignīcināšanū visu kēnina cilti, cenēma Jeruzalemes troni,
bet pēesteris Tojada paslepā Jeruzalemes Deeva namā Toadi,
Ahasja delū. Atalija jau dafus gadus valdijuse, sevraudzīja
Deeva namā zēnu, pazīna tanī savu draudošo sapnu preek-
metu, grībedama to dabūt savōs nagōs. Tad Tojada atklāja
kūisam tā tēsisibas un uzaicināja Levītus, aizstāvat līsamīgo
kēnīnu. Kad Atalija eģāja Deeva namā ar nēleclu zaldatu
pulkū, tad aizglāza aiz tās durvis, atvilka preekbkarī un vi-
ņas acū preekdā parādījas viņas dēla dēls kēnina kronī uz
trona, apotats no levīteem; Ataliju izveda no Deeva nama un
nogalināja. ¹⁾ Atkal ignēmsim visu lugu cauri. Ja jō cenīga
sīkaka parbaudījuma.

Pirmajā celeonā pavisam divi skati; pirmāis starp Jude,
jūs Kařawadoni Abneru un Jeruzalemes Deeva nama augsto
pēesteri Tojadu un otrāis starp Tojadu un tā seovu. Atalija,
izraēlu kēnina Ahaba un Omrīs (Jesabolus) meita, izgāja pēc jū-
du kēnina, Forama, un pēc sava dēla, Ahasja, naves ignīcināja
visus sava dēla bernus, ka varetu pātē Judejā valdit. Bet ^{Joas} Deevs
nōvdēla berneem vel maģinō tapa izglābts un sevainots cenests
templē, kur Tojada to paslepdamis uzaudēināja kopam ar savu
dēlu Čaharīju, lai turplikam to varetu nostatīt pret Ataliju. Le-
vitu koris nonāķ Deeva namā un droēd Jahvem slavū. Forabe-
tei, Tojada pātē cenākot, beidzas dzeodašana.

Otrāis celeens esāsakas, atsūrejojot Čaharījam un uztraukumā sta-
stot, ka templē atnākuse kāda seveete un apturejuse deevkalpo-
šanū: „Seveete!... Naj var viņu saukt bez Deeva zaimōšanas - tā
seveete bija pātē Atalija!“ Ta seko Čaharījam uz pedām. Forabe-
te izvairas ar viņu tēktees, Levīti izklist... Atalija uzstājas uz-
traukta, nemoarīga zelta vainagā, tumšgafās drēbēs, melnā tūnī,
kā zelta pušķsem, sarkanā metelī. Viņa sūta pēc Katana, Boala
pēestera, kurā deevam - elkam tā kalpoja, nosēdas un gaidīdama
saka: Heureuse, si je puis trouver par son secours

Cette paix que je cherche et qui me fuit toujours.

(Es būšu laimīga, ja radišu caur viņu
To mēru, kas no manis bez ar labu gīnu).

Tā pavēl savai svītai un Abneram palīkstos, sacīdama:

1) II. Chronicorum cap. 22 un 23.

Abner a le coeur noble et il rend à la fois
Ce qu'il doit à son Dieu et ce qu'il doit à ses rois.
(Abneram skaista sirds un tas ir veens no teem,
Kas dod kas Doevam nākas un kas kenināem).

Tad ta stasta Matanam savu šausmīgo sapni, ko viņi visi no
galvas, kas paņēst franču dzeju. Sapni tai parādījuses Tozabe-
la, pārversis nebagā masā: „maisījumā no kaulēem un ķerme-
na, saplosīteem un vāzētoem pa dubļiem, asinu pilnēem gaba-
lēm un šausmīgēem locēklēm, kurus ^{raudamēros} grauzā un rīja suņi.”

..... un horrible mélange
D'os et de chair meurtris et trainés dans la fange,
Des lambeaux plains de sang et de membres affreux,
Que des chiens dévorants se disputaient entre eux.

Sapņa beigās: parādas ķēnišķīgo puika, kas viņu ar dunci nodm.
... Tās atmākums templī, kur ta griebejuse zēdzem - upurēem rom-
dināt jūdu Doevu, un negaidītā satikšanās ar puiku, lēdžīgu tam,
ko kēdzejuse sapnī, - viss tas no dzejnieka jo skaisti sevīkot. Tā
jautā Matanam, ko tai darīt, šis laundaris dot padomu, no-
kaut puiku. Abners to aizstāv, sacīdams, ka tas nevar būt vainīgs.
Atalija grib to redzēt un iztaujāt tamlēl, ka „berns ^{ne-rot} spejīgs
slept savas domas un daudzkrat veens pats vards atklājot mums
slepenu nodomu?”

Tozabete roved Joasu un Cahariju. Esākas skats, kuram lēdži-
ga nav neveenā traģedijā. Atalija (ari Atalja) iztaujā puiku, kas
viņš un kas ta vecāki. Joas teic, ka tas bāviņš, „bet ka Devo
mekad neatstājot bez pasardzības savus bernus. Tas dodot barību
putniņēem un Vīna žēlastība izgāās pār visu pasauli.”

Aux petits des oiseaux il donne leur pâture
Et sa bonté s'entend sur toute la nature.

Atalija sajūt nevilus apjukumu. - Et je serais sensible a la pitié!
(Tā sa sajūtīšu žēlastību - lēdžcētibū), ta izsaucas ignumā par sevi.
Bet zēna veenkāršās atbildes sāk viņu kaitinat, sevišķi, kād uz
vīnas jautājumu, ko māca jūdu baušļi, Joas saka, ka „Devo
grib, lai Vīnu mīl, ka Tas agri vaj velu atceobj par sava sveta
zaimošānu, ka Tas bāra beina sargs, ka Tas pretojas lepram un
soda slopkravību”. Que Dieu veut être aimé,

Qu'il venge tôt ou tard son saint nom blasphémé,
Qu'il est le défenseur de l'orphelin timide,
Qu'il résiste au superbe et punit l'homicide.

- Saprotu! atbild dobji Atalija. Tās apsleptais piktums pārceet
esākumā ironijā, tad ta kardina zēnu, solidamās to nomt lēdž
pili. Tas atsakas tamlēl, ka ta peclūdgot citu Deovu. Atalija
teic, ka pēc vīnas to gaidot daudzums izpreecu. - „Launu ļaužu
lāime izgud kā strauja lectus upē”, atbild puika. - „Kas tad oēc ļau-
nec? ta tīrā...” Tā dialoga pēdojās vārdēs ir tirdaudz paslepta es,
naida un naida, ka pašī veenkāršākie vārdi, as kurām beidzas
šis skats un ceļens rādas dzilas domas un iztaiksmes pilni: „Bet
mēs vel redzesimās. Es aizeju apmearinata. Es griebeju redzēt un-
redzeju.”

Tozajā celēnā prasa Matans, lai tam izdod Joasu. Tozāda izdēem
vīnu no Deova nama, apbērdams to lāsteem un esākdams pra-
votot. Tas domā, ka peenācis laiks tautai rādīt pēdojō Davida
atvāsi, ko Tozabete izglabuse no ignūcināšanas, kas ķeruse vīnu
Atasja bernus. Vīrspreesteris sasauc levitus un izdala teem cer-
ēus. Taunu meitu koris ir rūpēs par šo gatavošanos, citi cer uz
labu galu, citi upraud Ciani.

Ceturtajā celēnā kronē Joasu par ķēniņu un Tozāda, sarīko-
jis levitus uz ciniņu, pēerunā Joasu mirt, kā ķēniņam klajas.
Koris dzod kaujas himnu un pēesauc skaņā deomu. Deova nama

Kuvumā atokan sīrcešu trumelū skaņas. Zalomita, Fozabetes meita, velk savas draudzenes templā dibenā.

Tēktaajā coloēnā nāk Atalija prasit zēnu un Davida mantu. Tai rāda Foasu uz trona, kēnina kroni. Ja klečoz: Dumpis, dum, pis! Tad Ataliju saņem ceeti un izvedot no Deeva nama nokauj.

Tada ir pēdējā Rasina luga, kurie daudzi ceeni augstac par visām viņa antikām traģedijām.

Šī traģedija pilnīgi uzticama īstenībai; visas parādības saprota, mas, visi raksturi tīpiski. Atalija, kā trona uaurpatore, — pasta vīgi bistās to pazaudet, bet kā dēdīga, varaskāriga seveete ne redz tai draudošās breesmas. Fojada ir fanatisks Davida ticības peekritejs, uzticams likumīgai dinastijai, mazaģeja kēnina godkārigs aizbildnis. Foas' — kluss, labs zēns, uzaudzināts Deeva un augstā preostera bijašanā; Katans ir tēvu ticības aturitejs, Fojada skaudejs. Abners ir Rasina izdomata persona, saveem kēni, neem un elku — preostoru pretam padevīgs tīps; Fozabete — bailīga māte, kura grib savam audīu bernam drošu pasleptuvi, bet ne kē, nīna troni; Zalomita, dalīdama savas mates rūpes par noslepumi, no piucē, peekeruses tam ar visu jaunas, spēstas dvēseles spēku; Caharija, tās brālis, ir notkicams Foasa klusās dzīves beēds. — visas šīs personas ir dabīgas un dramatisiskas. No mīlestības šai traģedijā nav ne jausmas, bet visa tā izdvēš senatnes veonkarību, mu, bībeles dižanumu, istu dzeju. Bez šaubām šī luga stāv neiz, mērojami augstāk par „Ēstori” un citām Rasina traģedijām. Grū, ti ticams, ka tas pats cilvēks butu raustījis „Bajazetu” un „Ataliju”, gan teesa, starp veenu un otru traģediju gandrīz divdesmit ga, du starpbrīdīs; tamlabā arī starpība starp abām šīm ražojū, meem ir neizmērojama; tā peerāda to, ka Rasinam bijis leels talants; bet viņš tīc pēdējās muža gadās uzmirdeja ar visgaid, ko talantu.

Bet madama Montenon negribēja redzet „Atalijas” uzvedumu Sen. Lira klostērī. Viņu uzveda Verzalā. Spēleja tās pašas klostē, ra pansioneres savās parastās drēbēs, bez kostīmeem un dekora, cijām, maskīzas Montenon kambarī. Lūgai nebija panākuma. To laiku galmaņeeki nevarēja baudīt lugu, kurai nebija mīlestī, las deku. Je nelidzeja arī Boalo apgarošana, kurš Rasinam tei, ca: „Athalie est votre plus bel ouvrage et la postérité y revient, dra”. Publīka atvēra acīs tīc tad, kad Rasins tās aizvēra, it īpaši, kad pee pēdēsmīt gadeem Volters par „Ataliju” uzstājas.

Galmaņeeki ēdomājas 1702. g. šo lugu uzvest pilsteatrē. Pee šī uzveduma pēdālījas tīc veens akteeris, Barons, kas izgrādīja Fojadu; Ataliju izgrādīja prezidenta Šalji kundze, Fozabete — Burgū, das leelkundze, Abnoru — Orleanas leelskungs, Foasu — grafs d'É, mar. Loreiz šo traģediju izgrādīja trīs reiz un tad atkal pameta. Pēdīgi Orleanas Filippa pirmajā pavaldonības gadā (1716) „Atali, ju” uzveda leelas publīkas preekšā. Nēskatot uz tam, ka lugu izgrā, dīja politiska mērķa dēļ (tapec, ka marajā Lui XV, pēdējā atva, sī no leelās ģentes, kurās visi locekli, tīc viņu izņemot, bija no naves nolaupti, — ceraudzīja zināmu līdģību ar Foasu), nē, skatot uz tam, ka Dankurs izmeta no tās visus korus, preekš, kuģeem muzīka bija komponēta no Aužeras muzikanta Korō, traģedija pēdģivoja pēcpādēmīt izgrādes pāvīndai ar spīdošām sekmeem. Pilnīgā un istā veidā, ar koģeem, ar visu leeliskāmu to izgrādīja 1770. gadā pa doģina kāzām, tam laulāģotēs ar Mariju Antoanetti. Pterpili to uzveda kreavu valodā ar Boeldjē muzi, ku, kurš bija tur tad par kapelmēistaru. Karatyģina II benefīst 1853. g. izgrādīja iz „Atalijas” tēsā coloēna veenu skat., ko foli skai, stī deklanācija Karatyģins I. Preekš vācu tulkoģuma, kurā „Ata,

167. *Leju* uzveda Berlinē, muzisku komponējis Mendelsons Bartoldi. Tad Peterpilt' publika vēdēja šīs traģēdijas veeru ceļošanu, ko Ra. Škli izrādījuse 1856. g. Kā vēdzam, slavu sāka št' luga eeman, tot daudž gadus pēc draņņeeka naves.

Lotheisens pareizi pēdzimē, ka preekš' Rasina pilnigas sa., prasmas ne-espējams atdalit viņa elegantās un muzikalās traģēdijas no Verzalas un Lui XIV: tā tur kā te mes vēdzam konven- cionālu pasauli, kas tomēr nav bez sava īpatnīga skaistuma un looluma.

Rasinu tapat, kā Kornelu sāka aizgūtnicee tauteči pārmerīgi cildinat, saukdami par Francijas slavu, nepakaldarināmu rakst- nāeku u. t. l. Bet Rasina lugās ir mazāk vēsturiskas pateesības un vateja kolorita, nekā Kornela. Vēoni sāka, ka Rasinam pavi, sam ne-esot tā, kas Kornelam, — t. i. raksturu; citi atkal, ka Rasi, nam skaistaki seevišku, bet Kornelam virišku, varoņu raksturi. Valoda Rasinam nav izkoptaka nekā Kornelam, bet mazāk speci, ga un mālestības izteiksmē viņam vairak salkanuma, madriga lu, ganu dzejas; mums jāsaaka, ka tam arī netrūkst reizām leela spēka. Vel teic, ka galvenā starpība starp abiem dzejņeeksem esot tā, ka ja, Kornelu varot lasit, tad Rasinu varot skatit. ¹⁾

Galvenākie Kornela un Rasina pecnāceji.

Izjūmūši pēateekoši siki cauri franču pēcido-klasicismā di, vu galvenāko preekš'tāvju raņojumus, — mēs zeminesimees tik par viņu visgalvenākeem pecnācejiem, pakaldaritajiem. Tomē, ~~tas~~ leklā Kornela brāli, un Džē mēs, jau pēeminejuti, tapat arī Rasi, na dzives aprakstā Pradonn, par kuru mums nu vel jāizsaaks.

Lanis Nikola Pradons (1632-1698) ir tas pats maz apdavinātais pan, tukalejs, ko izbedija pret Rasina Fedru. Pradons sarakstija, kā jau zinām, traģēdiju ar tadu pat saturu; bet to aizmīrsa dēļ pat viņa laika beedri, jebšu tai sakuma vairak pēekrita nekā Rasina Fedra; Tas Pradona, Fedra nav tik visai slukta, kā donā. Volters savā pē, lozofiskajā vardnicā saka: lai dabutu pilnigu Fedru, tad jā, nem Pradona planu un Rasina varomas. La Harps uzstājas pret šīm donām, bet nevar nepeekrist Volteram. Pradona lugā daudž, loti skaisti eevikotu skatu. Tezejs pēe viņa tikai Fedras tautee, tis-mīlakais, kurš nodevis viņai valdību par savas prombutnes laiku. Fedra mīl Hippolitu un atkalj to savai mīlulei Arisijai, kuru no savas puses mīl Hippolits. Līdz ar savu mīlestību Fedra grīb Hippolitam pēedarat valdneeka godu, lūkodama tautā izpla, xit zinu par Tezeja navi. Bet Tezejs atgriežas no Peirita mājās. Viņš aizdomā, ka Hippolits mīl Fedru un, lai par tam parleeci, natos, leek šij pašai pēedarat Hippolitam Arisijas roku. Šis ap, stauklis ir dramatisks un skats starp Fedru un Hippolitu loti ef, fektains. Fedra pēe tam atkalj viņam savu mīlestību un draud Arisiju nogalinat, ja viņš ar šo laulasees. Hippolita atsaciša, nās vel vairak apstiprina Tezeju aizdomā, te klat tas sastop Hippolitu pēe Fedras kūjam to bridi, kad tas šo lūdž, saudzēt Arisiju. Tāpēc, ka Fedra tam sacija:.. - "Šo savu sāncensi tad nu Preekš' tavām acim savu roku novcaišu."

Tezejs noteesā savu delu uz pādātīšanu un griežas pēe Neptuna ar tadu pat lūgumu, kads tas pēe Rasina. Hippolits aizceet, no apvainodams Fedru. Tas šo kustina. Ja leek Arisiju atsavabinat, bet pate metas Hippolitam pakaļ, sekodama ta ratēem, eet līdz ar viņu bojā veenadā navē.

Atskaitot steeptās beigās, Pradona lūgas plans, kā vēdzam, jo taicams. Tapat nevar teikt, ka arī varomas nebutu labas. Tās tik vajakas par Rasina varomām patoliskās veechās un tapat salka, nas maigās veechās.

Bez "Fedras" Pradona rakstītas vel šādas traģēdijas, kā: Peirams ¹⁾ Labakais... ²⁾ Savais dz... ³⁾ Pēeminejuti... ⁴⁾ 1856. ⁵⁾ 1857, N.Y.

un Tisbe', „Tamerlans jeb Bajazetamare', „Trojade', „Statira', „Reguli', „Scipions Afrikanectis'.

No citeem abu lealo traģiku galvenam pecnācejom peemine mri tik vel sekošee: Boje (1618-1698), kurš rakstijis „Juditi' un vel 22 traģedijas; Lovāppers (1659-1741), ta luga: „Medeja', „Sojo stris', „Elektra"; Dorje (1620-1658), ta: „Lukrecija', „Mucijs Secvola"; Kampistrons (1656-1737), sacerojis: „Androniku', „Tiridatu', „Fraas tu', „Aeciju' (^{La Fosse} „Antoine de la Fosse, 1653-1708); „Kanliju', „Tezeju', „Po liksenu"; Kino (Quinault, 1635-1688) rakstijis traģedijas: „Agri pu', „Pauzaniju', „Tiberiju', „Astratu"; komedijas: „Neticls mlācajs' un „Koneta mātē"; bet visvairak viņš kļuva slavens caur lirisku dramu jeb operu tekstoom, kurus sacerojis gludenās un skani, gās varsmās kā „Armida", „Rolands", „Alcesta", „Kadms", „Atejs", „Perzejs", „Factons u.c.

Rasina skemes un žēlastība, ko tas baudija pē galma, igou ca arī daudz pakaldotāju. Gandrīz katru deenu parādijas uz skatuves un speestavā jaunās pēcu celeenu traģedijas varsmās, ar stingru veemību likuma severošanū, ar augstām veclām iz grieķu, romeešu un ebrešu vestures; bet leclais vairums no tām likaceenits, severts tik no autoru draugem parādi. Janās bridi un tamdēf literaturas vesturei ir pilnīgi teesi. Ja tām eet garām tapat, kā arī daudzajom odu rakstītājoom, Boalo pakaldotājoom eet garām, kā Kirpičnikovs izsakis, ar ceņigu klusu cešanū - par aizgūtneem un valodas tīribu.

Ap Lui XIV valdības beigim arveem vairak un vairak at- tēstas dramatiskās maksas jauna šķira, kurā dara mazas cešpaidu uz pratu un dvēseli, nekā uz jūtu organeem, šķira, kurās nošķiriba un popularitate ceši saistitas ar absolutisma, spošu galma svētku attīstību un ar intreses atslābību pret dra- mām ar nopietnu saturu. Te domaju pē operas, kas vispirms parādijas Itālijā XVI. gadsimtenā beigās - pat daudz agrak- kurai nācas ceenit senatnes drammas muzikalo daļu. Florencē 1597.g. uzveda Rimuēlini operu „Dafne“, ar Parī muziku. Ope- ra Itālijā ceviski attīstijas XVII. gadsimtenū, kad pēl politis, ceem apstākļoom kļuva nepanesamas drammas šķiras, kas su- nā vairak uz prātu; tad pat ta (opera) izplotas Francijā, Vā- cijā un Keevijā. Francijā, kā jau dzirdējam, pirmais to kul- tīveja Kino. Moljers (Molière, 1622-1673)

Par visnozīmīgako, visceverojoņomako leclā XVII. g.s. franču dze- meeku parādijas, par spīti visai teorijai, ne traģiskā, bet ta laika pēekšzīmigs komikis - komediju dzejnēks. Un šai parādei bija acim rēdžot, dzilaks sakars. Komēdija, gradidamās pārverstees farsā un paglabta caur savu veclu no visa uzpūstā - augsti lido, šā, tukdā - patetiskā (grieķu un romeešu) klasicisma pat tad, kad imiteja Plautum un Terenciam, komēdija profiteja, mantoja pē treju veenību ce robežojuma un pē „pareiza stila" pārmērigas pā- bandas... Veemīgais un bez šaubām leclais Lui XIV. laika dzejnēks, augsta ceenits ar' arpus Francijas robežām, negasts no sava pēde, stala caur romantisma epochas kritiku, bija Moljers. Viņam starp citu bija ne mazumu svarīga nozīme arī kreovu teatra vesturē: zem Pētera Leclā Kunsts Maskavā uzved viņa lugu „Le Médecin malgré lui“, Katarina II viņu tureja augstaku par visoom komikāem pasaulē.

Louis Baptiste Poqueles (Jean Baptiste Poquelin), ar rakst- neeka vardu Moljers, pēdkima 15. janvārē 1622.g. Parizē. Ilgi ti- ceja, ka leclais rakstnēeks dzimis uz Parizes tirgus, bet traģid izzi- nats, ka tas pasaules gaišmu ceraudzījis Sent-Honorē celā. Ta- tēvs bijis galma taposetājs un kalpotājs (Valet de chambre tapis,

sier) un diezgan pārticis cilvēks, liela desmitajam gadam Žanis Baptists palikas mājās zem savas labas mātes rūpniecības, un redams baudīt visus troksnainās Parīzes eelu preekus, kur starpā rupjajam, bet jautrajam tautas balazana teatrīm preeki ta ļoti redzama loma. Kad 1632. gadā viņa māte nomira, tēvs drīzumā apprecējas otru reizi un nodeva savu delu Klormon, kas kolleģijā, kur docentu vairsums bija mūķi. Fauneklis mācījas ļoti kartīgi, bet daudzvart teceja klausītees pazīstamo zinātnes mocēkli, filozofu Gasendi, Aristotela senaidneeku. Tadā kartā bij eeverojams viņa gara centeenu līdzsvars un mūķi nespēja viņā nospeest brīvdombu. Tam nu butu nā, cees eestatees tēva amatā; bet kas spidoši pabeidza savu izgliti, bu peeminetā kolleģijā un 1640. gadā devas uz Orleansu, studēt jurisprudenci. Šai zinātnē kas kļuva taisni tik talu, cik ta vajādāziga komiskim - realistam, kurš izrādīja sabēdribu, kas juridiski, niķi spēleja redzamu lomu. Savā divdesmit otrajā mūžā gadā, studijās ^{peeminētā} pabeidzis, eemīlejoes aktrīsē, Madelonā Bežar (Béjard), - kas noņēmas visu citu pamest un paliktoos par akteeri. Moljers bija dabūjis teicamu izglitību. Visu mūžu kas mīleja latīnu un grieķu drājneekus un mēģināja reizi partul, kol Luvrecu. Bet kasīlība uz teatru attīstījas viņā tik sti, pri, ka kas gāja mācītees pazīt dzīvi ar kleijojoju komedian, tu truppu. Tēvs atsacījas no dela pec tadas trakulības, aiz, leegdamis šim apgānit viņa godīgo vārdu, un Žanis Baptists peenēma peegālīgi uzvārdu Moljer.

Parīzē ar savu truppu nomestees jaunajam skatuspēlotajam naizdevas, kas aizbrauca uz provinci, kur nodzīvoja 13 gadus (1645-1658), braukdamis zem Moljera varda no pilatas uz pilsa, tu. Tur, provincē, viņš eesāka preekš teatru, vispirmas zi, nams preekš sava paša teatru, rakstīt. Liela kļuva drīzumā par operācijas bazi šai trupai, kas jau Parīzē peenēma nosau, kumu Théâtre Illustre. Drīz kas tapa par šīs trupas pirmo ko, misko akteeri un direktoru. Tak Moljers nekad nebija par an, teprenceeru, bet tikai par primus inter pares, un viņa trupa allaīn palikas par kompaniju, eerikotu uz artela pamateem. Šo kureja par veenu no pirmajām, ja ne pat par pirmo. Tad Moljers devas uz Langēdokū, kur tikās ar savu bijušo skolas beedru, princi Konti, kurš ^{paņemot} izgāja klaidošajā komēdiantā ģeni, alitatē un apsolijs tam savu palīdzību. Un pateesi kas reko mandēja šo kēniņa brālim un drīz Moljeram atlāva izrādes sarīkot pilsateatrī, kas bij eestaisīts vecajā Luvrā. Pec dažeem mēnešeem Moljers dabūja atļauju spēlot Parīzē Pēti-Burbona teatrī kopā ar italesēem. Ši tad Moljers noņēmas ^{jauņa} no ^{ģimēji}, nat savu laimi Parīzē. Kas peekomandēja savu truppu pec Monsieer, kēniņa brāta, casr ko tai nolika 300 livru pabalsts par gadu, ko ta komer ne acim neredzēja. Kad turplikam Luis XIV tapa pilnīgi patstāvīgs un macījas Moljeru un ta akteerus turak pazīt, tad ta trupai eerādīja teatru eekš Palais Royal, nosacīja 7,000 livru pa, balstu par gadu un Moljeram 2,000 livru gāžai. Tadā kartā Mol, jera dzīve nu bija nodrošināta, rakstneeks vareja but pilnīgi laimīgs un tagad ar leolaku valū vareja nodotees ražošanai, jeb, šu sacensīgu truppu un citu senaidneeku intrigas ne veenreiz veen, laupīja ta meeru un sarugtināja dzīvi. Tomer no šī laika viņš bija ne atkarīgs, brīvs, viņu protūēja kēniņš, beedri ceenīja, viņa rakstus kureja par ģenialeem etc. Un pec visa ta ģenialais cilvēks bija nelaimīgs visu savu mūžu.

Moljers bij ilgi sakarās ar Madloni Bežar (Madelaine Bé, jart), kasr tam peeklīda iz kartkada grafa rokām; tai bija no šī grafa meita ar vārdu Armanda (Armande), kasr uzau,

ga gandrīg uz Koljera rokām. Kad sī tā bij izaugusi leela, tad Koljers noprata, ka viņa mīlestība pret Armandu nebūt nav tēva mīlestība vien, un pēc tam nevarēja uzcēgt, ka tas četrdesmit gadus vecs, stipri nodarbināts trupas direktors būdams, ne pavisam nedereja par viņu jaunai veicīprātīgai meitenei. Neskatot uz visu to, tas tomēr apprecēja 17-19 gadus veco Armandu Bežar, kura drēz veim viņu pēvīla. Tās māsa un austruise De Bri, kuras tas arī mīleja, to ne-precēceja, bet mocīja. Draudzi, ba sagādāja rakstniecekam-artistam tepat maz remdejumū. Koljers saprata Rasinu, palidzeja tam, bet šis izrādījās par nepateci, cīgu un kļuva gandrīg viņa senaidnieks.

Rau kā laika beēdri apraksta Koljeru: Tas nav ne valsnis, ne resns un drēzak augsta auguma; turās cēli, set leni, ta kā, ja loti daīla. Deguns dērgans resns, mute leela, uzacis beēzas, melnas, vaigu krāsa brūna; viņš var savai sīijai pēskriēt ko, misku izskatu. Viņa fiziognomija pazīstama pēc zīmējumeem un būstēm. Nevīlus jāapstājas pēekš šīs lepniās un domīgās figurās, kurā atspulgojas „Mizantropa” cēšanas. Viņa rakstura galvenās puses: labīrdība, augstīrdība, pakalpiība; viņš mīlo tu, ret runas un kad lasa trupai pēekšā savas lugas, velas, ka akteeri atvēd klat savus bernus, un vero, kadu eespaidu dara uz teem lasīšana.

Koljers mīleja labi dzīvot un, eemendams no sava teatra līdž 30,000 livru, nodzīvoja visu. Viņa kalpone Laforē klausījas, kā tas viņai ^{pasīja} savas pēekšzīmīgās lugas. Koljers daudzkart dēva dīnejas un supejas un Sapels veda valodas ar veoseem nama tēva veētā, kurš sava muža pēdejās gadās mitīnajas ar pēenu vien. Viņa dzīves labdarības ir visēem pazīstamas un ne vōens nabadzīnš ne-aizgāja no viņa tukšā un ne-precēcets.

Kad Koljers bija sacerejis savus pēekšzīmīgos ražojumus, sa ka to perrunat, rādītees akadēmijā. Nāca valām Boalo kresls un pēc ta tīkoja veimīgi Montīni tamdēl, ka Rasīns negrīboja but par akadēmīci pīrnus koljera; bet pēc eevēlēšanas akadēmījā prasīja, lai „Mizantropa” autors atsakas no akteera amata, kur tas bija savas trupas un franču teatra dvēsele, dzīvība, maīze. Akadēmija izvēleja Montīni un Koljers apmērvīna, jas, teīkdams, ka kad rūpesītees par Paskala kreslu.

Pēdejā Koljera luga bija „Malade imaginaire” un tajā viņš uz stājas, kad jau bija vairīgi slīms. Vēlī viņa seovīna un skolēns Barons lūgja atlikt izrādī, Koljers atbildeja, ka vairak nekā pēec desmit stradnieki dzīvo no tam, ko dabon par izrādī, un teem nolaupt šā dēnā maīzi, butu netaīsni. Un tas uzzāja uz ska, tuvi bāls un mīrejs, slopa zem smēkleem savas cēšanas, jūtās gautī slīkti un kad bez somanas to aiznesa aiz kulīsem, gīras tam pa mutī asīns arā; uz rokām nēšus to aiznesa dzīvoni, kur nomīra pēc dašām stundām 17. februārī 1673. g. Garīdžnee, cība, esākuse ar Koljeru. karot jau no „Seoveešu skolas” sākot, nesaudzēja ir mīrušō senaidnieku: Koljeru kā akteeri, mīrušu bez nožēlošanas, nelāva glabat esvetītā zemē un nebutu šai le, tā rejaunes visuvarenāis vēnīnš, tam butu nācces gulet kopam ar patnavneekēm.

Koljera dzīvi var nošķīrt dīvi periodus: ta akteera dzīve un literariska 1) provincē un 2) Parīzē.

I. Koljers provincē (1645-1658).

Kaut gan par šo periodu un Koljera kļošanāsām maz zinām, tomēr neapšaubams tas, ka pa šo laiku esākās viņa dramatis, kā attīstība. Ka Koljeru nevaldīnāja tēva amats un tas izmainīja āmaru pē spalvu, - par tam nav ko brīnītees, jo kaislība uz

de maris), ko uzveda tai pašā 1661. gadā. Savu grūto cīņu ar kaislību
Holjers izteica šajā komēdijā, kur humanā Arista runās pūlejas sov
izstradāt programmu precekš prātīgam laulības attiecībām, respektīvu
līdzīgās gādījumos, ^{KHF} jaunās sievas mīlestība dibināta uz ceņības
prot vīru un uz šī pilnīgas palāvības, uzticības. Vīcerdu skola ir
jau pāreja no introīgu komēdijas uz raksturu komēdiju, jebšu arī
tajā tāpat pārsvarā rutināts komisms. Lugas varonis, Iganarels, ir
nurdīgs, rupjš, leclīgs egoists. Ja negrib neko zēdot ne preekļajībai,
ne modei, ne citu labumam, ne pat prātīgam eskatam. Vīns ir ba
renes Izabellas aizbildnis, kurš tās tēvs miršams testamentē node,
vis šim savam draugam Iganarels, turedams sevi jau par Izabel,
las vīru, neatlauj tai nekadu izpreccu, turā to visclīngrakajā veen
tulībā, slavedams savas sistēmas teicamību savam brālim Aristam,
kurš audzina kā peenākas Izabellas māsu, Leonoru. Bet Izabella
mīl Valoru un, lai šim to sacītu, teic Iganarelam, ka Valors tā
jā emīlejees un pat lai rakstījis, bet tā viņu nomīledama,
ludz aizbildni, viņam atdot vēstuli, ko tā pat ne-esot attais,
juse valam. Iganarels aiznes vēstuli Valoram un šis mudabon
zināt, ka kop mīlets un ka Izabella negrib neveenu citu par
vīru, kā šo tikai. Bet Valors, lai vel vairak par tam pārleccina
tos, grib Izabellu personīgi rēdget, un šī Iganarela klatbutnē,
loti veikli un smalki vēstā skatā luda to, kurš viņa mīl, iz
pestīt viņu no nemīlama cilvēka. Iganarels ir tā ar meccu ar
Izabellu, ka dod tai bučot savu roku un apker Valoru, nožēlo,
dams šī skumjas. Bet to pašu nakti Izabella pošas begt pēe sa
va mīlascā. Uz slēgšona to sastop Iganarels. Kur tā tik veluot
Izabella teic, ka atstajuse savu kāmbari Leonorai, ka tā varētu
caur logu svabādi sarunāties ar savu deevinatāju. Iganarels loti
ar meccu, jo tā bus pamacība tā brālim, kurš cēdres tadas apla
mas loetas savai meitai. Bet Izabella pēemelina, ka bušot daudz
preekļajīgākā, ja aizsutišot savu māsu projam, atgriežas savā kam
bari un Iganarels dzird, ka viņa apber Leonoru ar pārmetumeem
un izdzen to. Ja patiesi izēot sagšā etinuses. Iganarels tai sle
pen seko un rēdgedams, ka tā ee-ēet pēe Valora, skrej pēe Arista
ar zīnī^{ka} meita krituse negodā. Abi staidzas pēe Valora un at
rod tur Izabellu un ne-Leonoru. Pēeviltais aizbildnis dod nu gri
bot negribot savu svelību jaunā laukū sarocētibai.

Iganarela tips, kurš vairakskart sastopams Holjera komēdijās,
radīts no šī rakstneeka kā stūrgalvīga, uzputīga, patmīlīga veta po
sonifikacija. Izabella tāpa dzīva persona, jebšu tās ugvēšanās ne-at
šķiņas caur tiklības-cerašu stingrību, kurās Holjera laiku bija
visai izlaistas. Luga izstradata loti veikli un ir pilna īsta komis
ma, kaut gan pamata ideju autors patapinājis no Terenca, Bokačo
un Lopes de Vega.

Tai pašā 1661. gadā ^{gacereja} Holjers, Les fâcheux ^{triscelonn} (Uzbāzīgē) komēdiju varo
mās, kurā bij esprausts bulēts. Šī luga tāpa sagādāta divi nēdēfās
uz Fukiē pastellojumu slavenājiem svētkoem, ko tas izīkoja savā
pili par godu kēninām. Lugas saturs pastāv eekš tam, ka mīlākais
gaida uz rendez-vous savu mīlako, bet to kavē dažādas personas,
kas tam uzbažas ar savu plāpību: sulainis grib sakārtot tā toaleti
un to pārsukat; kāršu spēlmanis stāsta tam visos sīkumos par
savu pagaudato partiju piketā; mēdneeks laupa tom paccetību sa
veem bezgalīgeem, ^{stādīšanai} par savaem varoņdarbeem, sapīparodams tos
ar mēdneeku terminoem - savadoem jocīgeem izteicēneem. Visi
šee skati ir originali un tipiski.

Nākamajā gadā četrdesmit gadu vecais Holjers apprecēja septiņ
padsmit gadus veco Armandu Bežar, savas agrākās mīlākās, kādā

lema: Bežar, meitu. Pēc savas lugs École de maris kadas izrādes
 Moljers ar Romandu devas bagnicā un salaulajas (20. februārī 1662.g.).
 Tā laulības dzīve nebija laimīga, Moljers nevarēja aizslagt savu
 namu jaunam muļķniekiem, kas nodarbojas ar donžuānību,
 un Romanda precepsas tik dēļ neatskarības un tāsības uz jau
 tra un interesantu dzīvi, nevarējas parīstam tai atdoties. Moljers
 ceeta, bet nebeidza to mīlat un izsacīja caur lētdabīgo un tumsu,
 bet taču mīlamo sereceiti pēvilkā vīra traģi-komisko stāvēkli
 parīstamajā komēdijā École des femmes (Serecešu skola). Laulības
 dzīve, kura turpīnam atnesa rakstniekam tikdaudz skumju, dar
 ja to pirmajā gadā, zināms, ka pilnīgi laimīgu un tas sarakstīja
 šo lugu. Tās saturs dibināts uz tādām pat faktiem, kā „Vīrašu
 skolā”, bet raksturi zīmēti vel reljefjāri, intrīga vesta vel vau
 lauki, jebū darības lūgā īsteni ļoti maz. Ar muļķis ir salta, pat
mīlīga sirmgalvja tips, kurš ceēši tic tam, ka sereceite var but tik
 la tik tad, kad ta mulķe un ne-izglitota, Agnere, meiča bez izgli
 tības, nepazīdama pasauli, bet kuru mīlestība maca uz vilti,
 bām, neskatot uz mulķu sulaina un kalponē stingru uzrau
 dzību - tās visas ir arkartīgi sceniskas personas unklusušās
 par franču komēdijas tipiem. Bet tē luga modināja tikpat daud
 ligēmas slavas, cik neovas. Autoram sabruka vīrsū visas sereptes,
 atrārdamas, ka tas pārkapis gaumes un preklajības likumus,
 loekules apvainoja to pat, ka izmojis reliģiju.

Tas deva Moljoram zemeslu, sarakstīt vencesleena lūdzīnu zem
 nosaukuma „Serecešu skolas kritika” (La Critique de l'École des
 Femmes, 1662.g.), kurā, aizstāvēdamies pret apvainojumiem, Moljers
 uzveda uz skatuves vescu tadu sereceiti, mājās patnākušū no
 Serecešu skolas izrādes, kur ta tikko nav noģībuse aiz cebuma.
 Viņas pusē stājas marķīzs un pedants Lizidas, bet autors ļoti
 veiklī, aizstāv savu domu un lugu. Neskatot uz tam, uz Molje
 ru bira apvainojumi, gan disertāciju, gan komēdiju, gan intrī
gu veidā. Leokskungs Lafeljads, tikdamies ar Moljeru, pēspēda
 tē galvu pē savocem svarķiem, rupji rēvēdamis to pē melālu po
 gaim par tam, ka rakstnieks bija to izģobojis „Serecešu skolas kri
 tikā”.

Tad savā lūgā „Versaļas cēdoma” (Impromptu de Versailles) Mol
 jers uzveda uz skatuves daudģus no savocem cenaidņecēkiem, pē
 pildidams visu komēdiju ar asīm personībām. Bursū, vescu no
 ta laika rakstņecēkiem, kurš bija ģobojēes pē Moljeru, cēvests
 te ģem sava istā varda. Cenaidņecsi Moljoram atbildeja ar divi
 lūgām, kurās Moljeru izmoēja ne kā rakstņecēku, bet kā cilvēku,
 kā pēviltu serevas vīru, vīru pat domņceja, ka tas apprecējis sa
 vu pašā meitu. Luis XIV atbildeja uz šo melnesību caur tam, ka
 lika rakstņecaka delu kristīt kopā ar savu meitu, bet tā ka ģabu
 neeki, ar kurķem tas kalpoja ķōnīnam, negribeja pili pusdē
 nu turet pē voena ģalda ar akteari un rakstņecēku, tad Luis
 veiz sedināja to pē sava ģalda, sev blakus.

1664.g. Moljers sacereja pēcēs cēleņēs komēdiju-balotu „Prin
ceses Elīdas jeb apburta salas izpreccas”, ko izģādīja pa ģalma svet
 ku laiku, kurus sarīkoja Luis XIV par ģodu divi ķēnīncēm.
 Pirmāis cēleņis un otra sākums sarakstīti varomās, pāveģe-pro
 ģā. Vecla nēmta iz spancešu teatra un uz skatuves parādas ģal
 ma nelģa. Tai pašā ģadā Moljers sarakstīja arī farsu „Pēspēsta
preccība”. Tās sūģetu Moljoram cēdvesis noticums, kas atģādījes
 vīna laiku ar kavaleeri Grammonu. No Londonas aizģēlodams

tas bij aizmisis, ka apsoliķos pret jaunavu Hamilton, bet šis
divi brāļi dzinas tam celā pakal, atgādinādami doto solījumu
Severoļams, ka šai gadā pēc galma ar' iņrādija trīs Tartūfa
celeemus un visu šo lugu — pēc prinča Kondē, Moljera drauga un
protectora. Bet publikai iņrādīt lugu aizlēdza. Tas sadusmoja tā
Moljeru, ka tas sacakstīja lugu Don Žuan (Don Juan, ou le Festin
de pierre, 1665.g.). Tas ir izstrādājums pēc kadas no visslavenākām
spaniešu teatra lugām, pēc Sirso de Molina dramas, Amena
veess (Convivado de piedra). Moljers cepazīņos ar šo lugu laikiem
pēc tās italiešu apstrādājuma. Šai lugā, ko iņrādija nākamā gada
sākumā, tas espraundis stipru monologu pret leekuleem, kas var
neeku aprainoja kā svetuma zaimotāju. Don Žuanā tas eve
dis nosoditu palaidni un bezdevi, bet šis tips tomēr pēvelk ska
titajos un tā pārdabīgais sods neveenu nebedē un nelabo. Ši luga
vel vairak sacela pret rakstneeku leekulus un atpakalrāpulus, ne
vareja noņemtēs, to espeest un jau otrā iņrādē izmeta no tas daļas
groezigas, kodīgas, vectas un visu skatu ar nbagu, kušu Don Žuan
speē svetumus zaimot par naudu. Ka atalgotu rakstneekam par vī
sām nepatīcēšanām, Luis padarīja Palais Royal ^{teatra} truppu par galma
trupu un nolika šis direktoram Moljeram 7000 livru loelu pansiju.

Tai pasā gadā Moljers sacakstīja Mīlestība-medīcis (L'Amour
médicin, 1665), lugu, kurā pēsteica kašu visai ta laika medicīniskai
pasaulī, kurā pilnīgi pelnīja neovas un izsmieklu. Pastāvīgi slims
mociis no nepārtcaukta kāša, tas nevarēja citādi, kā smoctēs par
ģinatni, kas nenesa nekādu atveglumu viņa kaitēi, un ēstri dak
tešu tipi, evēsti lugā, kāda ne karikatūru, bet lauru satiru uz
paģētameem viņa laika medīķeem.

Pēc ētroem gadiem Moljers pēgalīgi noprata, ka ceiba uz laimi
ar Armandu to patesi pēviluse, bet viņa mīlestība pret šo tāču
nebedžas; savas skumijas par pazaudēto uģticību pret cilvēkeem,
bedīgo pesimismu, kas smagi spēda mīletāju dvēseli un, tā sacit,
humano naidu pret cilvēkeem, kurš parādījas kā šo apstakļu
sekas, tas iztilināja Mizantropā; tas ir pirmais paraugs no tā
sauomas augstās komēdijas (haute comédie), kuru maz apņeva
laika beedri, bet ko par tam augstu tureja pēcnāceji. Tādā karta
trīs Moljera vrsparīstamakas lugas ceēi saistās ar viņa dzīves
apstakļeem. Pēc visas varūtības ar Don Žuanā izokam viņa naidis
pret muiģnekeem, kas izvēlejušēes par savu specialitāti seove
šu pāvešanu. 1666.g. iņtāca, La misanthropie (Cilvēku nīdejs), vee
no vislabākajām Moljera lugām, kur tas izsacīja visu savu no
versību no cilvēkeem. Bet nu pastastišu sīkaki visu komēdijas ģi
tu.

Pirmais koleens esakās ar Filintu un Alcesta sarunu. Pēdējais
negrib pirmo atģit par savu draugu, grocādamees pēc viņa ar asām
pāmetameem.

Alcests. . . Ne, ne bez rūpēm skatītees es nespēju,
Ka pat ar viltnekeem šē kopā dzīvoju.
Ir pātoesība aizmirsta. . . Ne, ne man skriet
No cilvēkeem prom, kaut kur no teem tālak eet!
Filints. Man ģūsu ģults ir nesaprotama,
Uģ lauru vajībām es skatos kā uz ko,
Has pēmit mums no mazuma,
Ne saģti un ne silti netop man par to.
Alcests cemīlejees Selimenā, kurai dandz pēclūdzoju. Filints vaicā
tam: Vaj viņa ģūs mīl?
Alcests. Tad jau nebūtu es cemīlejees,
Ja neģinatn, ka es topu mīlets. . .
Filints. Fausci!
Par kam tad sirdestās un vāratēs kā' fausci,

Belūzains Laukenbads Prof
Romanovula 3574

Augstskolas mācības spēku komisijas sēdē izri-
nēt š. g. 22. janvārī tējas vakaru tēl mācības
spēku tuvaus aparisanās un lūdz tajie
visus, kas vēlotas piedalīties minētā
vakarā, pierakstīties Icaimniecības ko-
missijas kanclijā, cenmaksājot 30 rub. no
personas Augstskolas kasērim.

L. A. mācības spēku

Dama Komitē

Rīgā,
Janvārī
1901

Franču literatūras vēstures atskats,
kas attiecas uz to posmu, kurā iztaisa visu
sēri (XVII un XVIII) g. simtenu sākums.

- 1) XVII. g. s. vispārīgs raksturojums.
- 2) Par pārijumceem^{paš} brīvdomneceem un par
XVIII. g. s. franču literatūras studija līdzekļiem.
- 3) Franču apgaismības literatūras izcelsmās:
 - a) Pēdējā Lui XIV. valdības gadi;
 - b) Franču literatūra Lui XIV laismeta beigās.
- 4) Oppozīcijas literatūras pasākumi: Fénelons.
- 5) Brīvdomneceki jeb to pārstāži: Sent-Évre-
mons, Barr-Bails, Fontenels, Le Clercs, Tys,
de Patot, Vobers, Bougiblers, de Sant-Pjers.
- 6) Anglijas ceļi.
- 7) Masiljons un D'Aržansons.
- 8) Klasicisma pagrimšana un satīras pārsvars
dzejā: Antoine Houdart de la Motte (ta Homers),
Lafosse, Lagrange-Chancel, Krebiljons un
svešīgi Antoine Houdart de la Motte (ta Homers),
Pādigi cel, atkal dzeju godā Volters.
- 9) Parējas laismoti: P. N. Datuss
- 10) Lesage
1, 2, 3, 19¹¹/₂ 22, A. Lajo, F. Groule, Klavins, Vanags,
A. Murtāns, B. Buisvehts, A. Tōpa, Hoberte

Klasicisma laismets. - Evadījums.

XVII. gadsimteni sauc par franču literatūras zelta - jeb klasicisma laik.
 motu jeb arī le siècle de Louis le Grand. Cix orilē bijis šī gadsimtena cespaidis,
 - to pēcāda tas, ka tā pedas nav izžudušas pat līdz mūsu decnām.

Kamer visas Europas literatūras XVI. gadsimtena tradicijas atradās pretēšībā
 cīņā ar XVII. g. s. taeksomenu un virzocnem, un kamer šī dzejiskā cīņa bi
 ja tik vispārīgā garīgā un dzīves stāvokļa atspoguļojums, - tamer Francijā
 pae labvēlīgeem apstāclēm motika pāreja pēe ražošānas ar tadu ātrumu
 un vispārību, ka par tam brīnijas visa pasaule, un vispirms pate franču
 tauta. Kad XVI. g. s. beigās pretreformacija Francijā dabuja politisku
 varu un lēdz ar Parizes Sorbonnu un Plejades poeziju centās arī uz ga
 rīgu veevvaldību - veevvarību, tad šaubulēm un pesimistocem rādījās,
 ka Francija zem Ģīžu valdības var politiski un garīgi kļūt par Spānijas
 provinci. Pedejā Valoa (Indriķa III) nogalimāšana caur fanatisku mūku,
 Burbonu (ar protestantisku) Navaras ķēnina Indriķa IV trona - ceņemšana
 tuvināja šīs briesmas uz mirkli gauži tuvu. Ticības karš, turpināda,
 mocs nerimstot lēdz Indriķa IV slavenaj mīšai, sāsmīgi izpostija Franciju.
 Visauglīgākse apgabali bija pārvesti postašā, kā rēdzamo iz Indriķa IV
 pavēles (16. martā 1595. g.), daudz fārmas un vaseli cocmi bija pilnīgi pame
 sti no ēdzivotajocem; šee ēdzivotaji aizgāja uz pilsatām, pavarivoda,
 mi tamis nabagu skaitu un lēdz ar tam izplatidami slimības, kadā
 nelecolā pilsatinā bija pirms ticības karocem, 800 stellu, bet pēc tēem
 palikušās tik 4. Pirms kara igveda no Francijas pār robožu daudz labības,
 tagad tai nopactika maizes ēdzivotajocem, unji bija par pusai mazos pab
 kuši. Apģerbam vajadzīgo pēcekšmetu vairumu sika cevest no svēdām zēnu,
 kolts parads no 43 miljonocem livru pēe-anga lēdz 300.

Indriķis IV, kā zināms, darija visu, ko vareja, un pat vairak nekā vareja,
 lai izārstētu Franciju un atveeglinātu veevkaršās tautas stāvokli, tas rūpe
 jās ne veeem par tās materialo labklājību, bet arī ^{par} tās labākem vadocnem,
 rēdzedams, ka gūti kautko panākt ar varis tolu - mēžonīgu politikušo mūiž
 necību, tas groezās pēe garidgneecības un videjās isīvat. Francija bija par
 asīvācinu skatuvi, kur decvīškā taisnība atreeba mums sāsmīgā veidā
 par mūsu kļūdām. Rēdzedams sildas ģīmenēs, dumpijs provincēs, laupības
 un laucem, .., netiklibu garidgneecībā, varmacību mūižnecībā, pēekusulību

teesās; sūtīja Devo mums savu dusmu zibenus. — Lūk, tā runā par Francijas
stāvokli pirms Indriķa IV sprediktājs Fanoaljē un tā retorikā daudz pa-
tesības.

Indriķis IV parvairoja cenākumus dievakt, bet nodokļus pamazinaja, ar vese-
lu likumu rindu nodrošināja zemkopju darbību, noveda tos līdz vislabā,
kajam stāvoklim, nekā tee bija pat XVIII. gadsimtam, un nāca Francijas ģe-
runa-al-Rāida slava. Tadā kartā tas caur savu darbību pasēla monarchijas
principu un veicināja vairak nekā visi despoti patvaldības nospēšanu.
Tāu 1614. g. pēc valsts kartu (varednības) atcelšanas trešās šķiras orators ra-
matājs paziņoja, ka ķēniņi saistīti tik caur savas pašu ceģības likumu.
Mūiģneelībai, ^{tautai} nepabaletītai, nāces atteiktees no cīņas ar monarchiju un
cestat šīs galma deonestā. No otras puses, garidzniecība gaudēja arveenu vai-
rāk un vairāk savu autoritāti. Laudis, kuru tevi un bevi bija gājuši
bojā ticības karās, bija gatavi cerobežot baznīcas autoritāti, padarījušu teem
tik daudz lauma. Stratigee garidzniecības loceeli pašī saprot, ka pagājnšajā
gadsimtam viņu kārta sagrabuse pōrak daudz varas un eet pretī sabēdības
racionaleem centenceem, vislabakee no viņeem ar sparū sprediko tolerā-
panosību ticības loctās un lokās preekš neaprobežotas monarchijas, kaut gan šī
ari nospēda baznīcas patstāvību.

Ticības kari un šeem seksōve darbi tautas materialas labulajības uglabo-
šanai, protams, atstāma atpakal uz pedejo stīgu garīgās intreses vispār un
literariskās sevišķi. Bet Indriķis IV arī šai zinā pūlejas darit, ko vareja, pēred
Francijas labklājības: maciti jeb zinātniski raksti bij atovabināti no congu-
ras, 1595. g., kad vel nebija nokartoti vissvarīgakee valsts pārvaldes organi,
džas pūleest. izklidušos Collège de France profesorus, nosacīja teem noteiktu
algu un cerādēja dzīvokļus, uz Indriķa pavēli pārveda ķēnišķīgo bibliotēku
— tagadejo Bibliothèque Nationale — no Fonteneblōs uz Parīzi un atvēra to
publikai. 1600. g. uzsāka savu darbību tautas izglītības komisījs, kura nolēma
reorganizēt visas vidus skolas, ignemot tās no garidzniecības pārziņas, no-
dodot laicīgai pārvaldei. Tapa noteikts diplomu maksimums, kuras universi-
tātes vareja izneest studenteem, mūku ugvalku nesejeem. Ar studentu-mū-
ku pamazīnāmu pamazīnājas arī profesoru skaits iz garidzniecības un līdz ar to
pārvertās arī pats zinātnu raksturs.

Tebū pesimisteem uz brīdi rādījās, ka Francija politiski un garīgi var idēt
par Spanijas provinci, tad tomēr Indriķa IV ugvaras pār to ultra katoliskeem

~~амь commercialo змор, commercialo
 менерь obkacemennamum и
 малко архивизуатъ, ^и нога
 мораму менъ, кавалитаму,
 одъ непомощниаму ³ на
свѣтлѣ нардгъ. ⁰ Франц~~

pretnoocem, ta aiz tiri politiskom motivem notikuša — ta tad tiri iri,
 gā — pāroja no protestantu ^(bagināt) vecajā katolu baznīcā, nostiprināja, nodrošināja tā
 ta tiesības uz troni. Pā vīna valdības laiku esības Francijai ekskluzīva mēra,
 spidošās pacelšanās un ārižas augošās, nozīmes laukums.

Ne-rangoties uz tam, ka kartība sabēdribā vel nenodibinājās, — Indriča pā,
 līnī jau pat XVII gadsimtena sākumā atnesa labumu zinātnai: kustefas uz
 precīšu matemātika un dabaszinātne un Dekona, Novum organum, iz,
 nākdams 1620. g., dibinātā eoverojamā mērā uz franču zinātneku darbeem. Ne,
 skatoties uz daļēni, ^{veca} ~~veca~~ neraktību pastarpējem atkartojumem, pa Indriča XV
 valdības laiku pasūktais turpinājās pastāvīgi un laimīgi un izpletās uz visu XVII
 g. s.; leclais valstsadministrators, Rišeljē, robeidza pa Indriča dēla, Ludvika
XIII, valdības laiku vispārīgas — savcēnotas valsts un vispārīgas valdošās varas ee,
 kartu, vīna izmanīgais pēcnācējs, Hazarens, par spīti visām godkāriģu pils,
 galmeceku un muižneeku partijā introgām, turpināja jaunfranču valsts lepniā
 lecliskā stāva izbūvei un pa Ludvika XIV, leclā ķēnīnā laiku notika valsts
 būves papildinums. Francija kļuva par valsti, kušā karaliste, apveltīta no
 tautas ligomas paderības, igrādījās par visu tautisku spēku galotni, visone.

Kamēr franču XVII gadsimtena literatūra pēcseļās šim vispārīgajam apvērēn,
 mam, kamēr ta kļuva par galma un sabēdribas literatūras šaurākā vārda
 nozīmē, kamēr ta dabuja savus erozinumus tikai no jaunattīstošās galma,
 valsts un sabēdribas dzīves, un centās oospaidu darīt tik uz šo dzīvi, — tamer

5.
tulkojumi, bet drīz ar oriģināli. Lans de la Taille (1540-1600) lide ar, pārtiki,
kas lēgas vesturi rakstīja trāģedijas un komēdijas, tapat kā arī tā brālis Lanis (1542-
1592), kas rakstījis „metodi, kā sacerēt pantizus pa franciski, kā pa grieķiski un itā-
liķi”.

Tā saucamā dailā literatūra, prasidama sabiedrības locekļu gatavību un no-
bredošakus ideālus, novarejas, protams tik drīz uzgredēt un tās darbneskeem
nācas uzņemēt zināma darba daļu no esākama, bet arī tā nebija parīsam me,
ma zem Indriksa IV. Visradzamākais šī laikmeta literatūras dabneses bija
savā zinā pēc spēka un enerģijas Lans Indriksis IV, ai kuru tas pabalstīja parī-
zības un karības principu valodā un dzejā — tas bija normandietis Mal-
herbs. Tā pirmā poema gan bija visam pabalstīvinams itāliešu končeti, bet
ta oda uz Katarinas Mediči erbrauceanu Parīzē 1600. g. jau sacereta labās
varsmās, kas pilnas dailas veenkārības.

1555-1628. Fransoa Malherbs (François Malherbe) pēdē. 1555. g. Kaenā Norman-
dijā. Tā tēvs bija Kaenas teesas loceklis, neskatot uz to, tas atrada tomēr se,
spējāmību, vēlām dot skaistu izglītību un, kād tas pēc-anga, tas šo sūtīja
ar skolotāju uz Parīzi, Heidelbergu un Bareli. Šandijis kreitnu skolu, 21 gadu
vecs Malherbs atgriezās dzimtenē, bet ne uz ilgu laiku. Drīz tas devas uz
Provansi pēc Angulemas keleskunga, kurš bija tur secelts par gubernatoru. 1586.
gadā Malherbs apprecējas, kā rādas, ar aprēķināmu ar seceoti, kura bija jau
divi vīrus nomērdējus. Vīrs nebija laimīgs ģimenes dzīvē un nōdzīvoja pēdē-
jos 20 gadus nepreceptīās stāvoklī.

1586. nomira Angulemas keleskungs un Malherbs palika bez protektora,
daļus gadus tas klida apkārt, nezinādams, kur galvu nolikt, drīz Provansē,
drīz Normandijā, pēdīgi tas atratas pērgreestees dzejošanai, ar ko jau agrāk bija
nodarbojies, ar kešām seceem no formas tīrības un gaišības vēdoka: tas
veltīja Indriksim III deorgan kešu, bet pēc satūra jo prosaisku poēmu, Keša
Petera asarai. Šis vēderīgais valdnesks tapat, kā arī tā brālis Karlis IX, bija
kešs dzejas mīletājs un pēcsūtīja Malherbam kā dāvanu 500 dalderu. 1600. g.
ceļoja cam Provansi Indriksa IV līgava Marīja Mediči, Malherbs izletoja šo
gadījumu, nolīdams pēc viņas kājām samīnamu odu, kura zināms eildi,
nāja Marīju, kā tū veem spēja; tas jau apreksi pārogofa tai, ka tā dzemde
šot delu, kurš uzvarēot turkus, un tā drusku pēcēslaiķā pēceojas par
mūdūlmanu asarām, kuru deli ešot bojā cam viņa varonību. Pēc visas
prosaības un tukšības oda atīkīras cam varsmās spēku, skanībā, bet galvenai,
— cam gaišītu; ta var lasīt no sakuma lide galam bez kadām pūlēm sepa.

Janas det. 1605. g. Kalherbs devas uz Parīzi, Indrixijs IV vāļojas to redāt par galma un deoa tam darbu. Kēniņš gatavojās uz apbraucumu, ko tas gribēja izvest pēc provinču teesu stāvokļa uzkāršanas, bet Kalherbam bij eprēks uz slāvet šo kēniņa celojumu. Izpildidams šo, pavēli, Kalherbs nācaenīgā veidā izsakās par savu minšo kēnišķīgo protektoru:

Quand un roi faisnant, la vergogne des princes,
 Laisnant à ses flatteurs le soin de ses provinces,
 Entre les voluptés indignement s'endoct...

Kad kēniņš - slinkis, prinču valdītājs - kuris, atstādams savam glaimotājāem (lišķāem) savu provinci rūpes, stāp baudām nēcēnīgi, zomeg, eonauā, tam izrāda cēnību kix izlokoctes un, ja var sacit taisnību, naizdarot nozēdžību, - to pārdzīvodami mēs jūtam tikai apņecēvinumu, tikānu.

Divs pēc tam ecēla Kalherbu par stallmeistaru ar 1000 livru beclu algu gadā un ar pienākumu, pastāvīgi atrasties pēc galma. Jā ka Indrixijs IV, ne, skatot uz savu cēnīgāmo vēcumu, arveenu vel turpināja mīlestības dēkas, tad Kalherbam bij jāpacet mīlestības vestulites galma damim. Šīs vestules rakstītas no 50 gadu vecā dzējnācka pēcēš 52 gadu vecā saladona, nepēdēvija it nebūt pēc sliktācēem Kalherba varōjūcēem. Indrixijs IV, ja tas arī nebija skops, tad tomē tas bija tāpīgs un Kalherbs, kurš to cildināja pēc dzīvības, aizmīrta to labprot pēc naves. Kalherbs kā raksturs, nav nēco zimpātisks. Kad ta dēls bija duclā kritis, Kalherbs cēla visu pasauli kājās, lai dēla partu dabutu uz āšafotā, viņš ludža, klanijās, rakstīja lugumrakstus gan dzējā, gan prozā, brauca uz nomatni pēc Rišēljē gaustēes, sa-āustējās cēfā un nomira 16. oktobrē 1628. g. Parīzē. - Staata, ka tas uz mīstāmas gultas izlabojās kadu gramatīkās klfudu pēcēstevim, kas bija nācis tam dot sveto meclastu.

Kalherbs sacereja odas par godu karījai Mediči, Ludovīkam XIII, karli, nalam Rišēljē, no visēem šēem dabudoms labus algojūmus, pēdējais to ecēla par valsts rentmeistaru. Pēc tam Kalherbs sacereja dzējolus par godu daādēim augsta stāvōšām personām, kurās arī neatstāja viņu bez atalgojuma. Bet tas neratnceja viņu pēc tam tos lamat no pasaulis arā, ja viņš atrada atalgojumu par nepactākošu. Ap to laicu jau bij atvērts slavenais hotels Rambuljē, un Kalherbs bija tur labi cēcēdēits vēcē. To pēnēma tur kā franču dzējas karali. Bet vislabāki tas jūtās savas skolas pēcēstāvju vidū, kad tas sodeja savā Parīzes dzīvoklī vecā platā kreslā, apotats no savēem pēcēritējāem un izlabodams pēc viņa sojē kresla atnēstos dzējolus, divs stingri uctrukdams

D. Sal. Prière pour le roi Henri le Grand, allant en Limousin.

7. matkošai varsmāi, nepareizām teiksmām, drīz zēlīgi izlabodams dziesmeņa venglus
mīksklus; tad tas patiesi jūtās kā karalis.

Balzac (Balzac, 1804-1854) saka par viņu: Viņš apsprieda, izšķīra ģeondiju
un participu atšķiras, kā kad tas butu strīdus starp divi vāimīgu tautām,
no kurām katra vēlās pāriet otrās robežas. Vismazākā valodas kluda, vismazākā
karakofonija, slīkta skana sacēla viņa dusmas. Viņš pagāēja prozaisku konstantu
ciju, neatlāva nekādas dziesmas svabadības, licencijas, pagāēja, lai katra varsm
pēc nozīmes butu kas vesels; nepelāida hiātu (vokālu sastapšmas), pagāēja, lai
lai rime, atskana butu tāda ne veon pēcēš auss, bet arī pēcēš acs, neatlāva p.p.
vārdu ig -ant rimet ar vārdu uzent; leedza rimet veenskarīn vārdu ar atvasi,
numu (p.p. jons un sējoms), vārdus, kuži tuvinēšēci pēc nozīmes (p.p. pērem mīci)
u. t. pr. Malherbs, kā rēdzam, izgāja uz reformu. Viņš pats savās rāžojumās
stingri ceveroja visus šos likumus, par tam tas arī viņus ne-atlāujami ilgi
laboja. Daudzo anekdotu skaitā par viņu ir arī tāda. Kadš ātrāitnis iz pro.
vīnces uzdeva tam sacerēt dziesoli uz viņa sevas navi. Malherbs rakstija to dziesoli
divi gadus. Kad tas pēdigi bija gatavs, tad bedas izcēlūšais ātrāitnis atscijas
to pēņemnt tapēc, ka bija jau paspējis apsecevotes, otrreiz.

Malherbs kultiveja galvzīnām kastām odu un pārnese tajā visas klasis.
kāš odas īpašības, visvairāk Pindara ^{odu} savādības, t. i. mitoloģiju, zāras personifikāci
jas, apeteozas, daudz tropu - gleznainus izteicēnus un figuru, bet visu to viņš,
kā arī ta pēckriteji, atīkaidija ar franču domašanas prātīgumu un gāišību.
Malherbs pats par sevi tureja leelas domas, leelas lectas. „Tas, ko Malherbs rak.
sta, palikšēes uz mūžu mūģēm”, tas sacija. Viņš izsaka pārlēcību, ka Ludovics
XIII pārlēcū laimigs, atrāzdams viņā sev tadu dziesneeku, kura slava allāšm
pārees uz pēcnācējiem. Šīs domas ar viņu dalija arī visa pseido-klasiskā sco
la, kuras jēģumus izsacija tās slavenais teoretikis Boalo sekoši:

Enfin Malherbe vint; et le premier en France,
Fit sentir dans le vers une juste cadence;
D'un mot mis en sa place enseigna le pouvoir,
Et réduisit la muse aux règles du devoir...

Pēdigi (t. i. pēc vairak jeb marak neizdevigēem mēģinūmēem radit īstu dziesu)
parādijas Malherbs un pīcmais Francijā skubināja ^{izmot} vārsnā istu harmoniju;
volikdams katru vārdu savā veetā, cādija ta spēku un veita mūģu likumom
un pēcnācūmām. Valoda, izkopta no šī gudrā rakstnēca, nesnēdz no tā laika
neko vairs rupjī smalkai ausij. Stancas sāk ceerastes ar grāciju, varsmā ne uz,
drīkstas vairs uzbrust varsmāi. Visi atģina Malherba likumus, un šis uģticamais

vadonis der par pasaulgu, pat mūsu laiku autoreem." 1)

Boaloim nule pcevestos pantinōs taisniba tixtal, cik tas atteccas uz Malherba nopelneem par valodas, se viņa rigorisms bija veta, ta ka viņa atrada valoda galeji chaotiskā stāvokli: to darija raibu daudzums barbarismu, celušos cauc grāmatnecibu. Kā Indriķis IV uzzādāja ir Francijas spancešu zaldatus, sacīdams: „Bon voyage, messieurs, et n'y revenez pas”, tā arī Malherbs izdzina no literatūras valodas šos barbarismu pulkus. Par saturu, t. i. par savu lirisku ražojumu idejām, Malherbs rūpejas vismazāk, un tās var ar pāris vārdeem apzīmēt, sakot, ka tas arveenu stāveja par valdības intresēm un uzvarīga vairuma. Kas atteccas uz tā cespaidu uz literatūrā, tad tas ir skaidrs iz visa pseudo-klasiskās skolas rakstura. Kopš Malherba kļuva aleksandriskā vārsmā, kurai tas deva stingrus likumus, par pārvaldošā franču dzejā. Lai gan pēc dažā kritiķi domā Malherba pantini esot „domu un radošās fantāzijas nabagi”, tad tomēr tee apzīmā franču gara virzeenu uz „bon sens”, uz gaišu sapratību un pesterdošanos pēc lesluma un Francijas pasaulgūdras uzgerdošanas.

Epochas satiriskais virzeens izteicās politiskā pamfletā, pagīstams zemu no saukama „Menipeiska satira” (Satire Menippie). Ta patceci ir coverojams ražojums, jebā ar ceevestā no tā laika notikumeem, bet tam ir literariska nozīme dēļ asprātīgo un daļveunīgo uzbrucumu pret ligu, t. i. ģīru katol.-spancešu partiju, kurā neatzina Indriķi IV un pabalstīja pilsoņu kara ar spancešu zelta palīdzību. Tui laikā, kad no valsts visām kartām izvēlatae deputati, sapulceti Parīzē no šķājenas leelkunga, izklida, nesca neizdomājuši Francijas glabīvam, kad garidz, nesciba atklati sprediroja sacelšanos pret likumīgo ķēniņu, aizrandama sev lēdz gara tūnšo masu, septīni Parīzes patriotiski pilsoņi noņēmas darbotees ar pulvu un vārdeem pret katolicisma intrīgām un mēlnesībām un atklat visus līgus nodomus un nozēgumus. Tee bija: dzejnecis Jāns Dūrans; zinātnecīmu vakt noekci Jāns Pasera (1534-1602), latīnu disertaciju un franču mēlestības un mēdības dzejolu autors, un Florents Kretjens (1546-1591), Jāns Līljo, padomnecis parlamentā (1540-1619) un nopeltnu kanoniskū traktatu autors; pirmais, kurš ceevstīnāja domas par „Menipeisku satirū”; macīts jurists Pjers Pātū (1539-1596), gaļikānu baņicas brīvības autors, kurš uzzājis Fedra fabulas un vectungotu likumus; tcesnesis Nikolajs Rakens (1550-1608) un kanonisks Pjers Leroa, kurš sapulceja pēc sevis šāda namā satīras autorus un sarakstīja tās pirmo daļu „Catholicon d'Espagne”; otra daļu iztāisa „Līgas frūdes”; trešā „Explication du Fligivero d'Inferno”; ceturkā, sastāvosa, no maceem satīriskēem gabaleem, ta peeder Līlam Dūranam.

1) Lc. Boileau, Art Poétique 1 v. 131 p.

9. Pi satira, pēdzīvotāma viena pašamēnešā laikā četrus izdevumus deva stipru kroceņu ligai, izsmēdama un atklādama visas vienas pretenzijas un intrigas. Partijas, kuras turojas pēc Spānijas un Lotaringu loalkungeem, ceveotas satirā šarlataņu veidā, kas nodarbojas ar katolisko nomazgāšanu ar esen, cem, pastāvosiem no zelta pulvera, pensijām, apsolījumiem, loalizām frakem. Komiskā veidā uzveca ligas depulatu procesija, kas dodas izvēlēt sev ķēniņu, salāsīdams no fonatiskiem mūkiem, kas pārvertušies zaldātās, tad izsmēdā pate ligoneoku sapulce, kurā cildina ticības un pilsoņu karu. Majenas loalkungs, uzvests uz skatuves, izsaka viņam īpašīgs izteicēnās, deevbijīga slop, kavās toni, esību, sabojāt un ignūcināt Franciju, Romas legats turā italešu valodā ceveototi runu, parādīdams to ar izgaucēncem guerra! Kardināls Pelleve, lai pōrādītu savu zinātneocību, runā aplaunības pa latīviski. At, pralības, launi uzbrukumī, griezīga zobgalība, daudzekst rupjas un ne pilnīgi pēeklajīgas, pilda šo panifletu, kas jo daudz palīdzēja Indricim IV atmāskot un ignūcināt tā pēctecēns.

Nākamā laika satīriki atāķiras ar ne mazāk griezīgu viszēnu. Tie ir sevišķi d'Obinē un Rōnē. X

1550-1630. Teodors Agripa d'Obinē (Theodore Agrippa d'Aubigné), kura dzi, ves apraksts ir nosols romāns. Tas pēdzīma 1557. g. Sentonāā, tā tēvs bija kungs, genots un krietns karavīrs, mātē bij ceveojami macita seveeste, tā lasīja oriģinālā Baziliju Leolo un rakstīja par to komentāru. Teodors Agripa esāka macitees 4 gadus vecs, un 8 gadus vecs budams tas ne veen prāta pa latīvis, ki, bet lasīja oriģinālā griezū filozofu Platonu, kuru tulkoja un ^{nodarbojas ar} prāta ar abro, šū valodu. Devitajā gadā tēvs to aizveda uz Parīzi. Teem cevrita frankt cauc Amboazū, kas nu pat bija apkauti hugenoti, kuru galvas bij uzmontas šķopu galā. Tēvs dīkti izsacīja savu ignūsmu, cauc tam izceldams pūla dus, mas, ar mokām viņi tik algainājas no ceaidneceem. Izbraucot no pilsatas tēvs lika delam zvēret, ka tas atcebs nokautos. Parīzē nodeva zēnu audzina, šanā pēc slavenā humanista, hugenota Bernalda, Drīz Bernaldam bija jābeg un tas ņēma sev līdz ^{savu} desmit gadus veco audzēni, Bernalds un tā cēla beēvi krita katolu zaldatu sorās un visi tapa, kā sextanti, notevoti uz nāvi. Tas bija pirmais un nebūt ne pēdejais naves spēcēdums jaunajam d'Obinē. Ka, tolu ofiseceem eopatikas drošais puika, kuru pat nepōrvortās vaigā, dzi-dedams par tuvo naves sodu, kaut cauc esākas muzika un zēns laidas doet, cauc kom semantōja vel vai ak ceaidneceu simpatiju. Gūstakņus nenoteesajā, bet ceedi, naja ceetumā, pāclēscot teem par sargu slopenu hugenotu. Tas aizbega līdz ar

11. nebija arveenu ar meevu ar ta greezigo pateozigumu.

Višs kārds hugenotu un sakrošanās ar katolicism d'Obinē ņēma virdarbīgu, ko dalību, bet 1543. g. tas preecejas un dabuja līdž ar svevu lealu pūru.

Kad Frīdrihs II tapa par francužu ķēniņu pēc savas slavenās mīšas, d'Obinē drož atstāja viņu: renegatība to uztrauca, no ārdetais hugenots nu vareja esaprast, kā var no savas ticības atkāpties aiz valsts nolūkiem. D'Obinē stasta tā par viņu šķiršanos: Frīdrihs atlaidis viņu deergan laipni, bet atkurīgi, no drovim d'Obinē atgriezies atpakaļ, prasījis: „Kūngs, sakait man ne kā ķēniņš pavalstniekam, bet kā draugs, par ko jūs mani censtat?“ Frīdrihs bāls tapis, kā arvecu, kad nācis dvāseles uztraukumā, atbildejis: „Ka pēc jūs tik stipri mīlat La-Tremula?“ (Tis hugenots kļuva tagad par Frīdriha esnaidnieku). Bet, kūngs, jūs paši mīlejat viņu.“ — Es mīloju viņu agrak, bet kamdēļ jūs nemītejatees viņu mīlot līdž ar mani?“ — Es uzangu tai lai, kā, kad uzticāmi laudis izturējas nelaimi, esmantodams pārlecību, ka no šot savu draugu tik kamdēļ, ka tas nav mīli kūngam (monarcham), nov go. diži.“ Frīdrihs palika kļusu, tad tas apķera un^{to} skupstīja d'Obinē. Tā nu šķīras vece draugi. Triplikam viņi izlīka un isi pirms Frīdriha naves d'Obinē eccela par sutni Nāsijā.

Reģenta laikā d'Obinē pārgāja oppozīcijas pusē, klūdams par tās galvu, tad pat tas izdeva „Sava laika vēsturi“ (Histoire universelle), kurā uz parla. menta spēcedamu kāpa sūdzējina no bēdes rokas. Apdraudets ar ecetumu, tas ar 20 cilvēku lelu vītu atstāja Franciju, aizdodamees uz Ženevu, kur to pēnē, ma decessā ar izplestām rokām. Lai gan tam jau bij ap 60 gadu, tomēr tas vareja sparīgi strādāt gan ar spalvu, gan ar zobenu un tūretis par veenu no pirmājiem zinātniekiem. kara lectās. Tam izdeva nostāprināt Ženevas mūr. rus. Tā ka viņš preeks tam iglectoja kadas baznīcas akmeņus, tad karstos hugenoti apvainoja par nozēgumu pret svetumu un notēsoja to celurto reig. ta mūžā uz navi, bet spēcedums netapa izpildīts un pēc dažeem mēnašcem mēs redzam to atkal labās attēcībās ar pilsatas. domi. D'Obinē mira Ženevā 1620. g., 79 gadus vecs tapis, estēkdams sūveem testamentes izpilditajiem, ri. koties ar ta raudzajiem papīriem pēc sava labākā eskata.

Kā jau izīdejam, pa kanju stāpām d'Obinē paspeja esmīlātees un cil. dinat savas koisības preeksmētā veselā dzējolu vīdā, kurī igtaisija kraju, mm ar nosaukumu, d'Obinē pavasaris (Le Printemps de d'Obigné). Viņa dzēja gaiši atēķīgas no. ta laika galma modes pērijas. D'Obinē dzējoluš ir daudz vupju, nādzējisku igtaisēmu, bet tee ir caudvesti no pateoziguma. Tikai

uz slimneca gultas, kur tas atgula aiz buncem jeb noķurina, tas kecas pie spalvas. Bet tas prata visu ātri darīt un šīs šīs atputas staipbrīgās tas sa- rakstīja vairāc svarīgu sejmūn. Dēdrijs protestants, ķēniņa draugs un padoma dēvejs, tas sacereja preekā ta galma tragediju, Circeja, bet viņa atklātība, ^{valstīdība} un pāsa ķēniņa un šī matis iglasesānās stingrā kritika nevarēja patint Indriķim IV, kurš tūceja, ka viņa grība ir visai naciņai lūcumis. Velti izmeģinājies, oģūt sava vecā kara beedra labprātību cāw zēlastībām un naudu, ķēniņš to pedigi padzina no sava galma. Bet godīgais d'Obinē turpināja aizstāwet ķēniņu pret ta ocaidnosku uzbrukumem, un tiku, no Ļenevas at gādinaja tam cāw vēstuli, ka palīdzējs tam glabtees iz ceetuma, un ka pa divpādsmit gadeem ķēniņa doonestā dabojis tik divpādsmit bunces kanjās, atsacidamees no vīteem atalģojumeem un godeem.

Sava žulti pret pilsgalminakem d'Obinē izlēja divi romanōs: „Barona Fenesta dēkas” un „Lira Sansi katolu miša”.

Visleclako popularitāti banda peeminetais pus-romans „Barona Fenesta dēkas” (Les aventures du baron Faineste). Tani ir galvenām kartām dialo, loģi, sarunas starp gaskoņesti Fenestu (no gr. gdivē d'ei, rāditees) un parizeeti Enay (no ēvā). Piemais tala muiģneekus, kas dzivo prokš' izvādītānās, cāw otrā muti runā moralizedoms pats autors. Barons Fenests it kā celil, pinda sevi divi franču muiģneeku paandres: juķu laiku rupģos laupita, jus un XVII gadsimtenā salonu caurģāģojus, tas loelidamees stasta, ka tas iz- sūtijis savus kalpus laupit pa ceļeem un kalneem, un pce tam dabujis laupijuma lauvas daļu, bet policijas rokās ķritušōs no saveem kalpeem atstajis vīnu liktemim. Bet rau, tas aiztapis Parizē un pūlās un ceclūt leclajā pasaulē - augtājā sabecdrībā; ja tam laimejas dabūt ceclugumu, tad tas rupģi glaimo nama mātei un nama tēvam; ja ja-izteek bez pusdeenas, tad tas baksta zobus ar tādā ^{cilvēca} ģģnesanos, kas pārpildits no barības, tas var veeģli ģģtūt bez krekla, bet netaupa naudu, pcekot visu jaunakēs modes kakla drānu. Vispārīgi raģojams pavāģš un autora morāle nava oviģģi augģtas proves, tak atseviģģas epizodes ir ģo teicamas ta laika raksturoģģas labād.

Pec Indriķa II naves d'Obinē izdeva jau peemineto viņa laika „Visparģģo vēsturi” (Histoire universelle, no 1550 līdz 1607.g.) divi sejmūš, troģģais sejmūš, kurš ģģnāca drusku velak, bija pilns tadu pārdroģģu patcesību, ka ta parla- ments liķa sadēģģinat, un ta autors, beģģa uz Ļenevu.

„Histoire secrète de Theodore-Agrippa d' Aubigné ecrite par lui-même et adressée à ses enfants” - ir rakstneeca autobiografģģģ, kurģģ tas saka, ka naves

13.
spēcīgums par tam, ka tas Zēnovas mūru uzcelšanai nēmis atņemus no ka-
das bagnicas drupām, bijis ceturtais, tam, par ledu godu un gandarījumu (satis-
faction).

Ēt vidzēlīgākais d'Obinē ražojums bija satīviskā poema, Les tragiques
donnés au public par le larcin de Promathée, izdota 1616.g. Ta ir tā kā tada dre,
jiska pastara teesa; tai ir 7 dzēdojumi, katram no teem ir 1200-1500 vāc-
mu. Šis virsraksts dots pēc iespēšanas psemai tapēc, ka tās autors baidīda
mies par tās vajāšanām, izlek - izskaidro tās iznācēnu, it kā kād la su,
lainis Provojetijs butu ta virsrakstu nozādis, kā tas pato atzīstas ražojuma
pēcēšvārdā. Poema apraksta tumā un gūto Francijas stāvokli pēc Basto-
lomanā naktis. Pirmais dzēdojums ar virsrakstu Misère (Līcetas, posts) vāda
zemes izskatu. Ta kā apsēta no misonāem un gūvēšiem, starp kurcēm klist
dereti zaldati, neāēlīgi laupitaji, asins- un laupījuma kāvigi? Šis dzēdojums
telo Francijas postu pa hugenotu un katolu kara laikā. Otrajā dzēdojumā,
kuram virsraksts Le prince, dzējinēeks ceļup pat kēninoones - mates un prin-
cešu gulamās istabās, kur tās spēlē kartes, pēc ka viņests ir viņu mīlesti-
ba. Nav iespējams ne talkot, ne citēt šo skata kodīgas vācsmas. Taurais
un tikumīgais hugenots ceranga Luvrā izglutinatus kailus-izģorbtus jau,
nēklus, pēcēk kurcēm vrsi klanas. Tas jantā: par ko teem dod tadu godu?
Vaj tce komandējūti armiju, glabūši kēniju? Tam atbild, ka tce kēnišķi,
gi minoni, mīlūji. Še speciēls apvainojams akts pret Karli IX un Indriki III.
Dzējinēeks sauc Karli Lotaringēti par asinaino kardinālu, Katarīnu ka,
diēi par palaidnigo florenceeti, par elles markatondereeni, sircēni. Nolade
dams pavesta varas velti valkēšanū, kas bijuse par celonu visam Franci-
jas postam, tas sasnēdz augstu dzējisku daļrunatribu, lixdams pavestom
runat sekošu leelīgu tiradi:

Es pazīnoju, ka bezteesiba ir teesiba. Tas, ko es noladu, nevar tapt
glabts, ja to pat gribetu pate debess; es atļauju nelikumus, nosēku, ka
fakti ne-eksistē, daru ir taisnības netaisnību; es vēcēnā minatē izglabju
nosoditus un sūtu debēsīs viņu veselū pulku, es daru no dublēam ^{netīrības} vē,
nīkus un un samaisā kēnīnus ar netīrumāem - dublēam, es loru svētos,
man paklausā enģēli. Šim pasaulē visa pirmāis celons, ^{es} es varu pār-
statit eili debēsīs un debēsīs eilē. Klān kā originalā skan šī sparīgā
monologa pēdejas vācsmas:

Je fais de boue un roi, je mets les rois aux fanges; Es daru no dublēam kēniju, es ne-
Je fais les saints; sous moi obéissent les anges; Es taisu svētos; man klāusa enģēli;

Je puis, cause première à tout cet univers, Es, premiers celons procks visas što pasaulē.
Mettre l'enfer au ciel et le ciel aux enfers. Vasu pācēst olli dobesis un dobesis ellē.

Trešais dzēdājums. Felta pils (namis, ēkas Cour d'or) ir pilns ligsmas fantozijas.
Fēlsirdība un Moers ludz Deevu, atcebt viņus nospēdošo netaisnību, Deavs
pēcēlās, pasaulē nācēb, cilvēce trīc, iz nobāluša kēnīnu rōkām abstrainām,
kuņi nicinājuši humanitati, kriet asinim traipītee scepterī. Deavs virzās
uz Felta pili; šausmīgu ēku, kas uzcelta no kauliem un galvas kausiem, kuņi
salāisti kopā, sakīti ar asinim, pēlnēm un upuru smādrēm. Tur sa,
vecoti visi netikumi, dzējnēka uzskaitīti, un sed tesnēdi, šee, kēnīnu patva,
fas izpildītāji, kuandami nozēgumu uz nozēguma. Taisnība - Trešība, sa,
plosīta un noraudājūs, parādas Deeva trona pēckšā ar sudzību par nodarītoem
tai upvainojumēm. Debesis ta remdinata, epreceeta, bet zemes virsū velkas
gāca vinda upuru, sutītu no cilvēku taisnības uz sātū. Mococlu pēckšā
ir Dībuzgs, parlamenta pādomeēks, sadēdinats kā sextants un Indrīca IV
pavēli... Nākamē dzēdājūsi ir mōrenaki un vājaki.

Ceturtais dzēdājums, zem nosaukuma, Ugunis reprezentē reformācijas
uzvaras himnu. Drama, kas uzsakusē zemes virsū, beidzas debesīs. Pedejee
trīs poēmas dzēdājumi: Vāzās (Kēdes), Atceebība un Tiesa, sacereti daudz
slaku, ir eoverojami vājaki par pirmajiem dzēdājumiem, sevīki pas pasta,
rās teesas aprakstu. Visu kopā saņemot var teikt, ka šī satīra - d'Obinē
vislielākais dzējiskais rāčojums - ir jo eoverojams, grandiozs darbs, ko pēcnā,
ceji aizmīseši. Tīk, pedejā laikā saktis d'Obinē laudros rakstus gatavot
eepēcēšanai pilnīgā izdevumā. Starp XVIII. gadsimta sastopamēnu sīkām vīri,
nēem Teodors Agripas d'Obinē savā vecumā parādas kā kads milāis, ko
akurat liktenis tīi parāgājis, lai parādītu, kadi vīri bijūši - dzīvojuši
agrak.

Val leilaka nojime kā satīriķim ir Matūrenam Rone (Mathurin Regnier).
Tas pēdēma 1573. g. Parlē, kur ta tēvs, budams pilsatas vecakais, tureja
vecinicu un deva savu zāli kāzām un ballēm. Rone mātē bija parīslamā
galma dzējnēka Filipa de Porta meēzīgā māsā. Tadā laikā zēns dabuja jau
no dimtas cenšanos uz droju un pēc tam viņam bij izdevība, dzīvi uzlūkot no
tās puses, kuņa pa laikam mēdz būt apolepta pēcklājīgu burčūju bērnum.
Matūrons dabuja labu izglītību un eesāka dzējot ļoti agri, pēc kam tas savōs
pirmajās rāčojumēs nēma par savu parāgu de Porta, skanīgu, bet vājaku,
tura drojolu autoru. Pēc tam viņš kēris pēc drojas šķītes, pēckš kuņa tas
sevi sajuta eedzīmusās spējas, - pēc satīras, tamē vājadam, šausdam savus

15.
Ediz. pilsonius. Viena satiriskā rēģinumu nepatika mājas, tēvam. Kad es biju
māgs puika, stāsta Matūrens Renē kādā savā dzejolī, tēvs daudz kart rāja ma-
ni, draudēdams ar rīksti par mānām dziesmām. Viņš sacīja man dusmās:
nelecti, met dziesmas! ko tu cēsi no tāmi? tava mūža ir bezauglīga, ja
tavs tēvocis paspēja pacelties ar šo mākslu, tad tu tevšam pcevilsoes. Nebi,
ja Renē vel no bernu gadeem arā, kad to sutīja uz Parizi un, lai to no,
verstu no dzejas, tad cerakstīja to garīgo kartā un nodeva sākumā tēvocim,
kurš bij arī abats. De Port's bija pavīsam nespējīgs vadīt jaunekli. tas ne,
kad nebija mājas; tas vaj nu stūmas pē galma, vaj sēdīja pē kāda mēla,
sta. Pats sev atstāts, 15 gadus vecais Renē eklusva Parizes dzīves zveņģi, pē,
stojās pē kādas literariskas bohemes, ti. tikdanda kā vāzanku beedribas
un eklupa tā sacit pē viscem lauream jeb laureos garos. Savus beedrus tas
pats raksturo tadā veidā: „tee taira no Parnasa lauream butelai koroku,
teem musīgas un fatalas galvas sapes, un viņu vecnīgā pasparne - hospitāli.”
1593. g. 20 gadu vecs Renē devās kardināla Loajēz's (Joyeuse) svītā uz Romu,
kur dzejnieks palaida astoņus gadus, vezdams izglaidīgu dzīvi. Romā pē tam
Renē nodarbojas ar klasisku un jaun-italiešu dzejnieku studijām; pēdējē
tam nepatika, bet no klasīcem tas sevišķi emihleja Juvenalu un Horacu.
Atgriecees uz laiku Parizē, tas no turēnes cīta labdara svītā celoja atkal uz
Romu, un atkal ne uz ilgu laiku. Matūrenam Renē jau 30 gadi, bet tam
nav vel sabēdrīka stāvokļa, tas pārdomā, kā izēet laudis: vaj sestees uz
skolas solu un pē pabeigta kursa godīgā kartā dabūt quaidzveeka veetu,
vaj meklet laimi pē galma? Galms un galma etikete bija pretīgi viņam, kā
cilvekam iz tautas, kā svabadam latīņu kvartala pilsonim, lai gan pē Ind-
rixa IV galma šī etikete nebija sevišķi apgrūtināša, bet viņš ļoti bistās, mirt
šēnķi jeb šogmalē, tomēr stradat tam netik. Un lūk, mēs cerangam viņu līdz
ar Malherbu saceram mīlestības pantīnus pēckš kēnīņa. 1604. g. viņš dabuja
garidzveeka veetu (prebendu) Portā, bet pē tēvoča naves - ar abatiņu, tomēr
tas neizbeza savam liktenim: viņš nomira Ruanas trakteerī, nepārmaini,
jis savu dzīves veidu, atgēdamš dzejolēs visus savus netikumus, nomira,
tik ko sasneedzis nobredušus gadus, kauna slimībā, ko atveda no Itālijas, no-
mira 1613. g. kadus 40 gadus vecs.

Ta ražojumi⁴ nav pē skaita, sevišķi daudz. Tas saka pats no sevis, ka ne,
mot spalvu rokā, ta viņam lecoates tik grūta kā galceru verza jeb gūstekna
airis. Viņam patik Horaca pasauls. urskats un viņš sludina to, pēveconodams
pē epikuraisma reliģiozu indifferentismu, bet satīrus pārdošībā viņš est ta.

17. Arkadija, kurā XVI. g. bīstentē sasniegta līdz 60 izdevumu. Ta sacereta prozā un pantimōs jeb dzejā pamisū tadā veidā, ka proza savceno atsevišķas eklogas un dzeesmas, izlaisidama rāmi jeb budama par apjomu, kuŗā šīs - eklogas un dzeesmas eopitas. „Arkadijai” pavisam 12 skati, sūzeta, stingri nemot, nav, tapec, ka dzejnieks nepiegrēcē uzmanību darbibai. Dzejnieks eved patē savi zem varda Sīn, Ēoro, melaimiga mīlakā, kuŗš atētaj Itāliju, mālas pa pasauli un pedigi ee, maldas laimīgās Arkadijas mēžos, kur dzīvo nevainīgi gani. Sīncero sastop tuš līdzjutīgas darēseles, stasta par savu mīlestību, ko jut pret Amasantu, klausas cita gana stastā, sarīko rotālas pēe savas mātes sibillas, paraganas Masi, lījas kapa un tad aizrauts no najades, udeņsmēitas jūras dibenā, nonāx pa apakšūdens ceļu no jauna Itālijā. - Tas vel nav romans, bet eklogu, ganu dzees, mu - pastoraļu virsne, kuŗas grozas ap veonu centru, ap veonām un tām pa, sām personām, telodamas dabas skaistumu un sentimentālu jauneklīgu mīlē, stību ar evedēumu un epiloqu, jeb ar preekšvārdu un pērvārdu.

Šī poema, šīs romans patika dailās formas, dailo jusmu dēļ un dēļ maks, las, ^{caur} kuŗa tamī sarcenota vidus laiku dāmas kults, seveešu ceenību, kalpojums seveetei, ar to laika dzejnieka jutu psiholoģiju un galvenām kartām ar to ap, stakli, ka šīs tads ražojums saskaneja ar sabēdribas zinamas dalas vēlēšanos pēe tadas dzejas, kuŗa neencēgtu dabas reprodukciju, radību, bet tās papildīnu, nu.

Tēkabam Lannacaro bija Spanijā un Francijā daudz un slaveni savā lai, kā pēekritāji, pakaldarītāji, pēe kuŗeem romana elements nom pēegalīgu pā, svaru pāe līvīsko elementu.

Torquato Taso (Torquato Tasso, 1544 - 1595), „Atbrīvotās Jeruzalemes” autors, - katolicisma restaurācijas laikmeta tipisks preekšstāvis Itālijā, sacereja 1573. g. ganu dramu „Aminta”, kuŗa tad pat tapa uzvesta un izrādīta ar lielām sekmēm. Šai dramāzētā eklogu rindā jeb virsnē Taso telo Ferraras galmi. Vi, na sāncensis pēe šī tēte - galma, Battista Guarini (B. Guarini, 1577 - 1612), sacereja ganu dramu „Mģticamais gans” (Il pastor fido). Šīs ražojums, kā rēdrams jan no paša vīroscata, ir pastoraļe, ta arī sacereta skaturvei, un caur sava satūra veenību stipri pāerspēj Taso „Amintu”. „Il pastor fido” kļuva par parangu ve, selai rindai elegantu dzejnieku idillēi.

Ganu romans. Tots ganu romans, populars un ar eespaidu, paradījās Spanijā 1545. g., tas bija Montemajora „Diana”. Torģis (Chorde) de Montemajors (Torģe de Montemajor, 1520 - 1561), no dzimuma portugāļietis, parādas ar savu „Dianu” dēļ šānbām par Lannacaro „Arkadijai” pakaldarinātāji, butnīgā starpība pastāv eekā tamē, ka Montemajors pēegrēcē everojanu vairax verību episkai dalai, jēbšū arī

Kad cerangat nu visus viņas pecludzojus?

Alcests.

Pas tam,

Ka sirds, ak, prasa nedalitu mīlu,
Es atnācu šē, eegūt uzticības ķīlu. . .

Filints. Ne, ta gan nesagroztu man galvu! . .

Alcests. Pat nelaimi, ak, mīla nepadodas prātam.

Pēc šī garā skata seko cits, kurā Oronts apgalvo Alcestam savu draudzību, tad viņš lasa šim mulķīgu sonetu preekšā un saka:

Oronts. Bet jūsu domas? Nūle nāk man taisni prātā,
Ka pateikt gribojat, vaj laba mana sonata gan tada?

Alcests. Jūs' preekšmets, atgūstu, ir diezgan scutelīgs:

Mēs mīlam, ka mūs slavē. Nav^{vel}ilgi,

Ka devu draugam pādumu. . . .

Kamdēļ jūs rakstat? es jūs vaicāju;

Kads vells jūs rūda, beidzot est likt espeest?

Febvādus nurgus izdot, veenīgi var pēdot

Tik nelaimīgeem autoreem, tos gūnda bads.

Jel klausēet man un atstojēet to viņeem.

Ta kaisle rakstīt, rakstēet slopeni,

Bet ceenijamo vardu, kā sauc pasaule,

Jums patik mainīt bez jebkadas vajadzības

Pret mulķa vardu: neatzītais dzejneers!

Oronts padīgi aizeet, sapīkstots caur tādū spreedumu. Otrs celeems eesākas ar skatu starp Selimenu un Alcestu. Šis pārmet viņai koketību, nemeerā, ka ta peenem Klitandru.

Selimena. Kā uztraukti jūs un kā netaisnīgi!

Pec galma tam ir svar —

Un manā sudzībā. . .

Alcests.

Ak, gūdeet jel to!

Selimena. Pret visu pasauli jūs esat greizsirdīgi!

Alcests. Pret visu pasaul' — ja! Bet jūs, kā rēdu,

Pret viņu pasaul' degat mīlestības loesmās. . .

Selimena. Un jūs to tagadim man pārmetat?

Jūs, ko no viņeem citeem atēķīru!

Vaj labaki, ka veenam pašam

Es atdevense preekšrocību?

Alcests.

Kan preekšrocība? Bet caur ko? — es nesaprotu.

Jel izklidīneet beidzot sāubas. . .

Selimena.

Caur ko? Caur pārlocību, ka man esat mīlami.

Alcests.

Es butu preecīgs, ticēet to no visas dvēstles,

177. Bet kur tee paradīzumi? kā aplēcības?
Selimena. Bet ja teiktu teicu es:
Alcests, es mīlu jūs — un vaj tas jums ir maks?
Jūs allaž neticat?...

Alcests. Es ticot butugatavs,
Bet kas lai apgalvo, ka jūs tos pašus vārdus
Ar rasi nule citeem nesacījat?

Selimena. Rau kas domām, ar kam mani algojat!
Rau jūsu kaislā, augstā mīlestība!
Nu pteetck! tūdal visas šaubas izkleedešu:
Ko sacīju, to visu ņemu atpascal;
Es maldidamās runāju.

Ne, nepeelidzinoet vis man,
Ka pceviluse jūsu jūtas, jūsu apziņu —
Nu viss ir beigts.

Alcests. Par ko jel mīlu jūs!
Ar, kaut es izrautos no jūsu oespaida,
Es pateiktos tad augstām debasim,
Es neslepju, ne, es jo karsti vēlejos
Jz savas sirds kaut izraut jūsu klūmu telu,
Bet visi pūliņi par velti, — nezinu,
Par ko es nosodīts ar šadu mīlestību!

Selimena. Ja, ērma mīla! Ja gan rets kāds mīl.

Alcests. Fums teesa: ^{esmu} greizsirdīgs es, man visa pasaul' šausmīga,
Tā mīla smecklīga — tā mani nobeizs —
Ka pasaulē vel būtu kada līdzīga, to neveoms neteicos!

Pec Selimenas sanān vesi: Klitandros, Arasts un Elianta. Esākas pasaulīgas saru,
nas un pazīstamu aprunas, launas valodas. Rau ar kadām hiperbolām apber mīlestību
Elianta: Ne, vispār mīlestība citad' radīta;

Ja velti mīlako veommer ar laimību,
Ar mīlo seveeti tā dōtsel' pārpidīta —
Tas vinas vajības ar' tur par tikumu.
Tas izdomā pec tam, jel klausoet, — kadus vārdus:

Ja mīl tas bālu, — tad tā baltaka kā jasmīns;
Bet kad tā skaistule ir melna tā kā gress, —
Tad sauc vīns to par kaislīgu brūnetu.

Jo resnu seveeti — tas teic par leeliskumu,
Bet kalsna, — apbur to ar savu slaino stāvu
Un natīribas, negasemības valdzināts,

Tas tās par dailu palaidnību titulo.

Ja comīlojaes pundurītē, maginā, —

Ir sevisīgais skaistums mazā apmērā.

Bet mīlzu seveete, kas eedves' loolas bailas, —

Ta mīlakaža acim lookās esam deeva;

Ja plāpa šausmīga, — ta interesantā pilna,
 Bet klusu ceesteja ir — zelta novainība;
 Ja blede — gudrineece, ~~bet~~ mulķe — voentesīga
 Un visai laba. Visā mīlestību redz.

Pret mīlu seveeti ir mīlākais jo labs,
 Tas gatavs mīlēt visus leelos trūkumus.

Alcests. Es? ne, es it nekad. . .

Celeens beidzas ar tam, ka Alcestam uzmacas policija par Orontu apvaino-
 jumu ta pērsu kāšānas dēļ. Trešajā celeonā Filintāns un Akasts leelās veens
 otrā preekšā par Selimēnas uzmanību, ko šī vinēem pēgrecuze. Pēbrauc Arsi-
 noja un Selimēna zīmē tās portreju visšausmīgās krasās:

Nu, sakot veenu vardu: ta tik melna,
 Ka nevar uz to skatīties bez rebuma,
 Tis nelāga (Arsinoja cenāk).

Rau, kas par patīkamu veošņu!

Man nākas gūti izteikt, kadā preekā esmu.

Cenāk Alcests, Selimēna pāmet to ar Arsinoju, ~~un~~ šī apbež viņu ar kom-
 plimentem, sacidama, ka viņu uzteicot svarīgi laudis un, pēdīgi, ka Selimēna
 to pēevilot.

Alcests. Estadūs gadījumos neticu vis vārdeem.

Ir smagi šaubītees. Man vajag aplecības.
 Jēl sakeet taisni man, es rašu pateesību,
 Es gatavs ticēt, gatavs ceest.

Arsinoja. Vaj gribat? Nu tad labi! Ikaisti domats tas no jums;

Nu dodait roku, viss taps izdarīts starp mums.

Pē manis aizbrauksim,

Tur pērādīsīm kokotību, nodevību —

Un ja jūs Selimēnu aizmirst gūseot gribu,

Varbat ir bedu remdi tur mēs ^{labusim} radīsīm.

Viņi aizeet un ceturtais celeens sesākas ar Filintā stastu Eliantai par tam, ka
 meerinātī Oronts un Alcests. Viņu sarunu pātrauc Alcesta atnākšana. Tis sa,
 trecks caur Selimēnas nodevību. Tam nu ir pērādījumi. Atnāk Selimēna un sa,
 mīlejnūs atstāj veenus. Tas parāda tai vestuli. Ta atbild, ka viņa rakstīta seveetei.
 Cenāk sulainis pasacit, ka Alcestam jābez. Ar tam celeens beidzas. Pēktajā ce-
 leonā Alcests saica Filintānu:

Lūk viss, preekā kā jūs spējīgi!

Veens otram katru stundu postu gatavojāt —

To visu klusu panest? Ne, bet drīzak begt!

Cilveki saucatees, bet dzīvojat kā zverī,

Tau labak mežā tad, ar zvērem dzīvot verī.

179. Alcests paleek, nogaidot Selimenas noņemšanas. Ta cenāk ar Orontu, kurš pa-
gēr to pašu. Abi pastāv uz tam, ka viņa izvēlētos starp teem. Nāx Klitandros
un Arkasts. Selimena rakstijuse abeem, izsmēdama veenu vestulē otram. Tas
pat izsmēti Alcests un Oronts kopā. Kad vis nāx gaišmā, apomeetee aizeet, igne,
mot Alcestu, Selimena tam atzīstas:

Man tikko divēdesmit gadi,
Bet ventuliba šausmīga šīs godās!
Prot to man speka nav nebut,
Bet es jums savu roku dodu...
Un laulib's saites . . .

Alcests. Ne, es jūs turu sev par sodu!

Nu pilnīgi jūs pagāstu.

Prom! Man jūs nevajag! Jūs mani pēvilt spējat!

Jūs ^{tas} nekad vis nemīļojat,

Ka butu es jums viss, kā jūs it viss man bijat...

To atteicoties jūs man izrādījat.

Tada sīkaka iepazīšanās ar šo komēdiju vāda gaiši visus tās trūkumus un labumus,
tipi zīmēti meistariski. Alcesta tipā dzējnēks ceļojis visu žulti, kas tam sakrājušis
no visām launā dzenādaiām un netaisnībām. Launās, aspratīgās, neapīgās un nesirs-
nīgās koketētajas, Selimenas, raksturs, kas samaitats caur sabēdribu, kurā ta deivo, ir
maksimālistiski talots un skatā ar Arsinuju sasneedz visaugstāko pilnības pakāpi. Tā
ir šta raksturu komēdija. Darbība tajā der tik raksturu zīmēšanai, kurju atbilstība
iztaisa visu lugas intrigu, tajā nav nekādu zināmu pantēmēnu un viss viņas komi-
zitek iz tipu tēlojuma. Bet Ruso's pārmet Holjoram tikuma izsmēdāšanu Alcesta per-
sonā, tas neskatot uz visu tā mizantropijas celo pusi, tas tomēr nēloģisks un vāda
pateesi komiskas režimes - jutelību un pārspīlēšanu: sabēdriba ap Alcestu ir tiešām
neceīga, sīka, abzurda, bet ne tadā mērā dumpīga un nozēdēzīga, lai to cenistu. Prot to
var izturēties ar zobošanu, nicinašana, bet bezt no tās - nozīmē, tai pēdot pārak leslu
svaru tās espejai ar godīgu cilvēku!

Līdz ar vislabāko komēdiju Holjors sarakstīja tai pašā gadā ar ^{savu} vislabāko forsu
Le Médecin malgré lui (Arsts pret savu gribu, 1666). Lugas veela nemta iz vecas pa-
sacas, proti, iz Lopes de Vega lugas, Madridas tērauds (El Barro de Madrid). Nav ko
šaubīties, ka šī luga dzējuse Holjora komēdijai „Médecin malgré lui” par avotu, jēbū
par Holjora ģenialitāti nav ko šaubīties, tad tomēr vislaimīgākās komēdijas veetas
jasalīdzina ar saskanošām veetām Lopes de Vega lugā. Varones raksturs labaki zi,
mets spanešu nekā franču komēdijā. Tas skaišta valoda, komiskas ģitācijas,
dzīvi raksturi, jautriba, - viss ^{pat} saveenots ar franču lugā, kurās galvenā loma, Igo
narels, spid caur franču tēru tautas aspratību. Tai pašā gadā Holjors saraksti,
ja galma svētkoem pastoralī, gamūdzējas gabalu „Meliresta”. Nākošu gadu tās veetas
sacereja „Lucilesti”. Tad arī publika pedīgi iepazīnas ar „Tartūfu”.

Tapeomem, ka arī vispopulārākā Holjora komēdija „Tartūfu” - tapat kā „Vīcešu
skola”, „Sevešu skola” u.c. - saistās ar tam, ko dzējnēks ceetis no provinču grūdz.

1) Šo šo lugas sarakstījis cevekojamais kroovu literatur vēsturnēks Alunsejs Vaselovskis jo plašu monogr-
fiju, kas iznēcuse Maskavā 1884.g. zem nosaukuma „Spēdē o Moskovē. Kuzan'povē”.

necibas to laisku, kad tas kleijoja tur o savu trupie un varbut berniba no sa-
 veem audzinatajiem. Arkastigi intresanta ir šis komedijas ariza vesture. Moljers
 stradaja pec tas starp 1662. un 1664. gadu. Pabeidzis tris pirmos celeonus, tas note,
 mas to uzvest uz skatuves, coredams uz jaunā kēniņa atbalstu, kuram to laisku na,
 bija nekas kopigs ar karuisteem, galvas nokārejiem. Moljers izvēlejas arkastigi
 izdevigu momentu - Verzālas svētku deenas. Viņš uzveda glaimīgu bēdīgu, kura
 pārplūdita komplimentuam kēniņienei - mātei, no kuras svetulības viņš sevišķi
 bijis, bet tad zem trokšņa tika sezvests arī Tartūfs (. Tartuffe).

Šij kapitalai lugai ir tris redakcijas. Pirmās redakcijas rakraksts nav uzglaba-
 jies, bet ir oemesls domat, ka tajā bija vairak asumu un kōdīgumu, nekā tagadejā
 lugā; Tartūfs tamī taisni gariga parsona, ja nu ne eesvetits dvēselu gans, tad katrā
 ziņā klēvīkis, kas sataisas uz eesvetitanu.

Loetku deenu trokšnis nepācspēja lekulū, svetulu kleodacenus; kēniņene - mā-
 te bija nemeerā; Parizes ercbiskaps, kurš domaja, ka daudz las uz viņu zīmets, eesne-
 dra pret Tartūfu rakstu; luga tapa aizleegta un vis, ko kēniņš tūceja par eespēja
 omu darit, bija - zaldinat Moljera vugto pileenu ghaimu vardeam.

Dzejneeks bija stipri uzbudinats. Tas peerakstija vel divi celeonus klat un nekau
 trodamees lasija savu lugu preekšā. Līdzīgi Gribojedova lugai "Topo ope yka" Tartūfs;
 neatlauts izrādem un eespešanai, gāja leelā rakrakstu skaitā apkart. Tagad pret to
 sacēlas arī zemā garidznieciba: vceens mo tās locekļeem pasnēda kēniņienei - mā-
 tei brošūru, tajā prasidams, ne veen komedijas, bet arī tās autora sādēdžinašānu.
 Ši aizgutniba, kas jau gāja pār prātu pari, palidzeja Moljeram: kēniņš, nevēleda
 maes protuēt salopu taisitajas un šo ganus, atvēleja lugu izrādem pili un, pos,
 damees uz kara gājeenu, deva Moljeram mutes vardeem atļauju, Tartūfu uzvest an
 preeci leelas publikas teatri pec tam, kad tas darās vceetas bus mīkstinajjs. Tadā
 kartā parādijas, iznāca otra redakcija, kurā komedijai dots nosaukums "Trapneeks".

Pirmā izrāde notika zem leeliskas preekrišanas; pec parāduma akteris paziņo-
 ja to pašu lugu ritdeenas izrādei, bet no rita luga bij izņemta no repertoara uz
 valdības pavēli. Šai pašā deenā Moljers sutija divi savus beērus - akterus pasta-
 ratbs kēniņa nometnē; trupai šis celš izmaksaja 1000 franku, bet ceverojamu
 labānu tas neatnisa. Kēniņš atbildeja, ka liks caurskatit leetu no jauna; patam
 Parizes ercbiskaps izsutija cirkularu, kas aizleēda izrādit, lasit un klausitees
 komediju "Trapneeks", zem kada nosaukumā tā arī nebūtu. Tā pagāja pusotra
 gada, kurā laikā cirkularu, zināms, ne-izpildija visā stingrumā; pēncis Kondē
 ne veenreiz veen lika "Trapneeku" izrādit savā pili un lasit lasija to visā Francijā.
 Šo laika Moljers gatavoja trešo jeb tagadejo redakciju, kurā luga dabuja no jau,
 na savu pirmo vardu un kurā par patiku lellu teatrīm un cenzuras acu nova-
 dišanai tika pastiprinats smidinašanas elements. Šij redakcijai Moljers pee-
 veenoja pceekšvardu, kurā runā par teatra augsti tikrligo nozīmi, komiķi pee-
 lēdžina spēdiskotajam, aizrāda uz smeekla moralisko nozīmi un peerāda, ka
 viņa luga ne-izsmej vis reliģiju, bet tik lekulību, svetulību. X

Tagad iztilināšu "Tartūfa" saturu. Pirmais celeons eesākas ar tam, ka Orgona

181. Bernel kundze,
māte) Tartūfa aizstāvētāja, taisās atstat sava dela namu un to aiztura ta berni, Da-
mis un Marjanna, pate Elmira, šīs brālis Kleants un istabas meita, Dorina, kas visi
tās domās, ka Tartūfs leekulis, nelectis, negēlis etc.

Otrajā skatā Dorina stāsta Kleantam par Orgonu (kurš nav mājās):

Mūs' kundze jau pratu zaudējis pagalam savu pratu,
Kamēr Tartūfs to tusa valdzinātu.

Viņš ceeni Tartūfu kā pašu deevu,
Mīl vairak, nekā brāli, meitu, ceenu.

Pret to tam gaudeta pat pašapziņa.

Tas ļaujas visur vadītees no viņa,
Laudz, lolo, skupsta, glaudit glauda to,
Daudz, daudz reiz sirsniņak, kā savu mīlako.

Pēc galda pirmā deetā nosedina -

Fa ne-ed tas par sešiem - vel tik ceemat zina;

Top katris gardaks kumosinš ar viņu dalits,

Fa eekāsejas viņš, - jau tudal teic: Deevs palidz!

Pērtajā skatā Orgons (senākdams, uz Kleantu) A! sveiki, svain - paterci.

Kleants. Jau griebeju es eet, te redzu jūs un domaju: kur skreesi.

Uz laukceem arī nav vairs zeedōs plava.

Orgons. Dorina! - - (Uz Kleantu)

Nu, svaini, steigsānās nokada nava.

No rūpēm sirdī gribu valam tixt,

Kas mājās noticis, to vispirms verā list. (Uz Dorinu)

Kā pavadijat laiku, kopš es nebiju šē mājās?

Vaj kads nav saslimis, vaj visceem labi klajas?

Dorina. Bij kundze aizvakar ar drūdri ^{gauti} ~~visai~~ slima

Un galvas sāpes viņai ilgi neaprīma.

Orgons. Bet Tartūfs?

Dorina. Tartūfs! Nu kas tad tam gan vainas,

Tix balts, tix sarkans, peens un asiņs mainas!

Orgons. Tas labais cilvēks!

Dorina. Ar kundzi vakarā maz laba bija,

Ta vakar it ne drupatiņu nebaudīja,

Arveonu leelakas tai galvas sāpes kļuva.

Orgons. Bet Tartūfs?

Dorina. Bij vakarinās veens, un sarītees nu guva;

Tas pāri irbju noteesaja kāri,

~~Nekas~~ ^{ar} ~~cepesā~~ ~~neka~~ ~~tam~~ ~~neatlika~~ pāri.

Orgons. Tas labais cilvēks!

Dorina. Un kundzei narxts an' pagājuse,

Bez ka uz bridī acis butu aizvērouse:

Tix leels bij drūdžis, ka tas izbeedeja mūs,

Ka visu nakti ne-aizvēoram plakstinus.

Orgons. Bet Tartūfs?

Dorina. Taktūps jā krēdēni mēdžojēs pēc pilna galdā,
Tad tudāš gāja valdžināts no maega salda
Un savā siltā gultā cēksā veloes aši,
Tas begrūpīgi guleja līdž vitam brāši.

Orgons. Tas labais cilvēks!

Dorina. Ko nu tur lai gaida —
Mēs plizamēs tikmēr, līdž āderes tai laida,
Pēc tam tulit kad ai' dāudz veeglak bijis.

Orgons. Bet Taktūps?

Dorina. Pēc azaida, kā allaž dušu uzpravijis,
Varbut, ja kundzei pedjā dvaša stajas,
Mā tam, kā pemākas, viņš specinājas —
Ķau viņu sēdzera, gan labu teesu eda.

Orgons. Tas labais cilvēks!

Dorina. Bet nu par slimību vairs nava beda,
Tulin es eot un kundzei stastit gribu
Par jūnu laipnību un līdžceestību. (Atizeot).

Ķestais skats. Orgons, Kleants.

Kleants. Dorina, mīlais draugs, parciāi izsmej tevi,
Procsā tam tu viņai cemeslu jān dāergan devi,
Tāļ nenapņēms vis to laipnā manā
Es negribu jān kasteinat, — tā dara it parciāi.
No Taktūpa tā murgot irā tcešām gveirgi;
No tā tu apbūts tā, ka turī to kā Deavu
Un aiz tā aizmirsti tā bevnus, kā ai' seesu.
No veen, ^{ka jūn} no posta izvilās viņu izvilscūti
Un te nu viņš. . . .

Orgons. Pag' aplam sunajāt, but' labāk klusejūši.

Tā sunā tads, kas pazīst to par mar.

Kleants. Maz viņu pazīstu tēc jūna oedonās!

Nu beidgot, lai jūns iztastu, kas tas par tadu. . .

Orgons. Lraim, vajadzētu proccatēcs, kad es jūns viņu vādu,
Jo viņu pazīt veen, leels procsā jān īkcektas.
Tas ē tik ir cilvēks. . . tas. . . ah. . . vārdam nav tur veetas,
Kas viņa vārdcom seks, mantos debess proccēn
Un tures pasauli kā pelavas un nececu.
Par citu cilvēku caur viņu esmu ticis
Un zemes rūpes nu pēc malas tāli līcis,
No katras draudzības caur viņu jūtu sevi īkciotu,
Un jā man brālis, māte, bevnus jeb seewa niota,
Es nanobedātos par tam nako.

Kleants. Varbut tas labi ir, tik humani kād spredico!

183. Orgons. Ak, jūsu skats ja rirdi tam, kā manejš, sonecgtā,
 Tad savu draudzību jūs viņam nenolecgtu.
 Un bagnicā tas eet jo cākli katru deenu,
 Tur celos nometas man prāti tad arveonu
 Un lūdas, ak, tik karsti, doens bijīgi,
 Ka visi raudzit raugas uz to godbijīgi,
 Jo smagi nopusdamaas katru briedi,
 Viņš dīli nolcegdamses skapstu grīdu.
 Kad es uz ceļonu, tas klat man dodas
 Un sneedz man udeni no svetās blodas...
 Ak, kops tā laika, kur tas nācis manā mamā,
 Iteet, te ir nolaiduses debess svetidama.
 Ko pelamu viņš atrod pee ik veena,
 Viņš, man par godu, manu seevu ceena.
 Un kā viņš nosodit ik katru prāta,
 Tas tikai to ac laipnām acim skata.
 Gūt' izprast to, cik viņa graizsirdība leela.
 Kur kurais neeciņš tam jau grekam veela,
 Kur nebutu ne varts, tas pukojas un plijas.
 Tā pat, nav ilgi, veendeon atgādijas,
 Tas, Deevu lugdams, noķeris bij blusu,
 Tai tūdal, leelās dūsmās lemis naves dūsu... X

Tadu kungu Orgons cenēmis pee sevis savā namā un pilnīgi pārveetas zem
 viņa cešpaida. Tas nācis ^{zīmē} viņa varas ne veon pats, bet pat nodevis tam aizbild,
 nību pār savu seevu un grīb pee tā izpreest savu meitu. Pats komedijas varonis
 parādās tik krešajā celeenā.

Tartūfs (cerādūzidams Dorīnu, saka dīsti savam sulainim aiz kulisām):

Es eju, Labrenci! slep jestro kreklu, pleti,
 Tad klanees, psetūdž debess ķēniņceeni sveti,
 Lai tavi apgaismo. Un ja pēc manis pēasa,
 Teic, ka tavs kungs ir ceetumā, kur cākli lasa
 Tas dāvanas un izdala...

Dorīna. Tads viltus pilnais radījums!

Tartūfs. Bet tev kas vajadzīgs?

Dorīna. Man...

Tartūfs. Ak Deevs! kā nārdina! (Dod Dorīnai savu deguna lakatu).
 Nem lakatu pa preekū, tad tik runā!

Dorīna. Hamdēl?

Tartūfs. Jēl aizglāš' koutis; kā var - apdomā jēl, durnā -
 Tā klāji rādīt viens tadus kaisēklus

Kas seks mums mōda grekošanas dzinulis,

Dorina. Un kārdināšanām vien nenas jūsu prats,
Uz tām no katra noēka top jums valdzināts.

Es nesaprotu, kas jūs uz tām tā jēl dīda,
Man asnis mēerīgas, tā nav, kas mani bīda.

Ta noģērbtos jūs šē no galvas līdz pat kājām,
Ir tad jūs ne-atrastu mani šē starp vajām.

Tartūfs. Tēv doodu padomū, vis nerunat tā līšū,
Tō citudi es aizēšū.

Dorina. Tik līdz kā uzdevumu izpildīšū,
Es aizģēigšos: mūs' kundze grib jūs satīct šē,
Tā ludy jūs pagaidit;—ta tūdaļ atnāks tē.

Tartūfs. O! ai, ar leelu preeku.

Dorina (^{pac}šēnis). Vaj re, kā tūdaļ citads palīca!
Tā nevīlos; tas ceimīlējes Elmīrā.

Tartūfs. Bet vaj ta drīzi nāks?

Dorina. Tai tūdaļ jābut šē,
Lūk, te jau viņa, te, jūs atstāju nu divatē. (Aizģēct).

Tartūfs. Lai Deeva zēlastība pār jums nolaiģās,
Pār mees' un dvēšli veselība izlajās,
Lai svētī Deavs jūs' dzīvi iten visās leotās,
Tō ludy jūs' padovīgais kalps šē uz šīs veetas.

Elmira (^{pac}šēnis). Tō parak augsti šē-ta saruna nu sākas.

(Dīcti). Šē jūsu aizlugumu pateīstoes man nākas,
Bet apsedisimees... es ludy... labak bus. (Apsēdas).

Pēc šīs satīcšanās Elmira vanga Tartūfu atrunat no precības ar Mariannu, ko Orgons tam pēdāvajis. Tartūfs iģēctodams šo gadījumu, visai droši nāk sava ceemītāja patei ar savas mīlestības atklājumu Dānis

185. noklausas tā atzīšanos un par visu pazīno tēvam. Bet šis netie
no jauna pieviltis caur Tartūfa viltīgo pazemību un dusmās izdozen pat
iz nama savu delu. Tad Elmira, nezinādama nekādu citu līdzekli,
kā atmāskot viltnecek, noliek no jauna tikšanos ar Tartūfu un pēdēbu
pēc tam savu vīru pasleptees zem galda, ka varētu personīgi pārleci,
natees par svetula viltu. Šis vislabākais lūgas skats atrodas cetūrtā,
jā celšanā.

Tartūfs. Tūs laipni likat mani šurpu aicināt.

Elmira. Ja, man ar jums ir divatē ko parunāt,

bet ka neveens mūs šeitā nenoklausītos,

^{Jūs}
Es lūdzu, ka ar mani šē pat eslēgtos. (Tartūfs aizslēdz durvis un
atgrocžas). . .
Mano vīrs bez jēgas eoks jums cembēļoēs tā,

Par jums tas turēt netur aizdomas nekā;

Pac pēcērdijumu lai dor šis pēemērs šē,

Tas pavēl man ar jums but allāž divatē.

Lai abi mēs nu esam viņam paklausīgi,

Un ja pret mani nēesat jūs veenādozīgi,

Tad nēsskatot uz tam, ka es par sekām trīcu...

Par visu varbut pēēdot jums, es ^{gomas} labpēpat ticu.

Tartūfs. Tēl laujsēt man no brīnīšanās attaptoes!

Nāv ilgī, kad jūs citās domās tinatees.

Elmira. Ah! ja jūs naitinājis piēmais atteikums,

Tad rēdzams, ka ir mīklas seveetes pēekš jums,

Mu nezināt, ka tadā nantā veidā atgāinātees pizstāvētēks,

Ir tas pats, savas vajībīnas atminētees.

Nāv spōjams, ka uz visu seveet' se-ēet nāigi,

Tai mīlēstībā atzīstotees nosarēst vaigi!

Tai bailes, vīrs... pēc visa rodas gūtumi...
 Mūs' atteikums skan daudzskart tak uz atvēli.
 Rau, kadā mērā jūsu dēļ es aizmiršusēs,
 Jūs paši rēdzat, kā es esmu nožēgusēs.

Ta kaunu atmezdama, uz šo noņēmuses,
 Tad sakiet man, kamdēļ es par jums uzstajuses?
 Par ko es butu noņēmuses Dami lūgt,
 Ja bij man mīlestības jūtu pret jums trūkst?
 Un pedīgi, kad es pret kāzām uzstajos...
 Vaj nenozīmē tas, ka es jūs pate vēlejos?
 Vaj nenozīmē, ka man pašai patīkat,
 Ka nevēlejos jūs ne citai zēgādāt?

Tartūfs. Ak, tada patossiba no jūs' kašām lūpām
 Ir skaistaka par visām debess preeku drupām!
 Es jūtu, ka no ligsmības es apreibis,
 Ka septitajā debesī es uzkāpis!
 Jums patīkt - turu es par dobers mantību
 Un visa dvēseļa man pildas dargu saldumu!
 Ja tam bot vaj es varu pilnam laimīgs but,
 Kad jūs varbit tik glaimojat, kā siods man jūt,
 Lai mani tik caus mīlestību vilinatu...
 Jā precibai ar Mariannu celā statu?
 Jā tad, kad nonācis tik tālu ir ar mums,
 Tad nebeigšu nu but es aizdomās par jums,
 Ja mani jūs pēc augstā preekā melaidisat,
 Jā mīlako no visām šaubām nepestisat!
 Un visām šaubām lixdami jūs galu tā,
 Tad rādiseet, ka esat mana mīlākā.

Elmira (kāšē, dodama vīram zīmi).
 Ak Devs! kā jūs uzmacatees tā bez kavešānās!
 Kaut kaupitu jel drusein manu kaunešānos!
 Šo reizu vareja gan pectikt maerinnus,
 Ka mana mīlastība atkalajas atkalajas preekš jums,
 Jēb vaj' vel mar? vaj loložat vel šaubību,
 Vaj goibat gut uz reizu visu uzvaru?

Tartūfs. Bot ja es tešām laimīgs esmu mīlešānā,
 Kas var tad jēle kavet manu vēlešānos?
 Elmira. Bot atminoot, ko paši jūs mums maacijat,
 Ka ne par ko bus debess laimi zudināt.
 Tartūfs. O! ja voen doberis ir tās, kas baida jūs,
 Tad varu jums šai leetā gādāt padomus,

187. Ar pamacību izkleedēšu visas bailes
Elnira. Bet viņu pērvilt... tas jau mani leik kā spailis!

Tartūfs. Ko greķi! Tas ar par visceru labāk pagistu,
Ar smecklīgi, par greķu turet katru neecim.

Jau zināms, danda kas īca tēšam nosodams...
Bet zīniet, iten visa ar īca pēēdams.

Pec gadijuma mums jau allaž jāpērod,
Ka apzinu mēs protam būti cerēt.

Un vaj tad sliktus darbus kadam pārmest varam,
Kas nožēlodams virdi šķīstīt palīdz garam?

Šos likumus es stiprinašu jūs par ķīlu,
Par pēēdājumu, cik kaisli es jūs mēlu,

Es nemu svabadi no šēvi voenig-veen
Ar launus, greķu, visu, kas jums tik nūdeen. (Elnira nu

kāse vel stiprāsi). Tā eesākat tā visai kāset!

Elnira. Ja it bez gala, nevaru es izbeigt visu.

Tartūfs. Vaj nevēlataes, ludzu, ledus gabalīnu?

Elnira. Nē, manam kāsim tas ne neera nelidzes.

Tā reecētees, ka mani šēvi noānārdes...

Tartūfs. Cik šāl!

Elnira. Ja, man jau tēšam spēēžas aras acis.

Tartūfs. Man jāteic, ka pār jums tads smējams nemeers nāēš,

Ka mūsu sakars un man īsacitāš glainās
Vis nevar it nesādi gaismā nāēt pēēšēš saimes.

Nē launums, bet šē atklātība - launū posts;

Un kas par greķu... kad tas ne no veena dēš?

Elnira (kāsedama, klauvē uz galda).

Es sajutu, ka nespēju es aizstāvētees,

Ka pēēpēēta bez atvunas, ak, atvēletees,

Ka it nebūt šē negrib pārloccinātees

Un pēēdigi grib laun uz visu olaistees.

Tūs pēēsvitiseet, ka tas visri bedīgi

Un ja tad seveetēš ir jāksit pēēdigi,

Un ja tas, ko par visceru ceēš jau,

Par nelaimi nebūt nē pārloccināms nav,
Bet dēēgāk it kā skubina uz klausisānu.

Tad beidgot nākās klausit viņa vēlēšānu.

Ar paslausit it tāēn mūsu šērtēnis

Vaj tas nav vainīgais, kas to ir gribējis?

Tac sešām es šē sevi ne-apvainoju!

Tartūfs. Ai, ludzami, par visu es veon atbildu!

Elnira. Ka mūs kāds neceeranga, baidos ar sirds-ēdām

Un ka kaut kā mans vīrs vis netop man uz pedām.

Tartūfs. Ak, kā jums tadi neecēzi gan prātā šaujās!

Viņš veons no teem, kas sev' pēē deguma vest laujās:

Tads smējams veentēēš, pavisām apstulbis

Un mūsu sen jau paklausīgais sulainis.

Elmira. Kas arī nebūtu, man ļaujams baidīties,
Kums nākas tagad it par visu maniņos.

~~Tol~~ lūdzami Es lūzgu, skataitees uz visu vesīgi,
Kur, kas... vaj nav aiz durvīm kādi spijoni. (Tartūfs aiziet).

Orgons (izglizdams no galda apakšās). Nu, teoām pelnu es šo sovu, ak, mans dees!
Tik tagad zīnu, kāds man labdaris pataas?!

Elmira. A! pedīgi tu iglidi ac kaunu tā,
Ko steigtoes? varoži vel sedot pagaldā,
Pēc nevainīgeem paskaidrojūmeem nēmt daļu,
Ar paccētību, stoicīsmu gaidit galu.

Orgons. Ne! ļaunaku nav pate elle rādījuse!

Elmira. Vaj nu tev beidrot gaisma uzlekuse?
Bij pagaidit, līdz pilnīgi tev gaišs ^{it}vis...
Un kamdēl laudim ~~ne~~ tie tu vel butu ticōjis?

(Izdzīduse troksni, Elmira slēpj Orgonu aiz savas muguras).
Tartūfs (ceenākdams, nerēdredams Orgonu). Un laudis, liktonis, it viss mūs vōcīna,
Ak pceeks! visapkaat nav neveema cilvēka,
Nu pedīgi lai mīlestības laimi baudam... (Tā ^{acu mīocēli} briedy, kad Tar.

Tūfs grib Elmira varsti apskampt, tā pagrēcīas sānis un vīnš ^{palāt} sexauza (Orgons).
Orgons (atturēdams Tartūfu). Nu, nu, ak deeva bijīgš vīns, lai teoām ^(goms) vaudam!

Vaj nospej savaldit tu mīlestības kvēli?
Par poonākumeem spredīkoji man tik celi.
Eš tevi algoju ac savas mēitas vōru...

Tu luncionees gar manu soovu ne par joku!
Ak, ļaundari, tu! tā gan tava pazemība?
Tā kāpa segta tikai lava nodevība!
Un es... es nelga ticōju šim viltneekam!

Nu beigts! iz manām acīm prom bez izounām!

Tartūfs (uz Orgonu). Un jūs nu ticat?...

Orgons. Nu deozgan, kungs, ja gribat begt no strojām,
Tad taisset, ka jūs lopat uz tām pedām projam!

Tartūfs. Bet apdomājot trēcat...

Orgons. Ne, paccēss, draugs, nu visi mīsi,
Iz nama prom! Te nolidz vairs nekadi stīsi!

Tartūfs. Mans nolūks...

Orgons. It ne varda vairs, tu vells!
Aiz durvīm vari pardomat, ^{kad} ~~vaj~~ balts, kas mells.
Ne, pārak esmu pilns no tavom spredīkeem!
Tev namu aizsledzīs, buš' sveiks no lokuloem.

189. Tartūfs. Ne es, bet drīzāk tu šo namu atstasi.

Tas peedot man, un ja tu mani spēdīsi,

Tad peerādišu teesību un pateesību

Un drīz vien remdešu es tavu uzputību.

Kam taisnība, kam ne, ja māmā grib val apmetot,

Tad valdība lai savu spreedumu šē dod;

Ar visu tada bezcaunību savalda,

Kuņš debesis ar savu niņceņu apgāna!

Tas šē negēfa draudi nepēepildas. Lai gan tas demūncē valdībai,
ka Orogons sarakstījes ar kadu no savom draugom, kuņš noteesats uz iguti,
šānu, bet Orogonam kēniņš peedod, tūproti Tartūfam look pēespreest ce-
kunu. — —

Ēdomajotes, ka šī komēdija tapa rakstīta vīleclavās svatulības-
leekulības, dragonadu, Nantos edīkta atcolšānas laixmetā, — jābrīnas par
Holjēra pādcovību, tadot Tartūfa tipu. Un tandēf nar nekāds brī-
numš, ka lūgas izrāde sastapa leelus kaveklus. Lāxumā to izrādīja
tik vceņceig ar dažādeom apgrāizījumeom un garidzņeeka Tartūfa pēe,
taisījumu Panulfā — laicīgā personā. Nēskatot uz tam, parlamenta presi-
dents aizleada lūgu atkārto. Parīzes arhibīskaps pēedraudēja ievā-
brānu izblegšānu no baznīcas ik katram, kas lasis, klausīses jeb skatīses
šo lūgu. Luis bija pēe armijas, pēe viņa sutīja izlūgt rakstīsku atļāu-
ju izrādei; jo tas bija devis tik mutīsku. Bet izbijes no brēkas, sacel-
tas no garidzņeekom un svatulcem, kēniņš nēma savu vādu atpa-
kal, apsolidams tik tūplikam val reiz caurskatīt lūgu. Izsmēot muiž-
nēcību, pilsoņu luteklus — vīzdegunu, mēdīku nēprašu, arpratīgumā
citu seoveišu vajīlas Holjēram izdevas bez kādeom kaveklom. bet ar
Tartūfu tam nēcas pazīt satīcas robežas tā laicsa Francijā. Pēe tam
Tartūfs nebija garidzņeeks un bāznīcai nebija nekāda cemesla, uztrauk-
tes par leekulības, svatulības, īstas deovbijības pretstata izdevoišos
izmēcšānu. Tik pēe pēeom gardeom uzlabojas lūgas līxtonis. No jebnu,
ara līdz aprīlim 1669. gadā pēedēdēja "Tartūfs" 32 izrādes. Tai pašā gadā
iznāca no viņa divi izdevumi.¹⁾

Leokšā komēdija, "Amphitryon" (Amphitryon, 1669. g.) ir pakafdarīna,
ta Plantum, bet tā sastatīta dāudz labaki un skatāmāci. Tajā sastopam pān
autora laulības līxtena izmēcēku. Tai pašā gadā sacocētā lūga, "Les
Dandons" (George Dandin) sneedz pēovilta vīra meistāriku tipu. Tad lū-
ga, "Scapulis" (L'Écuyer, 1662. g. uzskata) ar Harpagona tipu ecēla Holjēra
visu laicsu un tautai pīrimo rakstīceku vīndā. Šīs lūgas ideja, zināms,
arī patāpināta no Plantus, bet apstrādāta pilnīgi pēe skatīves derīguma

1) Pa kabrīki talsojīs, Tartūfa Roberts Svarga. No tā cospēsti pīrimē 6 skati, Jānuvājs 1920. g.

un veltīta ar sīkumzīm, ko spēja rakstniecei kādā vestīk izīfā
eilveicu sirds pazīšana.

Preceš galma Moljers sacereja jaunu farzu „Monsieur de Pourceaugnac” (ari „Monsieur de Pourceaugnac”, 1670), kur cevests Parīzē cebrān,
eis smieklīgs provinciāla tips, „Loeliskce mīlāce” ir tā kā tada
dramatiskā popuri kīca iz komēdijas, pastorales, baleta, pantomi,
mas ar pārvertībām un komēdijā „Pilsonis par muižniece” („Bourgeois gentilhomme”, 1670) autors izmeļ sava laika kaislību – centību,
klut par aristokrātu un muižniece. „Lurdēna” tips, kurš kristīn vīt
uz augstmanību, ir šai komēdijā nemirstīgs. Komēdija-balets „Psi-
cheja” ari preceš galma sacereja; bet jo loela patīcšānu ce幔toja
pee publicas „Skapena bledības”. Še sastop divi skaitīti tipi, tie ir:
rutinetais bledis Skapens (Scapin) un vcentāsis Leronts. Visai komi-
misijā tas skats, kur Skapens, lai izviltu naudu, apgalvo, ka Leronts
ta dēls, kurš gāpis apskatīt galēru, aizvests uz tās no pirāteim
projam, bet vecis tik saka: kāds vells viņam lēcis eet uz galēru.
(que diable allait il faire dans cette galère). „Grafcene d’Escarba,
mas rāda provincē aizbraukšās aristokrates smieklīgās puses.
„Kacitās secepetīs” („Femmes savantes”) Moljers izmeļa pedantis,
ma protenzijas, uzputīgu klīribu un absurdu eksaltāciju. Fila-
mintas un Belizas tipi še dandz augstāki, nekā „Smieklīgās
klīrēs”, bet salkance Drejnecē, Vadijs un Trisotīns, zīmeti pee da-
bas. Trisotīnā autors uzvedis uz skatuves pazīstamo abatu Kote-
nu – hotela Rambulžē Drejnecē līdz ar ta sonetām un mēdrīga,
leem.

Moljersa pedēja luga ir „Le Malade imaginaire” („Ēdomatais, ikeo-
tamais slimais”, 1673). Mīrejs un neticētais zālem rakstnecis at-
lāvas vel reiz pasmecees par zālem un zālotājeem, t. i. mēdīceem.
Arganā tips, kas apceceves ar visādēem daktoreem un zālem, tai-
sidamees savmācē precet dakterim un izlēkdamees nomīris, ka
pārbaudītu seewas un bērnu jusmas, – peedar pee rakstneca vis-
labākājeem rādījumeem, bet pašī dakteri, kurū starpā spīd Dia-
forius, un Arganā uzņemšana ārstu kartā – ir komisma un aspra-
tības galotne. Šīs lugas ceturtajā izrādē, pee ceremonijas eceēlot par
dakteri, dabuja Moljers krampjus; tas tik ko spēja pabeigt izrādē.
Kā mīreju to aiznesa ta dzīvoklī, kur tai pašā vakarā pulksten des-
mitīs nomira. Kā mums jau no biografijas zināms, garīdznecība
grībeja leegt viņam apbēdīšanu esvolitā kapsatā. Tik caur kāriņa
uzstāšanos panāca, ka divi garīdznecēci nelāicē apglabāja kapsatā.

Tas rodas vel tadī laudis, kas, nebūdami ar tadu pēclaišiem ar mēru, bērni deonā ar lastēru un draudēru sapulcejas pēc nelaiķa nāma. Bet Moljēra kaudze sīka pa loģu, mest maudu arā puli un tā tix raudināja tā pīctamū. Tak dīz pēc vīra naves atsit, ne apcevojās ar šliktu, māz pagūtāmū acleeri, nodzīvōdam vel vīrās kā 25 gatus. Vērnīz rakstneka mēitu aizvōda kaut kāds stāllapūsis, tad apcevojas ar tā, bet tā nomira bez bērnam. Tā kēlīs rakstneks mē atstāja ne radus, ne pēclaiķus.

Šīz Moljēra lugūni sen, senis tap par visticamākajām tā, velas, kantes comēdijā: Tartūfs, Mizantrops un Mācītis sec, secēts, bet Severcūn skola, Pīlōnis pēc muigņecūn un Ēdōma, tūis slīmais savas spīgtās dzīvības un humora dēļ, nav riabut mezas ceivērojamas. Moljērs - ir komēdijas pīrnais un pēdējais vōrds Francijā, tā rāzōjūneem var līkt pēc vīr raksta idēlā vārds, Pugātne nosūtuse nākotni. Moljērs ir tūisības cēnē, jans, personifikacija. Neveens dailēcrasotājs nav krasojis vī, mas ar tadu parstaidyamus pāteerību, vīzā komēdijas izvīlīna me veen mēclūs, bet arī nozērnēdā domēs, vōubīnā apdōnātōs tūpes kā šis komēdijā bij vī filozofs. Vīzš izvēdis uz skatūras ne personas, bet tūpus, kas vāda vīzū, XVIII, gādīntēni.

Rati kāds cītis dzījnēks savā sevīkā dzējas laika robežās ir tix dāudypusīgs, kā Moljērs. No rakstnū komēdijas, robežojās ar no, pēdru komēdiju (Le Mizantrope un Le Tartuffe), camo rūpji-satīrīskū vērādu komēdiju (Précieuses ridicules, Le Bourgeois gentilhomme) līdz izlaistai, nesavaldamai farsai (Le Médecin malgré lui, George Dandin, Monsieur de Pourceaugnac), pat līdz veenkaršāni sūctū dramatisiskām iz, dādēm pēc vījūtīgā galma gāšās sīm nenagūstošām rādītājū ģēnijām izdēvas vīdīs jēntās dramatisiskās šķīras. Pēc tam var jāsīgnīkst, ka Moljērs blakus plaīvi rāzōjūmas darbtūi bija nepārtōmūti rīzēnts kā dīrēktors un aktēris. No vīseem XVIII, gādīntēnā dramatisiskū rakst, mēceemū vērnīzī Moljērs dōrī dīrēktāja pēclēktēs vōfranķū, gallicēn

tradīcijai. Kas pilnīgi neizdevas ne Korneļam, ne Rasiņam: radīt nacionālu dramu šī vārda sevīstākā nozīmē, — to izveda Moljers, jebš tik komēdijas laucē. Moljera valoda atgādina vēl ēzivi pēc XVI. g. s. veselā spēka. Viņš nenicina aizmētas prastās tautas valodu. Nebaidīdamies pārmetumu par atrādības — izdomājumu trūkumu, tas aizmētas arī savus sūžetus. Tas sacīja: „Je prends mon bien où je le trouve.” Labo, dribā Moljers rumāja maz, bet klausījās un noveroja daudz. Viņš mira kā varonis cinīnu laucē. Par tam bezu deenā sapulcejas laudis viņa nama proekš, ka aiglistu bagonikas izslegtā mirstīgās atleokas. Nēlai, ka pate kaisija naudu starp pūli, lai izklistu. Ta bija tautas pateicība!

Mu šim tautas aigtesamam, vainotam, celtvekam, Akadēmijas atmestam bija milzīgs espaids uz savu gadsimteni un uz ķēniņu, kurš ar zinjķāri klausījās galma kambarulainā maicības, kā agrākie ķēniņi trīsni. bu dzirdēja no saveem galma nelgām. 1792. gadā Moljera meesas līdz ar Lafontena kauliem pārveda no sv. Jazepa kapeem uz Lašez kapsē, tu. Pār Lafontena pišleem bij uzraksts un to nenācas grūti atrast, bet Moljera kaps nebija gandrīz nevecaram zināms un tā izraka uz la. bu laimi kadu zārkus un uzcala pāt to peminēkli. Tagad veco kapu veotā ir sv. Jazepa tirgus laucams un, varbut, ka te dus rakstneeka piš. li, kuram nav lādžiga.

Francū akadēmija uzstāj Moljera būsti savā zālē, bet uz pir. majoem gadsimtenā svetrēm pēc viņa naves Lekens par velti pēc subskrīpcijas krāja naudu rakstneeka telam: ta tikko pectika, no, piņkt būsti, ka uzstatit franču komēdijas fonjē. Tikai 1843. g. uzcala dejnēkam peminēkli Rišeljē celā, preti namam, kurā viņš dzīvoja un mira. — Moljers ir veems no daudzajiem pirmā grada lealajiem garcom, dotajiem vīreem, kas nav cveleti Akadēmijas locēkļos. Do neizvēleja

tapec, ka tas ne-atteicas no sava akteora amata. Uzrunots pār, In-
stitut de France, kur tagad ēvēcēlota Akadēmija, sakan pilnīgi pareizi:
Rien ne manque à sa gloire, il manquait à la notre. 9

Moljēra ģenijs atgēts no vīseem, ceenits no visas pasaulēs. Štasta kadu
anekdotu, pēc kuras Luis XIV reiz jautājis Boalo, kurā tas kucot par
visleclako viņa (t. i. Luis) laikmeta dzejniecku, un Boalo's atbildejis: Si-
c'est Molière. Sent. Bevs arī pareizi sacijis, ka katrs, kas prot lasīt, ka
trā žinā lasijis Moljēru. Franči sauc Moljēru par komēdijas, kā La-
fontenu par fabulas personifikaciju. Kritika, kas sagāza Rasina
un Kornēla pseido-klatiskos ražojumus, neaiztīxa Moljēra ģeniju. Atlee,
cinadama šī trūkumus uz ta laika garu un prasībām, ta pat nepāmet
tam farsas, pēc kam Šlēgels atrada, ka Moljērs tiec labš farsis... Tas
radijis dāudzānu tipu, bijis cerāiv un raksturu komēdiju tēvs. Dāudzās
ta komēdiju varsmas un izteiksmes kļuvisās par tautas parunām.
Bet viņš pēgceeris maz uzmanības lūgu intrigai, to atrisināmus ir
dāudzārt parājs, valoda jau novecojuses, tak viņa raditōs tipōs
un raksturoōs stāv pirmajā veltā džila patiesiba, cilveku un šo
sirds pažīšana, smalva noveriba, īsts komisms.

Parizē iznāk žurnals „Le Moliériste”, kurš veltīts leclā rakstnec,
ka studijām. Vācijā ar ī žurnals uz Moljēra vardu un veens no
šī dzejnēska vislabākajem biografcem ir vāccētis Lotheissens. Ar
kreevu rakstnēcibā sastop par Moljēru daādōs žurnālōs pētiju,
mus. Atsevišķi iznācis „Мольеръ”, vēsturiska drama četrās ainās
no O. Zolova, ko uzvēda 1843. g. Jan pēc lūgas „Misanthrope” Dridijam,
ka Мольеръ Веселовскис izdevis 1881. g. „Джоуда о Мольерѣ. Муганъ зборъ.
(Онаго кобаро акарауза неек и одгопр созданной ео укорок); - 1884. g. iznāca sv. Pēter.
pilā kreevu tulkojumā Moljēra rakstē 3. jōs sejumōs ar skaistie biografcisku

prekšvardu no Alekseja N. Voschlovska, un šis pats taicamais literatūrvestur-
nieks izdevis Maskavā 1894. g. bezu grāmatu zem nosaukuma, "Dziedu u. k.
pauzopuzukū", kur atrod atkal jo plašas, pamatīgas studijas par Moljēru, ta-
ludām, par Don Luānu (Hāšir, Begynuzfermad) esaba uzg upurozobubkchano sē
nerozu zpepštro zaka "Dziedu o kholsopts") u. c., kur tās salīdzinot pēti, apgais-
mojot viņu raksturus etc. ↙

Moljēra skola.

~~Dziesmoks~~ Judā mērā oriģinels un pēc tam tautas garām uzticīgs dziesmoks,
kads Moljērs, nevarēja palixt bez skolas un daudz pavaldarītajem, pēc kurām
pēskaitami arī komiķi, kas stajas ar viņu karstā un launprātīgā polemikā. To
interesanti, ka stasp šēem imitatorēem ne mazums tīcasinīgu muiņneeku: sabē,
driba noprata, par kudu vācēnu eeroei top komēdija veiklās rokās. Nedaudzi ko,
mūiķā maceja zimet raksturus un vairums no jauna pēegreēzas no jauna intri,
gas komēdijai; tikai šī jaunā komēdija jau nomita telpā, bet bija pēemerota laix,
meta eerošām un daudzkrat kļuva strīdīga, polemiska. Komiķi, kas bija bādi,
jūši leclaku popularitāti, izdeva savus vislabākos ražojumus. Minešu Mišēlu Roi,
Tomu, Noel le Bretonu, Jarlu Saviljē, Dankuru (Dancourt) un Dūfreni (Charles Ri,
viēre Dufresny). Ednis Bursō (Edme Boursault, 1638-1705), nostastu, dzēsmu, fabu-
lu, pasaku, epigramu autors, sacereja arī komēdijas, "Ezops pilnātā" (Esopē à la ville),
Ezops pē galnā" (Esopē à la cour) un "Merkurs luncinatajēsi" (Le Mercure galant).
Sirano de Beržerakis (Beržerac (1619-1655), Moljēra beēds skolā un Gasendi filoso-
fijas aizgrāntibā, bij ilgi zaldats, kļuva slavens caur saveem duelēm, kura grā.
matīnu Histoires Comiques" (1650-1653), pēc dzīvās fantāzijas un skeptiskas at-
prātības, tura par ceenīgu pēecēteci Swifta, Hullivera Pēlojuma.

Pareizāki par visēem darīja Moljēram parakš Reņars. Jean François Reņ,
nard dzimis 1642. g. (pēc A. Sterna), jeb 1655. (pēc Eduarda Dngola), jeb 1656. g. (pēc Sotova
u Kirpičņikova). Tas ir tirgōņa dēls, kas dabūjis pēc tēva naves bagātu manto-
jumu un devēes ceļot pa Itāliju, kur Florencē sēntīlejas pēcētā sēvecētē, de-
vas iz Genuas viņu pavadit, ^{bet} tēpa sekēts no pirācēm un pārdots par vergu sl.
Žirā, kur eēgura oava kunga labprātību caur zīmedānas un varīšanas maksu.
Bet māģinums begt pēespeēda ar to apēctes stingri un intrīgas ar kunga sa-
vām tik tik ko nenovēda to pēc kauna soda. Tad Alēiras korzari-jūras lau-
pitāji to pārdeva Konstinopolē. Par laimi radneēci to izpīrka lēdz ar viņa
kaislības pēecēsmatu, tak to paģēreja tās vīrs pēc sevis atpakal un Reņars
no skunģām devas atkal ceļot, šoreiz uz zēmeļēem, apmēcleja Daniju, Stokhol-
mū, tad devas uz Lapzemi (Laplandi), pa Ledus okeānu, no tureēnes atgrecēes,
pābija Polijā, Turcijā un caur Ungariju un Vāciju atgrecēas Francijā, nomētās
Parižē, kur viņa mantiba ^{atgāra} nopīrkt kasēra (rentmeistara, vēctu un dzīvot lēpmi,
stradat, kas pašam tik. To aplēca vislabākā sabēdriba un tā maclasti Boifon

klava slaveni pec galma. Viņš nomira aiz pārplūnības un aiz sagremošanas vajības 1709. g. — Renars velu uzņēma teatra-literatūras gaitu. Ta vislabākās lugas: „Koketa jeb secvešu akadēmija”, „Sen. Ērmenas tirgus”, pēcu seloņu no medijas varsmās: „Spēlmanis” (Le joueur, 1696 g.), „Apjukušais — Izglaidēts” (Le Distrait, 1697 g.), „Demokrits”, „Dvini” (Les Ménéchmes, 1705 g.) un „Vispārīgais mantas novakstiņš, testators” (Le légataire universel, 1708). Vislabākā no viņa lugām ir „Le jour, en”. Ta satur kāda spēlmana kustīgās dzīves humoristisku aprakstu, bez raksturu pāzīlīnuma, bet ta ir bagāta, ļoti bagāta ar jautreem scēlēm. „Le légataire universel” ir ^{loti} pārgalvīga, ļoti izglāista komēdija, pilna asprātību, bet arī leelas jēstības — rupjības jutu pilna. Citādi visās Renara lugās ir visai veikli vesta intriga, daudz jautības, gludenas varsmas, dzīvi skati, labi zīmēti raksturi.

Florans Dankuss (Florent Dancourt, 1661-1726) bija XVIII. g. simtenim tas pat kas Skribe XIX. g. simtenim: visauglīgākais ar vecglu dramatisku precī teatra apzi. datājs. Kādas 60 lugas tas sarakstījis lugas, no kurām par vislabāko tura „Le chevalier à la mode (1687). Vismīļākāce varoni pec viņa ir bledīgi aforisti, skandalisti, bet ar izmanīgi zemniecē.

Detušs (Philippe Destouches, 1680-1754) ir gandrīz līdzīgs Renaram laimīgā no mīkā un valodas gludenībā. Divi viņa vislabākās lugas ir: „Le Philosophe marié” un „Le Glorieux”. Kau iz šīs pēdejās lugas divi vispār pazīstamas varsmas, kuģas vel bodeem citē: „Chasser le naturel, il revient au galop” (Korēt raksturu, tas aiz. sūrej auklētus). — „La critique est aisée et l’art est difficile” (Kritika ir estā un māks. la ir grūta).

No Moljēra laika komēdiju rakstītājeem eeguva panākumu autēers Remons Ibasons († 1690. g.) Vislabākās no viņa lugām ir: „Barons de la Brass”, „Cec. nigais asprātīgais”, „Moligece maskavecē” un „Leclā Ollandē”; — akteers Antoans Moflori (1640-1685). Tas ir autors šādām komēdijām: „Susponēts Kordē olētā”, „Grog. sirdīgo skola”, „Korectē-dakteris” un „Krispens-muižnecē”. Oriģinālas fantāzijas un dzejiska spēna dzejnecis ir — Legrans (Legrand), kurš talu pārspēja savas karti. gās, pareizās lugas caur savu no asprātības mirdzošu un oriģinālu dramū, „Utpējis kēniņš” (Le roi de Cocagne). Brūejs (Brueys, 1640-1723) bija sākmā protestants un advokats, tad katolu mūks un teoloģisku rakstu autors. Tas rakstīja lugas pa leclakai daļai kopam ar Palapra (Palaprat, 1650-1724): „Nurdona”, „Atklātē noslepums”, „Smecēlīgo koncerts” un pārlaisija „Advokatu Patelēni”. Palapra vērs pat sarakstīja komēdijas: „Pārgalvis” un „Augstprātīgais lepukulē”.

Arī Moljēra lautiskā ādere, kā šēctams, tik protīga ta laika literatūras gāram atrada savus ceenitājus; ne bez viņa, jēbšu netoicā, esspaida Lui XIV. eednoretā laik. pec „Advokata Patelēna (Pothelin)”, vecfranču farsa apstrādāšanas. Tas ir vispārē. pāpceņīgu ātrasts Lui XIV. laiku, farsa pamatē eevangama tautas anekdota. Senās re. dakcijas autors nav zināms, farsa izmācānu attēcīmā ^{XV}. g. simtenā fā. tram gadem. Luga, sastāvotāi no vairak kā pusotra tūkstotā varsmu, ir trīs skati, Pirmais Pa.

telens, tā kas no bledīgas lapsas cilveka izskatā nonāk pēc vadmalas trijona izmekēt sev veelu diebom; tas bez apzinas glaimo ^{trijoniem} ~~saimniecām~~, slavē ta tev un vektē un pedigi izvēl derīgu vadmalas gabalu. Pēc naudas trijoniš lai pērnāk pēc viņa mājās to pašu vakaru. Otrs skats Patelena namā. Trijoni saņem Patelena sevā, šasaram sta, stidama, ka tās vīrs pēc naves slimis. Labsirdīgais trijoniš eet slimā gulamistabā, at, rod to breesmīgās murgās un aizeet, taikdams, ka lēdž izveselošanai tas atstas Patelenu mcerā, bet ja viņš, ko lai deivs nedod, mirtu, tad viņš pavisam atsacitos no pēdžtīsā mas cam teesu. Trešais skats uz laukuma teesas pceestā. Pēc Patelena kā advokata gree, žas pēc padoma gans, kušu saimneeks velt teesas pceestā par tam, ka tas pārdevis viņai, tu. Patelens dod tam padomu, uz vīseem teesneša jautajumem atbildet tix bā! bā! gans šo padomu paklausija. „Tavs gans ir idiots, sake teesnesis saimneekam - kā tev nav skau, na uzdot - uzticēt viņam lopus! Ko no viņa dabusi? Tadā kartā gans top attaisnats. Patelens paņēr no viņa norunato algu. Bā! bā! atbild tam manīgais gans. ^{luzg} Patelensē velak paplašināja, oosproužot ^{luzg} lūgā citasamendotas par bledīgeem paņēmeconem. Veonā tadā stikī Patelens aizeet pēc kažoradu trijona, paņem no ta adas it kā pceekš kada pceestera, pēc kuša jagreētās pēc naudas, bet pceesterim tas saka, ka pēc ta māksot kads asprātīgs, ^{luzg} par šovīnu pātarus, lūgšanas lūretu. Tas slimojot ar fiksu ideju, ka tam nauda nāvoties par kadām adām. Viss komisms ir esteirētā asprātīgā appāta. rošanas skatā. —

Moljera skola izplatijas ^{visā} ~~nākamā~~ [?] gadimtenā un vel turpmākā franču komēdijā.

Veeglais virzeens jeb veeglā dreja franču
klasicisma periodā.

Ražojumi, kā pr. p. Legrana. Utopiā ^{trijoniem} ~~kēnins~~ (Le roide Coeagne), rādija pat uz ska, tuves, ^{ko} pārvaldēja, šauree, bezdvēselainee Boalo likumi, ka franču dzives un franču ee, rašu dzīvā ādere jeb stūkla bija palikuse vesela un atturējas, pretojas klasiskās skolas asajam prātīgumam un elegantam cecnīgumam. Pā viņu Lui XIV. laiku bija manama slopona un klusa veeglas, jautras dzives veicinašana, kā arī nekād pavisam nenospeestās fantazijas teesrnju saprašāna. Blakus valdošajam klasiskajam virzeenam cita, veeglaka virzeena pceekštāvjī - talanti, zinams gan, nēdrīksteja pretoņdēt uz patstāvību, bet tomas tee eksisteja un pēc tam sasneidža zinamu cespaidu.

Ja pa jaunā klasicisma valdības laiku kadā zemē visa drojiskā ražošāna butu aprobežojuses odām, epopejām, didaktisku un dramu, - tad laudis butu argnivrsuši lasit, visnevainojamākā odd, pat kad visi to butu no galvas izmacijušēes, ne-intreses, napee, vilks publiku uz ilgaku laiku; visaugstākā epopeja dos materialu ka jo pceekš daļeem kas vajajas, stūmās cauru veenu pa publiciskām veetām un ģimnazijām, dzivoja pil, pas cilvekam, pceeradušām jau kopš ta laika, kad sedoja Brunneeku pilis un apsee, tinatās pilsatās, kavet savu laiku mājās, bija nepcecešāma bagatiga un pceovileiga lasišāna. Veona no jau agrak pceeminētām pseido-klasiskis teorijas vajānu puseem it ta, ka ta gāja garām ar nīcināmu klusu ceešānu tā saucamai veeglai dzejai un ro, manām ar novelli, kas tomas eksisteja visur un neoa teicomāku labumu, nekā visa augstā dreja, saņemta kopā. Bet Francijā, pateicoties tautas rakstura īpašībām,

197. Uogla dzēja spēleja sevīki redzamu lomu. (A. Kirpiņņikovs).

Tā savadi un interesanti, ka visapdravinātais viņas precēstāvis, no fran-
cēm turets par fabulas personifikāciju, līdz šim pazīstamais — un ne vien vārda
pec — veciem un jauniem, dzīvoja un ražoja piemērotās teorijas valdības periodā,
atklāti izrādīdams reebumu pret šo „garšās izvirtību”.

Visslavenākais šīs grupas dzejnieks ir Lafontons (Jean de Lafontaine). Tas
pēdzima 1621. g. Tjori pilī (Chateau Thierry) Šampansas provinces nelielā pilsētīnā,
un namā, kurā tas dzīvoja, vēl tūdoon rāda celotājam tai pašā izskatā, kadā viņš tad
bija. Bernībā Ļanis mācījās māc un slīkti, 19. gadā iestājas zeminarā, kur nācas pa-
beigt teoloģijas kursu, bet atstāja to pēc pusotra gada; sāna studēt klasiskus un tikai
22. gadā mēģināt savus spēkus dzejšanā, kā stasta, zem Malherba vādas espaida, kur
tas sacerojis uz Indriķa IX. navi. Lafontona tēvs piederēja pēc pilsonu kartas u bija
maître des eaux et forêts, t. i. eozēna mēģkungu veltu, ko tad atdeva delam, kad šīs
izstāja no zeminara. Savā 26. gadā Ļanis Lafontons apprecējas — jeb pareizaki — tēvs to
apprecināja, bet izklaidēts, apjucis un slīngis un sajūdams nepārvaramu reebumu
pret filistera kartīgu dzīvi, pardeva drīz mēģkungu veltu, pameta bozrūpīgo stāvokli,
atstāja sevī, comitēžees sevīšu klostera preekšniecē, aizdevas uz Parīzi, kur drīzumā
atrada gādneokus, kas par viņu rūpejas kā par bērnu. Tad pēc dažiem gadoom Boalo
un Rasins nāca uz domām, viņu samcevināt ar sevī, pceunadami to, doties pec vi-
nas uz Šatoljori. Viņš pateesi brauca pec viņas, bet neatrada to mājās, viņa bija
pēc pusdeenas deevkalpošanā. Lafontons pēgāja pec kāda vca drauga, nosedeja pec ta
visu vakaru, palīka pa nakti un no rīta sedas alkal dīlīžansā un atgriezās Parīzē.
Draugi sāka to izlaujat par alkalrēdes panākumem; tas atbildeja, ka sevī bijuse
pēc pusdeenas deevkalpošanā.

Esākdams nodarboies ar dzeju, tas izdeva Terenca „Eunuoha” tulkojumu. Tas
bija pirmais viņa rakstos espeestais ražojums. Ta preekšvārdā tas izsacīja visu savu
kaislību preekš senatnes rakstniecēm. Pa tam viņš nodarbojas ar Dokačo, Makia,
veli, Ariosto, Maro un Rabelē studijām. Par pēdejo viņš reiz ļoti naīvi vaicājis abo
tam: „Kā jūs domājat? kas gudrāks? sv. Augustins vai Rabelē?”

Veens no pirmiem Lafontona mēcenātem bijis slavenais ģeneral-intendants Fuki,
kurš dzīvoja bagātaki par pašu ķēnīnu. Fuki nolēma tam pansiju ar to norunu, ka
tas katru trešdaļu izperk ar kādām pantīnēm. Lafontona uzturēšanās Fuki namā
cepažīstīnāja to ar visiem ta laika slaveniem, bet līdz ar tam nostiprināja viņam teoks,
rak ar Moljeru, kurā ģonīju pilnīgi apovēra. Kad Fuki krita, lētdabīgais nabagā dzej-
nieks bija gandrīz vienīgais cilvēks, kas palīka tam nzticīgs nelaimē un atklāti
izsacīja tam savu mīlestību un ceomību. Viņš pēsutīja Luīm III. odu, kurā ar de-
dzību lūdza, Fuki apžēlot, nforīkstēdamees sacīt: La clemence est fille des dieux,

Sans elle toute leur puissance
Ne servir qu'un titre odieux.

(Lēlastība ir deevu meita, bez kurā ^{viņa} viņu vara ir tik senista teosība). Bet Fuki lī-
tenis bija nenoveršami izēkirts; tas pavairan trauceja ķēnīnu — un Lafontona lī-

gurnam nebija panākuma. Labdarīgās Honde, Konti, Vandoma u.c. daromas nespēja
 dzējnēkam glābt no trūkuma, kuram ne parīsam nebija spēju, savu dzīvi sekartot. Tak
 viņš atrada atkal citas gādneerus, sevīši starp saucēstam. Anna Maucini, kas bij
 izprecta pēc Pulonas lelkunga, uzņēma viņu savā pili, pēckirdama tam visas dzīves
 ērtības un izpreccas. Pateicotes šai damai, Kazarini radnecci, Marijai Annai Maucini,
 Lafontens visnotal kļuva par rakstneeku. Otrā gādneecē bija Lotaringas Margarita,
 Orleansas lelkunga atraitne, kura Lafontenu eccela par savu kambarkungu, par ko
 tas sacereja dzējošus tās sunilim par godu. Lafontens nekad nepūkojas, pēc galma pēc
 klūt, kā Boalos un Rasins. Viņš pārak mīleja neatkarību un izpreccas. Ir teesa, viņš
 dzējoja par godu Montaspan kundzei, bet ta bija tik pateicības paradišana par viņas
 laipno uzņomšanu, bet ne dzīšanas pēc godam. Viņš tureja draudzīgu teozebanu ar
 dzējnēkam par vispatīkamako nodarbošanos. Kad 1680. g. Pulonas lelkundae bij oc,
 jaukta nozalošanas leetā un tapa izēutita, Lafontens atradas grūtā stāvokli. Tešu
 tam bija vel daudz gādneeku - protektoru, tak lelkundae bija pēc viņu tik uņoma
 nīga, atvabinadama to no visam dzīves rūpem. Tak pēc de Sablière kundzes tas at
 rada tadu pat labeirdīgu gādneeci, jo viņa uzņēma to pēc sevis savā namā un
 viņš tagad jutās ne veem opgādats, bet atrada tās namā ar vislabako sabēdrību.
 Pēc de Sablière kundzes Lafontens nodzīvoja kadus 20 gadus, pilnīgi uz viņas kaba
 ku. Teesa, viņa izklaidība deva daudzkart eemeslu smectes, bet arī tam bija sava laba
 puse. Par nelaimi, šī gādneecē, atstata no sava mīlanā, gāja klostert, tak papreccin
 nodrošinadama Lafontenu dzīvi. Izguda tik sabēdrība, kas pēc viņas salāsijas, bet
 tas bija visu nepreccēšamais dzējnēkam. Tai laikā estāja Akademijā vakanse un,
 neskatot uz visu galma partijas opoziciju, kura Lafontenu aprainoja netīklībā
 un trūdombū, neskatot pat uz paša kōnija nabalprātību pret viņu, Akademi
 ja izvēleja viņu par savu locekli. Daļus mēnešus kōnys negribēja apstiprinat šo iz
 vēlēšanu; bet kad pēc otras vakanses izvēleja Boalo, Luis XIV. apstiprināja abus, teish
 dams, ka Lafontens apsolijs laboties. Patecsi, Lafontens norakstīja savsmās vestuli, ku
 rā solijas atmeēt agrako dzīvi un maldīšanas. Bet tam bij jau 63 gadi, un šos gādōs ir grū
 ti laboties. Viņš, zinams, nerakstīja vairs pasakas, bet mīleja tās un labprāt atgādājas.
 Viņš bija pat noprotni emīlojēes šos gādōs un pats smejas par savu kaishību. 1693. g.
 tas grūti saslima un draugi iglectoja šo gadījumu, ka pēemunalu to, atpreestres pēc
 deebijības. Tam deva Jauno Testamonti, un tas pirmo reiz savā mūžā to lasīdams,
 sedē lasīja tulkojumu no „Dies irae”, un solijas turplīkam rakstīt saceret veonīgi tik,
 ligus rakstus, bet beidzas ar tam, ka tas nesco vairs nerakstīja. Elles mūžību viņš
 nevarēja ticēt. Biktstōvam viņš teica, ka nosodītee pamazīt pēeradišot pēc elles
 ņguns. Un kad garīdzneeks tam draldeja ar elles mokēin, tad dzējnēka vēcā kalpo,
 ne teica: „Dieu n'aura jamais le courage de le damner”. Pēc Sablière kundzes naves
 Lafontens nometas pēc d'Hervail kundzes. Tas nomira 15. martā 1695. g. septiņdesmit
 trīs gadus vecs tapis.

Lafontena pirmais raksts, ko viņš igdeva, bija Terenca, Eumucha's tulkojums.
 Viņš nonāca Parīžē ar jau noteiktu un pēccē ta laikā arkartīgi originalu literāru

190. visku garšu: vīns ne vien pagina un mīleja Maso un Rable, bet arī pret vec, franču fabliaux sajūta leolu simpātiju; iz laikabēdveem vīns leccas tik prood veenigā Moljosa, kā isteni nacionala ģenija, no senatnes raustnaceem vīns tureja augstāku par visiem Horacu un Terencu (pa grieķiski vīns neprata), bet no italec, šiem labi pagina Bonačo un Ariosto.

Sava gādāneca Fuki leoliskajā pilī Vo (Vaux) Lafontens sacereja poetas: „Lap, nis Vo-pilī“, „Vo nimfāru“, „Adoniss“, daudz vestulu, balladu un citu dzejojumu. 1665. gadā vīns espeda savas pirmās „Contes“ (pasakas). Tās rakstītas jau novecojušā ve, lodā, ir ļoti skandalozas un bauda leelas sekmes. 1668. g. iznāk pirmās sēdas daļas fabulu (Fables), veltītas dofinam „in usu Delphini“. Lafontena pirmāis leolais ražo, jums, kas versa uz sevi visparīgu severību, bija romans ar antīku tematu „Piches un Amora mīlestība“ (Pychē, 1665. g.). Ja vecla ir filozofisks mytus, aizņemts pēc Apu leja, bet pilnīgi patstāvīgi apstrādāts, pēc laika garšas, kuŗa pēc dzejneca vadecem, centas pēc luncināšanās un jokeem (se port au galant et à la plaisanterie), bet akura, taki sakot, īsti nacionalā garā, kas muŗīgi, gandrīz no Cezara laikeem, poemit jau, trās Francijas eedzivotajeem. Poema „Adoniss“ un romans „Piche“ iznāca 1671. g. Tās iznāca arī pasaku (Contes) II. sejums. Bet poema „Chinin“, kas rakstīta pēc leekun, dzes Pulon uzdevuma un veltīta šai pašai damai, iznāca 1682. g.

Kā jau dairdejam, 1668. g. iznāca viņa pirmāis nemirstīgu fabulu krojums, caur kuru tas tapis topat muŗīgi populārs Francijā, kā Vaciā Gellarts un Krocvi. krija, viņu saturs smalkā psiholoģija un daļois realisms pazīstami visiem un katram. Savās pasakās, kuŗu saturu ne vien, bet arī sīkumus Lafontens daudzkārt nem iz fabliaux (veensk. fabliau, tee ir franču viduslaiku teiksmaini – pasakaini rak. sti), vīns parādas pēc obras nacionalas atdzināšanas sludinalaju, kuŗai bija lemts notikt tik XIX. g. simtonī. – Rau paraugam še jums veena no Lafontena fabulām.

Pasauli atstajuse pele.

Mums austrumnaceki savās tradīcijās, rau,

Ho stasta, kas pēc viņiem atgadijēes jau, —

Ka deevbijīga pele ^{nocepus} ~~netoms~~ apņikuse,

Ho aklā laime spēlejusē, ~~(dovijuse),~~

Nu ~~pasaulē~~ ^{pasaulē} ~~trasmē~~ atstaja No trokšņa pasaulē atstaja.

Un slepiā tad no viņas kadā dzilā alā —

Allenšu seerīnā.

Tuo svetām leotām nodevas bez gala,

Preakā dveslas glabina tā gādāt esāica:

Ar nageem,

Lobeem lagoem

Allenšu seeru kasija

Un izkasija, nemot laiku,

Jo jauhu cellīnu ar peatekošu daiku...

Ho jele vairax? — Pele šadā pūlīnā

Tā no-edas, vai kā!

Ar vardu paradizes darzā

Pats Dievs jau mīlē to,

Kas atsacījies tā no pasaulis par To.

Precis tās reiz nostajas — un elgdama vel korsa —
Lūk, sūtneceiba no tās mīļiem tautiešiem;

Ta nāx lugt sevim paligu no pagalmiem

Prot visai nīsonu, nīknu kasu tantu,

Kas spēji viņu republikai uzbrucuse

Un viņu Turku pili ir jau apseduse.

„Valsts postā, nabādzībā rauta —

Tie sūtneceiba — tas ir celonis, ka mēs

Nu nesam turšas kūlites;

Kas bija mums, — to celā apedūši,

Bet celī vel kāls un tadēl esam drokstējuši,

Tē tevīs pānānt, lugtees tev, —

Mums veltīt kādas dāvanas ar zēlastību.”

Tānē eslēguses veantule ar lidzceotību,

Un netas krustis līkuse uz krutini sev,

„Ar, mani mīlē! — teica galvu nolocuse —

Es pasauligo dzīvi san jau atstājušē...

Ko gēcneate lai palidz?

Lai Dievs jums palidz!... bet es doerū un maksnija,

To lugt par jums, ar, gatava.” —

Ta sveica tos, kad eslodzās, un vaicis ne vārdija.

Kas līdzinas šai polei? prasu, Fāni, Krīš!

Vaj mūks? — Tal pasarg Dievs, ir domāt! Ne, de...
sā.

Lafontens bija vislabākais no Eiropas fabulistiem un rakstīja fabulas bez na-
dām pūķem, bez kādas vīlēšanas. Tas bija tads zēdzimis talants. Bet ne viņa fabu-
lās, ne ^{viņa} pasākās nav nekādas patstāvīgas atradības: Lafontens atstastija tikai
vecus sūģētus, bet ceļoja tamīs tīkdaudz tēras franču asprātības, grācijas, vied-
veenteesības, dabības, naivības, ka labas dvēseles (bonhomme) palama palika vi-
nam tā literatūrā, kā dzīvē. Dzīvodams uzputības un klasicisma, nedabīguma
un pārsmalcinuma laikmetā, viņš prata palikt uzlicīgs dabai un pateesībai.
Savā nemaxslotā grācijā Lafontens ir labsirdīgs pamacitājs un moralists, zobga,
līgs, bet ne kodīgs un ne teesīgs uz asu satīru. Viņš rāda smeaklīgās puses
bez žults, labsirdīgi, ar pilnu peclaišanos un lenību.

Vāģo literatūrā ir Gellerte (1715—1769) ir uzstājies kā Lafontena patstāvīgs sko-
lens un ne kā vēdōzīgs pakalparitājs, pocsavinadamos viņa valodas vēcglami
un dzīvumu. Un Krylovs uzāka savu rakstnacka gaitu kā fabulists ar Lafon-
tena fabulu tulkošanu, kā: „Дядя и прощя” un „Разобрываю неберега”. Daudz

no viņa tulkotajiem ir tik pat labi kā oriģināli, p. p. "Bopora u Lucuza", "Dba zodyb", "Tyczannur u Medbrod". Lafontenam maz oriģinālu fabulu, viņu saturu pa locekai daļai tas aizņemas no savem prekigājiem, bet apstrāda ja to spidošā formā, dodams tām daudzkārt pavisam jaunu veidu. Viņam ir arī fabulas ar politisku nokrāsu, kā: "Kēniņš un gans" jeb "Donavas zomures", un ar filozofisku nokrāsu, kā: "Vecis un trīs jaunie" jeb "Kucpneks un finanšists". Viņa pakāļdarinums Apulejam, "Piches un Amora" jeb "Kupidona mīlestība" rakstītā varsmā un prozā un dzejis par prototipu Bogdanovičam pēc viņa "Dymenska" (1775).

Lafontens, kā arī Koljers, nebija literatūras revolucionārs, viņš neceņes disharmoniju XVIII. g. simtā, dzejas ainā, bet tik papildina un izpušķo to, dodams tās veselīgai mīnšai veselībai dzīvību. Attēcoles uz valodas tīrību un daļu apdomātu formu viņš ir veicis no visu laiku un lauku pirmo dzejniekiem, un stingrais klasicisms, kas no viņa noversas Boalo un ta leclā vald. neera personā, ar tam porāda tik savu aprobežotību. Publiska pat savos visaugstākās slāņos spreca par viņu labāki un pareizāki: Lafontenu izvēleja divi reizi Akademiā; pirmo reizi 1684. g. kēniņš neapstiprināja viņa ēvēlēšanu; otru reizi viņu izvēleja līdz ar Boalo, un kēniņš nekavejas viņu šoreiz apstiprināt. Fonclons sarakstīja viņam uzslavu pa latīniski un deva to Burgonās lelkungam pārtulkot. Lafontena rakstiem ir daudz izdevumu un tie tulkoti visās valodās. Viņa vardu zin pat bērni, kaucē, izņemot fabulas, viņš nebut vissacere, ja rakstus precē bērniem. Franči ar pilnu tiesību turā Lafontenu par fabulas personifikāciju.

Vislabākais visu Lafontena rakstu izdevums ir no Paully 1876. g.

Ar Lafontenu mērens nēvareja sacenstos dzejiskās stāstos. Tomer Vergē (Jacques Vergier, kurš dzīvoja līdz 1720. gadam) dažas reizes ne sekmi imitēja tām tā pamēnemā, graciozi stāstīti.

Dzīvā un speku pilnā tautā mīrejas teorijas attīstības kulminācijas punktā sakrīt pa laikam ar spidošu, jebēn arī ne visiem manāmu, jauna dzīvinātāja gara parādi. Attēcoles uz XVIII. g. simtā Franciju bez Lafontena, kurš reizē ar Boalo eogāja Akademiā, šo likumu atkarto Ferró pasaku popularitāte.

Ferró (Charles Perrault) dz. 1626. jeb 1628. g. Parīzē, izglitojas Bovi kolleģijā, bija par advokātu, dabuja tad Caur Holberu labu kroņa veltu; bija glezniecības pazīnējs un saudzētājs; agri tapa par Akademiā loceklis un nomira 1703. jeb 1705.

Ferró sacereja episkas poēmas, starp tām poēmu "Lui Leclā gadsimtenis" ("Le raleles" (Parallèle des anciens et des modernes, 4 sej. Parīzē 1688-1696 g.), kur tas ee. 64., bet visa viņa zinātnecība un pūlīnē nebutu viņu glabūši no pilnīgas aizmaršības, ja 90. gadās tam nebutu eekritis prātā veeglas un visiem pro. rjarnas

lasamas grāmatīņas sastatīšanai izlootot tautiskas pasakas, zināms leģi ironizēdams un papildinādams formu, bet ne iznīcinādams būtnei, viņš atstastīja vislabākās no tām — pa daļai iz vecfrancū, pa daļai iz austroņu pasakām — dailē, graciozā akademiķa prozā un igdēva 1697. gadā zem no, saukuma, Contes de ma mère d'Oye ou histoires du temps passé.

Tā tad Perró atdeva pastūmtai un nolaištai fantāzijai viņas teesē un teesību. Par viņu un viņa pasakām bus vel tuopmak runa.

Ņo šī brīža tapa pasakas par „Īskōiti”, keitoni sarkanā galvantā u. c. par vispārīgu mantojumu, un pēc daudz gadu simtņēem inteliģēncē pirmo reiz atrada makslnēcciskas satiksmes punktu ar vēcncāršu tautu, prastēem laudim.

Perró pasaku ignārsāna nav tik svarīgs fakts, kā viņu sekme. Perróm radas masa pakaldaritaju un sevišķi pakaldaritaju no seveešu kartas, bet kāirīgās Perró pasakas paturēja savu pārakumu. Visapdavinātakā no Perró pakaldaritajām bija grafone d'Olnoa (d'Aulnoy, 1650-1705. g.) Viņas bus, vīgām pasakām (Contes de fées), pasakām par fejām, bija lools fucors, leela pēekrōisāna. Īkolijas grafa Antoana Hamiltona (1646-1720) pasakas (Contes) uzsāka citu toni. Tās ne pavisam nav rakstītas pēeckē beoneem, bet daļas no tām d'vīgāk lēdzīgas Lafontena pasakām (Contes). Tās rakstītas pa lee, karkai daļai prozā ar sporadiski redpāustām matriskāem vēcām. — Bet daudz pagēstamāsi ir viņa „Mémoires de Grammont”, kurās tas teicamā francū valodā aprānsta izlāisto dzīvi pēc Karla II. galma Anglijā. Tās ir vēcns no vislabākēem memoaru rakstāem XVIII. g. simtēi, sastatīts ar loolu dzī, vūm un asu novērojumu. XVIII. gā simtēņa sakumā jau parādas parodi, jas uz pasakām, — tas ir vēcns no vislabākēem pēerādijūneem par viņu popularitāti.

Blakus šēem vēcēncēem stāstītojeem pretādeja arī šī laikmetā vīsta, lantīgākēe francū lēvīki uz teesē jūsmu un pilnas noskāņas teesību. Džeomas (chansons) — lēvīski džeoli — klūva par īpatnīgu francū formu, kurā pastāvēšanas teesību neapētrēdēja Īskadomija. Šai ātrajā, pavir, šajā džeļā izpādas nenovēktas pēeccības, dzīvot tēksānas pārēpilnība, spīngtas jūsmības un pārērošas eekāribas, zināms arī izlaidības un sekla materialisma pārēpilnība, bet tās džeļnōckēem bij ātār pūblika leelā skaitā.

Starp lēvīkēem šai laikmetā nabija daudē sevejojāmu: Klods Šapells (Chapelle, 1626-1686), sevišķi Lūļē (Lullier), parlamenta locekla ar šo pašu vardu arlaidības dēls. Tāvs pēerņēma džeļnōckēu par delu uz savu vārdu un atstāja tam leelu mautu, kurā tas, begdams no galma, nōdzīvoja

1) Izdotas ar Dorē zīmējūmāem 1862. g.

draudzībā ar Moljēru, Boalo, Rasinu un citiem rakstniekiem. Viņš ap-
 ūzēdāja mīlestību un vīnu; ta dzejoli izdoti kopam ar cita dzejnieka,
Basōmona (Bachaumont, 1624-1702), ražojumiem. Šis bija frondeers,
 kritiķis jaunībā, slinkis-jumotājs nobriedušās gadās. Tas sarakstīja
 kopam ar savu draugu Sapellu humoristiska, Colojumi. Viņu star-
 pā asprātīgais, jautrais abots Foljē (abbé Guillaume de Chauhier, 1639-1720)
 bija vīpatīkamākais, visgraciozākais. Tas katrā jautri nodziwoja visas
 abatejas sentimentus, nodarbojas ar dzeju un cēmlējas pat astondesmit
 gadu vers. Viņa dzejoli nav pēc dzejas likumiem, bet veegli un mirdz,
 caur asprātības; šai zinā viņam bija mācekļi Volters. Foljē dzejoli izdo-
 ti kopam ar tā draugu, maršija de la Fara (de la Fare, 1644-1712),
 dzejolēm, kurš dūlīgi karaļa zīm Tūrena vadības. Kā Luvua sāncensis
 tas pazaudēja cīnīnā ar varenā ministru savu stāvokli un, palicis ne-
 uzticīgs Lusabliēre kundzei, sāka žūpot un nomira aiz nesaturības.
 Viņa, Momcari par Lui XIV. laiknotu stāv daudz augstāku nekā viņa
 dzejas. Lone (Alexandre Lainez), Basōmons un citi deva tadu pat toni.

Pat romani, kas tieši aprakstīja franču sabiedrību, izrādīja zināmu
 protestu, teesa gan, ar apšaubāmu tiesību, — protestu pret veenīgi antiski,
 zeto stilu. Romani, kas baudīja vislielāko popularitāti XVII. gadsimtā,
 nā vidū, bij it kā tādām radīti preekš tam, lai aprainotu Labako un
 konsekvēntāko jaun-klasiskās skolas preekštāvju garīn, jebšu arī viņi
 stāv ne-apšaubāmā literāriskā sakarā ar tās pašas šķiras ražojumiem, man
 totem no senātnes pēdejšom gadsimtuotem. Amadisa un tam līdzīgu
 neoarbutīgu desu noveikla tološana jau ir absurds, bet caur viņem virzi,
 tā publikas garša prasa jaunus ražojumus, tik pat intresantus preekš fari-
 kuzijas, tikai labāki darinātus un ņemtus iz pēvīlēcīgas pasaules; bet
 d'Urfē pēemērs un galanterija, kas valdīja sabiedrībā, prasa maigo jūtu
 un skatu saskrūvētā saldēnie telojumu. Tad ignāks de longue haleint (dand)
 sefūnu) heroiskais romans, izvēledāmees par notikumu notu pa lielāku da-
 lai klasisku jeb austrumu senātni, darināts pēc grieķu romāna parauga,¹⁾
 tāks ne aprakstīdams ^{Kada} Raikmata vērāsās — par laimi cilvēci, kas nekād tā
 neodzīvoja, — bet viņas tūkšo modenēeku mazventīgoz idealus, un pūlēda,
 maes nodarbināt veenīgi fantoziju, kura emancipējas no jebkurām prāta
 vīlxtāne robežām.

1) Heliadora, Etiopekā bija XVI. gadsimtānī Francijā 14 izdevumi un tulkojumi.
 Veens no pirmājom heroidiskom romāncem, Histoire africaine de Uliomedes et de
Sophonisbe par le sieur de Gerson, kas ignācis 1627.g., ir kaut kas cits, nekā episko
 „Etiopekā” izplatījums.

1632. gadā iznāk Gombervīla romans "Polksandors", par kušu jau se, minājamies pēc Kalpreneda, kotala Rambuljē dzimnieka. Louis de Roy de Gomberville dz. pašā gadsimta sākumā, uzstāja agrī rakstniecības lau. kā; bija kadu laiku zem Por-Roajala espaida; mira 1674. g. — Vīna ro. mans "Polksandors" ir vairs no vistipiskākajiem tādā romāna piemēriem kātie izņemot tik notikumu laiku; ^{vīna darbība notiek diez pēc Amerikas atklāšanas;} vīna varonis ir vel mežonīgo Kanadu salu kē. vīns, bet tas baudījis visus civilizācijas labumus, tā ka vīns palaidis jaunību Francijā, kņp to aizveda jūras laupītāji; vīns emūlas princeses Aleidia, nas portrojā, cinās turnirās par vīnas godu, izdara veselu rindu vispārdo. sāco varonārbu un nomocas, skumst līdz beidzamajam maigās jūsmās, līdz pedigi vīna varonība un pastāvība kop vainagota ar pelnītu algu — Al. cidianas roku un sirdi. — Vistuvākais pēc laika un gara no Gombervīla pectēcom ir mums jau pazīstamais Kalpreneds, Madalena Skūderi, kušu mēs arī jau minējūši, tuvināja romānu ar sava laika sabiedrības kreimur.

Kritiku uzbrukumī un sabiedrības garšās progress, kas sajuta nepoace, sāmību, zoranūzit pateosu dzīvi, māgākais šai visvabadakajā ražošanas šķirā, darīja labdarīgu espaidu uz romānu vel tā pašā XVIII. gadsimta robežās un varoņu romans pamazīt pārcet mūm acū preekšā psiholo. giskā un ģimenes romanā. Septīndesmitajās gadās, saka Volters, iznāk pirmie romāni, kur graciozi telotas kartīgu lauū corās un dabīgi notikumi. Tēis, uz ko jau agrak aizrādīts, Lafajet kundzes romāni.

Grafene Lafajet (Madelaide de Lafayette) dz. 1634. g. Vīna bij Amara dela Verņa (Vergne), Havre de Grace pilsata gubernatora, meita, dabūja tai. camu izglītību (starp citu prata labi pa latiniski), apprecējas 1655. g. par v. dija ganūvū visu mūm literatū sabiedrībā un nomira 1693. g. Morālistā Larošfuko draudzene, 25 gadu laikā Madalena de la Verņ grafene de La. fajet, sarakstījuse "Angļu Flāncietis vesturi", mēģināja tad citā šķirā rak. stit. Vīnas pirmāis romāns "Laida (2 sej. 1670-71), neskatot uz dabīgo toni un smalkaku psiholoģiju, lēdzinas Kalpreneda ražojumcom; darbība no. teek Spanijā; pamata veelu iztāisa Gonzalvo mīlestība pret mauru princesi, ko izglābis no jūras vilncom. Otrs vīnas romāns "La princesse de Clèves" (1678. g) satur mīlestības vesturi, kāis novisinās starp Nemuras loalkungu un preeetu damu, pēc kušas vārda arī nosaukts šis romāns. Princese nemīl sa. vu vīru, bet ceemī to; vīnai ne veem nav nolūks vīnam tapt neuzlēicīgai, bet tiklīga piemārcuma pēc atklāj tam valstīdīgi savas moku pilnās jūtas, kušas jūt pret citu. Nemuras loalkungs, līdz šim visu seeveču elks, noveicis nos nozēdzīgu apmecerināšanu. Romāns beidzas ar Klaves prinča navi, pēc kušas tak nosēko laimīgo mīlako sāvoenošanās; varone palock uz tieci.

205. ga sava delikata, kaut arī greizsirdīgā vīra pemināi.

"Laida" un "Klèves princese" ir pēc Skarrona, Romiskā romāna pir-
mās kiclibas romānu mēģinumi. Laviāki La princesse de Clèves, kas iznā-
ca šetrās sejmās, rāda espreccināmu pretstatu līdz aplamībai Skūderi kā
vienes nedabīgeem romāncēm, kurās senes romēši jeb perzēši jūt un ru-
nā pilnīgi tāpat, kā comūlejusēes Parīzes mācītāji un kas ir viss cits, bet ne
cilvēki ar kautiem un drausmu meesas. "Klèves princese" ir pirmāis realistis
kais, psiholoģiskais franču romāns. Grāmata rakstīta ar acartīgu auten-
ticitāti un sevecešu delikatesi, maigumu un peln vel tagad, ka to uzmani-
gi lasa. Ar "Klèves princesi" bija galīgi noveikts, "Précieuses", pastorālas,
ganu dzejās valēts gars.

D'Olnoa kundzes "Spancēšu sevecejamības" bij jau vairak-jāta
var sacīt- arīgas, ostensīvas un lētdabīgas. Prasības pēc veeglas un pēc
vilcīgas lasīšanas ar leolaku talantu, nera cīti, apmērināja mums jau
paģīstamais Skarrons. Satīrisku romānu sacereja Lirano de Borāerak's,
par kuru arī jau bijuse runa. Viņa "Ceļojums uz mēnesi" doreja par pa-
raugu daudzēm fantastiskēm raģojumēm. Pēc Rabūtena de Būsi (Rabū-
tin de Bussy jeb Bussy-Rabutin, 1618-1693) un viņa "Gallu mīlestības stāstā"
(Histoire amoureuse des Gaules) darbojas galvenām kartām personīga sica
dala kairība, bez kuras franču literatūra un tās publika nekā nevarēja
iztikt. Vislabākās fantastiskās pasakas rakstītas šai pašā laikmetā, kā
jau dzirdējam, no La La Perro, pseudo-klasiskās literatūras pretneka, jeb
par tam no Boalo izsmēta. Bet viņa "Lemo un jauno parāleles", kuras las
rakstīja polomizedams ar Boalo par seno un jauno rakstīceklu pāraku,
mu, paleek tomec par sevecejamu grāmatu domu loģikas un veenkaršās
izteiksmes dēļ, taisni tāpat, kā viņa "Burvīgās pasakas" palīpusās līdz
šim vislabako bērnu pasaku skaitā. Viņas nav autora izdomātas, bet aizņem-
tas no dažādu tautu tradīcijām, bet uzrakstītas ar nesasneēdamu grāciju,
veenkaršumu un dabiskumu. Vislabākās no tām ir bez jau minētām "Lilā
bargda", "Guloša skaistule", "Runcis zabaķos", "Sandroilona", "Rincis ar ceku-
li, kumpumu, akluņu" u. t. p. Viņas palīks par šīs šķīpas paraugu un ir
paģīstamas visu zemju bērņēm. Perro nopelns pasaku zīnā ir divējāds:
1) viņa nopelns ir tas, ka viņš par ūku gadsimtoņa vidē visnotal uzģi-
nāja istu tautas pasaku augsto dzejīsko vēstību; 2) viņa nopelns ir tas,
ka viņš neteēcas pārstradat pasaku māīvo valodu pēc ta Laisa samana
lotā, saskrulletā, krūzainā stīla. Perro pasakas rāda franču tautas oke-
tīgi brīnīšķīgos valodas paraugus XVII. gadsimtoņā, no kam visā izlave-
tā "Lui Leclā laikmetā" (Le siècle de Louis le Grand) nav ne jāusmas.

Mūsu francū literatūras XVII. gadsimtoņa apskats nebūtu pilnīgs, ja mēs nepzeminātu dažus izcilus un līdz šim neaizgmitus, bet savura, zojumu šķiras dēļ atsevišķi stāvošus rakstniekus.

Jo vairāk visā jau agrāk attīstītā literatūrā, bet sevišķi kopš tās klasiskā perioda, Dzejas un prozas raksturiskas dažādības izguda, jo vii, rakstniekiem abām bija par mērķi neutrāla, bezpartejiska vispārīga retorika darbība, to tēsu jo stiprāks kļuva daudnedarīgo arodu severojoamo rakstnieku-prozaiķu iespauids uz Dzejas un visas nacionālās literatūras gaitas attīstību. Nisstiprāko iespaidu darīja pēctam vispārīgu rakstnieku, ki un rakstnieces, kas zveda sabiedrisku toni literatūrā ne caur rāžot, niibu, bet caur tam, ka viņi literāriski izlētoja rakstiskas leccības un inspektorācijas, sirdsīgvaratījumus iz pašas sabiedriskas dzīves: caur deenas grāmatām, ikdeemīgāem wyzīmejumeem, vestulem, apcerejumeem par dažādēem preekšmetēem u. t. l. Šīs grupas autoru popularitāte un nozīme dibinas uz tam, ka viņi palīdzēja radīt tīru klasiski, pēctam pareizu un tomer bez jebkāda macīta pedantisma francū valodu. Še attēcināma vesela rinda mums jau pazīstamu hotela Rambulje rakstnieku, kā: Balzaks, pirmāis paraugveidīgu vestulu rakstītājs akadēmiskā stilā; Dzejnieks Voatūrs; de Levīnē kundze, teicāma pēct pilnīga dabīguma caur savu vestulu stila paraugveidīgu elegantību; epi. kurejiskāis satīriķis Sent-Švromons; dzejnieks un akadēmiskis Fontenels. Šis laimēts kļuva slavens caur vestulem, epistolārā rakstībā mēģinājas visi tā lai slavence, neizslēdžot pat tādās personas, kā madama Montecron, kas atīstāja oēsus sojūmus sansas un nopēctnas korrespondencijas. Šīs literatūras šķiras pēctētāve bija mad. de Levīnē, kuras vārds nāca slavā.

Markīze de Levīnē (Marie Rabutin Marquis de Sévigné) pēctdzīma kā pazīstamā duelantā, Rabūten-Pantala, meita 1626. g.; to jauki uz-
audzināja tēvocis abats. Papelena un kēnāža vadībā tā izmacījas latīņu, itālecēm un spāncēm valodu. Astoņpādsmit gadus vecu to izprecināja pēct markīza Levīnē, ne-severojoama muižnieka, kņā mā nodēvas ar sevu un pēct septiņu gadu laulības dzīves krita duellā. Viņa novāroja vīru mīlet, bet pēct viņa naves deva sev vardu, dzīvot tikai bērnēem, un to turoja, nododamās pavīsam bērnē audzināšanai. Viņa bija daila, asprātīga, bet palīca aukstām asinim pēct viskāis, ligākēem atgīnūmēem. Par sevi viņa negribēja domāt, bet tūpejas tik par meitas sekēm. 1663. g. jaunā meitene pēctalījas jau spīdošajās

207. Verzalas ballēs un oficiālais dziesnieks Benseraads sacerēja daudz mānri,
galu par godu šai nimfai - lauminai, ko māte sauca par Francijas piē,
mo skaistuli. Tā skaistule kapa drīz izprecēta un vīrs to aizveda uz
Provansi, kur cenēma gubernatora veltu. Šķirta no mīlās meitas, mar-
kiza Sevīnē atrada bendesānu tik vestulēs, kurās viņai rakstīja. Sevi-
nē kundze palika visu mužu par piemēriņu māti, maksāja dela para,
dus, deovināja meitu, par to voren domadama un runadama. Markize bij
atklata seveete, pateesa, augstsiirdīga un neceeta leekalību. Patsicotees
šim mātes maigumam, mēs varam sekot gandrīz deonu pa deonai fran-
ču sabiedriskai dzīvei vorenā no severojoameem laikmetem. Markize
nēdžiovoja salonos voren, bet, kā Lafontons, mīleja dabu un aprakstīja
to meistariiski. Viņa lasīja „Astreju”, jumoja Vo un Sen-Mondē dar-
zu mitoloģiskā ēnā, mīleja pastaigāties pa mēnesmīcu un egrēst pan-
tiņus kokū mizā. Visas šīs spilgtās ganu dzejas pēminās pārversās
Sevīnē kundzes vestulēs spīgtās, deezgan panesamās aprakstās. Marki-
ze raudāja ruktas asaras, kad izcieta tās mīlo meāu Bīronā, lai aizmaks-
satu dela paradus. Faultra un bezrūpīga salonos, ta kļuva nopēetna un
domīga, parrākuse aizpilsatas pili. Viņa domāja tik pē savas meitas,
kura dzīvoja talu no tās, pē dela, kurš karāja Kandijā, pē draugeem,
ar kurēem patīkami laiku pavadīt. Tās m-ma Sevīnē nepalika ilgi
domīga. Viņa bija kristīga un reliģīga viņu vorenināja, ugturoja to
dzīves skumjās bīzās. Tās reliģiozais raksturs attīstījās pē viņas lēz
pat nāvei. Pēdējās minūtēs ta lasīja ar dēdribu Augustīnu. Kā jan zi-
nam, Sevīnē bija dabūjuse nopēetnu izglītību, ta lasīja Rablē, Monte-
nu, Paskalu, bez tam Kvintilianu, Jāni Chrizostomu (Zeltmūti) un
Virģilu ne tulkojumā. Viņas pēķeršanās pē Fukē pēvāda, ta viņa bija
stipra un augstsiirdīga un butu vorejuse ugmentees lomū revolūcijas laikā,
bet viņa nejaucas politikā, nepūlejas, klūt par varoni. Sevīnē kundze
bija laimīga, kad kēnīnš ar viņu doija jeb sacīja tai komplimentus, bet
ta atturetu viņu, ja viņa pēeklājiba pāceetu maigumā, un tas leccina
par skaistās markizes vingru pēatu un stingroem likumeem. Bet ne,
var nepēezīmet, ka markizes jautrība un zobgalība tās vestulēs reizām
neveetā. Baidīdamās mīlo meitu noskumdinat tumšām ainām, stāstī-
dama par dumpi Bretanā, viņa apraksta jokodama un asprātodama,
kā gubernatoru apmetājuši akmeņem, kā tad tīranizēta tauta un na-
ves sodi sekājuši cits pē cita. Tā šausmu stāpā, kad nelaimīgos bretonus
šus kāra, sloopa uz rītena, sakautas seveetes un bonnus dzina arā no dzivon-
leem, markize rūpejas vestulē tik par tam, ka zaldati neiznūcīna viņu.

mito mežu, kur viņa esaduse pastaigātos un, ja viņa nožēlo kadu, tad 208.
ne vis nabaga tantu, bet gubernatoru, Leclungu de Pon, kuru dumpi,
neeki tik nenosita. Ta laika aizspriedumi leedzu tai izšķirt, kas vai,
rak nožēlošanas ceņigs, jebšu par viņas labsirdību nevar šaubīties. Vi-
na izgludza pēc ministriem nozēdozņeeku apžētošam, proturēja nabaga lu,
dzējs, izkauleja pēdošam cilvēkam, kurš bij uzņēmēes nodot Fuce ve.
stuli ta seevai un par tam bija nosodīts pēc spaidu darbeem. Viss tas pēc
rāda markizes Sevīnē labsirdību. Viņai tik nebija sirds un viņa nekad
nepazīna citu kā mātes mīlestību. Ta nomira uz savas meitas rokām
1696. g. Viņas dols bija šo laiku jau beidzis uzdzīvot, dzīvodams meeri,
gi Bretanā.

Kā jau sacīts, šķirta no mīlās meitas, markize Sevīnē atrada veņigo
remdešanos vēstulēs meitai. Tē sarakstīšanās starp māti un meitu tur-
pinājas divdesmit pēcus gadus un padarīja slavēnus viņu vārdus. Līdz
m. ma Sevīnē rakstīja vēstules savam brālenam Būsi, Pōmpōn kungam,
bet tās nav neko sevērojamas; bet vēstulēs meitai aprakstīta visa tā
laika sabēdrība, visi notikumi ar vissīkākām sīkumēm. No pirma-
jām lapu pusēm redzams, ka pavaldonības un frondes parašas izgudušas.
Starp jaunību un muigņeeķēm uzturējas vel agrākie paradumi, bet orģi,
jas notika slepenībā, un Luis XIV. prasīja ja nu ne tiklību, tad tak pēklo,
jību un ceņību. Skandali notika retaki, notikumi slepās, izpēccas kļuva
pēcklājīgākas, sarunas delīkatas, jeb afektācija, klēvība sāka jau izēet no
modes. Sabēdrība sāka nopēctni nodarbotēes ar politiku, literaturu, reli-
ģijas stōdēem, pat zinātnēm un saruna, spidoša, dzīva, pēvēlīga, tapa par
mītu laika kavēkli. Markize Sevīnē rakstīta savai meitai: „pēc pusdeņas
gājām darzā un parādījam līdž vakaram laiku vispatīkamākās sarunās,
kurās pēemineja arī tavu vārdu, par ko es sīcniģi pēccājos. Pēc tadās
kaišības uz izrunāšanos bijāvi vēstules modē, tā ka labi rakstīta vēstule
gāja no rokas rokā un par to spēcda un runāja vairak deņas. Nu nav
nekads brīnumus, ka Sevīnē k. dze savas vēstules rakstīja ar seviģku rū-
pību. Saprotams, ka viņa tad nēdomāja, ka pēcnāēģi tās nosaus par pa-
rangveidīgēm raģojumēm, ka tās klūs se spēccas vairak izglēzumās, vi-
na tik zināja, ka draugi izglāsīs vēstuli un spēccdis par to pēc galma.
Bet Balzaka un Voatūra laiki jau pagājūti; pēc vēstulem nepūlējas
vairak kā pēc pēemām, pēc tam markizei Sevīnē nebija vālas, tās pār-
domāt. Viņa stēģdamās rakstīja, nepārslasīdama savas vēstules, spalva ne-
spēja sekot domām un tā lēzēja uz papīra tapat dzīvi un plūstoģi, kā
salonā. Tomēr noteek, ka viņa, stastīdama par ko svarīgu jaunu, vīlē sa-
vu vēstulīac seviģku rūpību, pūlas pēc tās, kā Lafontens pēc savām

209. fabulām, un viņa, ^{vestule} ignāk kā asprātības un maģas malises paraugs. Viss galms spreca par tādā vestulē dažas deenas, norakstīja to, izmacīja no galvas. Meitas vestules arī darīja daudz efektā, tapec ka maigā mātē, par ka tāms atrast daudz vortību, kuru tajās nebija ne pavisam. Bet morci, zes Sevīnē vestulēs ir maz naivības un mīlestība pret meitu loekas esam pārspīlota. ^{Tāda} Līdzīga mīlestība arī to laiku bij izņemums, jebū šaubītes par to nevar. Ja, un kapec lai viņa visu mužu būtu komēdiju izādijuse?

Daži rakstnieki salīdzina Sevīnē kōzi ar Luīzi Fērmē de Staāl, franču rakstneci XVIII. g. simtēna beigās, bet starp tām ļoti maz veonādības. Katra no tām personificē savu laiku; viņu raksturi un mušs arī daša, di. Sevīnē dzivoja tik mātē mīlestībā, kamēr Staāl kōdre izbaudīja visus kaishības un viņas filozofija un politiski uzskati aptumšoja viņā svecetes īpašības. M. ma de Sevīnē ir klasiskas prozas precizitāve, kuru viņa kultivoja vestulē formā. Šīs vestules rāda veselu rindu dzīvu ainu no Parīzes un galma dzīves šai spīdošajā epochā, šecinādama par savas laicīgās autores reto garu un izglītību.

Daudz runāja par šīs rakstneces stilu, studēja to, apspēcda, nosōdīja, pārspīlēja, bet visi veonī prātis, ka dzīvaki un originalaki par viņu reto kads rakstījis. Kritizēt var arī paraugveidīgus rāžojumus, bet tron darīt pakal ir grūti. Kaut gan de Sevīnē kōdre pceder pēc svecētū (precizitātes) skolas, bet viņa ir laba, dabīga, asprātīga, maiga un viņas vestules ir dzīvas un spīdošas. Viņa ne veon patīca, bet bija mīlama un ceonizama un ceonīgās svecetes un originalās rakstneces vards nav aizmirsts literatūrā. Galmsneki aizmīrsa markīzi vel tai dzīvojot, bet literatūra uzglabāja viņas vardu, kamēr galmsneku vārdus nemin ne vesture, ne cilvece. X

Epikurejiskais satīriķis Saint-Evremond (Saint-Evremond, 1620-1703, pēc Hottnera un Ed. Engela, 1613-1703) ¹ par satīru uz 1654. gada mēceru no, sedēja veselu gadu Bastilijā. Palaistam svabadībā, tam bij jāteģ iz Francijas, glabjoties no jaunām vājānām un tik Hollandē un Anglijā vareja tur, pīmat rakstīšanū. Kā asprātīgs un smalks novērotājs tas skatījas uz sava laika vēsturiskēm notīcīnēm un aprakstīja tos kā pasaules cilveus. Aizrādu še uz viņa „Trois hařadu koesību cilveku sarunu”. Ja vel gāzām ejot peomīnu simtgadīgo Fontenellu (1657-1757) ar viņa maz dzīlo galveno darbu „Entretiens sur la pluralitē des mondes” (Sarunas par pasaulu daņ, dzību, 1686. g.), tad tas noteek vairak mūsu vēsturiskā pārskata pilnības dēļ, nekā leelu literarīsku vortību dēļ.

¹ Ed. Engela, Gesch. der franz. Literatur. Berl. 1887.

Blakus Seem (vestulu rakstītajam un esistoem darbojas istora, kori, tā garīgi, kā arī laicīgi - juridiski un akadēmiski. Tā kā Lui XIV. Fran. cija viss dabīgājas, pamatojas uz reprezentācijas, proekstāribas un šī proekstāriba bija pirmais un pēdējais jautājums, tad arī daiframatnība iztecedama iz sirdsdziluma un eekācīgas pārlecības, dabuļa gribot negri, bet akadēmiskū nokrāsū. Burdalū, Maskarona, Flešje, Masiljona, Po, sūcha spredixi, Pellisona, Fontemella un daudz citu runas tagad vel top pēskaititi pēe klasiskēem literariskēem ražojumēem.

Šīs garīgas dzīves tik bagalās laikos sludinama vārda vesturei ir, īste, ni sakot, vēsta baznīcas, bet ~~ona~~ literatūras vesturē; tās Lui XIV. valdi, kas laiku dzīvoja un darbojas tādī spredixotāji, kurēem nevar klusejot aizeet garām arī franču literatūras vesturē.

Bosūē (Jacques Bénigne Bossuet) dz. 1627. g. Dizonā, izglitojas Sozuita kolleģijā, kur macijas tik labi, ka jau 25 gadus bija deava vardu doktors. Kadu laiku tas nodevas cininā ar protestantēem, bet no 1668. gada bija par dofinu auzginataju un galma spredixotāju ar looliskām sekumem. Pēe Lui XIV. viņam bija puslīdz tādā pat lomā, kā Teofanam Brokopovičam pēe Pētera Laelā, zināms, ar to starpību, ka pēdējo darbība bija vērsta uz derīgākēem mēroķēem pēeekstāribas. No 1681. gada Bosūē bija par bis, kapu oksē Mo (Meaux). Viņš mira 1704. g.

Bosūē bija spidošs polemīkis un orators. Paur saveem spredixēem un kapu runām tas kļuva par spidošā Vozgala galma pirmo baznīcas oratoru. Bosūē daiframatnības proza severojama paur tā valodas patosu kopam ar arkastīgu gaišību. Daži no viņa spredixēem pēder pēe vato, das pēe vislabākā, no XVII. gadsimtena proza radījuse, tā p. p. „Sur la Providence” un „Sur la Mort”.¹⁾ No viņa apbedīšanas runām (Oraisons funēbres, 1669-1687) visseveroķamākās ir: „Par franču prinsesēs Henrietes, angļu kēnīņones navi”; „Par Volkanas loolkundres Henrietes navi”; „Par prinča Lui de Ronde navi”. Savos daudzejās teoloģiskās rakstās Bosūē tur, jas pēe stingras pareizas ticības veedokļa, kas gāja pēe viņa līdz fanatis, manam. Tā vordās kā espeestās ražojumēs Bosūē pacel kēnīņa varu līdz katolicisma dogmai; kēnīņš viņam ir Deava veetneeks vīrs zemes, un katra pretotānās viņam jēl mēģinums eorobejot viņa varu, ^{bistams} iēgrens. Tādā kartā baynīca parādas par ne-aprobejotas monarchijas atbalstu. Bet par tam monarcham pēenākas aizstāvet veemigo nemaldīgo baynīcu pēet visēem tās cenaidmokeem ar visēem līdzekļēem, ne-izslēdzot varas un asinīgus līdzekļus. Bosūē ir visnotal stingru līdzekļu aizstāvis, un liku, mīgu varu tas cildina līdz debēem, līdz apdeevīnāšanai (apoteozai), bet no viņa veedokļa ir katrs kausē likumīgs, kas vēd pēe īsti-katoliskas

1) Viņa izvēlātee spredixi „Sermons choisis de Bossuet” izdoti no Brunatiere 1882. g.

nosa vesturi. Bet severojamaks par viņiem bija Bosik. Ja laika-beedrs, Burdalu, kurš lēģeja uz klausitaju pratu, un pectecis Masifons, kurš pentas tos kustinat, aizgabst, bij ari spredikotaji ar espaidu, bet viņu es. spaidu sfera bija nesalidzinami sauraka.

Parlamenta daiļrunatnibas preekšotavis bija Patru (1604-1684). Viņš pirmais ceveda franču Akademijā ceradumu, turet oestapanās runu. Pelli, sons (1624-1693) severojams ne veen caur trim varenām runām, aizstavot sa, vu protektoru Fuke, bet ari caur tam, ka nosedeja par šim runām peecus gadus Bastilijā. Viņš sarakstija ari, "Franču Akademijas vesturi", Lui XIV. vesturi no Magarini naves līdz Nimvegenes meeram un "Frans-Honta sokaņošanas vesturi". Lemete's de Lasi (1611-1684) bij advonats un kļuva sla, vens kā juridisks orators. Lemete

Par janzenismu.

Tagad kadi vardi par janzenismu, kura macibas plašs apskats aekrit boznicas vesturē. Lui XIV. laiku janzenisms bija svariga zociala un pat literariska parādiba. Savu nosaukumu, janzenisms šē maliba dabuja no hollandesā Kornelija Janzena, kurš peedeimis 1585. g. un bijis par teo. loģijas profesoru Luvenas univovitatē (kura pa pasaules kaņu no vāceem izpostita) un par Ipernas biskapu (+1638). Visu savu mužu tas veltija rūpigām sv. Augustina rakstu studijām. Jo studiju anglis bija zinātnisks darbs ar nosaukumu "Augustinus", izdots tin pee viņa naves. Janzens atjaunoja pirmo kristigo laiku veco strīdu par predestinācijas, preekš. lēmuma, nozimi: vaj labi darbi izglabj no elles, jeb vaj katram esprekš nolents, kam baudit paradizes svetlainību, kam ceest elles močas. Augu. stins izšķīra šo strīdu par labu preekšlēmumam, bet ar šo bedigo teoriju cilveki negriboja apmecerinatees un teoloģija mekleja izeju un apvērsmi. Jaunajā laikā Luters un Kalvins peentēma Augustina macību ar daļēem mīkstīnumeem, sevišķi Luters. XVII. gadsimtenā pirmajā pusē izsauca Hol, landē šis jautajums pat asinainus strīdus, bet otrajā viņa pusē to pacela katoliskā Francijā zem citeem apotakleem.

Izglāistā; matikā XVII. gadsimtenā tiklizee laudis uztraucas par ja, ridznecības izturešanos, kura veicināja izglaidību caur parascu palaišanū pee bints, daudz bixtanceki, tā saucamae karzisti, apziņneeki, pceerādija gan vardeem gan raksteem, ka var panākt paradizes svetlaini, noģē. lojot grekus pec espejas katru nedēlu un atdodot daļu mantas boznicai. Sevišķi enerģiski šai virzeenā rīkojas, kņgeem teokratija bija darzoka par par reliģijū un tiklību. Fokus ordena svetos kōvus ne veen neuztrauca franču sabēdribas moraliska panīcšana, palaidnība, bet, akurāt otradi, espreceja: jo vairak bagates laudis grekos, jo padevigaki bus tee pret

217. Hierarohiju un jo vairak naudas dos baznicai. Franču janzenisti, palikdami par katolicem, uzstajas sparigi pret šo patiesi netinlīgo macību, viņi visam lidzroklem atsvabinajas no sakara ar kalvinismu, jebū ar podojo vīrus tuvinaja bez macibas par predestinaciju, censanās cēri, kot savu dzīvi pēc pirmo gādsintozu kristīgas draudzes parauga un nemzers ar baznicas kartību vispār.

Janzenisms, kā zināms reliģiozs uzskats, bija jau sen, bet par sociālu, ~~par~~ liberālistisku partiju viņš kļuva tad, kad dabūja atbalsta veltu Port-Royal klosteri pēc Veržalās. Miltīgais vairums franču klostozu bija cēšā sakarā ar vœnu vaj otru aristokrātisku ģimeni; Port-Royalā bija visce, šakā atkarībā no Oveinas muižnieku ģimenes Arno, kara to apgadāja ar mūķonem un abatoņem. Vœna no Arno ģimenes, Amēlika, cēstā, ja klosteri pilnīgi apzinīgi pēc pārleccibas un ar kroalnu preekš tā lai, ka un preekš seovētes zinātnisku sagatavošanu. Tā sarīkoja klosteri pulciņu no abu šķiru personām - tā laika cērašas bez cœrunas attāva cœriktot klostozēb kā tadus hotelus un salonus - visvairak iz savaam radniecēem un radniecēem, pulciņa, kurš nodevas zinātniskēem un, gal, vēnām kartām, teoloģiskēem jautajumēem. Strīdū par preekšlemlumu viss šis pulciņš stāvēja janzenisma pusē. Kad Port-Royalā sarīkoja skolu, kurp Parīzes augstmani sāka labprāt sutit savus bœrnus, tad ja, zūiti, kas lidz šim bija skolējūšes uz janzenismu cœm pirkstēem, pal, ka nemēropīgi, pluda sudzibas uz Romu un pēc kānina; cœsakas literāsis, ka cœna un vel karstaka cœna garīgu tēsu preekšā.

Sākumā Luis XIV. dzemaja janzenistus ne iz reliģioza fanātisma, bet tāpēc, ka pēc cœgari vajaja kristītos: viņš negribēja šo valsti valstī. Turp, likam šim cœmeslam pœvecēnojas arī jezuitu cœspāids. Visgrūtākajā preekš Francijas 1709. gadā Luis atrada valū, nodarbotos ar Port-Royalā lektām: viņš izdzina no tūrenes mūķenes un daļus Arno ģimenes locaklus cese, dignaja cœtumā. Tā kad Port-Royalā janzenistu cœna ar jezuiteem beidzas ar tam, ka Luis, cœnizdamš šos zinātnēkus un cœraudzīdamš viņos pat, valdības preekšēkus, pavēleja sadedzīnat Arno rakstus un iznēcinat Port-Royalu.

Tai cœnā pœcdalijas visleclakais no franču prozaiņœom Lui XIV. laiku Blesas Paskals, kurš bija ne vœen vœens no genialeem Francijas vīreem, bet arī pats aizgūtņigākais un apdavinātākais Port-Royalā aizstāvis.

Paskals (Blaise Pascal) dz. 1623. g. Viņa tēvs bija Klermonas tœsas preekšidents un labs matemātīkis. Blesas bija vœenīgais dēls un no pašas mazotnes izrādēja brēnīšņīgas spējas. Tēvs nolēma, par visam nodotēs viņa audzēna, šanai. Savu amatu pārdevis, viņš 1631. g. pārgāja uz Parīzi ar pilnīgi

citām idejām par audzināšanu, nekā to laiku pastāvotās. No agras 214.
par 18. gadu viņš sāka delu macit latīņu valodā, pūledamies attīstīt
vairāk viņa gara darbību, nekā admiņu. Pateesi, Bļegs drīzumā griebeja
zināt visu notikumu un parādību celoni, un pārlecinajas tik caur
acīm redzamu gaišību, un ja viņam nerādīja šos ceļonus, tad viņš pats
tos izdomāja. Reiz kāds ar nazi loogi pērsīta pēc fajansa bļodas un tā izde-
va skaņu, kas tulin beidzās, līdz uzlika roku uz bļodu. „No kam tas? jau,
tāja Bļegs Paskals un sāka izdarīt daudz mēģinumu šādā veidā. 12 ga-
dus vairs, viņš sastatīja veselu traktātu par skaņām. Tai patā laikā
viņš griebeja ģeometriju macitot, bet tēvs taupīja viņa spējas pērsēt va-
lodu macīšanās un noglabāja no viņa visas matematisķas grāmatas.
Savā bernībā Paskals izrādīja ne vien ģenialas spējas, bet arī neparastu
gribu uz darbu, rūpedamies par viņa veselību, tēvs nedeva tam mate-
matikas grāmatas. — „Bet sakot man tik, kas ir ģeometrija?” jautāja tas
tēvam; tēvs atbildēja, ka tā ir zinātne par precīgu un korrektu figuru
zīmēšanu un par akuratu atiecību atrašānu starp viņām. Tas bija Bļe-
gam diezgan un viņš nu nodarbojas ar šo zīmēšanu un atiecību atrašānu.
Tas viņš to darīja no tēva slepdams, alputas brīžos. Un kad tas reiz
pārāk ilgi nogrima šai darbā, tad tēvs atrada to pēc ta un ar šausmām
sēraudīja, ka Bļegs pats bija nonācis līdz Euklida pirmās grāmatas 32.
teoremam. Ar pērsēta asarām viņš stastīja kadam zinātneķam savu draugu
starpā, sacīdams, ka viņa dēls izgudrojis savu matematiku. Bļegs Paskals,
pavisam, tik 12 gadus vairs, sastatīja savu ģeometriķu no galvas. Tad tēvs Bļegam
atdeva visas Euklida grāmatas un tā sekmes bija tik ātras, ka tas 16 gadus
vairs kapa uzņemts bernībā, iz kučas 1666.g. izceļas zinātņu akadornija. Tad
pat Dekaktu. Savā 19. gadā Paskals izgudroja aritmetisku mašīnu un dabu-
jis uz to privilēģiju, aizsūtīja Zvēdriķas ķēnigzoni Kristīnai. Šee pērsē,
laicigās pūlīņi sabojāja jauno organismu un Paskals no 18. gada bij'ik
deenas slimus. Tas viņš turpināja nodarboties un sarakstījās šai laikā
ar Fermā par augotako ģeometriķisku analīzi un par svāra darbību. Turri-
čelli mēģinumi skubināja arī viņu izdarīt rindu mēģinumu šai laukā,
kai apgastu vecos aksiomus, ka dabā neesot tukšuma. Viņa mēģinumi
ar dzīvāndrabu uz Pūy de Doma virsotnes un pēc šī brīža esākas visjaunākā fizika.
Visa macitā Ēuropa plaukšķināja Paskala atradumam.

Vaj bija domājams, ka pēc visām šīm spoķajām sekēm un tik jaunās
gadās Paskals pērsēri atstās šo lauku un metisķes reliģiozā polemikā?
Viņam tad māca rokā Fanzena grāmata „Par eķķēja cilvēka reorganizaciķi”
un viņu ķēra autora teikums: „nemoķīga ķiķķāre attīsta cilvēka garīgu

215. darbību un mēs viņu nosaucām par zīnatni. Tā zīnkāre spērēj mūs, no-
grīmt dabas noslepumūs, kuri uz mums ne-attēcas, kurus mums nevaja-
ga zīnat un kurus mēs pūlamēes izgludēt tik tamdēļ, lai teiktu: es zī-
nu.

Tās domas lasot Paskalam liecās, ka viņa cilvēcei zīnāšana ir lepums
un klēvība un tas tad uzrakstīja: „Tas Es sapratu, ka abstraktas zīnatnes
nav cilvēkam īpatnīgas un jo vairak viņš tām nododas, jo vairak maldas.
Nā šī bija notika Paskala pārvestība un par visām leclām ka atspoguļoja
viņa gēmenē. Viņš pērcunāja savu vecāko māsu (21 gadu), set klostērī. Pats
viņš dabuja trocku un vareja tik ar krūkšiem staigāt. 26 gadus vecam dan-
teji zīleja tam arprātību, ja tas nemetis nodarbošanos, pēccus gādus Pās-
kals dzīvoja tikai veonīgi pasaulē-sabēdribā, tad sagājas ar veenu Arno,
sepazīnas ar Anželiku un palika par pārleccinālu janzēnistu. Tā tam 1653.g.
nomira viņa tēvs, atstādams tam leclu mantību. Viņš sāka lepmi dzīvot, ar
devas leclajā pasaulē, jāucas pat frondes leclās un tik ko to nepārleccināja
pirkt sev vectu un precētes. Bet kads nequidits ^{notikums} gādāšums uzgrēca to per-
peži no jauna uz religiozitates ceļu.

Novembrī, 1654.g., tas brauca karitē ar četrjugu pastaigātoes. Uz Nēļi
tilta zīrgi sāka trakot un skrēt. Nave bij acimrēdzama. Pirmoe divzīgi,
gi bija jau udoni... pēpēži pārtrūka strēnģes un karitē ar Paskalu apstājas
uz paša krāsta. No tā laikā viņš sāka daudzkrāt tapt domēgs un viņam
āpita, ka viņam blakus atvērta dzīle, kurā tas esvritis. Religiozā sirds
salversme pēdīgi nēma virvokū un viņš sacīja savai māsai, mīģēnei,
ka pavisam nodoscas Deovam. Viņam bija 32 gadi un viņš jau lēdz mūka
beigām vairs nepārventas, bet arī šai virģēnā viņš vel paspēja darīt
dauz derīga, kas tam senesa slavu.

Tau viņa jaunības raksts, Discours sur les passions de l'amour' rāda Paskalu
kā pateosa un lēdz ar tam maksneciska prozas stila meistaru, bet mēleccin
vel dauz par viņa galvenā darba domu intensīvu asprātību, tas ir vi-
na „Provincialās vestules" (Lettres Provinciales, 1656g.). Kad bagnīcas un
kēnina teesas igvācijas pret janzēnismu, tad Paskals uzstājas ar šīm sa-
vām slavenām „provincialām vestulem". Viņu pilnīgais uzraksts skau:
Lettres écrites par Louis de Montalte à un Provincial des ses amis et aux
révérénds Pères Jésuites sur la morale et la politique de ces pères (Lui
de Montalte vestules, rakstītas veonam provincialam no tā draugēm
ceenijameem Fequita Tēveem par šo tēvu morali un politiku, 1656-1657).
Ēmesls šīm vestulem bija loolkunga Liankura strēdus ar tā garidznerku,
abatū Dīkožē, kurš lēdģas to pēņemit pēc deovgaldā par tam, ka tas dzīvo,
ja janzēnista namā un audģināja kadu nabaga mēiteni Por-Roajalā. Tās
notikums sacīla leclu trovoni un Arno rakstīja savu „Pimo vestuli

augstam cilvēkam: "Ja izaicināja ar atbildes, uz kurām tas atbildēja 216.
ar "Otru vēstuli." Leta kapa nodots Sorbonnai un abats attaisnots. Tad uz-
stājas Paskals un 23. janvārī 1656g. izlaida savu pirmo vēstuli. Viņa smēr-
li par jezuitiem iznīcināja tos publikas acīs. Lai izsargātos no viņu atem-
tāiem, kas pārceļas zem sava vārda attālā kvartālā. Otrā provincālā vē-
stule bija no 29. janvāra. Pirmās vēstules, runādams par jāmgenisma būt-
ni, nedarīja sevišķu iespaidu, bet kad Paskals ņēma jezuitus preekšā, sā-
dams izlikt viņu morāli ar savu griezīgu, akurātu un spēcīgu valodu,
viņa vēstules izplatījās milzīgā daudzumā un sabiedrības prāti bija, stājas
Pox. Roajala pusē. Provincālu vēstuli ir pavisam atonpādomit un par viņu
leeliskām sekām noveca nozināja, kas viņu autors. Kēniņš Lui XIV, zi-
nam, neperececa vortibu sabiedrības prātam, bet tas nepagāja par velti vi-
ņam un viņa peonāceiem: izglītota buržazija, kopš mezināmeem laikiem
bijuse par franču kēniņu trona atbalstu, pirmo reizi sajuta nemeoru pret
kēniņa varu, bet nu ir zināms, kā šis nemeors izpaudas pec sint gadam.

Otrs galvenais Paskala darbs ir "Pensées" (Domas), kas ignāca 1669. g., tā tad
Fgadus pec autora naves, Ja ir reliģijas apoloģija un pilna katrā lapa pusē
ar visstingrako dogmatismu un vissavadarako skepticismu.

Pa tam Paskala slimība peenēmas un līdz ar to viņa deorbijiba. Viņš
tapa par asketu un nesa uz plikas mecas gostu ar dzelza asumeem. Tik
ko Lepnības jūtas viņu savilnoja, tas tulcin sāku mocit, saust savu mecu.
Tā viņš nodzivoja peecus sava mūža pēdējos gadus, atraudamies no vi-
šem pasaules preekem un estibām. Un tomēr kadu bezmeega nakti tas
izdomāja matematisku atrisinumu par cikloidu, ko arī publiceja. Pēdīgi
viņš nolikas, veledamies, lai ved hospitalā, bet to neizpildīja un viņš no-
mira savā četrdesmitajā gadā, pārvarēdams visas cešanās, pārlecinādams
kuvencokus, negaustres par viņu lapec, ka cešanās ir vionormalakais kri-
stiga cilvēka stāvoklis. "Tis savadais, pus-prātā, jukušais zinātnieks, pec ku,
ka reliģija nobeidza ģenialas spējas, kurš stipri ticeja progresam, kurš
apgalvoja, ka, uz cilvēku ciltim, kas mainās pa visooni gadsimtu, ja,
skatas kā uz veonu cilvēku, kurš pastāvīgi dzīvo un macas," bija pec
tam everojoams stilists un viņa "Domās" un "Provinciālas vēstules" rakstītas
jaukā valodā. Boalo leca no preekā par Lettres Provinciales valodas tīrību
un maksimālistisko stilu un m. m. de Leviné, XVII. gadsimtoņa slavenā vē-
stulu rakstnece, bij apreibuse no preekā, lasot Paskala vēstules pret jezui-
tismu. Paskala Lettres Provinciales turpināja slavenā franču un līdz zi-
namam arī visas jaunās filozofijas kēva, Dekarta, daču (ta Discours de
la Méthode, ignāca 1637. g.): tās sagatavoja literatūras prozu, ne daiļrunīgu
un fražainu, bet loģisku un akurātu un sagatavoja publiku Didro un
Voltera lasīšanai. Un "Provinciālas vēstules" un "Domās" tulkošanas visās va-
lodās.

Filozofem seksija moralisti. Lelekuungs Larošfuko (François de la Rochefoucauld), preekstavis veeinas no visslavonakām un vecakām ciltām, dz. 1613 g. Dabujis nepareekošu izglītību, noskatot uz savu tēvu, kunga dzimumu, kas izglītoja pats sevi, pēdējās frondē aiz naida pret Mazarini. Par Frondi (no laikvarda fonder) XVII gadsimteni suca partiju, kura pa Lui XIV. magotni pretojas galvam jeb kardināla Mazarini ministrijai. Larošfuko ciniņas uz Sent. Antoana proekspilsatas būvīkadām un no brucem tikko nepazaudāja rēdzes spēju, savā jaunībā tas bija parīsam nogrimis politiskās un mīlestības intrigās; apmēci, nojērs un baididams sākumā lelekuundes Longvil labirdību, tad grafe, nēs uzmanību, viņš atvera savu krasno namu severojamam literālam un augstamem tā, ka Boalo, Moljers, Rasins, m-me Lafajet u.c. bija viņa ikdienišķi veeisi; bet sava muža galā, pazaudējis delu un beina bernis, tas nomira kā mizantrops 1680 g.

1662 g. Larošfuko izdeva savus, Memoarus par Austrijas Annas pa. valdonību (Mémoires sur la Régence d'Anne d'Autriche), kas rādija dziļu leetas un personu pazīšanu un tādē ar to doreja papildinamam pēe kardināla Retza memoarēm iz la paša laikmeta (1613-1679). Bet literaturas vēsturē Larošfuko visvairāk pazīstams caur savām Domām (Maximes), kurū pilnīgs uzraksts skan: "Réflexions et Sentences ou Maximes morales" (1665 g.), aporismi no kurām setilpot katrā franķu maci, kas grāmātā. Tā grāmātā pēe visas varbutības espaidoja uz. Domu (Pensées) izdeveju, Paskalu. Tā jau dzirdējam, Larošfuko kaislīgi pēdējās Frondi ciniņā pret Mazarini, bet vairāk kā jebkurš cits iz frondeerem viņš bi, ja pēevīlts savās esībās, nēdabudams pateicību sevišķi no to puses, kurām par labu tas upuroja savu labumu, — tā no pašas kēnīneenes, Annas, pa. ses. Tā tad, viņš kļuva pās mizantropu un šē sirdssatverome izpandas arī viņa, Domās (Maximes), severojamās tiklab pēe formas kā arī pēe ide. jas, jebšu visus cilvēku soļus un darbus Larošfuko rēdz iztekam iz veeina paša avota — iz egoisma un personīga labuma. Veeinā no daudzojeomdamu saloneem, proti de Sable kundzes salonā, bija modē, laikū kavet ar asprā, tigeem gudrības izteiceneem. Lelekuungs de Larošfuko bija pastāvīgs veeis madamas de Sable hotelā un te laikam viņš dabuja uz mudinumu sava ražojuma formai.

Tam ir 528 maksimes — pamacības — domas, pēe kurū stila papildina. Savas Larošfuko stradaja 15 gadus, no 1665—1680 g., kad nomira. Tā jau teikts, visus cilvēku darbus autors attēcina uz egoismu un personīga labumu. Mīlestība, draudzība, angstsirdība, pēeklājība, šķīstība, veeis ir patmīlība. Dažreiz Larošfuko pēometina, zinams, mikostinamus, pēesqu (gandrīz), "la plupart" (pa lelakai daļai, visvairāk) jeb, pau (Donsku); bet

pa beklamai daļai viņš izsaka savas domas jeb macības ļoti rezoluti, nīci, tadams katru mīdostinatānu. Brēnumš, ka Larošfuko, neskatot uz savu politisko pārrēcināšanos un maldocem, savā mūžā baudijs tik daudz mīle, stības, dzīvojis jaukā attiecībā ar m. me Lafajet, vareja uzrakstīt tadus negēligus vārdus, kā p. p.: *Il y a peu d'honnêtes femmes qui ne soient lasées de leur métier? Tas nolika laicām aiz noviltās kaprizes jeb tekusmes pēc paradoksa, bet nekadi nevar dot par mērauklu pēc viņa dabas, noveršā. nas. Ar leclū valstīdību Larošfuko runā pats no sevis: F'aime mes amis, et je les aime d'une façon que je ne balancerai pas un moment à sacrifier mes intérêts aux leurs. Bet tas netraucēja viņu rakstīt: Nous avons tous assez de force pour supporter les maux d'autrui?*

Galvenā jeb veeniga „Domu” kluda ir tā, ka tās uz vispārīgumu ejošā formā izsaka novecojumu rezultātus, kuņi ir pārauk veempusīgi, lai na, izpaustu veempusīgas pātesības. -

Grāmata sarakstīta cēverojami dailā un skaņā prozā, rāda autora lea, lu novecošanas spēju, verstu visvairak pret cilvēku dabas un viņa lai, ka sabēdības trūkumcem, bet autora pesimismā redzams lietišķa idea, la gauži bēdīgs, nožēlojams trūkums, kā arī trūkums - cilvēkem iztie, tees, kuņi vislabāko darbi it kā dibināti veenīgi uz patmīlību. (Ja. A. Kiv. piēmīkova). Grāmatai bija leclš furors, attiecotes uz sevi pašem visi nolēdza šo izteicemū pātesību, bet attiecotes uz citem laudim - uz saveem tuvākem - viņu nenslēdza vis. „Domas” autoram dzīvojat, pēorēdēja sešus izdozumus un Voltērs pareizi pēozīmē, ka viņa laiku visi tās zinājuši no galvas. Ne maņaku popularitāti bēdēja viņa „Memoari”, kurās stastīta par Austroeciū Annas pavaldonību. - Larošfuko ir sevīša franču „esprit” nodibinātājs un pēavīns parādas kā tā spidošakais pēekēstāvis. Šis „esprit” pastāv ne tik daudz domu izilumā, cik viņu akurātā, pēedroīgā formā un šai formā bija Larošfuko meistars. Larošfuko slava snēdžas līdz mūsu laicām.

Otrs moralists ir Labrujers (Jean de La Bruyere). Pēc tā dzīvi mēs zinām gauži maz, pat gads, kad tas dzimis, nav labi zināms. Pēņem, ka tas šis pasaules gaismu cēraudzījis op 1640 - 1644 - 1645. gadu, tas kal, poja Kānā, tad uz Bosuē sejalvojumu to aicināja uz Parīzi un eceka par prinča Kondē, Burgonjas leclkungā, jaunāko audzinātāju, no 1693. gada tas ir Akadēmijas loceklis, mīca Neozalā 1696. g. kā jaunā prinča Kon, de audzinātājs.

Šis lecllais franču novecotājs pats nēdzīvoja visu savu mūžu na, pamānīts, ne-cēverots. Šī rakstnēka nepazīstamā dzīve ir to teesu jo vairak nožēlojama, ka tadēgas viņu raksta vāstas izsaka acinēdžot viņa personīgu pēdzīvojamum. Mums lielu tuvak pagēt cilvēku, kuņi tik ēroši vāstā par franču zemnēka Saussmigo līktoni Lui XII. vol.

219. dibas laikā. Tai laikā, kad visi galma izejnieki pārņēma slavoja tū
spidošo valdības epochu un gavileja par ne-aprakstomo laimi, bet "si, au
les kēnina" pavalstnieks, šis atsevišķais vaidaons - gaužais kleidzoms ir
visai severojoans. Labrūjers ir veemīgais cilvēks, kas redzējis realitāti,
kames citi tā laikā franču rakstnieki, ja viņi visnotaļ nodarbojas ar
lectām, gulošām arpus galma, domāja, ka visa zeme apdzīvota tik no idē,
lišķiem ganeom un ganēmeom.

Veemīgais Labrūjers ražojums ir viņa "Caractères, ou les mœurs de
ce siècle", kas iznāca 1666. g. Štasta, ka autors ne-atsardams izdeveju savai
grāmatai, davinājis tās roktakstu kāda pazīstama draudzīga grāmat,
pārdeveja meitai, kuŗa caur viņu seguva mantu. - Grāmata rakstīta
pec Teofrasta (V. g. simtoma pirms Kr.). Raksturu paranga, kuŗi Labrūjers
tulkojuma ir par peclikumu pec viņa poša raksturu apraksteom. Labrūjers
izstudeja Teofrasta "Raksturus", sākumā pārtulkoja tos un izdeva to nēce,
ku papildinumu, kas saturēja domas par viņa laika sevošām. Šī grāma
ta "Les caractères de Théophraste traduits du grec, avec les caractères ou
les mœurs de ce siècle" iznāca 1687. g., kuŗā viņš novel Teofrastu no
vispārīgu tipu un tomasānas augstuma zemup pec individualu un rea,
la. Grāmata atrada loclu peevišānu, peedzīvodama astoņus izdevumus, ku
reom Labrūjers pastāvīgi peevpranda jaunus gabalus. Pedejais izdevums
aptver 1119, raksturus. Visvertīgākās tavis ir sevekotās apceres "Laroš
fuko". Domu (Maximes) veidā. Savās rakstos Labrūjers rāda netikuma
negēlību, modes smejamu pusi, sabiedrisku uzskatu netiklību, visu
cilveciķu peevēšanās ignēciju. Dažas viņa grāmatas, "Par valdneeku
un valsti", "Par cilvēku" (De l'Homme - Še atrodas slavānā vosta par
franču zemneeka šausmīgo lintani), "Par modi" ne veen severojoamas
aspritības dēl, bet arī pārdošo domu pec. Autors dod pārdošus padomus
kēnīnam, sacidams, ka "Un dévot est celui qui sous un roi athée se
rait athée" (Devotijigs ir tas, kas zem bezdeevīga kēnina bus pats beid,
vigo). Labrūjers apgalvo, ka tas pūlas cilvēkus padarīt pratīgus, kames
Paskals grībejis padarīt ticīgus, bet Larošfuko - egoistus. Bet no savām
sivām un pateesām peevzīnem viņš netaisa vispārīgu lēmumu, jebū
skaistus padomus katram veemīnam, katrai kartai, katrai aizrautībai
- tik ne visai cilvēci. Iz visām viņa domām, aporismēom, aiņām ne
izmāk nevas vesels, lai gam atsevišķi nēmti visi viņi ir teicami.

Labrūjers stils gandrīz tikpat spidošs, kā viņa loclā laikabeidra,
Larošfuko stils. Labrūjers izbeg tik no parak paradonsalcem noasi,
numēom. Viņš ir daudzpūsīgais par Larošfuko, ne veen peevkšmitu,
sūzatu izvēlē, bet arī pec savas novevotānas ēpatības. Viņu uzskats

magas aizspriedumu pilns, nekā Larošfuko; uzskats un tautsēd vīns 220.
patecības, dabīnātas uz pēdzīvojumneem, ir vairāk daudzpusīgas. Labri,
jers magas pēvīlciņa, nekā Larošfuko; bet vīna psiholoģiskā pamaci,
ba ir intensīvāka. *IX. jūm. 1895.*

Labrūgers, pateicoteos savai grāmatai, nav aizmierots līdz šim.

Filozofiskas un vēsturiskas kritikas priekšstāvis šai laikmetā bija
Pjers Beils (Pierre Bayle). Viņš pēdzīma 1647. g. kā protestants no jezui,
teem pēgrēsts katolicismam, kas pēc pūgāda pūgāja atpakaļ protestan,
tismā; ne-atzīdams katolu dogmas. Viņš bija par profesoru Sedanā; va,
jats par savuem reliģiozomu uzskateem, kas aizgāja uz Hollandi, bet, dabu,
jis filozofijas katedru Roterdamā, bija spoests, atstāt ir šo vocku pēc sa,
strēdešanās ar savuem ticības beedreem. Karsts bīvības un ticības toleran,
ces ceenitājs, tas nomira satrēcēts no likstām un grūta darba 1706. g. -
"Jau savā pirmajā rakstā", "Dažādas domas par kometeem" (Pensées diverses
sur les comètes, 1681. g.) las izsaciņa domu, ka nelicība labāka par mān,
ticību un tāpēc valstij jācevero tolerance, pōcētība pret neticīgiem.
Savā žurnālā, "Nouvelles de la république de Lettres", kam bija leala po,
krišana, viņš apbeš ar pamfletom Lui XIV reliģijas vajājūmus. "Kadu
lemumu var taisīt par kristīgo ticību, spēcīgōt pēc tādām vārmaci,
bām? jautā viņš: vaj nēdomas, ka tā ir asinskāriņa ticību tāpēc, ka
ta sava pabalsta dēļ ķeras, ne tik veem pēc viltus, nepateeseom zveva,
steem, bet arī pēc dragonādām, bōndom un inkvizīcijas." Viņš pacela
jautājumu par domāšanas attēcību pret bagnicu un nequbordinē
prātu parādei, jebšu atzēt prāta neccību. Pjers Beils reprezentē vis,
rezolūtāko, bet no sākuma līdz galam godīgu un nesavtīgu leclāgā,
simtōņa literatūras skepticismu.

Galvenais Beila darbs, "Dictionnaire historique et critique" iznāca pē,
cōs beezōs foliantōs no 1695-1697. g., pirms Roterdamā, bet pēc Parīzē. Ši
rakstneeka zināšanas un darba spēks bij apbrīnojami; viņa "Dictionnaire"
(Vēsturiskā un kritiskā vārdnīca) ir pilna skaistu, kaut arī daudzkrāt
ne-apotrādātu rakstneemu un sōdoem vel kā uzōkicāma grāmata no jō ce,
verojama svāra pēeks XVII. gādīmtōņa kultūras un literatūras vēstures.
Dīvkārtoja ticības mainīa leccina par viņa reliģiozo skepticismu, ma,
namu arī viņa "Kritiskā vārdnīca". Fouerbachs, vācu filozofs, sarakstē,
ja pamatīgu stūdiju par Beilu. Tas ir viņa laipnais, bet kritiskais raksts
, Bayle. Ein Beitrag zur Geschichte der Philosophie und der Menschheit.
Francīklopēdistu brēvdomības pēroņģājāju pretīnceki bija katolu bē,
kopi, jō ticāmi daļbūmatribas dēļ pēc pateesu jūtu trūkuma. Mēs viņus
jau pagūtām. Tēo ir Maskarons, Fleišjē, Burdalu, Bosūā u. c.

Grafa Būsi-Rabūtona (Bussy-Rabutin, 1618-1693), "Mēmoāri" un

221. viņa, Histoire amoureuse des Gaules' pārcet jau skandalu ražojumu
laukā. Paradidams 16 gadus trimdā par tam, ka uzdrīkstējis vājet
par kōnīņa mēlestību pret Lovāljeru, Būsī's iztastēja šai pedejā ra-
žojumā visu skandalaino Lui XIV valdības kroniku un sasēdēja par
to ilgu laiku Bastilijā.

Klasicisma laikmeta pedejais leclais rakstnieks un līdz ar tam
opozīcijas literatūras un apgaidmības gadsimtena pirmais preekstēci-
bija Fanelons, kurš tadā kartā sevi veenā pašā saveenoja veselu pūr-
ejas epochu no Lui Leclā pašam ar sevi ar meceru bušanas un spožuma
laikmeta uz klumīgo pēc savām sekām preekstēcēn revolūcijas darbī-
bu.

François de Salignac (Salignac) de la Motte de Fénelon dz. savā dzim-
tā pils 1651.g., auga papeckūn Katorā, veltēja mūks, pēgreizdamoos
garīgām aicinūmam, tas izglitojis tad Parīzē, sv. Sulpicija seminārā,
keicami pazina senatnes literatūru, jaunībā jūsmoja par tālām misi-
jām, par ceļojumsoem; domāja sevi veltit misionara amatam Kanadā
un Livanā; svenīšķi viņe vilināja hēcēcija. Viņš atteicas no laicīgas
karjeras aiz patausa un dzīļa aicinūma; 24 gadus vēc viņš jau bija gād-
nieks; pēc trim gadeem Parīzes arhibiskaps uzdeva viņam - jaunam
abatam - katolicismā pārgājušos hugenotus. Un še vispiems Fénelons
īgrādīja severojamas spējas, laudis pēvīlēt ar laipnību un pārleccību. Da-
budams zināt par viņa ātrām un pastāvīgām sekmoem, kēnīņš uzdeva
viņam, protestantus pēgreest katolicismam protestantus, kas bija no-
metināti Sontonžā; bet jaunais abats nūpeclaidas ātrāk pēc šī darba,
cekams valdība ne-atsauc no turcemes savas dragonadas, kam Luis, jeb
šū me labprat, tomēr pēdīgi pēckvīta. Un še - Sontonžā un Onī (Aunis)
panākums pārspēja visas ecības. Sontonžā Fénelonam bij jāspēdīgo
protestantsoem un jāmaca jaunas katolicismā atgrecistas meitenes. Tām
un citām viņš sacereja divi rakstus. Agrāk, ap 1661-1686.g. viņš sava-
stīja „Dialogues sur l'éloquence”, kas izdoti tik 1718.g. Savus uzskatus par
audzīnāšanu Fénelons izsacīja grāmatinā. Par meitenu audzīnāšanu (l'É-
ducation des filles jeb Traité de l'éducation des filles, 1687.g.). Kā algu par
to, bet galvenais pēc pārleccināšanās par severojamām pedagoģiskām
spējām un uz Bosuē preekslīkumu, kēnīņš 1689.g. uzdeva viņam
savu bernu. bernu audzīnāšanu, no kurcēm vecakajam, Burgundas
leclkungam, bagati apdavinātam gēnam, stāveja preekstā pēc dofīpa
naves, tapt par Francijas kēnīņu. No šī laika Fénelona literariskā
darbība pēņem visvairāk pedagoģisku raksturu. Preekst saveem audzē-
ņem Fénelons kļuva par dzejnieku, bet par dzejnieku prozā. Lai se.

potēhu Acem Labas tiklības likumus un lēdž ar tam pceordinatu tos pec 222.
noverības, kas sacereja savas „Fabulas prozā”; kad Burgundas loolskunga
epažinas ar ar vesturi, Fenelons pec Lukiana, kurš viņam doreja, zinams,
par parangu, tik atlecotoes uz formu, bet ne uz saturu, sacereja veselū rin-
du, „Sarunu mironu valdē” (Dialogues des Morts, 4-1700.g., 45-1712.g., 67-1718.g.)
lai loolskungs varetu labaki macītoes parīt pagājušu gādīmtenu darbneekus
un no teem macītoes politiskū un dzives gudribu. Tad viņa „Traité de l'Édi-
stance de Dieu”, 1-re partie, iznāca 1713.g. Pedejais un vissvarīgākais viņa
darbs, sarakstīts tam pašam mērķim, bija „Les aventures de Télémaque, fils
d'Ulysse” (Telemacha, Ulisa dēls, dokas, 1699), poema prozā, kurāi bija pabeigt
loolskunga audzināšanu, sakopot vooenam mērķim visas Fenelona lekcijas un
macības. 1693.g. Fenelons tapa par Akadēmijas locekli, bet 1695.g. viņš
dabuja arhibīskapa katederu Kambrē; staveno „Telemachu” kas sarakstīja
1695 un 1696.g. Drīz pēc tam cesakas viņa likstas; humanais bīskaps rādī-
jas par pārak liberalu vecam tapušajam kēniņam un šē jauncem mē-
luleem; pēc tam viņš estāja polemikā ar Bosūē, savu bijušū skolotāju,
un pavesto igdava par viņu interdīktu. Bosūētam pceekšā tapdams, Fene-
lons izdod savu „Explication des Maximes des Saints” agrak par viņa „États
d'Oraison”. Grāmata izceļ skandalu un viņam klajas slinki. To pamet visi,
izņemot neleclu pulciņu draugu. Kēniņš aizlēdz tam braukt uz Romu at-
kaisnotoos. 1698.g. sāka Francijā respest viņa Telemachu, bet policija respee-
sānu aptureja; tak pec dažeem mēnešoom, 1699.g., kad Fenelona grāmata
iznāca šlagā (ar zeverojameem apgraizijumeem), mēs redzam tās autoru
jau pilnā neāēlastībā: to atstādīnāja no galma ar amata un pansiņas zau-
dejumu. Kēniņš nekad nepcedeva bīskapani, ^{tu} Kalu savā bīskapībā Kambrē
viņš dzīvo bez prinču audzinātāja titula un conākumeem, kas ar to savee-
noti, bet turpina sarakstītoos ar savu bijušū audzēkni, kurš pēc tēva na-
ves tapa par dofinu (1701.g.) un no kura Fenelons un Francija gaidīja
visu launumu izlabošanu. Bet Fenelona audzēkņa un drauga nave pcevi-
la visas corības. Pārdošeē aizrādījumi uz Francijas launumeem, zinams,
tik pabeelināja kēniņa dusmas, kuras Fenelons nesā padevīgi un augstis-
digi. Tas mira janvarī, 1715.gadā, pusgadu agrak par Lui XIV, pazaudējis
visu, kas viņa sirdij dargš bija.

Nu isumā „Telemacha deku” saturs. Telemachs, nākamais Itakas valdneeks,
Mentora
pavadīts, meklē savu tēvu Uliisu, kas ir celā kopš Trojas izpostīšanās. Ap-
meklējis dažadās zemas, kēniņa dēls ar savu Mentoru nokļuvis pcekuģa
bojā gājuma pec nimfas Kalipro, stāsta kai savus notikumus. Tad Telemachs
un Mentors notop pae Idomenija, kurš bija reiz kretešū kēniņš, bet tagad,
pādžīts no saveem pavalstneekiem par dažadām vaarmacībām, valda sa-
lentā.—pilsatā ne ilgi kā no viņa uzeeltā, Hesperijā. Nek nav rimuse

225. *klasiskas poetiskas prasības, lai arī tās pamatā gul drīzāk didaktiska nekā episks mērķis, Telemacha veidā Fenelons griebeja savam audzēk nim rādīt valdnieka paraugu un, neskatot uz brūkumu daudzumu, šī grāmata ir ievērojama sava cēlā, kaut arī pārāk mērenā liberalisma dēļ, ar ko autors pēc katras iespējamības uzstājas pret frateru un tiera niju. Jai sakot, tas ir senāles atdzimšanas un jaunā klasicisma pēn jais vārds, kuŗā sen pārdzīvota kultūra rādas organiski sakauseta ar jaunu. —*

Citi Fenelona raksti un viņa sarakstīšanās ar Kēmiņa nama pēn ēem satur daudz vairak politiskas vertības, bet literatūrvēsturiskā ziņā viņi necigi. Bez tam vairums Fenelona rakstu nes pārak spe cialu teoloģisku raksturu, nekā butu iespējams viņus šē aplukot, bet daži no teem pēc sava sūģeta pēcējami katram. Turpmak, skatoties uz Francijas likstām, izcellām eaus Lui XIV godkārību, korrespondēē ar Burgundas leļscungu un cileem, Fenelons jau nerādus par tik stingru monarchistu; viņš aizveca vairak un vairak izel, monarcha pēnākumus, kalpot saveem pavalstniekiem un turā par nepeceēša mu, ka tas grūtōs gadījumōs grieģas pēc padoma pēc tautas izvēleem.

Cik talu arī meermilētais, cēemijamais un lenais Kambreģas bis, kaps bija nosl no revolucijas, cik nevainīga arī Telemacha politiskā morale, unģas dēļ, biskaps pazandēja uz visēem laikeem Kēmiņa žēlastību, — kamēr patē grāmata drīzumā kļuva par nekaitīgu bernu gramatu, — tik truls bija šīs pirmās opozicijas cerocis, — tad tomēr ideja par monarcha pēnākumēem, tik stipri izcelta daili rakstītā un populārā grāmātā, sekmeja, protams, valdības darbības un pastāvo, šas kartības kritiku. Tik slinti algota uzģicama baznīcas un kroņa kalpa gaišās personības burvība stiprināja Telemacha espaidu.

Divi pavedēemī seca Fenelonu pēc XVII. gadsimtenā, par kuŗa pe, deģo pēreksstāvi tas parādas. Šē divi pavedēemī ir: Kiciba un sonat, nes mālestība. Ar visām citām savām pagimēm — droģu pētnēckaga, ru, ne. atkarību un originalu domu virģeem, pēdīgi ar visu savu tam peramentu viņš stāv ļoti tuvu Volteram, bet seviski Rusōm. Viņa religioģitate drīģak masko prāta lepno brīvību, nekā darģij par ka, veseli; bez tam Fenelona prāts pēct viņa grību padodas tempera, mentam. Viņa Lettre à l'Académie, réflexions particulieres sur la grammaire, la rhétorique, la poétique et l'histoire ignāca gādū pēc viņa naves ⁽¹⁷¹⁶⁾ un otrs izdevums (2. e édition) 1748. g. t. i. trīs gādus pēc autora naves.

Spējas pagrīdāšanās dēļ, kas eestaja visās Rietumu-Europas literatūrās XVII. gadsimtoņa beigās, un pēc tam franču dzejas no-apsāubama pāpakuma pēc Lui XIV. laika, franču klasicisms dabuja pārvaldošu espaidu visā Eiropā. Esācees jau Korneļa, Boalo, Rasina un Moljēra laiku, tas sasneedza neredzētu, neparastu spēku XVIII. gadsimtoņa pir, mājās gadu desmitos un, starp daudziem svarstijumiem un pārmaiņām, turpinajas līdz pat XVIII. gadsimtoņa otrai trešdaļai. Drīz kļuva par vispār atzītu patēesību, ka tik veenīgā jaunfranču literatūra var sta, tees līdzās senklasisku literatūru par visu augstāki vērtējamāem pzemineklem un ka stila daļa pareizība-likumība un satursā gai, šā saprotamība iztaisā katras dzejas visgalvenākās īpašības, dzejas, kurā grib augstāku paceltees par pirmatnīgu un dabīgu rupjumu. Jā tad, mēs drīz sastopam franču skolu angļu un vācu, itāļu un spāņu dzejā. Franču espaida periods manāms it visur.

XVIII. gadsimtoņa (Le Dix-Huitième Siècle).

Vispārīgs raksturojums.

XVIII. gadsimtoņa cilvēki nosauca savu laiku par prāta un apgaismības gadsimtoņa (le siècle de la raison, des lumières; das Zeitalter der Aufklärung), par kritikas gadsimtoņa; le XVIIIe siècle est le siècle de l'esprit (le mot est de Goethe), le siècle des idées, le grand siècle. Nekad nebija līdz šim tik daudz palaušanās uz cilvēka prāta spēkiem; nekad nebija tik daudz maida pret visu, kas vareja laaght, sašaurot viņa ^{brīvību} darbošanos. Nidus laikos pastāvīgi atgādināja cilvēku doma, kas nevarību, pastāvīgi aizrādēja uz mūsu spēcīgu krūcību un šaubību. Pēc katras visaugstāko jautājumu izšķiršanas aprīnā pēc tradīcijas, pēc baznīcas tēmuma, ^{laisva saucējam} pērtautoritātem. Savesta bulka, biskapa spēcīdums, Vulgatas keeības, atsaušanās uz kaut kādu baznīcas tēvu, - kadi ir tee argumenti, uz kurēm atbalstījas, pērtādot veenotru teģi; šos argumentus atzina par pilnīgi pārlecināmeem. Tikai izmisis sektants udrīkstēja pārkapt šo tradīcijas svētku - robeģu un krīta ^{par tam} (kad amatemā) ^{pauna} baznīcas sodā... Turpretī XVIII, tā saucamā filo, zofijas gadsimtoņa karstunā, valdīja pilnīgi pērtēģi uģokati. Nav vairs nevēena jautājuma, kurā atzītu par nepeedorīgu prātam; nav tadas teģes, kurā izņemtu no prāta kontroles. Cilvēkt visu varenās tradīcijas, atsaušanās uz viedm autoritātem pazaudē ^{mā} katru noģimī. Sagātne un nāģotne,

227. Tas, ko pa gadu simtņiem pūnēma bez jēbrādām šaubām un kas nepelāi, da nēkadu apspēdē, — ir nu padots nepēclūdžamai kritikai. Par visu pa, saulē spročē un gočē, par visu filozofē. Ari citōs gād simtņēs, sakā grāfs de Tokvils (de Tocqueville, 1805—1859), mēs sastopam varenus, ne-alkarigus doma kajus, kas nomēta vispārpoēnēto uzskatu jūgu, nolēmtas doktrīnas un kaut kadā pasaules malā centas pēc palevisības. Bet tō ir atsevišķi, vēntu vīri, jeb kritika attēcas tik uz dažēom atsevišķēem cilvēkū zināšanas jās, tajameem. Turprot XVIII. gād simtēnis atēpējas cilvēces vēsturē sevišķi caur tam, ka šē drošā zinācāo pārņem veselu cilvēku auguma un pēc tam to vēsta pret visēem cilvēku ticēšanas prēcēsmētoem. Tai pašā laikā sabruk pa, mati, uz kucēem lēdž šim dibinājas zinātnes, maršlas, filozofija un politi, ka. (Tocqueville, [X], p. 2). Apzina, ka, viss padodams apspēdē, ka visam jā, but izkaidrolam vōnīgi ar prāta lidžonlēom, un, iztāisa XVIII. gād simtņā cilvēku atēpējamu seiju.

Ne ar franču domas spidošu sekmiju kroniku, kurās sagādājušas vi, vai pirmās vēctas nozīmē XVIII. gād simtēna Europā — sakā Aleksejs N. Veselov, ūkis, — jācēsk šē perioda literāturās vēsturēcēkam savs stasts. Negaisam eēt pa prēcēu attāla pērkona rāukona, bēla zibēnu šaudisānās. Tā tautas dzivē pamatīgs lugums aizvēem ilgi prēcē tam pēctēicas caur politiska, sa, bēdriska, literāriska protesta atsevišķām parādībām. Pākāpēnīgi sakšotot un pārņemot masu, vēpas iztāisa nepārvarāmu spēku. Apzāismības pe, riōds ar visēem tā izcēlem vilcēnem, enciklopēdistu humanais sludinums, Voltera skepticisms, Bonaršē zociālā satīca jau cēgimēti pašā gād simtēna sākumā, 1789—93 gadu kustības petitāji tāsmē tapat mēklē viņas savnes Lui XIV vislēclakās varas pēc-angšānas laikā un mēl studēt revolucionāra gara attistību pirms revolucijas.

Pēc cērikotas kustības franču literāturās vēsturēcēki sāsaurina tās nodālu XVIII. gād simtēnē starp 1715., kā Lui navēs gadu, un Bēstiliju cē, mēmšānu 1789. g., bet mēcēim pēcderīgāki un zinātniskāki butu pacēltes lēdž pašam divu gād simtēnu slēgšnim un otrkārt, sevojot idejū listēnim, cē-cēt kaut cik tās pārmainās dzilumā, kur jau sācas apzāimētes XIX. gād, simtēna garīgu viszēnu noēkšāmas pazīmes.

Es raudējišu aplūkot tā saucamās apzāismības kustības izcēlšānos, teorētisku attistību un izplēšānos sabodēribā, kustības, kurā XVIII. gād simtēnē pārņēma Franciju un no turcēnes izplūda ar loolaku vaj māzāku atrumu pa visām izglītotas, civilizētas pasaules zemēm.

Tai laikā, kad franču armija uzvaras, diplomātijas seimēs un galma literāturās spožums vēl apstulboja Europu, uzturot ticību par Versālas

jaunās kultūras un par brīnumu centralizētās varas nepieciešamību pāra. 228.
Kumu, - lautiņi, maz asprātīgi novecotāji vāroja bez pulēm rēdēt, ka ne but viss
nedodē labklājību šai pirmajā zemē, ka iluzorišakais spožums grūti apredz
sākumos izīstāmu, ka armiju ne uzvarība, ka valsts teiksmainā bagātība,
arejas politikas gudrība nav nekā cits kā pasaku rinda, sabiedrības tikli,
tas pagrimšana, baguieņceku nepanesība un fanatisms, svētulība, kas pār,
nēma ir kēniņu un tā nevarīgu draudzēni, Montemon, intrigu, finansu spe,
kulaciju tikls, šēdžamā graša izspēšana darba laudim, - rau, kas atklājas
bezpactējiskam novecotājam un ja tas bij apdavināts ar spēju klausīties, tad
līdz viņa, nonāca ar pulēm atturēta kurmešana. Patēsaīs literatūras un zināt,
nes stāvoklis lapat maz saskarēja ar viņu lomu. Tās pašas skolas klepi, kurā
līdz šim pazīstama zom pseudo-klasicismā vārda, breeda domas-neatkrā,
ba, kas droši nevarēja pastāvēšo kartību. Te sastapas savā laikā gan Koljers
ar savu sociālu trudu netaupīgu atklāšanu, kurās nozīmi Luis mekad
nebija spējīgs saprast, gan Lafontens, kurš savās fabulās nogrima līdz sabēdi,
bas kartības vislēpenakajiem kartiem un par tam sodīts ar nežēlastību,
Labrujers un pat nevainojamais Bvalo. Tīm balsim šūz poverēnojas pavī,
sam jau ne caur ko ne-orožēoti uzskati no laudim, kas aiz spāideem bija
devušies svešumā. Hollande, Zveedrija, Ivice, Anglija kļuva par vēlamu
kaspārni šom emigrantem, kas slāveja pastāvīgā sakarā ar dzimteni, vit,
zidami iz tāleenes sabēdrisku, reliģiozu, zinātnisku kustību un cērikoda,
mi arpus tēvijas dažus franču garīgai darbībai svarīgus centrus. Jau XVII.
g.s. pirmajā pusē Dekartam bij jādodas uz Hollandi un no turienes uz
Stockholmu; XVIII. g.s. sākums atrada vel starp dzīvajiem glabušos lapat uz Hol,
landi taisnu Voltera preekstēci, Pjerru Beilu, jau slavas segtu dēl drošom
uzbrukumem dogmatikai, politikas un tiklības kodeksam un novecoju,
šom aizspredumom; viņu aprklāja mocekla oreole idejas dēl, bet viņa
Vesturiski-kritiskā vārdnīca' izrādījās par ne-iztukšojamu arsenalu cini,
nam ar veco kartību, kas tā veen atrastos. Caur brēvību atdzimušā Anglija
lapat sāka jau tad pēvilkēt tos, kas nespēja spāncerināties ar mājā spāideem,
un aprātīgs augstmanis Leit-Bvremans, šis visjaunākās kritikas pēces,
tecis, augsti cēnīts savā laikā par estētisku spēcdumu precizību, bet nedere,
dams savam pavēlētājam, kļuva trindā par aiggūtņīgu angļomānu un
ne tik veen Francijā par literatūras nepilnību smalku neevatāju. Angļu
zinātniskais cēspāids lapat izpaudas sen piems enciklopedistēm. Fontenels
savās "Saonās par pasaulu daudžumu" (Entretiens sur la pluralité de mondes)
sācraja vispār pēcejamā veidā to, ko viņam deva naturalistu un autoritativu
rakstneeku ēarkas studijas astronomijā un debēnu mehānikā; neskatot uz
viņa visai atturīgu toni, Fontenels mēsa bezdēvja slāvā un tik ko palika

Patli, Biserta un tūkstoš ceetumu, pārpiilditu godīgām pilsoniem, uz tico, meem pavalstniekiem. Es redzeju brīvību atņemtu, veselū prātu pastāvi, gi nicinātu. Es redzeju tautu stonām aiz ceetas verdzības. Es redzeju zaldatus miostam badu, mōcames zem aprvainojumom un dusmām; Es redzeju sevisīgu drēbēs demonu, mums rakstam preekšā liecums... Es redzeju leekulus godā; redzeju (un ar tam viss sacīts) jeauitu, ko visi deevināja. Es redzeju to valdneeka tumsā valdības laiskā, valdneeka, ko debem dusmas mums satija sodam par mūsu karstām vēlēšanām. To visu es redzeju, -bet man nav vēl ne diodesmit gadu!"

Kopam ar dziesmu un politisku satīsu kaņoņa komēdija. Atmasko, Janas brīvība no skatuves, allaž tureta par visvairīgako despotisku valdi bu acīs, bija, protams, sašaurināta līdz baidzīgamam, bet kā nebij iespējams atturēt tautas epigramu, šo uguns dzirksti, peepoži cenzist vārigā veotā, tā nekādi cenzuras policijas līdzekli nespēja atņemt tautas komēdijai palvaļu. Mz daudzežem Parizes tirgum kopš seniem laikiem tā zeedeja, uzstādāmās prastās „kumedinās”, daudzkārt improvizēdama italecīu ma, nerašā, kopš sen doenām budama dumpīga; tā zoboņas gan par angstako va, ru, gan par policiju, gan par savenem sāncensiem, ķēnina aktoereem, pret kuceem pulis redzami atdzisa savu veco mēlulu labad. Neskatot uz visiem spaidiem, attīstījas jo plaša tautas komēdiju literatūra. Kad aizleedza kuplojas, kļuva vel dzīvaki dialogi, saņauca tos, - attīstījas iz, tsiksmīga pantomīna; aktoeris dažreiz atlīna publikas preekšā garu vistok, li, kurā bija viņa loma uzrakstīta, jeb no augšas nolaidas daļa lēlle, pe, diži pat dzīvs bernis, tūcedams rokās līdzīgus vāristoklus tai bridī, kad aktoeris apakšā stāvodams, taisija pederīgas žēstes.

Bet arī leclajā skatuvē, lai arī ne boz cīnas, parādījas raņojumi ar to pašu oppozīcijas garu. Vajadzēja daudz enerģijas, lai pārvarētu kavoklus, pcevalatu pretneeku kollīzijas, sazvērēstības un panestu griezīgo pceerādījumu, atmas, kojomu sekas. Ja tad XVIII. gadsimtonē franču literatūra kļuvt visvairāk op, pozīcionella. Ja atklāti uzstājas pret veco kartību (āncien regīme), kas pārak ilgi bija modevise tautu laicīgas un garīgas varas nepanesamom un netais, nom spaidom. Jebū pa „saules-ķēnīna” valdības laiku Francīja stāveja civī, līzācijas preekšgalā, kļuva arī literatūrā, kā visās cilvēku attīstības atvasēs, par paraugu pārōjai Ēuropai, bet tā ekonomiskais, kā arī tīkklīgais franču tautas vairuma stāvoklis bija visbedīgākais. Feodalīoma mazās varmacības veotā stājas monarhīska absolutīisma tirannīja, pavesta nemaldība. Mēs redzejam, ka arī XVII. gadsimtonē bij jau mēģinumi nonnest šo dubultu jūgu, bet šī gadsimtonē literatūrā valdīja dalīrunatība, retorīka bija pārōvarā pat

1) Tās parakats izdots no Sm. Kamparōna serīs „Théâtre de la foire.”

231. Dzeja un tās pedas manāmas pēc XVIII. gadsimta raksturokoem. Kritiskais
tē - XVIII. gadsimta virzeens izpaužas tik nedaudzās raksturokās: Doker,
tā, Holjerā, Lafontenā, Labrājorā, Beilā, Fomelonā, kuri pēdējie jau cēst
ari nākamajā gadsimtā. Cēšanās pēc kritikas, analīzes, opozīcijas atkā,
nā^{221m} otrā veidā, tā tad XVIII. gadsimtis ir visvairāk prozaisku gadsim-
tis.

Tomēr mūsu laiku cilvēkam nav literatūras, kurai butu leļaka pa-
vilcība un leļaka nozīme, kā XVIII. gadsimta franču apgaismības literatū-
rai. XVIII. gadsimta franču rakstnieki definēja mūsu pamatu uzskatu vis-
pārīgo raksturu, lika mūsu pasauluuzskata pamatu, atzēmoja tos galvenos
punktus, kuļos satek mūsu tagadēja domāšana. Ēspagēšanās ar viņu raļo-
jumcem atkāļ mūsu preekšā Jaun-Europas jēgumu izcēļšanos (genesis) un
apgaismo daudz jautājumu, tā teoretisku, kā arī praktisku, uzstālitu XVIII.
gadsimteni un līdž šim vel ni-atlīktu vestures archivā. Ne bez cemesla
var nosaukt šā laika civilizāciju par XVIII. gadsimta meitu. Ar XVIII. g. sim-
tēni mēs cēsi saistīti caur mūsu garīgām intēsem, leļo raksturoku-brīv-
domātāju darbība atkāļā dzīlas pedas cilvēces uzskatās un pameta mums
kā mantojumu vispārīgu likumus un panēmeonus sekunīgām darbām
pēc apgaismības uzdevumcem. Atbalstīdamoes uz pulku jaunu faktus,
cēgutu caur velaku zinātni un sebakeem vesturiskoem pēdzīvojumcem,
mēs dauda leļtās varam nepreekrist XVIII. gadsimta mācībām, - daudž
leļtās mēs varam atkāpjamoes no apgaismotāju programmas, atrodam da-
žas no viņu hipotēzem par kladainām, coraugām vceņa-otā atsevišķā
uzskata trūcību, pamānam neveti pūrsteigšanos lēnumos. Bet viņu
vispārīgā kritiskā metode pakeek pilnā spēkā un dor par ceļā rādītāju
katram nopēctnam petītajam.

Bet ne veeņ tāpec, kā šis laiks tik radnēcīgs un tuvs mums pēc
savu uzdevumu un centēnu dēļ, kā tas tik pilns jautājumu, nezaļ,
dejušu preekšā mums nozīmi, ne veeņ tamdel tas valdžina sevišķu uz-
manību un cēdves sevišķu intēsi izglītotām cilvēkam. Cilvēces pagātne
ir perīodi, kuļos mēs sastopamoes ar cēverojamcem raļojumcem abstraktās
domāšanas laukā, citos brīžos mēs redžam, kā sevišķi pēvelk morales
jautājumi; ir arī laikmeti, kad sabēdrība visvairāk nodarbojas ar vald-
dzīves uzdevumcem un rada politisku literatūru; pēdīgi mēdž arī tā but,
kā starp literariska un sabēdriska aprīmuma parēdas divi-tēis pama-
cību raksti par kautkadu filozofisku, marālistu, politisku jeb ekonomis-
ku tematu un vairāk neka. Turpret XVIII. gadsimteni pēstāv tāda intēse,
kas aptver visus zinības laukus, ceļas visdažādāce jautājumi, pēc team

strādā vesela talcanta falanga un literatūrā atspoguļojas daudzpusīga, visu aptveroša pētījumu kāre. Tas ir visu kopummu general. t. i. vispārīgas-revizijas laiks, kritiskas izvēles laiks par visu to, kas mantots no senātnes. Pato epoha prasija no rakstniecībam unīverzālību, enciklopedismu. Visas-filozofijas, bāgnicas, politikas, morales - tradīcijas bija sauktas prāta teicās preakšā un apoverlas pē jaunās kritērijas. Tāndēl tad XVIII. gādsimtenā līte, naturā^{studijām} ir dzīla izglītības nozīme pēvēs izglītības. Atkladamas apguisimības rakstu bagāto saturu, viņas tuvina mūs ne ar kaut kadu veenu, atsevišķu lauku, bet ar cilvēku intresu visumu un tadā veidā paplašina mūsu pa, saulouzskatu. Ražojumōs, kniņus mēs aplūkosim, nav darīšana ar kaut, kadu specialu jautajumu, ar kautkadu atsevišķu problemu, bet ar domas būtņģēm uzdevumēm, ar patēsi dāģēm cilvēces eguvumēm visōs zi, nības laukōs.

Par pētījumeem, brīvdomneeku rakstu izdevumeem un par līdzekleem filozofiskā gādsimtenā literaturas vesta, res studijām.

Pa pagājušō gādsimteni XVIII. g. simtenā franču literatūra bija daudz mā, citu pētījumu, daudz publicistisku rakstu, daudz literaturas vestures grā, matu, daudz strīdu un izskaidrojumu procesmets. XVIII. gādsimtenā literatū, ras pēminēklu nozīme, viņu vestība un trūkumi, teoretiskas soliditates parāpe un praktiskas lectošanas pamati, elementi, brīvdomataju izstrādātī, visi šee jautajumi nodarbināja ne veeu zinātņu vīrus, pate sabēdrība aiz, raras caur teem un nōma dzīvu dalību strīdōs, izpelušōs par veenu-otru apģaismotāju. Tō sabēdriskā intrese veicināja ne mazā mērā XVIII. g. simtenā vestures un literaturas sekmiģu apstrādāšanu. Starp dzīvām debatēm esposts kaudžem jēstca, ne-apstrādāta materiāla, sakrats milģigs daudzums memoaru un vestulu, izdots daudz rokas grāmatu un atsevišķu monografiju lectās epokas studijām. Tō darbu vispārīgs pārskats var derēt pamacībai divejadā zinā. Pirmkārt las epagēstīnas mūs ar galvenēm darbeem par periodu, kas pēscriit mūsu aplūkošanai un var mūs orientēt starp daudzume materiālu, attacošōs uz XVIII. g. simteni. Otrkārt tas rādīs mums, ka vesturisku jautaju, mu apstrādāšana stāv arveenu vairak vaj mazak cevšā atkarībā no padēem sabēdrības centneem, ka vesturiska zinātne pē izvēles un pat pē savu uzdevumu apģaismošanas veenmer vairak vaj mazak kop vadīta no sava laika sabēdrības intresēm un prasībām. Katrā vesturiskā momentā dzīve izceļ šadu jēb kadu uzdevumu, sabēdrība aigranta caur šadu jēb kadu intresi, dzēnās pē šada jēb kadā mōtka, cinās par šadu jēb kadu jautajuma atrīcīna, šanu. Politais saģit, so apkārtnes espaidu, padodas sabēdrības prasībai, viņģi,

damnes, nereti prot savu gribu pērvīnās vajadzībām. Eserodams to, uz
kada temata savienota sabiedrības uzmanība, kadi jautājumi valdīna
sabiedrības domas, kadi uzrādīti no pašas dzīves, vesturneckis izvēl iz
sabiedriskas dzīves pagātnes šādu jeb tadu faktū rindu, izskaidro šo jeb
to pagātnes notikumu pusi. 1)

Restaurācijas laikmets, t.i. Burbonu atgriešanās uz Francijas troni,
1814. g., sevišķi bagāts bibliografiskiem un kritiskiem darbiem par XVIII. g.
simtēna literatūras vēsturi. Tā laika valdošā karta bija sadalīta divi par-
tijās, kas atradās pastāvīgā savstarpējā cīņā. No vienas puses dzimta ori,
stokratija un garīdzniecība aizstāveja vecā režīma, feodāli-katoliskās
interesēs, no otras - buržoāzija stāveja par savām jaunām tiesībām,
viņas cenšotām pa revolūcijas laiku. Viena nometnē sprieda par katu
privileģiju restitūciju, par majorātu dibināšanu, par baznīcu unarīto,
katu muižu atdošanu viņu agrakam īpašniekiem, otra - atgādināja
pēc vispārīgas līdzības labumam likuma preksā, pēc zemes īpašuma sa-
dalīšanas derīguma, pēc rūpniecības loelas nozīmes un tās uzcecešanas
apstākļiem. Feodāli un klerikāli revolūcijai un izplatīja savu cēnīdu
uz visu XVIII. g. simtēna literatūru. Buržoāzija, atgāinādama cēnīdīgās
partijas uzbrukumus, griezās pēc cērošiem pēc tās pašas XVIII. g. simtēna
literatūras, pārlasīdami Volteru un enciklopedistus un polemizēja ar
pretiniekiem, atbalstīdami uz brīvdomnieku argumentiem. Tādā kā,
tā XVIII. g. simtēna literatūra pēvītka pēc sevis vispārīgu uzmanību un
kļuva par asu disputu pēekšmetu. Leclās un sīkās buržoāzijas vidū XVIII.
g. simtēna rakstnieki dabuja deenu pa deenai arveenu loelaku un loelaku
populāritāti, viņiem izrādīja pacīlatu godināšanu, un jo stūrgalvīga,
ki feodāli-klerikālā partija aizstāveja savas prasības, jo vairak bur-
žoāzija nocētinājas Volterībā - Voltera uzskatās, jo aizgūtīgākai aiz-
stāveja XVIII. g. simtēna principus. Garīdzniecība uz sāka vestulēs, spre-
dikās un savās avīzēs brīvdomnieku apgāšanu. Buržoāzija no savas pu-
ses vada filozofiskā gādsimtēna jēgumu sparīgu propagāndu. XVIII. g. ad,
simtēna rakstnieku darbus pastāvīgi pārdrukāja milzīgā eksemplāru
daudzumā. Grāmattīrgoni veens par otru sacenzāmes izlaida Voltera,
Monteskeje, Ruso un citu apgāismotāju jaunus izdevumus. Tāi zīnā
ceguva plašu pazīstomību caur savu izdeveja darbību kadi Tuscē, kas
savu uzceņemumu cērojoja visloelakā plašumā. Pretnieku uzbrucēni
1) A. A. Maxovs. „Borščepa u cco bpekd.” Petropili 1907. 3. l. p.

sol vairāk pastiprināja viņa uzcēlību, viņš nemogura pārdrukasanā, izlaizdams uz matu katru svētdienu pa jaunāru ^{krāsu} Voltera rakstu izdošanu, katru otrdien - pa Ruso grāmatīnai. Neenā reizā ar viņu nodarbojas daudzi eiti grāmattirgotāji, izdodami XVIII. gadsimtona rakstniecisk. ^{krāsu} Aukli, biskapi un biskapi rakstlīja piklas vestules pret grāmatu sergu, bet sabēdri, ka ar kāri mētās uz jaunāspēstiem Voltera, Monteskije un Ruso sefumeem. Podiži 1825. g. kads klerikals Žurnals sastatija statistisku tabelli kaitīgām filozofiskām grāmatām, izlaistām no 1817-1824. g. Pēc šīs tabelles izrādījas, ka peeminētā laiku sprīdī bij respeesti vairak kā pusotra milliona Voltera un ap pusmillionu Ruso sefumu. . . Ši sabēdribas intresz pēc XVIII. gadsimtona rakstnieciskumu izpaužas ne tik veen viņu ražojumu lasišā, nāp šospeeda monografijas par veenu-otru literatu, izceļas strīdīgi jautājumi par veenu-otru ražojumu, izdeva peemināš, intresantus dokumentus un sarakstīšanās, kas attēccas uz XVIII. gadsimtoni. Publīka apveica katras biogrāfijas, katru jaunū mēmoaru parādīšanās, nogrīndama grāmatas lasišānā pat tadā gādījumā, ja ta nesmeedza sevišķi intresantus vesturiskus datus. Pēchika ar tam, ka viņa attēccas uz Volteru jeb Ruso, ka tamī bija vuna par filozofijas gādīmtoni, viņas sekmes cūst tamī bij apdrošinātas.

Pēc izdevumeem, kurās bija sakrati ne veen visi pazīstamee un ēstee rakstnieku darbi, bet arī viņu plašā sarakstīšanās, nākas peveemot laiku beedru atminas un vestules par XVIII. gadsimtona literariskām parašām, par filozofisko pulcīnu dzīvi, par to sabēdribas aprīdu, kurā darbojas brīvdomnēki. Šai ziņā sevišķi intresanti ir abata Morelli' atminas, izdotas 1821. g., kurās stasta intresantus sīkumus par Parīzes dzīvi XVIII. gadsimtona otrā pusē un beelu popularitāti eguvuise d'Epīnē k.dzes mēmoari, kuri pēc visēem savēem trūkumeem rāda loti rakstlurīgu franču sabēdribas dīst peemīneklis. XVIII. gadsimtona otrajā pusē pēc dažu vācu galmu uzde. vūma literāts Grimms rakstlīja Parīzē pastāvīgu kronīku par notīkumeem, kas atgadījās literāturās, mākslās un pat politikās pasaulē, un tad izguti, ja šīs kronīkas lapas savēem patronēem. Viņš veen nesastatija šo savakstu. Dažas daļas tamī ignāca no Renāla spalvas, citas rakstītas no Didro. Saraksts smeedz visaugstākā mērā intresantus ta laika literariskus annālus, pēc viņa var sekot pārmainām pašā sabēdribiskā noskanā un filozofiskās propagāndas augšānāi un virzeenam. Ši Grimma "Korrespondenču" lapa izdota 1829. g. pirmo reiz bez izlaidumeem un saīsinumeem.

Nevaru šī kavētees pēc atsevišķām monografijām, kas attēccas uz XVIII. gadsimtoni un izdotas restaurācijas laikā, dažas no tām peemīnešu turp.

235. likam, pēc pašas literatūras vēstures aplūkšanas, tām piederīgās nodā-
lās. Bet man vēl jāaizrāda uz veenu vispārīgu rakstu, kas attiecās uz visu
epožu, proti, uz Nillemora franču literatūras XVIII. gadsimtoņa apkārtu (H.
Nillemain, Cours de littérature française. 4. Brux. 1840). Šī grāmata satur
kencijas, kuras Nillemens lasījis Sorbonnā un kas pērvilkušas to laiku līdz
ar Ģēzo un Kuzena preekslasījumuom daudz publikas. Pēc visām savām va-
jām pusem viņš ir derīgs kā tās epochas literatūras pērvilkšu vispārīgo
apskrats, bez tam Nillemens veens no pirmājeom aprādija franču apzais-
notāju macību iespaidu uz citu Europas tautu literatūru un ceestadem.

Tadā kartā restaurācijas laikā bija sakrats un sakartots milzums ma-
terialu XVIII. gadsimtoņa studijām un aplūkots daudzums atsevišķu jautājumu
attiecšos uz šo literatūras vēstures epochu. Atsevišķu daļu apstrādāšana tur-
pinājas arī pa jūlija monarchijas laiku, jebšu nebut vairs tadā plašumā
un ne ar tadu uzclitību, kā divdesmitajāš gadōš. Lēta ir ta, ka trīsdesmi-
tajōš un četrdesmitajāš gadōš sabēdrības intrese pret leelo prāta gadsimto-
ni drusku adzisa. Valdošās šķiras aprima, buržoazija bija vispār ar me-
ru ar savu stāvokli, baudidama eegūtos labumus un ceugdamās tos sev no-
drošināt. Pārmaina šai noskanā manama pēc 1848. g. un nu ar pēcedes-
mito gadu sākumu XVIII. gadsimtoņa literatūra no jauna kļūst par sabēdrī-
bīgu strīdu pēcnōmatu. Bet šai laikā valdošo (buržoazijas) šķiru attērcības
pret brīvdomnieku rakstiem rāda citu raksturu, nekā divdesmitajāš gadōš.
Agrakē XVIII. gadsimtoņa pēclūdzejī, agrakē volterianī un liberālī ir pē-
vertušēes par fanatiskēem konsekvatorēem, par karstēem brīvdomības
pretinēkēem. Abstarli pārvertās. Buržoazijai nebija ~~no~~ bītes ne no jē-
dalcēm, ne no baznīcās. Pēdejees feodali bija pa daļai izmirušī, pa daļai mir-
gōš, pa daļai ^{ceugādī} jauneuropejiskās sabēdrības dzīvē un padevūšēes tās prasi-
bām. Baznīcās pretencijas šō brīdī nebija vairīgas. Viņas organizācija
bija stipri satrīcināta caur jūlija režīmu. Pa tam pa 1848. g. revolūciju
buržoazija no jauna cepaginas ar proletariatu, dzirdedama draudīgas bal-
sis no apakšās un retrīcijās. Kad sācelšanās bij apspēesta, esarās stīpa
reakcija. Valdošās šķiras, bailu pilnas no zocialisma, nožētoja tagad savu
agrakō brīvdomību, atsācijas no volterianisma, izlēka ar katolicismu, sau-
ca baznīcu palīgā, redzedamas reliģijā nepececešamu kartības garantiju...
Un tau, pašas buržoazijas vidū esarās uzbrukumi XVIII. gadsimtoņa lite-
raturai, apvainojot to par tiklības samaitāšanu, neticības izplatisānu a,
narchijas sagatavošanu. Iznāca dažās monografijas, caurdvestas no bīsta-
ma cenaida pret XVIII. gadsimtoņa leclām un sēgumuom. Jā 1854. g. iznāca
slasēnā Nikolardo grāmata, kurš nēmis sev par mērķi, Volteru izlelot kā
pirmās klāsas bīdī un visu XVIII. gadsimtoņi par visbēdīgako epochu cil-

veces vesturē. Otrs rakstnieks, Hungeners, šapāt savasētijs tendenciozu Col.
 tera vesturē un veemā romanā („Gadsimtena gals”) tas rādija XVIII. gadsimteni
 kā kadu tumšu valsti, kur ne-ecopidoja navons zaismas starinš. Bet šadām finatiš
 est-ravogancem un aizstāvot XVIII. gadsimtena filozofus uzstajas zinatnes vīri,
 daži vesturneeki un publicisti, kuri nevarēja atsacīties no savem slavencem
 filozofijas gadsimtena proekšgājajiem. 1855. g. iznāca Lampre spidoša, veim.
 la grāmata „Baznica un filozofi”, kurai ir līdz šim nojims kā visai teica.
 mam XVIII. gadsimtena baznīcas būšanū aprakstam un kā apgaismības literatū.
 sas gleznainā zīmējums. Tas iznākšama izaičinaja daudz spēcūmu. Šabie
 dribā izceles karsti dārdi par kautkadu epizodi iz XVIII. gadsimtena: Kala.
 sa jeb Labarra lecta, Nantes edikta atceļšama un ta seksas – tadi bija starp
 citu jautajumi, kas stipri nodarbinaja Parizes sabēdrību 1855. gadā. Līdz
 ar to valdošās šķiras atputās pamozit no bailom, zeme norima, „leclās” (t. i.
 rūpniecības darījumi, likumi, tirdzniecības uzņēmumi) nēma labu virzēnu
 un liberālee paņēmcēmī nostiprinajas. Garidzniecība, ātri nostiprinajuses
 pē 1848. g., sāka atkal cēdvēt bailes. Šadā kartā pamozit no pēcedesmito
 gadu beigām XVIII. gadsimtena rakstneeki no jauna cezast popularitātē, ve.
 manto simpātijas, top nopeetnī studeti. Iznāc jauni vesturū krajamū, jau.
 nas monografijas un raksti par filozofiskā gadsimtena darbneecēm. Pa
 sešdesmitajiem gadeem dižā gadsimtena literatūras vesturē studi jo čārli,
 top apstradats daudzums atsevišķu jautajumu, sastata epochas jaukus vispā.
 rigus apskatus. Dižunā gadsimtena literatūras vestures studijas un apotrā.
 dašana turpinās pat līdz mūsu doemām.

Kā vadoņus pē Francijas sabēdrības un literatūras vestures studi.
 šim XVIII. gadsimteni es ecēicu senošus darbus. Vispirms sevišķi proekš
 cepazišānds ar literatūras faktem un ar XVIII. gadsimtena rakstneeku dzīve
 es tuu par vajadzigu, aizrādīt uz Hettnera XVIII. g. s. pazēstamo literatūras ve.
 sturē „Geschichte der französischen Literatur im XVIII Jahrhundert. Braunschweig,
 1860”, kurā no Pypina tulkota kroovu valodē, šē grāmata snēdz ļoti labu
 kompilāciju no literatū-vesturiskoom datoom, ceģūteem caur franču pētītā.
 joem un kriticeem... Toprojām es ecēicu kroetno Tena raustu „L'anci,
 en régime”, kas iznāca 1875. g. beigās. Šai grāmata Tons, budams pazēstams
 caur savem agrakeem kultūras un filozofijas darbeem, izloctoja visus no
 visjaunākās zinatnes izstradatus datus un ražoja sabēdrisku ocrašu un
 apgaismošanas mustības teicamu ainu, pēc Tena grāmatas jūs cepazišātees
 ar zemi, vidū, kur attistijas filozofiskā gadsimtena literatūra. – Šobū
 ļoti isu, tad tomēr jo derigu vispārigas literatūras – un līdz ar to apgaismi.
 las epochas – vesturē jūs atbradiseet pē Dr. A. Horna šē grāmata „Katechis.
 mus der Allgemeinen Literaturgeschichte. Leipzig, 1876”. Ši pa krooviski kul.

—, Могописъ, бее-кипноу мѹгепазыфа бѹ одуука орепрахъ, Сиорпапилъ, ка-
 паркепречукаль и одпагызакъ, коргабуль Владуириъ Зоюбу. Поторпилъ ии
 Маскава 1881. По III. сежунѹ севеотла Франциѹ Литература, та састатита пец
 Јана, Ниллмена, Гизо, Сент-Бева, Геттнера и.с. Пец виооми савем трѹску,
 меом ии клудѹм, мисеклоом, грѹматѹ снечѹа деезган пѹлашѹ франѹ лито-
 турѹ вестурѹ аину. — „La Littérature Française au XVIIIe siècle par Paul
 Albert." Паризѹ, 1883. г. Снечѹа гѹишѹ апскату пар идеѹѹм ии литерариску ку,
 стибу преинетѹ гѹдсимтени. — Даѹѹс интросантѹс тувинаѹѹнѹс ии издевиоѹс
 рактуроѹѹмѹс но висгалвенѹкаѹеѹм филозофискѹ гѹдсимтени, преексстѹѹѹѹм
 састопам ари грѹматѹ „Geschichte der Frayzosischen Littatur von ihren Anfah-
 gen bis auf die neueste Zeit. Von Eduard Engel. Leipzig, 1888. — Гѹѹ интросан-
 ту ии паматѹмѹ, жебѹн иѹ рактѹ пар XVIII. гѹдсимтени франѹ литерату-
 ру севеотѹѹс Алексеѹс Н. Веселовскис четуртѹ сежунѹ „Бееодуѹѹ ичопиѹ
 мѹгепазыфа В. О. Копѹа." Поторпилъ, 1892. — Ар XVIII. гѹдсимтени апагаиѹмѹс
 литературы вар паматѹѹи еепарѹѹѹѹс ари пец Гѹѹтѹара Лансона, Франѹ ли-
 турѹ вестурѹ. Пец оѹра издевиѹма тѹлкотѹ мѹвевиски, аѹтѹра сѹврскатѹ ии
 пѹрлѹбѹта. Трис сежунѹ. I. ии II. сеѹ. издѹтѹс но Солдатѹнко 1897-1898; II. сежунѹ
 атродѹс XVIII. г. с. литература. III. сеѹ. изд. но Е. Борѹтѹнскѹс 1909. г., апскатѹ XIX
 гѹдсимтени. — Капитѹлаѹс лѹкѹлѹскаѹс даѹбѹс ии „Histoire de la Langue et de la
 Littérature française des Origines à 1900 publiée sous la direction de L. Bédit
 de Julléville professeur à la Faculté des lettres de l'Université de Paris." Па-
 ризѹ, 1896-1899. Тис милѹѹѹѹѹс, спидѹѹѹѹс даѹбѹс пѹлда аѹтѹнѹс бѹѹѹс сежунѹс, там
 иѹ тѹѹѹѹѹс гѹѹѹѹѹѹѹс, фотографѹѹс и.т.т. — Еѹѹѹѹѹѹѹс вел сѹѹѹѹѹѹѹс А. Јаѹѹѹѹѹс
 динамѹ грѹматѹ, Болѹѹѹѹѹс ии оѹ брѹѹѹѹѹс. Лекѹѹѹѹѹс но ичопиѹ фпратѹѹѹѹѹѹѹс
 мѹгепазыфа XVIII. брѹѹѹѹѹс, рѹѹѹѹѹѹѹс бѹ мѹѹѹѹѹѹѹѹс ии бѹѹѹѹѹѹѹѹс бѹ 1877г. П.
 терпилъ 1907. Јас ии висѹ интросантѹ XVIII. г. с. апагаиѹѹѹѹѹѹѹс литерату-
 рѹ вѹѹѹѹѹѹѹс. Пѹѹѹѹѹѹѹс аиѹѹѹѹѹѹѹс вел иѹ „Орепкѹ но ичопиѹ замѹѹѹѹѹс
 ибпониѹѹѹѹѹс мѹгепазыфа ипрофѹѹѹѹѹс Оѹѹѹѹѹѹѹс." Маскава, 190ѹ. г.

Тис виспѹѹѹѹѹѹѹс XVIII. г. с. франѹ литературы вестурѹс даѹбѹ пѹрскѹтѹс небуѹ
 наѹ пѹлнѹѹс, пец гѹѹѹѹѹѹѹс еѹ то пѹпѹлдинѹѹѹс ар аиѹѹѹѹѹѹѹс ии атсеѹѹѹѹѹѹѹс,
 кеѹм пѹѹѹѹѹѹѹс ии монографѹѹѹѹѹс. Јѹѹѹѹѹѹѹс гѹѹѹѹѹѹѹс аѹѹѹѹѹѹѹс
 виспѹѹѹѹѹѹѹс атѹѹѹѹѹѹѹс сѹкарѹ ар висѹѹѹѹѹѹѹс пѹшѹ франѹ сабѹѹѹѹѹѹѹс
 вестурѹ. ѹс вѹѹѹѹѹѹѹс иѹѹѹѹѹѹѹс иѹ гѹѹѹѹѹѹѹс, иѹ кѹѹѹѹѹѹѹс лѹѹѹ ар филозофиско-
 XVIII. гѹд-
 симтени иѹѹс варѹт еепарѹѹѹѹѹс аѹѹѹѹѹѹѹс ар XVII. — та сѹѹѹѹѹѹѹс гѹѹѹѹѹѹѹс
 гѹѹѹѹѹѹѹс, ар каѹѹ интросѹ, ар каѹѹ аиѹѹѹѹѹѹѹс атѹѹѹѹѹѹѹс пѹѹѹѹѹѹѹс
 пѹѹѹѹѹѹѹс гѹѹѹѹѹѹѹс прѹѹѹѹѹѹѹс XVIII. гѹдсимтени рѹѹѹѹѹѹѹс ии,
 ар каѹѹ лѹѹѹѹѹѹѹс та сѹѹѹѹѹѹѹс, иѹ ѹѹѹѹѹѹѹс ии,
 каѹ атѹѹѹѹѹѹѹс иѹ апагаиѹѹѹѹѹс гѹдсимтени. Тѹ сабѹѹѹѹѹѹѹс ин-
 тросѹ прѹѹѹѹѹѹѹс филозофѹѹс гѹдсимтени литературу лѹѹѹѹѹѹѹс пар
 вѹѹѹѹѹѹѹс иѹѹѹѹѹѹѹс иѹѹѹѹѹѹѹс но. гѹѹѹѹѹѹѹс лѹѹѹѹѹѹѹс
 ии аиѹѹѹѹѹѹѹс ии аиѹѹѹѹѹѹѹс иѹѹѹѹѹѹѹс иѹѹѹѹѹѹѹс иѹѹѹѹѹѹѹс.

Esadāšu franču apgaismošanas literatūras vēstures apskatu no vistuvāka, jo m, tā sacīt, senas tiesēm prekritiēcēm, no tām parādībām, kušas pēgali, qi sagatavoja sabēdrību apgaismošanas macībām, ne ka pāk savu ģinealogiju paši apgaismolaji. Studējot šos ~~precedētus~~, ~~ēo~~ ~~preekšgājējus~~ franču apgaismošanas literatūras precedentus, preekšgājējus, jāpaturā prātā divi fakti karības, ar kam saistēta XVIII. gadsimēna literatūra: pirmkārt franču literatūra XVIII. g. s. beigās un XVIII. g. s. sākumā un otrkārt angļu bīvdomnēcekū oespāids

Franču apgaismošanas literatūras izcelšanās.

Pedejoe Lui XIV. gadi jeb franču literatūra

Lui XIV. laikmēla beigās.

XVII. g. s. beigās un XVIII. g. s. sākums Francijā, t. i. Lui XIV. valdība, nav nebūt tads bēdigs un neanglīgs laikmēls intelektuālā ziņā, kā parasts viņu iztēlot dažās skolās grāmētās un pat dažās kapitālās pētījumbās. Ģoti daudz pēdejā laikā vācu un angļu vēsturnēcekū rakstōs izrādās Lui XIV. epocha par kautkāda grūta sapņa, kautkādas garīgas apatijas un pilnīga sabēdriska sastreguma perēdēm. Visur viņi sērauga despotisma kaitīgas pēdas un valdības aizbīdņības mēs. digus rezultātus, kas it būtu sabēdruse jaunus asņus, būtu apspēduse doma. taju, zinātnēcekū, literatū dašrību un pāvertuse Franciju par bēdīgu po. stājū. Tad pēc šo pašu vēsturnēcekū (kušu preekšgalā stav angļu zinātnēcekū, Henri Bokls, 1810-1862) domām 1715. gadā, pēc Lui XIV. naves, Francija pēc. pēči atgīvojas, franču domātaji dodas uz Angliju, parvēd no turēnes ap. gaismības idejas un pārstāda tās savā dzimtenē, kur tās tulīn digst un aug ar neticamu ātrumu. — Bēc tads uzskats nevar izturot stingru kritiku. Vi. pirms tas runā pēči vēstures zinātnes pamata likumēcem.

Ja Lui XIV. laiks būtu — saka Fackovs — patēsi tē nabags garīgām intresēm, ja patēsi būtu beigusās visas sekmes zinībās un pat nopēdņi zinātnisēci dar. bi, — vaj tad Francija būtu vareņuse pēpēči XVIII. gadsimtēnī, vāsei ātri pēc Kēnīna naves, atgīzint, uzēēdēt, uz reiz nogromēdētes filozofijā, kultivēt zinātni un cēpēt garīgā ziņā pirmo vēstu Europā? Vaj pat iespējams, ku apgaismošanas idejas, it kā pārstādītas iz Anglijās būtu pēpēči saprastas, pēc. savīnatas, attīstītas no nespēcīgas, apmaldģotas franču tautas? vaj būtu bijis iespējams frančēem sēintresētes caur šīm idejām? Tadus krasus rāvēņus un atgīzumus vēsture nepazīt. Katrs jauns virzēms zinātnē sagatavojas pamazīt, ir saistīts ar pagātņi un savu kart nosaka nāscatņi. Ne-apstōrdams, ka civilizācijas pakape var grīmt, ka var mazinātes zinību daudģumus sē. bēdrībā, ka zinātnes doma var tukša tapt un aģēct no sabēdrības viasus, bēc tas nolēk pamazīt, aiz kautkādu nelabvēlīgu apstānkū ilgā, pastāvīģa cē. spaida, kā tas bij antīkās pasaules grīmīanas perēdā. Pēpēči garīgas dar. sības izmēcīnāsana un tās bēvīdģīģa uzcelšanās — ir fakti, kušus ne-apstīpi, na vēsturiski pēēdzīvoģumi. Tadā kartā nevar atģīt Lui XIV. laikū kā intelekt.

239. tualas bezauglības faktu, salīdzinot to ar tosi pēc la sekošās garīgas epochas garīgu atdzīvošanos. Bez tam Borkla rādītā aina ved pēc lēmuma par pār mēcīgu nozīmi, kas butu Luim XIV. ar savām personīgām īpašībām bijuse pēckš garīgas dzīves gaitas Francijā: visa civilizācija laisni momentāli sastinguse zem viņa auzstās despotiskās rokas. Taj šī roka nebija tik pārāk salta, kā daži pieņem; ja aizrāda ^{lūz} Lui liberalo iztūrešanos pret koljoru. Bez tam, vēsturē mēs neatrodam arī piemērus, ka viens cilvēcs ar savu mūtnumem butu rādījis vaj ardijs civilizāciju. Atgādīnu šē tik Fridrixi Leolo. Visa vēsture top rādīta no sabēdribas un ne no atseviš, mām personām, sevišēci ņemtām.

Otrkōrt Borkla uzskatus apgāj fakti. Tīnat visui darbi turpinājas ar pa Lui XIV. valdības laiku un pat pēcvilka pē sevis intresi no sabēdribas puses. Ne vien apstrādāja daļus atsevišķus zinības jautājūmus, bet varma nit sekmes ^{pašā} filozofēšanā, pašā pētīšanas metodē. Šai laiskā ožguva Francijā milzīgu popularitāti kartezianisms, kuram bija laela izglītības nozīme un kurš ne mazūmu veicināja domāšanas atsvabinašanu no teoloģijas aizbildnības. Bet bez tam der tik atgādīnat veselu rindu ne-atkarīgu un aspratīgu rakstneeku, kas atradas laelācā vaj mazākā opozīcijā pret pastāvošu un sagatavoja sabēdribu pēckš apgūsmības perioda.

Opozīcijas literatūras pasākumi.

Pē opozīcijas literatūras, t. i. pē pārējamās epochas, pē robežu perioda, kurš aptver pēdejos XVII. un pirmos XVIII. gadsimtu gādus, pēskaitāmi rakstneeki, kā: Fontenons, Bēds, Sent-Evremons un Fontenels (kurus jau īm mā agrāk aplūkojam) un vel: Nobans un Boaģilbers, Le Klerks un abats de Sen-Pjērs. Pē ir XVIII. gadsimtu pēckšlēci un iniciatori.

Visu tradīcijas uzskatu un sevīkoto cestāņu kritikā, kurai pēckā XVIII. gadsimtu uzdevūms, visgalvenākais punkts bija - reliģiozā principa noardīšana. Parāde nepastāvoja; dabas likumi nekād ne, teek pārkapti caus doevīdņu veļaukšanos, viss, kas noteek, notika un notiks cilvēcs univērguma, vispasaulē dzīvē, - ir dabīgi un tā tad racionāli. Viss pār dabīgais un brīnišķīgais ir illuzija jeb vilšanās. Tā ir galvenā XVIII. gadsimtu teze. Daži no viskallākajem garcēm, kurus XVIII. gadsimtu rādījis, nepēņemta šō tezi, bet tā vadīja pret viņu grību viņu domas. Tik kristīgas ticības atmešana vien, reliģiozā idēala atmešana, iz kuģa smēla dzīves likūmus lēdz ar cerību uz bezzemīgo, bet mūžīgo svetlaimi, var izskaidrot to pacīlato enerģiju, ar kuģu filozofi cīntas pārādīt sabēdribu, ka cēveidotu, cētilpinātu šīs pasaules dzīvē visu taisnību un visu cilvēcsku laimi.

Sadā kartā bija par XVIII. gadsimtoņa īstoem vadoneem laudis, kuri 240.
spredītoja tam kristīgu macību iznīcināšanai. Tie vadoņi bija kartozi,
azi un teologi vel vairāki, nekā brīvdomnieki.¹⁾

Brīvdomnieki jeb brīvdomnieku
preekšgājēji.

Tau atgādināju brīvdomnieku grupu, kuri tik asi pacēlas XVII. gad.
simtoņa beigās un XVIII. sākumā. Vel ja-izrāda uz Tampla beedribu un
Ninonas beedribu, kā uz divoem epukureiskā skepticisma ugunskaucēem.
Bet vispirms man jāuzsāk tā sacīt, ab ovo. — Par reliģiozu brīvdomību
preekšgalā stāvošee cīnītāji ir pa daļai katoli, pa daļai protestantu rakst.
nieki. Viņu pamatdoma ir tā pate, tik viņu tonis ir dažāds. Neoni vai
rak pavīsi un vairāk noslegtī, otri vairāk filozofetāji un vairāk asprā.
tīgi, ^{vairāk} cēskatīgi. Šarp katoliem ir visizcilākie Sent. Evremons un Fontenels,
starp protestanteem — Beils un Le Kleeks.

Sent. Evremons (Charles de Saint-Denis de Saint-Evremont) dz. 1. aprī.
lī 1613. g. Normandijā, bija dūšigs valdats, tam bij jābez iz Francijas 1661. g.
dēļ pamfleta pret Mazarini, rakstītu Pireneju meera gadījumā. Viņš dzi,
voja Londonā, no 1664 — 1670. g. Hagā, atgriezās atkal uz Londonu un pastāvi.
gi apmekleja leclkundri Mazarini no viņas aizbraukšanas Londonā (1675)
līdz pat viņas nāvei (1699. g.) Šats viņš nomira turpat 1703. g.

Sent. Evremons ir asprātīgs un veegls cilvēks, kas pilnīgi nodevēss sa.
vām dabiskām teeksmoem, ir brīvdomnieks tā reliģiozās kā tikligās jau.
tajumās. Viņam bij oriģināls Lui XIII. epochas garš un pavaldonības laik.
mota garšā bij jābrūva peejaukuma, kas atleektos uz Lui IX. epochu, rak.
stija palaidnīgā stilā, atmezdams katru samaksotību aiz naida pret pū.
līnu un pagēribu — peclenziju. Sent. Evremons, šis zīnkārīgais un neat.
marīgais gars, kas paderecešveemīgi smalkas peeklojības jūgam, šis šaubuli,
gais un paradoksalais gars, atgādinādams Montēnu un Volteru, bet reizām
ari Monteskiē ar saveem speedumeem par romeešu tautu un tās vestur.
neekem, — šis atklatais materialists, kas noversa no sevis vecumā, kād
tam bij jāatsakas no visām izpreccām, katru cerību, kas nevarēja būt
peerādama un remdedamees tik ar divi pilnīgi realoim leclām, — ar sava
prāta darbību un savu stipru vedoru. Nīna satīrā „Conversation du
Maréchal d'Hoquincourt avec le père Canage” kads joquits taisni atzīstas,
ka janzemistus vajā ne viņu ticības macības dēļ, bet veenīgi valdības
dēļ šikts kreslā. Šeks „Lettre au Maréchal de Creguy sur la religion” viņš
pārleccināmi spēdīto, ka visvarīgākais reliģijā nav ticība, bet labdari.
tas un cerāšas. Kristīgā ticība, viņš saka, „ir vistīrākā un vispilnīgākā

¹⁾ Šk. G. Lomona, Francū literatūras vestures II, 13. l. p.

241. reliģija tapec, ka viņa ir vistīrākā un vistīkšākā tiklības maģija.

Sant. Evremons ar to sevišķo espaidu, kuru uz viņu vareja darīt ekspatriācija, trinda, it kā apturēdama viņa literārisko attīstību, intro-
se mūs šē galvenāim kartām ar savēem filozofiskēem uzskatēem. Tas bi-
ja valstīdīgo ateist, kurš ticēja vairak sava vēdera nekā savas dvēseles ek-
sistencei un, tamdēļ vairak tēcas, sagādāt pirmajam bandu, nokārti
pētes par otras glabinu, kurš mīleja iz filozofiska principa labi paest
un kurš starp dzīves launumeem tureja vīnu, trīfeles un austerus par
pestekošēem principēem, but uz pascales. Viņš ticēja arī savam prā-
tam un pec mīlestības tureja draudzību par svarīgu laimes elementu.

Bija vesela grupa tadū lauzū: Sant-Evremons, Ninona¹⁾, Lase (Lassay),
grupa smalku epikurāzēšu un filozofu, grupa kas mantojusi XVI. gadsimtena
ateistu un XVII. g. abeju pavaldonību brīvdomnceem garu, kas svētigla-
bajūši savas tradīcijas ganzenisma svinību un jezuitiskas pietātes por-
odā un bijūši XVIII. gadsimtena neticīgo skolotāji, vadoni. Caur viņēem,
bet vel agrak par viņēem - caur pfaleografēni un Kondē ta jaunībā, caur
galmnēceem, kadi ir Montrozors un Sant-Bals, pu Frondes laikū, jeb
Mata (Matha) un Fontrails, kas uzbruka ar zobenu rokā krucificēšanū kļoz-
dami: „Rau mūsū zemaidneks!“ caur kavalcēri de Morē, celotāju Ber-
nē, kurš droši sacīja, ka attērēšanās no baudām viņam rādījuses par
leclu greku, vel debak caur Vandomeem un Tampla galma - rau, caur
kam atzīnējamis tas skoptiskais un nolēdžejs virzeem, kurš zem leclā
gadsimtena kristīgas acēnes dēreja par saiti starp Montozu un Volteru,
viņš pat aizrāda uz to uzskatu avotēem, no kurēem caur dvesti koljora
un Lafontena ražojumi.

Bet ko vareja šē brīvdomnceki padarīt kristīgai reliģijai, par ka-
du ta bij izveidojuses pec 17 gadsimtenū nepārtrauktas attīstības?
Tamplē, pec Vandomeem, epikurāzismam bija praktisks raksturs. Tur
nespēcēta un nestrīdējas, necenīda katolu baznīcu, lai tik ta nēod vi-
nēem savu jūgu just, un atļāva tai valdīt citās vēstās. Tur baudīja
mīlestību, vīnu, spēloja, jokoja un nepāgēreja nekā labaku.

Ninonas un Sant-Evremona draugi bija nopētraki. Garīga nodot-
bošanās introja viņēem vairak, lai gan tamdēļ, ka to laikū, kad šē epi-
kurēši mums par sevi stasta, viņi jau atrādas muža vakarā un bija
spēcēti grekot visvairak caur odoonu un meli. Tā tad, viņi spēcē, pēti,
uzstata principus, bet vis joku veidā, par laika kavēkli, bez konze.

ka ateisti moraliskā ziņā nebūt nav sliktāki laudis par ticīgoem, ka ateisti valsts var meervīgi pastāvēt un atilpināt sevi daudzumu tikumi, gu locekļu. Tādā valstī bus uzglabāti visi dzēnuli un visi sabiedriskas dzīves apstākļi: kaps it tapat sodīti noziedzumi, pastāves goda un kauna jūtas, uzslavas un neevas dzinuli; viņas locekli var but pilnīgi godīgi savstarpē, šās atteicības, stingrī savstarpēji pienākumu eesveībā, angotirdīgi, līdzce, tīgi u. t. p. Tāpec ka cilvēka darbi, saka Beils, netop virzīti, noteikti ne caur kautkadu pozitīvu reliģiozu zistēmu, bet no veenas puses caur dabīgām laes, mem un kaislibām, no otras — caur prātu, kurš arveonu arī palīcs par angota, ko morales regulatoru. Beils aizrāda uz laudziem senatnes filozofiem, uz Epi, kurru, Diagoru, Hsmonokratu, kuri bija bea jebkadas pozitīvas reliģiozas ticības un tomēr pec savas uznešāmās bija morales paraugi. Ateistiem, saka Beils, neprecešāmi jāviržas pec prāta prasībām, pec loģiskas likumcēm un tāpec viņi var but tik tiklīgi, kā ticīgie. . . Do pveedu tik Beila domas, ne-apsverdamis, cik tās pareizas vaj nepareizas. Tas šē ne-ekrit manā uzdevumā. Nesturnoeks aiz, rāda uz parādījusos doktrīnu un izskaidro tās parādīšanās apstākļus. Šai dotā gadījumā hipoteze par kadu iespējamu valsti bez kadas pozitīvas reliģijas ir raustmīga pceekš mums kā laika pazīme. Tadas teorijas parādīšanās apzīmē katrā ziņā veenaldzību pret pozitīvām reliģiozām macībām; tās rīma turēt par neprecešāmu kondiciju sabiedrību pastāvēšanai; ne veen tas: morali nostatīja ne-atkacīgi no pozitīvām ticībām, viņu atvasina, ja no mūsu prāta prasībām un ne no baguicas lemumcēm. Bet pec prāta ir arī trīs galvenās cilvēka gara parādes: reliģija, zinātne un māksla, senatnē, grieķijā — māksla, vidus laikos — reliģija, XVIII. g. simtent Francijā — filozofija, zinātne.

Pec sava pirmā literariskā mēģinuma par komētam (sur les comètes), Beils sāka izlaist veenu pec otra vairau vaj mazak polemiskas dabas rakstus. Viņš kļuva par veenas leelas idejas sludinataju, kura XVIII. gadsimtentā bija par apgaismības literaturas comilotu motīvu, — ta bija reliģiozas tolerances, panesības, pcecetības ideja. Raksts, kurā Beils ar visleclarko pastāvību un uzcītību izveda savus uzskatus par ticības panesību, nosaukts, Commentaire philosophique sur les Paroles: Contraires — les d'entree (Filozofisks komentars par vārdeem: compelle intrare, speedre, eet). Šis raksts ignāca 1686. g., tā tad gadu pec Nantes edikta atceļšanas.

Mēs jau dzirdējam par vajasānām, zem kadām nāca protestanti pašui. Valdisbas laiku. 1685. g. protestantu kults bij absolūti aizliegts Francijā, visi macitaji izdzīti iz Francijas, ar naves sodu pceevandzot; protestantu bernus bija pavēlets, uzaudzināt katolu ticībā; amata personām — parlamenta lo,

245. eeskolem, advokateem — tapa darits par peenākumu, peenemt katolu ticē-
bu. Pēcgreēšanas ar varu peenēma vel plašākus apmērus. Katolu ga-
ridzniecība attaismoja savu darbību protestantu pēcgreēšanas loestā,
atbalstīdamies uz sv. Augustīnu, kurš, kā zināms, rēdžeja evaņģēliju
tekstā Compelle intrare (pēcspēd eeect) peerādījuma, ka sektanti pēcgreē-
žami ar varu. Pret šo varas-pēcgreēšanas teoriju Beils tad uzstājas sa-
vā rakstā. Šī grāmata pateesi meistariiski sarakstīta. Visos sīkumos ir
cauri ņemta visa Augustīna argumentācija, apgāsti visizmanīgākie viņa
pēskriteļu argumenti un viss izskaidrojums teicami izoelas caur nepara-
stu parlecībū, pateesīgumu un enerģiju.

Beils izoet no tās lozes, ka burtiska vardu doma compelle intrare ne-
saskan ar mūsu dabīga eeskata (lumière naturelle) pamata principem un
tapec ta ir aplama. Rau, kā viņš izskaidro šo lozi. Pastāv dabīgi aksiomi,
saka Beils, pār kurēem nevar valdit, nav kompetents nekads teksts, ne-
kads bāgnicas lēmums, — tadi aksiomi ir, kā: vesolais ir vairak nekā da-
la no tā; ja divi leclumi ir lēdzīgi atsevišķi trešajam, — tad viņi ir
lēdzīgi savā staxpā; nedari citeem to, ko pats nevēlees, lai tev dara, ne-
lang savus nolēmumus u. t. p. Ja mums peevestu simteem tekstu pret tam
lēdzīgem aksiomeem, ja izdaritu tūkstotēem brīnumu pēskēt tam, lai ap-
stiprinātu kaut kadu macību, kas runatu preti šeem aksiomeem, mēs
tomēr nevarētu atsacitees no saveem dabīgem jēgumeem un nevarētu šo
macību peenemt. Ne brīnumi, ne bāgnica, ne raksti nav spējīgi preto-
tees mūsu prāta prasībām. Preti, ja atzīst, ka mūsu dabīgais prāts ir arī tas
augstākais tribunals, kur apspreež lecltu pēdežā instancē un inappellabi-
li, nepārcēdzami. Tamdēl, turpina Beils, nav apgalvojams, ka teoloģija
ir kōnīneene, bet filozofija tik tās kalpone; pāseem teoloģeem praktiskā
ja atzīst otrejādais, t. i. filozofiju par kōnīneeni, bet teoloģiju par kal-
poni. — Pēc visjaunākēem filozofijas pamārcumeem ir abas disciplīnas zi-
namā zinā ne-atkarīgas vōma no otras. Filozofija, t. i. zinātne, dod mums
specifisku zināšanu, bet reliģija — zemiotisku zināšanu. Bet Beila laicē
nobija vel izpētītas cilveka gara zināšanas spējas (domāšana, jūšana un
kustešana — Къръби). — Kad teologi saka, ka mūsu dabīga zināšana mūs
maldina, ka mūsu prāts pilns maldū un illuziju, ka jaturas pēe bāg-
nīcas uzskata, tad caur tam viņi tomēr atzīst spērduma speku.
Tamdēl, ka tas, kurš par savu pašā domu — uzskatu turā augstaku
bāgnicas balsi, nāk pēe tam uz prāta lēmuma (sylogismus) pamata...

Tā tad, pēzīmē Beils, mūsu vesolais prāts, mūsu dabīga sapratība

paļēķ par mūsu visaugstāko kriteriju visās jautājumās. Ja kaut kāda dogma runā mūsu saprašanas prasībām, tad tā ir aplama un to nevaram pieņemt.

No šī vispārīgā sprieduma Beils pārceļ pie teksta: *Compelle intrare*. Šī teksta burtiska nozīme runā preti mūsu prāta pamata principam; tā tad tas ir nepareizs, aplams. Bet kādi ir šie principi, kuršiem šis teiciens *compelle intrare* preti runā? Beils sūdz tā. Reliģijas būtne, viņš saka, pastāv mūsu spriedumā par Dievu un tajās ceņībās, bailu, mīlestības jūtās, kurās mes pret viņu lolojam. Šī eekšķīgā Deava ceņība izpaugās arīgās zīmēs par godu deevībai, celu locīšanā, upurās u.t.t. Bet acīm redzams, ka arīgās zīmes veen pie cilvēka, kuram nav eekšķīgas reliģiozas satvorskmes, ne-iztāisa īstu reliģiozu aktu. Pēcēš tam, lai cilvēkam aekvāstu īstas reliģiozas apeces un jūsmas, jā-izeel viņa dvēselē zināmi satvorskmi, noskānu par deevību, jādod viņa prātam zināmi jēģu, mi par deevību. Ne tadās jūtas, ne tadīs jēģumīs nevar tāpl vaditi dvēselē eaus draudeem, ceetumeem, sodeem, nosodišanām un visnotāl ar spēšānu. Jā tad pēģreēcāna ar varu ir aplama, teksta burtiska nozīme nepareiza un Kristus nesaprāta zem tā to, ko tam pēoraksta Augustīns un tā pēekvriteji. Reliģiozu ticību būtne pastāv zināmās pārlēcībās; pārlēcības nevar uzspēest ar varu; tā tad pēģreēcāna ar varu pie zināmām pārlēcībām ir darbs, kas stāv pilnīgi preti vēselam prātam, mūsu dabīgai saprašanai. —

Beils pārceļ pie citeem argumenteem un atrod, ka tas pats teksts runā preti ~~morales~~ ^{pašās} pamata jēģumeem, nesaskan ar Eevāņģēlija garu, kurš pilnīgi saskan ar ēveem moralisķeem jēģumeem, — ka šis teksts dod brīvas rokas visānuomīgākai palvalai un viskleēdzošākai netāisnībai lamdēļ, ka atēecotees uz sextanteem saarda visus moralisķus pienākumus. Beils ļoti siki aplūko draudošā teksta izpildījumu un Augustīna nepēeludžamas mačības sekas. Viņš aizrāda ar uz tam, ka dibinotees uz lamlādīģas mačības sextanti savu kart atrādīs par pilnīgi pareiģu, lēctot varas lidzēklus pret kristīteem, ka tas var eemest valstē bēcēmīģas nesaticības, ardošu kildu un nekārtību sēķlū.

Visēem Beila argumenteem nevaru ēe sekot. Bet mums īpaši svarīģis viņa iģeģas punkts, viņa vispārīģis veedoklis. Visa argumentācija dibināta uz teksta salidģinānu ar dabīģas saprašanas prasībām. Bāģnīcas ķēmu, mi top aģģēti kā tādi, kam jostāv pilnīgi zem brīvas kontroles un kurēem nav nekādas obligatorisķas varas un neaizģeekamības. Īģnāķumā iģrādās, ka reliģioza nepānesība — intollerance nesaskan ar prāta prasībām un ved sābeēdību pie sācīšanas, iģuicīšanas.

247. It maciba par ticibas panesibu, kuru Francijā uzsāka Beils, kura Ing-
lijā jau no XVII. gadsimta vidus tapa sludināta no daudziem rakstniekiem,
kāda ceterojuamu laika zīmi. Jau pats jautājums par taisnu atlocību pret
sektanteem, heretiķoem vareja tapt uzstatīts tik reliģiozu dogmatisku ma-
cibu atslābšanas laikā. Viduslaiku baznīcas ziedu periodā nevēcms ne-cēds,
majas par šo ticības panesibu, nevēcms nešaubījas par labumu progrest
ar varu un vel mazāk par kēceņu ignēcināšanu. Viduslaiku baznīcas ne-
panesiba pilnīgi konsekventi izceļas iz viduslaiku jēgumē un bij jānān
pamatīgai pārmaiņai šos jēgumos, lai skatītos uz lectu no Beila veedokļa.
Cilvēks, kas glabots tik veonīgi pātošas katolu baznīcas klepī - tada bija cīs
pār peņemta maciba viduslaikās. Heretiķis, cilvēks, kas atkapees no baz-
nīcas lēmumaem, izstājis iz tās vidus, tapa turēts par visleclako nozēdzne-
ku. Vīna uzskati apvainoja decvību, cēnsa lipību decvībijā kristīgā drau-
dzē, izplatīja velišķu smaku uz visu apkārtni. Tamdēl heretiķu ignēcinā-
šana no katolu dogmu veedokļa bija pilnīgi loģiski un konsekventi. Tās
izteceja iz ticības, ka pestišana eegūstama tikai caur baznīcu, ka heretiķi
parok baznīcas autoritāti un aplaiž ar savu sergu draudzī, tā tad traucē
pestišanas darbu; no tam nāk nepēcešāmība, sargat kristīgo draudzī no
tās eonaidneceem. Lēmums - ignēcinat eonaidneceus, nemt teom eespēja-
mību, padarīt launumu - jau pilnīgi konsekventi izteceja iz agrākā: tas
bija taisīts pec tā motīva, kups visās laikās un pec visām tautām vada
tā alsevišķu, kā sabēdrīšku dzīvi, pec pašu turēšanas motīva. Justa, lip-
sijam, runājot par heretiķeem: *Clementia non hic locus: ure, seca, ut*
membrosum potius aliquod quam totam corpus intoret (Lenība nav še veclā:
vedzini, atcerē, lai labāk kautkāds no locokleem, nekā viss ķermens eot bojā)
bija pilnīgi taisnība no viduslaiku veedokļa: lai labāk eot boja veons tā
stīdžis locoklis, nekā viss ķermens. Preest tam, lai citadi, lenaki, peclāvi,
gari izturetos pret sektanteem, bija jābēdz, vīnus eoraudzīt par sabēdrī-
bas eonaidneceem; šet preest tam bij jāšaubās par ticību, ka glabīnš,
pestišana eegūstami veonīgi baznīcā, bij jāšaubās, jātop šaubīgeem par dog-
matisku vīšharmoniju, tāšadību svarīgumu. Tada kvartā, tādā mōrā, kā at-
slāst, šet sabēdrībā intrese preest dogmatiskām macībām, tādā mēšā, kā sabrīnš
viduslaiku eeskati, ticēšana, - kēceņu ignēcināšana top vētarka. Reliģija
beidzas but par valdošo elementu; reliģijas lectu sak atdalit no valsts lee-
tām, valsts intresses ne reti nāk protestībā ar reliģiozām. Tas nebija eespē,
jams vidus laikās, kad visa sabēdrība bija eesēši saistīta ar baznīcu, kad
ticība bija valsts likums, kad reliģija valdīja pār politiku.

249. Beila „Vesturiskā un kritiskā vārdnīca” (Dictionnaire historique et critique) iznāca Rottordamā 1697. g. un cēverojami atšķiras no viņa polemiskiem rakstiem. Te viņš parādas ne kā ugunīgo pamešības spredi, kotājs un sludinātājs, ne kā veikls literāls, kas sija tā laika jautājumus bet kā macīts kritiķis, apbruņots ar milzīgu erudīciju, kurš nem sev par uzdevumu, cauri ņemt kā ^{sīpat} pēc pāvēdeena, revidēt, kontrolēt visos sīkos mūs, pārmeķlet uz mata veselu kaudzi enciklopēdiska materiāla, masu filozofisku, teoloģisku un arheoloģisku aizspriedumu un tradīciju, senatnes mantotu. Šai vārdnīcā parādas tas visu aptverošais pētīšanas gars uz kuņu es jau aizrādīju, runādams par vispārīgo raksturu, par XVIII gā simtēna vispārīgam pazīmes, — ta kaislība uz kritisku sijašanu, uz maldību atklāšanu, kuņu atrodam leļekā vaj mazākā mērā pēe visiem apgaismotājiem.

Pēc pirmā plāna Beils grībeja sastatīt vesturisku un kritisku vārdnīcu, kurā butu sakrati un aprāditi visi mīseķli, kludas, maldi un trū, kumi, kas uzejami citēs sakopotēs enciklopēdiskās rakstos. Tas butu bijis gudro akmeņis ^{precekt} visam citām grāmātām. Bet Beils drīz eskatīja, ka tads darbs nesaurītu ar publicas garsū, kuņa nevarētu atrast patīku pēe visadu klūdu un mīseķļa sausa zūmmariama un apskata. Tāpēc viņš pārcmainīja savu plānu, esākdams grāmātu sastatīt pēe citas programmas. Viņš sadalīja saturu divi daļās: vesturiskajā daļā autors cēvētoja kailus faktus kas attēccas uz veenas-otras personas dzīvi un rakstiem; tur pret kritiskajā daļā, kurai pēescriit galvenā loma šai grāmātā, viņš dod pēevestājiem faktoem plašus paskaīdrojumus un pēezīmes. Te viņš aplūko to personu raksturu, kuņas uzņemtas tekstā, analizē viņu uzskatus un pēe veena-otra fakta ignāk visdoņadavās ekskurzijas teoloģijas, filozofijas un morales laukā. Pēe tam par autora galveno uzdevumu izrādās sakrasusos ^{apšoma} pēezīkāt, zi stemur un aizspriedumu ignīcināšana. Ēkarsis caur kritisko darbu, Beils ar bāudu ugrāda veena-otra uzskata aplamību, aizrāda uz veenas-otra teorijas nekāigāna pēetrunām; — un tad no savas puses nebut nesnēdž pozitīvu atrisinumu tam jautojumam, kuņu tas apspēcē; pats viņš ne cēl pēecēkā nēscerū jaunu teoriju un jaunu zīstemu. Tātomi sakot, viņš arī nebija ^{janna vadoja zīmatnesce} ~~vārdstīmeķce~~ ^{patī} jau nekādā zīnā viņu nevarēja saudēt par maks, lencēku. Viņš tāpat nebija spējīgs kaut ko sacēret, kā arī Montērs. Viņa Dictionnaire historique et critique dod masu pēezīmju, taisītu par klūdam un izglādāmeom jeb trūkumeom kadā citā vārdnīcā, bet sevišķi Mocerā vārdnīcā. Šīs pēezīmes, izgotatas ar franču, latīņu un grieķu citāteom, conem des.

filozofiskas, vēsturiskas, filoloģiskas un teoloģiskas erudīcijas, ar kuru filozofija apbrūņojas pret katolu bāznicu un reliģiju. Viņiem atlieva tik vien no lūrcenes derīgos cerības un tad tos tīt un stīpet. No nesagremojamās barojamās un pēc kvantitātes pārpilnīgās miklas viņi sagatavoja to, ko tad sauca par „karstiem Berlīnes pirāģiem”, saka G. Lansonis, iz milzīgu bāiles esdvesejiem foliantiem viņi izgriezta mēleklas, lestošanai ortas un pēvilcīgas grāmatīnas, ko visā lasīja.

Viss, kas eetilpa teologu rakstos, ignākušos pa pusotru gadu simti, ni, no tam, kas vareja veicināt reliģijas saardīšanu, bija kopā sakrats. Pjerra Beila rakstos un sevišķi viņa „Vēsturiskā un kritiskā vārdnīcā”. Tas bija godīgs un stīps gars, drīzāk uztraucams, nekā mocams caur neespejāmību uzgīnat pateesību. Nāntes edikta atcelšana izmēta viņu no Francijas; Rotterdāmā piktāis Lūrijs vajāja viņu; viņa grāmatas krita sodā un viņam atņēma katederu. Tas šai nerimstošā dvēselē un šai vētrainā dzīvē nebija nekā traģisks. Tēils vāda ir originala vecmodes zinātneeka figura: meerīgas dabas, labs, jautrs, bez godkārības un veenalīdzīgs par literarisku slavu, viņš eslēdzas savā kabinetā un nekā netureja sevi par nelaimīgu, ja tik vareja lasīt, rakstīt un svabadi espreest savus rakstus. Viņš stradaja čakli un nepcekusis, esko tam pasta, veja visa viņa dzīve un viss viņa preeks.

„Vārdnīcas” preeksvārdā viņš saka: „Izklaidošānās, parlies de plai, sir, spēles, veesības, izbraukumi uz lauceem, vizītes un dažādas citas izpreecas, nepreecēšanas pēc viņu vārdeem daudzeem zinātneeksem, — nav manos paradumos: es pavisam netēreju preeko tam laiku. Es pavisam netēreju viņu kopat preeko mājas rūpēm, preeko kaut kādeem esguvēm, meem, lugumeem un skrāidīšanām un ne preeko kādam citām lektām. Par laimi es esmu atsvarināts no daudz nodarbošanām, kas pavisam nebātu man patīkamas — un man ir visleekakā un visapreebinama, kā vāka, kāda tik var būt zinātneekam.” — Beilam bija leela erudīcija un kritiska izjūta; viņš meekloja pateesību ar meerīgu un vingru mīlestību, kurai bija drīzāk pēnākuma, rakstus nekā kaislīgas jūtas raksturs.

Keskatot uz tam, ka Pjerra Beila raksti bija pa leekakai daļai Francijā aizleekti, viņi tomēr eskluva franču sabesdrībā un izplatījas dažādās apvidos. „Vārdnīca” bija sevišķi meeklota un kļuva tā laika izglītoteem laudim par veenu no mīlām grāmatām. XVIII. gadsim, tona sākumā mēs sastopam Parīzē jau citīgu Beilistus, kas čakli lasa un pee gādījuma propagandē aspratīgā kritīka rakstus. Bet sevišķu popularitāti esguva Beila „Dictionnaire” pa pavaldonības

laikū. Šis panākums atzīmēts starp citiem no daļu cololaja, pag. 252.
mā rakstnieka, prof. Holberga (dz. 1684), kurš Parīzi apmeklēja 1716. g.
Lai dabūtu Beila rakstus publiskā bibliotēkā, stāsta šis slavenais zināt-
nieks, profesors un dzejnieks, bij ja uztaisās no rita agri un ja esprīk, jāle
tik no atvēra durvis: slaveno „Vardnicu” izņēdza pirmajam gribeta-
jam. Tad XVIII gadsimta divdesmitajos gadēs šī grāmata kļuva par
lielgodu operaciju preekšmetu: kads bižas spekulants, ceredams uzla-
bot savu veikalu, izrakstīja no Hollandes veselu transportu Beila
„Vardnicās”, lai to ar labu pelnu pardotu Parīzē. Šis „Vardnicās” au-
tors bija no vien vispusīgas reliģiozas mīlestības un panesības slūdi-
nabajs, bet tam bij arī dīdā Fausta daba, kurā nerimstoši rosījas
visi dziļumdziļec cilvēces jautājumi.

No Pjerra Beila jāpāreēt pēc Fontenella, kurš tepat pēdās pār-
ejas epochai, koprodamis XVII. g. s. ar apģaismības gāosimteni. Bernard
Le Bovier, sieur de Fontenelle bija Ruanas advokata parlamenta
un Martas Korneļ, laelā traģiska, Lida' autoramāšas dēls. Viņš pēc
dzima Ruanā 11. februārī 1657. g.; tapa uzauģzināts tēvo pilsētas je-
zuitu kolloģijā, tika turēts par labu skolēnu, bet ne loģiskā, kurā
koreiz bija viņam nesaprotama un no kurās tas pavisam atsaci-
jas. Tēvs nodomāja delu par advokatu un Fontenells, cestajis šni
amātā, nēmas aizstāvēt kadu loctu, bet pazaudeja to, kamdēļ tad
senida šo amatu un, gūstē vēledamers nodarbotēcs ar literatūru,
devas uz Parīzi pēc sava kēvoča, Toma Korneļa, kurš izdova tad ko-
pā ar Bizē „Mērcure Galant”. Mātes brālis pēclika to pēc šī darba un
tapat fāva pēc divu operu sacerēšanas pēdūlites. Pjerra Korneļa
slava apstulboja jauno cilvēku un tas nēmas rakstīt traģēdiju „A-
par”. To uzveda 1680. g., bet ta iekrita spidodi caurē. Pā savu pirmo uz-
turisānis laikū Parīzē Fontenells iedraudzījas ar abatu de Font. Pjēru,
vestuorneescu Verto un matematiķi Varinjōnu. Visi viņi bija jauni,
jautri, parādīja patīkamī laikū. Būiz esākas slavenā cina starp
vecajiem un laikabēdrcem un Fontenells stājē nēma dalību ar Perrō
un Lamott-Gudasu, stāvedams par laikabēdrcem pret Boalo un Rasinu,
kurus pabalstīja Dasjē k. d. e.

Fontenells nepazīna lāga senos, nosaukdams Eschilu par bezgrāti,
kam fantāzija nav kartībā tāpēc, ka viņa „Prometēja” ne-ēsoit ne sūģēta,
ne aprakstu, bet tik dzejiska aizgrāusānās. Allicotēcs uz Euripēdu, Fon-
tenells apģalvoja, ka tam ne-ēsoit jēģasna par intrigu un ka viņa lūģās
koti maz intrōsa. „Vaj nav smēklīgi, ka „Alcēstā” Korneļs, nonāūdams
4 Sk. Saito - Beauve, Nouv. Lundis, t. 3 (art. Mathieu Karais).

ostā. Mūsu bezprātība pastāv pārlecībā, ka visa daba bezgribmuma
 nolenta mūsu vajadzībām, un kad ^{vaiņa} ~~peca~~ mūsu filozofiem, karulabā
 pastāv šīs brīnumīgās zvaigžņu daudzums, viņi jums salti atbild,
 ka šīs zvaigznes radītas mūsu acu košumam. Tā jokaini un vispār
 precījami attīstas izskaidrojums. Te Fontenells sekmiņi izskaidro Ga-
 lilei atradumus un Descarta sistemu par voesulsem (tourbillons). Te
 zinātnē kļuva saprotama lasītājam, jebšu grāmatas stils ir meklēts
 un uzticis, bet to laiku visi rakstīja tadā veidā un publika bija ļoti
 atmoeru, ka pedīgi zinātnē esakuse runat saprotamā valodā. Tāi
 rakstā redzama arī leela domu brīvība, ko agrāk nesatika un kurā
 nel varas veicināja grāmatas sekmi. Tā pašā (1686) gadā jauvāc
 parādījās Boila izdotā avizē, Nouvelles de la republique des lettres Fon-
tenella satiriska allegorija, Relation de L'île de Bornéo (Zinojums no
 Borneo salas). It kā kada vestule iz Batavijas ziņo, ka uz Borneo sa-
 las strēdas divi māsas Mero (Rome) un Enique (Genève), t. i. katoli-
 cisms un protestantisms, par troņa mantošanu.

Nākamajā gadā Fontenells sarakstīja Orakulu vesturi (Histoire
des oracles, 1687), kurā viņš izvilka no hollandieša Van-Dale's smagi
 sverošā latīņu darba, t. i. sastatīja interesantu un gaišu šī raksta ap-
 skatu, kurš agrāk nebija precījams franču lasītājiem. Šī ražojuma tēze,
 kā šķiet, bija taisna, bezpartejiska. Fontenells konstatē, aprāda tāi
 neapgažamā veidā, ka seno orakulu zītojumū nenotika caur demoniem.
 To pierādīt vareja rādītāos par veltīgu XVII. gadsimtoņa beigās. Bet ves-
 zisim uzmanību uz pierādījuma pašu panēmeenu. Fontenells pār-
 bauda tās lēģicības celonus, ar kadu orakulu zītojumus mēdza pieņemt.
 Laudis tom ticija, kā tom grībeja ticēt. Cilvēka prāts savas nezināša-
 nas periodā mīlo arveenu brīmskūgas lesta. Aiz veglprātības un garīgas
 kūtības laudis vairak meklēt izskaidrojumus, nekā pārbaudīt
factus un izskaidrot brīnumus, kas patesībā nebija. Par pierādījumu
 tom der jaukā anekdote par zelta zobu, kurš, kā stāstīja, atradēes Sile,
 zāfā kada beona mutē. Pula palaušanās skubina dažas personas uz krafi-
 šānu; priestera labums mudināja tos izlētot tautas neģlorību. Orakul-
 ņi izguda tik tad, kad cilvēku prāti apgaismojas, viņus piespēda apulst
 filozofija.

Fontenella argumentācija gāja tālak par viņa uzstātito tēzi. Visa,
 ko viņš runāja par orakuliem, vareja tapat sacīt arī par brīnumiem.
 Lasītājs dabūja no viņa grāmatas to espaidu, ka pret brīnumiem bij
 izlūstois kritiskā un ka patesībā, par nopelnas factus pārbaudas visiem.

1) Tā šē ievārdū anagrama: Mero = Rome un Enique = Genève.

boīnam un jaizgu. Dažās raksta vietās rodas bezrūpīgi izteiktas frazes par Platonu, dogmu izdomataju, kas iztaicis ideju par Trisveinību, un citas līdzīgas frazes, kas pedīgi mums atklāj Fontenella īsto domu. Savā būtnē šī seno orakulu ticības nevainīgā ^{kritika} bija pirmis uzbrūkums, kas cits ar zinātnisku metodi pret kristības pamatu. Vēl tici filozofiskos argumenti, ar kuriem apkaroja reliģiju, eel-vesti princī, pā šai Fontenella grāmātā. Tequiti ar teosibu aizrādīja uz šīraksta dziļo negodu; bet pats holandcešu autors, zinātnieks Van Dale izsacīja tulu tajam patricibu, lik nožēlodams, ka franču cenzura izstrēķijuse dažas lapu pusēs un tulkolaps snēdzis dažus faktus ne īstā veidā. Tas neska, tot uz visu Fontenella apdomību, šī grāmātā izrādījas tomes par vairīgu un jezuiti - kā jau dzirdējam - uzstājas pret to. Autors ne uzdrīkste, jas cēstatoes teoloģiskā polemikā, pēc tam pilnīgi pareizi domādams, ka viņam nebūt nenākas atbildēt par Van Dale's uzskateem, kurš pats var attaisnoties. Bez šaubām. Orakulu vēsturē bij ievērojams rafojums.

Kā jau dzirdējam, Fontenells ir zinīgs caur sausu un saltu pratu, caur katra dabīguma un teētīguma trūkumu. Pēc visa tā saprotams, kamdēl viņa pastorāles dzejoli, kas iznāca 1688. g. atzīmējas caur pilnīgu dabas un jasmu trūkumu. Viņa operas: „Psiche”, „Bellerofons”, „Teta, da un Polejs”, „Lavinija”, „Indimions”, ko to laiku izrādīja, tagad pilnīgi aizmirstas.

Recēts par permanentu Zinātņu Akadēmijas sekretaru (1697), Fontenells pirmais no sekretāžiem cēšā rakstīt pa franciski; ta pēckšgā, jojs rakstīja vēl pa latiniski. Tagad Fontenells cētīgi nodarbojas ar šīs akadēmijas un visu tās locekļu vēsturi; viņš sastatīja „Histoire del Académie” un „Eloges des Académiciens” (Akadēmiku slavas runas), tad Fontenells pilnīgi cēšā savā lomā, kas pastāvoja eekš tam, bet par filozofijas skolotāju pasules-smalkceem laudim un cēnest zinātni damu pa saules-smalkās sarunās. Šai lomā viņš sasnēdza pilnību. Viņa „Eloges des Académiciens” var sāukt pēc stila par veemu no parangveidīgām grāmātām franču valodā. Ta rakstīta veenskarši, bez affectācijas, kas ir autora dabā, un tamē vēdzama viņa zinību dažādība tā, ka viņš ar veemadu veēglumu apspēcī matematikus, astronomus, arstus, chimikus, filozofus, naturalistus. Fontenellom bija spējas, ik kator zinātni darit pēcejannu, pēcveicīgu, veēglu un bija tik jāpaklausas viņa prātīgo, pēcveicīgo sarunu par kautkadu pēcveicīgu, lai to gaiti caprastu. Šava būtnums, ka viņš izpelnījas sava laika beēdru cēnību.

Tad Fontenells izdova savu rakstu, *outes sur le systeme physique des causes occasionnelles* (Tautas par nejaušu celozu fizisko sistemu) un jeb. Su tas ceenija Malbranču, turēdams to par visleclasco ģeniju, tak nevarēja atturēties nekriticējis dažas no viņa pārleccibām. Fontenells kļuva par dērzigu karteziani, bet viņa pārleccibas negāja līdz fanatismam. Viņš ceenija Dekartu, bet nesakoja tam akli, pat abrogājus pec viņa trūkumus. Bet par visceverojamāko Fontenella rakstu tomēr tūsa viņa no mums jau pominētās „*Academiskā Glavas sunas*” kas rakstītas skaistā valodā.

No XVII. gadsimtona Fontenells roguvīr teekomi uz retorisku, uz lite. rarietieem smalkumieem, figurāem un runas izpušķojumieem. Bet pectam viņu nera garīgā kustība, ko izceļa kartesianisms, kas tapa uzgildits caur zinību sakrāšanu un kriticisma attīstību. Fontenells izdarīja lee, ka pakalpojumu caur dabas zinātņu popularizāciju franču sabiedrībā, kasas zinātnes izkopas tik padejās gadu simtenēs. Ja atgādājamies, kadā spēcē bija vel XVII. g. simteni Francijā visruppākā mānticība, ja atgādājamies, pr. p. Beila polemiku pret astronomiskiem irskaidrojumiem, ja atgādājamies pedigi, ka pat tada peekt tā laika literariskie izglito. tā personība, kā izojumies Pasins, teecas atgūt pec mēxainīgu aplami. bu atgīnas, - tad Fontenella nopelns izrādās par jo ceverojamu.

Tas bija nevainojams, pasauli pagrieis cilvēks, allaž veenads-gludens, patīkams, peeklajīgs, smaidoīs. Beverojamā egoisma dala un veenādži. la atturoja to no katras stipras kaislības un darīja to par visaug. atakā mērā laipnu. Viņš nespeja aizrautes un dusmīgs tapt, bija ne. spējīgs preeks kādas toēas kustības, preeks kāda neapdomāta sola. Bet viņš bija gudrs un, tam patīcoties, izvairījās no magiska egoisma. Viņš visās leclās sakoja patēcībai; viņš bija kaisns caur sava gara spēku un aiz tā patā celozā peekopa labdarību. Viņš Akademijā veēs veens pats nodēra balce pret abata Sen. Bijera izslegšanu, pret šo vēroģiskas leconulības aktu. Viņš bija splendids, kad to no viņa sagaidīja, m. me Lof. fren valdīja pār viņa maucē par labu sarveem nabageem. Viņš mekad ne-atsacījas, bet arī mekad nepredāvāja. Viņš atgīna sevī tik veenu jismu, kas iztaisīja it kā kaislības pamatu: meleclū dojumu preeks tā, kas skaists, mēdza viņš sacit. - rau mans vargums! Viņā bija teekt: preeks tā, kas pa. teess; bet viņš bija tadā mērā bez artistiskas jutas, ka nesaprata citu skai. stumu, kā tik smalkas domas skaistumie jeb daili darīnāta peevādījuma skaistumie.

Bet arī šī vajība viņu nekad ne-aizraua, viņš veenmeer paturēja gudru atturību. Ja es turēdu ceeti sakamptā rovē patēcību, viņš teica, tad es

Pētījuma iznāc, ka gandrīz tautas desmitā daļa krituse nabažībā un 260.
pateesi ir pēc ubagu spēka, ka no deviņām citām daļām tik peetas spēj
dot nabaga daļu, ka no pārakām četrām trīs atcal nos peetas parādēm
an peedzējumēm un ka desmitā daļa, pēc kučas peeder daži laudis no
kar spēka, teetas un garidzniecības, muižniecība, cervedni, labi tirgoni
un iztikusi pilsoņi. - visaugstākais saturs simt tūkstošu ģimeņu. Par
tē likstas neizstākamis vīdžilako pamata. Celonu Nobans netaubijas. M.
cina un pārak apkopauj, saka viņš, „partie basse (zemo tautas daļu),
kuča tā ar savu smaitu, ka arī savam tēstām klausībām - nodevām iz-
taisa valsts pamatu. Kamdel angļstmani atevabināli no klausībām
un nodoreceem? Ar viscelako vīdžilakumu Nobans aprāda, ka visseem
pavalstniecēem bez kartas izēķirības veenadā veidā ir dabigs peenākums,
samērā ar viņu cenākumēm, peedalitees pēc valsts izdevumu ceģšanas
un ka jēbkuca preekšrocība, kas atvabina no šēem masesajumēm, tuva,
ma par netaisnību un neprecīgu lectošānu. Bet Nobans krita pārak
ātri par upuru saveem ceļēem centēem. Leleskungs Sen-Simons sta-
sta, ka, kad mārsals nodevis kevinām savu grāmātu, no pedejā ta,
pēc sāņemts gauāi nēžēligi. Nežaidot bij aizmirsti visi leles Nobana
cūpelni, aizmirta viņa kara ģemialitāte, viņa ilgi pārbanditā uģlicība,
mārsals nāk no šē brīža bezpratnēeka - pat nozēdžnēeka slāvā. 14. febru.
arī 1704. g. Nobana grāmātu konfiseģija, 19. martā to ignēģimāja. Lirmāis
kara vīds nevarēja pamest šo nēžēlību; dažas deenas pēc tam, 30. martā,
tas nomira.

Nobanam stāv blakam Boaģilbers (Boisquillebert). Ar visseem No-
bana pamāta uģskateem viņš tadā mērā veenis pratis, ka radis nelab-
vēligi laudis, kas toica, ka vecais kara vadonis noko nēsot pats un
patstāvīgi raģojis, bet grībeģis tik caur savu ceģspaidīģo vārdu pabal-
stis Boaģilberu. Bet Sen-Simons spaidri stasta, ka viņi abi (Nobans
un Boaģilbers) nēkad nav rēģeģusēes un nav veens otru paginūģi.
Un bez tam atseviģģu faģctu aprādijumā sastopamas ceģeroģamas ne-
sēskanas.

Pierre Le Pesant de Boisquilleberts bija godaģams teetas cervednis Pu-
anā. Viņa galvenais darbs. Détail de la France sous le règne de Louis XIV.
(Francijas stāvoklis zem Lui 14. valdības) iznāca 1697. gadā, bet tik viņa
pedejēģ izdevumi un pēclaboģumi no 1707. un 1712. g. bandģja ceģerību šēdu
laģku vajaja Boaģilberu, atcala no amata, bet caur varenu aizstāvģu lab-
vēlību atdeva tam pirmo vektu. Tāk viņš jau nomira 1714. g.

Kā pēc Nobana, tā arī pēc Boaģilbera galvenais svars top likts uz
nepareģģānu veenlēģģģģu nodokļu izdalģģānu. Viņi stingri prasģģa

264. tautas atsavināšanu no valdītājam nekartībām. Visiem pavalstniekiem jādabon veonades tiesības un veonadi pērnākumi. privileģiju netaisnība.

Tagad pārņemim pēc interesanta literāta, ko daži franču literāti vesturņēerki sauc par XVIII. gadsimtena leelo rakstnēerku coveidēju (introducteur des grands écrivains du XVIIIe siècle), tas ir — abats de Sent-Pjorrs. Sols Abers sauc to arī par vispārīgu reformatoru. Viņš saka: L'abbé de Saint-Pierre est l'introducteur des grands écrivains du XVIIIe siècle: c'est un réformateur universel. Tā ka jātaujumi, kas nodar bina abatu de Sent-Pjorru, ir praktiskas dabas, tad viņu var pieeētīt kādeem preekdājējsom, kādi bija Vobāns un Boažilbērs, bet tā ka viņš leetoja šo jātaujumu atrisināšanai džiļi pārlēcīnata domatajuma todi, kuņa rakstlīs manāms wīdžan apgaismības epochas sākums, tad da kart viņš preekdes veonai pāaudzē ar Būlu.

Saint-Pierre's pēde. 18. februārī 1688. g. Saint-Pierre ēglise fili pēe Harfleuras Normandijā, kā visi viņa literāriskece veonuma kēdri, kā visi XVIII. gadsimtena beigu un XVIII. gadsimta rakstnēerki, viņš uzauņa sūn izglītojas kartēzianismā. 1686. gadā — kā divdesmit astoņus gadus vees jaunculis — viņš devas uz Parīzi, kas, nodzīvojis kādus 57 gadus, nomira 29. aprīlī 1743. g. kā astoņdesmit pēecu gadu vees.

Abats de Sent-Pjorrs pats aizrāda uz Dekarta zīstamas kojimi preekdājē gletības. Viņš nosauce Dekarta par veonu no wisleelāceem vīreem vesturē. „Pirms Dekarta, viņš raksta, „demonstrāciju, pareīgu un konge kvēntu dedukciju metode bija tik ēometrijā. Mums bija daudz oratoru un daļu runataju, bet nebija pamatīgu, metodisku domataju. Mēs nevarējam atdalīt patēesību no parastēem jēgumeem, mantolēem no mūsū audzīnāšanas, — no aizspēedumeem, kopš bērības pēesavīnateem, un no vispārātēitēem uzskateem. Mēs gājam kā akli, cītē uz cītu atbalstīdamēes. Tai veetā, lai kustotumees pa taisnu stīgu, mēs grozījamees veonā un tai pašā aplokā, pē tam loti šaurā aplokā. Šē šē bedīgā stāvoklā izveda cilvēci pēe S. Pjorra domām Dekarts. No tam var redzēt, ko galvoniām kartām abats de S. Pjorrs ceoni kartēzianismā. Tā ir matemātiska izveduma un pēerādījuma metode, loetola pēe wisdažādāceem zīnības jātaujumeem. Pēe šīs metodes pēesīras S. Pjorrs, corandīdamus tanī pareīgu lidzēkli visu patēesību uzēctānāi. Taisnība viņam bija lai zīnā, ka tas savōs spēedumōs atmetā visas tradīcījas, visus aizspēedumus, visus parastus uzskatus un turējas pēe stingras konge kvēntas domāšanas. Bet S. Pjorra, kā arī daudzē cītu

1) Sol. La Littérature française au dix-huitième siècle par Paul Albert. Paris, 1888. t. 6. p.

263. Starp kūrceem sadalīti atsvīķe resori un ar kūrceem kērimis uor
apopreestees pirmis katra lēmuma. Leviska nozīmi dabūja tā grā,
mata caur tam, ka S. Pjerrs tajā atklāja visus launumus un var,
macibas, ko lēvija izveļa pa Lui XIV. valdību. Tai gan par tam abata
S. Pjerru izsleđa 28. aprīlī 1718. g. no Akadēmijas, tomēr viņš pasti,
pirnaja šos uzbrukumus eesī „Annales historiques” (1658—1739). Tie
ir vel arvece apzīmētā laika vissvarīgākie vesturiskie avoti. Višs
turpmākās rakstās viņš nodziņinas vel noteiktasi un sīcaki atsevi,
kās launumos. „Proporcionala salīkta darba cestādē” (Etablissement
de la tâche) viņš aizrāda uz netaisnu nōdoļu sadalīšanu, „Projektā
taisīt valstij derīgus lealkungus un perus” (Projet pour rendre les
ducs et pairs utiles) viņš aizrāda uz dzimtmuižneccibas launumu
un amata-vectu perramību.

Ninokusūšais abats rakstija projektu pce projektā. Tā viņa raasta
kaudžē mēs atrodam projektu par klostozu papildinumu, kur autors
eel pceekšā paturēt tū cētrus mūku un mūķeņu ordeņus un taem
uzdot par pceņākumu, nodarbotees ar jaunības audzināšanu, slimu
kopšanu un citeem labdarīģeem darbeem. Tai ziņā, pce viņa domā
mūķnecciba nesīsot neapsāubamu labumu sabecdrībai... Tas nu
gan viss labi domāts, bet abats de S. Pjerrs pilnīgi izlaiģ no acim
ka mūķnecciba, parversta labdarīģā cestādē un abrauta no vēcām
tīri reliģioģām īpašībam, nebus vairs saislīta ar baģnicu, beigšees
but mūķnecciba un klūs par tīri pasaulīģa valstī cestādē. Bet vaj
kad reforma ir iespējama bez visu baģnicas atteccību, baģnicas eco,
nomiskā stāvokļa radikālas pārtaišes, bez visu garīģneccības intec
šu pārmeklēšanas un pārkēvašanās? Un pceekš ka te tad ordeņi
un solijami? — Saput izoleti top izģekirts cits projekts — Par nabagu
palveccmģju uzlabošanu. S. Pjerrs pavīsam nāivi veteic pceekš tam jau
nu cenākumu avotu, proti, paleelinat notieģu nōdokli (uz deg. vīnu),
t. i. citeem vardeem to nōdokli, kas vissmagaki gul uz ģemeem laudim
un izģaisa veenu no nabadģības coloneem.

Tadu projektu ir vesela kaudģe S. Pjerram. Daģi no taem pīrestāģ
ar savu sīkumu un nāivīvātali. Tā atrodam: projektu par medicīnas
papildinumu, projektu par tīģģģneccības papildinumu Frandģģ,
projektu par publiskū lekciju dibināšanu ģizikā (te top runāts par au
dītorijas estaisi publiskā bībliotekā, par galdeem, galdeem līģģar solū
par krasni, pce ka klausītāģi var sasīldītees u. t. l.), projektu par ģe

mas celu izlabošanu (pēc šīs tam starp citu kopēcīnā sevīstā sātins, 264.
mes celu padomes eistāde pēc līdžnecības ministāra ar daudz-loceklu no,
zarem provincēs), projektā par valsts-vestures rakstlāju nokartāju,
mu, no kurēem katrs dabus divi kēkstošus algas, - projektā - līdžekli,
kā padarīt baznīcas spredikus par noderīgēem etc., etc.

Visā šēem tēmīgēem projektēem - kā jau teicis - ir vēens lecls trū,
kums. Abats L. Pjērs izēst no abstrakteem apsverumēem, atrod par ee,
spējāmu, izlabot pa gabalīnam un mazumīnam, t. i. likt rupjus celā,
pus uz saplēstu un nonesātu drēbi. Viņš nesaprot, ka tādēem pa dalām
izvēstēem mikroskopiskēem pārlobojumēem daudžās sīkumās nēvar būt
nēkadu nopēctnu sekmiņu, tamdēl ka valsts dzīves vispārīgē pamata
apstākļi palēek nē-aiztīkti. - Bet šā jēb citādi, tomēr nav ko saubites,
ka visi abata projektē eandvēsti no ēzspējāmi leclakas cilveku labklā,
ģības idejas. L. Pjērs bija tās nenoksis sludinātājs, rakstīja, atgādina,
ja to salonās un apvidās, stādēja, ar mēlu prātu klausījas uz ēebildu,
mēem, izturējas pilnīgi vēenalģīgi pret gobošanām un bīkstēem.
Šai idejai viņš atdeva visu savu darbību. Caur ~~šīs~~ viņš dzīvoja, ^{šai}
kalpot, stājas šī nāvēnšānās pēcēs viņa visu personīgu leclasmju
un izēclaidījumu vēclā. Šavās rakstās L. Pjērs pastāvīgi atkartojas, Ņg
tam viņu darīja reiz nģomanīgu. Viņš ludža, parādīt piemēru un rad
piemēru parādīja, abats labīrdīgi atbildeja: "Kēdžēet, jūs to atmiņējūši,
bet jās to būtu tīs vēenreiz sūējis, jūs būtu to mēerīgi aizmīssūši."

Sava laika bērns, pārlēccināts no prāta visvārenības, de L. Pjērs
lēdģīgi ^{arvēm} cītōm izģlītōtēem laika bērēm atsācījas no katras ticības dogma,
tīama. Viņš pilnīgi nodēvas cilveces pasaulīgu ^{vis}ģēmēs uģdovumū
izēkaidrojumām, valsts un sabēdrības gultojumēm, ēerandģidams reli,
ģiozās strīdās tik šavēkli cilveces politiskai un materialai labklā,
ģībai. Ņg reliģiozu nēpacēctību viņš skatījas kā uz sabēdrīsku po,
sta, kurā valdībai jāvājā un jā izravē ar visu sāoni. "Kads labums
no šēem strīdēm?" viņš rakstīja. "Nēkads, tamdēl ka, ja pat pēemē,
mām, ka dogmū izēkaidrojumās slēpjas vōzagušēes maldē, tomēr šēem
maldēm nav mōģimēs pēcēs praktiskās dzīves. Šaisni otrōdi, launums,
ko atnes reliģiozas kēldas, ir visai lecls. Abū partīju pēckēitēji lamā
vēens oļu par fanatīkēm un hōcētīkēm; gēm reliģiozas cītības sēgas
vīnē izēclto visas pūles savu pēctmēeku vājādānai un nēretē arēl caur
atēlatu kācu kristīģus sabēdrības mēem. Šādā kārtā tēoloģiskās pēct,
vānas izēcl kā tādū politīsku slīmību, kas nģtēauc sabēdrību un kurū
tōlēes jā gēūtākē izārstēt, kāpēc ka to vēicīnu tautas nģģimība, t. i. mān,
ticība." Pēct kērustāģāģēemēem abats izturās visai naidīgi, tūrdēams tos par

Indriķi IV., un ja pateesi kadu nodarbinājuse doma par Europas valstju meora federaciju. Tā nužigā meora projekta galvenās tezes ir šādas.

Europas valdneeki nosledz savā starpā nužigu beedribu ar nolūku, aizkavēt tā starptautiskus kā arī pilsoņu karus, ar nolūku, netrukt, celti un meorigi valdit savas valstis, ar nolūku, apomrgat savas dinasti. jas, pomaginat kara izdeumus, veicināt tirdzniecību un valstju eekše. ju papildinumu. Valdneeki veemojas savā starpā par tam, ka viņi stin. gri cevekos pedejos braktatus (sevišķi Mūnsteres) un ka katrs no viņiem ablaā patureb to, kas viņom tagād ir. Sabee drotee valdneeki uz visiem laikiem atsakas paši par sevi un par saviem mantnesaceem, izšķirt izveušos paspratumus kara celā, stridīgās gadījumās abas puses grie. gisees pec citu sabee droto valstju vidutajības un bus ar meoru ar lēmu. mu, ko taisis viņu valstju pilnvarotie. Ja kads no sabee drotem nepa. dotoo leelās beedribas lēmumam un kertos pec eerošiem, tad visi citi beedribas locekli apbruņojas pret viņu un viržas ar eerošiem pretvi. nu tikmes, līdz kamēr tas padodas vispārīgajam lēmumam... Tadi ir projekta galvenae vīleceeni.

Tamākā laikā, kā zināms, uz pedaja tīroviņas kaizara Nikolaja II eerošimumu sastajas šlagā meora konference ar nolūku, rūpeties par nužigu meoru starp valstīm un tautām. — Gandrīz visi daudz. maz nepretnee politiskee rakstneeki, pat tadi konservatīvi kā ukolinarī, nenolēdza iespējamiem pastāvīgu meorigu attieciību eospā. jāmību starp nacišām talakū mākotnā. Kad sabee drības parleccina. sees, ka daudž labak ir, nekā karot un izloot atinīs, dzīvot meorā un savienotiem spēkiem cimitos ar dabu, no tās eegut pec iespējas jo loelaku daudzumu lidzekļu proorsē dzīves, tad, eorams, beigsees bresmīgo karu ēra un radisees meora federacijas. Tā federacija bus dibinata uz savstarpeja labuma, kurš atgīts ja nu ne no visiem, tad tās no tās locekļu vairuma. Bet kā XVIII. gadsimtoņa sākumā abata de L. Jerra projekts, tā arī XIX. gadsimtoņa beigās šlagā meora kon. ference izrādījās par nerealizojamu ohimēru... Tautas līdz šim biju. šās spejigat cita citu apst neveen nacionālitātes un slavas vandā, bet pat aiz vromkartas laupišāmas un barbariskas postišāmas kāres. Cilveciņu intiešu solidaritātes apzina ir visai vāja un sastopama tik pec visneecīgākā mazuma. Tad valstju eekšiem izceļas vel daudž nīkmarca cīma starp sabee drības špicām un politiskām partijām.

Bet bez tam šis de L. Jerra projekts ir visaugstākā mēcā jautā. pec nāivs, ka viņš nem par izējas punkatu savam nužīgajam, vispārīgajam

ki", raksta abats, cevecloja zelta laikmetu Saturna un Reas laiskā, 268.
vini domājas laikmetu, kurā cilvēce dzīvoja laimībā, šķīstībā, sa-
skanā, bagatībā un pilnā laimē, bet viņi nepareizi nolika šo laik-
metu par pirmo un visvecāko. Taisni otrādi, vecce, pirmatnīgā laisci-
bija dzelza, t. i. mežinību, varmacību un laundarību laiki. Teem seko-
ja vara laikmets, mēs sasnieguši sudraba laikmetu. Drīz estas ir zel-
ta laikmets." Pēdā laikmets, pēc S. Pjerra domām, tik ko esacees pēceš
cilvēces. Cilvēce vel ir bernības stāvoklī un tik korūpeji, pirmce vīri,
pārgājusi gōnu vecumā. Tā S. Pjerrs sacija, ka Francijā vīl vīri ir berni.
Ikd viņa vecais draugs Fontenells vaicāja: Cik gadus jūs dodat man? -
Tums desmit gadu, atbildeja de S. Pjerrs savam vecajam draugam. -

Tā parādijas vaji pašakūmi mācības par progresu un pastāvīgu cil-
veku zinību kapitalizāciju, par to zinātnisko datu mantojumu, kurš
cet no pa-audzes uz pa-audzi un pastāvīgi vairo cilvēka spēkus tā cīnā
no dabu. - Pedigi laipno jūsmīgo abatu de S. Pjerru vislabak par visu rak-
sturo tas apstāklis, ka viņš esveda franču valodā jaunu vārdu bien-
faisance (labdarību). -

Tadi bija franču rakstneeki tai periodā, kas teči gāja paprecksu
apgaismības epochai; es varelu teem pēvecot vel dažas personas, kuras
attistijušās tai pašā virzeņā un sataisijušās celu velaceem brīvdoma-
tājem. Tce rakstneeki vairak vaj mazak ir sakarā ar kartozianu ku-
stību un caudvesti no dzilas ceenības pret Dekarta. Pats Beils loli-
augstu kuseja Dekarta metodi, atyēdamus, ka tai ir loka nozīme pēceš
izglītības. Tce rakstneeki izauga uz franču zemes, uzauga zem franču ce-
spaideem un stāvoja ne-atkarīgi no XVII. gadsimtena angļu brīvdomne-
ceem. Beils pr. p. pavisam neprata angļu valodu, to viņš dažas reizas
pēemin ar nožēlošanu savās vestulīs. Bez kada pamata rikožas tee, kas
domā, ka visas franču apgaismības idejas mākušās iz Anglijas. Viņi pa-
visam izlaiž iz acim tīri franču apgaismības pēcesētečus. Vini atslaj
pilnīgi bez ceveības ūemi, kas šīs idejas pēenēma, apstāklus, kas saza,
lavoja viņu pēenēšanu un darbneekus, kas patstāvīgi stādēja tai pašā
virzeņā... Mazakais nevar nebūt visu franču apgaismošanas kustību iz-
skaidrot iz arigem angļu ceaspaideem. Bez šē ceaspaida bija bez šaubām
franču apgaismības patstāvīgi pašu zemes pēcedenti, pēcesēteči, uz ku-
zem neapejami jāvert uzmanību kultūras un literatūras vēsturnekam.
Tagad kadus vārdus par Anglijas ceaspaidu. X

Anglijas ceaspaidz.

Ar angļu brīvdomneecu mācībēm mēs tiksimees pēc franču apgais-
motaļu paš mācību raksturojuma. Tagad es aprobežošos tīri vi-spārīgām

269. aizrādījumam uz Francijas XVIII. gadsimta sākumu ar Angliju un
uz ideju pieplūduma zīmēm no aizjūras. Pā visu XVIII. gadsimtu, cēsi,
kot puslīdz ar divdesmitajam gadsim Anglija caur filozofiem, zināt-
nieceem, literāteem, valsts darbnieceem un estādem pievilka sevī
uzmanību un sevīskas zīmpatijas no franču izglītotu vīru puses.
Pateicoties daļēem vēstojas vēsturiskās dzīves apstākļiem (sevišķi
pateicoties mazākām kildām un mazākām antagonismam starp sa-
bedriskām šķirām), racionalisma idejas Anglijā atrada savī at-
stībā mazāk pretestības no varas turētāju un valdošu kastu pu-
ses. Tāmdēļ notika tas, ka šīs racionalistiskās mācības bij. Angl-
ijā agrāki formulētas, agrāki sistematizētas, nekā Francijā. Tai
laikā, kad Francijā racionalisms izpaudās mēģinumu, apdomē-
ju ķēnu posmumu rindā, pārtrauktās uzbrukumās drīz vienai,
drīz otrai valdošu jēgumu pusē, Anglijā XVIII. gadsimtu un
pašā XVIII. gadsimta sākumā tas bij jau izverties veslā, komplē-
cetā mācībā, kura neaprobežojas ar pastāvošā fragmentāru kri-
tiku, bet izstrādāja noteiktas patstāvīgas atteceības pret visiem
galveniem filozofijas, morāles un politikas jautājumiem. Tai
laukā darbojas Locke, Tolands, Hollins un citi domātāji, kuri jau
pašā XVIII. gadsimta ^{sākumā} sākumā Anglijā saukt par brīvdomātājiem (free
thinkers). To rakstnieku darbi kļuva arī par studiju priekšmetu
Francijas izglītootiem vīriem. Tāmīs šee atrada noteiktas formulas,
šemas, programmas savam pašu kritiskiem centieniem, savam pa-
šu nodomsom, projektēem un šaubām. Angļu domātāju grāmatās
izpaudās racionalisma pamati veenkārši, taisni, bez kādām āķiem
tas, kas Francijā XVIII. g. simtā sākumā rīza skeptisku gudrosmu
un drūsmu, ^{mitālu}, atsevišķu asprātīgu kombināciju veidā; — tas
pats Lamanšas otrā pusē bij jau dabūjis pabeigtu, stingrāku zisti-
mas un filozofiskās mācības formu. De šīm teorijām griežas arī fran-
ču apgaismotāji XVIII. gadsimta pirmajā pusē un visnotaļ izglītootie
laundis pēc šiem, formulām un pašu centiem izteiksmes ^{angļu} trīs
XVIII. gadsimta lauku tuvošanās Anglijai parādījās pirmkāst ang-
ļu domātāju un literātu studijās; otrkāst ceļojumos uz Angliju, ka-
rī XVIII. gadsimtu bija Francijā tik visai parasti, kā Vācijā ceļojums
uz Itāliju. Gandrīz visi XVIII. g. s. franču apgaismotāji ticami prota
angļu valodu un daži no viņiem tami svabadi rakstīja. Vairums
franču apgaismotāju uzlūvejas pašā Anglijā, dzīvoja tas, noska

tiņas turcenes kartību, ceraiņas un estādes. Pēlot uz Angliju kļuva par 670.
modi, kas cecešas pat augstajās aristokratu aprindās. Kms jūs bijāt ?
vaicāja Luis XV, ceraiņotijis grafu Lorage. Es biju Anglijā, jūsu majesta.
te. — Ko jūs tur darījat? — Macijos domāt.

Tadas bija franču apguisimības vispārīgas atiecības pret Angliju. Ar
šo sakaru dalām un sīkumceem mēs iepazīsimies, apskatot franču ap-
guisimības literatūras atsevišķās parādes. Ja atzīmē, ka Anglijas ceprindis
galvenām kartām izpaužas gādsimtēna pirmajā pusē. Otrajā XVIII. gad,
simtēna pusē, kā turplīkam redzēsim, notiek jau otrādi: franču ap-
guisimības maicība pirmīgi nodibinājuses un dara savu kart cepraidu
uz angļu rakstneecceem.

Masiljons un d'Arlansons.

Leclerciga de Sen-Simona memoari gaiši leccina, kadās varas apvārs,
mēs bija nodomajuse lecla muižmeccības dala pec Lui XV. nares. Grafu
Boulainvillier kaislīgā grāmata, Histoire de l'ancien gouvernement
de France, avec 14 lettres sur les Parlements ou Etats généraux (Vecās
Francijas valdības vesture ar 14 rakstceem par parlamentceem jeb par
General-stateceem), kas ignāca trijās sejmās Slagā 1727. g., der arī par feo-
dalistiskās partijas nolūku un contentu gaišu leccību. Grafs Bulem,
viljē (1658-1722) rakstija panegyrikus feodalismam un galu noveik,
šānai ar varu. Bet prārdijas arī dedzīgi atspekojumi šcem pseudo-re-
sturiskeem murgceem. Bulemviljē teorija ir atspekola, apgasta no Dūbo
(1670-1742), Kritisiskā vesture, kas aprāda franču monarchijas cevedu,
mu gallijā" un prezidents Heno (Henault, 1685-1740) rakstija, Franču
vestures hronoloģisku saissinumu, ko līdz Sim tura par klasisku.
Bet vissvarīgākais bija tas, ka pret retrogrado, atpauš-rāpuliģo pariju
uzstājas ne mazāk darbīgā progresa partija.

Garīgas daiļrunatības preekštāvis šai laikā bija jau peeminotais
Masiljons (Massillon). Viņš pēdy. 1663. g. Hierā, kur viņa tēvs bija par
notaru, dēls maicijas turcenes zeminarā un pabeidza kurzu Marselā
filozofijas fakultatē, tur cestāja oratoru garīgā kongregacijā un tapa aiz-
sūtīts uz Pjomas, tur literatūras maicīšanai. Līdz ar tam viņam peevnā,
cas sacit spredīkus Lozūnānas pilcātīnū, kūs nebut noceenija viņa
oratoriskās dāvanas, atrodot, ka viņš pēved maz citatu, bet pūlas
tos izteikt pašā vārdoom. 1689. g. valdība. preekšneccība aizcela viņu uz
Monbrizonu retoriskas preekšlasijumceem. Ceonā no brancceem uz Parizi
viņš iepazīnas ar Boalo un viņam bij ar šo kartls strīdus par tam,
ka kristīgām cibrokam mav jālasa bealca lūgas. Tas peevāda visu toru,
zejo Masiljona ideju stingrību. Pēc tam viņš nemīlēja tad pat garīgu

dailrunatibu, turedams sevi par teologu un filozofu. Oratoru orde-
na generalis satija viņu turet teoloģijas procekslasiņamur Viennas
zeminarā. Te viņš ieradīja deoģgan pasaulīgas teoksmes pec skaistā r-
muma tā, ka viņu jau gribēja izslegt no zeminara. Bet to pat viņam
gadījas turet divi kapa runas, kurām bija spidošs panākums, genera-
lis gribēja viņu izsaukt uz Parizi, bet Masiljons baididamses, ka panā-
kums nekait viņa dvēseli, slopas klosterei, kur veda visstingrako dzivi
Tomes viņš te nepalika ilgi. Kardinals Noajls rakstīja par kaut ko
tē klostera proceksneokam, bet šis, vēledamses viņam izsacit savu patiesi-
bu, uzdeva Masiljonam rakstīt atbildi. Kardinals dabūjis vestuli, brī-
nijas par skaisto stilu un prasīja, kas to rakstījis. Proceksneses mīne-
ja Masiljonu. — Nav jāpēcļaiņ, ka tads talants ocl bojā bez nodonības,
sacīja kardinals un pārceļa viņu uz Parizes zeminaru, pavēledams
nodarbotes ar spredīķu sacerešanū. Klausījes tā laika slaveno spre-
dikotaju runas, Masiljons uz jautajimur, kā tās viņam patin, atbildē-
ja: „vareni; bet es viņas citādi turetū.” — Viņš tureja vardu 1698. g.
viņš spredīķoja Monpeljē, kur bija daudz protestantu, kurus ceseja
caur dailrunatibu pēgrecst katolīcībai. Tāc pēgrecstu neradas
viņu aizsaucā atpakaļ uz Parizi spredīķošānai pu gavēni oratoru
bagnicā Sent-Honore celā. Tas bij īsto Masiljona debūis un pats spido-
šavais. Veonkarsāun lenā veidā, skanā un maigā balsē viņš aizraua
visus klausitajus. Masiljons runāja arī pec galma, kur patīca kēniņam
šas tad bija deoģgan slavā kapsānai. Masiljons bija par galma spredi-
kotaju no 1701—1704. g. bet augstākā zaridzniecība un Memlonon k-dze-
lika kēniņam proceksā, ka jādod celš arī citom talantom un pavēlija
ik pu divi gadom mainit galma zaridzniecūs. Luis pec 1704. g. nedziord-
ja vairs Masiljonu savas valdības pārakōs vcepādsonit gadōs. Šāka
runat par oratora sakaru ar Hospital k-dzi von lēdz kēniņa pašam
beigam Masiljonu nececla par biskapu. ģestaja pavaldonība un visi
pec galma ne-eeverotee parādījas spožumā un godā. 1709. g. Masiljons
tureja kapa runu pec prinča Konti, bet 1711. g. pec dofina ipislecem. Pēd-
ģi pec Lui XII. naves mišas viņš sacīja spredīķi pec Salamana sakam,
vardu teksta, kas cesākas vardecem: „Dovs veen ir lecls, mani brāfi!”
Pavaldonis to cecla Klormontes biskapa godā un tad lika sacit spre-
dīķi dēviņus gadus vecam kēniņam. 1719. g. Masiljonu ewēleja par
Franču Akademijas locexli un viņš palika ocl veselu gadu pec galma.
No 1720. gada viņš pastāvīgi dzivoja savā biskapībā, nododamses veeni-
ģi administracijai. Apceļodams dažādas pilsatas, viņš Riomā veslu.

va leclās breesmas. Turienes baznīcā pateri vādīja kautai kautkadu 272.
brīnamu, kas noteek cauc Amabla relikviju. Masiljonam šķita viņu
vīrošanās aizdomīga un viņš gribēja tos atkal, bet laudis garīdzneeci
tas sakuditi sacēlas un gribēja savu bīskapu nosist, apvainodami to
par svētuma neceemīšanu. Apbrūnāts speks viņu izglaba un viņš vareja
savu apbraukumu turpināt. Visās citās baznīcās viņš jau akli lēdēja
vīseem viltotem brīnumeem. Viņš nomira 1742. g., 30. tajā mūža gadā,
atstādams visu savu mantu Klermontes nabagu namam. Savā testamentā
viņš saka: „Lūdzu to Kungu, lai Viņš izbeidz mūsu garīdzneecības nai,
dīgās nesaskānas un lēvīs no jauna mūsu katolu baznīcā.”

Mū vīseem laikeem palīks par Masiljona ceemīšanu nopelnā, ka viņš,
šis slavēnais spredikotājs, izleotoja kanceļi pastāvīgai kēnīņa apzi-
ņas modināšanai. Lūim XIV bij jāzird, ka Masiljons spredikotāja, ka,
jebšu līkriģā pasaulē viņu slavē par viņa ceemīšanām un uzvarām,
taspreti, evaņģelijs spēcē taisnaki, nepoebājamani, nenoperkamaki.
Mū Lūis XIV. viņam teica: „Es esmu dzirdējis daudz slavēnu sprediko-
tāju un biju ar viņoem ļoti ar mōem. Bet kad es jus dzirdu, tēvs Ma-
siljon, tad katru reiz me esmu ar sevi ar mōem.” Tāc arī Masiljons
glaimoja kēnīņam spredikot. Būdalu sacija, ka viņam radēs pec-
nācejs, kas viņu pārsej. Bōsū ar tadu uzleikšānu par viņu ne-at-
saucis, tas atrada viņā labu spredikotāju, bet ne domotāju.

Kā jau zinām, pavaldonis lika Masiljonam spredikot devingade-
jam kēnīnam. Tas bija pācāk gūts uzdevums, runat saprotami ber-
nam, palekot pec runas baznīcāzleiceem. Šis pēnākums bija
Masiljonam uglišts pa visu leelo gavēni un desmit viņa ^{lai lūca} sacēlā
un zem nosaukuma „Petit-Carême” (Maģais gavēnis) izdoti sprediki
ir viņa vislabāke raģojumi. La Harps saka, ka jebšu rakliti bernam,
tee komer pilnīgi saprotami katram un satūra veselu tiklibas kasģu.

Ir zināms, kadus pārmetumus Masiljons taisīja mīrušajam kēni-
nam, kurā slavu viņš salidzināja ar tōumu, kurš izplata tik peclip-
šānu un kaunu, bet leclīkakas bija tās viņa macibas, ar kasām tas
pūlejas zemei sagādat labaku nākotni. Macibas, kas izgāja no Miltona,
Aldžernona Sidneja (Algernon Sidney) un Lorko's, atskan teeši tronā
pēcēkš. „Siro” (Kungs), sacija Masiljons, „brīvība, kuru valdneceem
pēnākas dot savām kautām, — ir likumu brīvība. Jums nav nekāda
cita soģa, kā Deest, bet likumeem pēnākas leclāca vara, nekā jums
pāšēem; Jūs nevaldat pār vōģeem, bet Jūs valdat pār svabadu un
sirdiģa kautu, kurā tik pat cītīgi stāv par savu brīvību, kā par savu

273. uzticību. — „Tās esat tik kalps un pirmais likuma izpildītājs (vous n'en êtes que le ministre et le premier dépositaire).” Un Madā cītā spve, diņš Masiljons saka; Valdnecks nav elks, ko tautas taisnības, lai tam klanītos; viņš sargs un uzraugs, kurš nostatīti kā pirmais, viņam tās jāaizstāv un jāsarg. Valdnecki nav nenoderīgi deevi, kam acis, bet nerodz, — mēle, bet nerund, rokas, bet nerūko; viņiem jānod tam pē, mērs un jāvada tās. Uz Deeva pavēli tautas izvēlējušās valdneckus, tamdēļ valdneckiem jādzīvo tikai pēc tautas. Sire (Kungs)! caur tautas izvēli noticis, ka pirmais sceptors nodots Tūsu senču rokās, tik caur tautas, pēc kāsānu lapa kēnina valsts par mantojama. Tā tad, tā ka kēnina varas pirmais avots esam mēs, tad kēnīncem jāvalkā šo vara tik mums par labu.”

Tam tādā prātā noskamas kop jo dzīvāki apspriesti konstitūcijas jautājumi, kurus jau kustināja Fontenē. Vīsi ir veenis prātis par karalistes ierobežošanas nepieciešamību.

Laikā plašāki par citiem aplūkojis Masiljona rakstus — un ir aizrauts no tiem. Viņš nosauca to par Kanceles Rasīnu un Francijas Ciceronu. Pat Volters slavēja viņu, turodams ka rakstus scenādi uz sava galdā. Pis uzslavas kaitēja Masiljonam teoloģiskā ziņā. Atgēdami viņa beilo oratorisko talantu, daudz laika beidi atrada, ka viņš jau pa daudz ideju aizņēmees no sava gadsimtoma. Pārmēt viņam, ka viņš (1720. g.) aiz izpatikas princim — pavaldonim un Dubon, pēckriti pēdējā esvērīšanā par Kambrejas bīskapu, bet vaj bija veikli, pretoties valsts gēvai? Masiljons pūlejas sameerinat franču garīdzniecības partijas, kas šķēlas par Bulli, Unigenitus, bet pūlīni palika bez sekmes. — Masiljonam dzīvojot izdots tik viens viņa spredīku sejams, pēc kā ignāca vel pēc pādmit sejumi.

Visceerījamākais no abata de Sen-Pjēra pēckritejēni bija Ronē Louis de Voyer, Macquis d'Argenson. Tas pēdē. 18. oktobr. 1694. g. Pāriņš. Kā valstzīmoga uzglabātāja vecākais dēls viņš agri sasniecēja augstus valsts amatus, no 1720. — 24 g. viņš bija par intendantu Ilonēgavā. Bet valsts kalpības skola padarīja viņu vel jo asprātīgāku.

Viņa raksts „Considerations sur le gouvernement ancien et présent de la France” (Apskāti par veco un tagādejo Francijas valdību, 1739 g.) ir ar kartīgi ceerīojams sava virzoma pēc. Tas izplatījās, kā garīdzīzi vīsi ka laikmēla svarīgākie raksti, no sākuma rok rakstā, espees 1764. g. Amsterdamā; pār labots izdevums ignāca 1784. g.; bet samcēlots caur dēla roku, kučš izdžesa pēc iespējas visus asumus. Rok rakstā

atrodas Latvra bibliotēkā. Sent. Bevs cēš. Pausovies du Lundi (12. vij. 244. 76. l. p. un tarp.) devis pamācības, interesantas ziņas par šo rakstu. - Savos memoraos d'Aržansons saka, ka viņš quib ne-ardit lidz pamācību kavēkļiem, kas, kuņģis muižnecība celuse starp kēniņu un tautu un kēniņa varu no stiprināt un nosētināt uz tautas atsvabinuma un stiprinuma. Hollan- de un Ivice bija tad visbrīvākas valstis pasaulē un pēc d'Aržansona noverojumēem - vislaimīgākās un visbagātākās. Vobana apraksti pilnīgi saskam ar d'Aržansona vārdēem, kurš saul Franciju par trūkuma un slimību mājokli, kuņas arigais spožums slukti apsedz cēššāgo puvi- nu. Bet kas mit launuma sacne? Pēc visa nav kēniņa vara veen vai- nīga, bet aristokratijas angstprātība, kas smagi gul uz zemes kā mant, kāriža zātrapija. Un kēniņš un tauta veenadā mērā cecauņa šai ziņā aristokratijā cenaidnceku. Tauta nevar nostiprināties tikmes, kamēr aristokratijai bus me-attbildīga vara, to spaidit, kēniņš var tik tad but varens un spēcigs, kad aiz viņa pārtikuse un stiprā ^{spēciga} tauta. Bet uzve- ra pēc aristokratiju espejama tik, kad kēniņš nonemas dot tautai svabadu patdarbības un patvaldības tēsiņu. „Kada ideja“, izsauca autors, „var but majestātiskaka par republiku, atrodošos zem kēni- ņa sardžības? Republika pate par sevi ir kromens bez galvas?“

Sent. Bevs atzīmē, ka d'Aržansona grāmatai mākas tads vīrsraksts: „Lidz kadai pakapei var monarchijā but proclaižama demokratijs?“ Ruso, lasijis piemēnētā d'Aržansona darba vel ne-espeesto rakrakstu, slavē pēc d'Aržansona ista pilsoņa sirdi (le coeur d'un vrai citoyen) un viņa veselus un tantiskus centonus. Kad šis raksts parādijas espeesto bez autora varda, visi tureja to par Ruso saceretu.

D'Aržansons, 1744. g. eccelts par arlektu ministru, nēma go dzīvum dalību italecūn jukās; viņu nomevinašanai viņam likas esam vislabavais lidzēklis, valstiju svabadas savonības cevasta pēc Ivice, ^{Engemju} (Niederlandu) vaj, ka go, vācu valsts parauņa. Februārī 1747. g. viņš jau tapa atlaids no veetas. Kad viņš dzivoja gan Parizē, gan savā muižā Segrē (Segrès) pēc A. pažona. Kā agrak, tā arī tagad ^{viņš} it īpaši ^{mīleja} anglu literatu- ru, kas veslā prāta dēļ, kā viņš po laikam izsacijas. Bet viņš nēma vel arveen visdžilāko dalību politikā. Kad viņš 1756. g. izglasija „Code de la Nature“ no Morelli (Morelly), kurš prasa pilnīgu īpašuma gāšanū, tad viņš nosauca šo rakstu par grāmata grāmata, turedams angstāku pat par Monteskiē. Un ne ar mazāku proceku viņš apoveica Ruso, „Dis- cours sur l'inégalité“, jebūn viņš pats pcedalijas pēc pirmijas cogūšanas Dijonas Akadēmijā, bet Ruso's tur bija laimīgais uzvarotājs. D'Aržan-

1) Sk. viņa „Contrat social“ (3. gr., 4. nodots).

ka straums vngos mērkis nu ir - kēnina varas perobežojana caur jaunū valdības sekartu un nodokļu voenadu cedalijumu. Fauclona un Masiljona centroni atkarstojas, bet jau gaisāki un apzīmigāki.

Ēe ir celi un labdomigi vīri, augstsirdigi cilvēs draugi, kas aizstā, veja tautas toesības. Kaucosī vilni pacelās jo draudīgāki, jo vairāki tas atspeē ar varu. Ka turakā nākolne dwa na veem Monteskeje, bet ari Ruso, pat socialistiskus pasākumus, peē tam vainuē tas apstākļis, ka stārgal, vigi kurōjas peē veca, nodzīvota.

Tadā kartā iz trim peetekām: laicigā skepticisma, zinatniskā racionalisma un masitu vīru kritikas, izvertas oena neapturama straume.

Klasicisma pagrimšana un satiras pārsvars dzejā.

Visu mauslas īcisu pagrimšana iztāisa pašu viszveerōjamāso vispārigo parādi XVIII gādsimtenā pirmajā pusē. Mausla dzivoja tad tikai fiktivū dzīvi, kas uzturojas caus modi un audzinašanu, vina bija rezultatā tiki zināmū likumu - paņēmēnu lectōšana, kuvi bija klusuši patvalīgi lamdēl, ka neveens vairs nesaprata tanis cetveto maestlineccisko domu. Preē dui valdības beigām, kad leclajam kōninam klūva neuzticami slava un spožums, sāka stlēt uz pagrimšanu ari franču literatūras tīri klasiciskis virzeens. Jau vina ilgās valdības peēdējōs gadōs sāka vastees tā politiska, kā ari literariska opozicija pret Boalo teoriju valdību un pret paša kēnina un galma sabiedrības quasi - izēilas garōns pārsvāru. Pārbaōšana ar klasicisku ideālu, kuvs, paceldamōs vispār caus veerpusību, peēnēma ar oenu vairāx ledainas, sastingušās formas, no pirmo tam kalpolajū leelo dzejnecēnu izmirdā, kas laiska, ne izpaudestak ne jebkadās satirās, epigramās un asprati bās, kurās bija sevišķi parastas deē spancēnu trōna nelainuigā kaņa laiskā, bet apzīmigi noteiktās literariskās tendencēs. Paslepta opozicija pret kēnina parādijas tapat ceps tam, ka par spiti religiozitatēi, jebšu ari leeculigai, tak baudōšai Lui XIV peekrišanu, bija franču literatūras zina mas daļas frivolais, meciskais virzeens uzņemts no sabiedrības ar pilni gu lēdzjutību, jebšu ēi virzeena stipras attēlība bija jau mākamās pa audzes darbs.

Ne Kornelam, ne Rasinam, ne Moljeram nebija daudz maž talantigu peē vācēju; rodas jaunas dzejas ģeiras: satira un satiriskais romans. Satēsi ir jo bēnišķīgi, ka vins augstu lidošais stils, kuvs nes lepno klasicisma vārdu, tik ōtri klūva nevarīgs Francijā. Lafors (Lafosse) un Lagravā

277. Fausels (Lagrange-Chancel), zināms, turcijas pēc traģiskās vecāku formām, bet teim trūkst dyiva, modra gara. Kreibiljons ir visizcilākais starp šā laikumeta traģiķiem, dabuja pēc frančuam Fausmiga - Drocsmiga nosaukuma mutam dēļ, kā viņš, kā visi sliktie traģiķi, meklēja traģisko nospeidošā un mocošā, Kornels pēc viņa domām aprakstījis debesi, Rasins - zemi, tā tad viņam atleis tik aprakstītelli. Vispiems izgūda dzeja. Sto dus par seno un jaunāko maršlu cēdejas nē jaunā, tas bija pīnuais noticams XVIII. gadsimtenā literariskā dyivē. Tagad mums jākavejas pēc Fludara de la Motte un tā idejām.

Antoine Fludar de la Motte dz. Parīzē 1672. g., sacerejis operas, traģēdijas un komēdijas. 1707. g. viņš izdeva savas Odas; 1714. g. iznāca viņa Iliada, kurā tas aizstāvēja savās Apšpriedēs par kritiku (Reflexions sur la critique); bet 1719. g. tas izdeva Fabulas. Pēdīgi viņa Inēs de Castro sečuva leelu furoru 1723. g. Viņš stāvēja jē tuvu Fontenellam un māda. mai de Lambor un ļoti cenīja lelcundri dū Mea. Viņš nomira 1731. g.

Šim, gūdrajam cilvēkam, kā literaturvesturneckis Lansons ironisējis, sauc Fludaru de la Motte, Fontenella draugam un vecnam iz mādamā de Lambor filozofiskā salona orakulēm, rakstīta prātā - kā jauninām - 1714. g. pārceļt Iliadu varsmās. Viņš griebeja rādīt pēc slavēna pirmē, ra progresa likumu un nodomāja pārtaisīt Iliadu tadā veidā it kā kad tā butu no Homera sacerēta 1714. g. Rau, ko viņš dara! Viņš izlabo deovu un varonu raksturus, viņu rupjo uzvešanās un lamāšā, mas runas, apraksta pārpilnību un lekos atkartojumus, ar vārdu, ar su, kas vareja but pēdaudzīgs apgaismības gādāsimtenā esrašām, pē, klajibai un garšai. Tadā veidā, idealizētā Iliada saņuka pa pusei, uz dispāsmitecom dzeidajumcom, no tās bij izņemts viss, kas izdvesa jusmas, koloritu un dzeju. Tā de la Motte Homers parādas galants un asprātīgs, viņa Achills it kā tīšām rādīts pēccis Baltam Nahtim un Loj (Seaux) jēk un šē.

Fludars de la Mottes prātā slinti grieķu valodu un stradaja pēc pār ecluma, ko bija progā pagatavojuse mēme Daijē (Dacier), pārcecluma smaga, apzīnīga un kuņš cenīgi atleccas uz originalu. Mēme Daijē bija sadusmota caur šo pārtaisījumu un apstradaja de la Motte savās Causes de la corruption du goût (Garšas sacroplojuma cēloni), tas atzēdama pēc sava pretneša pēccerēcību pēcklajbā. Bet viņam tas pat nebija vajadzīgs, lai pēcvilktu savā pusā publicu, tā ka viņš parādījas pē

vīnas pašas sleptu centieniem izpaudēju. Tādā mērā jau bij izplatīja, 278.
šīs labas garšas pagrimsāna. Nav nekāds brīnums, ka tagad savā butnē
vīsa dzeja bija mēdzīva dzimuse, vīna nevarēja dzīvot atmosfērā, radītā
tai no filozofiska prāta.

De la Motte zināmā zinā dara parakal Ferró; bet viņš šo veicis ne at-
kārto; viņš cet par šo talau. Viņš pēc labas teesas ne-izstājas pret anticeem,
bet pret dzeju. Dzeja ir pātārn pretīga. Patēsi, vīna sastāvs no divi ele,
mencēem - no rīsketeem salīdzinumeem un no varsmām. Vīna spēc' dzej,
neicu, pēc de la Motte domām, - loctot milzīgas pūles, lai izteicētos ne-
dabiski un neskaidri. Viņš izvaro savu domu, sakroplo to un padara
tūmtu, vēledamēes to izpuškot ac gļežniām; viņš to saēmo, samaitā un
sēroza, padodams to varsmas formai, pantmācam un atskanai. Gudrais
cilvēks, Hudars de la Motte, nevar dēerģan nobrīnītoes par to smēcēlīgo pusi,
ka laudis izgudrojuši specialu mākslu ar nolūku, laupit sev spēseju,
uz mata izteikt savas domas. Vai nebutu labaki preekš' viņem, palīkēes
pēc prozas veem? Proza - pēc de la Motte domām - sāca raksnī to, ko
ta grib sacīt un rau sekš kam vīnas preekš'rocība. De la Motte, kā rēdzam,
lē ipeet no leetderīga vēdoņka. Vislabākās ir attāin pilnās neskaidri,
su, reparcizību un ne-izteicētibu, savā ideālī pilnīgā ^{varsmām} ^{veidā} jābut
gaidām un uz mata, kā proza; bet kamdēl, kadā gadījumā nesēnt rak-
stīt taisni prozā? Tāpēc de la Motte arī raksta traģēdijas un odas prozā.

Kā rēdzams, Hudars de la Motte runā par dzeju tāpat, kā arko runātu
par noasām. Vīna teorija pēerads, ka viņš nesaprot pēeriju, kuju viņš
domājas tik maksliģā formā veem pastāvam. Tomēr vas atzīt, ka viņam
kaisnība, atteecēes uz to laiku un teem apstākļēem, kadōs viņš rakstīja.
Tā ka tad nebija ne dzejneeku, ne maksleoneeku, vaj tad nebija pateesi labaki,
atstat pantus un maksliģās formas pēc malas un rakstīt veenskaršā, la-
bā un vālsirdīgā prozā? De la Motte bija kadās domās un vīna draugs,
Fontenelles pilnīgi dalīja vīna uzskatus. Vīna pusē bija Foubli un Tar-
rasons; ne veem tas: par vīneem bija Dūnblo (1704-1772), kas sarakstīja
Sokratus memorāus par Lui III. un IV. valdību, „Lēli XI. vēsturi“, „Aperkātū
par cerāšām“, kas bija svarīģas, un pēdīgi par vīneem bija Monteskiē
un Būffons, kas bija jau ļoti no svāra. Abi šēe lalees gari neevāja dzeju
tandēl, ka nebūdami dzejneeci vīni nerēdzēja pantīnōs nekādu vāfādžību.
bet ap sevi vīni rēdzēja laudis, kas nodarbojas ar dzejotānu bez kadās vāja.
dzības un preekš' butu dūdz labāsci rakstīt prozā.

Tak šī sacelšanās, šīs conāids pret dzeju ir ļoti veem un ļoti jauns.

279. Ir zināms, ka jau senatnē Platons sacēlas pret dzeju, bet tomēr viņš at-
stīja savu filozofiju dzejas formā, dialogos. Tolaik bija pieņemts, ka
stāt arī zinātniskus pētījumus varsmās, dzeja ir vecāka par prozu. Bet
Platona mācēklis, Aristotēls, ^{pirmais estētiskais pētījums mākslas, poēzijas,} kā pirmais rakstījis prozā un pirmais, ta-
sacīt, sastādījis skolas grāmatas, aizstāvēja pret savu skolotāju dzeju, pēc
rādīdams, ka dzejas mērķis ir kā duxus, t.i. cilvēcku kaislību īpašī
šana. Visjaunākā laikā bija pazīstams kā dzejas pretneks krievu le-
lais rakstnieks, grafs Leo Tolstojs. Tā tad de la Motte ideja nebija nebut
jauna un nēdzirdēta. Tā viņa pārak aiztīca labas sabiedrības ^{gribu} paradu-
mus un palīca bez panākuma. De la Motte's sacēla pret sevi daudz oppo-
ziju, starp tām de la Foja (Foys) odu un la Posē (la Chaussée) vestuli, ju-
nomaž uccunājot par Žana Daplīsta Rusē epigramām. Bet tas citveids,
kurš sagādāja dzejai uzvaru un deva pēgalīgi Fludaru de la Motte lūtu
nocešanu, bija Volters, veens no visleclakājēem tā laikā Francijas garēem.
Tas der par veenu no visskaistākajēem personīga espaida piemēreem lī-
raturas attīstībā. Volters caur savu apreibinošu prātu, savu pārliecību,
spožo verzifikatora talantu un savu pirmo poemu brangunul pēspē-
da Fludara de la Motte lūriju atgēt par paradoksu, kam nav nekādas
nozīmes. X

Pārejas laikmets.

Tagad sāka ātri vīnā pēc otras izcelties dzejas sajauktas šķiras,
kūcas nekādi ne-rogāja klasiskās estētikas laurojās rāmījās. Še attēcina-
ma vispiems komiskās operas un dzeismu lūgas (vaudeville) izcelsavīs.
Bet lēdy ar tam arī tix no pāspējūti atskirtēes traģedijas un komedijas
elementi, meklēja savēemību tā saucamā taudu jeb asou komēdijā (Co-
médie Larmoyante). Pirmais tās nodibinatājs, kurš esāka savu literā-
risko darbību pēdējās Lūi XIII. valdības gadās, ir Filips Neriko Detūšs (Ph. N.
Destouches, 1680-1754), padova lūgu komisko pusī vairak nopēetnājam
jeb moraliskajam elementam tānīs un savās raksturu komēdijās ne-
veem deva pēemācīgo godu angļu komēdijai, bet arī aiznēmas no tās
daļus vīlēcēnus.

Alain René Lesage, 1668-1747.

It pārejas laikmēta viscoverojamākais rakstniecs ir Alans Renē
Lesajās. Tas pēde. 8. mēijā 1668. g. esā Sarzo (Sarceau) pussalā Rhuys
- Bretanā un pagauēja jau agrā jaunībā caur ne-uzticamu aizbildni
savu māntu, kas viņu pēspēda dzīvot no spalvas. 1693. g. viņš aiz-
gāj uz Sarizi studēt likumu zinātnē, tapa uzņemts advokatu korpo-

281. Kungi un modes damas. Pats viņš tagad meklē mīlestības intrižas
leclajā pasaulē un pamāc mēeksi; mīlestībā viņš tapat rupjš un kon-
petents, kā visās leclās. Lai patiktu noketai baronesei, viņš kaisa
naudu, - lai katrs neeks tās namā atgādina viņa slavu, greizsirdības
brīdi viņš sasiņ dargus spogulus, traukus, romededamees ar lom, kā viņam
vel naudas deezgan. Ko tuš sacit, kā baronesa nekauņigi pcevil viņu
līdz ar savu deevinataju, izputojušu sevai, - tā ir situacija, kas at-
gādina Moljera „Pilsoni par milzņneku”, bet daudz vairākas viņam
tas slepenais cenaidneeks, kušš nešķirams no Tūrkarē un līdz šim
ugstajees kā viņa mīlulis. Lesažs, meidloriski zimejis blediga sulaina
tipu komēdijā „Crispin rival de son maître” (Krispens sava kunga
sava meistara sāncensis), sneedz divi raksturus, kuri vel vairāki
meti pec dzives, tee ir: Frontens, Tūrkarē sulainis un Lizete, baro-
neses istabas meita. Abi šee, raudzidamees uz pavezdojcom pcomēcom
kā var ātri tapt pec bagatibas, sarveco savu bledibu, lai drozāk sa-
sneegtu mēeksi. Ar visadeem meleem viņi eegūst to sknitli, kurš ne-
likuši par savu vēlešanos kroni. Šee laisti darbā ^{gan} izdomati naudas
zaudojumi, gan dokumentu viltošana, gan ne-īsla teesas pristawa
parādīšanās, kušš dalas ar sarveco draugcom eeguvmā. Voena zaglu
banda pāspēz otru. Lizete jau mocas ar sava nākamā locluma saņ-
nem, sevi attaisnodama cane tam, ka visus un katru tagad sarveco
zolidara galvošana, kopīga kaucija: Tūrkarē laupa, kur tik var, ba-
ronese aplaupa Tūrkarē, viņi aplaupā abus. Parnagit peld uz augšu
aizmierisūšās, angstdegunizā nomneeka daudzeo lumšee darbi, viņa ģi,
nienes attēcibas, naudas bledibas; viņš supinas kriminalleclā; ko
kabecris aizbez ar milzīgām zummām. Bagatneeka dzeesma izdēceo
ša; Frontens pa juku laiku spējis sakaupt kreetnu naudas kušši
un saka nu apmoovinats savai nākamai sarvai: „Tūrkarē valstiba
beiguseo, tagad sīkas mūsu!” Lesažs nav sarvejis neko strupaku,
kopā sasprestaku un launaku, kā šee lugu.

Kā redzams, komēdija „Tūrkarē” izdves to pašu opporicitijas garu,
ar kuru mēs daudzkart eepozinamies ugrak. Vajūdzeja daudz enerģijas,
lai pārvarētu kaveklus, nosaiktu pretneeku slepenās norunās, ka
nāntu ^{loolo} uzskatuvi tadas šķiras ražojumi, kads Tūrkarē, un panest
atklajumu un aso apsudzibu sekas. To izbandija Lesažs, XVIII. gāsimte,
na sāruma talantu visbagatākais staisp komišķiem rakstnecroem,
kad viņš uzdevistejas uzrast savu Tūrkarē un toni tolot patessu.

finansu dūģu, nomnieku un progādnieku pātesu dzīves ainu, 252.
bija tapuši par svarīgu spēku gan pēc galma, gan sabiedrībā. Tos
izsmēst, nozīmeja, aigtikt viņu saudzetajus, augsti stāvošus, bet kalpi,
natus caur aignēmummeem, tapinumeem, caur pedališanos pēc omāku
meem. Ēdzivošanās kāre arveem stipraki sagraba sabiedrību, neizgle.
Dzot pat veco kēniņu, kurš aizravas preekš laudzēm par pavešam
uz hazarda jeb laimes spēli. Spēletāju rakstuci, kas leloti XVII. gadim,
teza romanos un komēdijās — pr. p. Renara Le joueur 1696. g. — rāda, līdz
kadam mēram bija spēkā peenēmuses sabiedrības bezprātība. Veikli spe.
kulanti pirka par smekla naidu dzimtmuižas. Veeem laiku peeci, seši
kapitalisti turēja savās rokās visu Parizi un viņeem bija visur savi aģen.
ti un speeji. Lesašs izdarīja svarīgu pakalpojumu sabiedrībai, uzrādīdams
šo jauno trūmi. Izziņajusi par breesmēm, finansisti tapa nemazīgi, peeda.
Saja autoram 100,000 livru atpirkuma naudas, leetoja visas pūtes, esjaust
kēniņu tai leetā, aizrādīja uz breesmām, kas valstij draud no tada rāžo.
juma un tomēr panāca to, ka „Tūrkarē” vareja parādīties uz skatuves
tik saisinats 1709. g. — „Tūrkarē” tapa uzvests taisni pa spancešu man.
tojuma kara laiku, kad franču lauta bija novests līdz galējām
un skatījas uz nomniekeem ^(formētās) ka uz galvenajem sava posta vainīgi,
jeem. Caur tam izokaidrojas ruktais komēdijas tonis, kas nabut nav
lēdzīgs parastajam Lesaša tonim. Tak „Tūrkarē” atcecas uz XVII. gad.
simteni un viņu nevar atdalīt no viņa laika Renara un Dankura
ražojumeem. Komēdija atdzimst sevišci beidzamajās Livi XIV. divdesmit
peecēs valdības gadēs un nobeidzjas spidoši ar Renaru, Dankuru un Lesašu.

Pēc ilga pārtraukuma atskanēja no jauna pātes vārds un kome.
bija jauka un zobgalīga, bet pēc Koljera stipri nolaiduse toni zem
Dankura, Detuša un Renara spalvas, atgriezās pēc zocialas satiras
un vesela realisma. Lēdzīgi Gogolam un Koljoram. Loovošu skolā au.
toram, Renē Lesašs grībeja izdarīties ar uzskateem un uzbrukummeem, kurus
izaicināja luga, nostatīdams komēdijas „Tūrkarē” kritikā (critique de
la comedie de Turcaret) par saveem izaucēem klibo vellu un donu
Kleofasu, kuri sededami teatrē mule redzēja lugu, noveroja ģimju vai.
stus, analizēja skatītāju sirds satversmi. Viņi redz kadā ložā veci un
jaunu damu ar visai uztraukteem vaigoem, — tas ir Tūrkarē un ta barones,
tee coraudzījuši sevi; talak sed izrotājusēs skaistule, kā redzams tapat sa.
dusmota; visģinīs Asmodejs ģin, ka skats ar sasisto spoģulu notika taisni
pēc viņas pa pagājušo karnevalu. Pa koridorēm toģē kritiģi un smalcas

garšās lixumdoņoņi, grauj lugas nepoekļajību, atrođ tamē simt tūkstosus
trūkumus, uztraukti caur tam, ka autors pārak uz mata reproducē u,
rašas, ka ta luga nav noveena kroetna, godīga cilveka.

Tee bij uzbrukumis, mērcēti uz visu laiku visigvēletakeem satini
keem. Lesaņš pēc teesas pelnījis to godu, but cēmonis viņu skaitā. Viņš
peerādījis to ar savu komēdiju „Tūkare”, kurā viņš noņēmas, pat aiz,
tikt sabēdrisku attēcību lauku, uzbrūkdams nodokļu ģeneral. cēvace
jeem, kuri ar kēnina atļauju sakrāja bagatību uz tautas rēķinu, un
tadā kartā klūdams par jaunu uzskatu un cēntēnu sludinātāju fran
ču literatūrā. Viņš to peerādīja vel gaisāki un trāpigāki, kad savos
divi loelōs romanōs iglētōja savu noverību un kritisko metōdi sabē
drisku parādību visa kopuma tēlošanai. Vajajumi un uzbrūcumi
viņa komēdijai pēspēda viņu, kā dramaturgu, pācēt no loelās sku,
tuves uz brēvēm tirgus teatreem, pēcēš kurcēm viņš daudz strādājis.
Romana sfera rādījas viņam vairak neutrāla esam, visaugstako ap.
sūdžības un peerādījumu mērcē sasneģžānai; viņš likai nu papūke,
jas īto franču cērašu ainas apsegt ar sveģēmes vajari franču skrā,
sas veegļu un visai caurcēģžamu kartu un, labi pazēdamis spāncēšu
literatūru, nēma no tās pēcēš tam nepēcēcēšamos datus. Tā tad, Le
saņš uģsāka 1707. g. veselu rindu romanu, no kurcēm viscēveroja,
mākeris „Klibais vells” un sevišķi „Lil. Blazs”, kuri, neskatot uz dar
bigo parsonu spāncēšu vārdaem, pilsatāni u. t. t., parcēļ lasitāju lūi
pēdējōs gadōs un apraksta pilsatu, cēmu, teesu, literarisko dģivi
visās viņu nozarēs.

Īpidošakas par komēdiju bija jau Lesaņa pirmā romana „Le Diabla
boiteux” (Klibais vells, 1707. g.) ^{sevišķi} ^{romana} plānu un nosaukumu Lesaņš
aizņēmes iz spāncēšu rakstnēeka Don Luīz Valer de Guevara novelles
„El diablo cojuelo”, bet pratis pēcēķirot savam aizņēmumam tēvdandz
nacionāla franču gara, ka Lesaņa tautcēšēem pilna teesiba, turet vi
nu par pilnīgi oriģinālu rāģojumu. Asmōdējs, liģģīgais vells sulai
nis, ved jaunu veegļprātīgu spāncēti, Don Kleofasu, uz kadu kēdri,
das torni, ar burvīgu spēku viņš pacēļ namu jumtus un rāda sa
vam celabēdram nepatikamus māju skatus, sleptus citu acim... Fa
atģēst, ka „Klibais vells” ir pilns fantāģijas, asprātības un grāciorģi
izteiktas pātesības. Ja liģģīgais vells pacēldam ^{namu} jumtus ^{pa sārvaemal},
sanās laiku pa pilsatu, rāda savam celabēdram nepatikamus māju

235. Pedīgi viņš aizbeg, kalpo tad pēc daļādu kartu daļādcem, laadim,
pēc muižnecekiem, garidznecekiem, frantoem, ^{asietem} klīrnecekiem un teatru
trupām, pacelas paprocksū līdz skrīverim un tad līdz pirmā mini-
stra konfidentam, uzticības vīram. Savas veeglpratības un svain in-
trigu dēļ tas krit atkal postā - ceetumā, kop atsvabināts caur lab-
vēlkiem, klūst par sēdzivoinšos cilvēku, sasniedz atkal augstus val-
godus un nobeidz savu muāu ceema laimes posteckošā jautribā.

Tā rēdzat, dzīve sāk varoni, mūksī macit un apgrīest tam spar-
nus. Naleela šķipsna labu instinktū un eeverojams kražiņis ^{būlības} bāti-
bas attura to no leeleem nozeegumeem; viņš padodas apstakļoem
un neprecesāmībai, bet galā galā nonemas par visām leelām taisīt
karjeru, nelikdams uz spēli ne galēros, ne negodību. Brīnītīgigi-
savādo kompanonu sabēdrībā, kurū vidū viņu listois svecā, viņš
dabon zināt, kadu neeciģu leelumu representē viņš - Žil-Blazs -
Šai pasaulē un jo projam viņš dabon zināt, ka pasaulē pavisam
netura par savu galveno uzdevumu, parādīt laipnību Žil-Blaz-
zam un caur viņu celīsmoties. Viņa klēriba porvela viņam jēstū
nežēlastību; viņš sāk saprast, ka klēriba, augstpratība ir lamatas,
kurās mēs sev pašem leekam un macas saturētes, viņu izrādīt. Viņš
ceģūst paradumu, ne-uzticētes citam un sev pašam. Nejaūs un papro-
ksū na-apdomats labs darbs padara to par bagata nama pārvaldneeku,
par savu kungu mīluli. Viņš sāk dzīvot meorū un pārticībā, viņš
var gandrīz bagats tapt, nekerdamoes pēc zaģānas, un nomist gan-
drīz kā godīgs cilvēks.

Bet trešais sejums, izved Žil-Blazu iz dona Alfonsa nama, meģ-
dams viņu jaunās dekās, kas norisinas daudz augstākās sferās, dzi-
ves aina pacelas līdz vesturiskas ainas limonim. Žil-Blazs top par
loelkunga de Lerma mīluli un mēs ceklūstam galma pasaulē, teesa,
pa pakaldurovim un slopenām gaitām. Mēs rēdzam šo impozanto
mechanismu, kā saucamo ministriju, administracijas, valdības lau-
no pusi, - rēdzam, kā nekāunīgs egoisms, zema perkanība un ne-
ģēlīga mantas kāre vada valsts leetas. Solaiķ Franciju valdīja pa-
valdonība, kas atklāja kailā veidā un ar cinisku bezkaunību vi-
su, ko vairak vaj mazak sedza Lui XIV. mojestatiskā figūrā, Lesaģis
+ Drejs, kā abats Dūboa vadīja parvaldoni tai laikā, kā zem

287. meemās. Tas pats bij ar viņa "Wilhelmu Meisteru" un šā ¹⁸⁰⁰⁻¹⁸⁰⁴ "Visspārīgā" kon-
ceptija arī vāja.

g. Lanson's saka: Pa laikam pieņemts slavēt Līl-Blāza rakstura
plānu. Pa laikam saka, ka šis labais puisis ^{trīsreiz} tūmā, līdzīgs romāna va-
romim, ne launs, ne mājisks un ne sirdīgs, bet budans pēc brīnīgā
pretosānās spēka ^{šīl} dziluma ^{šīl} trūkuma, viņa, - nekad neskatīdo
mies uz dzīvi traģiski, neparasti ātri stādams atkal uz kājām un rem-
dedamies pēc visām savām nelaimēm, veeņem ar skatoņu uz nākotni
un nekad - uz pagātņi, allaž darbīgs, nespējīgs precēš jūsmošānas, nu-
gošānas un apcešas, pārceļams zem jēstros, ^{launim} pēdējīvojumu espaida nē
bernīšīgās klīribas uz aprēķinātu egoismu un galu galā dēzgan sebi
svostiprinādāmees zolīdā augstumā, tak dēzgan dūcāinā morālē, šis
puisis ir vīdeja cilvēka tips. Bet man šķēst, ka nenākas parak cildi,
nat filozofisko ideju, liktu Līl-Blāza rakstura. . . Pie tādā notikuma
un atgādījumu daudzuma varoņa personība sašķīst. Līl-Blāzs neap-
meorina, jeb apmeorina nepreteskošā mērā, katra rakstura divi galve,
nās prasības, tās ir: individualite un veenība. Viņa definīcijai trūkst
ta, ko sauc par izšķirību: individuals viņam ir tik viņa vārds, bet
visā citā viņš ir - kas patīk. Tāmdēļ nekās ne-aizrāda, kā veenīgi vārds,
kā cilvēks, kas atrādees laupitāju alā, ir ta pate persona kā arī cil-
veks, kas dzīvo Olivares' pilī, nekāda psiholoģiska neprecesāmba
nesaista šīs personas dažādas dēkas. . .

Ķo Lanson's šē prasa, to var prasīt tik no dramas varoņa un pat
vaj Fausta ir II. daļā tas pats, kas I.?

Lesāža zālvenais mērcis bija, corāšas aprakstīt, viņa romāns ir
ainu, daudzkāst aprēibinošu un pateesmu ainu galerija. Viņa oriģinā-
litāte pastāv cenš tam, ka viņš aizrāda uz visām arīgām zīmen, caur
kušām izpaužas cilvēki. Tās ir vispiems - viņu darbi un viņu romas,
tad - viņu jēstes, fiziognomijas, visa viņu fiziskā arcene, talak - viņu
drēbes, viņu māžu corīkojums, viņu telpas, leklas, edoni, pēdīgi viņu
profesija. Lesāšs, agrak par Didro, nekad ne-aizmīrsa eovest personas
profesionālos apstākļus viņas rakstura sustāvā. Ar veenu vārdu, Le-
sāšs ir realists un veens no leclājeem franču šīs šķiras maicolence,
keom. Viņš nesasmeedrams, ne-imitējamis savā ainavībā un realībā,
kad apraksta p.p. kanonika pusdeenu jeb duenas figuru. Viņš gā-
ja talak par šābrījeru pa celu, ko šis pēdējais uzrādija: viņš atleca
pēdējā veltā ekskīgu, gāra, dzīvi un rēdzami izceļ laustamo un corau,
gamo dzīvi, no tam celas viņa psiholoģisko noverojumu neprecesko,

Sāis Dyilums...

Ar Lesaža realismu saistas tapat kas apstaklis, ka viņa ražojums ne-atspoguļo caur izcilu raksturu; eksperimentālā filozofija, iztece, ma no viņa grāmatas un cenšamās dibinat tiklīgu uzvešanas uz ego, isma, dod tīru dzīves gudrību, kuras vulgaritate izjutama caur tam jo stiprāki, ka kam loti maz ruktuma un daudz dzīves precēka... Tāu no šā padejā fakta Lanson's butu varejis pārlocināties par tam, ka Lesažs ne tik veen ir realists, bet ar' eeverojamā mērā idealists, tapat kā Gogols, un manīs pec optimists. Pedigi beigās Lanson's saka: „Pat savā ideālā uzskatā par tiklību, izteiktu, kā iņķet, padejā romana dūlā, Lesažs ne, pārkapj iespējama un realā robežās: Žil-Blazs butu gūti saucams par ideālu; viņam izdodas izvarstees ne augstāki kā par viduveja godīgu, ma cilvēku, pec tam ka viņš agrak stāveja dussku zemāku par šo videjo līmeni.”

Bet, Žil-Blazs' pceder pec tām nedaudzām grāmatām, kuras lasa, mas ar vromadu intresi tā padejās, kā ori pirmajās lapu pusēs un kuras pec dažēem gadeem vel tā atminā, it kā nule ar tām butu iepazīņees. Šai grāmatā atrod ne veen interesantu dēku ^{vienu} grupojumu, preevilcīgu intrīgu iropojumu, viņas galvenā vertība pastāv ne veen valodas gludumunā un brīnīškīgā preekš pašēem spāņeešēem spāņeešā rakstura un tautas dzīves pazīšanā; bet par visām lectām pāsteidz portreju pāveizība, raksturojumu dzīvigums. Žil-Blazs prot visur apgrecstees un visu eeve, rot; katrs motīkums der viņam par komiska slusta avotu, ja viņam noticis kas kauns, viņš izvijas no tā visatradnīgāskā veidā, ja puli viņu skaids nogāē no kājām, viņš pēceelas smēedamees, lai talin pats kadam aizliktu kāju preekšā, - un tadā kartā ~~un tadā kartā~~ no visa iztaisītu jokū. Žils-Blazs aprakstīdamis, stastīdamis savas eeverojami, bas tapat, kā angļu Robinsons, valdzīnā mūs apreibīņošā veidā. Finams teesa, viņam ir vairāk asprātības (esprit), nekā humora. Šai ziņā, Žil-Blazs' meesmeēdz me Don-Kijotu, ne pat Tomu Jones. Bet intrese, ko „Žil-Blazs” atradūšas visas izglīlotas nācijas un pec jau vairak kā pusotra jeb nu jau pat divu simt gadu notecēšanas palīkuse tā pate un palīks līdz tam laivam, kamer pastāves eistotīskī ražojumi.

Žil-Blazs' rāda franču dzejas parastā virzeena rezolutu nogrēēšanos. Līdz tam viņa bija tik pastāvošās karības eildīnāšana, tagad tā vīkst par viņas satīvīskū rīksti. Līdz tam contas spēestās, spēilotās, abstoak, tās formās uz ideālu senatnes dižanumu; tagad sāka apravstīt patee, su dzīvi un dabīgumu. Pec satura Lesažs ir pirmais oppozīcijas dzej,

289. meeks; pēc formas viņš ir pirmāis realists.

Žil-Blāz ir identisks "Klibajam vellāni" (Le Diable boiteux) ar to starpību, ka veeglas eskizas, veegla uzmetuma veetā mums viņā ir plaša aina. Vairāk nekā simt gadus turojšs jautājums par Žil-Blāzu, kurš nodarbināja visu zemju zinātniekus, pastāvotams ceks tam, vai Lesažs šo ražojumu nav norakstījis no kāda spancešu oriģināla. Tagad šis jautājums ir tixtal izšķirts, ka pēc viņa nenākas vairs atgrieztos. Izrādījās, ka spancešu oriģināls, ko tureja par pagudušu, nekā nav bijis. Lesažs lektorjis kā avotus spancešu romanus, novelles, kas atrodami vel šodeem. Ši romana ^{pamata} galvenā ideja, preecšvārds, rāmjji un daži notikumi ņemti iz Visenta Espinela "Marcos Obregoni". Tam preeconojami vel citi spancešu romani, tā nosaucamec bleču romani (romans picaresques, no spancešu vārda picaño, blēdis), par kuriem varoņem bija zaģli un bleči, Guzman d'Alfarache, Estebonil, lo Gonzalez u. t. p., neskaitamas komēdijas un ar voenu vārdu - visas spancešu literatūras stastu un dramu bagatības un tapat d'Ol non (d'Aulnoy) k-dzes, "Celojums" un Imhofa "Vesturiski un ģenealoģiski petijumi par spancešu grandeem", Veiraska (Vayrac), "Tagadējais Spanijas stāvoklis", politiski memoari un pamfloti, kas attiecas uz Filipa III un Filipa IV valdību un ģeografiskas kartes. Ja cevecojam visus šos plašos avotus, tad atrodam izskaidrojumu visam tam, kas "Žil-Blāzā" ir spanisks, - topografisko akuralesi, vesturisku pateešu, bu, veeteju cerasu un paradumu zināšanas. Bet eaur visu to, kā pēc, bilet Brūmetjers vel neizskaidrojšs, "Žil-Blāzā" panākums. Ja šis darbs - "Žil-Blāz" - zegōjis pasaules literatūras sastāvā, bet "Marcos Obregoni" un visi citi "romans picaresques" palika tiri spaniski, tad bez šaubām tas kapee, ka Lesažs elicis savā darbā kautko francisku un sevišķi vispārcilvecisku. Vislabākā ^{viņa} grāmatas daļa peeder viņam par šam. Visi stasti par zaģleem, manīgi izdomatas un smalki izstastitas ble dibas "Žil-Blāzā" ņemti iz spancešu romans picaresques, bet visas citas veetas lai, kur sastopama smalka tātira par cilvēku mulķību un zaģības tā laika cerasu ainas ir par savu izcelšanos patieību parādā franču literatūrai un franču sabiedrībai. Šee ^{izmeklētie} "Pepiķules" - klīrucciski, šee akteori un finansisti, ar kuriem mūs cepezēstina Lesažs, izivoja Francijā.

Lesažs sacereja vel daļus romanus. "Zalamankas bakalaurus" un otrs laupitaju romans, "Kavalcera Bošūna depa" (Les aventures de chevalier Beaulune); kuri, lai gan ne tik maksleneciski kā "Žil-

Blasi, tomēr izceļas caur teošu raksturojumu spirtu un patecsmu 290.
cerāšu aprakstu. Bet, "Klibais vells" un "Lil-Blasi" pieder pie "islaba"
cajēom Lesaža ražojumēom un tamlabad arī pārtulkoti visās valodās.
Vēona leela poēm pie Lesaža gandrīz ne-cerobežotu slavu, tas ir viņa stils,
labīgs līdz bezrūpībai un tomēr apstrādals vairak, nekā tas loksas no pirmā
reiz uzmolesna, - vecgls un pie tam šķips stils, pēevīlciigs, negaidītu izteice,
pārpiļns, spidošs caur aspralību, rādīdams, ^{reljēfību} ~~caur~~ un drama,
klasika stila asumu. Viņa runa gandrīz pastāvīgi izdveš satīru un ļoti reti
atūst pilnīgi objektīva. Bet Lesaža satīra ir gleznaina; tā zīmē laudis
un dzīvi. Tai zīmā Lesažs bija XVIII. gadsimteni ^{toji} ~~taisi~~ Moljēra un Labrujēra
veonācejs un pilnīgs iznēmums starp visēom komēdiju autoreem, kuri
prata tik ar kodīgām epigramām saust savas sabēdrības cerāšas, ne-cēlēs,
demi tās dzīvās gleznās.

Kā jau zinām, Lesažs mōģīvoja savu mužu nabadzībā un nepazīstā,
mūd, paturēdams savu cilvēka veonību. Viņš ne pavisam nebija līdzīgs
XVIII. gadsimtena literāteem, kas ^{caur} ~~caur~~ klērejas, vēlejas nostatītees rēdzami un ce,
ņemnt visu pasauli ar savu personu. Viņš nemīleja sava laika spidošos
atjautneokus, jokpēterus, ^{arstus} ~~kas~~ rezoneja un spredeleja un gandrīz nekad
nepalaida gadījumu, aiztikt Volteru. Viņam pavisam nebija filozofis,
kas noskaņas. Viņš ne-uzstājas ne pret rēlijiju, ne pret sabēdrīskus ce,
nastu. Jo, ko citi uzkrāva estāžu trūkumeem, viņš attēcināja uz perso,
nīgām un žģīru maldībām, viņš bija moralists un ne sociologs. Viņš ne,
ticeja prātam, domādams, ka tas ^{veon} ~~veon~~ nespējīgs dzīvi vadīt. Nebūdams dzīls
un originalis psihologs, viņš katrā gadījumā uzmanīgi ceveroja mora,
klasikās dzīves reālās parādības. Tai zīmā viņš bija drīzāk XVIII. ^{veonā XVIII.} ~~veonā XVIII.~~
gadsimtena cilvēks. Viņš bija XVIII. g. s. cilvēks tāpat arī pie maksleņevka instinktū pāt,
svara viņd: viņš sentas tik to sneegt, ko vēdzeja, viņam nebija vēlēšanās
bolimzēt, arī nebija propagandista teeksmes.

Toprojam, viņš nebija sava laika cilvēks arī pie savu paraugu, avotu
un veolu izvēles. Viņš atgreda muguru savam laikam, kurā acis bija vērstas
uz Angliju, un griežas uz Spaniju. Bet tai zīmā viņš nesekoja klasiskām
tradīcijām. Klasiskā maudla, zināms, savā laikā aridzan aiznēmas - kā
k. p. Korneļa savu Sidu - iz spancešu literāturās, bet tā pēvskaitīja spa,
nešu paraugus zemakas literāturās laukam, tā ka tas apstaklis, ka veon
no Moljēra un Labrujēra macekleem savā kaislībā uz spancešu literāteu ir
tīcis par Tapleonu un Skarronu pecteci, - ~~var~~ pat kapt ^{ģonaidēti} ~~ģonaidēti~~ par
klasiska viroceņa pagrimšānu. Teesa, Lesažs atrada tur veonu leolu labunni:
Tā literātura deva viņam ne-izsmelamu rāniju, formu, deku un gleznu
ražojumu, kas atlāva viņam, arī šodadāt un tas bija pēevīšs viņa ļoti no

291. svāra. Tē jāpēmin, ka tapat Goethe un Fellers izgletoja grieķu literatūru, sevišķi mytoloģiju, kā jau izkoptu, gatavu formu avotū. Bet ^{tas ir} ~~tas ir~~

Lesāz ta, ka Lesāz's ceņesa literariskā dzīvē veenu jaunu apstākli, loti svarīgu pēc savam sekām. Līdz šim no literariskās pelņas dzīvojam tix nožēlojami rakstnieki, bez talanta un bez pazīstamības. Lesāz's, pateicoties savam neatkarīgam raksturam un cilvēka ceņības attīstītam jūsmām, negaidīja, necereja ne uz pānsiju, ne uz slavenu prolektoru dāvanām, ne uz sinekurām. Viņš grībeja dzīvot no sava darba. Tas skaisti rekomendeja viņu pašū, bet maksā no tam ceņa, zaudēja, tā ka literatūras darbam bija padotees materialas dzīves vajadzībām, naudas nepieciešamība sāka regulēt literarisko ražojumū. Literariskie ražojumi zaudēja no savas īpašības to, ko tee eguva caur apjomū. Lesāz's bija pirmais no lielajiem rakstniekiem, kas pārverta savu talantu par kartīgas pelņas līdzekli, — un laudēļ no visceņ viņa dautrejiem raksteem tikai trīs peln sevišķu ceņerību, bet pat arī šee trīs raksti, sevišķi abi viņa vislabākie romāni — nav bez leceņa balasta, bet tomēr Lesāz's slava, sevišķi pateicoties Žil. Blazam de Santillānā, pārgājuse uz visvelakām pāaudrēm.

Jebū Lesāz'am bija pelņas vajadzība, parādījas skārdinašona izdot sejumus pēc sejurceem, gāstees daudzvardībā un atkarlojumās, — tomēr viņa ceņteoni bija verstī acoceņu augstac un visi viņa ceņrojamaķee ražojumi pēc sava spicgtuma, dabīguma un satīras varbut uzlūkojami kā rezoluti mēģinumi stradal pretī klasicismam. Taudēļ arī saprotams sekošais nolikums: — Doalo sastapis reiz savu sulaini ar „Klībo vellū” rokā un padzinis to par tam. — Tis gādijums raksturo divu epokeu kontrastu. — Galma literatūras veetē parādījas kada, no kurās dvesa spirōts, brīvs, lautīns gars. Žil. Blaz's bija ^{precīzā} gars ^{precīzā} gars, Orleansas lelcunga pavaldonības laikmeta precīzā stāvis.

Orleanas lelcunga pavaldonība, 1715—1723g.

Ar pavaldonības laikmeta savienu pā laikam visberzkaunigo līcības samaitāšanas ainu un šis spēcedums ir dibināts. Bet pēc tam valstī, sabēdrībā un domū veidā notīka ceņerojamas pāvestības, kas padara šo epochu par franču revolucijas prologu. Kad vecā kēmiņa vairs nebija, viss nemeets un nicinums un ignums, kas bija sakrāpējis pā viņa visvaras berzaligo periodū, izpaužas kad uz aru. Dzirdeja visur lastas, satīriska tautas dzesma uzurpeja mē, rašā reputāciju un sulija viņam pascal laurus celāpātarus jeb

293. tenon k-220 atradas nevēlastībā, jansenistiem un protestantismu bij ap-
solīta apgrības brīvība, uz Romu deva zināt, ka pavaldonis neņemēs
pavesta balli, kurā naktē franču baznīcas patvaldībai. Bet protinēcīne
snauda, seabididami pavaldoni ar demunciacijām, 1717.g. uzgāja sazvē-
restību, kas apsoliņuse tronī nodot spēmeētū kōnīnam. Padodamies kai-
ribai pavēlet, Filips pamāzīt atdzīsa pret reformām, jūtīs apvainots
par vismazako viņa rīcības neēnu, sāka kartees pervecajēem spaidu pa-
kōmēencem, atlāva no jauna jezuitēm segūt kōzīni. Nēmeers perau-
ga sevišķi zem finansu krīzes cespaida, kas bij izēluses caur valēības
neveiklibu. Nēnoversāms valsts bankrots bija veena no grūtajām se-
kām, kas palikuās no vecās loctu kartības, no tā izēgt vareja tiec aut-
pamatīgu visas zomes saimniecības reformu. Tai vēctā pectīka parādītas
veiklam aforistam ar fantastiskēm planēm par vispārīgu bagattāpā-
nu, lai nodotu tā rōkās ir valsts mantu, ir privatus kapitalus.

Francija kļuva par arenu tai ļaunai klasei, kurai franči izgūdroja
pēcēritošo nosaukumu chevalier d'industrie (industrijas bruņnieks, ble-
dīgs aforists). Dūboā, pavaldona skolotājs un pēe tam visuvarēnais
ministrs, bija netīrs dēkēnecks, kuōš caur netīsumu pācēloes, caur
netīsumu nostiprinājees. Džons Lo (Law), slavens aržemniecs, ap-
dāvināts, ^{ar prātu-garū} pēecēlīgu dārlūnību, eevaldīdams makslu, padarīt gai-
šus un saprotamus vīssausākos finansu aprēķinumus un pēedot savam
planam klat parloccību un panākuma vārbūtību, - novēda ar savomu
bezprātīgēm un pārdrošēm finansu uzņēmumēm Franciju tiez bank-
rotam. Ir savu asīgnācijas banku, papīsa naudu, Amerikas tīcōznes-
cības kompanijū un aizjūras kolonizācijū, ^{Džons Lo} izēcēla naudas dēdži franču
sabeēdrībā, kurā gāgas visvīsadās spekulācijās un bīrģū spēlēs. Aiz-
mīzdamas kartu starpību, augstas damas pārdēva bodītēs uz Parīzes
laukumēm kompanijas akcijas, pēemēdamas nomaksā bīrljantus
un citus daugumus. Rokstnēeki cildināja Lo, kautas dēcēsmīnas salēdži-
nāja viņu ar Midas, kuōš pārvēnta visu, ko viņš tīc aigtīka, gēltā.
Tā laika romāni un memoāri loccīna, cik ļausmīgi eespēja galma pē-
mērs uz sabeēdrību. Muižnēcība rīma eedvest pret sevi eonību, tā grī-
beja eegūt tīc naudas varu ^{uz labu laimi} pēemēdamas Lo arprātīgo spekulācijū nepra-
tīgā riskā. Vīssēnīgako žimēnu pilis kļuva par spēletāju un bancu
tūcētāju spēlunckām, 1720.g. dīdināja astonus atēlatus spēlu namus (at-
dēmies de jeux). Švalģā de Bulon, Tūrcēna dēlens ^{dabūjs} seēus tūkstōtus liro-
soclu pansijū par asprātīgo eēdomu, balles tūcēt teatru gāles. Opēra un
ballets kļuva par visvānīgākajēm dēenas jautājumēm. Deijotājas Pē-

lisjē, Salē, Kamargo un viņu kairināni kļuva par salonu sarunu un pa, 294.
vedēju madrigālu precēšmetu. Savstarpēju mīlestību un uzticību tūroja
par apsmēckļu, par veonkaršu pilsonu tikumu. Vīrs dzīvoja ar jauntrām
operu un balletu damām, seveda ar intīmeem nama draugiem. Beveroja,
mā deenas grāmata, Journal historique et anecdotique du règne de Louis XV,
kuru veda advokāts Barbjē no 1718-1762. g., ir ļai zinā pāvar atklata.

Kad vispārejās neprātības paroksisms beidzas ar preevilsānos, kad
kompanija izgrādijas par insolventu, maksat nespējīgu, visi sāka atva.
binātes no papircem un nu cestajas kēllīcīgai, palāvigai masai zaudēja,
mi, izputešana, uz „zistemu” — kā Lo izdomājums mēdza saukt — bira lasti.
Tee arī stiprā pakapē kēva pavaldoni, kurš caur savu zankciju bija
pabalstījis neceenīgo darbu. No šī brīža viņa persona kļūst par visvisa,
da aprvainojumu precēšmetu, dažreiz ērmīgu un uz nera dibinātu. Ra,
žojumi, kuri izpauž šo sabiedrīsku uzskatu apvērsmi, pacellas līdz galeji asam
torim, dverdamī naidu. Līdz tam maz pazīstamais Lagranžs - Lansels, at.
minēdamies Demostanu un la filippikas, sacereja vairak dzejoļu zem tada
pat viroraksta „Les Philippiques”, vorstu taisni pret pavaldoni. Par pašu
pirmo no tem viņu cemeta cetumā, no ka tas izbeza, maldijas aprkart un,
tuvojes Francijai, kēras no jauna pē savām apsudzībām. Tem sapikto,
juma cespaida nepalika pavaldoni ne druskas no agrakā liberalismā, vint
nu vel trakati nekā jebkad atdovas palaidnīgai džiwei un bargi atmaksaja
opozīcijai, bet šī pa tem apveenodamās kļuva arveonu stipraka. Tzeelas
politiski klubi, saloni eeguva sabiedrīsku domu centru nozīmi. Divi so,
lus no pils leela nama antresolā - belitazā sāka pa vakareem sapulcetes
daži veeuprātīgi, kas novristija savas apspreedes — kā jau dzirdējam — par le
club de l'entresol, pārrunadamī ^{par} valdības rīkojumēem, par lidzeklēem, kā
aizturet sabiedrības tiklīgu pagrimšanu, par vēlomām reformām. Locokļu
skaitis pē-auga, ar laiku sāka antresolā parādītees provinces literāts, Bor,
lōs teesu palatas preeidents, severojami attīstīts, jebū ar izlutināta jun.
kura paradumēem, barons Sekonda de la Bred de Monteskjē.

Franču apzaismības literatūras uzvedošana.

Ēvedums.

Franču literatūra pa Lui XV. valdības laikā.

Tas, kas Lui XV. pēdejās gadēs un pa pavaldonības laikā leni, bet pastā,
vigi cenācas, — parādijas par nobredušū angli XVIII. gadsimtona vidū. No 1748. g.
ignāx vissvarīgāko Monteskjē, Voltēra, Ruso un Didrō ražojumi. Visar
jaunas idejas, jaunas coribas, jaunas kustības. Pa Lui XV. valdību literatūra

295. attīstas gandrīz vispilsnīgākā vācuvalodā ar valsti un baznīcu, tagā tie
top savā būtībā par kritiku — kritisku, izbrūcēju un noliedzēju. Bija
beidzas būt par absolūtu mērķi, viņa kļuva karēivīšīga, viņa grie-
žas pēc masām, dibinādama līdz tam nepozīstamam iespējīgu vispārēju
domu vāru. Kas sekot Francijas sabiedriskai attīstībai Lui XL valdības
laikā, tos zin, ka valdīt zemes intelligenci un lauksmas uz nekontro-
lojamas patvaldības un nepārsūdzamas patvalsts pamata kļuva par
nedomājamo, sevišķi skatoties uz visām varas, privilēģētu karšu var-
macībām, videjas šķiras tiklisku pagrimšanu un nopanesamāem spai-
deem, kas guleja uz zemniecēm un strādniecēm. Tās ražojšo spai-
masas stāvoklis un tās attiecības pret šķirām, kuras neko neražo, bet
tiek patērē tautas bagātību, sakrātu ar asinīm, — bija patiesi sāpīgas.
„Vecā kartība” bija ērnis, izbrūcējs un tam bija gāzies. Ne monarhija
ne muitniecība, ne garīdzniecība nedomāja ne ar ko atveģlināt to ne-
redzamo stāvokli — un visa valsts sēkarta gāžas, krīzei izbūkot, tā
ka nebija atbalsta tautā. „Pec manis lai manis pēc udeņšplūdi.”
Luis XV — un plūdi gāžas, aplēdami ar asinsstrāumem altarus un
kronus. — — —

Tagad dzija atrodas atkal pēdējā veltā, jeb labprāt stāv zinātnes
kalpībā, bet zinātnē cēnās pēc tam, lai viņas macība un domu veids top
teikti par baznīcas, valsts un sabiedrības pamatu, top par notiecinātu fakto-
ru. Bet precē tam, lai kadu ideju sabiedrība pieņemtu, precē tam, lai
viņa tiktu izplatīta, lai viņa segtu uzticamus kalpotājus un karstus pa-
kritējus, — neprecē ar šīs idejas patiesību vāru. Ir neprecējami, ka viņa
saskaņ ar sabiedrības noskaņiem, ka viņa aizteek sabiedrības vajadzības un
prasības, ka viņa atbalstas uz materialēm labumiem. Zināmas idejas, zi-
nāms literatūras virzēns var cēnēt garus zērnus patērēt garu zināmas sa-
tvermes stāvokļa jeb apstākļa. Fēgūnī, doktrīnas var būt patiesi, īzeili,
skaisti un tomēr eēt zudumā, pagust apkārtņē, spredixis var atskanēt
līdzīgi sauceja balsij tukšnesī. Bēvō tam pastāv cilvēku vestures traģisms
ka patiesība, eir ka patiesība, uzvar ļoti reti par spīti latīnu sacāmvar-
dam „vincit veritas”: viņai ir sāpīgi grūti izspeestēs caur sabiedrisku
aplāmību beezumu. ¹⁾ ²⁾ ³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾ ⁷⁾ ⁸⁾ ⁹⁾ ¹⁰⁾ ¹¹⁾ ¹²⁾ ¹³⁾ ¹⁴⁾ ¹⁵⁾ ¹⁶⁾ ¹⁷⁾ ¹⁸⁾ ¹⁹⁾ ²⁰⁾ ²¹⁾ ²²⁾ ²³⁾ ²⁴⁾ ²⁵⁾ ²⁶⁾ ²⁷⁾ ²⁸⁾ ²⁹⁾ ³⁰⁾ ³¹⁾ ³²⁾ ³³⁾ ³⁴⁾ ³⁵⁾ ³⁶⁾ ³⁷⁾ ³⁸⁾ ³⁹⁾ ⁴⁰⁾ ⁴¹⁾ ⁴²⁾ ⁴³⁾ ⁴⁴⁾ ⁴⁵⁾ ⁴⁶⁾ ⁴⁷⁾ ⁴⁸⁾ ⁴⁹⁾ ⁵⁰⁾ ⁵¹⁾ ⁵²⁾ ⁵³⁾ ⁵⁴⁾ ⁵⁵⁾ ⁵⁶⁾ ⁵⁷⁾ ⁵⁸⁾ ⁵⁹⁾ ⁶⁰⁾ ⁶¹⁾ ⁶²⁾ ⁶³⁾ ⁶⁴⁾ ⁶⁵⁾ ⁶⁶⁾ ⁶⁷⁾ ⁶⁸⁾ ⁶⁹⁾ ⁷⁰⁾ ⁷¹⁾ ⁷²⁾ ⁷³⁾ ⁷⁴⁾ ⁷⁵⁾ ⁷⁶⁾ ⁷⁷⁾ ⁷⁸⁾ ⁷⁹⁾ ⁸⁰⁾ ⁸¹⁾ ⁸²⁾ ⁸³⁾ ⁸⁴⁾ ⁸⁵⁾ ⁸⁶⁾ ⁸⁷⁾ ⁸⁸⁾ ⁸⁹⁾ ⁹⁰⁾ ⁹¹⁾ ⁹²⁾ ⁹³⁾ ⁹⁴⁾ ⁹⁵⁾ ⁹⁶⁾ ⁹⁷⁾ ⁹⁸⁾ ⁹⁹⁾ ¹⁰⁰⁾ ¹⁰¹⁾ ¹⁰²⁾ ¹⁰³⁾ ¹⁰⁴⁾ ¹⁰⁵⁾ ¹⁰⁶⁾ ¹⁰⁷⁾ ¹⁰⁸⁾ ¹⁰⁹⁾ ¹¹⁰⁾ ¹¹¹⁾ ¹¹²⁾ ¹¹³⁾ ¹¹⁴⁾ ¹¹⁵⁾ ¹¹⁶⁾ ¹¹⁷⁾ ¹¹⁸⁾ ¹¹⁹⁾ ¹²⁰⁾ ¹²¹⁾ ¹²²⁾ ¹²³⁾ ¹²⁴⁾ ¹²⁵⁾ ¹²⁶⁾ ¹²⁷⁾ ¹²⁸⁾ ¹²⁹⁾ ¹³⁰⁾ ¹³¹⁾ ¹³²⁾ ¹³³⁾ ¹³⁴⁾ ¹³⁵⁾ ¹³⁶⁾ ¹³⁷⁾ ¹³⁸⁾ ¹³⁹⁾ ¹⁴⁰⁾ ¹⁴¹⁾ ¹⁴²⁾ ¹⁴³⁾ ¹⁴⁴⁾ ¹⁴⁵⁾ ¹⁴⁶⁾ ¹⁴⁷⁾ ¹⁴⁸⁾ ¹⁴⁹⁾ ¹⁵⁰⁾ ¹⁵¹⁾ ¹⁵²⁾ ¹⁵³⁾ ¹⁵⁴⁾ ¹⁵⁵⁾ ¹⁵⁶⁾ ¹⁵⁷⁾ ¹⁵⁸⁾ ¹⁵⁹⁾ ¹⁶⁰⁾ ¹⁶¹⁾ ¹⁶²⁾ ¹⁶³⁾ ¹⁶⁴⁾ ¹⁶⁵⁾ ¹⁶⁶⁾ ¹⁶⁷⁾ ¹⁶⁸⁾ ¹⁶⁹⁾ ¹⁷⁰⁾ ¹⁷¹⁾ ¹⁷²⁾ ¹⁷³⁾ ¹⁷⁴⁾ ¹⁷⁵⁾ ¹⁷⁶⁾ ¹⁷⁷⁾ ¹⁷⁸⁾ ¹⁷⁹⁾ ¹⁸⁰⁾ ¹⁸¹⁾ ¹⁸²⁾ ¹⁸³⁾ ¹⁸⁴⁾ ¹⁸⁵⁾ ¹⁸⁶⁾ ¹⁸⁷⁾ ¹⁸⁸⁾ ¹⁸⁹⁾ ¹⁹⁰⁾ ¹⁹¹⁾ ¹⁹²⁾ ¹⁹³⁾ ¹⁹⁴⁾ ¹⁹⁵⁾ ¹⁹⁶⁾ ¹⁹⁷⁾ ¹⁹⁸⁾ ¹⁹⁹⁾ ²⁰⁰⁾ ²⁰¹⁾ ²⁰²⁾ ²⁰³⁾ ²⁰⁴⁾ ²⁰⁵⁾ ²⁰⁶⁾ ²⁰⁷⁾ ²⁰⁸⁾ ²⁰⁹⁾ ²¹⁰⁾ ²¹¹⁾ ²¹²⁾ ²¹³⁾ ²¹⁴⁾ ²¹⁵⁾ ²¹⁶⁾ ²¹⁷⁾ ²¹⁸⁾ ²¹⁹⁾ ²²⁰⁾ ²²¹⁾ ²²²⁾ ²²³⁾ ²²⁴⁾ ²²⁵⁾ ²²⁶⁾ ²²⁷⁾ ²²⁸⁾ ²²⁹⁾ ²³⁰⁾ ²³¹⁾ ²³²⁾ ²³³⁾ ²³⁴⁾ ²³⁵⁾ ²³⁶⁾ ²³⁷⁾ ²³⁸⁾ ²³⁹⁾ ²⁴⁰⁾ ²⁴¹⁾ ²⁴²⁾ ²⁴³⁾ ²⁴⁴⁾ ²⁴⁵⁾ ²⁴⁶⁾ ²⁴⁷⁾ ²⁴⁸⁾ ²⁴⁹⁾ ²⁵⁰⁾ ²⁵¹⁾ ²⁵²⁾ ²⁵³⁾ ²⁵⁴⁾ ²⁵⁵⁾ ²⁵⁶⁾ ²⁵⁷⁾ ²⁵⁸⁾ ²⁵⁹⁾ ²⁶⁰⁾ ²⁶¹⁾ ²⁶²⁾ ²⁶³⁾ ²⁶⁴⁾ ²⁶⁵⁾ ²⁶⁶⁾ ²⁶⁷⁾ ²⁶⁸⁾ ²⁶⁹⁾ ²⁷⁰⁾ ²⁷¹⁾ ²⁷²⁾ ²⁷³⁾ ²⁷⁴⁾ ²⁷⁵⁾ ²⁷⁶⁾ ²⁷⁷⁾ ²⁷⁸⁾ ²⁷⁹⁾ ²⁸⁰⁾ ²⁸¹⁾ ²⁸²⁾ ²⁸³⁾ ²⁸⁴⁾ ²⁸⁵⁾ ²⁸⁶⁾ ²⁸⁷⁾ ²⁸⁸⁾ ²⁸⁹⁾ ²⁹⁰⁾ ²⁹¹⁾ ²⁹²⁾ ²⁹³⁾ ²⁹⁴⁾ ²⁹⁵⁾ ²⁹⁶⁾ ²⁹⁷⁾ ²⁹⁸⁾ ²⁹⁹⁾ ³⁰⁰⁾ ³⁰¹⁾ ³⁰²⁾ ³⁰³⁾ ³⁰⁴⁾ ³⁰⁵⁾ ³⁰⁶⁾ ³⁰⁷⁾ ³⁰⁸⁾ ³⁰⁹⁾ ³¹⁰⁾ ³¹¹⁾ ³¹²⁾ ³¹³⁾ ³¹⁴⁾ ³¹⁵⁾ ³¹⁶⁾ ³¹⁷⁾ ³¹⁸⁾ ³¹⁹⁾ ³²⁰⁾ ³²¹⁾ ³²²⁾ ³²³⁾ ³²⁴⁾ ³²⁵⁾ ³²⁶⁾ ³²⁷⁾ ³²⁸⁾ ³²⁹⁾ ³³⁰⁾ ³³¹⁾ ³³²⁾ ³³³⁾ ³³⁴⁾ ³³⁵⁾ ³³⁶⁾ ³³⁷⁾ ³³⁸⁾ ³³⁹⁾ ³⁴⁰⁾ ³⁴¹⁾ ³⁴²⁾ ³⁴³⁾ ³⁴⁴⁾ ³⁴⁵⁾ ³⁴⁶⁾ ³⁴⁷⁾ ³⁴⁸⁾ ³⁴⁹⁾ ³⁵⁰⁾ ³⁵¹⁾ ³⁵²⁾ ³⁵³⁾ ³⁵⁴⁾ ³⁵⁵⁾ ³⁵⁶⁾ ³⁵⁷⁾ ³⁵⁸⁾ ³⁵⁹⁾ ³⁶⁰⁾ ³⁶¹⁾ ³⁶²⁾ ³⁶³⁾ ³⁶⁴⁾ ³⁶⁵⁾ ³⁶⁶⁾ ³⁶⁷⁾ ³⁶⁸⁾ ³⁶⁹⁾ ³⁷⁰⁾ ³⁷¹⁾ ³⁷²⁾ ³⁷³⁾ ³⁷⁴⁾ ³⁷⁵⁾ ³⁷⁶⁾ ³⁷⁷⁾ ³⁷⁸⁾ ³⁷⁹⁾ ³⁸⁰⁾ ³⁸¹⁾ ³⁸²⁾ ³⁸³⁾ ³⁸⁴⁾ ³⁸⁵⁾ ³⁸⁶⁾ ³⁸⁷⁾ ³⁸⁸⁾ ³⁸⁹⁾ ³⁹⁰⁾ ³⁹¹⁾ ³⁹²⁾ ³⁹³⁾ ³⁹⁴⁾ ³⁹⁵⁾ ³⁹⁶⁾ ³⁹⁷⁾ ³⁹⁸⁾ ³⁹⁹⁾ ⁴⁰⁰⁾ ⁴⁰¹⁾ ⁴⁰²⁾ ⁴⁰³⁾ ⁴⁰⁴⁾ ⁴⁰⁵⁾ ⁴⁰⁶⁾ ⁴⁰⁷⁾ ⁴⁰⁸⁾ ⁴⁰⁹⁾ ⁴¹⁰⁾ ⁴¹¹⁾ ⁴¹²⁾ ⁴¹³⁾ ⁴¹⁴⁾ ⁴¹⁵⁾ ⁴¹⁶⁾ ⁴¹⁷⁾ ⁴¹⁸⁾ ⁴¹⁹⁾ ⁴²⁰⁾ ⁴²¹⁾ ⁴²²⁾ ⁴²³⁾ ⁴²⁴⁾ ⁴²⁵⁾ ⁴²⁶⁾ ⁴²⁷⁾ ⁴²⁸⁾ ⁴²⁹⁾ ⁴³⁰⁾ ⁴³¹⁾ ⁴³²⁾ ⁴³³⁾ ⁴³⁴⁾ ⁴³⁵⁾ ⁴³⁶⁾ ⁴³⁷⁾ ⁴³⁸⁾ ⁴³⁹⁾ ⁴⁴⁰⁾ ⁴⁴¹⁾ ⁴⁴²⁾ ⁴⁴³⁾ ⁴⁴⁴⁾ ⁴⁴⁵⁾ ⁴⁴⁶⁾ ⁴⁴⁷⁾ ⁴⁴⁸⁾ ⁴⁴⁹⁾ ⁴⁵⁰⁾ ⁴⁵¹⁾ ⁴⁵²⁾ ⁴⁵³⁾ ⁴⁵⁴⁾ ⁴⁵⁵⁾ ⁴⁵⁶⁾ ⁴⁵⁷⁾ ⁴⁵⁸⁾ ⁴⁵⁹⁾ ⁴⁶⁰⁾ ⁴⁶¹⁾ ⁴⁶²⁾ ⁴⁶³⁾ ⁴⁶⁴⁾ ⁴⁶⁵⁾ ⁴⁶⁶⁾ ⁴⁶⁷⁾ ⁴⁶⁸⁾ ⁴⁶⁹⁾ ⁴⁷⁰⁾ ⁴⁷¹⁾ ⁴⁷²⁾ ⁴⁷³⁾ ⁴⁷⁴⁾ ⁴⁷⁵⁾ ⁴⁷⁶⁾ ⁴⁷⁷⁾ ⁴⁷⁸⁾ ⁴⁷⁹⁾ ⁴⁸⁰⁾ ⁴⁸¹⁾ ⁴⁸²⁾ ⁴⁸³⁾ ⁴⁸⁴⁾ ⁴⁸⁵⁾ ⁴⁸⁶⁾ ⁴⁸⁷⁾ ⁴⁸⁸⁾ ⁴⁸⁹⁾ ⁴⁹⁰⁾ ⁴⁹¹⁾ ⁴⁹²⁾ ⁴⁹³⁾ ⁴⁹⁴⁾ ⁴⁹⁵⁾ ⁴⁹⁶⁾ ⁴⁹⁷⁾ ⁴⁹⁸⁾ ⁴⁹⁹⁾ ⁵⁰⁰⁾ ⁵⁰¹⁾ ⁵⁰²⁾ ⁵⁰³⁾ ⁵⁰⁴⁾ ⁵⁰⁵⁾ ⁵⁰⁶⁾ ⁵⁰⁷⁾ ⁵⁰⁸⁾ ⁵⁰⁹⁾ ⁵¹⁰⁾ ⁵¹¹⁾ ⁵¹²⁾ ⁵¹³⁾ ⁵¹⁴⁾ ⁵¹⁵⁾ ⁵¹⁶⁾ ⁵¹⁷⁾ ⁵¹⁸⁾ ⁵¹⁹⁾ ⁵²⁰⁾ ⁵²¹⁾ ⁵²²⁾ ⁵²³⁾ ⁵²⁴⁾ ⁵²⁵⁾ ⁵²⁶⁾ ⁵²⁷⁾ ⁵²⁸⁾ ⁵²⁹⁾ ⁵³⁰⁾ ⁵³¹⁾ ⁵³²⁾ ⁵³³⁾ ⁵³⁴⁾ ⁵³⁵⁾ ⁵³⁶⁾ ⁵³⁷⁾ ⁵³⁸⁾ ⁵³⁹⁾ ⁵⁴⁰⁾ ⁵⁴¹⁾ ⁵⁴²⁾ ⁵⁴³⁾ ⁵⁴⁴⁾ ⁵⁴⁵⁾ ⁵⁴⁶⁾ ⁵⁴⁷⁾ ⁵⁴⁸⁾ ⁵⁴⁹⁾ ⁵⁵⁰⁾ ⁵⁵¹⁾ ⁵⁵²⁾ ⁵⁵³⁾ ⁵⁵⁴⁾ ⁵⁵⁵⁾ ⁵⁵⁶⁾ ⁵⁵⁷⁾ ⁵⁵⁸⁾ ⁵⁵⁹⁾ ⁵⁶⁰⁾ ⁵⁶¹⁾ ⁵⁶²⁾ ⁵⁶³⁾ ⁵⁶⁴⁾ ⁵⁶⁵⁾ ⁵⁶⁶⁾ ⁵⁶⁷⁾ ⁵⁶⁸⁾ ⁵⁶⁹⁾ ⁵⁷⁰⁾ ⁵⁷¹⁾ ⁵⁷²⁾ ⁵⁷³⁾ ⁵⁷⁴⁾ ⁵⁷⁵⁾ ⁵⁷⁶⁾ ⁵⁷⁷⁾ ⁵⁷⁸⁾ ⁵⁷⁹⁾ ⁵⁸⁰⁾ ⁵⁸¹⁾ ⁵⁸²⁾ ⁵⁸³⁾ ⁵⁸⁴⁾ ⁵⁸⁵⁾ ⁵⁸⁶⁾ ⁵⁸⁷⁾ ⁵⁸⁸⁾ ⁵⁸⁹⁾ ⁵⁹⁰⁾ ⁵⁹¹⁾ ⁵⁹²⁾ ⁵⁹³⁾ ⁵⁹⁴⁾ ⁵⁹⁵⁾ ⁵⁹⁶⁾ ⁵⁹⁷⁾ ⁵⁹⁸⁾ ⁵⁹⁹⁾ ⁶⁰⁰⁾ ⁶⁰¹⁾ ⁶⁰²⁾ ⁶⁰³⁾ ⁶⁰⁴⁾ ⁶⁰⁵⁾ ⁶⁰⁶⁾ ⁶⁰⁷⁾ ⁶⁰⁸⁾ ⁶⁰⁹⁾ ⁶¹⁰⁾ ⁶¹¹⁾ ⁶¹²⁾ ⁶¹³⁾ ⁶¹⁴⁾ ⁶¹⁵⁾ ⁶¹⁶⁾ ⁶¹⁷⁾ ⁶¹⁸⁾ ⁶¹⁹⁾ ⁶²⁰⁾ ⁶²¹⁾ ⁶²²⁾ ⁶²³⁾ ⁶²⁴⁾ ⁶²⁵⁾ ⁶²⁶⁾ ⁶²⁷⁾ ⁶²⁸⁾ ⁶²⁹⁾ ⁶³⁰⁾ ⁶³¹⁾ ⁶³²⁾ ⁶³³⁾ ⁶³⁴⁾ ⁶³⁵⁾ ⁶³⁶⁾ ⁶³⁷⁾ ⁶³⁸⁾ ⁶³⁹⁾ ⁶⁴⁰⁾ ⁶⁴¹⁾ ⁶⁴²⁾ ⁶⁴³⁾ ⁶⁴⁴⁾ ⁶⁴⁵⁾ ⁶⁴⁶⁾ ⁶⁴⁷⁾ ⁶⁴⁸⁾ ⁶⁴⁹⁾ ⁶⁵⁰⁾ ⁶⁵¹⁾ ⁶⁵²⁾ ⁶⁵³⁾ ⁶⁵⁴⁾ ⁶⁵⁵⁾ ⁶⁵⁶⁾ ⁶⁵⁷⁾ ⁶⁵⁸⁾ ⁶⁵⁹⁾ ⁶⁶⁰⁾ ⁶⁶¹⁾ ⁶⁶²⁾ ⁶⁶³⁾ ⁶⁶⁴⁾ ⁶⁶⁵⁾ ⁶⁶⁶⁾ ⁶⁶⁷⁾ ⁶⁶⁸⁾ ⁶⁶⁹⁾ ⁶⁷⁰⁾ ⁶⁷¹⁾ ⁶⁷²⁾ ⁶⁷³⁾ ⁶⁷⁴⁾ ⁶⁷⁵⁾ ⁶⁷⁶⁾ ⁶⁷⁷⁾ ⁶⁷⁸⁾ ⁶⁷⁹⁾ ⁶⁸⁰⁾ ⁶⁸¹⁾ ⁶⁸²⁾ ⁶⁸³⁾ ⁶⁸⁴⁾ ⁶⁸⁵⁾ ⁶⁸⁶⁾ ⁶⁸⁷⁾ ⁶⁸⁸⁾ ⁶⁸⁹⁾ ⁶⁹⁰⁾ ⁶⁹¹⁾ ⁶⁹²⁾ ⁶⁹³⁾ ⁶⁹⁴⁾ ⁶⁹⁵⁾ ⁶⁹⁶⁾ ⁶⁹⁷⁾ ⁶⁹⁸⁾ ⁶⁹⁹⁾ ⁷⁰⁰⁾ ⁷⁰¹⁾ ⁷⁰²⁾ ⁷⁰³⁾ ⁷⁰⁴⁾ ⁷⁰⁵⁾ ⁷⁰⁶⁾ ⁷⁰⁷⁾ ⁷⁰⁸⁾ ⁷⁰⁹⁾ ⁷¹⁰⁾ ⁷¹¹⁾ ⁷¹²⁾ ⁷¹³⁾ ⁷¹⁴⁾ ⁷¹⁵⁾ ⁷¹⁶⁾ ⁷¹⁷⁾ ⁷¹⁸⁾ ⁷¹⁹⁾ ⁷²⁰⁾ ⁷²¹⁾ ⁷²²⁾ ⁷²³⁾ ⁷²⁴⁾ ⁷²⁵⁾ ⁷²⁶⁾ ⁷²⁷⁾ ⁷²⁸⁾ ⁷²⁹⁾ ⁷³⁰⁾ ⁷³¹⁾ ⁷³²⁾ ⁷³³⁾ ⁷³⁴⁾ ⁷³⁵⁾ ⁷³⁶⁾ ⁷³⁷⁾ ⁷³⁸⁾ ⁷³⁹⁾ ⁷⁴⁰⁾ ⁷⁴¹⁾ ⁷⁴²⁾ ⁷⁴³⁾ ⁷⁴⁴⁾ ⁷⁴⁵⁾ ⁷⁴⁶⁾ ⁷⁴⁷⁾ ⁷⁴⁸⁾ ⁷⁴⁹⁾ ⁷⁵⁰⁾ ⁷⁵¹⁾ ⁷⁵²⁾ ⁷⁵³⁾ ⁷⁵⁴⁾ ⁷⁵⁵⁾ ⁷⁵⁶⁾ ⁷⁵⁷⁾ ⁷⁵⁸⁾ ⁷⁵⁹⁾ ⁷⁶⁰⁾ ⁷⁶¹⁾ ⁷⁶²⁾ ⁷⁶³⁾ ⁷⁶⁴⁾ ⁷⁶⁵⁾ ⁷⁶⁶⁾ ⁷⁶⁷⁾ ⁷⁶⁸⁾ ⁷⁶⁹⁾ ⁷⁷⁰⁾ ⁷⁷¹⁾ ⁷⁷²⁾ ⁷⁷³⁾ ⁷⁷⁴⁾ ⁷⁷⁵⁾ ⁷⁷⁶⁾ ⁷⁷⁷⁾ ⁷⁷⁸⁾ ⁷⁷⁹⁾ ⁷⁸⁰⁾ ⁷⁸¹⁾ ⁷⁸²⁾ ⁷⁸³⁾ ⁷⁸⁴⁾ ⁷⁸⁵⁾ ⁷⁸⁶⁾ ⁷⁸⁷⁾ ⁷⁸⁸⁾ ⁷⁸⁹⁾ ⁷⁹⁰⁾ ⁷⁹¹⁾ ⁷⁹²⁾ ⁷⁹³⁾ ⁷⁹⁴⁾ ⁷⁹⁵⁾ ⁷⁹⁶⁾ ⁷⁹⁷⁾ ⁷⁹⁸⁾ ⁷⁹⁹⁾ ⁸⁰⁰⁾ ⁸⁰¹⁾ ⁸⁰²⁾ ⁸⁰³⁾ ⁸⁰⁴⁾ ⁸⁰⁵⁾ ⁸⁰⁶⁾ ⁸⁰⁷⁾ ⁸⁰⁸⁾ ⁸⁰⁹⁾ ⁸¹⁰⁾ ⁸¹¹⁾ ⁸¹²⁾ ⁸¹³⁾ ⁸¹⁴⁾ ⁸¹⁵⁾ ⁸¹⁶⁾ ⁸¹⁷⁾ ⁸¹⁸⁾ ⁸¹⁹⁾ ⁸²⁰⁾ ⁸²¹⁾ ⁸²²⁾ ⁸²³⁾ ⁸²⁴⁾ ⁸²⁵⁾ ⁸²⁶⁾ ⁸²⁷⁾ ⁸²⁸⁾ ⁸²⁹⁾ ⁸³⁰⁾ ⁸³¹⁾ ⁸³²⁾ ⁸³³⁾ ⁸³⁴⁾ ⁸³⁵⁾ ⁸³⁶⁾ ⁸³⁷⁾ ⁸³⁸⁾ ⁸³⁹⁾ ⁸⁴⁰⁾ ⁸⁴¹⁾ ⁸⁴²⁾ ⁸⁴³⁾ ⁸⁴⁴⁾ ⁸⁴⁵⁾ ⁸⁴⁶⁾ ⁸⁴⁷⁾ ⁸⁴⁸⁾ ⁸⁴⁹⁾ ⁸⁵⁰⁾ ⁸⁵¹⁾ ⁸⁵²⁾ ⁸⁵³⁾ ⁸⁵⁴⁾ ⁸⁵⁵⁾ ⁸⁵⁶⁾ ⁸⁵⁷⁾ ⁸⁵⁸⁾ ⁸⁵⁹⁾ ⁸⁶⁰⁾ ⁸⁶¹⁾ ⁸⁶²⁾ ⁸⁶³⁾ ⁸⁶⁴⁾ ⁸⁶⁵⁾ ⁸⁶⁶⁾ ⁸⁶⁷⁾ ⁸⁶⁸⁾ ⁸⁶⁹⁾ ⁸⁷⁰⁾ ⁸⁷¹⁾ ⁸⁷²⁾ ⁸⁷³⁾ ⁸⁷⁴⁾ ⁸⁷⁵⁾ ⁸⁷⁶⁾ ⁸⁷⁷⁾ ⁸⁷⁸⁾ ⁸⁷⁹⁾ ⁸⁸⁰⁾ ⁸⁸¹⁾ ⁸⁸²⁾ ⁸⁸³⁾ ⁸⁸⁴⁾ ⁸⁸⁵⁾ ⁸⁸⁶⁾ ⁸⁸⁷⁾ ⁸⁸⁸⁾ ⁸⁸⁹⁾ ⁸⁹⁰⁾ ⁸⁹¹⁾ ⁸⁹²⁾ ⁸⁹³⁾ ⁸⁹⁴⁾ ⁸⁹⁵⁾ ⁸⁹⁶⁾ ⁸⁹⁷⁾ ⁸⁹⁸⁾ ⁸⁹⁹⁾ ⁹⁰⁰⁾ ⁹⁰¹⁾ ⁹⁰²⁾ ⁹⁰³⁾ ⁹⁰⁴⁾ ⁹⁰⁵⁾ ⁹⁰⁶⁾ ⁹⁰⁷⁾ ⁹⁰⁸⁾ ⁹⁰⁹⁾ ⁹¹⁰⁾ ⁹¹¹⁾ ⁹¹²⁾ ⁹¹³⁾ ⁹¹⁴⁾ ⁹¹⁵⁾ ⁹¹⁶⁾ ⁹¹⁷⁾ ⁹¹⁸⁾ ⁹¹⁹⁾ ⁹²⁰⁾ ⁹²¹⁾ ⁹²²⁾ ⁹²³⁾ ⁹²⁴⁾ ⁹²⁵⁾ ⁹²⁶⁾ ⁹²⁷⁾ ⁹²⁸⁾ ⁹²⁹⁾ ⁹³⁰⁾ ⁹³¹⁾ ⁹³²⁾ ⁹³³⁾ ⁹³⁴⁾ ⁹³⁵⁾ ⁹³⁶⁾ ⁹³⁷⁾ ⁹³⁸⁾ ⁹³⁹⁾ ⁹⁴⁰⁾ ⁹⁴¹⁾ ⁹⁴²⁾ ⁹⁴³⁾ ⁹⁴⁴⁾ ⁹⁴⁵⁾ ⁹⁴⁶⁾ ⁹⁴⁷⁾ ⁹⁴⁸⁾ ⁹⁴⁹⁾ ⁹⁵⁰⁾ ⁹⁵¹⁾ ⁹⁵²⁾ ⁹⁵³⁾ ⁹⁵⁴⁾ ⁹⁵⁵⁾ ⁹⁵⁶⁾ ⁹⁵⁷⁾ ⁹⁵⁸⁾ ⁹⁵⁹⁾ ⁹⁶⁰⁾ ⁹⁶¹⁾ ⁹⁶²⁾ ⁹⁶³⁾ ⁹⁶⁴⁾ ⁹⁶⁵⁾ ⁹⁶⁶⁾ ⁹⁶⁷⁾ ⁹⁶⁸⁾ ⁹⁶⁹⁾ ⁹⁷⁰⁾ ⁹⁷¹⁾ ⁹⁷²⁾ ⁹⁷³⁾ ⁹⁷⁴⁾ ⁹⁷⁵⁾ ⁹⁷⁶⁾ ⁹⁷⁷⁾ ⁹⁷⁸⁾ ⁹⁷⁹⁾ ⁹⁸⁰⁾ ⁹⁸¹⁾ ⁹⁸²⁾ ⁹⁸³⁾ ⁹⁸⁴⁾ ⁹⁸⁵⁾ ⁹⁸⁶⁾ ⁹⁸⁷⁾ ⁹⁸⁸⁾ ⁹⁸⁹⁾ ⁹⁹⁰⁾ ⁹⁹¹⁾ ⁹⁹²⁾ ⁹⁹³⁾ ⁹⁹⁴⁾ ⁹⁹⁵⁾ ⁹⁹⁶⁾ ⁹⁹⁷⁾ ⁹⁹⁸⁾ ⁹⁹⁹⁾ ¹⁰⁰⁰⁾ ¹⁰⁰¹⁾ ¹⁰⁰²⁾ ¹⁰⁰³⁾ ¹⁰⁰⁴⁾ ¹⁰⁰⁵⁾ ¹⁰⁰⁶⁾ ¹⁰⁰⁷⁾ ¹⁰⁰⁸⁾ ¹⁰⁰⁹⁾ ¹⁰¹⁰⁾ ¹⁰¹¹⁾ ¹⁰¹²⁾ ¹⁰¹³⁾ ¹⁰¹⁴⁾ ¹⁰¹⁵⁾ ¹⁰¹⁶⁾ ¹⁰¹⁷⁾ ¹⁰¹⁸⁾ ¹⁰¹⁹⁾ ¹⁰²⁰⁾ ¹⁰²¹⁾ ¹⁰²²⁾ ¹⁰²³⁾ ¹⁰²⁴⁾ ¹⁰²⁵⁾ ¹⁰²⁶⁾ ¹⁰²⁷⁾ ¹⁰²⁸⁾ ¹⁰²⁹⁾ ¹⁰³⁰⁾ ¹⁰³¹⁾ ¹⁰³²⁾ ¹⁰³³⁾ ¹⁰³⁴⁾ ¹⁰³⁵⁾ ¹⁰³⁶⁾ ¹⁰³⁷⁾ ¹⁰³⁸⁾ ¹⁰³⁹⁾ ¹⁰⁴⁰⁾ ¹⁰⁴¹⁾ ¹⁰⁴²⁾ ¹⁰⁴³⁾ ¹⁰⁴⁴⁾ ¹⁰⁴⁵⁾ ¹⁰⁴⁶⁾ ¹⁰⁴⁷⁾ ¹⁰⁴⁸⁾ ¹⁰⁴⁹⁾ ¹⁰⁵⁰⁾ ¹⁰⁵¹⁾ ¹⁰⁵²⁾ ¹⁰⁵³⁾ ¹⁰⁵⁴⁾ ¹⁰⁵⁵⁾ ¹⁰⁵⁶⁾ ¹⁰⁵⁷⁾ ¹⁰⁵⁸⁾ ¹⁰⁵⁹⁾ ¹⁰⁶⁰⁾ ¹⁰⁶¹⁾ ¹⁰⁶²⁾ ¹⁰⁶³⁾ ¹⁰⁶⁴⁾ ¹⁰⁶⁵⁾ ¹⁰⁶⁶⁾ ¹⁰⁶⁷⁾ ¹⁰⁶⁸⁾ ¹⁰⁶⁹⁾ ¹⁰⁷⁰⁾ ¹⁰⁷¹⁾ ¹⁰⁷²⁾ ¹⁰⁷³⁾ ¹⁰⁷⁴⁾ ¹⁰⁷⁵⁾ ¹⁰⁷⁶⁾ ¹⁰⁷⁷⁾ ¹⁰⁷⁸⁾ ¹⁰⁷⁹⁾ ¹⁰⁸⁰⁾ ¹⁰⁸¹⁾ ¹⁰⁸²⁾ ¹⁰⁸³⁾ ¹⁰⁸⁴⁾ ¹⁰⁸⁵⁾ ¹⁰⁸⁶⁾ ¹⁰⁸⁷⁾ ¹⁰⁸⁸⁾ ¹⁰⁸⁹⁾ ¹⁰⁹⁰⁾ ¹⁰⁹¹⁾ ¹⁰⁹²⁾ ¹⁰⁹³⁾ ¹⁰⁹⁴⁾ ¹⁰⁹⁵⁾ ¹⁰⁹⁶⁾ ¹⁰⁹⁷⁾ ¹⁰⁹⁸⁾ ¹⁰⁹⁹⁾ ¹¹⁰⁰⁾ ¹¹⁰¹⁾ ¹¹⁰²⁾ ¹¹⁰³⁾ ¹¹⁰⁴⁾ ¹¹⁰⁵⁾ ¹¹⁰⁶⁾ ¹¹⁰⁷⁾ ¹¹⁰⁸⁾ ¹¹⁰⁹⁾ ¹¹¹⁰⁾ ¹¹¹¹⁾ ¹¹¹²⁾ ¹¹¹³⁾ ¹¹¹⁴⁾ ¹¹¹⁵⁾ ¹¹¹⁶⁾ ¹¹¹⁷⁾ ¹¹¹⁸⁾ ¹¹¹⁹⁾ ¹¹²⁰⁾ ¹¹²¹⁾ ¹¹²²⁾ ¹¹²³⁾ ¹¹²⁴⁾ ¹¹²⁵⁾ ¹¹²⁶⁾ ¹¹²⁷⁾ ¹¹²⁸⁾ ¹¹²⁹⁾ ¹¹³⁰⁾ ¹¹³¹⁾ ¹¹³²⁾ ¹¹³³⁾ ¹¹³⁴⁾ ¹¹³⁵⁾ ¹¹³⁶⁾ ¹¹³⁷⁾ ¹¹³⁸⁾ ¹¹³⁹⁾ ¹¹⁴⁰⁾ ¹¹⁴¹⁾ ¹¹⁴²⁾ ¹¹⁴³⁾ ¹¹⁴⁴⁾ ¹¹⁴⁵⁾ ¹¹⁴⁶⁾ ¹¹⁴⁷⁾ ¹¹⁴⁸⁾ ¹¹⁴⁹⁾ ¹¹⁵⁰⁾ ¹¹⁵¹⁾ ¹¹⁵²⁾ ¹¹⁵³⁾ ¹¹⁵⁴⁾ ¹¹⁵⁵⁾ ¹¹⁵⁶⁾ ¹¹⁵⁷⁾ ¹¹⁵⁸⁾ ¹¹⁵⁹⁾ ¹¹⁶⁰⁾ ¹¹⁶¹⁾ ¹¹⁶²⁾ ¹¹⁶³⁾ ¹¹⁶⁴⁾ ¹¹⁶⁵⁾ ¹¹⁶⁶⁾ ¹¹⁶⁷⁾ ¹¹⁶⁸⁾ ¹¹⁶⁹⁾ ¹¹⁷⁰⁾ ¹¹⁷¹⁾ ¹¹⁷²⁾ ¹¹⁷³⁾ ¹¹⁷⁴⁾ ¹¹⁷⁵⁾ ¹¹⁷⁶⁾ ¹¹⁷⁷⁾ ¹¹⁷⁸⁾ ¹¹⁷⁹⁾ ¹¹⁸⁰⁾ ¹¹⁸¹⁾ ¹¹⁸²⁾ ¹¹⁸³⁾ ¹¹⁸⁴⁾ ¹¹⁸⁵⁾ ¹¹⁸⁶⁾ ¹¹⁸⁷⁾ ¹¹⁸⁸⁾ ¹¹⁸⁹⁾ ¹¹⁹⁰⁾ ¹¹⁹¹⁾ ¹¹⁹²⁾ ¹¹⁹³⁾ ¹¹⁹⁴⁾ ¹¹⁹⁵⁾ ¹¹⁹⁶⁾ ¹¹⁹⁷⁾ ¹¹⁹⁸⁾ ¹¹⁹⁹⁾ ¹²⁰⁰⁾ ¹²⁰¹⁾ ¹²⁰²⁾ ¹²⁰³⁾ ¹²⁰⁴⁾ ¹²⁰⁵⁾ ¹²⁰⁶⁾ ¹²⁰⁷⁾ ¹²⁰⁸⁾ ¹²⁰⁹⁾ ¹²¹⁰⁾ ¹²¹¹⁾ ¹²¹²⁾ ¹²¹³⁾ ¹²¹⁴⁾ ¹²¹⁵⁾ ¹²¹⁶⁾ ¹²¹⁷⁾ ¹²¹⁸⁾ ¹²¹⁹⁾ ¹²²⁰⁾ ¹²²¹⁾ ¹²²²⁾ ¹²²³⁾ ¹²²⁴⁾ ¹²²⁵⁾ ¹²²⁶⁾ ¹²²⁷⁾ ¹²²⁸⁾ ¹²²⁹⁾ ¹²³⁰⁾ ¹²³¹⁾ ¹²³²⁾ ¹²³³⁾ ¹²³⁴⁾ ¹²³⁵⁾ ¹²³⁶⁾ ¹²³⁷⁾ ¹²³⁸⁾ ¹²³⁹⁾ ¹²⁴⁰⁾ ¹²⁴¹⁾ ¹²⁴²⁾ ¹²⁴³⁾ ¹²⁴⁴⁾ ¹²⁴⁵⁾ ¹²⁴⁶⁾ ¹²⁴⁷⁾ ¹²⁴⁸⁾ ¹²

cešu saiti starp literatūru un pašas sabiedrības centieniem. Apkaisnotā, 296.
jus iegūmus kāri egiā sabiedrība; viņi attīstas un izplatās tānī ar nepārastu
ātrumu, ceņem visu izglītolu launū prātus. Mz apkaisnotajā grāmatu atsau,
cas sabiedrība, grāmata ceklūst slimā vektā, pastiprina rugšanu, kas savu
kart īgšauc jaunus traktatus, īgceļ jaunus paskaidroļajus rakstus.

Brīvprātīgo macības izlejas pa visu izglītolu sabiedrību, viņu grāmatās
ceļasijas no maza lēdz ceela visi, kas lasija grāmatas un intresejas par li-
teratūru; gar tām strēdejas, spreeda un veeņojas visās salonās, kafēinīcās
un skolās. Literatura kļuva par bistamu spēku, literatē stajas visas sa-
biedrības preeekšgalā. Rugšana arveenu paleelinājas un beidzas pedīgi ar
revoluciju.

Paskatisimees, kādi apstākļi pašā tā laika franču sabiedrībā veicināja
apkaismošanas literatūras attīstību un izplatīšanos, uz kādeem sabiedrības
centēncem tā bija par abbildi un paskaidrojumu...

Ir zināms, ka vidus laiku valsts sakrita trījās karlās: garidzniecībā,
muižniecībā un rotūrā (roture), t. i. pilsonīs un zemniecīs (roturiers).
Pedejā karta, roture, citādi saukta par trešo kartu (tiers-état), bija pret-
statā pirmajām divām, atrodas subordinētā stāvoklī, nebaudīdama ne
juridiskas privileģijas, ne budama godājamā sabiedriskā lomā, kas pee-
krita garidzniecībai un muižniecībai. Muižniecība pee viduslaiku sabiedri-
bas iegūncem kalpoja valstij ar savām asinīm, garidzniecība ar savām
lūgšanām, rotūra ar savu mantu. Mz trešo kartu guleja viss valsts klau-
sību smagums, viņa nece visu mōdoku nastu.

Kādas bija šo trīs karlu savstarpējas attēcības XVII. gadsimtonī, tas
vislabākī redzams no strēdēm, kas īgceļas pa pedejo ģeneral-statu laiku
1614. gadā. Īgceļušās nesaprašānās gadījumā de Mems, trešās kartas orators,
sacīja sekošo. Trīs kartas lēdzīgas trim brāļcem, veeņas mātes, Francijas
berneem; garidzniecība - vecākais brālis, muižniecība - otrs brālis, trešā
īgšira - jaunākais. Trešā karta atģist, ka muižniecība stāv augstākū par
vīnu uz hierarchijas pakapes, bet muižniecībai tapat ja-atģist, ka trešā
karta ir vīnas brālis, vīnai nebus šo turēt par neko, šo mīcināt, daudģ-
kart noteek ģimēnēs, ka vecākais brālis īgposta sava tēva namu, bet jau-
nākais no jauna to īgceļ. —

Mz šo pilsoņu runatāja uzskatu abbildeja privileģētās kartas ar īgu-
nu un rugtām gaudām. Barons Senesē, muižnieku vordā teica ģeminām:
"Trešā karta sastāv no pilsoņcem un zemniecēcem. Zemniecēci gandrūz visi
padoli augstākās kartas varai un juridīcīcijai; pilsoņi, ceer mazpil-
soņi, tīrgoni, amatnieeki un ceerēdņi. Mz šee laudis ūģēvīstas ar mums
lēdzīnātēes ēs kaunos, Kungē, atkartot tos īģtīcēncus, ar kurēem vīni

297. mūs ne sen kā dzīvi apvainojoja. Vini saucas par mūsu jaunatneci
 leem. Kadā zemā stāvokli mūs novesti, ja šoem vardeem taisnība. Vaj tas
 nopelni, kopš nozināmēem laikiem izdariti no muižnecības, dzimtas
 da veltas un tituli vareja muižnecību pazeminat līdz brālīgām atli-
 cībām ar prasteem laudim? Dodeet, Kungs, mums taisnību, atgādinet
 viņeem viņu peonākumu. Muižnecēki atkartoja pēc sava runatāja: mēs
 negribam, ka kurpnecek un tupelnecek deli mūs sauc par brāleem. Mēs
 mums un viņeem ir tada pat stāpība, kada stāp kungeem un salaimem.
 Rau kā runāja XVIII. gadsimtena sākumā, 1614. g. Loli leni trešā karta mēs
 nā to laiku par savām toosībām, padewīgi tā ludz sev preclaišanos, bet
 privileģētās kartas negrib ne dzirdet no kautkadas preclaišanās. Tās
 taisni apzīmē sevi par kungeem, ceraudzidami trešās kartas laudis
 savus kalpus.

Vairak kā 150 gadus pēc tam, XVIII. gadsimtena otrajā pusē, 1788. g.
 ignāca Liesa līdzīgi prokonim draudošā brošūra. Par privileģijām.
 Beigās autors pēveda barona Senesi runu, pēvecerodams tai slavenu
 citatu iz Tita Livija: „vaj jūs sajūtat, kadā nicinašnā jūs līdz šim
 dzivojat? Ja butu iespējams, vini atņemtu jums daļu no saules gai-
 mas. Vini jau igumā, ka jūs elpojat, ka jūs runajat, ka jums ir cil-
 veru gimis.“ Pēc šoem pusotra simta gadu pārmainījees tonis. 1789. g.
 tas pats autors izlaida savu slavenu pamfletu zem nosaukuma: „Kas
 ir trešā karta?“ Kā atbilde uz tam skaneja: trešā karta ir viss, ta ir
 visa franču nacija. Rau kā tagad pārvertes tonis un trešās kartas
 apzina: no jaunā ^{brāla} par kadu viņa sevi tureja agrak, ta izvertuses
 par visu naciju, sakopojuses, saslejušes, apķordama, cenēdama savas
 nozīmes apzina un visu masu, draudedama prasija sev jaunu juridisk-
 ku stāvokli.

XVIII. gadsimtenis ir trešās kartas pastiprinātas augšanas laikmets
 nams, — ne visas kartas, bet tās augdeju slāņu. Trešā karta apņēma vi-
 sus neprivileģētos cēdzivotajus, tā pilsonus, kā arī zemnecekus. Bet tam
 bija daudz apakšnodalū, izšķirjamu caur nodarbošanās veidu un, galve-
 nām kartām, caur pilsonu bagatības pakapi. Augdejais slānis, kurš
 gadsimtenā arveemu vairak un vairak nāk pēc apzinas par savu valsts
 nozīmi, sastāveja no vairak vaj mazak iztikušās buržoazijas, viszem-
 kee slāni iztaisija le peuple (tautu). Lūk šī vairak vaj mazak nodrošinā-
 tā buržoazija arī pārvalda XVIII. gadsimtena vesturei, pakapeniski eckarot
 ma sev pārvaldošu nozīmi sabiedrībā. Tareprociņi uzmanība divi leclāni
 faktēem XVIII. gadsimtena buržoazijas vesturei: 1) viņas ekonomiska spēka

allistibai un 2) tās sekumem garīgā, izglītības ziņā.

Buržoazijas bagātība pieauga lēdy ar līdzniecības un manu faktūras allistību. Tai mērā kā līdzniecības atteccības pieņemta arveņu plašākus un plašākus apmērus, tai mērā, kā papildinājas rūpniecība un fabricācijas tehnika, nostiprinās tās kartas nozīme, kuras rokās saņemojas visi uzņēmumi. Zemkopība gaudēja sabiedriskā ekonomijā preekšrocīgo nozīmi. Lēme beidzas but par tautas bagātības galveno avotu un feodālo-zemes īpašnieku kartā pamazīt tapa lēdzīga un aptumšota no rūpnieku kapitalistu kartas. It īpaši pēc Kolbera¹⁾, kušs kreit, ni sargāja rūpniecības intreses un saudēja līdzniecību, kustamais īpašums iegūst leclisku nozīmi un buržoazijas bagātība^{aug un} eet milzu soļiem uz preekšu. Tā tad krišā šķīva kļuva bagata caur rūpniecību. Līdzniecības labumi un cenākumi pārcelinājas. Tagad mēs atrodam visaugstākajā kartā mazāk bagātības, nekā agrāk, bet videjā- vairāk un šis pats apstāklis pamazinaja starpību starp laudim. Kapitāls kļūst par speku.

Lēdy ar tam buržoazija sekraj zinības un gara allistību. Muižniecība jau sen palaida zinātni un raustniecību. Pat XVII. gadsimtenī mēs sastopam augstmaņus, kā p. p. Monlūku, kušs jūsmoja par tam, ka pavisam nebūtu grāmatu, ka pasaulē dzīvotu kuengi muižnieki veen un nodarbošos ar kaša darbeem. Buržoaziju ilgi noturēja melnā mēšā, tai bija jāmacas, zinātne bija tai no sākuma maiže un līdzeklis tik pēc eēdzīvošanās, tad viņa tapa par ceradumu un patīkamu nodarbošānos. Tadā kartā videjā šķīvū (tiers état) zinības pastāvīgi vairojas un buržoazija kļuva par izglītības neseju. 1789. g. bij acimrēdžams, ka deputātiem neprececīamās zinības vareja atrast videjā kartā un šīs zinības trūka jo leclam vairumam privileģēto slazūs. Kopectnus, loctpratejus ministrus vareja atrast tik videjā kartā. Pedigi nemsim literatus, apgaismotājus, filozofus. Kas viņi tad? - Voltērs, visa gadsimtena zvaizne, it notara dēls, Ruso - pulkstentaisitāja dēls, Didrō sika provinciala amatnieka dēls, Dalambers - bezvecaku cilvēks, bastards, Helvecius - aosta dēls, Lametri, Koni, Tūrgo, Nekker, Romaršē - visi roturiers, dēžreiz sekļust viņu skaitā voredun vardi, kā Monteskiē, un reti vecu aristokrātu ģimenes. -

Tadā kartā redzam, ka pa XVIII. gadsimtenī no veenas puses ekonomis, kais speks pārcel buržoazijas rokās, no otras puses ta pate buržoazija ir la, kurai ir zinātne un izglītība. Viņa kļūst par visas sabiedrības ro, volu un viņas valstisko nozīmi atgūst pat paši pretneki. Bez šīs uzņē.

1) Colbert's bija finansu ģenerālkontroloris un dzīvoja no 1619-1689. g.

300.
vastas

no spīti tās ekonomiskai nozīmei, vece feodālā ekonomiskā pirmās valsts hierarhijā, dzīvo uz valsts rēķinuma, nospeš caur savām preekskrocībām un tesībām zemaso šķiru... Un gan aristokrāti, ja i gan garīdzniecībai, bija savas teesas, tām bija sevišķi likumi peelikumi, bet buržuāzija juridiski kurpināja jo projām palika kalpu stāvokli, ko tā sajuta jo sapīgāki, jo vairāk ta apzināja sa-
vu garīgo pārakumu un savus ekonomiskos spēkus.

Bet tam preveenojās vel cits apstāklis. Buržuāzija ceļa lielīgā ziņā, kai ta ne panesama augstako kartu niecinošā augstprātīgā attecība ^{isturēšanās} pret viņu. Pā visu XVIII. gadsimteni mēs atrodam daudz sa-
duomsju starp šīm abām sabiedrības šķirām. Šis moraliskais kartas stāvoklis ne magumu veicināja revoluciju un Rivarols, veens no laika beidzēm un visas XVIII. gadsimtena beigu vetrainās vestu-
res aculeecineceem, tāsa sekošu nozīmīgu peezīmi: „Kas to butu
domājis? Ne nodokli, ne patvarīgo aresti, ne visas citas velligas varas
valkašanās, ne spaidi no intendantu puses, ne kaitīgās novilcināšanas
caur teesām“ sapīgtoja taulu tādā mērā, kā aristokrātiskais aizspree-
dums, pret kaču viņa izrādīja vislelāko naidu un ignomu. Buržuāzi-
ja, literāti, finansisti, visi tae, kas bija pilni skandības pret muiž-
niecību, sacēla pret šo zīmās pilsatnesku un lauksmeceku šķiras.

Francū apgaismības literatūras uzgaidesāna.

Monteskje (1689-1755.)

Francū literatūras jaunā perioda sākuma eserozams parādījums
bija Monteskje. Viņa mūšs nav bagāts ar epizodām: tas noteceja starp
nodarbošanos ar zinātniskiem jautajumiem bez oriģinālām sadursmēm,
bez leela brokšņa un knadu. Charles Louis de Sécondat Baron de la Brède
de Montesquieu peezīma ģimenes pilī Bredē pee Bordo 18. janvārī
1689. g. tā tad sintu gadu pirms revolucijas; auga un izglitojās Spree-
diktajā (Oratoriens) kongregacijā Lūljē (Jully), ceštāja 1714. g. par
padomneeku Bordo's parlamentā, 1715. g. aprecejas, 1716. g. venēma
prezidenta veetu, sāndams sauctees Monteskje vardā, ko mantoja no
sava tēvoča. Tā tad kā sava tēvoča mantneeks tas dabuja lielab
parvardu, kā ar Bordo's parlamenta prezidenta veetu, kuru venēma,
budams 27 gadus vecs. Tā bija ko laiku deezgan augsta goda veeta,
voltita ar zināmām tradicionālām privileģijām un ne sevišķi grūta.
Monteskje to izpildīja desmit gadus, tād 1726. g. ko pārdeva un pee-
greetas nu zinātniskai darbībai. Visnotal tam nekad ^{stati} nepatika praktisks

dušais Monteskjē Je tilina, nav peenomamas. Mēs zinām, ka ticlab 302.
Romā, kā arī citās zemēs to laiku ^{religijs} nebut nebija patvalīga eestāde,
kuŗu likumdoņejs it kā izdomājis preekš valsts mērķeem — jeb, kā tagāo
misionari nes kristīgu ticību pagānu zemēs, — bet zināms tautu uz,
skatu un ticejumu prōdaks; mēs zinām arī to, ka ticības panesi-
ba Romā celas ne tik daudz iz lekulības jeb iz vēlēšanās izpatikt
nomānto tautu garšai, preekptes teem reliģiozās lestās un tos poli-
tiski ņemt savā jūgā, — cik daudz iz pašā politeisma dabas: daudzdee-
vības ticība, ticesana neskaitamam daudzumam veeteju deevu, jau sa-
tateja sevā svešū, ciltautu deovību atgūšanu, kuŗām ticeja tapat, kā
savām.

Lai butu kā budams, mēs redzam no visa šī, ka Monteskjē līdzīgi
daudz citeem laika beedreem visvairak intrepejas par reliģijas soci-
alo, politisko pusi. No īē vēedokļa viņš arī savos velaskōs rakstōs aiz-
stāv reliģiozus principus, bet jasaka, ka viņš allašin paleek auksts
pret dogmatismu.

Monteskjē ^{romāģi} stīiski (nodevas politiski-literariskai un vēsturiskai
darbībai). Savu literarisko gaitu tas uzsāka ar „Perzešu vēstulēm” (Lettres
persanes) 1721. g. Tas ir veens no visdrošākeem un visoreģinalākeem
ražojumeem visā franču oppozīcijas literatūrā. — Divi perzeši, Rīsa
un Mzbeķs, ilgi izlikas par ceetumu apgaismības draugoeem, — saka autors,
un pedīgi tee kadā mērā pēetam pēerada, ka ceekatīza par nepēceesā,
mu braukt uz Parīzi, kā pasaules skulturas centru. Mzbeķam, kas
bija caur savu haremu slavenš, ^{ta} teunneham bija rakstīt, kas no teek
Perzījā pa to laiku, kur viņš projam. Tadā kartā eet paraleli slasti
par Parīzi un frančuņeem un vairak vaj mazak izdomati iz austru,
mu dzīves, pedējee bija nepēceesāmi preekš visas grāmatas tonā leela,
kas varbutības. Nonācūši Francijā, perzeši krit no izbēnešanās
izbēnešanā. Viņi atrada Lui XIV. mūā vakarā; nemees aug un viņi
seko ta attīstībai.

Francijas kēniņš ir vecs (Le roi de France est vieux), raksta Mz-
beķs savam draugam uz Smirnu. Nous n'avons point d'exemple
dans nos histoires d'un monarque qui ait si longtemps régné. On
dit qu'il possède à un très-haut degré le talent de se faire obéir:
il gouverne avec le même génie sa famille, sa cour, son état...
„lekušu vēsturē nav pēemēra, ka kads monarcho tik ilgi valda.”

Saka, ka viņam ir augstākā mērā talants, ^{parvālet un} spēst sev paklausīt: viņš ar veenam ^{to pašu} ģeniju, savu ^{valda} ģimeni, savu galmu, savu valsti, ne veenreiz ^{izideja} veeni, kā viņš, sacīja, ka no visām valdības formām viņam visvairāk patik turku valdība jeb mūsu augsta gultana valdība: tā ceini viņš austrumu politiku. Es izpētīju viņa raksturn un atradu pretrunas, kurās es nespēju saskatīt: pr. p. tam ir 18 gadus vecs ministrs un 80 gadus veca mīlākā (kontanon kōze); viņš mīlo savu reliģiju, bet nevar ceest tos, kuri sludina viņas preekšrakstu stingra izpildīšanu (Fanzenisti); jebšu viņš beg no pilsata tēvīna un maz runīgs, kad domes no rīta līdz vakaram tas nodarbojas tik gar tam, ka par viņu runātu; viņš mīl trofejas un uzvaras, bet viņš tikpat daudz bistas no laba ģenerāla, kurš stāvejis viņa paša kara spēka preekšgalā, cik viņš varētu vairīties no ceinaiduveka armijas vadona. Viņš mīlo tos apalgot, kas tam kalpo, bet viņš tapat ar devīgu roku maksā saveem galmineceem par slinkumkāpību, kā saņem karavadoņeem par to grūteem karagājeņeem; daudzkrat viņš dod preekšroku cilvēkam, kas viņu izģerbj jeb pasneež pēc galdažalveti, preekš cita, kurš ceņem preekš viņa pilsatas un uzvar kaujas; viņš netura sevi par tadu, kam nāktos maz jēl ce robežoties pēdavanu izdalīšanas un, nepreeģeeždoms verību tās personas pateošem nopelneem, kurai viņš labu dara, viņš atrod, ka jau viņa izvēle veem dara šo cilvēku katrā zinā par ceenīgu; tamdēl bija peemēri, ka viņš deva neceelu pamsiju cīlvekam, kurš noskreja divi jūdzes no kaujas lauka un jauku gubernatora veetu citam, kurš noskreja veselas četras jūdzes.

Francijas ķēniņš ir visvarenākais valdnešs Eiropā, raksta Riķa, otrs perģitis; viņam nav zelta raktuves, kā tā kaimiņam, spaņcešu ķēniņam, bet viņš dibina savu bagātību uz pavalstneeku kltīribas, kurā neizmēlamaka par raktuveem; turklāt tas ir loels burvis; tas vada pat savu pavalstneeku prātu, speeždamš tos domāt tā, kā viņš grib. Ja viņa renteijā ir veens miljons, bet viņam vajaga divu, tad viņš pārleečina pavalstneecus, ka veens ekū¹ ir līdžīgs divveem, 1 ekū (ecu) ir līdž 1795. g. kalta franču sūdriba nauda - dālderis - lauka pēdivi rubuleem, līdžīgi 4 $\frac{3}{4}$ macēm. Vārds ecu ceļos no latīņu scutum, ital. seudo un nozīmē īstēni vairoga dālderis.

un viņi tic tam (ir zināms, ka franču ķēnini reizām nolēma kau,
 das kurzu pec pašu eskata). . . . Ta tas izpērinājis kaču un tam nav
 naudas, tad tas aizrāda, ka papīra lupats ir nauda un visi par tam
 pārleccināti. Viņš nonāk pat līdz tam, ka viņa pēdursme laudim
 dod dzēdināmu spekū. Bet par tam, ko es tev saku par šo valdnieku,
 tev nav jābrīnās. Ir vel vado varenaks burvis; to sauc par pavestu;
 tas var pēespeest ticēt visam; pec ta domām p. p. veens līdzīgs trim
 u. t. pr. Tad top izstāstītas visas nekītrības, kas celušās caur, baznīcas
 konstitucijū. Drusku turpmāk perzeelis Pika nosauc pavestu par vecu
 elku, kam kvēpina viraku tik aiz parāduma. Le papeet le chef des
 chrétiens. C'est une vieille idole qu'on encense par habitude. Il était
 autrefois redoutable aux princes mêmes, car il les déposait aussi
 facilement que nos magnifiques sultans déposent les rois d'Frimette
 et de Géorgie. Mais on ne le craint plus. Il se dit successeur d'un
 des premiers chrétiens, qu'on appelle Saint Pierre . . .

Tadi ir pirmes cespaidi, kas vel pastiprinās pec jaunsem noveco,
 jumsem. Celotajem top saprotams, ka vecais nevarīgais ķēnins, ta
 80 gadu vecā mīļakā un vecais garīdznieks, nesaprazdami dzīves vāja,
 dzības, noveduši zemi līdz postam. Viņi izteic reģentu par tam, ka
 tas jau no pirmā brīža šo-to verzis uz labu, atļaidis tautai nodonlus
 un griezes pec parlamentu līdzdarbības, . . . šo drupu, kuras pulis brada
 kājām, bet kuras tomer atgādina citreizējo majestātisko templi. Bet
 drīz šīs izteikšanās ~~tas~~ veclā stajās mēvāšana; nāca Lo un visi sakusa
 na-apzīmīgā saqvērestībā eozīvošanās varda. Vāreja redzet godīgus pilso-
 nus, kas nolikdamies gulet sacija: šodeen izpostiju veenu ģimeni, ritu
 ja-izposta cita?

Grāmata izves ļoti asu noliedzeju virzeenu. Ka jau zināms, lesta
 motiek Lui XIV. valdības beigās un pavaldonības gadās. Šai grāmatas
 daļai ir preekš mums nozīme, tad espraustas erotiska rakstura epizo-
 das, vestules iz pašās Porzijas par dažādem notikumeem harema, kas
 bija pec laika beedru garšās, bet preekš mums bez pēevīleības. Turklat
 Monteskeje nepazīna austrumu un darīja smecklīgas kludas, ta bija tik
 pazautrinātāja allegorija, kas atļāva vabadaki izteikties. Viņš bija tad
 zem Jūkstols un veonas maktis tulkojuma un Jardena Porzijas celoju-
ma cespaida, pec kam austruma kolorits parādījas kā pats no sevis.

Porzeču vestules' aizteok visvairak franču sabēdriskas dzīves vis,
 dažādās parādes XVIII. gāsimtoņa 10to gadās. Autors apraksta satiriskem

vīlceņiem galma dzīvi, Lui XIV. valdību, Džona Lo finansu operācijas, franču teātru un likumdevību, franču zinātniekus un akademiskus. No otras puses padotas satīrai arī bagūnības leetas: Nantes edikta atcūkums, ticības vajājumi, mūkniecība, daži dogmatiski lēmumi un sevišķi ja vestība, kura raksturota ļoti asiem vīlceņiem. Uz visiem šiem jautājumiem autors skatās no apgaismotāja viedokļa, pauž savu deismu slawē ticības pārietību, nevā valdības patvaļu un starp sabiedrības īsti rām valdošo antagonismu un savās simpātijās teicas pat pēc valdības republikaniskas formas; no šī pēdējā uzskata, kā redzēsim, Monteskijs atkāpjās savos vēlākās rakstos. Cik augsti pacelts šo Vestuļu tonis, cik asi izvests satīriskais virziens, to varam noprast no mana runde dota izvilcuma, kurš mūs iepazīstināja pa daļai ar šo rādījumu, ma literārisko formu. Izvilcums, ko pasnēdzu, atcecas uz Lui XIV. un pavesta. Monteskijs atcecība pret šo kēnīnu sakrīt pilnīgi ar daudz citu XVIII. g. s. sākuma izglītotu vīru (Beila, L. Pjerra) uzskateem: viņi saurdvesti no rezolūta oppozīcijas gara, versta pret visu tā sauktās "dīženās" valdības politiku.

Monteskijs uzslājas jo asi pret Lui XIV, tapat netaupidams viņš aplūko, revīdē visas franču cēstādes, franču sabiedrības cēkartu, likumu devības stāvokli, bagūnības institutus etc. Autors it kā steidzīgi zīmē citu valsts ideālu. Kadā no pēdējām vestuļēm starp cērašu vispārīga apraksta esprausts svarīgāko republiku apskats, gabals, kas pareizo "Likumu garu". Porzeetis stāsta drangeom par valdības formu, nepazīstamā Azijā, un vēsturiskā rakstēnā ar sevišķu simpātijā kavējas pēc romiešu republikas leelās nozīmes. Allegoriskā stāstā (no XI līdz XV. vestulei) par arabiju troglodītu cilti, pēc Lorela pareizas pēzīmes, mēs dabonam jausmu par "kopību" un republiku, ko sapņojis Ruš. Troglodīti nogāza savu aržemnieku-pavēletāju, ecēla paši sev veca, nos un zveda jaunu valstscēkartu. Bet tas viņus neapņēcināja; viņi atceļa savus vādonus un nojauca visus cērobožojumus; celee cilvecegiee instīnktī notvulinājas pē viņiem; kāre pēc maudas, bez mēriba baudās, ģīmenū un laulību saīšu saīsums, egoisma attīstība novēda tantu līdz postam. Dārdi launumi to ignīcināja, izra, mot tik dārus pārus. Šee veselī palīkušee noņemas, uzsākt dzīvi no jauna, stāvet visom par veenu un veonom par visom. Loma

atdzīvojas, vīrišķīgie ideāli vada viņu. Tai vajadzīgs vadonis. 306.

Nisi nolēma pēdēvat varu kādam cēņījamam vecim, bet esacas
lēdams tas lūdz viņus, noveemū necelt augstak par saviņ pašēem.

„Man atloek maz ko dzīvot. Drīz es rēdžešos ar mūsu dārgēem pēesē,
gājejeem. Kamdēļ jūs gribat, lai es viņus apbedīnu, stastīdamo, ka
atstajis jūs zem cita jūga, bet ne zem tīkuma patīkamā zīgla!”

„Ar šol ^{jaunā} Monteskjē nenoteikto republikanīsmu – pēezīmē A.
Veselovskis – var salīdžinat tā laika haskavas charakterīstīku,
it kā no turēnes Uzbekam pēesutītu cāņ pēzēēšu sūtņi, lai pa-
sādītu simpātīskā gāismā. Pētera Leēla rēformas darbību.”

Aprakstīdamo komīskā anekdotā tataru chana naīvo sēdomu, kurš
tīcedams, ka tas pīrmais valdņēeks zemes vīrsū, pavēlējis heroldam
pēe chana maltītes īzēaust: „leēlais valdņēeks pusēēnu patūrējis, –
tagā var vīsi cīti valdņēeki turēt pusēēnu”, Monteskjē smējās pāi
uzskatu, kas bīz ēsākņojēes pēe Lūi XIV., kā kad nekās nebutu ang-
stāks par Francīju. Vīnš pastāvīgi īzbīda pīrma vēctā rasu dāzā,
dības, kurās turplīkam cēņāma tīk svarīgu lomū vīņa darbā. Pēzēē-
šī dāudžkārt atrod, ka dzīves apstākli vīņu tēvījā īr dāudž huma-
nāki, sēvēctē īr brīvāka kasēnā, nekā franēu ģīmenē, kur tā apsar-
gata cāņ šķīršanās aizlēēgumu. Vīņēem uzkrīt ^{vīnš sastopams} vērdžības gārs, vīni
atrod, ka šī, sulāimū kartā īr loti svarīga un nodēē par nākamō
leēlmanū lēēekli. Tēem uzkrīt arī gāridņēēku cērašās, bagātee un slīn-
kēē mūki, „apģīnās dīrēktōri”, kurī sagrabuši savās rokās bagātō ģī-
menū darbū un domas, – un sabēēdrīskās domas ^{neatīlīti bē} nēspējība, un Ana,
demījas, gārsās vadones, sastāvošās no nevarīģēem, īz pēātā īzģīvo,
jūšēem vēēēem, kurīozāis skats, – pēebāzības, pēekukulotības nekautrī-
bā, hazarda spēles, mīlas īntrīgu cīnīsmu u. t. pē.

Ju rēiz, kad pēe Monteskjē sabēēdrīskā satīra stājas cērašu vītī,
kas vēctā, vīņa tonīs kop gēēzīgāks un vīnš ar vīsu savā ģēņīja
pārlēēcībū attīrta to, kas atradās dāzās Labrūģera grāmatas dālās
tīcē dīģlī. Tēesa, vīnš macījas no notīkumēem: vīnš rēdžēja Lūi XIV.
gāģo un smāģo valdībū, vīnš rakstā rēakcījas svēlmē, kas sēkoja
pēe leēlā kēņīņa naves un no savas puses vēicīna to no vīsas sīrds.
Vīnš nosoda vīsu valdībū; vīnš satīrēē ģīnānsīstus, kas salāsas
pēe kādā vīņa pēzēēšā vārēem no lūkāģu vīdus, vīnš aīģrāda

bas (100.), tiklības pagrimību (89. 90. 101.), pārmalcinātas izglītības un greznības netikumus (105. 106.), Akadēmijas nevēlamo runātību (73.), „Percešu vestules” pauzē rezolutu demokrātijas pārkumu. Autors domā, ka Lveices un Zengemju republiku valstsceakarta (122.) var dotēt par daudz labāku preekdžimi, nekā Anglijas konstitūcija.

Grāmatai bija liels panākums, 1721. g. iznāca četri autora izdevumi un četri pakalderinumi, kontrafakcijas, ko ātri izgrava, pārdeva, grāmattirgoņi uzstāja visiem, kas cevaldija spalvu, lai raksta tā ko kā „Percešu vestules”. Un bez šaubām tās pēdes pēce visdrošākiem un originalākiem ražojumiem visā franču oppozīcijas literatūrā. Ē, kā Goethe saka, Monteskijs veca zām pēvilcīgai jūsmu segas nācijas uzmanību uz visgrūtākiem un briesmu pilnākiem uzdevumiem. Ēzdoma, tā Ēuropā atceļojušo percešu noverojumu un stastu formā Monteskijs savās „Percešu vestulēs” kritizēja ar nepoeludramu asumu, bet pēc tam arī ar smalku humoru un visburviskako graciozitati Lui XIII. pēdējo deonu franču un tad pavaldonības attiecības.

„Percešu vestulem”, saka G. Lanson, bija tadas sekmes, uz kurām vareja cerēt ^{di}pa pavaldonības laiku asa satīra, snezdama pastaipā, patīkamus aprakstus. Kad kļuva zināms, ka grāmatas saceretājs ir vecakais Bordō parlamenta prezidents, tad sāka viņu atrast vel daudz intresantaku kontrasta dēļ starp viņas veeglo toni un teesas ceenības svarīgumu. Manīgais gaskonectis bij uz tam ^{tik}ķēgojis. Bet mēs arī zinām, ka tik lēdz kā bija runa par Monteskijs cevali par Akadēmijas locekli un pēc tam radas kavekli, jo viņā ceraudrīja veiklo „Percešu vestulē” saceretāju, — tas tulin apsoliņas, nekād klaji ne atgētes par šī ražojuma autoru. Prezidenta kunga Monteskijs padarība bija pilnīga, raksta par tam kardinals Flori, un satīrisku vestulu pazemīgais sacanstitājs tika uzņemts akadēmiku skaitā. Pateesi no visiem XVIII. g. s. apguismotājiem Monteskijs (un vel Būffons) pacelas caur vispraktiskako konservatismu, un tamdēļ arī mazāk par visiem citeem tas turplikam sacela pret sevi ^{reakcionāru} naidu, kuri allāz viņu iznāma no brīvdomneeku bara.

Neskatot uz visu apdomību, Monteskijs mēcas panest ne mazāku neemeera par šo no arceenes nevainīgo grāmatu. Ta samaitāja viņa

vīna karjoru teesu pasaulē, galma apvidū un akademiā, bet kuvinā. 310.
Ja vīnu ar saloneem, kur jau pamazām guldijas materiali nāka,
mai enciklopediskai kustībai. Tur vīnš bija labprāt redzēts veiss,
tur izbrīnījās par vīna darānu daudzību, kad tas uzstājās ^{gan} daili-
erotiskām lestinām antiskā garšā, aizraudams ar asprātību, gan aiz,
kustināja dziļi politiskus jautājumus. To laicu iznāca vīna erotiskais
romans „Hidēs' deovnam” (Le temple de Gnide) un „Lizimachs” (Lisi-
mache jeb: Arsace et Isménie). Tēc bija Monteskijs ģeogrāfiska talanta
anupmaki pierādījumi. Bet vīnš neapmēroinājas ne ar šīm lestinām,
ne ar šo šauru sferu, izraudamies no franču apkārtnes, kurā tam
zināmā mērā cepoteja epikurejēšā paradumus, kas uzsāka 1722.g.
-kā jau zinām - teisgādēju celojumu pa Eiropu, kas darīja bagātu
vīna garu caur daudz novērojumiem un salīdzinumiem, u atgrie,
zās kā cits cilvēks.

Pēc šī celojuma Monteskijs nometas savā Bredē's pilī un pēc
dažiem gadiem (1734.g.), pēc čāklām vesturiskām studijām kas laida
relajā savus „Aplūkojumus par romiešu lekluma un vīnu grimuma
celoneem” (Considerations sur les causes de la grandeur de Romains et
de leur décadence). Šis raksts caurdvests no rezolūtas kaislības prees
patriciešu Romas. Veens no pašiem pirmajiem Monteskijs darbeem
jau attēcas uz romiešiem, proti, uz vīnu politisku reliģijas leclās,
tagad tas verš atkal mūsu uzmanību uz šo tautu. - Romiešu lee-
luma celoni autors eeranga brīvības, daabāmū tenijas mīlastībā,
kaša disciplinas stringrībā, partiju cinā, kas nocestināja tautas
garu, bet arīgam senaidneekam parādotees, apklusā, vingrībā pat
nelaimē; likumā jeb panēmeenā deret meeru tik pēc uzvaras,
triumfa godōs, kas modināja sacensānos starp kaša vadoneem,
likumā, nomt savā pasparnē tās tautas, kušas sacelas pret sa-
veem valdneekem; ģudrā politikā, kuša atstāja uzvareteem vīnu
reliģioza kulta brīvību, prātīgā noteikumā - nekad nevēst kašu
pret divēem senaidneekem uzreiz, bet panest no veena visē,
kamer nav pārvarēts otrs. No otras puses grimuma celonus vīnš
eeranga pārmerīgā valsts paleelinumā, pēc ka tautiskēem savēlno,
jumeem ne-izbegami bija pēment pilsonu kaša raksturu, atstatōs labā
karōs, kurī, pēeradinādami pilsonus pēc ilgas prombutos, pamozit

Ša glezņa jeb negaidīts salīdzinums, bet pēcvilcīgas portocijas mīk, 312.
stina abstrakto spēcīgu sausu pēc vēsturiskiem faktiem.

Tada stila īpašības rāda mums Monteskijs gara veenu pusi. Šis
dzīvais un spīdošais gaskonietis kaislīgi mīlēja senatni, uz kama aiz,
rāda arī viņa daļi erotiskās lektīnas antīkā garšā. Šai senatnes mī,
lestībā nodama Monteskijs XVII. g. s. mantojuma daļa. Viņš kļaujas
preesā romiešu diženuma, daļiornatnības un tikuma; ar apreibumu
viņš lasīja Titu Liviju un Tacitu un domāja daudz par to. Viņu celis,
moja enerģijas un lepnuma piemēri, kas parādījas par romiešu stori,
reem stingru imperatoru epochā. Nepadodamies kristīgo ideāla veikumam,
viņš aizgrāvis caur pagānu tikuma celumu. Tam pateicotes, pēc lēna
un grūta sagatavošanās darba preesā viņa pedejā kapitālā ražojuma, ^{Likuma} ^{gara}
(Esprit des lois) viņam izstrādājas Romas politiskā ģenija un viņas vēstu
riskās attīstības dziļa un smalka analīze. Leokās, ka taisni tāpat, kā
citkārt Tacits deva ar savu "Germania" savam izglutuseem romiešiem
preesāzīmīgas, veenkaršas, spīgtas dzīves piemēru, - Monteskijs grībeja
ar sabrukkušās Romas aplūkojumu dot spēcīgu par sava laika Fran.
ciju. Monteskijs, pastāvīgi sastāpdam savā studijā gaitā Romu, grī
beja tad aptvert ar veenu vispārīgu uzskatu visu romas vēstures attīstību.

Bosūē jau agrāk sagādāja sev līdzīgu skatu. Monteskijs, kam cita,
di nebija mekas kopīgs ar šo leclo kristīgo vīru, nevarēja leegt, ka
šis bija ta skolotājs. Aplūkojuma vesela nodala leccina, ka tās sa,
ceretājs uzmanīgi lasījis Bosūē. Runas par vispasaules vēsturi (Les
Discours sur l'histoire universelle); ta ir ta nodala, kur Monteskijs
uzskaita romiešu diženuma celonus. Viņš tik attīsta ar darām īpa
šām zināšanām un nodzīlināšanos Bosūē veeglos aizrādījumus, kad
ģinē romieša dvēseles būtī, bēvības, darba un tōvijas mīlestību,
kata eestānu un disciplīnas spēku, novērtināšanos caur eekšējām nesatīci,
bām, kildām, kas tura prātus pastāvīgā uzbudinumā un pēpeži iz
zud āreju beesomu gadījumā, - kad runā par romiešu vingrību, pastā
vību nelaimē, par viņu likumu, dēret mēru tik kā uzvaretaji, un
pedīgi par senata maršlu, kura turas pēc trim principiem: pa
balstīt tautu pret vōnīncem, atstāt uzvaretem viņu eerasās un pa
rašas un cīnītes tikai pret veenu eenaidnoeku veigā. Šekur Mon
teskijs neizgrāda leclaku erudīciju, dziļumu un loclaku asprātību,
kā šai sestajā nodalā, kur viņš izskaidro romiešu ārejas politikas

meršu ticības panesību un veenalīdzību pret speciāleem dogma.,
tissceem jautajumeem, bet tas bija nāraak maz.

Vel veens „Aplūkojumu” trūkums – un veena no autora talanta
bedīgām pusēm – sleppjās viņa mīlestībā jeb teksmē uz vispārīnumu,
kurā spēcī viņu, droši pacelt pas likumu parādes, kurās novērotas
vesturē tik veenreiz. Pēc tam Monteskeje nekad neprata saveem rašo
jumeem dot harmonisku veidu. Viņa domas kustējas leceeneem, ne-atti-
stidamās nepārtrauctā sakarā. Tās veegli nomaranas no vispārīga pla-
na trūkuma viņa grāmatā. Tās atsevišķās nodalās rāda mākslīgus
rāmjus, atdalītus veidus, kurās autors grupē, rido ap vromu centralu ideju
spidošu ^{raksturojumu} ^{virzēni} ^{un} dziļu domu ^{svaigā} kolekciju,

veskatoties uz vīseem trūkumeem, Monteskeje munis ir tomēr no
svara kā vesturneeks, kā sabiedrisku parādību dziļš pētītājs. Jau „Pis-
zeešu vestulēs” mēs pamārijam šē rakstneeka vesturiskus pasākumus,
ta centību, blakus statit un salīdzinat dažādas sabēdrības parādes, at-
klat šo savstarpejas attēcības, tās studēt kā pēdživotus datus. Romee-
šu vestures „Aplūkojumās” mēs atrodam jau vispārīgus filozofiski-vestu-
riskus uzskatus, kuri raksturo Monteskeje darbu virzeenu un sagatavo
mūs proekš viņa slavenā „Likumu gara” (Esprit de Lois).

„Aplūkojumeem par romeešu leeluma un grimuma celoneem” bija lee-
la nozīme. Šē romeešu vestures studija bija racionālas un laicīgas
filozofijas ražojums. Līdz tam par šo proekšmetu bija tik Bosuē tēri
teoloģiskais raksts. „Pīomo reiz”, sava Lansonis, „no vestures izmesta va-
nošā parēde (providence) un notikumu celonu meklē pašās notikumās,
preekšējā un sekošā attēcībā, vesturi stūdeja pēc dabas zinātņu melo-
das, nepzeņēma, ka kautkads augstaks spēats vedis romeešu tautu pēc
sepreekš nolixta mēriņa un tomēr vesturiskee notikumū ne-atzādijas
nejauši, romeešu varas attēcība un tad sekošais grimums radas loģiski
un ne-izbegami, katrs pārejošs leetu stāvoklis saturo, seiv sekošu stadi-
ju, kurā realizējas ~~cam~~ noticum dabīgā gājeenā. Dažas pastāvīgas un
kopīgas jeb sekošīgas īpašības, kā: tautas gara un tās pamata dzrom-
li, instinkti, vaj pastāvīgee arojee fakti kā: estādes un pamata liku-
mi, – noteica galveno virzeenu un vesturiskās evolucijas galvenās
formas.”

Šis grāmatas politiskais espaids bija milzīgs. Šlosers to zīmē
savā XVIII. g. s. vesturē tā: „Eoverojams, gudrs un slavenis cilveks, vis-

tumsākā despotisma laikmeta, uzdrošinājas pacelt savu nospesto lautecību dvēseles caur visdīgēnascās un visvarenākās nācijas piemēru, Monteskijs ar romiešu vēsturi pierādīja patriotisma nozīmi, sava spēka un neatņemamu lēnību apziņu, — bet kontrasta dēļ, tās pašas nācijas ainā rādīja, kā despotisms pagemina tautu un pedīgi noved pavisam līdz ignūrkšanai. Monteskijs dzēmas pēc tā paša mērķa, kā Ma-kiavellijs, bet viņš tik tālu no aklas un parvairiskas Romas oecenisānas, ka negrib, kā patriotiskais florencecētis, tai prešķirot vislabākās un visdīgēnākās valsts slāvu, viņu nepadara aklu kaņevīgais leclums.

Monteskijs „Aplūkojumi” (Considerations) severojami paplašina ja literaturas lauku. Nel ne ilgi pirms viņa Fontenells — kā dzirdojam — oela dama uzmanībai preekšā astronomiju, nu Monteskijs tās skubināja padomat par vēsturi. Lai gan tagad vel gāja tik runa par romiešu vēsturi, šo no franču klasiskiem sezimīto preekšmetu, šo no XVII. g. s. dailrunatnības un traģedijas novazāto tematu, — tomēr ražojuma forma nebija jau vairs ne oratoriska, ne dramatiska. Monteskijs tāoni eel preekšā visgrūtāko un vismazāk preevīleigo vēstures veidu: vēsturis, ku faktu zinātnisku, filozofisku izskaidrojumu, pēc ka viņa „Ap-
lūkojumi” stingri nopēetnais raksturs atvēra ceļu viņa vel pama-
tīgākajiem un stingrajēem pētījumeem par Likumū garū.

„Esprit de Lois” (Likumū garū) ignāca Ženevā 1748. g. Zem š nosauku, ma uzstājas mūsu preekšā viss Monteskijs ar visām savām zinašāvam un idejām, vēsturiskām, ekonomiskām, politiskām, religiozām un soci-
ālām, izsacītām, uzgimētām pēc visu likumdevību salīdzināmām studijām. „Aplūkojumūs” pac romiešu lecluma un grimuma colonoem Monteskijs nostata pirmajā veetā vispārīgus vēsturisku parādību pa-
mat-apstākļus un šo apstākļu, št pamāta analizē eranga vēsturiska pētījuma uzdevumu. Tads bija patoci vispārīgais plāns, pēc ku viņš sāka stradat pēc sava „Likumū garū” izvešānas. Pēc šīs grāmatas viņš pūlejas no-
apņusis un ar paticu un baudu, ar zinātneska- mīletāja kaislību. Pedigi Monteskijs acu gaišums sāka vajš palikt, viņš sajuta nogurumu, baidījas, ka nepabeigs savu grāmatu, noņemdamces stradat ar vel leclaku uzcītību. Tau pēc mēstā 1748. g. sākumā tās rakstīja. Pede-
jos tris mēnešus es stāvoju pac tam, nobeigt nodalu par mūsu fran-
ču likumdevības izcolšānos un attīstību. To vares izlasit trijās stundās,

bet es jums apgalvoju, ka šis darbs pagārojā no manis tik daudz cītīgu 316.
pūliņu, ka nosirmoju.

Kad, Licumu gars bija pabeigts un izdots, autors sacīja: „Atzīstos,
ka šis darbs tik tik ko mani ne-cēvēda kapā, tagad es atpūtišos un vai-
rak nestradašu.” Tādā kartā Esprit des Lois ir Monteskiē galvenais un
beidzamais darbs, viņa testamenta pecnācojeem, viņa daudzo gadu darbi,
bas kronis. Kad dažas ^{drusku} gadus vēlāk Dalambers ludza viņam rakstus
par demokrātiju un despotismu preekš Leclāš Enciklopedijas, Monteskiē
atleicas. „Par šoem preekšmetoem” rakstīja tas Dalamberam, „es izvēleis
no savām smādzemem visu, kas tūs bija, un jauna teikt jums nekāne,
varu! To veetā viņš apsolīja Dalamberam preekš Enciklopedijas pasniegt
raksteemu par Garšu, ko arī pateesi izpildīja. — Pēgrecēsimees tagad
Monteskiē otra un pedejā kapitāla darba apskatām.

L'esprit des lois ir agrākā raksta „Considerations sur les causes de
la grandeur et de la décadence des Romains” turpinums un papildī-
numus. Tā ka politisks leclums, diženumus atkarās no politiskas brī-
vības, tad celas jautajums par šīs brīvības pamateem, apstakleem (condicijām)
un garantijām. Nav veeqli atrast šē ražojuma, sastāvoša no 31 grā-
matas, atseviško raksteemu eekšēkigo veenību. Izbeģdanis ^{no pārmētuma pēc} pedantismu,
autors bijis pōrak neģistematisks savā teļojumā. Pamata doma pa-
stāv eekš tam, ka pec visām valsts eestādem pastāvīgi fuerevero da,
šadee gemes, klimata, serāšu, izglēības un reliģijas apstākli. Caur šo
eemšējo savstarpeju veikni, starp Licumu un tautas garu valsts
jau nav kaut kas patvalīgi taisīts, darināts un tamdēļ patvalīgi
pārversāms, — bet kā kaut kas nepececešāms, dabīgs, pats iz sevis at-
tistījies. Valsts mēerxim visās apstākļās jābut veenam: licuma-
brīvības ceeta, pastāvīga realizošāna. Tā ka šis mēerxis vislabāk
sasneēdzāms caur tautas preekšstāvneecības un monarehiskas va-
ras saveenību, — tad konstitucionāla monarhija ir vislabākā valsts
forma. Monteskiē izēet no tās tezes, ka politiskās brīvības butne
pastāv teesībā, darit visu, ko licumi atļauj. Tad viņš turpina:
„ir tauta, kurā savā licumā realizejuse politisku brīvību; ap-
lēkosim tos pamatus, uz kurēem viņa balstas: ja teēšlabi, tad vi-
nōs atspides brīvība kā spoguļi, kamdēļ mums vel ilgāk mok-
lot brīvību, ja tā jau atrasta?” Šīs brīvības realizejums ir

317. angļu konstitūcija. Vīnš to apraksta sekošā veidā, „Likumu gara” II. grāmatā.

„Katrā valstī ir trīs dažādas varas: likumdevēja, izpilditāja un izspēdeja jeb teesas vara. Politiskā brīvība pilsonim ir tas mēra gars, kurš izteikts iz viņa uzticības drošībai. Bet tamdēļ jābūt tā, lai valdībai, ka vienam pilsonim nav jābūstas no otra. Tātad ja vee, mē un tai pašā personā un vee mē un tai pašā korporācijā savce no ta likumdevēja vara ar izpilditāju varu, — tad pilsonem bus vee mē bītes, ka izpilditājs jeb šis senāts neizdod tiraniskus, vārmācīgus likumus, lai tos izpildītu vārmācīgi. Tāpat arī tad nav brīvības, kād izspēdeja jeb teesas vara nav atšķirta no likumdevējas un izpilditājas. Ja ta savce no ta ar likumdevēju, tad vara pār pilsonu dži, vību un brīvību bus patvalīga (arbitraire), jo pār teesnesi top pats likumdevējs, savce mē ar izpilditāju teesneša vara taps pār apspe deja spēku... Ar teesas varu nav apveltijams neveens pastāvīgs tribunāls; viņa izpildama no laudim, kas izvēlēti no pašas tautas vidus zināmā gada laikā un no likuma preekšrakstītā kartā, — šee izvēlētee tad igtaisa tribunālu, kuram nav jādarbojas ilgaki par ne, precešamo laiku. Bet ja tribunāleem nebus but pastāvīgeem, tad tees nesēem vee nadi jāloek vaditees no akurata likumu teesta. Bet ja viņi bus dibināti tēv uz teesneša personīgām domām, — tad dzivo, dams sabedribā nozinasi, kādi peenākumi tevi saista ar šīs sabedri bas locekļem. Nepecešams arī, ka teesneši peederetu ar teesajamo pee tās pašas kaotas, butu tam līdzīgi, lai teesajamajam nenāktu prātā, ka tas kritis laužu ronās, kuri grib pret viņu but nelaisni. Ja li, ikumdevēja vara peešķir izpilditājam teesību, arestet pilsonus, kuri var par sevi galvot, — tad nav vairs brīvības. — Tā ka brīvā valstī kat, ram eilvekam, kurš ceenijams kā tiklīgi brīvs, pašam sevi jāzin, — tad arī likumdevēja vara peenākas visai taulai scopā. Bet tā ka tas leekā valstīs neceespējams, pat arī mazās aiz daudz apstākļem no izvēdums, tad tautai caus savom preekštāvjeem jādara tas, ko nevar pate da, rit. Vēletāju teesību banda visi pilsoni, ignemot tos, kuri ir tadā atka, rīgā stāvoklī, ka teem nav pilnīgi brīvas valas.

Preekštāvju sapulce izvēlāma ne tamdēļ, lai ta izvestu kaut

kadu aktīvu rezolūciju, - to viņa nevar labi izdarīt, - bet tamdēļ, lai izdotu jaunus likumus, jeb lai uzraudzītu, ka pareizi izpilda jau agrāk izdotos. To viņa var tik labi izpildīt, kā to neizpildīs neviens cits magistratūra. Katrā valstī ir laudis, kuri stāv angstāk par cītiem pēc sava dzimuma, bagātības un goda. Ja viņi būtu caurjaukti ar tautu tā kā cīti, tad vispārīgā brīvība precēš viņiem būtu verdzība un viņiem nebūtu nekāda labuma, to aizstāvēt tāpec, ka loodas rezolūciju daļa būtu pret viņiem. Tadā kartā viņu dalības mēram likumdevībā jātasakan ar viņu stāvokli. Tamdēļ viņi iztaisa korporāciju, kurai tiesība aiztūret tautas uzņemumus, taisni tāpat kā arī tautai ir tiesība, aiztūret viņu uzņemumus. Tadā kartā likumdevēja vara bus uztiēta tiklab angstīnānu korporācijai, kā korporācijai, izvēletai tautas aizstāvībai, šīs korporācijas sedēs katrā sevišķi, tā ka tām pilnīgi atsevišķi uzskati un labumi. Izpilditajai varai jāatrodas monaroha rokās, tā ka šo valdības daļu, kurai allāz ir acunīrkli jā, but rīcībā, var vislabāk izpildīt veoms, nekā dandzi, kamer viss, kas atkaras no likumdevējas varas, vislabāk izpildams no dandzom, nekā no veona. Ja monaroha nebūtu un izpilditaja vara būtu pēstīgata daļām iz likumdevēju sastāva izvēletām personām, - tad nebūtu arī brīvības, abas varas saplūstu atkal veonā. Ja izpilditajai varai nebūtu tiesība aiztūret likumdevēja korpusa, sastāva uzņemumus - sprēdumus, tad tas kļūtu despotisks, jo, tūredams tiesību, sev pēstīkst visas iespējamas varas, tas varēli ignēcinat visas citas varas. Bet neotra, di: likumdevēja vara nevar aiztūret izpilditajas varas rīcību, jo izpilditaja vara ir jau pata par sevi serobežota un tūraklat izpilditaja vara izplešas tik uz acunīrkligem pēstīmetem. Bet ja brīvā valstī likumdevējai varai nebus but tiesība, aptūret izpilditaju varu, tak viņai ir tiesība un jābut lai iespējams, uzraudzīt viņas izoto likumu izpildīšanu. Katrā ziņā likumdevēju sapulcei nav tiesība, kadu rodit, tiesat, tā tad arī izpilditaja personu. Šai personai jābut svetai, jo ta vajadzīga valstij tāpec, lai likumdevējs korpus neklūst par tiranu, no ta brīža, kad izpilditaju tiesa jeb soda, - valsts beidzas but brīva. Šai gadījumā valsts pārveršas iz monarohijas par nebri, un republiku. Bet tā ka izpilditaja ^{vara} nevar slikti izpildīt savus pēnākumus, ja tai nav slikti pādomdēveji, kas censt likumus, kā

ministri, jebēn arī ^{īstam} spēcīgā kā cilvēki, tad šee pādoma devesi var būt teesajami un sodami. Tads ir valsts pamatliscums. Licum devesi korpus sastāv no divi dalām, savā starpā saistitām caur savā starpeja veto teesibu (faculté mutuelle d'empêcher). Abas dalas saistitas caur izpilditaju varu, kurā no savas puses it tapat saistita ar likumdevesi varu.

Kā jau zinām, Monteskijs nodzivoja Anglijā divi gadus. D'Alambers peczime, ka Anglija bija pceers Monteskijs ta pate, kas Licum gam Dreta. Un pateesi, tik še nobreeda viņa jaunības nenotviktās idejas. Tuvāk iepazīnes ar angļu Konstitucijas mechanismu, viņš ce raudzija tanī valsts quodribas idealu un nāca pee temuma, ka Anglija ir visbrīvākā zeme pasaulē, izņemot republiku. Neapstrīdami var sacit, ka nevens nav tik asredzīgi nodzēlinājus angļu konstitucijas butnē, kā Monteskijs.

Ar „Licumu garu” un „Aplūkojumem” par romiešu diženuma un grimuma celoneem viņš deva stipru treccemu veeajai kartibai Francijā. Kreetni, vēriski nolaiki apgaso viņu pat tur, kur viņš dodas dogmatismā jeb ar nodomu aizceļ lasitaju bizgaligi talu no tagadeja brīža, uz seno austrumu, uz Klusā oceana salām. Kad viņš dala valdības formas trijās veidās: republinā, monarchijā un despotiskā valdībā, tad izjut, kadā mērā viņš uztraukts no franču valdības cenšanās, izverstees par visrupjako despotismu un tamdēļ viņš apstaksta tamšām krāsām austrumu patvalīgu rīcību kā katras patvalas prototipu. Republicaniska cekarsta to pcevilka caur dandz pusem; bet viņa simpatijas ne-ceguva aristokratiskās republikas, kas bija Venecijā un Polija, bet idealizētās jeb somās grieķijas pilsetu kommunas, kur visus pilsoņus saveenoja veepratika solidāritate un brīvības mīlestība. Bet republicanisku cekarsta pee viņa domām var tik uzceedet mazās valstīs pee ceetas kopības stādīšanu, — un ar pilnu simpatiju viņš apstajas tik pee „mērenās valdības politikas, pee ceobēzētas monarchijas. Dzīvodomus Anglijā, viņš izstudeja viņas cestādes ar Lokkē rakstu palīdzību un noskatida mees viņu praktiskā realizējumā. Tas viņam deva cespējas ceļu skaidrību iepazīstināt tautēdus ar ceetu paraugveidīgu varu.

tiba, uz ko viņš deva teem padomni censtees, varu eedalijuma
 princips, personigas brīvības apsardzība, masas uzauzdžinašana
 pabvaldības garā, ticības paceetiba, kriminal-likumdevības ka,
 manitate, - visi špe francužim iksdeeniškee, bet gandrīz tam nezi,
 nancee principi tapa atklati ar eedvesiju nopectuību un pamatību,
 kas darija vel stipracu eespaidu, nekā drošee Voltera "Destulu" uz
 bruceumi.

Rau kā Monteskeje pats izskaidro sava raksta uzdevumu. "Cil,
 vees studijas", raksta tas preekšvardā, "veda mani pce pārlecības,
 ka šē likumu un eerašu bezgalīgā dažādība nerodas vis tik eanr ļauģu
 fantazijām un untumeem veen. Es uzstatiju principus, zemku,
 reem paši no sevis padodas visi atsevišķee gādījumi, iz scureem
 it kā izteejušās visu tautu vestures; es eeraudziju, ka katrs at,
 sevišķs likums saistīts ar citu likumu jeb atkaras no treša,
 vispārīgaka... "Likumi", saka viņš tālak trešajā nodalā (Chapitre II),
 atrodas zinamā attceebā uz pašu dabu un valdības veida principu,
 viņi stāv sakarā ar ^{teritorijas} zemes fizisko apkartni, ar tās klimatu, ar tās
 zemes īpalību, ar tās stāvokli un leclumu, ar tautu dzives veidu, ar
 nolentas brīvības pakapi, ar eedzivotāju ticību, ar to teeksmeem, ar
 to bagatību, ar to skaitu, ar to tirdzniecību, eerašām un parašām.
 Bez tam teem ir savstarpejas attceebas savā starpā, tee ir atkarīgi
 no sava eedzimtā rakstura, no likumdevēja mērka, no loctu karti,
 bas, pce kādas tee lemti. Likumi aplūkojami visās šīs attceebās.
 Es nēmos šai darbā to darīt. Es studeju visas šīs attceebas, kaņu ko,
 piba ir arī tas, ko sauc par likumu garu (l'esprit des lois). - Tads
 ir plašais un oriģinalais Monteskeje uzdevums.

Kā redzams, Monteskeje leclā darba plans pastāv eekš tam, aplūkot
 tautu likumdevību tās atkarībā no citām sabecdriskas dzives pusēm
 un noteikt tadā veidā valsts dzives dažādo elementu savstarpeju at,
 tceebību. Likumi nostatīti sakarā ar valdības formu, klimatu, reli,
 ģiju, tirdzniecību, eedzivotāju daudžumu, skaitu, autors nodevces mēr,
 kim izstudēt viņu attceebību uz apkartni, citeem vardeem, - izskaidrot
 pašus viņu eksistences apstaklus, viņu jēgu, viņu nozīmi, viņu garu.
 No pētilaģeem līdz Monteskeje nav nevcans tik nopectni raudoģiees

321. uz sabiedriskas dzīves norisumu un nav nevēlams tik neatmaidīgi
izsacījās domas par tam, cik nepieciešami ir studēt šos norisumu,
mus viņu savstarpējās sakarās, krustojumos un spailēs. Tāpat, kon-
teskijē darbs valdīna sevišķu uzmanību, bet līdz ar tam nekad vēl
nav parādījuses grāmata, kurā tik maz organiska sakara. Caur tam
izskaidrojas grūtības, kas pārvaramas, ja grib dabūt vispārīgu jē-
gumu par „Likumumu garu”. Šo grāmatu izdibinat gandrīz nemaz nav
iespējams, tā vedina mūs, autoram sekojot, nomaldītes sākumos.

Ir tikai viena iespējamība, padarīt šo uzdevumu vienkaršu un
izskaidrojamu: ja-izgāda - kā to Lansonis dara - ražojuma fiktīvā
veicinība, jāpārtaisa otrādā virzienā Monteskiē darbs un jāaplūko pa-
rindai dažādes virzieni un sekošee periodi viņa gara darbībā, tāme-
rā, kā tee parādās „Likumumu garā”.

Bodomasimces Forlu Lui Sekondā de la Bred 1716. gadā, tai brīdī,
kā viņa tēvocis, barons Monteskiē, viņam līdzi ar savu vārdu nodot
Bordo's parlamenta prezidenta vēstuli.

Triecamē tēvi - sprediķotāji (Oratoriens) viņu Lūiljē mācīdami,
rādīja viņam to bagato tiklīgas enerģijas avotu, kurš neizsīka pa-
visu grieķu un romiešu vēstures turpinumu; leļee gara ražojumi
un heroisma piemēri politiskā dzīvē kora jaunā gaskonēša fan-
taziju, kurā izomalcinātais veslais prats sevišķi prata nosvert
praktiskumu un mōru, kas allaž parādījušees pat visapbrīnojama,
kōs senatnes darbēs. Viņa pašā zinātniskā darbība, no semināra iz-
stājot, nostiprināja viņu viņa kaislībā uz senatnes un sevišķi uz
romiešu vēsturi; budams gandrīz vemaldzīgs pret mākslām, viņš
nogrimst eerašu, raksturu un notikumu, t. i. vēstures studijās. Ar
tikā forma, kurā tam patik un kurai viņš mēģina pakaldarīt, tā ir
ta forma, kurā izpaužas senatnes raksturs ar savu svarīgumu, veen-
karšumu un izcilo noskamu, pārvertušos parāšā. Šī perioda kon-
teskijē gandrīz vēl nepamanāms „Likumumu garā”: viņš izpaužas da-
žos neleelās raksteešanās un pecak savēs „Aplūkojumās par romiešu
diženumu un grimumu”.

Taunā soģa dabā slēpās zināma daļa jutelības, kas pārgāja pec
veģa laika eerašim intelektuālā melādžībā. Atlaudamēes sev pilnu

valu „Perzēšu vestulu' austrumu skatos, Monteskijs ar gadeem tapa
 nopeetns savas svarīgās vestas un savas labas slavas dēļ. Bet uz
 visiem laikiem viņam palika kaislība preekst grūtu preekšmatu no-
 peetneem un zinātniskiem aplūkojumiem. Tās laicās tādās leetas pee-
 vīlka lasitāju. Tāpat Monteskijs bija spidošs stastitajs, budams lepns
 uz savu asprātību un nevēledamies sabiedrībā neizteikt nevienu vārdu,
 nu, kurā neatrastos vaj nu asprātība, vaj dzildomība. Tādā kartā
 parādums, domāt epigramās jeb sentencēs pārgāja pee viņa otrā dabā.
 No tam tad šis raibais, pacar izrotatais stils, ko Buffons neevaja;
 no tam tee mekletes salīdzinumi, tās negaiditās asprātības, kas sku-
 binaja dū Deffan kēzi sacit, ka ^{Monteskijs} L'Esprit des Lois pastāv no asprāti-
 bām par likumeem (de l'esprit sur les lois). Tas arī bija maksīkeris
 galvneeku un seveešu vairumam. X

Izpildot desmit gadus soģa peenākumus, Monteskijem radās
 pirmā doma par pētījumeem, kas eeņēma labu daļu no viņa mūža
 un deva peegalīgu virzeenu viņa garam. Monteskijs palika arveenu
 jurists, visas viņa juridiskās idejas, politiskie uzskati un filozofis-
 kie jēgumi tarpjas juridiskās formās. „Lixumu garš beidzas ar
 poccām grāmatām, kuras sneedz tīri specialu zinātnisku juridisku
 darbu; kas pastāv, kā virsrakstā teikts, no „romeešu lixumu jaumeem
 pētījumeem, kas attēcas uz mantojuma teesībām, uz franču liku-
 meem un feodāleem lixumeem” — un ir it kā ^{sevišķa raksta} gabals un sakums
 par franču lixumdevības avoteem. Te mēs tad pilnīgi pazānde,
 jam iz acim politisku un filozofisku veedokli un mūsu preekšā
 nu tik teesību profesors.

1716. un nākamās gadās Monteskijs valdzina fizikas un dabas
 zinātnes. Viņš eela Bordo's zinātnu un daiļu Akademiijai preekšā
 savus pētījumus par atbalis celoneem un par iustiju dzreedzeņu
 funkcijām. Tā laiku viņa prāts atradas pavisam zem dabas zi-
 natņu gara un principu valdības un viņa socioloģiskai mecha-
 nikai gāja pa preekšu tads savads naturalistisks determinisms.
 Viņa „Politiskie aplūkojumi” sarastīti morāliskā nolūkā, rādīdami
 tadā veidā autora jaunību. Tai intresantajā raksteeņā attīstītā te-
 nija atstāja savas pedas „Lixumu garā”.

Atz ko pašu laiku attēcas, Mājinums par coloneem, kas var izrādīt iespaidu uz prateem un rakstureem? Monteskijs te pētī apstākļus, kas noteic individu un tautu temperamentus. Ar ceverojamu nodzilināšanos un originalību viņš nošķir divi vidus, kuru spēdu darbodamās reizām veemā un tai pašā, bet vairak jeb daudzkartak protejōs virzōenōs, izcel, noskaņ, cegribu, vēlēšanos un darbību: tas veens vidus ir moralisks, kā: audzināšana, sabēzdriba, profesija; tas otrs vidus ir fizisks, kurā Monteskijs atzīst par galveno faktoru klimatu. Klimats var cespēt uz dvēseli tik tai gadījumā, ja tas pirmak ker meesu un ja meesa dod talak visus šos iespaidus dvēseli, tā tad klimatu teorija pieņem nepececešamu sakaru starp fiziskēem un moraliskēem fakteem, censdamās klasisko domataju tīropsi, choloģiju padot fizioloģijai. Tā tad dažās no Monteskijs domām rāda literaturai pilnigi jaunus ceļus. Viņš veens tani gara pasi, dibu analizes veetā temperamentu studiju; viņš lēek dvēselu kaib, libu veetā nervus, nogrēmdedams individu vidū, kurš viņu izformē tā jeb citadi.

Klimatu teorija, Fontenella un Fenelona formulēta, tad no jauna izstrādāta un paplašināta no abata Dūbō, dabon Monteskijs rosiis ceverojamu pilnību, noteintību un svarību. Bet viņa, ^{pārgājā} likumu gara jau sakropļotā, sašaurinātā, gandrīz sagrozītā veidā, — tā ka Monteskijs izmezdamis visus vidutajos, dzivos un reālos faktorus, cilvēku, ta dvēseli un meesu, — lēek starp cilvēcigēem likumēem un debigēem coloneem tēsiu un dažā zinā maksliģu sakaru... Tāc šai teorijai bija tirkdaudz cērskūģa speka, ka ta, pat budama ceesta decēģan maxslotā kartā un gauri apgrāģitā veidā, iztāisa veenu no visbutnigākām „Likumu gara” daļām. Pācesi viņa bija lēels solis uz preeksū jautajumā par vesturisku faktū racionalu izskaidrošānu, viņa atmēta hipotezes par pasakainēem, teikomainēem likumdevēģi, jeb deevitū cēģaunēģanos, cēsākdama cilvēku cestāēn chaosā un so cialu kustību jukās cēģraudģit dabas ģinatņu tīru determinisimū. Tādā kartā klimatu teorija parādas vel par veenu panākumu, kurš rezultojās iz Monteskijs dabas ģinatņu studijām.

Bet jau, Perģoģiū vestulēs manāms, ka viņš pēģģrēģēģes valstģi

un cestāžu pētījumēem. Nonākums Parizē, viņš ar savu garu ne 324.
veca spidoja tur m-me de Lamber un m-me de Tensen salonos, bet
apmekleja tepat arī Kluba Antrezolā (le club de l'Entresol), - musus
jau pazīstamo privato pulcinu, kurš nodarbojas ar politiskām zi-
nātnēm un grieza galu galā uz sevi kardināla Flori aizdomas. Monteskijs
nonāca tur lasīt savu „Dialogu starp Sulla un Dikrātu”, iz kura redzams,
ka no vienas puses viņa politiskais filozofs atsvabinājies no mora,
lista-psichologa, par kadu to padarīja grāmatas un skolas audzināša,
na, un ka no otras puses viņa personā jau izkopes iespaidīgs do-
matajs ar plašēem uzskateem, jauna politiska virziena rādītājs, da-
ridams epochu vesturē. Nav šaubu, ka taisni šai laikā pārveršas
viņa redzes stāvoklis. Viņš sāk ticēt, ka uzskatāma par pateesū cil-
veka individuala esjaukšanās vesturisku notikumu gājēnā. Viņš
tiek stipri tie tam, ka 1728. g. ludy, viņu eskaitit diplomatijsā, - kas
bea šaubām nozīmeja, ka viņš cēroja uz iespējāmību, virzīt dabisko
celonu un seksu bezgalīgo virkni. Viņš pārleccinas šai laikā, ka maks-
līgas cestādes ir tepat pateesas, kā arī dabiskas kombinācijas un, ka
labi izdomāts likums var apturet jeb iznīcinat fatalas vesturiskas
sekas. Vārdu sakot, viņš nonāk pē tam, ka sastata „Likumugaca”
butni un chimēsu.

Kadū pareizu un tur klat plašu definīciju Monteskijs dod liku-
man! Likumi ir nopececešāmā dātēccības (korrelācijas), kas iztek iz
lestu dabas. Tādā kartā zināmas tautas likumi neizvādas par tēra
prāta loģiskēem izvēdumēem, sledzēemēem jeb patvaļīgēem likumdove-
ja lēmumēem; tee ir daudzu fizisku, meteorologisku, sabēdrisku un
vesturisku apstauļu rezultats. Tamdēļ tad dātādaādo gādsimtēna
un daždādaādo tautu likumu bezgalīgā daādība un chaotiskā poctru-
nība. Katrai tautai ir savi tai atbilstoši likumi. Viss šis vevads
atleccas uz to periodu, kad autors nodevas dabas zinātnēm. Bet jau
ar otras grāmatas sākumu rāžojuma redāccija pārceet sociologa-
doctrinēra rokās.

Ar vispārīgu skateenu aptverdams vispasaules vesturi, viņš sa-
nem visas valētju formas kopā trijās: republikā, monarchijā un despot-
despotismā. Katrai valēts formai atbilst savsprincips, cāns kurū viņa
kurās tikmē, kalet turās pats princips. Republikas princips ir
tikums; monarchijas-gods; despotisma princips ir bailes. Tad

325. Monteskijs vāda, kadā kartā visi atsevišķie likumi peestāv valsts
eskaras pamata principam...

Nāv tam jādoma, ka starp visiem konstitucionālas mehāniskas
izkārājumēm neuzstātos daudzkart no jauna dabaspētījais. Nā-
sim p. p. angļu konstitūcijas trešāko rezūmē (II. grāmātā). Montes-
kijs izskaidro viņu, kā dzirdējam, pilnīgi caur fizisku un vēsturisku
ceļonu iespaidu. Tomēr darba visparīgajā plānā valda politiska teore-
tika dogmatisms, kurš vēlas ^{saiņst} notikumus ar charta libertatis, ar brī-
bas sēvrakstoem. Monteskijs, atgādinādams reizām fiziskus ceļonus,
kā šķietams, atrodas pilnā noziņā par tam, ka materials, pēc kura
strādā likumdevējs, t. i. dzīvā cilvece, satur potencialā stāvokli bez
galīgu enerģiju, ka viņa nāv tikai vienkaršs cīņas lauks, kas apstā-
dams pēc dabas caur likumu, bet viņa pate var katru eskrītošu
brīdi šo strīdu izšķirt ar savem pašas spēkiem, savem esrīkģiem
centēnēm un, ka galu galā tik viņa veid^{var}ari doto likumu darīt
specīgu vaj bezspecīgu. Trešās Monteskijs likums, pats par sevi nauts
nāv tukša forma; trešās viņa tas ir dzinulis, kurš nolikts zinā-
mā veidā, izdara tik ^{daudzi} tadus darbus, kadus nolicejs ^{laimīgi} vēlojas no viņa
dabūt. Viņš pārverš cilveku esrē kaut ko abstraktu un apētas arto,
kā ar kadu inertu un pasīvu materiju tā, ka pēc viņa uzskata lu-
bi apdomātai likumu sistēmai jāved droši jebkura tauta un, tā
sacīt, bez viņas pašas pēdēlības, pēc varas un labklājības maks-
simuma... Tas dod viņa darbam abstraktas sistēmas raksturu,
kurš neatbalstas ne uz kudu pateesu dzīvi.

Viņš locto eksperimentālo metodu savu esprekš pēnēnto
ideju pēvādījumam un vispārīna ar pavairāca drošību visas pa-
rādības, kurās sastopamas viņa pētījumu celā. Viņam ir loctas
zināšanas. Viņš daudz lasījis un ceļojis. Visas tautas, no senajiem
grecieem līdz viņa laika šveiciešiem, no Ķīnas gudrašiem līdz
pat rupjiem mežonjiem, dod materialu viņa pētījumiem. Bet viņa
ziņu krašāmas pānēnēnā rēdzami divi trūkumi: tāpat kā arī
„Aplūkojumūs par romiešu loclumu un grīmānu”, viņš ^{neapņemas}
ar kritiku pēc savem avotiem, visam, kas espeests, ir viņa acis
veonada vertība; tad visas parādības viņš met pa veonu kārti,
neizvezdams nekādu izšķirību savos apspēdāmūs starp De-
neo

salas errādām un angļu likumzērn, starp Bernas statutaem un 326.
romiešu cestādēm. Viņš atzīst visus atsevišķus gadījumus par
ekvivalenteem, ^{ar veenādu vortību} un kam ir veenāda nozīme.

Lai saprastu republikaniskas valdības buti, viņš izstudēja
Romu un grieķu pilsatas; viņa acu priekšā atradās šveiciešu
kantoni, Venēcija un Ragūza. Pasaules cekarojums iznīcināja
romiešu republiku, un tā Monteskiē rāc pēc lēmuma, ka republi-
kaniska valstsforma nav saveenojama ar teritorijas pļāšumu. Viņš
neparedz demokratisks valsts iespējamību pēc 35 jeb 60 miljoneem ce-
dzīvotāju, pr. p. tagadējā Francijā jeb Amerikā. Lai rādītu despotis-
mu, viņš ņem Turciju, par kuru viņa rīcībā bija vairāki vaj mazāk
pilnīgi un uzlicami colotāju nostasti. Par visnerozājamākam turku
sabeedrisks dzīves sīgimeem rādījas svaals un šaišana kōkeem un
tā Monteskiē atzīst, ka tik bailēs vren var but despotisma serocis.
G. Lamsons saka: "Tā ka Monteskiēm nebija izdevības macītes pa-
gīt Treceviju, tad viņam nemāca prātā, ka par despotisma princi-
pu var but - un pat ar vairāk loģisku - atzīstama mīlestība tur,
kur šis despotisms pēc savas butes parādas par saudzīgu un patri-
arhālu valstsformu, par izpletušās ģimenes prototipu."

Neapdomīgi zinātnisku indukciju lētodams, Monteskiē domā,
ka tam tiesība vispārināt uz voena paša noverota fakta pamata,
no tam ignāk, ka viņš ceņem savu likumu formulā visadas ne-
ģausās un veetejas parādības. Viņš butu labāsi darījis, ja butu ņē-
mis katru noverojumu tā īpašā, atsevišķā nozīmē un attiecinajis
to uz tam, ko viņš zināja par Turciju, tikai uz Turciju, un to, ko viņš
zināja par Romu, tikai uz Romu. Bet viņš griebeja pas katru mak-
su uziet vispāriņus likumus un tipus. "Monteskiē", saka Lovels,
"apraksta, telo republiku un monarchiju tapat, kā Moljers teloja
"Skopō" un "Mizantropu".

Attiecēes uz religiju Monteskiē peaklājīgi klanijas preekš
kristianisma. Viņš neceeminejas ne ar voenu vardu par ģīdoem
un šī Deova izredzētā kanta ar savām bausļu tabulam, galdīzēem
ceņēma mazāku veetu viņa darbā, nekā Amerikas jeb Australijas
onežoni. Par jezuiteem viņš runā ar nosvertu apdomību nenolāiktā

un auglīgu darbu. Tautsaimniecības ziņā Monteskijs tura par Do- 328.
ma Smita proekšgājēju.

Kā arī nebūtu, atgriežoties pie ražojuma vispārīgā plāna, pie
autora vadošās domas, — ja atzīst viņas pareizums un dziļums. Pie-
likumi pie viņa sevišķām daļām, viņa attīstība izrādās mums,
velakas zinatnes acīs, nepatecoši, bet viņa būte, visa darba vispā-
rigais uzdevums, autora vispārīgais veidošanās peln pilnīgu atzīni.
Tā ziņā „Likumu garš” ir pirmais zinātniskās socioloģijas mēģi-
nums. Monteskijs pūlās peevest vēsturiskās parādes atkarībā, iz-
skaidrot viņu būtību, izstudēt viņu pamatu. Tāmdēļ ir leela
nozīme „Likumu garš” preeks vēstures filozofijas. Tā ražojuma
pilnīgais virsraksts skan: Par likumu garu jeb par savstarpēju at-
tiecību, kadā ja atrodam likumaem ar katras valsts ceļotni, kara-
sāni, klimatu, reliģiju, tirdzniecību etc. Prolem sine matre crea-
tam.” (Radības bez mātes). — skan raksta lepnā devīze, aizvārdidama
uz viņa oriģinalitāti. Bet labāki par visiem apsvēra šī darba
nozīmi Volkers, izsacīdams tā saturu isi tā: „Likumu dzimums
pažaudēja savas tiesības pamatu; Monteskijs to atrada un tam at-
dava?”

„Likumu garš” iznākdams laudis sacēla leelu troksni. Pirmais
pusotra gadu grāmata pēdējā 22 izdevumus, to vareja ņemt
pie visiem zinātniekiem, literātiem, pasaules dāmām un politi-
maitekiem, iksteem. Mūžveņu rāveņu ka cenāma visu prātus, ne
mazumu veicinādama, vorst un kopot publicas verību uz valsts
jautājumiem. Pateesi ap 1750. gadu sabiedrības uzdevumiem sāk stipri
modināt franču izglītoto kartu intresi. Taunā filozofija spēežas
politikas laukā, esakas apversme sabiedrības politiskās uzskatās.

Kopi „Perzešu vestulu” (Lettres persanes) iznācuma laudis apstak-
li Francijā bija kļuvis tik slinki, ka Monteskijs bija ipeests savu
jauno grāmata (Likumu garš) izdot Lveicē — Īmevā. „Likumu garš”
izēla vel leelaku senzāciju nekā „Perzešu vestules”: Austrija to
talin aizlēda. Sekoja neskaitāmi uzbrukumi no pretneku puses,
uz kurām Monteskijs atbildeja ar „Likumu gara aizstāvi” (Défense,
1750. g.), apgardams savu domu visai supjas sagrozījumiem. „Likumu

garu apsprieda Sorbonnā, to cēla preekšā Garidzniecību sapulcē un
eelika to grāmatu skaitā, kuras pavests aizlēdž. Pēnura aizlēdža
 to pārdot, bet Malherbe cēla šo aizlēdžumu, uznamdams grā-
matu tirdzniecības departamenta pārvaldi. Bet arī Monteskje dra-
 gi provināja galvu par ta raksta domu un valodas drošību, vel bija
50 gadi līdž revolucijas sākumam, kuras pamata domas še pirmo
reiz bij izsacitas gan sausi, tak pē tam jo daili. Ar asprātībām
 gribeja ar šo milzīgo darbu tikt galā, saukdami to pa jokam tās
 leccainās, maz sakarīgās formas dēļ: „de l'esprit un les lois”. Bet
 šī račojuma speks un esopāids bija varens: visi liberālee politis-
kee uzskati un cēnteeni, kas izplatijas Francijā kopš 1748. gada,
izplatijas pateicoties Monteskjē impulsam, eerosinumam.

Monteskje darbam ir bez zinatniskās nozīmes vel cita prak-
 tiska, politiska nozīme. Monteskjē pats praktiskis nebija, tas no-
 modes ^{plān} sabēdrīšan, reformu mērķem, mēvēcināja uz kaut
kadu pamatīgu pārvertību eespējāmību, panākumu sabēdris,
kā dzīvē un pē tam visadi izbega no nemeera pilnām polemī-
kām jeb riskateem uzbrukumeem. Tūklab viņa raksts bija
pē savas formas tik mērens, rāms, ka nesacela sevišķas vētras. Vi-
ņam laimejas mazākais teologus izolet un sev nodrošināt monar-
histiskās varas neutralitāti, jebšu Likumu gara riacībā bija daud-
to da, kas spēj varas nopēctri uztraukt. Publikas prāti bija viņa
pusē. Likumu gars uz mata saskaneja ar ta laika garīgām prasi-
bām. Šis račojums izdēsa jēgu un cilvecību. Nopēctnā, mērenā
un specīgā ^{gāis} uzradīja tani franču monarchijas nekartības laumu-
mus un izskaidroja civilizācijas uzdevumus, viņš zīmeja libera-
las un tiklas valdības idealu, kas likās pilnīgi esam izvedams, pro-
testēdams pret auto-da-fē un nēģeru verdzību, kas apmēerināja vis,
pārīga ignuma jūtas. Pēeklajīgais tonis un spidošā asprātība, kas val-
dija visā darbā, neatvēma tauta spekus.

Kad viņam nācas izsacit savus personīgus politiskus vēlejumus,
 tad viņš ataucas uz savu padevību pastāvošai kartībai un uz savu
veonmerīgu paklausību valdošai satveromai. Viņa raksts cāuri,

divests no naida pret varasdarbīgam apvērsmem un sabiedriskiem
 satricinājumiem, viņš gatavs pat apmērināties un pamest visvairāk
 launumus, lai tik izbeigtu no sabiedrisku atteicību asiem, revolūtiem
 apvērsmem. Ņemam "Likumu gara" paragrafā ir vienas raksts: "Nav
 viss jā-izlabo". Šis paragrafs laisni atcecas uz Franciju, esākdamees
 vardeem — lai atstāj mūs tadus, kādi mēs tagad, pate dabā visu iz,
 labo" etc. Nor pēvest daudz citas veetas, no kurām redzams, cik maz
 Monteskijs teicas pec radikalām pārvertībām un un revolūtiem
panēmeņiem. Valsts kārtība stāveja viņam allaž pirmajā veedā:
 "Somu pārlecināts, ka pārmērs, ekstrēms nav aizveem vēlami pat
 pašā jēgā, pretā un ka cilvēki gandrīz voemot labaki izteek ar vi,
 dejībām nekā ar ekstrēmēm, galējībām". Monteskijs bija talu nost no
 revolūcijas tiramisma...

Bet ja arī Monteskijs nebija nekādi plaši roformu plāni, ja
 arī viņš nionodarbojas ar kādoem sociālem ridojumiem, tomēr tam
 bija savas politiskas simpātijas un antipātijas. Antipācija viņam
 bija pret patvali un tas nēmas vistumšākām krasām telot austru,
ma despotijas kā patvalas valdību. Viņa simpātijas piederēja Ang,
lijai. Dažas angļu valdības puses viņam sevišķi patika. Viņa angļu kon,
 stitūcijas apraksts eeģuva Francijā varem popularitāti, klūdams
 par paraugu, pec kuja daudz tā laika izglitoti laudis zimeja un
grēza savus politiskus idealus. Angļu konstitūcija Monteskijs
 tekojumā, aprakstā bija pa pretam tā laika veselai sabiedriskai
 šķirai — izglitotai būrokratijai un iztiknšai, godajamai buržoazi,
 jai: "Likumu gara" II. grāmata — angļu konstitūcija — saskaneja ar
 šīs šķiras centēneem un cerībām, glaimoja tās vēlejumem, klū,
 dama par tās politisku kōdeksu. Tās espaids, lai gan visai pavisā, sa,
 snēda arī šereceijas likumdevību. Katarinas II. slavenajā instruk,
 cijā (Hakazē) veseli paragrafi vārdu pa vārdu pārtulkoti iz "Liku,
 mu gara". — Pi. p., Hakazē, VI, 55 59, 60. — Un tadu veetu ir daudz.

XVIII. g. s. notikumu talakā gaitā Monteskijs, kā rādas, pazaudē
 pamatu zem kājām; citi aizoteidzas tam preekšā un nosmacē tā bal,
 si. Taču, kad 1789. g. sasauca ģeneral štatus, kas pāvertās likumde,
 viju sapulcē, tad šīs sapulces veselas frakcijas turejas vairāk vaj
 mēzāk pec Monteskijs macībām, cenzdams Francijai eopotēt angļu

1) Esprit des Lois IX, 6.

331. politiskas formas; Monteskijs mācības nāca pirmās praktiskā mēģinumā, un Likumu garš pirmak par Ruso 'Contrat Social' dēja par modeli jaunajai Francijai. Šis pirmais mēģinums bija iss un neizdevīgs, bet turpret Monteskiem tika atlīdzināts laika spridē no 1815 līdz 1848. g. Franču parlamentāriskā monarchija bija viņa triju vasu mācības realizējums; un ja Monteskijs būtu varējis no jauna parādīties pasaulē, tad viņš būtu teicis, ka koloniņu dēļ konstitūcijas mašīna abas reizes salūza, ātrādas viņas zoboto ritenu nepareizā cetaisē un darbīgo spēku līdzvara rupjā traucējumā. Visi sekošee parlamentāriskās organizācijas mēģinumi dibinājas uz viņa doktrīnas galvenem principiem. Pēc viņa mācībām griezās restaurācijas laiku liberali un doktrīnari: jūlija monarchija un 1830. gada konstitūcija bija paraugi no Monteskijs doktrīnas, paraugi, zināms, leototi pēc pārverstām vajadzībām.

Tebū arī līdz šim ne vien franču, bet visas Eiropas liberalismus skolā uz Monteskijs, kā uz savu visvecāko skolotāju un ar godbiji, bū raugas uz viņa mācību, tomēr tagad Monteskijs slava taisās zūst, - jeb, labāki sacīt, viņa slava paliek, bet viņš beidzas bū skolo, tajs. Politiskā zinā tagadēja demokrācija arveenu vairāk un vairāk atsvabinas no viņa rāmjiem un formulām, eerāudzidama viņā tik pagājušu laiku teoretiski... Bet mūsu daenu realismus nevar nesaigt par Monteskijs, kā par to illuziju galveno vadītāju un lolotāju, kuņas valdzinājušās visus konstitūciju darinātājus, ka domāja pārvadit pasauli ar likumu paragrafu palīdzību.

Esprit des Lois bija precēš Monteskijs tas pats, kas Les Essais (Mēģinumi) precēš Montena (Montaigne), XVI. g. s. vislabākā prozaista (dzīvojušā no 1533 - 1592 g.), - ar to starpību, ka Montena pētījumi attēcas uz moralisko cilvēku un garīgām spējām; bet Monteskijs nodarbināja subiedrisko cilvēkus un likumdevejs mehānismus. Hāts no šom raksturokoom nevar un nevar precēskoši izrunā, tēes par savu precēšmetu. "Ši loclā grāmata", saka Fagē (Fagnel) par "Likumu garu", nav tik daudz grāmata, cik tā ir vesela eksistence, dzīve... Tajā elinks ne tik vien divdesmitu gadu darbs, bet pēc patēesības autora viss intelektuālais mūžs". Šis veenkāšs Fagē

ministriņums, pēc ka tas nāca, "Lixumu garu" lasot, turams par pee, 332.
rādītu pēc Monteskiē ne-izdoto rakstu publikācijas. Tikko viņi
sāka iznākt, to jau izrādījas, ka visas svarīgākās veetas no tur pirmo
reiz espresteem neloceem gabaleem seilpa loelajā Monteskiē dar-
bā. Rakstnieks izletojis savam beidzamajam kapitalajam darbam,
"Lixumu garu", visus atsevišķus pētījumus, kas glabājušes viņa
portfelā; tads paņēmeens izskaidro mums veenu no šī meistaris,
kā ražojuma nesakarības celoneem.

Monteskiē pēc savas nespējas, izstradat ražojuma vispārīgu
planu, var būt peclīdzinams tik savam tauctetim Monternam.
Atbalstīgoes uz zināmas idejas, viņš tad ar veenu leceenu parot
uz sekošo domu, nepaturēdams neveenu satikas punktu ar pirmo
ideju. Viņa domašana monotek veena nepāstraukta akta veidā,
bet atsevišķu pūlīnu^{viņdas} veidā, no kurēem katrs sākas un beidzās
starp divēem pāstraukuma momentēem. No tam^{iclas} - šī ražojuma
nesakarība, ka galejais samalums, sakapajums, vezdams pēc galeja
apjukuma; no tam^{nāc} - šis sadalījums patvalīgi saridotu grāmatu
daudzumā... Nekad vel nav ignākuse grāmata ar vel mazaku or-
ganisku saraku.

Šis kartības trūscums sastatā der tik par veenības trūscuma
zimi planā. Monteskiēm bija vrietns gars, kurš pastāvīgi kaut
ko studeja, konsekventi paplašinājas, palikdams bagats, bet pēc
tam arī pārveozdamees, atkladams jaunus veedoklus, orientē,
damees citā virzeenā. Viņa intelektuālā dzive aptver dažus
dažādus periodus; katrs no šēem periodeem atstaja pedas "Lixu-
mu garā"; visdažādākās domas, peederedamas pēc savā starpā mesa,
skanošām garīgām noskaņām parādas tur kā atsevišķi slāņi, gan
sakrauti cits uz citu, gan sapīdamees un sajaukdamees cits ar citu.
Tasaka, ka Monteskiē ir leels domatajs, bet nav leels maksleņeks;
viņam maz spēju preekš dailas telošanas un maksleņecciskas radi-
šanas. Tas pa leellakai dafu, tā pēc, atbaidošēem zinātnecēem, kurēem
ir leelas zināšanas, bet nav davanu jeb spēju dailai telošanai un
maksleņecciskai radišanai, lai sastatītu^{sarakstītu} labu jauku grāmatu, jabut
zināmā mērā arī dzejnecakam - maksleņeckam.

Trisdesmit gadus pārdomāja Monteskiē "Lixumu garu", vēledamees

tani sneegti noteiktu, dogmatisku aprakstu un caur viņam pa-
 nākt sabiedrības alogimānu, ar loolu sapratību viņš smēla iz vi-
 sadeem avotiem, allaž veikli uzēdams to, kas viņam nodereja, sau-
 ca palīgā dabaszinātņu, tiesības, medicīnu, etnografiju, izlētoja katru
 interesantu aizrādījumu, lai tas arī izēstu no salona nejausa apmek-
 letāja, jeb (kā tas, p. p. motīva, satekotees ar angļu filozofu Jumu) ee-
 rosināts no interesantas sarunas, lūdza pēc no tā, ar ko bija sa-
 runājis, ta uzskatu sīku aprakstu vēstulē. Tadā kartā radās cil-
 vecus dzīves sarežģīta un daudzu krāsu aina, pārsteigdama ^{nu} ar sa-
 tura bagātību. XVI. gadsimtena politiskie teoretiski gan pārspēja
 Monteskijs ar uzskatu plašumu, pa daļai pat ar zināšanām. Bet
 viņš leclais domu celums bija nepelnīti aizmiršts un masu pa-
 modusis politiskā apziņa ilgojas no jauna pēc kroetna un zināt-
 niska vadona. Sākumā daudzās no Monteskijs idejām uzņēma ar
 izbrīnīšanos un izsmieklu; daudz neveiklas asprātības iztēreja p. p.
 preekš izsmiekla autora pēorādījumam, kā ^{romas} klimats vedums sakarā
 ar tās estādem un uz skatuves parādijas komēdija „Astori eelojoši
 filozofi”, kurā līdz ar Volteru uzvests arī Monteskijs.

Grāmatas iespāids bija visur varens. Retais popularizatora talants
 skubināja visveemaldzīgākos lasītājus uz pārdomašanu par likumde-
 vumu un politikas jautājumeem, traksta reizām sakrastiskais, reizām
 atnūrigais un izcilais, allaž daždais tonis bija jo pēevīlcīgs. Teesa,
 cili atrada — kā jau dzirdējam —, ka tā ir asprātību sakopojums par
 likumeem (de l'esprit sur les lois), bet zem vezglās eeterpas paslop-
 tais, nopēctnais saturs tomēr pārvarēja šos untumus, šo nelaiipni-
 bu un drīgumā ik katrs, kas tik bij atnūstils Europā, macijas eeran-
 ņizit šai Monteskijs grāmatā politiskas gudrības mantas-kambari.
 Valdneeki it demonstratīvi uzstājas par autora macekleem, kurš
 kadā privatā vēstulē atzina par nepēceēdamu „vīsoem maizes ku-
 mosa, veselu domu un kroetnu tikumu labād ne-allaidīgi apgais,
 mot ir lautas, ir valdības”, turedams to par „filozofu pēenākumu” —
 Atkartoju — caur „Likumu garu” un „Aplūkojumeem par romēdu
 dzēnuma un grimuma celoneem” Monteskijs deva stipru treceem
 vēcājai rekartai.

Monteskijs tuca par pirmo starp publicistiem (le premiers des

334. publicistes), bet divaini, ka Volters preskaita Monteskije pee XVII.
g. s. rakstneeksem (range Montesquieu parmi les écrivains du XVIIe
siècle), kamēr viņš tix 5 gadus vecaks par Volteru. Nesaprotami,
kamdēl Volters to darījis (pourquoi Voltaire a cru devoir ranger
Montesquieu parmi les écrivains qui forment le cortège de Louis XIV
kamdēl viņš domāja, ka viņam jācevvato Monteskije starp rakst-
neeksem, kuri iztaisa Lui XIV. svitu? Naj viņš pats izgāja uz godu
but XVIII. g. s. iniciators, uzsačejš? (Prétendait-il se réserver à lui-même
l'honneur d'inaugurer le XVIIIe siècle?) jautā Fols Albers.

Sen. Simons (1675-1755).

Saint Simon. - Leelskungs Sen. Simons, šis Monteskije laikabēdros
un, no kavērijos cilvēks - kā viņu sauc daži literaturvesturneeki
parādas par veenu no visuzkritošakām XVIII. g. s. pretunām. Dzimis
1675. g. no gauži veka tēva, kuram bija sava stāvokļa un sava
titula dēļ psonākumi pret Lui XIII., Sen. Simons uzauga atstatu
no Lui XIV. galma, apstāts no pagājušās valdības atmiņām, starp Lau,
dim, kas bija caurdvesti, pārnemti no aizgrabjošās padovības nēlai
ka kēniņam, žantilomu (mūižneeku) kēniņam, - padovības, zem ku
ras slēpās dzils ignums pret toi des fripiers (krāmneeku, bodmeeku
kēniņk). Septiņpādsmit gadus vecs viņš jau bija potaks monsketeoris (mons-
quetaire gris), tad kavalerijas pulkvedis (colonel) un izstāja no
deenasta 1702. g., jurdamees apvainots, ka to ne-ecēla par brigādieri.
Kēniņš, kuram šo laiku vajādeja vairak kā jebkad ofiseeru un
kurš nemīleja laudis, kuri tix rezoluti pastāveja uz savām teesi,
bām, nekad nepeēdeva viņam izstāšanos no armijas. Sen. Simons
jau sen pirms tam bija nodomājis, tapt par sava laika vestu-
neeku. Atrazdamees armijā un pee galma, viņš ar zinkāri sa-
kraja par visu vissikakās zinas. Viņš centās pats visu redzēt
jeb noklausitees acu loecineeku nostastus par notikumeem, kas
viņu intreseja. Ar kāri kā izgleis un ar teesas izmeklatāja ne-
mogummu viņš izprašināja seovotes, ministous, generalus, galma,
neekus, diplomatus, arstus un pat sulainus, izvilkdams iz katra
no viņeem kaut kādu zinu par tagadni jeb pagātni. Viņš tos at-
laida tix tad, kad bija no teem izspeēdis visu iespējamo. Tādā
kartā viņam sakrajās pārēpilnam material.

Ir loti raksturīgs process tā laika sabiedriskās organizācijas tas apstākļi, ka šis cilvēks, kuršom trūka ķēniņa labprātības un kurš pats viņu nemīlēja, tomēr sabija pē viņa vaivak kā pēcpādsmit gadus, nedomādams atstat galmu un nebaididamies, no tā kapt atstādinalis, jo viņš bija leļskungs un pers un viņa vee, tā bija pēe galma. Pat pēe savas dailounīgās un asās anonīmās vestules Luim XIV, kad visi bij aizdomās un pats ķēniņš savā sirdī pāleccinats, ka vestule rakstīta no Sen-Simona, šis tomēr palicka pēe galma. Viņš pēderēja pēe Burgundas leļskunga partijas un vareja lirt leļlas personīgas cerības uz tuvako valdību; prin, ēa nave grīda to izmīsumā pē ^{sava} pēša un pē valsts likteni. Bet Orleans leļskungd ^{to} mīlēja un ceemija. Sen-Simona aicināja pavaldonības pādome; viņam bija tamī severojama loma tik pēe tādēem apstākļem, kad viņa personīgais eenaids saskaneja ar valdības idejām jeb intresēm, - pēe ministru maiņas ^{caur} pē domem un pēe legītimetu prinču gašanas. Ivarīga epizoda Sen-Simona sabiedriskā dzīvē bija viņa sutneccība 1722. g. Tā bija goda pilna misija, pastāvēdama eeks tam, ka izlugtu no spanee, šu ķēniņa infantes roku Luim XV. Pēe pavaldona naves Sen-Simons atstāja galma.

Sen-Simons bija godīgs un ļoti deevbijīgs; viņa deevbijība gāja tik tālu, ka viņš ir deenas pavādīja dažās stundas trapi stu klosterē. Bet tā bija dzīla un ceesāma deevbijība: budams jau, zenistu draugs, viņš ne-cestāja to zestē, bet palikdams uzticīgo katolis, nedureja nekadu naidu pret protestanteem un noodi, ja Nantes edikta atcelumu. Baznīcas strīdi un rīvēšanās un vajajumi sacela viņam šausmas. Tā reliģijas sapratība iztaisija viņa gara vislabako pusi, tā ka vispārīgi viņš bija videjs gars, sašaurots un sakroplots no necīgas, sīkas un vaislīgas pašmī, libas. Šis ne isteni augsta dzimuma augstmanis jeb leļmanis žuda un mira par to domu, ka viņš ir leļskungs un pers. Visai pasaulei bija viņa acis padotoes leļskungu un peru leļlumanu. Beks tam pastāvēja viņa politisko ideju pamata princips, ar kurām tas tuvinās Senclonam. Viņš ceenist Lui XIV, un visu

336. So zemas buržvazijas ilgo valdību, viņš cenšot Riselje, Ma,
Zarini un visus absolutas monarchijas vadītājus, viņš mu,
go par feodalismu; viņa ideāli pacēlas līdz Filipa Skaitla
laikam un viņš vēlētos no jauna redzēt „lepnos legistus” pē-
celo-augstmanīgo dzejnieku kājām, kuri iztaisa parlamentu un
kēnina galmu. Re pē kam tas murgoja atgriešties! Bet kā katrs
gādījumā godīgs cilvēks, tas bija patriots, sabiedriska labuma aiz-
stāvis, līdzceetīgs nabageem; ar to norunu, ka mazee laudis zinātu
savu veltu un neizgrādītu nekādas pretenzijas, atiecētes uz aug-
stakeem, - Sen Simons vadītu valsti kā kroctus saimniekus un
labs ģimons tēvs. Viņam pēmita daudz labu tēvisku un tautis-
ku jusmu.

Bet bija citi laiki un tee neveicināja viņa ideālu izvēšanu,
bet viņš to iten kā nepamanīja. Starp 1715. un 1720. g., tai laikā
kad Monteskijs rakstīja savas „Pēgēšū vēstules”, viņš nodeva savu
balsi par valsts bankrota izsludinumu un par general-Statu sa-
saukumu ar tadu mēru, kā kad tas dzīvotu kēnina Tana lai-
kā. Viņš dzīvoja līdz savai nāvei savā hotelā Sen-Dominika ce-
lā un de la Fortē. Vidam pili, ar dūnāinu darbību nododamoc
memoaru rakstīšanai, līdz nomira 1755. g.

Leelkungs Sen-Simons sarakstījis: paralleli starp krim-
kēnincem iz Bourbonu nama, dažādu memoarus par leelkunga
pēcēm, par viņu izceļšanos un viņu privileģijām, dažādu ve-
sturiskus un politiskus memoarus. Turēdams savās rokās mar,
ķija Dančo ap 1730. gadu deenas grāmatu⁹, viņš lūkoja cauri deenu
pa deonai šķirstīja, lūkoja cauri leelā kēnina un ta galma dzīvi,
pē tam pamodās visas viņa atminas, viņa apvainojumi un viņa
vecās antipatijas viņa dvēselē un uzgleemoja viņa eecērē; Dančo
ceetiba-nejūtiba un galmīga lišķiba viņu uztrauca, ka viņš no-
mēmās taisīt pēzīmes taisīt pēzīmes, atzīmedams pē katru
atgādījuma un pē katru vārda visus tos vecos eespaidus, kas viņā

D. Skarkīgo Dančo (1638-1720), Lui XIV. mīlulis, Turēnas gubernators, Akade-
mijas loceklis un kumpūms mēlōjs galmnieks, uzglabāja savos memoaros
vismazākos sīkumus par kēnina dzīvi, pēcēdams to uz augstu pējēdē,
lu

sacelas, lasot šo deenas grāmatu. Kad bij uzrakstījis šīs poezijas
 pēc Dančo, tad viņam radās vēlēšanās, uzsākt darbu turpināt, viņš
 sajūta eepatīku, rakstīt savus pašā Memoarus. Pēc tam viņš izlētoja
 savas poezijas, kuras bija sācis jau no sava 18. gada atzīmet un, turē,
 dāms pastāvīgi savu acu presēdā Dančo deenas grāmatu, kura doreja
 viņam par vadoju pavadēoni akurāteem chronoloģiskiem aizrādīju,
meem, - viņš sacereja savu plašo rakstu, kurš aptvēra Lui III. pēdē,
 jos divdesmit valdības gadus un vēl vairāk, vispār šis raksts ap-
 tveca laiku sprīdi no 1694 līdz 1726. g. ar dažādažādem novērtējumem,
atsecoties uz šīs valdības agrākiem gadeem un atsecoties uz pavaldo-
 nības laikmetu un Lui IV. valdību. ^{Sulfiango} Sen-Simona Memoari ignāca
 pirmo reizi 1829. g. nepilnīgā izdevumā; viņu visjaunākais izdevums
 no 1848. gada pilda četrdesmit sējūmus.

Sen-Simons esāka rakstīt 1740. g. Šo Memoaru rakstīšanas pa-
 ņēmeens ir katras deenas vakarā, deenas grāmatas veidā, - un leel.
Kunga stingru novērojumu darīšanas poezijā; sēem memoarēm angstu
vertību tiklab kā vēsturiskam, kā arī kā eerasās aprakstītajam dar-
bam. Daba celikuse šajā pasliktajā leelkungā, saca Lanson, brī-
 nišķīgas artistiskas spējas, kas attīstījas vēl vairāk viņam uzspe-
 stās bezdarbības un viņa kaislību dēļ, kuras nedabuja, neatrada areju
 izeju. Aprobežotam garīgā zinā, tam bija pārāk leela receptivitāte.
 Viņš sastāveja tikai no noveem, to mūnīgi uztrauca, savīlvoja kais-
 libas; viņš mūnīgi vārijas un sprago no adas arā. Bet daba to bija
 radījuse zinākarīgu - pētījumu kāriģu, ta viņa, bija darīnājuse asu
 redzi, kura nomānija visas vispārīgas kontūras un visas detaļas, -
 un brīnišķīgu atmiņu, kura cēla precēdā kādreiz redzētus skatus ar
 visu pirmā espaida gaišību. Viņš nebija rakstnēks ideju zinā,
 maā rūpedamees par tam, kas atsecas uz gara laukšu. Tas nebija filo-
 zofs jeb moralists; tas bija gleznotājs. Viņš bij apdavinats ar psicho-
 loģisku intuīciju. Budams dzīlaks par Labrūjoru un Lesažu un
 darbodamees ar dzīvu materialu, kurš pastāvīgi atrodas kustībā un
 ik minūti izgud no acim, - viņš analizēja darbus ar leela meistara
 pārlecību, sadalīja jūtas to sastāv-elementos un uzķēra to spekū
 vispārejošākās parādības, ^{kur} no kurēem iztaisa moralisku dzīvi. Bet
 viņā izpaužas arī Labrūjera un Lesaža laikabēdvs tai zinā, ka viņš

338. aplūkoja visas redzamas un taustamas zīmes kā kadu šifru, slepai,
nu rakstu, kurā slepās eekšķīgais cilvēks.

Nina Memoari teicami savas pārplūnības un dažādības dēļ, kas
parādas siluetos, uzmetumos, karikatūrās, portretās, noņemtiās vi,
sā augumā, un leclās ainās, kurās it kā no jauna atdzīvojas mūsu
preeksā visā savā realitatē un taustamībā leclā kēnina laika beedr,
viņa galvneeki, viņa ģimene un viņa paša personība. Divi rindi
nās Sen-Simons māk telot mums visu cilvēku, ta mīļajā porā,
ar tā īpatnīgu fiziognomijas izteiksmi, citās veetās viņš to izņem
siki cauri, izogzti to, apgriez to apkart kā cindu, ne atstādams
pze ta noveenu tumšu, ne-izskaidrotu veetinu. Viņš sajuta dzivi,
t. i. izmanija visas tānē notikušās pārmaiņas, viņš redzeja, kā cil,
veki zeedeja un novīta, kā viņu individualitate norīvejas jeb pār,
radījas; viņš nomanija nejutamu laika darbu, kas cilvēkus gan
ignēcināja, gan pacela. Kad viņa eespaidi pārveetas, tad viņš no jau,
na atgriezās pze sava preeksōmeta (objekta), metās uz to ar jaunu
karstumu un no jauna konstatēja viņa pateeso stāvokli, kuram
bij atkal ātri pārvertoes. Tamdēl viņš pasnēdz mums mās por,
trojas no Fenelona, Burgundas loekxūndzes, Montenon kēdes, bet
daudzumu studiju par leclā kēnīnu.

Līdz ar atsevišķām personām viņš novero arī masas. Reizām
viņš ar daļāem vilceeneem uzmet veselu skatu, leclā un drošā
zīmejuma veidā, bet reizām zīmē mīļīgu pabeigtu ainu, kā
Monseigneur'a naves ainu jeb kēnīšķīga parlamenta sedes ai,
nu, kurā nogāza Lui XIV. lixumīgi eceltos delus. Viņa stastījums
ir pilns dzīvības, bet iz ta eegūstamee eespaidi ir teicami dēl tās
precīzijas, kurā raksturo tik leclā makslanēku darbus. Daudzums
personu, kustību un rīcību saveenojas, krostojas un seko citi
citam, katrs individuums top analizēts, katra kustība sadalīta
sastāv. elementos, katra darbība siki aprakstīta, pze tam nenō.
teek nekāds sajukkums un nekāds samaisījums. Līnamos mo,
mentos visi sevišķīgumi atēet pēdejā veetā un nozud; paleen
tik vispārīgas ainas, vispārīgas kustības un īzcīlee raksturu
vilceeni. „Es nezīnu”, saka Lansons, „vaj var vel atrast pze kout
U Monseigneur' ir Francijā pēlīcums pze kēnina vecākā brāļa titula.

kada lēdzīgu noverojuņa precīziju ar tadu viņa pilnību." 339.

Rakstīdams savus Memoarus tai laikā, kad prūsū ķēniņš - Frīdrihs Leelais - satikas ar Volteru, viņš pēzīmē kanis izautijumu iz Francijas kaut kada „Arouet, notara dela”, viņš raksta, „kurš bijis arī mana tēva un mans notars;” viņš nebutu arī peminējis tadu neeku, ja šis Aruē nebutu cēnējis zināmu stāvoni literatūras republikā un nebutu kurets pat par svarīgu personu zināmā spīdū.” Šis paris rindīņas, uzrakstītas ap 1745. gadu, nozīmē jo daudz.

Sadurotees ar apkarstejo dzīvi, šada stūrgalvība noveda pēe beki, gēem ignākumeem. Nespēdams muiāneecībai atgrest tās realospeku, Sen-Simons vērya visu savu verību uz arīgumu, uz tukšām formām; viņš aizstāveja arīgas prerogativus, privileģijas, kas glaimoja klīribai, visas tās arīgas atšķirības, kurās atdalīja muiģneecību no buržoazijas, karēivju muiģneecību no kancelējam muiģneecības un dzejneerēkus no visas citas pasaules. Viņš strīdejas, sacēla ignumu un uzsāka sudzības par etiketes jautājumeem, par preekšrocību un tituleem ar tadu berniškīgu kaislību, ka apņika pat Luīsu XIV. Sen-Simona kungs, sacīja ķēniņš, „nodas, bojas tik ar tituleem un redām (rangām), - un ar tam, kas sa- cēļ ar visēem sudzības.” Tas bija teesa, bet leelaja, ķēniņam nebija teesība sudzētes. Vaj tad ne-eeekrita viņa zietemā, peelikt nopēet, un nozīmī arīgām atšķirībām, ar kurām viņš saldināja visas šīs pēe viņa galma dvēesmejošās muiģneecības bezmērēkīgo dzīvi?

Leelskungs Sen-Simons eekrita karala varas līktās lamatās: redzedams, ka tam ta godkārības cēli aizkrustoti, tas mētās uz taku, kas glaimoja viņa augstmanīgai klīribai. Viņš tapa vārīgi jutelīgs un magisks, nogrima neecīgās galma intrīgās un ne-anglīgās strīdēs. Tādā kartā viņš pazandēja visu spēju uz nopēetru valsts darbi, bū, ja tada viņam pavison bija, nevarēdams vairs ne pēet ko iz- turetes prātīgi un taisnīgi. Viņš sajūta ar skandību sajauktu micinumu, ignumu pret visēem favorīteem, mēluleem, ministreem un ģenerāleem, kurū dzimums nebija atbilstošs viņu cēnēšanām veclām, ne-eeverodams ne viņa personīgo kroctnumu, ne viņus

340. mopolnus. Vinam pectika, ja viņš tik zināja, ka kada Villarsa muižā
noceibas ciltokoks bija mazs un apšaubams, lai nolēgtu tā talantu,
viņš apbēra ar apvainojumiem Vandomu tاندēl, ka tā kēniskigais
dzinums bija nelikumigs. Šis deurbijigais un tikumigais aristokrāts
loloja neprātīgu skaidību pret visu, kas esvainoja viņa murgus pēc
feodālu valsti, kurās preekšgalā stāvētu Leelkungi un perī.

Kā redzams, nekad vel neveens cilvēcs nav tik maz saderejis ar
savu laisku, kā leelkungs Sen-Simons. Visas viņa idejas, ar kurām
mēs nule iepazīnamies, pēdas citam laikam sevišķi tاندēl, ka
tās ceterptas novecojušos teoriju formās. Turklāt tās dabuja, pienē,
ma sevišķu nokrāsu, saskatot ar cilvēka temperamentu, kurš
tās izpauđa. Bet mums nav jāizlaiž no acīm, ka XVIII. g. simteni
dživoja daudz tādu mažu Sen-Simonu, — ta bija visa tuvrēzīgā
muižneeciba, emūrta savās atminās un savās aizspriedumos un
ar to leelo stūrgalvību turedamās pēc acīgām privileģijām, kurās
glaimoja viņas angstprātībai, tā ka viņās bij celverts viss, kas vel
tai bija paliecs no pagātnes; taisni šem galmeekem un šai pro-
vinēu muižneecībai bija lemts, izvest iz paccetības tautu, novest to,
galejam eskaisumam vismerīgākos laudis un, patecotes savam
neprātīgam egoismam, izcelt Francijā patvarīgu revoluciju.

Bez tam Sen-Simons nepārbandija savumaterialus kritiski,
viņam nebija ne zinātnisku spēju, ne zinātniskas metođas. Viņš
mekontrolēja, kā nākas, lecinieku izteikumus, ne-eeveroja vestulu
dokumentus, kas butu varejuši apgast daudz no viņa sakratām
baumām, bet ticeja visam, kas glaimoja, patika viņa vēlešanām
un antipatijām. Viņa Memoari pārpilditi pavisībām, kludām
un pat meloem, šem partejiskem meloem, kas ^{skaid} nāk pār godīgu,
bet aprobežotu lauvu meli."

Markīzs d'Aržansons raksturoja mūsu leelkungi un peru, Sen-
Simonu, kā bedīgu boztalantīgu un patmīlīgu svetuli." Ja atstājam
pēc malas literarisko talantu, kurš d'Aržansons nevarēja noma-
nit, tad tāda domu pāccesiba kop apstiprināta caur šī cilvēka dzīvi
un rakstem.¹⁾

Viņa personīgās antipatijas kairināja viņa zinārcību, pēccieco?

1) Sal. G. Lansonā II. sējuma 75. l. p.

ta skateenam vel leclaku spēju, „visur raknat, dvēseles iedibinot, ^{naids} 341.
un oemaidā dara aklu viņa spreedumu, bet gaisū viņa noverību.
Tāi zinā vīnš bij originala parādība: budams metaisms un partejisks
lēdž cētsirdībai, vīnš nekāds nezaudeja redzes jeb skateena gaisumu,
kaisliba peeskāca viņa uzskatam vel vairak caurspeedošos speku. Tās
apleccina vislabak parrāda viņa artistiskās spējas: teesāmiba valdija
par vīnu, par spīti viņa aizspredumeem, antipatijām un teorijām,
tapat vīnam bija ne-espējams ne-^{ne-uzgimēt} atstastit, kā arī neredzēt šo teesā-
nību. Lūk tamdēļ viņa portrejas ir tik vitelas, dzives spējīgas un
tik lēdžīgas, jebšu daudzkrat tik nepateesas, metaismas. Maksencee,
ka instinkts izradījas viņā stipraks par viņa godīga cilvēka simpa-
tijām un par viņa leclakunga un peca uzskateem.

Tau tamdēļ Sen-Simons, kuru nākās izlabot un apgast gandrīz
katrā viņa lapu pusē, paleek tāču veenīgais maksenceeks, kuruš
mums apraksta Lui XIV. galmu. Viņa prāta lēmumi, slēdžēni
ir daudzkrat maldīgi, bet viņa stastitee eespaidi ir allavē reali.
Viņa „Memoari” (Mémoires)¹⁾ tapa rediģēti tāi pašā laikā, kad ignā,
ca Voltēra „Angļu vestales” un tika sagatavots Monteskije Likumu
gars. Tā ka leclakungs negrībeja izdot savus uzgimejumus dzivs bu-
dams, kad vīnš arī netaupidams pasnēdza visu, ko zināja, tā ka
pēc Eduarda Būģela domāni mums ir viņa „Memoarūs” ne-apstrīda-
mi visuztīcamākais darbs par tā laika vesturi. Tā vaj tā, no
memoaru rakstītajom šai gadsimtenē ir visai eeverojams lecls,
kungš Sen-Simons, atstādams 21 sejumu uzgimejumu par Lui XIV.
un XV. valdību. Visjaunākais igdevums saturs 40 sejums, pilnus
nooverojumu, anekdotu un politisku peezīmju.

Sen-Simona valoda lēdžīnas pēc sava speka viņa recepti,
vitalei, - un ac tam teixts viss. Vīnš raksta neveemādā un kaislā
stilā, pilnā kontrastu, negaidītu verzumu, drošu uzbrukumu,
mekarmonisku un palaidnīgu fražu, bet vīnš raksta stilā va-
ren dzīvā un patstāvīgā. „Es ne pavisam ne-esmu akademiskis,”
sava vīnš pats par sevi, „bet arveenu aizraujos caur preekšmetu.”
Pateesi, viņā izpaušs kaisliba un teesā jūta. Vīnu nevada nekadi
literariski mēvki, vārdus izvēlotees. Viņa valoda ir metaforu pār-

1) Memoaru (Mémoires) pirmais igdevums aptver 21 sejumu, 1829-1830.g.

342. pilna, bet šīs metaforas nav retoriskas rotas; tās ir arpasaulas
teošās sadursmes, rezultāts ar autora personību. Nekādi grama-
tiski, stilistiski jeb literatūr-techniski smalkumi nojauc, neuz-
trauc un neaiztura Sen-Simonu; šis leļskungs un pers nav rakst-
neeks pēc profesijas, visas tradīcijas un likumi, kas esloga un
saista no parastiem mirstīgieem celušās rakstneeka inspirāciju, ee,
dvesmu, apgarošanos, precēš viņa ne-existē. Viņš raksta ar novērtē
un meklē vārdus, kuri saskanētu ar viņa jūtām, lai viņi butu
vaj jaunmōdes vaj novecejušees, aizņemti, patāpināti no krāmpju
vidu tirgōneem, zemneekēem vaj galvneekēem, daili vaj rupji.
Viņa fraza, teikums, peenem viņa domu veidu, viņš to staipa
paplatina, loka jeb lauza, nerēķinādames ar gramatiku, bet ar
paša vajādžībām. Viņš allaž baidās izsacitees mazāk specīgi, ne,
kā jūt; viņš taisa espraundumus, aprkauj frāzes, darinādams
milzīgus periodus, iz kureem kā no beožeem mākoņeem izsaja,
spōžums un leesma. Pedīgi viņa stils dod arveemu dzīves bezgā,
ligu un dažādu kustību savadi-pārspiletōs veidōs, ^{atgādina dāms,} ~~konē~~ ^{pre spēku}
ta apgaismojuma hallucināciju."

Lai gan, kā jau dzirdojam, daži literatūras vēsturēeki Sen-Si-
monu sauc par nokavejušos cilvēku (mēs to varētu arī saukt
par retrogradu), tomēr viņš aizstaidzees savam gādsimtenim
precēšā. Šis leļmanis atmet visus literatūras likumus, garsās
un poeklājības, lai dotu pilnīgu espējeu parāditees savam tem-
peramentam savā paša stilā; viņš raksta Monteskje un Volteru
laiku tā, kā bus atlauts rakstīt tik Viktora Flūgō un ^{šil} Miislē
laiku. Jandēl, kad 1829-1830. g. ignāca pirmāis viņa Memooru
izdevums, franču romantīxi sarīkoja teem ovāciju - un teem
bija uz tam teesiba, tā ka leļskungs Sen-Simons peēdereja viņu
skolai. Šis „gotiskais leļskungs” visvairāk synchronistisks māks,
lenceks visā Revolucijai precēšejōšā literatūrā. Viņš caur sevi
atgādina d'Éprononu un Miislē. Pilnīgi pareizi, ka Sen-Simons
bija maz līdzīgs savam laikam: „pēc savām idejām tas ir fēo,
dals; pēc sava temperamenta tas ir mūsu laika beedrs. Louis de
Rouvroy Saint-Simon'u māksis izēkiot no Claude Henri Saint-

Simonia, socialista (1760-1825), no kura dibināta reliģiozi-politiskā sekte, ko nosauca par simonismu, st. simonismu. X 343.

Volters (1694-1778.g.)

Nu mūsu preekšā stāv rakstnieks, kurš ar ģenialu speku aprakstīja roja pēc sevis pārziņojušās kartības kaitīgo iespaidu, izveidams plašā vispārcilvēciskā arenā, kur to gaidīja slava, kuras preekšā nobāleja Monteskje laimīgā zvaigzne. Tas bija Volters. Visdaudzpusīgākais un visizslavētākais filozofiskā gadsimtena preekšstāvis, vislelākais dzejnieks, vēsturnieks, filozofs, esaiests, enciklopēdistu un publicistu XVIII. g.s. franču literatūrā, kurš saveņoja savā literāriskā, jā darbibā visu ^{sava laika} ceņtāurus un maldus, visas vēstības un trūkumus - bija Volters. Ceņšanās uz kritiku, analīzi, oppozīciju atstūmā dzeju otrā vēstā un XVIII. g. simtenis parādas visvairāk par prozaiķu, prozaiķu laikmetu. Bet par to preekstāvi visās dzejas-literatūras īsīnās parādas kolosālā Voltera figura, apmēndama, sakoncētrodama sevi ne vien Francijas, bet arī visas Eiropas vēstību, sagatavodama līdz ar tadām personībām, kādas ir Monteskje, Rusi, enciklopēdisti, apversmi sabiedriskās domās, idejās, valētiskā un sociālā strukturā, cekarā. Volters pirmo reiz deva cemeslu par sevi un, pat 1714.g., bet mira zem apoteozas, deevinašānas 1778.g. Tadā kārtā viņš ceņem un valdzina gandrīz visu XVIII. g. simteni, no Lui XIV naves līdz leclās revolūcijas preekšvakaram.

Voltera dzīves un viņa rožojumu vēsture ir gandrīz XVIII. g. simtena vēsture, tādēļ ka viņa vārds top pazīstams pavaldonības laikā un gudrība pēc pirmajām revolūcijas zīmēm. Septiņdesmit gadu laikā Voltera vārds sastopams gandrīz pēc katra ^{šī laika} atgādījuma, parādās gan teatrē, gan Academiājā, gan trīmdā, gan pēc prūšu ķēniņa galma, gan Verzālā, gan Fernejā. Kur viņa paša nebija, tur valdīja viņa gars. Tremons un Defontens bija viņa upuri; enci-klopēdisti izplatīja Voltera domas, lai pataisītu no tām brēcni, gus seročus, žurnālisti nodarbojas vairāk ar Fernejas - nekā ar franču ķēniņa galma, un pateesi, var sacīt, ka neveēnam ķēniņam nav bijis tads iespāids uz laika beedreem, kā Volteram. Viss gadsimtenis pildās ar viņa vārda pilus. Viņš bija dzejnieks

344. un arī filozofs, un viņa asprātība nepazīna robežas. Viņam bija glaimotāji un neevatāji, bet entuziasti kļēdza visdihtā. Citi viņu vēl augstāki par visiem rakstniekiem, citi sauc viņu par Marata un Babofa bērnu, lai gan ne vienā, ne otrā šīm domām nav ne kristlīma pateesības. Volters ir visā gādā, simtēna personifikācija. Katrā gādāsimtēni rodas kads cilvēks, kurš pacēlas pār citom ar savu garu, ar savām idejām, un visi klaus uz to ar uzmanību. XVIII. g. simtēni Voltera idejas atilpāpārsu prātā Beils un Fenelons gan ^{ar} mēģināja tās izteikt, bet Voltera ģenijs aptu- soja visus, pēspēzdams atgūt viņa patvaldību - voenvaldību.

Son coeur est ici, son esprit est partout (Viņa sirds ir šē, viņa garis ir visur) - tā skaneja Fornejas pēnemamas zāles virs raksts, kurš izdomājis tā ^{filozofa} mantnēeks. Nairak kā simt gadus šis virs raksts nezaudēja savu pateesību. Daudzās vislabākās XIX. un mūsu gādāsimtēna centēnēs izmāna vēl arvoem ^{pasākuma} dzīvinātāji espaidu, kas tik enerģiski izgāja no Voltera, vācu zinātnēeki slavē viņu tuzād plašās traktatēs kā kriminal-likumdevības reformatoru, kā tirdiāmas, tortūras un naives soda drošu pretneeku, tolerances vesturā, esādā arī šai laukā viņam gōda vestu. Šādās nopelnēs pēskās cilveces Volters nemitesees dzivot, kaut viņa pagātnē arī nebija maqum kļudu un pār dažeem no viņa daudzajem raksteem jau pārklājem aizmirsums. Tada ir otra, reizām labākā leela rakstnēeka dzīve.

Voltera biogrāfija.

Fransoa. Marijs Aroue (Francois Marie Arouet) pēdzima 22. no- vembre 1694. g. (Voltaire est né à Paris, le 22 novembre 1694 - pēc Pola Alberta; 21. nov. 1694. g. pēc G. Lansonā Patēnē (Chatonay) pēc Parizes Vajō un vārigs tas cerandzija šīs pasaulēs gaismu, bet vājās slimīgajā mēesā, kada tā palika visu mūku, slopas nepārasta oostā ga ugums. Turplikam, kad tas jau bija zānnēklis, tas pēspēzda savam pavardam, de Voltaire, esakdams šo pēvardu lelot savu uzvarda Arouet vortā. Šai jaunajā pēnemtā vordā, de Voltaire daži esrauga agrākā pavarda (Arouet l. j. t. i. le jeune anagrammu, daži atkal turā to par kada maza īpašuma nosaukumu, kurš pēderojis Voltera mātēi. Tapat zinātnēeki nav voenis prāt-

par tam, vaj leclais rakstnieks dzimis pašā Parizē, vaj Parizes
 apkārtnē - pari solū no šīs pilsētas - Latlē (Latenū) miestinā.
 Tadām jautajumiem, saka Lachors, zinātniskas nozīmes nevar
 būt un ar to nodarbošies ir spējīgi tik leekas condicijas pree-
 steri. Mums pietiek, ja zinām, ka de Volter kgs (pēc pavarda
 Fransoa Aruē) bija bijusī Latlēs notara un kāda taksācijas
kanbara (Chambre de Comptes) teesas nodaru ceņēmeja, Aruē,
 dēls, kurš uzauga un izglitojās Parizē. Voltera tēvs piederēja
 pēc tā laika ļoti pārtikušās buržoazijas, tam bija pastāvīgi
 darīšanas ar toreizejo aristokrātiju, jo tas bij augstu kunģu
 pilnvarnieks un advokāts. Viņa (Voltera) māte bija muižnieku
 dzimuma, krusttēvs viņam bij abats Latonefs (Chateauneuf),
 Ninonas Lanclō mīlakais, gudrs cilvēks, bet „dailš skeptiķis”,
 kurš ne kam neticēja. Šis pats abats pasnēdza pirmo macību
 savam kruztdēlam, macīdams šim lasīt Moīzada nepreklāji,
 go poēmu, kurā zēns macēja no galvas, to deklamēdams, trīs
 gudus vecs budams. Septiņus gadus vecs tas sacer pats dzejplūs,
 divpadsmit gadus vecs pat traģedijas, par īgnumu tēvam godi-
 gam, krietnam cilvēkam. Bet pēc mātes jaunais dzejnieks at-
 rada pabalstu, tuvu stāvēdama citkart slavenai Ninonai de Lanclō,
 kuša ar savu garu apreibināja pat Moljeru, kurš ne reti ^{tai} poēmas
apspreēšanai savus ražojumus, viņa vilka arī savā namā vecas
palikušās Aspazijas parastos, semīletos vecus. Tai pulcīnā zēdēja
 druscīn frivola attiecība uz dzīvi un tā semīlets dzejnieks bij
 Anakreons, uz kura imitēšanu no savām traģedijām pārgāja
 Aruē-Volters. Zem kāda virzēna zēna spējas attīstības ātri un
vecā Ninona sekodama viņa attīstībai, ligsmojas par viņa garu
un mirdama attīstaja tam naudu preekš grāmatām. Savus skō-
 las gadus Volters pavadaja tapat oriģinālā sabēdrībā, nākamō
jezuitu romaidnieku nodera pēc šēem macībā, ekš Collège Louis
Le Grand.

Viņa sabēdriska audzināšana, skološana un izglitōšana atradās
tad is jezuitu, is citu ordōnu rokās un vispārīgi baznīcas zīnā.
 Sevīšķi jezuitu kolleģijās dabuja savu izglitību jo cevorojams

346. skaitis XVIII. g. simtēna apgušmotāju. Navar vis sacit, ka izglītība
Ķīnīs macības cešādās butu bijis teoloģisks raksturs. Le pirmo
vectu cenēma latīnu valoda un literatūra, t. i. oratoriska māksla,
poētiska, retoriska, stilistiska. Tadu izglītību dabuja arī Voltērs.
Nāsskolas ^{varēja} viņš izvēst it pavisūgas zinības matematiķā, fizikā
vesturē, bet tai vectā bija skolojies preeksmetēs, kas attiecas uz
izteiksmi, stilu, literariskām formām. Viņš pats raksta: „... Je
ne savais ni si François I avait été fait prisonnier à Pavie, ni
où est Pavie, le pays même où je suis né, était ignoré de moi,
je ne connaissais ni les lois principales, ni les intérêts de ma
patrie, pas un mot de mathématiques, pas un mot de saine phi-
losophie; je savais du latin et des sottises? VII, 472.

Īstāda daudz anekdotu par viņa pārgalvībām un rovelībām
skolā; par viņa asām atbildēm skolotājiem un par to nepade-
vīgo garu, kurš jau tad sāka viņā grasīties. Bet šīm anekdo-
tām, kā vispār visēem jocīģem nostastēm par leclu viņu bēr-
nu gādēem, nav allaž eteicams ticēt. Pa loolakai daļai tee sa
ecreti velak, kā sāka après coup (pēcāk). Bet mums ir arī pāteisi
skolu nostasti, p. p. par Lesingā, Fillerā, Heinē u. t. jpr. Tārda-
žēem skolotājiem Voltērs paturēja gaišās atmiņas, bet vispārēģee
stādes eekartu, kas noslodzija jebkurā patstāvību, viņš cenīda.
Skolā viņš turpināja verst uz sevi uzmanību caur dzejolēm, dra-
šēem skeptiskēm uzbrukumēm reliģijai; savā laikā slavu
eeguvisāis, bet vāja sabura livikis, Žans-Batists Rusō (dzim.
1670., mir. 1741. g.) pēe eksamēna klat budams (kā Gōte Vīrtēm,
berģas leclķimģa Karļa akadēmijās - hohe Karllsschule - sviniģā
aktā, kur Fillers studēja, jeb kā Djeržavins pēe Pušķina eksa-
mēna), bija pārsteigts no jauneklā atbildēm, tam tuvojās, un
aiz cenības pēet viņu Arūē. Voltērs sutija viņam causlūķošā,
nāi savus savus mēģināmus, - turplikam kļuva viņi ne-iz-
lidģināmū cenāidneeki.

Lui Leclā licejā, kur Voltērs dabuja savu izglītību, bija tā
vecakais skolotājs abats Olivē. Kadā mērā jēzuiti pēata oņņēnd
savu skolēnu pēātus, var spēest no tam, ka pat Voltērs pē-

turēja arveemu godbijīgas un draudzīgas jūtas pret saņemtiem, īpaši skolotājiem un nekādā ne-atskaņā no literāriskiem piemēriem, kurus viņi tam sēdvesā, — no viņu sausa un stingrām literāriskām gaumēm. Tā tad jezuitu kolēģijā Voltērs nevarēja kapt par dzejnieku tāpēc, ka mīleja sabiedrību un troksni. — Vecā kņiņa galms tika došbijīgs, Montenon kōze nodomāja glābt franču dēseles, un visi galmaņieki, visi kalpotāji uzmauca lē, kulības veeplis. Tas bij XVIII. g. s. sākums, nebut neizlēdams, kāds bus ta gals. Princī, muižnieki, garīdzniecība, dzejnieki protestēja klusumā, nodevās orgijām un savos pulciņos leelijas ar bezti, cibu, smējās par galma ūvetulību. Drīz visi prātīgo, kartīgo laudis pēveenojās īpaši liberaliem un abats Latonefs statīja viņiem pēekšā savu krustdēlu, sešpadsmit gadus veco Arne. Neskatot uz krusttēva macibām, jezuiti paspēja no viņa iz, taisīt gandrīz kristīgu cilvēku.

Iznācis no licejas, tas bija vājš, augsts, neharmonisks jauneklis ar dzīvu fiziognomiju, acīm, kurās mirdoja prāts, gars un viltība, nomakts no izpēccas slapem un cenšanās iegūt sekmes pasaulē, — ar drudžainu klēribu, godkāribu, teeksmi uz griezību un baudām, sanākdams dusmās, sēdomajoties, ka tas ir buržu, un noģūredamies, nenodēdēt pē grāmatām un kancelju papīriem. Viņš parūpējas vel licejā budams, iegūt derīgas pāzinas; viņš stajās draudzībā ar bēdriem, kuri pēc sava stāvokļa bij augstāki par viņu, ar soģu un galmaņieku dēleem, ar Lamaršū, Mezonu, d'Aržantalu un šī brāli, ar dīveem d'Aržansonem un Rišeljē; citi no teem, kā p. p. d'Aržansons, bija viņam bez ceres, nas padēvīgi; citus atkal viņš centās caur laipnībām un glaimām sev pēevilkt, kā protektorūš¹³ ģaupit nāvamūs rasi vajadzīgās gadījums. Nekādas negodīgā leelkunga Rišeljē nodevības un nekādas rebuma jūtas Volteru no tā neatturēja. Viņš gribēja par visām leetām kustētās angstā apvidū, but sabēdribā, kur veda jāutru dzīvi, gribēja vakarinas turēt ar tituletām personām un aktrisām. Tā ka viņa tēvam bija pastāvīgi darīsānas ar tā laika aristokratiju, bija jāudzu angstu kungu pilnvarnieks un

348. advokats, tad šee apstakli atveoglinaja viņa delam oetapsāna aug,
stakā sabedribā. Saprotams, ka ta laika aristokratisks dūzes
nepemirsa, kas viņi tadi un kas tado šis jaunais cilvēks bez
vestures, pagātnes, bez slavenu senču virknes pagātnē. Leidskum,
Sen-Simons, vovens no ^{cedomjarsom} eekodosākem ta laika augstmanem, kurš mums
atstajis tik spidošus un pamacigus memoarus par savu laiku,
ar zināmu nicināmu atsaucas par Volteru pat tad, kad tas sāca
segūt popularitāti literaturas laukā. „Arue” – raksta Sen-Simons
ita notara dēls, kurš veda manas un mana tēvs laetas: Drusku
velak viņš peozinoja savos memoaros: „Volters – savā zinā per-
sona zināmā apvidū”. . . . Bet neskatot uz tada veida loqnumu,
aristokratijai tomēr bij jāsajut, ka tas laiks nebut nebija jau
izdevigs kartu robežām un sabedribas starpseenam. Gribot, ne,
gribot, zobus sakožot, dūšu saņemot, bij jastojas darisanās ar šo
lawiņu jaunu šķiru, kura gadu pec gada oeguva arveinu vairak
un vairak sabedrisku nozini, parādīdama savu intelektuālo un
ekonomisko spēku (vecās muižniecības preekštāvjiem). Nebut ne,
bija veeglee šee izgligumi, darījumi, nesaticiba starp sabedriskim
grupām parādījās uz āru, jaunces laudis nāca pee bagatības, gri-
beja teesības, sāka aizvien vairak un vairak prasit. Veemadi
izcelas asas sadurmes.

Ignācis no licejas, Volters ved loti izklaidetu un valigu dzivi.
Lik tēvs arī nemopūlojas, to peedabut pee maizes pelnāma darba,
pee deomasta. Volters visadi izvairijas, pavaldija laiku uzgozi,
notaju pulciņos, stāveja labā draudzībā ar ta laika pazistamo
epikureišu kompaniju, kuri sapuleejas Templi, un pliteja
un pastarpām nodarbojas ar rakstniecību. Viņš eesāka sacerēt
satiriskus druzolus, kuplejas, epigrammas, kurās dabuja bez
izņemuma ik katrs, kas tik nāca preekšā. Un tā caur saveem ne,
apdomigem jokeem viņš drīz oekrita.

Bet Voltera tēvs ganži noskuma, dabujis zināt, ka dēls sacer jau
tinus un eekludis nebedneeku sabedribā. Viņš sauca šo par bez,
prati, aizsulidams to uz Hagu pee franču sutna, markiza Fatone,
fa, abata, Voltera krusttēva, brāļa, caur kuru notara Arue dēls

tapa par ^{jaunu} viņa brāli, Francijas preekšstāvim Flaģā. Bet arī tur Voltērs turpināja sacerēt pantimus un vel samīlejas līdž au, sim Pempeta Nojē, pazīstamas deku meklētajas un slavenas in, krigantes mētā. Lutnis, markīzs Latonefs, aizlēdza Volteram ap, meklēt nepreekļajigo namu, bet dzejneeks neklausīja un dabija tad pavēli doties atpakaļ uz Franciju. Viņš mēģināja Pempetu aizvest sev līdž, bet māmiņa aizturēja samīlejušos tāpēc, ka meitas dailums cenesa mātēi zemākumus.

Divdesmit gadu vecs Voltērs bij jau pazīstams. Līnams, vel viņš gan nebija sacerējis, Henriādu, bet viņa aspratība bija jau tapuse par sakamvardu, viņš bija jauns, skaists, baudīja dzīvi un neizdomāja vel tadā mērā, kā turplikam, skandalus un launus izsmeeklus. Laika beedri jau intresejās par Voltēru, kad tas vel saucas par Aruē, viņa vardu sastop allažin visu ta laika pagīsta, ma personu vestulēs. Hollande un Francija sacakstījas par viņa spējām. Dzejneeka pirmā mīlestība sacela leelu troksni. Nojē kundze bija pate raskstneese, un savas meitas tikumu aizstāveda, ma, ta izjauca saredzes, sūdžeja sūtīnim, rakstīja uz Parīzi, ar ^{veenu} vardu, pate izblava meitas dekas. Jaunā Voltera romans bija dzejolu, zvēvastu, apsolījumu, pārģērbumu pilns, bet par tam to aizsūtīja uz Parīzi un viņa tēvs bija tik dusmīgs, ka grībeja delu eese, dinat Bastilijā. Bet neskatot uz visām nepatīksānām, Voltērs mīleja Pempetu un grībeja to preeēt, bet meitai nebija pastāvības un sūtņa pāžs uzvareja savu sirdi. Tēvs izlīka ar delu tik ar to ziņu, ka Voltērs atmetīs dzejošanu un sagatavosees uz tesne. Ša amatu, bet apsolījums netapa izpildīts un Aruē's eesedināja delu Bastilijā, domadams, ka tur viņš izmacisees likumus. Bet to veetā tas esāka tur rakstīt, Henriādu un pabeidza, Eolipū. Orleans leelskungs atvabināja jauno dzejneeku un markīzs Nojē aizveda viņu eeks Pālē-Roajal. Gaidīdams, ^{uz pavaldoni} starp galimneeksem, kas aiz garā laika raudzījas uz kalnu, Voltērs sacīja dīktā:

- «Kada bezpratība debesis! droši arī tur valda pavaldons!»
- «To ekstravaganci pastastīja pavaldonim un Voltērs sagaidīja, ka viņu sūtīs Bastilijā, bet tas turpret dabuja pansiju.»
- «Pateicos jums, ka jūs dodat man maizi,» sacīja tas pavaldonim.

tik lūdzu jūs, man nedot dzīvokli."

Caur savu krusttēvu, abatu Patonafu, kurš izveda viņa pirmās eedomas, caur viņu arī pēdīgi Volters tapa cecests leclā priora dāmā, doma namā, — Templa svabadā sabiedrībā, kur neatzina nekādu prāta un tiklības likumus. Uzskart pateri, tēvi Porejs un Turne, mins attīstīja maža Aruē estētisko gaumi, otkart Ninona, Talo, nefs un Templa brīvdomeņeki bija viņa īstā gara auzinātāji, viss tas apsolijs rezultātā bezticības skolotāju.

Pēc leclā priora Volters iepazīnās ar leclungem Lūlli un ar Villarsiam, visi ligsmojas par viņa garu; viņš apmeklēja leclmanu hotelus un viņu mažās vilas. Viņš bija it kā reibumā, traukā un atllāva pilnu valu savai launai melei. Divi satuviskas dzees, mas gāja apkart zem viņa varda. Pirmā, visai jautrā aizrādī, jums uz Lūlli (maijā 1716.g.), uz leclkunga muižu, nemacijs viņam eeskatu un apdomu. Bet kadā jaukā doenā tas uzmodas Bastilijā (1717.g.), kur nosedeja veempādomit mēnešus. Tas bij arestēts 10. maijā; šoreiz nozedzīgais ražojums pateesībā nopeēdēja viņam Ba stilijā viņam bija vala padomat. Viņš saprata, ka viņam pē, nācas savu dzīvi celt uz drošāka pamata, nekā uz izdevīgām salonu sarunānu; viņš eesāka nopectri censtees eekarot sev itā, vokli līdz ar lecliem vīreem, caur ruseem viņš bija paklausīzi eeligsmots tad līdz ar vīreem: ar Lamottu, Žan-Baptistu Ruro un Krobiljonu.

Ta tam pēc aizdomīga despotisma dzenašanas viņš izmanija valdības vajību, kas darīja viņu no jauna modru Labvīde, gais pavaldonis, kurš viņu eesēdināja Bastilijā, pēstēra tam pansiju par veenu pašu veltījumu. Dousku velak, ap to laiku, kad ministrija pēspēda Volteru Ruanā slepen eespeest savu ^{Auzijā} Hon riadu, kuras eksemplarus eveda markizas de Bernier pārsegtās orēs nakti Parizē, viņam izdevas pirmo reiz eeklūt pē galma un viņš sāka sanemt pansiju no Marijas Lesčinskas pašas lidzek, leem. Tā maža svetule bij apburta no dzojneeka gara, kuram skurba galva, kad kēnīneene to familiari sauca: mans nabaga Volter."

Bet praktiskais prats, iztaisidams Voltera buržoazo mantoju, mu,

melāva tam palaistes uz tukšām cerībām, bet skubināja to pa 357.
domāt par zolidākoem ceļojumiem. Vēledamies stāvēt uz veina,
dām kājām ar to sabēdribu, bez kurās tas nevarēja dzīvot, tas
saprata, ka tam nekļūstas abarstees atkarībā no leelmannu žēlasti,
tas jeb grāmattirgoņu honorāra, viņš gribēja būt bagāts, lai
atkaratos tikai no sevis pašā. Izleatodams savu sakaru ar brāļiem
Pari, kuri pieņēma viņu par dalībnieku dažās uzņēmumos, būdams
ļoti uzmanīgs un apdomīgs naudas lietās un prazdams naudu labi
novērtot, tas sāka jau tad pat iegūt sev stāvokli un proti viskel,
lako, kads tik ^{jebkādā} ~~atbilstošā~~ ^{biļā} liberalam.

Šis laimīgais sākums tapa pārtraukts caus kadu bedīgu notī,
kumu. Volteram sāka izlikties, ka viņš atrodas savā dabīgā veetā
tāi aristokratu apvidū, kurš izrādīja tik labprātīgu piekrišanu
viņa aspratībai, un viņš kļuva familjārs un pardrois; bet senaid,
neeku naidis paspruka ātri valā, izleatodams dzejneeka tīri perso,
nīgu sadursmi ar kadu leelmani. 1725 jeb 1726. gadā Volteram
āgādījas gauži nepatīkams notikums. Šis notikums ir raksturīgs,
un neveen kā svarīga epizoda rakstneeka mužā, bet arī kā mazs
paraugo pieekš veenas no tām sadursmēm starp jaunajiem un
vecajiem kungiem, par kurām jau runāts. Mums ir par šo epi,
zodu dažādas verzijas, dažādas redakcijas. Šs viņu pievedīšu tā,
kā ta atstastīta pie Matjē-Marē, veena no visintresantākoem XVIII.
gadsimtenā pirmās puses memoaristiem, Beila kaislīga piekrite,
ja, pieekš sava laika ļoti izglītota un daudze lasījūša cilveka. Rau
ko stasta Marē 6. februārī 1726. gadā savā deenas grāmātā: „Vol,
teram deva konus. Leta notika tā. Kavaleeris de Rohans sateek
viņu operā un saka tam: „Voltera kungs, Arue kungs, ja, kā jūš
pateesi lai saue? Tas atbildēja viņam kaut ko, ee-odams uz Rohana-
Tabo uzvarda rēķinumu. Pie tam to brīdī arī palīka. Divi deenas
pie tam, franču teatrī, foajē, Rohans no jauna ar to pašm uz,
staj Volteram, kurš viņam saka, ka tas atbildi jau devis uzpui,
tībai operā. Rohans pacēla speeki, tak nosita Volteru, bet tin saci,
ja, ka uz tam nākas atbildēt ar nūju. Pie divām-trim deenām
viņš suta Volteram sacit, ka to gaidot leelkungs Sūlli uz pus,
deenu. Volters, nedomadams, ka viss tas Rohana izdomāts stīkis,

352. eet uz pusdeenu. Pēc pusdoenas sulainis tam saka, ka kads luds to
noeet lejā. Volters noeet zemē uz celu un eekrit trim kungeem
nagōs, kuri to paceena ar kokzem. Tāic, ka Rohans skatījees uz
šo eksekuciju no kadas bodes eepreti. Mūsū dzejneeks kleeoz pil
nā naklā, ker pēc zobema, eet pēc leelkunga Sūlli, kurš atrod šo
stiki par bezgodigu un nepreekļajigu. Volters dodās uz Verzalu. Tu
apspreedis šo leelu? Pēc dažām deenām Maré raksta sekōšo: Par
tera kokōšanu jau vairs nerunā, ta palika viņam... Blons biskaps
sacija, atteecees uz šo notikumū: „preekš munis butu par leelu ne
laini, ja dzejneekem nebutu muguras kaulu? Glasta, ka Rohans
pa eksekucijas laicu sedojis ekipažā un sancis porejeem: nesiteet
viņam pa galvu, bet pūlis apkart stāvedams, sacijis: ak labais
kungs! Nelaimigais izportais dzejneeks tā arī leen tīši visem
seem virtsū — gan pēc galma, gan sabēdrībā, bet noveens viņu nenū
žēlo un tee, kurus tas tuceja par draungeem, noveerās no viņa. Eet
baumas, ka arī dzejneekes Roa dabujis tapat poreiju kocu par
epigramu. Pedigi pēc dažeem mēnešēem Maré atzimē deenasgrā
matā: „Volteru eesedināja Bastilijā tāpēc, ka tam eekrituse pū
tā mulkība, par katru maksu Rohanam atteebtees. Rohans,
protams, loti atmeeru, ka viņš noglabats. Tad Volteru izglaida
no ceetuma un izsutija pār robežu. Viņš aizceļoja uz Angliju.

Tads šis kuriozais notikumus, kurš dzivi rāda munis tā lai
ka sabēdriskas eevāšas. Mēs redzam, kadā ne-apskaužamā stā
voklī atradas literats franču sabēdrībā filozofiskā gadzimtēna
divdesmitōs gadōs. Kad Volters izaicināja apvainotāju, ^{kolmanis Rohans?} uz dū
lu, tad viņš tā uztrauca šē ģimeni, ka tā izleetoja visu sa
vu eespēju, — un Volters tapa no jauna, kā dzirdējam, semests
Bastilijā (1726. g.). Laixamatrada, ka tas loti sots panēmoens,
atwabinates uz kadu laicu no nemeerīga cilveka. Bet pat,
vala bija pavairak acimredzama un dzejneeka draungeem
izdevās izdabut dekretu, kas viņu atwabināja ar to norunu,
ka viņš atstāj Franciju. Uz divi gadeem viņš dodas uz Ang
liju, izredzoto zemi preekš visēem, kurus peevilka jaunā zi
matne un politiska brīvība. Tā preekš Monteskjē, tā arī

preeks Voltera klūva uzturešanās Anglijā pēc visai loetderi,
 gu skolu, kur nostiprinājas viņa uzskati, kur pārtraukti
 varojumi un atsevišķi protesti deva veetu stingri apdomātai
 darbības programai, kur vareja svabadi rakstīt un runāt, bet,
 ne-aizmissis apvainojumu, atbrauca Parīzē, uzņemlet zemo bezgo,
 dīgo cenaidneeku. Atkal grībeja to escedinat Bastilijā, bet tas
 pastaidzās atgrecstees uz Londonu. Te viņš sāka krat ceročus pret
 katolicismu, stūdeja filozofu Leiftsburi, Newtona skolu un gaiši
 sēraudzija, ka visa Francija ir aizsprocedumu nebrīvnece, ka tauta
 cees zem muizņneeku jūga, muizņneeki pādodas galnneekiem,
 galnneeki ir kēnīma un šā milako vergi, bet kēnīmu vada
 jezuiti. Volters nonēmas, apgaismot visu nacija, macit to patce,
 sibā, bet visvairak tas grībeja atrebt cenaidneekiem. Volters no,
 dzīvoja trīs gadus Anglijā (1726-1728), studedams filozofus un
 dzejneekus, rakstidams u. t. pr.; bet ilgas pēc dzimtenes mocija
 to, ^{un tas} atgrecerās slepom Parīzē, nebaididamees pat atkal eklūt Basti-
 lijā. Viņš slēpās preekspilsatā, tikās tikai ar uzticameem draugiem
 un rūpejas jo ātraki tapt bagats, lai eegūtu varu. Dzīdamoes
 pēc šī mērkā, viņš ne-atmeta neveenu lidzekli, ne-apstajas ne
 preeks kādeem kavēkleem. Trijōs gadōs viņš eeguva sešus miljo-
 nus. Viņš pārdeva savus rakstus, izlozeja tos lotterijā, viņš kē,
 rās arī pēc tirdzneecibus, pīrka un pārdeva labibu, uzņēmās kara
 spēka apgādību un apstajās tik tad, kād dabuja 400,000 livru
 cenākuma. Tad viņš esāka dzīvot kā sībarīts, kaisija unudu etc.

Volteru vairs nēdzenāja Parīzē, sevišķi, kād loekskungs Morepi
 izbeidza viņa trimdu 1729. g. Tagad Volters atrodas zem visa
 peerēdzeta stipra espaids, ir elektrizets un pilnīgi apbrunojoes.
 Viņš izrāda brīnīšķīgu darbību un kad nomira Lekuvrē un to
 megrībeja ar kristīgu cōremoniju apglabat, viņš sacereja teicamu,
 drošu elegiju. Tozūiti uzsāka atkal cīņu pret pārdrošo dzejneeku,
 bet tas izglabās no Bastilijas, aizbegdams kāda lorda ekīpaņā
 uz Ruanu un atgrecerās Parīzē, kād neqaiiss bija pārgājīs. Ne
triumfi, ne viņa rakstu klizmas neintreseja Volteru. Šā viņš bija
 peeradis pēc voona, kā otra. Ar kaisību viņš peerērās visaug-
 stācai sabēdrībai, tās svētkiem, palaida laicū skaistū sevecešu

vidū, izdomādams tām komplimentus, un ja neguleja pa nak-
 tim, tad tamdēļ, ka tureja vakariņas pēc pusnakts un tad spē-
 leja šarō, zināmu hazarda spēli, aukstasinīgi paspēlēdams mīļi
 gas zūmmas. Viņa raksta „Gaumes templa” (Le Temple du goût)
 iznākšana sacēla pret viņu kolleģu, literātu vētu. Tos pabalstīja viņa
 agrākie cēnidneiki un atkal parādījās viņa preekšā Bastil-
 jas negaiss. Tezūti panāca to, ka viņa filozofiskās vestules tā-
 pa sadēzīnātas uz laukuma no bēdes rokas un Voltārs bijot
 kal spēests bēgt. Poreiz viņš laidās uz Lotaringiju. Aizbrauk-
 dams viņš teica: „Es drīz atgriezīšos Parīzē tamdēļ, ka jezuiti
 bēdiz izrādīt savas komēdijas pedejo celeenu”. Pateesi, viņš atgrie-
 zās drīz - pēc mēneša - atpakaļ un lika eespeest „Vestuli Uranijai”
 (Épître à Uranie, 1722). Jauna vajasana pēespeeda viņu nolēgt sa-
 nu ražojumu un pēeskiest to abatam Soljē, kurš ap šo laiku bija
 miris. „Cezara navē” (La mort de César, 1735) sacēla galma neme-
 ru, lai gan Voltārs pēerādīja, ka viņa traģēdija nebūt nav re-
 publikaniska; viņš bija gatavs uz visu, kaut tik paliktos sa-
 vā mīlā Parīzē un tā ka viņa vārdeem bija leels swars un tos
 atkartoja vaj visa Ēropa, tad leelmani un valsts vīri tamglai-
 moja aiz bailēm un bij allaž ligsmi par tā ekstravaganēm.

Kā redzams, Voltārs veda daļus gadus gauži nemeerīgu dzi-
 vi, pārmainus dzīvodams Parīzē, Ruanā un citās vēētās. Paša
 dzīvoņa tam nebija: gan pirms aizceļošanas uz Angliju, gan
 tagad tas dzīvoja pēe dažādeem draungeem, maksāja par savu
 uzturu un mainīja daudzcart uzturas vēetu. Viņa dzīvā, ne-
 meerīgā daba melāva tam vēenā vēetā nomestees, eedzīvotees.
 Viņš turpināja sacēret dramas un dzejas, pēe tam nodarbēda
 mees ar filozofiju un dabas zinātneem. „Anglijas vestules”
 (Lettres anglaises, 1733.g.) sacēla valdības sferās leelu nemeem.
 Pats autors nebija vairs Parīzē drošs.

Gabali no viņa „Orleanas jaunavas” (La Pucelle) gājā ^{apkart} no rokas
 rokā un dzejmeeku brīdināja, ka, ja tas uzdrīkstees lint ee,
 spēest šo nepēeklājīgo pēemni, tad Bastilijas durvis aiz viņa
 aizverees uz visēem laikeem. Šee mužīgee draudi apnīka pē.

diģi rakstniecām, kam bija reebiga tapuse sabiedrība, kurā 355.
sāka pārak slavēt Krebiljonu un Fontanelu un viņš (1735.g.)
devas projām no šīs sabiedrības uz Lampānu, uz krāsno Sire
pili ar dailu seevoti, lai veentulībā nodotos zinatnei un mē,
lestibai pēe savas draudzēnes dū Patlē k.ores (markizas du Châte,
let).

No šī brīža dabou viņa dzīve pēe savām sekām jo svarīgu
eespaidu, gudras, attīstītas, jebšu dousku klīvīgas seevotēes eespai,
du, ar kuru sākas tuvināšanās ne ilgi pirms viņa beģšanas un
beidžas tik ar markizas navi. Dū Patlē k.ore saveenoja ar pēevil,
ēigu arēni ta laikā retu izģlitību. Ta tēkoši rakstīja palati,
niski, prāta teicami matemātiku un dabas zinatnes. Sire pili
Volters nodģivoja pilnus desmit gādus zem despotiskās, gudrās,
eeskatīgās un skaistās ģmīlijas apsardģības, pēeteekošā Parīzes
tuvmā, ka varetu pēedalītees sava laikā dzīvē, un robeģu tuvu,
mā, ka atrastos droģībā pēe vismazākā uģtraukuma. Sire viņam
bija skola pēekš tās dzīves, kuru tas velak veda Torneģē, tu-
viņš eemācijas dzīvot arpus sabiedrības un uz šo eespēt notales,
nes. Markiza dū Patlē bija pilnā noģimē XVIII. g.s. brīva seevee,
te. Ta mīleja zinatnes, izpēecas, mākslas, filozofiju, rotas, kārtē,
bija ģudra, izģlitota, nemeģvīgas dabas, neticeja kristianismam,
droģi pasģudinādama savu deģigi: Dzīves mēģkis ir - laime. Tik-
dams ar Volteru, viņa drģz ar to sapratās; viņas vīrs, nēeģis
cilvēks, bij arī filozofs, dodamēes lēģz ar sevu un Volteru uz
Sire pili. Markiza meģleja remģeģanos, eemēdama katrā tuva,
kā, sirsnīgākā satīksmē visu bagātē apģavinātās dabas kaisģību,
macģjuses Volteru pāģūt, ta saprata, ka sasnēģuse mēģki. No ta
brģža, kad viņi nometās Sire pili, abēem eesākās veentulīgas
pārdomāģanas un netraucēta darba gāģš laikmēts, nemeģvi izģei,
ģģas.

Markiza dū Patlē rakstīja šai laikā macģtus traktātus un
ģģmacģjas vēcās valōdas. Tak šā veentulība nebija nebut tik
visai meģra pilna pēekš Volteru. Dailā markiza daudģkart
rāģas ar viņu, ta pastāveja uz tam, lai viņas poēts neraksta
vairē dģģjas. Uz tam markīģu skubīnāģa drģģak bailes, nekā

novēršanās no Džejas. Viņa atominejas „Pasaulmsecu” (Le Mondain) ar tā greznības apoloģiju un neceņģiem uzbrukumēnu bibelei, kuru dēļ Voltaram bija pēpeži jādosas uz Hollandi 1736.g. Viņa turoja aiz atslegas „Orcleanas jaunavu” (Pucelle) un aizturoja „Lui XIV. laikmetu”. Benaidneeki kņospināja Voltera vajasānu ar apmelojumeem, uz kurēem viņš atbildeja ar pamfleteem un nekaitamām vestulem. Maskiza dū Satlā sargāja tā godu, nelāda, ma tam celaistees pagemojōšā polemiskā ar Defonteneem un citam paskvilanteem. Tā p. p. Volters, aiztūts no abata Defontona (Desfontaines) kritikas, bija 1738.g. sarakstījis le Prĕservatif, uz ko par atbildi abats izlaida la Voltair-romanie (1738). Vispār markizs cespāids bija labdarīgs, viņa izsargāja Volteru no daudz aplamībām. Tā nebūtu viņš aiztūrets, viņš būtu pēdzīvojis daudz bērzu, saka madama de Graffinji. Tā plāpīgā, dcezzgan neveiklā rakstneecē veesoja 1738.g. kadu laiku Lirē pili, kadama tadā veidā aculeccineecē no tās dzives, ko veda šīs pils eedzīvotāji. Un mums ir uzglabājušās viņas aplēcības par šo dzīvi.

Daudzkrat Volters brauca uz Flāndriju, sarikodams Brūsēlē veesības, kas darīja leclu efektu. Visvairak viņš rūpejas par tam, ka darītu cīr cespējams loclaku brēku, lai tik viņu ne-aizmirstu un nebeigtu par viņu runāt. Pēc desmitgādejas prombūtes viņš no jauna parādas Parīzē, 1746.g. viņš trešo reizi figurē par kandidatu uz Academiiju, it kā maz vel būtu viņam slavas un popularitates. Viņš eedomājas pēclapt pēc galma. Pāpceesū ja-cespežas Œtiolā, kur Pompadur kdre, kura viņu pēenam jo tēlami. Un rau negaidot, kateicotees kadas vajas komedijas izrādei, kura sarakstīta dofina kazu gādijumā un bija pēecē autora par īstū triumfu, viņš eegūst galma labprātību; karsti nodarbojas ar politiku, sapno par ministribru, 1743.gadā to sūta ar uzdevumu uz Prūsiju, bet kad viņš nonāk Berlinē kā franču galma oficiōzs pilnvarotāis, kurš vēlās pēespeest savu neuzticamo sabēdroto no jauna kartees pēc eeroēem, — tad par viņu, kā Lui XV. sūtni, apvainojami zobojas, bet kairīgi glaimoja tam kā Dzejneecam, filozofam un parsonigam kēniņa draugam, un pat pēriņu kēniņš to pēņēma ne kā sūtni, bet kā Dzejneeku. Ar tamori

nobaidzas viņa politiskā karjera. Atgriezies atpakaļ, tas dabu. ja kamba-kunga godu un kēnišķīga historiografa nosaukumu. Drīz pēc tam viņš kļuva akademiķis, politiķis redaktors, slepens diplomatisks agents un officials Dzejnieks. Viņam uzdeva rakstīt bal. letus, kantatas, viņa personā sāka realizēties tas, kas viņam tā patīca Anglijā. Bet neapdomīgas valodas, kurās izletoja skau, ģi, sveda viņu naidā ar madamu Pompadur. Tūklat kēniņš kēniņš nemīloja gudros laudis un bijās no Voltera, kuram aprū, ka atkal galma dzīve tepat ātri, kā vecontulība, un tas atteicās no godcēm kamdēl, ka nevarēja ilgi panest galma juču. Viņš at, stāj galmu; viņu sastop pēc lelkundres dū Mon, eekš Pio un Anē, tad - no jauna Sirē un Lūnevillā pēc kēniņa Stanislava Lescin, ski. Kā agrāk viņš pastāvīgi strādā, raksta, pēdēlas teatrās, tak reprezentē jau svarīgāku personu; viņš nav ne no veena atka, rīgs, natura sevi par navenov, kas tas arī nebūtu, par zemāku un ne preekš veena nenosarkst.

Bet tagad Volteru kēra smags treceens. Markiza dū Pātlē nomira. Lūnevillā viņš pazauēja šo savu mīlo draudzoni (septembrī 1749.g.) un ilgi tas nevarēja noņemties. Viņš no, dzīvoja ar markīzu kadus pēcpadmit gadus, līdz pašai viņas nāvei. Lūnevils, visu šo laiku viņš nepalaida Sirē pili. Kā jau dzīdējam, viņš vairāk reizas atvadījās gan uz Hollandi, gan uz Brūseli, Berlinu, Lūnevillu - pēc Lotaringijas kēniņa galma, un 40des gadās jo ilgi dzīvoja Parīzē, cītīgi apmeklējams visaugstāko sabēdribu un galmu. Čēdesmitajās gadās viņa po, palaritāte vel vairāk pabeelinājas: to uzņēma Akademijs, g. maijā 1746.g. caur abatu d' Olivē, dabuja galma šaržu un tapa ecelts par historiografu. Sirē pili īstēni viņš visvairāk dzi, voja 30. tajās gadās un šai laikā galīgi izkopas, broēda un no, stiprinājas viņa pasaulesuzskats. Kad viņš caur navi pazau, deja savu mīlo dū Pātlē kēdzi, tad jau domāja, ka viņš aiz, mirsis zobotēs, apstās smētees, bet viņš pūlejas sevi uzjautri, nat caur darbu, deva voesības, sarīkoja teatrās. Viņš atgriezās uz Parīzi un eemēma namu, kurā par saimnēci iicināja

veenu no savām par atraitnem kļuvošām māsiņām, māda, mu Denis. Viņa namā bija teātris, kur izmēģināja savas lu, gas, šē pat uz savas skatuves viņš uzgāja Lexoni, tā laika leelo traģiķi. Ap šo laiku Volters, kā jau teikts, galīgi nobrieda, no gatavojās. XVIII. g. simtēna notikumi bij aizsteigušies viņam prou, šā tā, ka, ja viņš gribēja valdīt pār sabiedriskām domām kā agrāk, tad viņam bija jānododas filozofiskai cīņai. Bet no pašām pie, majām sadursmēm viņš nojauta, ka uzturēties Parīzē bija viņam ne-espējams. Tad viņš pieņēma prūšu kēniņa proekšliku, mu, kurš apsolija viņam drošību, pasapni un brīvību. Tas bija pēdējais mēģinums, ko tam bija vēl izdarīt. Tā agrāk Vol, teram bija sakari ar Fridriķi II.

Pirmo vēstuli no prūšu kēnprinča Volters dabuja 1736. g. Faunais princis uzdrīkstējās ar kautrību un gūdbijību rakstīt šo pirmo vēstuli leclajam spulotajam. Fridriķis dzīvoja tad Veinsbergā trimdā — neželastībā, zem pastiprinātas uzraudzības, jo vairak tas sajuta rūpja un neglitotā tēva spaidus, jo ar leclaku aizrau, tību tas nodevas jaunās zinātnes un drejas humanajam spredi, kim; proekš viņa, nav nekā augstāks par Volteru; viņš sūta tam Sokrata krūsteli un no sūtņa iztauja smalki, kā leclais cilvēks dzīvo. Tad jau viņam eesāvās prātā, atvilinat Volteru Berlinē, ar laiku šē eedoma pārvertās kā kadā nedzeēdinamā manijā, kurā pat nerima pēc viņu asās izšķiršanās, kā to kaspmak dzirdesim. Princis-diletants pēesūtija drejmeekam sa, vus franču drejolu, sava „Anti-Makkiavelli” korekturu un dabuja tos atpakaļ ar daudzeem pārlabojumeem. Uz trona uzka, pis (1740. g.), tas tulin staidzas Volteram rakstīt, nozvēredams, pavisam nodoties kalpot cilvēcei, gribedams palīst par veenkas, šu pilsoni un viņa patceicigu draugu un lūgdams, nekād viņu netitulet. Volters tad godināja viņu no šē brīža par „Votre hu manité.” Tas labi saprata, ka viņa turvinašanās ar Fridriķi var but derīga ne vien proekš pašā, bet arī proekš Francijas poli, tikas, devas tad neapdomīgi diplomatisks intriģis, pūledams

izginat Berlīnes politiskos noslēpumus. Bet kēnīnš bija vel
 izmanīgāks, vēlodamies sanaidot Volteru ar franču valdību, lai
 tad jo veģlāki preevilktu dzejneeku pēc sevis, viņš prata uzķert
 šī vestules un virzīt tās uz Parīzi pēc viņa lūguma einaidneeka.
 Itāvoķlis kļuva tik vairīgs, ka Volters steidzās uz Parīzi, saru-
 nās izakaidrotāes un izglīdzinat pāspratumus. No sākuma tas iz-
 devās; viņš dabuja pat historiografa šaržu un citus godinumus,
 kas glaimoja viņa vel nenorimusāi klīvībai, godkārībai. Tak viņš
 neattaisnoja cerības, kas pēc tam varbut bij uz viņu lūktas. Drīz
 pēc tam dzejneeka dzejojums Pompādu kundzei darīja nepatīka.
 mu cespaidu, kurš izrādījas par apvainojamu kēnīneenei. Ta
 pagēceja, ka Volteru avertē, bet tas no jauna slēpās Sīrē pīlī, kur
 nodevās, kā agrāk, filozofijai un dabas zinātnei. ^{Tak} Veentulīgais darbs
 un ēsaktu zinātņu pamatīga pēsavīnāšana, kas atlāva viņam
 kopā ar draudzeni uzņemtees Parīzes Akadēmijas grūtu konkursa
 uzdevumu izvešanu, nebut viņu ne-apmēerīnāja, dzīves sāu-
 rums spēeda viņu, bet tūvīnāšanās ar Stanislavu Lesčinski un tā
 mazīno galmu Lūnevīllā deva vaju atlīdzību par dažādaino
 atdživīnumu, ko sneedz Parīze. Volteram, kurš pavisam bija sa-
 aldzis ar pasaules pilsoņas dzīvi, trūka pūla, kas viņu pagīna,
 mīleja, panesa viņa savādības un paklausīja, kād, izdzirdis
 melnīkā dotu slavas vaj neevas zīmi - troksni, kas traucēja ^{teatra} uz-
 rādes gājeenu, viņš kleēdra iz dibena ložas: „klusu! pagaidēst
 barbari! noklausatees līdz galam!” Tagad viņš garlāikojas, bet
 Dridriķis nerīma viņu aicināt pēc sevis.

Draudzene vel arveenu valdzimāja dzejneeku, tak drīz arī te
 nācās izbaudīt vīlšanos. Stanislava jaunais galmoēeks, Sen Lambertis,
 kurš sacerejis iten lāga dzejolus un ar laiku eeguvis popularitāti
 ar savām „Gadskartām”, aizrāva četrdesmit gadus veco markīzu
 caur savu jaunumu un dailumu. Volters nejausi uz tapa uz šo
 sakaru, pārvareja sevi, palīkdams Sīrē pīlī. Kad markīza
 dzemdēšanas reizēs nomīra, Volteru dzīli satreeca skumīja; viņš
 noģībdams krīta, sasīsdams galvu uz bruģakmēna; bet pēc tam
 caurskatīdams markīzas sarakstīšanos, viņš dabuja zināt

vinas sirds dažāds noslepums un savā vinai dāvinātā me-
daljonā atrada pat Sen Lamberta portreju. „Viss lelu karti,
bā, - tas izsauca ar rugteem smeckleem. Viena magla izdzen
otru” un, atmieždams nonemšanos, uz visiem laikiem atēlāt
Franciju, tas atgriezās atpakaļ Parīzē. Tur viņš atrada lelu at-
dzīvināšanas literariskā pasaulē un izglītota sabiedrībā, bij-
uzstājušies jauni darbrūki apgaismības virzienā - Didros, Da-
lamberts, kuri bija gatavi, ap viņu grupēties. Bet viņš vel negri,
beja saraut savas officialās saites, tak pē galma izrādīja
pret viņu pē katra gadījuma saltumu. Luis XV. ludza viņu,
tā dāudzkrat nepēeminēt atklātās runās ēnistā prōšu kēnina vardu. Vol-
ters manīdams, ka attēcības top asas, likās prasam, vaj viņam
atļaušot kā historiografam un Acādēmijas ^{locuclim} pāreēt uz Prūsiju
deonastā; nekarejoties tam deva atļauju, tā ka viņu, neceens
ne-aizturēt”.

Pē mēnešā (1750.g.) dzejnieks devas uz Potsdamu, kur to gadi-
ja kambarcunga atšlega, ordenis, 20,000 livru alga, gatavs
dzīvoklis, galds un ekipaža, un tikai veens pēnākums - iz-
labot kēnina rakstus. Līgsmības pilns apraksta Volters
draugēem Potsdamu, nemanīdams, ka atradās leclā kazarņā,
pārpilditā ar 50,000 zaldatu un ka brīvība, kurū it kā bū-
ditu jaunās zemes iedzīvotaji, ir loti apšaubama.

Rakstnieks domāja, ka atradis brīvību pē kēnina-
filozofa galma, kurš dēvejis par Voltera draugu, bet viņš
maldījas un te jau novembrī 1750. gadā (viņš atbrauca
Potsdamā 10. jūlijā 1750.g.) to grauž slepenas monas, bet de-
cembrī tas raksta savai māsicai, „sededams pē krasus, ar
smagu galvu un apbedinatu sirdi; viņš sev jautā: „Kam
dēļ es dzīvoju šai pāllastā?” - t. i. San-Susi; viņam rodas
jautājums: „Kā aizkapt no šejēnes projam?” un tas kaisa
sekošu lēmumu no savas Dekas: „Man nepēcešami dāudz
remdeijumi; tak es ne-atrodu tos pē kēnīneem, bet literatūrā
un mākslā.” Vīdānās bija pilnīga; škelōnās bija tik laika jautā-

1) Jc. vīna vēstules no 24. jūlijā 1750.g. D' Aržantalam; no 13. okt., 6. nov. un 26. Dec. mēneš
2) Jc. un vīna vīna sarakstēšanos pa pirmajēem sēcēm mēnešēem, dzīvojot Berlīnē.

jums. Dēļ Voltera sīkstuma un kasišanās naudas lectās tam iz-
 celas trokšņaini strīdi ar žīdu Flivšu, kurš sacela pret vinu Frid-
riki. Tad kēninam bij ari peenesti daži Voltera necienīgi iz-
teicēni. Fridriķis nepalika paradā un Volters dabuja zināt, ka
kēniņš uz vinu zimezjotes, preminejis par citronu, kurš nometot
nost, kad no tās izsveesta visa sula (Laissez faire, on presse l'orange,
et on la jette quand on a avalé le jus). Tadā veidā notika starp kēni-
ņu un Volteru kadu laiku paklusa cīņa, izpauzdamās kodīgu
aspratību apmainā, kurās kad peenōma vel kodīgaku formu vinu
draugu mutē.

Atklata kilda uzleesmoja tad dēļ dēļ Akademijas prezidenta, Mopertūi,
kuru Fridriķis loti ceenija. Arrogantais un stūrgalvīgais Mo-
pertūis lika izslegt no Berlines Akademijas kadu matematiski,
vardā Hönig, apvainodams to par viltojumu. Volters, budams
greizsirdīgs uz Mopertūi, kuram kēniņš izrādīja leclu labprati-
bu, stajas Höniga pusē, gribedams panākt paša Mopertūi padzi-
šanu. Atdurdamoes uz pretestību un sapīkstots caur cīņu, viņš
izglaida savu slaveno „Doktora Anakija diatribi”. Mopertūis
bija šo laiku tapis drusku aplams. Tas bija saraukstījis kuriozas
vestules par zinašanas šķīrsmem. Finis vestulēs Mopertūi at-
tistīja visaplamaros projektus: viņš leteica no- ardīt Ēģiptes
piramides, lai redzētu, kadi noslepumi tanis est verti; jeb vakt
caurumu līdz zemeslodes vidum tapat maacitu zīnscāres apmē-
riņāšanai; uzcēlt latīņu pilsētu, kur runāta, rakstīta un
spredīkota kā pa latīniski, nemt vīvīzekcijai no zēd zņeckus,
lai nogremdetos meesas un gasa atļaccibis u. t. ps. Volters vīnu
to izleestoja pret Mopertūi launā pasūvilā, kurā iznāca zom-
nosaukuma „Diatribes du docteurs Anakia”. Kēniņš, sadusmo-
jees par tam, ka liets izsmeklā viņa Akademijas prezidents,
pavēleja nekaunīgo pasūvilu sadedzināt un taraklat atbildeja
uz to personīgi, netāupidams pee tam Volteru, par kuru iz-
teicas kā par bezyodīgu lišķi. Volters atdeva tad kēniņam visas
goda zīmes un patentus, lūgdams atļauju aizbraukt projam. Porēiz
Fridriķis lūgdams peedabuja ar mokām vinu palīkstes, pee kam
abi spēleja pevīlcīgu komēdiju. Volters rakstīja radneekem,

(i. janv. 1753. g.)

362. ka kaisoties sastatit meloļu ķēnišķīgu vārduicu; mans draugs
nozīmē mans vergs; es jūs darīšu laimīgu nozīmē - es jūs moli-
šu, kamēr busēt man vajadzīgi... Aizvilina cilvēku no dzim-
tenes ar vissvētākām solījumiem un apvaino ar vismelnāko
launumu! Un to dara tas, kurš es kādreiz tureju par filozofu,
kurš sauca par zemeļu Zalamanu!"

Fridriķis raudzija panākt izlikumu. Bet Volters tad pati-
ka nekustināms: macibas gādi viņam beidzas. Neatļaidīgi at-
kartodams ^{atļaišanas} lugumu, viņš dabuja atļauju, aizbraukt 26. martā.
Ķēniņš sausi atradījas no viņa pēc paradēs. Ir zināms, ar ka,
dām tragikomiskām deķām Volters brauca caur Vaciņu. Fuzdamas
nu brīvs, satīriķis atjaunoja uzbrukumus Mopertūim un Leipeigā
izdodams brošūru, "Kserigs izlikums"; pašam Mopertūim viņš
rakstīja vēstuli, pilnu viskodīgākā apsmekla. Esraugot jauno
pamfletu, Fridriķi uzbudināja doma, ka viņam var pēst
tas pats liktenis; viņš bijās par Berlīnes kartību un atteicību
atvēršanos un pēc tam uztraucas par saveem pēc Voltera pali-
kašiem dzejoleem, sevišķi par eivisko poemu, "Palladium", kas
izsmēja kāda Berlīnes franču divdomīgas deķas un saturs,
ja launus mājēmus uz Verzālas galma intrigām, uz Pompadu-
kēdi un daudz citu. Fridriķis domāja, ka Volters tagad nekave-
sees eespeest šo poemu, kurā ķēniņš tik visai kompromitēts,
un viņš nonēmas, likt dzīties dzejniekam pakal. Uz ceļa, Fran-
fuortē, sanēma Volteru ceoti un pārmeķēja. Fridriķa aģenti (Bra-
tags un Smits) bija jo centīgi savā uzcītībā. Brīvās pilsētas
teosibas kājām bradadami, viņi rīkojas palvalīgi, apvainoja
dzejnieku nespetnām ugnacibām, līdz viņa bagažas peenākša,
nāi nostatidami tam pēc durvīm prūšu zaldatus, kuri viņu pa-
vadīja, kad tas izgāja pastaigāties; kad dzejniekam atbrauca mā-
sica, tad arī to nēma zem ugraudzības. Šī pārbaudišana ilga
trispadsmit deķas. Kad peenāca bagaža, tad poemu tajā no-
rada, bet Volteru vel arveenu ne-atļaida valam un pēc viņa
māģinuma izbegt, - lika to zem vel grūtākas ugraudzības.
Pilsatā sāka nūrdēt. Pēdīgi atnāca pavēle, atļaiot gūsterni.

Kas šē visur tas vainigais? — ko te izmeklet; tās šē privātas
 leetas bez sevišķa sabiedriskā svāra; acīm redzams, ka vaina bija
 tā vienā kā otrā pusē. Bet leelākā vainas daļa visās šīs sādurs,
 mēs krīt uz pašu Volteru. Viņa uzvešanās vairak nosodama, ne
 kā Frīdrika, no kura nebija nekas eits sagaidams. Vispārīgi visi
 trīs rakstnieka Berlinē — Potsdamā pavadītee gadi ir bedīgs peri-
 ods viņa maizā tiklīgā zinā un maiz angliģ garīgā. Te ne pavisam
 nav tas, kas bija viņa uzturešanās Anglijā jeb viņa maizā zelta,
 darba gadi Sirē pili. Kā arī neskatītos uz leetu, tomēr viņš bija
 šo laiku, galma joku taisītājs, spēleja filozofa — kurtizana lomū
 un pašam mācās samaksat par tādū stāvokli, kas ne pavisam nav
 savaņģams ar pateesi brīva domātāja un literāta nodarbošanos.

^{Fieis}
 Budams pedīgi brīvs, Volters sākmā megināja, kur pasparni
 atrast. Vācijā viņš sastapa daudz līdģjutības kā patvaldības dģe,
 nats, bet kēnina aģenti vāreja te visur viņam uz māstees, viņš
 domāja arī pēe Amerikā, kur dibinātu „filozofu pasparni”, arī
 pēe Parizes, bet pedīgi viņš notapa līdģ Elzasai. Viņš pavadīja
 daļus grūtus mēnešus cilveka stāvokli, kurš beģa iz Prūsijas,
 bij izģģīts no Parizes un tikko uzģvirkstejas rādītees Francijā.
 Viņš maldījas pa Elzasu un Lotaringiju, palaida kādu laiku Mon-
 bjerē, devās uz Lononu stradat pēe Kalmē¹⁾ un laidas uz Lionu,
 visai samēts gan ar cēmaidu, gan ar triumpfu. Lionā viņš uģģāja
 Fveici, cēredams tur atrast droģību, meceru un brīvību. Viņš nome-
 tās Lēnvas ezera tuvumā, celā no Lēnvas uz Lionu; te viņš uz-
 celā namu un cētaisija parku košā vietā, ko viņš nosauca par
 Līģmību (Les Délices), nopirkā arī otru Montionā pēe Lorannas
 (1755.g). „Filozofēm”, viņš sacīja, vajaga divas jeb trīs apakģģemes
 alas pēēt vajātājēm sunēm”. Dabuta macība rādījas tam nu
 esam derīga. Viņš negāja vairs pēe kēnincēm, bet kēnini sāka
 eet pēe viņa. Nopircis teicamu muižu, viņš dģivoja luksurģģi,
 sarīkodams veesības, svētkus, uzstadams, spēledams savās pašā
 trāģedijās. Ap viņu, kā ap kēnīnu, salasījas vesels galms, vi-
 nam kāpa par sāvru, tad nopircis Fernejas zemi viņš uzcela
 pēe pašas Lēnvas uz franču robežām sev slāvenu pili Fernē
 ar teatra zāli, dabas vestures kabinetu, ainu galeriju, milģģģu

1) Dom Calmet ir loolu darbu autors par Fveici un Lotaringiju.

bibliotēku. Le Volters nodzīvoja savā mūža pēdējos divdesmit gadus. Bet viņš slepas šai savā pasparnē no tamdēļ, lai nozūsta, taisni otrādi, — tamdēļ, lai darbotos vel stiprāki, runātu distanti un gaišāki. No šī brīža esākas „patriarcha valsts un apoteoza, deevinums.” Viņš uzceļ savā nometnē baznīcu ar virsrakstu: „Deo exedit Voltaire” un pats sacīja tāmi sprediķi, deva naba geem namus, uzceļ pulkstenu fabriku, izsusināja purvus, kultivoja zemi. It tāpat rīkojas Goethes Fausta savā vecumā.

Pēc Parīzes Ferne tapa par visas izglītotās, apgaismotās Euro, pas sapulces vektu. Turp sateceja no visurienes pece Voltera kā svēt celojumā. No šejienes viņš izsutīja savus filozofiskos manifestus un vadīja Parīzes filozofiskos pulciņus. Ferne kļuva filozofeem par to, kas Mexka musulmaneem un visi devas turp pee jauna patriarcha kā svetcelojumā. Prinči, aržemnieeki, rakstnieeki, artisti, secveetes, pat augsti garidznieeki centās nā pee žēlastības, tapt preekšā statīti Fernē, kur rīkoja spidošus svētiskus, uz kurēem Volters tak parādījas tik dažas minutes un tad esledzas atkal savā kabinetā. Viņš sarakstījis peecpādsmit gadus ar Katrīni II, pee dažēem gadeem tas atjaunoja sarakstīšanos ar Fridrihi, kura bija gan daudz atturīgāka par pirmo, bet to, mēr visadu laipnību pilna. Budams slavens, bagāts, vispārīgi ceenīts, Volters tomēr nebija laimīgs. Viņu krīmta cecaidneeku izsmeeeki un kritikas un viņš atbildeja teem ar leelu piktumu. Zanis Ļaks Ruso nelocījas viņa preekšā un viņš atceebas šim ceetsīdīgi. Tak viņš turpināja sēt labdarības: apgādāja un izvadīja pee vīra Korneļa radneeki, aizstāveja Kalasu, Sicvenu, Labarru, Mondalji, de Lalli, peespeeda Lui XVI atlaist Turcas ce dzīvotajeem sodu, cestajās par visēem nospeestēem. Bet neskatot uz visām viņa labdarībām, garidzniecība nelika to meerā, prasi, dama viņa izraidīšanu no Francijas. Caur spaidēem un vajājumeem nomocītais, slimais un jau vecais rakstnieeks bija gatavs, izpildīt kristīga cilvēka peenākumus, bet biskaps aizlēdza garidzniecīkam, to nobixtet un peelaist pee svētā meelasta. Bet Volters pastāveja uz tam un, izlikdamees pee miršanas esam, tas

pedabuža kapucīnu mūku, viņam atlaist grieķus. Tis skan, dals sacela leelu brēku. Volters turpināja šo komēdiju, cestajā pats kapucīnu ordeni, esāka partulkot psalmus, centās tiēt par kardinālu.

1778. g. Parīzē izplatījās baumas, ka drīzumā eoradišotees Volters. Pateesi, divdesmit gadus uzturejoes savās Burgundas un Sveices muižās, Volters nonēmas pedīgi, dotees uz Parīzi, kur tagad visa sabēdrība ar nepaceetīgu preeku gaidīja viņa eerašanos. Luis XV, kuoš viņu izraidīja no Parīzes, bija miris kopš daācem gadeem. Jau, nrais kēnīnš, lonais un neapdavinatais Luis XVI, gan ari nesimpātīzeja ar Volteru, tak jau bija pagājis tas laiks, kad Verzala valdīja Parīzi. Sabēdriskā doma bija pedējōs gadōs vareu auguse un nostiprinajuses. Verzala un galms parīsam paguda preekš la ville, pilsatas, preekš izglitotās Parīzes sabēdrības. Volters atbrauca paskatītees uz savas propogandas augļeem. Kā 84 gadu vecis, pec gadu desmitu monogurstošās darbības un ilgas trimdas, viņš eebrauca tagad ar triumfu Parīzē, — kā tās filozofiskās partijas kēnīnš, kuora to laiku jau bija tapuse par izglitotās franču buržoazijas centeenu un cerību organu. Ir daudz nostastu par šo Voltera svinīgo uzturu Parīzē. 1778. gada februārī un martā runāja visa Parīze tikai no Voltera. Sanēmums, kadu viņam parādīja, bija XVIII. gadsimteni pirms revolucijas visstīprakais sabēdriskās domas spradzeeus Francijā, līdz tam viņa nekād nebija izpauduses ar tadu nonēmību un ar tadu sajusmību. Visa pilsata savilnojas, viņam sagatavoja leelisku sanēmumu, ta krušu telu teatrī apvīja vāinageem, ta vārdū mineja ar sajusumu, ar ceenību, ar pateicību; naidis un fanatīsmis bija speesti kluset.

Pedējōs mūža gadōs Voltera slava parvertās sentimentalā apdoe. viņumā; jusmīgs entuziasms bija tad modē, rādīdams ta laika un monardhijas beigu raksturīsku pazīmi. 1775. gadā. Terņijēeera, das m. me Līas (Guard); grūti eedomatees, ar kadu bijību, ceenību tuvojās šī jaunā, divdesmit gadus vecā seveete Volteram: „Nekad, sava viņa, svetās Terēzes sajusmības drusmas neoreja pārspēt to, ko es sajutu, eeraugot šo leelo cilvaku.” Katrs viņas solis,

katrs viņas skateens, katrs viņas vārds dvesa apdēvinašānu, kas patikami rutināja Ternejas patriarha godkāri, ta bija ticīga sava Dieva preekšā. Aizcelojot viņa lūdza to, viņu sveltit. Ta, ka allaž, mīlestība un ticība apskaidroja savu preekšmetu: šis ledlais zobgalis, kurš visu savu muģu zobojees par visu pasauli, parādas šai Sūn kēznes aprakstā par lenu, maigu un labsirdīgu apustu li, par idealizētu Volteru, par jūteliģu sirēu Volteru, - par Volteru, kuru varetu uzstatit blakus ar Ruso uz veena pjedestala.

Par tadu izrādijas Volters arī tagad parigoešēem - 1778. gadā. Viņš atbrauca 10. februārī (1778. g.) un nokapa pee markīza de Villettā, deputācijas no Akadēmijas un Franču Komēdijas, daudz angsti senori un daži asīnu princī nāca viņam apleccinat savu god, bijību. Benjamins Franklins, jaunās pasaules atbrīvotājs, būdams tad par Ziemeļ-Amerikas saveenoto valstju sutni Francijā, atve, da pee viņa savu berna-bernu, lūgdams veeci to sveltit. Filozofs uzglīca Franklina berna-bernam rokas uz galvu ar vārdeem: God and liberty (Dievs un brīvība). 16. martā Volters bija klat uz savas Trenas sesto izrādi, ta izvertās par istu apotrozi. Iris mēnešus Volters reibinajās savā slavā, bet šee triumfi sacela pārak leolus uztraukumus veecim, kurš ^{pee tam} nevēnima stradat un mitinajās tik ar kafiju veen. Ta nervi bij eekairinati tadā mōrā, ka tas nevareja gulet un eesāka nemt opiumu, kas sabeidga to pavi sam. Viņš tā gandrīz nozaloja sevi. Pee tam jūtu straujās mai, ņas sabojāja peeģalīgi veselību: viņš saslima. Garīdzneecība griebeja viņam peeklūt pirms naves, bet viņš izdzina visus, kas uzbažas viņam ar nožēlošanu - atgrecēšanu, teikdams to pašu, ko teica Franklinam: Dievs un brīvība, viss tas bija pa daudz preekš viņa auģetā vecuma, uztraukums, noguounis un darbs salauza viņu; viņš nomira nakti no 30. uz 31. maiju 1778. gadā.

Visa publika bija visaugstakā mōrā zināres pilna par tam, ka Volters iztūresees preekš naves pret sakramentem, - biktī un svetu vakarīnu. Mēs zinām, ka Volters dzīvodams Terneja dažas reizas gāja pee biktis, pa daļai, lai izsargatos no kleriku, Lu valodām, pa daļai aiz citeem eemesleem - viņš griebeja dot

pēnereu saveem apatšneekcem. Mēs tapat zinām, ka viņš pat
 skaitījis par tūreenes kapucīnu prioru, preekšneeku un bija
 šai amatā apstiprināts 1770. g. no ordena ģenerāļa, kurš dzīvo
 ja Romā. Tas bija savads apstākļi, kas deva Volteram neizome-
 lamu materialu preekš zobosānās, un tas bija tik iespējams XVIII.
 g. sīmtomā, šai laikmetā, kurš bija pilns pretrumu starp jēgumeem
 un cestādem, starp idejām un fakteem, kad pēc pašas romiešu
 kurijas, pēc paša pavesta galma vareja sastapt filozofejošus kar-
 dinalus un brīvdomatajus prelatus. Savās vēstulēs draugeem Volters
 dažreiz jokodams parakstījis: Fransoa, neceenīgais kapucīns. Tādā
 veidā, šai zinā Volters nebija rigorists, budams arveemu gatavs uz
 pēckapšanos, uz kompromiseem, uz leekulību - svetulību, lai tik iz-
 begtu no skandala. Divi mēnešus preekš naves viņš distejis
 pilnīgi ortodoksālu ticības apleecību un nēdevis to garīdzneekam.
 Tad preekš pašas naves, pēdejās doenās, gāja pēc viņa garīgas per-
 sonas, bet te Volters jau notureja par nepeceesāmu padotees: rak-
 stisku, formālu apleecību viņš bija devis, citus, mutiskus aplee-
 cinumus bez tā teikuma "Devs un brīvība" viņš, kā rādās,
 nav vairs devis un visus izdzinis arā. Vispāc uz mata noteiktu
 datu mums par šo epizodu nav. Lai nu būtu kā budams, neska-
 totes uz Voltera rakstisko apleecību par viņa katolību, - garīdz-
 neecība nospreeda, nepoelaist leelā heretika meesas apglabat pašā
 Parizē. Volters bija savā testamentē nolēmis, viņu apglabat Fer-
 neja, kur pats bija pagalavojis sev kapu ar veenkarsnākmeni,
 bet arī tur nelapa atlauts, guldīt viņa pišlus. Pedīgi Voltera
 brālens, abals Minjō aizveda mironi uz Sampanju uz savu klosteri-
 abateju Tellōr - un kad pēnāca aizleegums viņu apglabat, tad jau
 viņš guleja klostera kapsētā un visas ceremonijas bija pabeigtas.
 Par tam klostera preekšneeks parāudeja savu veetu. Tāc arī kapā
 Volters neatrada meoru. Pēc divpādsmit gādeem kopvīna naves
 parveda Voltera un Žāna Žāka Rusō mirstīgās atleekas uz Panteonu
 un tās dus nu kopā zem Parizes baznīcas tumšēem spreesloem.
Voltera mūža un literariskas darbības
periodi.

Nu esam pēc leela zedālijuma. Proteet, kā XVIII. gādsimtenis
 sakrit divi gandrīz veenadās daļās, tā atrod to pašu Voltera

368. mužā. Pirmā daļa aptver Voltera jaunību un macibas gadus, kas turpinās diezgan ilgi, otrā daļa rāda Volteru ta meera ostā, kā legendāru, pasacainu patriarhu. Levišķi dzejneeka rakstneeka no mešanās, Ligsmibā (Délices, 1755. g.) spilgti sadala viņa dzīvi un viņa ražojumus divi daļās, peec kam katra no tām atspoguļo XVIII. g. simti na atbilstošo periodu vispārīgās īpašības. Macibas laikmetā (1715-1755 g.) eeneem Voltera mužā leelu vectu literatūra pate par sevi; šai laikā viņš ir Francijas dzejiskā slava. Tai nemeerīgajā, vētraisajā dzīvē ar divreizēju zemešanū ceetumā, ar begšanām, trimdām, troksneem, sakonu uzvarām un galma zēlastībām, Volters dabon sa un filozofisko izglitību; viņa dzīve peec Andriā Leolā ir peedejais emperiments, kas viņu peegalīgi formejis. Viņš atgriečās Francijā kā visbagatākās gredzwojumūs nobreēdis cilveks. Gandriņ četrus mit gadu garo macibas' laiku var eedalit divi daļās; pirmā sa, kas no 1714. jeb 1715. gada un eet līdz 1734. g., līdz pārceelošanai no Anglijas; otrā daļa no viņa nomešanās Sivē pili (no 1734 g.) līdz pārceelošanai no Prūsijas, nometotes Ligsmibā (Délices, 1755. g.). Tagad eesledzees sava nama scenās, Volters lāva laudim pašoem na māst peec viņa. Tagad iz sava kabineta dibena viņš valdija pār pasauli tāpe, ka viņa garš bija visur. Tagad dzejneeks un literāts nozud filozofa proekšā, šim pavisam padodamees, paliekams veenīgi par šo, viņš vada vispārīgu uzbrukumu boznicai un vecai kartibai. Ti - otrā jeb vislabāki trešā laikmetā Volters ir brīvdomataju apdeevināts un tieigo zemistais Volters, tas ir izdeēds vecis ar vaigu, kas atgādina škobainu masku, un ar velliškusmiņu; ar voenu vardu, tas ir - kā jau teikts - leģondainais, pasakainais - patriarchs. - Peec Pola Alberta ignān tads eedalijums: La première période s'étend de sa naissance au retour d'Angleterre (1694-1730); la seconde va de 1730 à 1755, date de son retour de Prusse et de son installation aux Délices; la troisième comprend les vingt-trois dernières années passées à Ferney, et le voyage à Paris (1755-1778).

Voltera macibas gadu pirmā puse (1694 jeb 1714-1734)

Tagad vispirms iepazīsimees ar Voltera agro divdesmitgadi, 1) no 1755. līdz 1778. g. loby navel.

ju literatūras darbību, kura norisinājas viņa macības gadu pir-
 majā pusē. Ēstajoties pasaulē jauneklī vīlināja baudu un daļa,
 du deku pilna dzīve. Mēs redzam viņu vecu loelmannu-epiku,
 rojiv ^{pulcinā} vidū. Pēc viņu meelasteem tas uzstājas, spīd caur aspratībām
 jeb vaļīgām ciniskām ekstravagancom, izrādīdamies par vairīgu
 nebedni. Kā jau zinām, vel skolā budams Volters sāka grieest
 uz sevi verību caur pantīneem, scovelīgeem skeptiskoem uzbrucē,
 meem religijai. Tagad viņš sāka saceret satīriskus pantelus,
 kuplejas, epigramas, kurās sadeva bez izvēles ik katram, kas tik nāca
 preekšā. Viņa jauncē draugi nopēetnās brīžos mīloja atgādina,
 tees sen pagājušus laikus. Vecis Komartens stastija par Indrixi IV;
 telodams to tik peovileīgi, ka Arue's, klausīdamies šos stastus,
 te vispioms nāca uz domām par savu „Angriadu”, te klat viņš da,
 buja no aculeccineecēem dzirdet par Lui XIV. laiku slepena kromi,
 ku un te nu blakus poemas nodomam viņam rodas materiāli
 vestnīiskam darbam, „Siècle de Louis XIV.” kam bija nōdrošināt
 viņam īzeilu veetu tā laika vestnīieku rindā.

Poeminētā pulcīna cespāids parādījas arī tās brīvdomīgi-
 politiskās jeb nebednīgās mīlas liriskas attīstībā, kas sagādāja
 jaunajam dzejnēkam visagrak popularitāti. Neskatot uz pūleem,
 slept savu autorību, viņš pēdzīvoja nepatīkamības, dandzkar,
 tejus izsutījums iz Parīzes, par latinīsko dzejoli „Pueru regnantē”,
 kurā uzgāja apvainojamas atsauksmes par jauno kēminu, paval,
 doni un tā meitu, viņu semeta Bastilijā; savu uzturēšanos šai
 ceetumā viņš aprakstija komiskā poemā „La Bastille”, uz sāka
 šē pat saceret „Angriadu”, pabeidza „Ōdipū” un īgnāca no aresta
 ar savu pirmo trāgediju „Ōdipū” un divēem „Angriadas” dzeedā,
 jumeem.

Kā jau zinām, arī vecais Arue ceseēdināja delu Bastilijā,
 domādams, ka šis tur atmetīs dzejošanu un sagatavosees uz
 teesneša amatu, bet turpret viņa kaīslība uz rakstnēecību
 peonēmas nu vel vairak. Garīgais sastrogums, klusums, uzmauts
 zemei no pavaldonības politikas, brutālā reakcija un māntīcība,

370. fanatismis, — tādē bija tie spēki, ar kuriem jaunais Džozefuss ita
jās cinā. Dzīves pēdējajumi palīdzēja viņam pacelties no jokam
smekleem un sirds aizrautībām līdz pilsonu cēšanām un vīstī-
šiem uzrādījumiem. Kara spēku cenēta Parīzē, karēivju dumpja
uzleesmojumi, parlamenta jauna sadursme ar varu, pavaldoņības
sabrukums, tad vel vairāk kēniņa lomai nederīgā Burgundas
leclkungā isā valdība, kēniņa savadā laulība, precība, vispārīga
izsmekle par viņu un viņa padomneeksem, visi šee uztraukta
laika vīleem izskaidro karēivīgo noskaņū, kuŗa ir tagad pār-
steidz mūs „Ōdipā” (Ōdipe, 1718). Viņa pirmā izrāde, 18. novem-
brī 1718. g., iztaisija epochu jaunās dramas vēsturē. Tā traģēdi-
ja bija pēckš sava laika, zināms, visai izdevēes literarisks
mēģinums, tomēr tas nebija tas, kas visus pēcvilka, bet dro-
šo dramatisko paņēmeenu sakopojums ar filozofisku un poli-
tisku spredīki, kurš uzsāk, atklāj seenisku pamacību gau-
vindu ar stastitaju raksturu, kas bija tik cemileti XVIII. gā-
simtēnī. Luga nebija mīlestības intrigu, turpreti tā bija
pildīta šaubām un jautājumiem, kas iztaisija deēmisku launu,
mu un izēla uztraukumu galma un baznīcas apvidōs. Viņā
gaiši izpaužas skepticisms, kas jau tad bija pārņēmis autoru.
Tas nostata precesteņus par patīgeem, mantkārīgeem krāpne-
keem; augstu nozīmi pēšķīra teem tik mānticīgais pulis, i-
sa viņu gūdrība dibināta uz mūsu lētticību: „les prêtres ne
sont pas ce qu'un vain peuple pense; notre crédulité fait toute
leur science” (precesteņi nav tas, ko par teem turšs pulis domā;
uz mūsu lētticības dibināta visa viņu zinātne). Līdz ar nodi-
gu pārmetumu garīdžneecībai iztoikts tik pat jēstros spredūms
par kēniņa varu; tai pēšķīrts augsts ideāls („mourir pour son
pays est le devoir d'un roi”; mirt par savu zemi ir kēniņa pēcnā-
kums), kuŗu ne-apmēerina viņas noseju vairums. Ar godu, go-
de vēcū vēcū nepēctēem, lai eegūtu cēnību. „Has es butu boz

tās," saka Filoklets par Herkulu, "tik kēnina gods, goda veta!" 371.

No otras puses pūla kauna pilna līšana Lui XIV. preekšā, kuŗa
pee viņa naves pārvertas vispārīgā nosodišanā, ir tapat aizcelta
senatnes apkārtne un asi nosodīta.

Drama bija pate par sevi jo ceverojamis ražojums, sarakstīts
pee valdošās klasiskās teorijas likumiem. Turklāt tajā bija da-
ļas asas veetas, veiklas tiradas, kuŗās paspruka valā Voltera kri-
tiskoe makslas pamēmeeni, kas poevitka sābecdrības verību kā
kaut ko ļoti originalu un neparastu dramā, tā uzbrukumīs
preesteriem bija manama apsūdžiba pret garīdzniecību vispārīgi.
Tomeer protesta nota bija vel gauži vāja un nedroša. Autoru šo
laisku pārvaldija tīri literariskas intreses, viņš grībeja par vi-
sām leotām tapt par slavenu dzejneeku un tamdēļ viņš uzēiti-
gi nodarbojas gar dzejisku formu. "Edipu" uzveda Parīzē un tam
bija loelas sekmes. Dzejneeka tēvs bija lēdz asaram aizgrabts un
tas nu atlāva delam but par dzejneeku. Ir arī veeģli saprotams,
ka tads ražojums satrēcināja un aizgrava laiska beedrus. Autors
bij uz reizu ticis slavens. Uecais Lamotls izbrīnidamees izskaidro-
ja, ka Kornels un Rasins nu atraduši eoenīgu pecnāceju un
La Harps domāja tapat. Autora vards bija visēem mutē, — bet viņš
jau atmeta neskanīgo tēva pavardu, peenemdamis citu, kuŗu sasta-
tija eaur anagrammu (bustu pārstatījumu) iz "Arouet le j" (le
jeune), pee kam u nēmts par v. Tas bija slavēnais Voltera vards.
Bet Volters sorada jau smētees par visu, pat par sava paša slavu.
Leelskungs Rišeljē statija to preekšā markīzai de Viljar, un
dzejneees eemīlejas no jauna, un apdrēdaja dzejolīs savu kaisti-
bu. Tak skaistule izturojas ļoti lepni, atļaudama tam tik saceret
pantimus. Pecak viņš pats sacija, ka ar viņu velti pagaudējis
dandz laika. 1719. g. viņš sarakstija, Vestules par Edipu. Draudzi-
ba ar Rišeljē un citeem pavaldona cenaidneokeem eenesa tam val-
dības vajajumus. Viņu izsutija no Parizes, bet viņš parādijas ar
Artemizē (Artemise) un tapā apžēlots. Tai viņa otrai lūgāi ne,
bija sekmiņa, bet tas viņam nēerūpa. Slavēno makslinēeci ^{Lascuvrēv} iacināja,

vinu remdināt neizdošanās dēļ, bet vinam nevajadzēja rem-
 diēšanas; jo viņš sekoja Rūpelmonda kņzei uz Hollandi. Tāi
 dāmāi (Mme Rūpelmonde) viņš rakstīja 1722. gadā „Epître à Mlle
kurā atrodas 28 gadu veca cilvēka bīkts, kas izsacīta kā pozitīvu
kā negatīvā zinā ar to pašu atjautu, kurā uzņemama kopš tā
laika visās viņa rakstos. Nekur^{nav} Volters ar tadu dzejisku līdzenu
 uzbrucis kristianismam, kā šai dzejījumā jeb vestulē, ko sūtīja
 savai mācītai draudzenei. Brūselē viņš tikās ar Lān-Batistu Ru-
 sō. Dzejnieki apķampās kā brāļi, bet par nelaimi eedomajas la-
 sit savus dzejījumus. Rusō lasīja odu pērnāceļiem, uz ko Vol-
 ters smīnēdams sacīja: „Ja nenonāks adresātam.” Kad Volters la-
 sīja vestuli Rūpelmonda kņzei, tad Rusō pārmeta tam bezgici,
 bū un dzejnieki šķīras kā senaidnieki līdz pat nāvei.

Visā Voltera mūžs, kā liekās, sastāv no asprātīgām ekstrava-
gancēm un uzbrucumiem; teem ne-espējams sekot. Nevīlus vēle
 tos spīdošo frāžu veetā sastapt jeb drūscin jūtu, idealisma, ma-
 ģuma, veenkāršuma, bet arveenu redzi tik prātu, ironiju, laun-
 mu. Šis cilvēks nekad nemīleja dabu, ne-celīgsmojas par to, ne-
 mīleja pateesi, nekad neraudāja aiz jūsmu pārpilnības; tas bi-
 ja — kā pa japāņu kara laiku vareja sacīt — ists japonectis, kurš
 tik smīn; pē viņa prāts nokāva sirdi. Divdesmit gadus pēc viņa
 bija jau slavens un tam bija dāudz cenaidnieku. Ar sirdi viņš
nevareja aizstāvēties, bij jārikojās ar prātu. Jaunais dzejnieks
 drūz mānīja ap sevi smalku salonu un galma glaimainu lunci-
našanos, redzēdami viņā vairīgu cilvēku, tee pūlejas to peclabi-
 nat ar laipnībām un gōda parādēm. Ja šī taktika sasniegza
 pa daļai savu mērķi, tad tas ir tad atlikās Volteram savas ne-
 aizteecamas idejas, no kurām tas ne-atsacītos ne par kādeem
 labumiem. Zināja, ka viņš apcer poēmu iz lāgas laiceem, bet ne-
 vareja izdibinat, par ko viņa taps zem viņa spalvas un aržin-
 kāri centās respestees noslepumā. Tāu Bastilijā viņš sāka pār-
 domāt poēmas veltījumu kēninām; gōiši zīmēdams Indriķu
IV, kā preekšzīmīga valdnieka, telu, viņš grībeja tā laika politisku
 rādīt humana tolerantes ideālu, kurš ceeni tautas tiesības,

un no grocest Lui no despotismam nolūkam, no parlamenta
 (ko gadu preekš tam pilnā sastāvā aizsūtīja uz Pontoazu) un
 protestantu vajajūnem. Turedams speciali literarisku mērķi
 prātā, Volters nodarbojas ar leelas episkas poēmas sacerēšanu zem
 pilna nosaukuma „La Ligue ou Henri le Grand”. Poēmu pabeidzis,
 Drejnieks lasīja to aristokrātiskā sabiedrībā, bet angstie klausīta,
 joes bija tik stingri pret poēmu, ka Volters pakampa rokkrastu
 un cemeta to kaminā; viņu paspēja izglābt un slopen espeeet
 pirmo reiz Lionevā (Ruanā) 1723. g. Grāmatu oevēda orēs. kā prastu
 tirgus precī galvas pilsatā. Otrā deenā Parize jau bija pārplūdi-
 nata ar Līgas' eksemplarcem, kā „Angriadu” sākumā saucā.
 Publīkā to saņēma ar gavilem. Iešōs gadōs Volters bija panā-
cis, ka to atzina ^{sava laika} par visleelako traģisko drejnieku un veenigo
Francijas episko poētu. Viņš prāta savas šķīmes sagatavot.
 Pirms poēmu espeeoda, viņš to nesaja no pils uz pili, lasīja
 viņu preekšā, kairinādams publīkas zinīkōri. Neskatoties
 uz klerikalu galeju piktumu, valdība neaptureja poēmas
 izplatīšanu; laikam kada eejauskšanās glāba viņu. Turpret
 literaturā viņas parādīšanās kļuva par notikumu, vesela
 tinda kritisku raksteonu, parodiju un uzslavu saņēma to.
 Bet kad Volters gribēja to espeeet no jauna, tad garīdznecība
 pretojas un „Angriadu” aizleedza, kā arī kēnīnš atsacijas, peeyont
veltījumu, bet pec dažsem gadeem (1728) Volters izdeva šo poēmu
 Londonā jaunā redakcijā, zem nosaukuma „La Henriade” ar
 veltījumu angļu kēnīneenei, Forģa II. pater. Pec kritiku domām
 Volteram bija preekš epa vel mazak aicinuma, nekā preekš
 dramas. Viņi domāja, ka tagadejais laiks vismazak noderīgs
 preekš epa; bet tomēr Volters bija nodomajis saceret tadu poēmu,
 kuru lasot franči beigtu apskaut nacijas, kurām ir Dante, Ari-
osto, Taso, Kamoēns, Miltons un velak Klopštōks.

„Angriada” stipri darinata Eneīdai paraf; Volters ir paklausīgs
 Virģila maceklis, ceenīdams šo angstak par Homeru. Poēmā, „Līga”
 (1723g.) Volters apraksta postu, ko nodarījuse reliģija. Poēmas sa-
 turs izteikts pirmajās va-rsmās:

Je chante ce héros qui régna sur la France

Et par droit de conquête et par droit de naissance" u.t.p.

(Es apdzēdēn šo varoni, kurš valdīja pār Franciju

Tiklab aiz vākarojuma tiesības, kā aiz dzimuma tiesības).

Angriadas desmit dzēdājumiem ir par pārkāpētu beedriba starp Indriki III un šā gnotu, velako Indriki IV, beedriba, kas no viņam noslegta ligas savalašanai jeb uzvācīšanai. Poemas saturs galvenām karlām ir rīnēts vesturisks stasts, jebšu autors turā par dzejas neizbegamu prasību, reizām tīši atceļ no vesturiskas patiesības nost. „La Henriade” esākas — kā Ē. Arnds savā ^{franču} nacionālās literaturas vesturē pilnīgi pareizi saka — tapat kā Ēneida, telojamo notikumumu vidū (in medias res), kurā sākums atrisināts velas epizodiskā stastā; vētra, atstata mīlakā, kurās kaisliba draud apsturel varoņa centenus, pekles un svetlaimīgo dzivokla apraksts, zīlejumis par tēvijās nākamo likteni un pat glaimīgais ma, jeens uz kēnišķīgā jauneklā nākamo nozīmi iz varoņa cilti; Kur Virgils izved uz skatuvi deovus, kurus viņgemes kulta svetlās tradīcijas, tautas dzīvā ticība, pilnīgi dabīgi atdod vināricībā, tur Volters eved allegoriskas figūras, Nesaticības, Politiķas, Fanatisma, Mīlestības. — gandrīz visu kaislibu personifikācijas. Nēkur nav ne mazākās dzīvības zīmes raksturu zīmojumā, ne mazākā veeteja kolorita notikumumu telojumā. Visi varoņi turā pavisam Voltera veidā un garā, viņeem pat parzīstama Nutona fizika. Visur ir vairak domāšana nekā telošana, vairak oratorisku dāvanu, nekā dzejiska spēka. Blakus realām personām uzvestas, kā jau sacīts, Patecības, Nesaticības, Fanatisma etc. personifikācijas. Bet šai ražojumā, kam trūkst dzejas darbības (kas grozas veemmes ap Parizes apsedī, ko pabeidz Indriki IV), veikli evesti autora cemūleete temati, — līdzjuti, ba apzinas brīvībai, stingrai likumībai, politiskai tiesību un nādībai; jo uztraucošaki ir negativee fakti, kuri tam telojami (ps. p. Bartolomeja nakts), jo gaišaki spīd šee brālības un brīvības sākumi. Ne bēnišķīgā elements, ne mīlestības

skati neprevilka tadu verību, kā šī poemai pieliktā puse. 375.

Dailas, makslnieciski dailas tik dažas epizodes, vispirms pr.
p. Dzili aizgrabjošais Bartolomeja nacts apraksts, Indriksa III.
nogalinums un kauja pēc Ivri, un skaistas ir tikai vārds,
mas pareizuma, gludenuma un labu skanu dēļ, var būt,
ka tas ir vispilnīgākais, ko Volters rakstījis. Vispārīgi šīs reto,
riskās kronikas saltums un sausums atgaisno Delilā atjautu, ka
šai varonu poemā, kura ir pēcbasta pilna ar karocem un kara zīr,
ņem, ne par ko neatradisi ne zāli, ar ko zirgus edinat, ne udeni,
ar ko tos dzisdit. Bet pavisam citā gaismā parādas Angriada, ja
mēs, kā tas arī pienākas, sākam uz viņu skatīties, kā uz reliģijas
tolerances slavināšanu pret katolu garīdzniecības tumšām idejām.
Indriksis IV, aizmirsts jeb apganīts no XVIII. gadsimtena rakstniekiem,
parādas arī tik tamdēļ par poemas varoni, ka tas bija pēc Voltera
domām brīvības, tolerances un progresā varonis. Pēc tam, Angri-
adā uzrijams ne mazums makslnieciski skaistu epizōdu.

Jau sen franču literariskās apvidēs nopulas un zēlojas, ka
Francijai neesot, kā citām civilizētām zemēm, episkas poemas.
Klasisku teoriju laimīgajā laikā jau nēmas saceret epopeju.
Tā XVIII. gadsimtenā mēģināja daudz franču dzejnieki mēģināja
veikt tadu ražojumu, bet šee mēģinumi palika bez panākuma.
Daudz gadus stradaja dzejnieks Lapelens pēc savas epopejas, Orle-
anas jaunavā. Viņš dabuja par tam no valdības panziju un se-
višķu algojumu no Longevilla lielkunga. Bet neviens nespēja
lasit šo plašo, neizdevušos ražojumu. To trūkumu franču litera-
turā domāja Volters novest ar savu „Angriadu”. Viņš izvēlejas
varonisku veelu iz franču ticības karu vestures XVI. gadsimtenā
beigās; poemas galvenais varonis ir kēnins Indriksis IV. Pēc iespē-
jamības ir evertotas visas tās prasības, ar kurām pasaulspazīsta-
mēe estētiski greerās pēc episkām poemām. Visa „Angriada” izrā-
das par pakaldarimumu Virgila Eneidai, kuru tad turēja par
paraugu pēcē katra epika, un tāpēc „Angriada” var atrast vi-
sus Eneidas galvenos motivus: gan vētras aprakstu, gan penles

376. ainu, gan zīlejumus par Francijas nākotni. Ar vēnu vārdu, poe-
ma bija sacerēta pēc visiem klasiska kaņisma likumiem un iz-
cēla pēc laika beidzēem neapprakstamas gaviles. Māz, Angriadu'ska,
tijas kā uz nacionālu varondarbu, kā uz šem gaidītu episku poe-
mu, kura pedīgi dara francūs līdzīgus citām tautām. Poemai par
līgu, atzīmē kāds no tā laika kronistēm, no kuras tikdanzoma-
ja, pārdod slopen. Es viņu lasījis. Ta ir divains ražojams, cilve,
ka prata paraugveidīgs darbs; skaists kā Virgils, — un nu mūsu
literatūra apveltita ar episku poemu, kā arī ar citeem dzejiskēm
paraugēm. Caur savu „Angriadu”, savu episko poemu, kuru tad
tūreja par tautisku darbu, Volters seguva vel leclasku populari-
tati. No me 1724. gada poema sāka eet pa rokām apkārt. Bet bez
tam „Angriadaī” bija vel citu nozīme. Viņa nosa apgaismības pe-
rioda zīmogu, viņā top cildinātas ticības brīvības un toleran-
ces idejas, viņa ir senaida pilna pret fanatismu, tāpat, kā
šī autora oda „Sur le fanatisme” (1732: g). Gan teesa, šee elementi
nespēlē galveno lomu. Nevar vis sacit, ka „Angriada” ir tonden,
ciogs ražojums, tāpec kā apšūdžiba, zināmu jēgumu propagānda
eeņem tajā tik otru veetu, dzejnaska galvenais mērķis bija, par
katru maksu rakstīt varonu poemu, viņam bija ^{panācums ar} priatā tiri ma-
lineecisku raksturu...

Fridriķis Leclais mīleja it sevišķi „Angriadu”; viņš, visu vare-
nakais cinitājoes par ticības brīvību un panesību, atrada viņā
savu pašā ticības aplēcību. Savos divi pirmajos eeverojamios va-
žojūmios Volters deva paraugu preekos tam, kadai jābut apgais-
mības gādāsimtēma literaturai. No tā laika spēēžas eekšā gan uz
skataves, gan romanā, gan poemā tas, ko tad sauca par filozofiju.

Tau Anglijā Volters uzmeta planu un sacerēja pirmo celcēnu
tragedijai „Brutus”. Šī drama, kuru viņš ar preekšvārdu pabe-
dza 1730. g., ir pilna it ar atklatoem uzbrucumiem vesajai tēnina
varai; bet tāu viņš to uzveda bez leclēm kavēclēm, tau tau
ta nesapcātā tragediju, un tai nebija leclās šķirmes. Tik gantī
ncevojāmā „Orleanas jaunava” (Pucelle d'Orleans jeb La Pucelle) uz-

sākta tai pašā 1730. gadā. Ta ir satīriski-humoristiska poema.
 Neskatoties uz frivolo toni un leclā vesturiskā fakta necīgo paro,
 dešānu, vīna satur komisma un spidošās aspratības ineistariskus
vīlēcēnus. Bet kada starpība pee šīs pašas veelas apstradašānas at-
rodama starp Volteru un Pilleru! - Ko viņš izomej, to šis idealizē.

Tāds stāvoklis ir Volteram divdesmitu gadu literatūrā. Apmieram
 līdz 1730. gadam viņš ir galvenā veidā dzejnieks. Kritiskais virzeens,
satīriskā atteceība manami ir šē, bet tas ir it kā nēdrošs, it kā ne,
 formets. Pee tam arī pašā divdesmitu gadu sabēdrībā apgaismības
pasākumi vel ir deezgan vāji. un nu tikai sāk izveidotees. Par filo-
 zofiem, kā par veselu zēkti, kā par veselu šķiru, vel neka nēdzird.
 Lastop tik atsevišķus fragmentariskus, aforistiskus ražojumus,
 no kurēem izdzird protestu, bet nav vel veselas literariskas kuš-
 tības. *

Nevar būt šaubu, ka uztūcešānās Anglijā bija precisē Voltera
 ar labām sekēm. Saduršānās vaigu vaigā ar līdz tam viņam nepa-
 zītamām cecašim, parašim, cectādem, ceparzīšanās ar dzīves formām,
 kas tik asi atsēķīras no franču sabēdriskas cekartas, bija tee celoni,
 kurēem bij jāved viņu pee daudz jautajameem, izskaidrot viņam
daudz parādību, vorst viņa verību uz tādēem fakteem, pee kādēem
viņš līdz šim nebij apstajees jeb nebija domājis. Apkartnes pārmai-
 nā pa leclācai daļai atspirdzina cilvēku un pee tam modina viņā
kritiskas spējas: jauni cešpaidi, kurus viņš dabon, skubina viņu
uz salīdzināšanu, uz agraku apceoru un ceeradumu analīzi. Vispāri-
 gu jēgumu par tam, kas īstoni Anglijā Voltera sevišķu verību peevil-
eis, var dabūt no tām filozofiskām vestulem jeb Vestulem par Angli-
ju (Lettres anglaise), kurās viņš rakstījis tai laikā un izdevās 1733. g.
 Šās ir veiklas, jocīgas, asprātīgas peeziemes, kas sagādāja autoram daudz
 nepatīkšanu un speeda to, no jauna dotees projam iz Parīzes.

Ne but nē apskaužamā stāvoklī atstāja jaunais trimdesmities savas
 tēvijas literatūru. Līviskāajā dzejā spideja tada viduvejība, Kads ir Žan-
Batiots Rusō (1670-1741), Lōvets ar glaimaino nosaukumu le Lyrique
 (Līviskais); Dzejazskaleju līskīgais pūlis lida pee stipro vīru kājām.
Romanu rakstītāji, pamezdami Lesāža veselo virzeenu, nomaldījas
atkal uz divdomīgas erotikas izbračato ceļu, kas patīkami uzbudina

378. nervus, un rakstlijs romānus, kuri ar laiku nonāca pie jaunā Kre-
biljona līdž vīrtuozu pilnībai, - kamēr leģions traģisku, klausot vecā
Krebiljona pavēlem, kala skarņigus pantus bez satura un apstrāda,
ja spējējās traģēdijās simtām reizām novazatas klasiskas velas.
Šo lauku vidū Volters pat kā jauns uzšacejs rādījis esam revolucio-
nars. Par savu angļu literatūras lolojumu tas atrada drīzāk līdžju,
tību. Kamēr vece akademiķi pīkti atvairījas no zinātniska progre-
sa, tamer veiklais Mopertūis agrāk par Voltacu un Monteskije pub-
liskās proekšnesumās un brošūrās jau iepazīstināja sabiedrību ar
Newtona atrādumeem, astronomijas, fizikas pamācumeem; tamlīdži
gi serosinumi tapa pat senesti salonās, kā to pie Monteskije dzī-
dejam. Tads bija Marivó (Marivaux, 1688-1763), neskatot uz tam, ka,
pateicoties viņa velakai rakstības manierai, franču valoda tapa
bagātaka ar sevišķu tominu (marivodage), kurš raksturo asprātī-
bas un jūsmības dailu rotalu. Kā komēdiju saceretajs viņš ar lai-
ku pateesi esledzās šaurā salonu apvidū, bet agrākās gādās mē-
ģināja pateesi tolot visu dzīvi, Desmit gadus pirms Ričardsona
„Pamelas“ sarakstīdams nepabeigtu romānu „Marianne“ (1731-1736)
kurš laiskam dorejis par paraugu angļu rakstniecībam, kamēr savā
žurnālā „Le spectateur français“ viņš gājis pa Ričardā Stīla (R. Steele,
1671-1729 g.) un Džosefa Addisona (1672-1719 g.) pīdām.

Bet Marivó neprata pastāvīgu espaidu esgūt uz franču garšu. Iti-
rus esbīdumus sastapa tapat ^{līdžīgo} vece nādec mēģinumi, tavinat lite-
raturu ar ikdeemīķu dzīvi, kurus izdarīja maz apdavinatais Ni-
vell de la Fose (1692-1754), kurš ar savu pirmo lugu „Loška antīpa,
tija“ (La fausse antipathie) uzsāka raudulīgo komēdiju (comédie lar-
moyante), Didró, Lessinga un Bomaršē pilsonu dramas pasāceju
jeb ciltsmati.

Tadi vecumbeedri varēja tik pa daļai līdždarbotes pie teem
reformatorīķeem nolūķeem, kuri ^{maisiķai} ruga Voltera galvā. Bet tagad
vel viņam nebija līdždarbneeci vajadzīgi; viņš bija tā pilns
speku un jaunās zemes espaidi bija tik reibinoši. Par tamru,
nā šo gāiši pirmā vestule draugeem. Londonas ainavu, vidū ap-
raksti vareja līdžinātees ar deenvid-Italijas skatoem, dulkoimā
Temzē šķeet viņam skaista, angļu dzīve ar savu līķumības un

brīvības garu spēk' viņu nogrīmt no izbrīnīšanās izbrīnīšanā. Tāu Francijā viņš sagājas ar Bolingbroku un kad nonāca Anglijā, tad šis nesensais trimdnieks dzīvoja atkal savā muižā, uzturēdams sa- karus ar pirmajiem politikas un literatūras darbiniekiem. Pateicoties Bolingbrookam, Volters turu sagājas ar Swiftu, Popu un šo pulcīņu. Divi- trīs Anglijā pavadītie gadi oņesa viņam pilnīgu angļu valodas pēsavinumu. Tāu pēc pēciem mēnešiem viņš teeši pa angļuksi uzrakstīja, Mēginumus par epū un tragēdijas, Brutus' pi- mo celeem. Viņš centās iepazīties ar lorieem, vigeem, sektantiem, apmekleja parlamentu, mitinūs, teatrus, ceetumus, studeja oļu dzīvi. No viņa oespaidu uzmetumem ignāca angļu dzīves pāteesa aina, kuru atulāt franču lasītājiem viņš turoja par jo noderīgu, jo jau viņas salīdzinums oeen ar dzimtenes bušanām poetika, ka modinātu nemeoru un jauninumu kāri.

Višo sē runā par jo angstu kulturu. Zemneeka dzīve ir daudz nodrošinātaka; viņš nebaidas no nodokļu pēdzinojēem un neslēps savus krajumus; viņš apģēbts labaki un nav tik nomērdets. Tirdz- neecība, rūpnecība, brīvās profesijas skaitās par derīgu nodarbošo- nos. Viņu pēekšstāvji nestāv pakal dzimteem augstmaņiem un apānāms ir daudz svarīgaks nekā augšnams, lordu sapulee, līdzjuz- dams šīs trešās kartas' augšanai, Volters vispār gavilē par domu brīvību Anglijā.

"Ie, Londonā, ap 800 cilvēkiem pēšķirta teesība, runat atulati, aizstāvet tautas labumu; pēci jeb sēši tūkstoši savu kart eegūst to pašu godu; visi citi teesā viņus un katrs var ar drukatu vardu pilnā brīvībā izteikt savas domas." - Tadas pēezīmes Volters ceveeto, ja savā doanas grāmātā, no kurām pēe atgreesšanās sastatīja savā laikā slavenās, Filozofiskās vestules jeb Angļu vestules (Lettres anglaises).

Iz šīm Vestulem' mēs redzam, ka Volteru Anglijā sevišķi intreseja turēnes reliģiozā dzīve, turēnes zinātne un literatūra. - Atteecoties uz baznīcas bušanām, viņš savīksi uzsvē, visdažādāžādako ticību meerīgu pastāvēšanu Anglijā. Volters izturās veenadā mērā indif- ferenti un veenadā mērā zobgalīgi pēet visām zeetom un dogmām: viņš aizrāda uz toleranci kā uz vispareizāko līdzekli dumpju noveeršanai

un kā uz nepieciešamu kondīciju sabēdriškai labklājībai. Viņš raksta: anglikāņu un presbīterianu zektes ir valdošās Lielbritānijā, bet arī citas bauda brīvību un sadzīvo savā starpā ļoti labi. Katra no tām atnes labumu valstij un kādā leeta grozās ap tirdzniecības uzturēšanos, tad nevienam negriez verību uz datādo ticību. Kristīgie, muhamēdāni, žīdi, kvāķeri jo meerīgi noslēdz savā starpā nepieciešamus pienākumus un katrs tad cet uz savu pusi — vecens mošejā, otrs — zinagozā, trešis sed ar platmali galvā, gaidīdams eedvesmu, un visi ir apmierināti. Vispārīgi, — saka viņš tālāk — mūsu gadsimtenis ir pārbarots strīdēem un zektom, viņam citas intreses un citas rūpes. Tad Volters kavejas pēc angļu domatajēem, o, visīki pēc Bekona, kurā viņš sauc par eksperimentālas filozofijas tēvu, kavejas pēc Lokka un Nutona. Lokka rakstus viņš uzmanīgi studojis un mēs ne vienreiz vien satīksimēes pēc Voltera pasaulesuzskata raksturojuma, ar Lokka tezem, kurās viņš izskaidro, attīsta un kurām viņš dod originalu formu. Nutona teorija modināja viņā visdzīvāko intresi un bija tepat viņam par citiņu studiju priekšmetu, viņš to pilnīgi eevaldīja, pēsavīnājas Tomcijā jau pēc atgriešanās iz Anglijas un tapa par viņas citiņu popularizatoru. Volteru Anglijā eeligsmo ceenība pret zinātni un tās darbneekēm, Nutons, Lokka taktu vāģāli Frāncijā, Romā viņus mestu ceatumā, Lisabonā viņus sadēdzinātu, bet Anglijā viņi ir pilnīgi brīvi.

Trīsgadējā uzturēšanās Anglijā nodereja Volteram par pretīju pēdzīvojumū, kas pēskītra visēem viņā jau izstrādājusāmēes jēgumēem gaisību un noteiktību. Anglija jau nerādīja Volterū, bet viņa to izmacīja. Viņš pavairak mīlēja literatūru un tā re, dzeja, ka Anglijai ir dižana literatūra. Tad viņš pāreēt uz pēzīmēm par angļu teatru, angļu dzejneekēm, viņš uzgāza Sen spīru, Miltonu un Restauracijas laiku komiskos dzejneekus, Maiderli (Wycherly, 1640-1715) un Kongrevu (1670-1729). Kēnīnēones Annas laisēmetam bija viņam sevišķi patīnt, tā ka šo laiku angļu gara ne-izdēšamā originalitātē vislabākē vēcās (tasimaskojā) ar pēeklājīgu toni un stingrēem literatūras likumēem, panēmēem, kas radas zem frāncū klasiskū paraugū eospaida. Kas pēc Drui

382. pēc Montēna manēras, kas pastāveja tik no asprātībām un zob,
galībām, — uz sistematisku domāšanu, pēc noteiktāem jautājumiem,
pēc metodiskiem pētījumiem. Līdz šim viņam bija tik instinkti,
vi centēni, tagad viņš radīja savu doktrīnu. Viņš ligsmojas
par Angliju kā zemi, kur domu brīvība, kā šķietams, nezināja ro,
bežu, kur satikās Jaubi un nolēgumu visas iespējamās nokrāsas:
satīriskis un skeptiskis un pēc tam ticīgais Swifts, deists Pops, opi
došais Bolingbrouks, Vulstons, kurš espeda runas pret Jozus Kristus
brīnumiem, kuras cenesa viņam noteesāšanu caur zverdinātem,
bet arī plaušķinumus no daudziem dzentlmoneem ^{elegantu}. Arī pasau
ligu skeptiku melodām grupām viņš nerēdēja rupjas, nopeetnas
puritaniskās Anglijas beezās neaiztiktās masas un tikko dabu,
ja tik pamānit fanātismu un protestantu zektu savstarpējus
strīdus. Fanātisms, modināja viņā Jausmas, bet strīdi uzjautri
nāja viņu, tak, viss kopā samomts, nostiprināja viņu ta beztli
cībā.

Tomas zinātne, talants, personas vortība bāndija daudz lē,
laku cenību, spēleja nesalīdzināmi redzamācu lomū, nekā
Francijā, no otras puses dzimtu preekšrocību apvidus bij Angli
jā daudz šauraks, privileģētā kartā bija nesalīdzināmi mazaka
pēc skaita un tai nebūt nebija pirmakā, augstakā nozīme, kā
Francijā. —

Tadi ir tee temati, kurus Volters cilāja savās Vestulēs par
Angliju (Lettres anglaises). Pār šoem preekšmoteem — pār reliģiju, filo
zofiju, zinātnei un literatūru — izpletas Voltera intrese un mēs redze
sim, ka viņa vissvarīgākie darbi atteekses sevišķi uz šoem jau
tajumiem. Kas atteecas uz angļu dzives politiskām īpasībām, uz vi
nas valstsekartu, tad tās palika viņam otrā vechā. Viņš aprobe
žojas ar dažām pcezināem par angļu parlamentu, par angļu kon
stituciju un neelaizās vīt Anglijas politiskās ekartas analizē.
Ar angļu parlamenta meohaniku, ar ^{angļu valsti} vārū pasauli slawono eedali
jumu un ar angļu individualo brīvību eepagēstināja Franciju
cits lēls mums jau pazēstams apgaismotājs — Monteskjē.

Linadams, ka šī grāmata „Filozofiskas vestules” (Lettres philo-
sophiques) nevar atklāti iznākt Parīzē, Volters to izlaida (1733) ang-
ļu valodā un, kādā ceturā leolu pērkšanai, - tad novareja (varbut
ari negrībeja) aizņāvet tās kontrafakciju, pakāļeespešānu, Ruanā
francū valodā eesprestās. Vestules’ dabuja gan eevist Parīzē, bet kad
tās konfiseeja un bende sadēdžināja.

Šīs stingrības comeslus var veegli sapriast. Pāsās pirmajās noda-
lās bija droši, asi paceltis Jocancijā neveetejāis jautājums par apzinas
brīvību un sarunā ar kvēkeru, kuram lieti mutē visnetauspigākee
spreedumi, bij asprātīgi nokritizēts katolicisma rituāls un dogati,
ka. Pārejot uz valdības formu, autors zimpatizē ar tadu leatas karti,
ku, kur kēnīnām pilna vara darit labu un kur tam saistitas rokas
darit launū, kas muižneeciba nedibina savu nozimi uz patvalū
un uz dzimtlauzū skaitū.

Neveen šajās Vestulēs’ izpandas brīvās zemes eespāids, kura eegu-
va visas Voltera zimpatijas, kurš rezolūti uzstāha publicista gaitū.
Deisma, eksāntas zinātnes, politiskas brīvības un demokrātikas
literatūras skola bija pārrādijuse viņū. Trāģēdija „Brutus” ir pilna
it atklātu uzbrukumu veerai kēnīnā varai, kamēr angļu tolerān-
ci dēva saturu „Zairai” (Zaire, 1732. g.), veenai no vismākslneeciska,
kām Voltera trāģēdijām, kuru ar pilnu teesību kura par Lesinga
„Natāna hūdā” preeksteei, te muhāmedānisms Crosmana personā
augstākū par katolicismū, kurš pilns aizspreedumu un intolēran-
cis. Dramas („Zaire”) saturs nav noimts iz senātnes, bet iz francū veetu,
res. Tas ir jauneevedums, kuram leela nozīme. Volters no visēem
noslēdzēs sacereja „Zairū” mazāk kā sešās deenās un lugai bija
milzīgs panākums. Tajā iztilināts, ka reliģija ir par kavēkli no
dabas ^{mums} pēekīstai laimei.

„Pezara nave” (La mort de César) bij arī jau gatava 1734. g., bet Volters
baidijas šo lugu bez seveetēm ^{un trāģis cēloens} nodot teatrū un uzveda „Eriphylū”
(Eriphyle). Nebudams arī ar šo trāģēdiju meerā, tas eeslēdzās un
sacereja jau agrāk ppeeminēto „Zairū”. Šīs trāģēdijas leeliskā īstīme
nedēva tam meerū un tas sacereja „Mariānnū” (Mariamne), kurai
gāja pa preekšu ar to pašū veelu lugas, kā: Tristāna L’Ermita (1601-1655)
„Mariānnē”. Kālderona „El Mayor Monstruo Los Zelos” (Leelākāis ērms

384. ir greizsirdība) un sekoja vācu dramaturga Fr. Hebbela traģēdija „Herodes und Mariamne”, 1734. g. Volters sacerēja „Adelaidu du Guesklen” (Adelaide du Guesclin), kura kpat kā tās citas, neskatot uz viņu vēstību, ne atrada piekrišanu. Turpinām šīs traģēdijas parlabojos un tām bija tad arī sekme. Bet ja līdz „Angļu vestulū” iznāksianai dzirdēja izsmiecklu par Volteru, angļomanu, un uz skatuves ujoēda viņu kā aplekinu, kas buldurē barbariskā valodā, — tad pē šo „Vestulū” izmāksānas franču valodā (1734. g.) grāmatpārdevi come, ta Bastilijā un kēnina pavēle rakstija preekšā, nemt autoru ceiti un iscutit uz atstatu provinci. Morale, kas izteceja iz Francijas un Anglijas salīdzinuma — tadā veidā, kadā tas bij izvestns „Angļu vestulū” saceretaja — bij acim rēdzama: franču serasās un parasās bij izsmectas un pilna preekrocība preekrita Anglijai. Bet turklāt bez abu zemju salīdzinuma „Vestulēs” bija daudz asu un ļaunu aizrādijumu uz franču bušanām, uz garidzniecību, ta laika skolas kēctu un uz feodalām cēstādēm. Pemetinēet nu vel pē visa ta visa raksta uztraucošo, kildigo, bezgodigo toni. Par visu to grāmatu nosodija un svinīgi nodeva sadēdzināšanai kā skandāla darbu, cēnaidīgu reliģijai, labēem tikumeem un augstām varām. Pē tam arī viņa raksta „Garsās templā” (Le Temple du goût) iznāksā na sacela pret viņu viņa kolleģu, literātu vētru. Viņus pabalsti, ja ta agrākē cēnaidnēeki un atkal viņa preekšā rēgojas Bastilijas draudi. Tozūiti panāca, ka viņa „Filozofiskās vestulēs” sadēdzināja uz lauskuma bēdes roka un rakstnēeks bija speests, atkal begt. Aizbraukdams tas sacija: „Es drēz atgriezšos Parizē ta, pē, ka jezūiti izvāda savas komēdijas pēdejo cēleenu? Patēsi tas drēz atgriezās un respeēda jau pēeminēto Vestuli Uranijai (Epitā à Uranie). Jauna dzēnāšana to pēspeēda nodeevotēes, ka tas nav viņa ražojums, bet abata Polje, kurš to laiku bija nomiris.

„Cezara navē” (La mort de César, izdota 1735. g.) ir sēverošana tam dēļ, ka ta rakstīta zem Šekspira cēspaida, ac kura dramām Volters cēpazīnas, uzturedamses Anglijā, bet kamēr Šekspirs ar dziļu vesturisku izpratni novē Cezara tēlojumu līdz kaujas klāmīgai izšķirdānai pē Filipēm, kamēr Volters nobeidz savu traģēdiju ac varona navē un ac slavēno runu, ka vērdzībai nebūs

gūt uzvaru pār brīvību. Bet „Pezara nave” modernāja galma ne, 385.
māru, jebū autors pierādīja, ka viņa traģēdija nebūt nav repub.
likumiska, viņš bija gatavs uz visu, ja tik palīdēs savā zemlētā
Parīzē, un tā ka viņa vardeem bija lels swars un tos atkartoja
gandrīz visa Eiropa, tad leelmani un valsts vīri glaimoja viņam
aiz bailēm un allaž gaviloja, kad viņš cirta pār auklu. Ir arī ee,
verojams, ka Erfurtē leelā sapulcē Napoleons lika izrādīt Pezara
navi. —

Bet kad sāka pa rokām eet apkārt Voltera skaistais Dzejojums par
preaminu Adriennai Lekuvrē, kušai pec viņas naves, uz garidz,
necēibas ecēkustešanu, leedza kā austrisei baznīcas apglabošanun un
Dzejneeks rugti pāsmeta savai lōtdabīgai kautai garīgu verdzību,
mejēdzīguš aizspēcūdumus un licuma pretrunu ar dzīvi, raksti-
dams, kā: Ah! Nerrai je toujours ma faible nation,
Incertaine en ses vœux, flétrit ce qu'elle admire,
Nos mœurs avec nos lois toujours se contredire,
Et le Français ^{voulage} endormi sous l'empire
De la superstition?

tad viņa mērs bija pilns un konservatīvece skani dikti kleedza
pec soda. Pēc tam arī gabali iz „Orleanas jaunavas” (Pucelle d’Or-
léans) gāja pa rokām apkārt un poctu brīdināja, ka, ja tas uz,
drīkstesees šo nepceklažīgo poemu espeest, tad Bastilijas durvis
aiz viņa aizslegsees uz vīseem laikeem. Pēc mužīgece draudi apnīka
pedīgi rakstneekam, kušam arī reeba tada sabēdrība, kurā sāka
pārax cildinat Krobiljonu un Fontenellu, un viņš nozuda no
pasauls māleriskā pili Siré ar dailu sevekti, lai veentulībā
nodotos zīnatnei, Dzejai un mīlestībai.

Voltera maēibas gadu otra puse (1734-1755).

Tagad Siré pili esēikas preekš ^{Voltera} pūlinu pilnas, nopoetnas dar-
lības periods. Je peegalīgi nobreest viņa pasauls uzskats, peega,
līgi noskaidrojas viņa uzskati, viņa atteceibas uz dažadeem
zīnatnes un dzīves gautajumseem. Je viņš eegūst erūdīciju, savāk,
sakraj materialus, sagatavo rakstus. No šē brīža viņa dzīvē
pēc savām sekām svarīgs espaids, gūdras, attīstīlas, jebū drus,
līn klīvīgas seveotes espaids un gādīnš, seveotes, ar kuru ee,
sēnas tuvināšanās ne-ilgi pirms viņa beebanas, bet beidzas

tik ar markizas navi. Dū Fatli k'dze sarveenoja ar pēn īli,
 gu areeni pec ta laika retu izglitību. Ta svabadi raustija pa
 latiniski, teicami prata matematiķu un dabas zinātnes. Ši dama,
 kuŗas pili Volters dzivoja, darija uz to visaugstakā mērā labdarīgu
 eespaidu. Ta stradaja pate ar vīnu kopā, vēlejas no vīna dabūt iz-
 skaidrojumus, uzrādija tam tematus pētījumeem un, kā redzesim
preekš vīnas tas sacereja dažus svarīgus rakstus. Ta bij levereja
 ma seervate pec sava gara, izglitības un pec savu intresu daŗa,
 dibas. Zem Mopertūu un Klerō, divu ta laika pazīstamu zināt-
 ņeeku vadības, ta pamatīgi izstudēja matematiķu, pārtulkoja
franču valodā slavenu Newtona dabas filozofijas matematiķos
psamatus, pēspranda teem savu komentaru un oespēda savu
 pašas darbu, veltītu Leibnīca daŗu uzskatu analīzei. Iaprotams,
 ka smalka sabēdrība neskopojas ar izsmēcklu un rōdīgumu, kād runa
 uzta pa uz „macito” dū Fatli kundzi. Bet, saka Volters, vīnai pa-
 šai nebija ne valas ne patikas nodarbotees ar nekeem un launām
 valodām un kād tai kadu melnesību pastastija, kas uz vīnu bij
 zimeta, tad ta atbildeja, ka tai viss voena alga un ka ta tad at-
 kas vēlās ignorēt. Graffini k'dze uz visrūpīgako apraksta Voltera
 dzivi Sirē pili: vīna kabineta greznību, vīna porcelana leetas,
 ainas, seenas pulkstoni, grāmatas, fizīskos aparatus, vīna apģērba
 dailumu un leeliskumu, vīna sudraba traukus un vīna galda ko-
 šo ceremonialu. Deena pagāja pili darbā. Tikai vakarā, pēvaka-
 rinām salasijas sabēdrība. Katru vakaru pulksten desmitōs se-
 dās pē vakarinām, kuŗas vīlās zem runām līdz pusnaktij.
 Volters porādijas šē visā savā spoŗumā un te vīnš un markīza
 atputas no deenas darbeem. Rōizām dzives veenmulību pātroau,
 ca pašu sarīkotas teatra izrādes, kuŗas Volters ļoti mīleja, jeb corā
 das veeši iz Parīzes. Pē visas savas nodarbošanās Volters nepār-
 rava saites ar Parīzi; vīnš pastāvīgi dabuja iz galvas pilsātas
 plašās zīnas no draugeem - korrespondenteem un veeceem, kas
 atbrauca Sirē. Šē bija teatos; markīza izdeva leelas maudas
 gummas, lai apgadatu pili ar teicamu bibliotēku un mākslas
 raŗojumeem. Šē corādas Parīzes draugi, šējoenes teatri uzstājas
 galvas pilsātas izdaudzīnatee spēki; izrādija visu, sakot ar lellu

fanatisma. Šai lugā Mahometam blokus nostatīts parīsam ne-
 espaidigais, bet daudz humanakais Lopirs, kurš lie pa vecam
 naivi un pateesi peekapjas pret cilvēku vajibam. Edipā¹⁾ jaunais
 dzejnieks leek Tokastei sacit, ka „preestori nebūt nav tas, par ko
 mūlka tauta tos tuca, visa viņu zināšana pastāv mūsu pa,
 lāvisā”. Mahometā šī doma parādas²⁾ par visas lugas pamata mo-
 tivu. Mahomets nav nekā vairak, kā salts krapnieks, jeb, kā
 Volters pats vestulē Fridrihim Leclajam saka, „Tartūfs ar zobenu
 rokā. 1. septembrī 1742. g. Volters raksta Cezaram de Misi (Cesar
 de Missy), franču sūtneceibas garīdzniekam Anglijā: Mahomets ir
Tartūfs le Grand. Šs-gribeju šai lugā rādīt, liēdz kādecem šausmi,
 geem darbeem var fanatisms novest cilvēku ar vaju raksturu, ja
 to sāk vadīt nelectis, mana luga zem Mahometa varda rāda jaku
 binu peekšņieku, kurš celika Zaka Klemana rokā duncē. 1) Šis
 dominikāns bij Indriks III. slepkava.

1743. g. Volters sacerēja trāģediju „Meropi” (Merope), kuras
 izrāde bija tam istens triumsfs un pee tam viņš nodomāja tapt
 pee galma. – Volters ne-afdomājas pārverst, sakropļot pat ne-apsau-
 bamus faktus, ja redzeja, ka caur tam drīžak sasniedz sprausto mē-
 ņi. Tas vispār tā sastopams pee dzejniekeem, pr. p. pee Lillera „Don
Karlos”, Gotes „Egmonta” atrodam vesturiskus faktus tāpat pilnīgi
 sagrozītus. Voltera trāģedijā, kā jau dzirdejam, izvesta galvenā do-
 ma, ka verdzibai nebūs ugvaret brīvību. „Semiramida” (Semira-
 mis, 1748. g.) un „Kīnas sērdceinis” (L'Orphelin de la Chine, 1755. g.)
 sacerēli tadā pat garā. „Semiramidas” peekšvordā autors atzē-
 stas, ka pakaldacinums Šekspiram pee viņa nav nekā vairak,
 kā dažu uz effectu lēzetu vilceemu, verzumu un motīvu patapi-
 num, kā pr. p. Šai lugā spoka parādīšanās gaisā deonā²⁾ „Edips”
 un „Mahomets” vērski taisni pret dogmatisku reliģiju un apo-
 kalipsi, parādi. „Mahomets”, lai gan peekš skatuves aizleegts,
 kāpa tomēr espeests un Volters kā par izsmeeku veltija to pu-
 vestam Benediktam XIV, sagaididams lastus, bet pavests izrādījās

1) Fr. Lettres inédites, rec. par Cayrol, Parizē, 1856, I, 453. l. p.

2) Sal. Lessing, Dramaturgie, 7. sej. 52. l. p.

gudraks par dziesmeku, atbildejams šim ar cildinumeem, svetiju meem, ac kursem tas aizbrauca atkal uz Liré, no kurienes uz laiku bija prom bijis.

Ar tadeem raksteem Volters bija nodarbinats Liré pili, no ražošanas tas tad pārgāja uz matematis un dabas zinatnu studijām, sacenzdamees ac draudzēni un populārā formā iztīli, radams visjaunakos zinātniskos panākumus. Marķīza dū Tatlé stradaja aci. Ta mīloja fiziku un filozofiju, tai bija sava laboratorija, ta izdarija mēģinumus, studeja Ņutonu un skubi, naja Volteru, sekot viņas piemēram. Abi viņi tapa godalgoti no Zinatnu Akademijas. Viņa dabuja premiju, viņš atzinigu atsauksmi, Volters reizām uztraucas: „Meteet, lūdzami, Ņutonu, viņš sa, cija, „viss tas ir luksē murgi, lai dzivo dzeja.“ Viņa tam preti atbildeja: „Meteet dzeju.“ pastāvēdama uz tam, lai viņš nedzejo.

Uz tam, kā jau dzirdojām, marķīzu mūdienaja drīzak bailes, nekā ceebums pret dzeju. Viņa alminejas „Pasaulas cilvēku“ (le Mondain) ac ta greznības aizstāvēšanu un negodīgeem uzbrukumeem bibelei, par ko Volteram bija pepeži jādodas uz Hollandi 1736.g. Viņa kureja aiz atslegas „Orleanas jaunavu“ (La Pucelle d'Orléans) un ta, pat esledza „Le siècle de Louis XIV“. Viņas espaids bija vispār teicams.

Pēc pusdeenas Volters it kā apskaidrojies pārvertas, parādi, damees par visabprātīgako runas vedeju, vakarā izrādīja kadu lugu jeb lasīja dzejolus. Nespeests un smalski-intelligents gars valdīja šai franču pasaules atstātā kautā un lauma izpauda it visur vesti par to, modinādama izbrīnīšanos un zinkāri. Uz šo laikmetu aci atļeevas Voltera sakari ar Fīdriki Leelo.

Iem angļu filozofijas espaids Volters pārgāja tad no vestu, res zinātnes rutināta, eemēģināta uzskata, kurš izpaudas viņa jaunības kompilācijas darbā „Histoire de Charles XII“ (1731), uz tautu līstenu plašu filozofisku apgaismošanu. Viņa „Essai sur les moeurs et l'esprit des nations“ (Mēģinums par tautu ceerāšām un garu, izd. 1753-1758), sarakstīts šai (1740.g), sagāā vispasaules vestures teoloģisko iztalkojumu, kurš kļuva pazīstams no

Bosnē laiķiem, un stata tai prāli daezgan harmonisku teoriju, atbalstojošos uz dabas vēsturiskiem dateem, uz cilšu īpašību studijām, uz reliģiju salīdzināmu apspriedi, progresam cerādēt, visaugstākais mērķis vispārīgas apojaismības un cilvēcības vienotības realizēšanā. Šis raksts esānts pirms markīzas Tālē, tam bija saukts par „Vispārīgu vēsturi” (Histoire universelle), bet tad tas iznāca pēc plašāka plana apstrādats, kam bija par colonu Monteskjē „Lixumu gara” spidošās sekmes. „Tik filozofiem”, rakstīja tas 1745. g. Dūkloim, „klājās rakstīt vēsturi”. Pēc viņa domām vēsturei nav jābūt vienkaršam stastam par arīgeem notikumiem, kuri bez tam nonāk pēc mums pa leclakai daļai saņemto kroplotā veidā, — bet drīzāk par cilvēces gara vēsturi, par vēsturi, kurai jābūda, caur kadu attīstības cīņu cilvēks pakāpeniski pacelees no barbarisma pēz izglītības. „Tapee”, saka viņš, vēsturmeekam jāgreē verība ne tikai uz faktu milzīgu dzau, dzumu, kuri veizām savā starpā nesaistas, pat cits citu iznīcina, — bet tam jāaprobežojas tik ar vissvarīgāko, neapšaubamo tā, ka lasītājs jau dabon iespējāmību, izvest savu lēmumu par cilvēces gara nospēšanu, atdzimšanu un progresu. Volters gaidī noprata visu šīs prasības svarīgumu un pāteesi nemo, darbojas tik daudz ar politiskiem notikumiem, cik ar kautas esēkīgu dzīvi, ar tās cerāšām un sabēdrisku sekartu, zemes ekonomiskiem apstākļiem, ar tās tirdzniecību, dzejas un pat glitoto, šu dailu mākslu vēsturi. Volters izrādas arī vēstures rakstībā par partijas cilvēku. Viņš akli un partajiski izvaro faktus, tie lēdz kā to prasa viņa naidis pret valdošo bāznicu. Viņš met visus laikus un visas tautas pa veenu kārti, peeleek teem veem, nu mērauklu, mezinādams cilvēku attīstības pamatu līxumus. Volters — traģiķis, publicists un vēsturmeeks bija visur soti uzticīgs.

Ne tik veen galma dzīve senesa Volteram ne mazumu nepātkišānu, bet esākas arī literariskas sadursmes. Hagee rakstnieki sadēvas ceošī kopā uz cīņu ar cilvēku, kurš viņus aptumšo,

391.
aizsākas stūrgalvīgs ciniņš. Paskvilu un melnesību, apmelo
jumu laukā uzstājas abats Defontens (Desfontaines), kurš bija
savā pamfletā „La Voltairomanie” (1738.g.) sakrājis visadas launas
valodas par dzejnieku. Pēc Defontena nāca citi cenaidnieki, rei,
zām nebut ne bez dāvanām. Tads bija Pirons, komēdijas „La
métromanie” saceretājs, kurā ar tadu piktumu izsmeeta kais,
liba uz dzejošānu, ka daži teikumi kļuva par parunu, pr.p.
„Tai ri. Ma voilà désarmé (Es smējers. Es lūk ateročots) jeb „La
mère en prescira la lecture à sa fille” (Māte atlaus meitai lasit
zināms viņa dzejas). Bet markīza dū Tatlé, kā jau zinām, aiz,
sargāja mūsu dzejneeka godu, nelaudāma tam eelaištees paze,
minošā polemikā ar tādsem Defonteneem un cīteem paskvilan
teem. Bez tam to pašu laiku Volters sastapa sev pātees peeklā,
gu draugu, kuram bija tepat kā markīzai uz viņu labdarīgs ee
spāids. Ja butu Voltera celā daudzpartak radušees tādī laudis
un ja viņš no jaunības butu atradees citadākā apkartnē, sabee drī
bā, tad viņš butu agrak rādījis savu īsteno nozīmi.

Jaunais markīzs Novenargs nevarēja ne pēc savei stāvokļa,
ne pēc literariskām sekmem ceret uz turvinašanos ar Volteru.
Dzildomīgs, melancholisks, kā to viņa gadās nēmaž nevarētu sa,
gaidīt, noslodzīgs no kara deonasta, materiālā nepēeteecībā, pro,
vīnciālā atstatumā Novenargs nodevas literariskai darbībai un
pēesutija Volteram savus pirmos darbus. Dzejneens atbildeja glai,
mīgā vestulē, uz mudinādams uz darbu un ee aicinādams nepazīs
tamo pēe sevis Parīzē. No tā brīža esākas starp viņeem draudzī,
gi sakari, kuri vel vairak mostiprinājas, kad Novenargs pedīgi
eeradas galvas pilsatā. Sakroplotu vaiga jaukumu, kas bija nīknu
baku sekas, pusmīris tas guleja nabadzīgā kambārī un Volters
atrada savā galma dzīvē valū, apraudzīt draugu un ee pēeēt to cam
sarunām. Kad nelaimīgais nomira, tad Volters izlētoja pašu pirmo
gadījumu viņu klāji daudzināt. Savā to franču cildinumā, kuri
tapuši slaveni pēdeajā karā, viņš nonārdams līdz Novenargam
dzīlām osunjām pēemin draugu, nožēlodams, ka velu tieces ar

392. tadu celu personību, apbrīno ta izturību nelaimē, ta humanitāti un izcilo filozofiju. Tā pec patoesiguma retā Voltera birkts sa gādaja ta draugam popularitāti pec navas. Vovenaroga maciba nav nekada sarežģīta un ne kada espaidaina, kā vādas viņš est pa XVII. gadsimtena moralistu pedām, bet viņam trūkst Labrūj ra asprātības un Lavošfukō atreibuma; Vovenarogs, šis veantula domatajs, kurš - kā peecak atrada - butu pratis tapt par izlīdzina taju starp Volteru un Rusō, gibeja darit espaidu uz nelinlo sabiedrību darit espaidu caur lemu tikuma un celuma sludinānu. Par centenu galveno mērki viņš min savās „Maximes” kamanitāti un - kā jau reiz bijis cītigs karcevis - bez bailigu vī restību; viņa dvēsele uztraucas pār ^{valstis} ^{taču} mētikumem un viņš nec vā savu laikmetu par ta vajību, verga prātu, tautas nicināšanu, veeglpratību un nozimu.

Ta Volters butu ilgaci atradees zem šī celā cilveka espaida, tad butu drīzak izārstejies no klēribas, kura viņu vel arveenu sa stija pec galma pasaules par spīti prāta filozofiskai karņibai. Stotats sev pašam, tas nodewas uz kadu laicu smalkem paser, les vilinumeem, saceraja kā „galma Dzejneeks” (poète de cour) - les tristes rapsodies qu'on appelle les événements de l'année 1744, poème, Le Poème de Fontenoi, La Princesse de Navarre, opéra, Le Temple de la gloire, autre opéra.” Tacorejis parades jeb galā lugu „La Princesse de Navarre” pats smējas par tās ierīmi, kas aptum šoja „Henriadu” un „Zairū”, kuņas sacela tik launuma nu cenaidu.

Ar diplomatisku eskatu viņš pūlejas noturētes pec mīlulu mainas, kas ar laicu notika, un tuvinajas ar jaunu zvaigzni Pompadour ^{kurā} ^{kurā} pameta talu aiz civis visas viņas. Viņas aprēķinātā politiskā esgāja makslas un literatūras uz mūdinašana, štatošana ar veeglu brīvprātību un smalku attīstību, kas gāja veenadā līmenī ar jau sākūšos salonu valdību. Volters bija pec favorītes intimās sapulces ^{un kada} ^{ta} uz celdams atštātās kēmincones affekte, tā galma naidu, kur mekleja gadījuma, tam atreobtes. Kad otrā parades lugu „Le Temple de la gloire” viņš pārspīdānu

bija salīdzinājis Lui XV. ar Trajanu un — kā tad runāja —
 izrādes deenā sev attāves greestoes paa kēnina ar nevai...
 nigu, bet otrketei preteju jautajumu: „Trajan est-il content?”
 kēnins, pilnīgi ne-attapijs budams, ķerees paa mīklainā
 paaņemeena, lai segtu savu apjukumu, dusmigi uz viņu paska-
 tijas. Tā gādijumu izleetoja, lai satricinātu Voltera stā-
 vokli; runāja pat par tā izsūtīšanu, kas nemotiku tikai
 pateicotees Pompadur ķ-dzei. Bet drīz viņš noprata, ka tagad
 labākais bus, doties projām. Bes tam rau kas viņam nolika kādās
 augstās smalkās veešibās. Paa ķarsū spēles viņš manija, ka ķrit veik,
 lai bledibai par upuou, runadams par tam ar markizu dū Fatli
 pa angļiski, viņš izsacijas pārak asi. Tā tee cili saprata un naidis
 un atreibiba bij atkal kājās. Vel viņš nebij ar aizmirsis, ka tas
 samaksāja par cita vainu ar eetumu un trimdu.

Toreiz viņš atrada pasparni savas vecas draudzones, leelkun-
 zes dū Men, pili, kuŗa paslepa putna-brīvo dzejneekā lidz ka,
 mer Parizi norima launais notikums. Volters atveda sev
 lidz materialus preekā plašeam darbeem, preekā „Lui XIV laik-
 meta”, preekā ķarsū studijām, bet tam nebija preekā tadoem
 darbeem ne ertibas, ne meeriga prāta. Speots paa dīom nerādi,
 tes laudim un tikai paa vakareem but paa savas slimās drau-
 dzones, tas izdomāja lidzekli, ar ko pakavet laiku un uzjautrināt
 Tā gudro sēveeti, proti, tas sacereja daŗadus asprātigus stastus.
 Paa leelkundzes gultas sarīkoja vakarinas, Volters sedas paa galda
 un improvizacija ilga pāri pusnaklij. Viņš neko daudz ne ap-
 domājas par veelas izvēli, nemdams to iz-^{veest} pasakainu fabulu
 avoteem un to pārstrādādams paa sava prāta. Tā radas preekā
 meeleelas nouvelles, kuŗas tad drīzumā izdeva.

Pirmajā novellē „Mikromegasa” aprakstīts Svifta gaisā
 milza Mikromegasa, Līrija sedzīvotāja, burvīgais celojuums ar
 Saturna apdzīvotāju. Sakumā tee eet paa debesu sferām, tad
 paa zemi, celā sastop kuŗi ar mazoem cilvēceem, — polas,
 ekspedīcijas locekļem. Līrija milzām izdoņas pataisīt rīku,

kas nes līdz vinam vājo cilvēku balsi. Desākas zinātniska saruna; uzstājas dažādo filozofisko mācību aizstāvji, viens aizstāv Aristoteli, otrs Leibniju, trešs Dekartu, ceturts Locku. Miltzus apmēcināja tik Locka piekritējs, viņi labprāt to ap-
kumpu, ja nebaidītos saspeest to knēvelīti savās skavās.

Vel bagātaka fantāzija un asprātība ir otrajā novellē, Za-
diģis, jaunā klejogoša stasta variācijā „par engeli un eremitu”,
kurā pedeja atvase no jauna parādijas veenā no L. Tolstoja
mazajiem stasteem. Zadiģis dzīvē pārleccinājies, ka jo godīga,
kā tas izturējis, jo sliktāki tam gājis; laime veenīgi netur,
lēem. Viņa ceļabiedrs, engelis, kurš peenēmis cilvēka izskatu,
tam izskaidro peemēreem, ka launo laime ir tik cedoma, ka
launums sutīts labo pārbandai un ta nav tada launa darba
kurš gala iznākumā novestu pee laba. Zadiģam par izbailēm
viņš zog veesturīgām saimneekām dargu trauku un nema
not atstāj to pee skopuļa, cegruž udenī laipno ceļavadoni,
aizdedzina nabaga laužu namu. Ēe visa ta ir paslepts labums:
skopulis apkaumesees un labosees; noslikušāis butu pee gada
tieis pac slēpkavu; izpostitāis nōdegušāis atradis peelnōs
mantu u. t. p. Acim redzot Volters nebija tađ vel savā doma,
šanā nonācis līdz luzumam ar optimismu, kas gaiši izpau-
dad viñā slabākajā novellē „Kandidā”, par kuru hus turpmāk
runa. Zadiģis iznāca 1747. g. zem nosaukuma „Memnon”, bet
gadu pee tam savā isteniā vardā. Cits „Memnon” eespeests
pirmo reiz 1749. g. —

Pirmajās savās romanēs jeb novellēs „Così Sancta”, „Le monde
comme il va” (Pasaule kā ta eet), „Babukā” un jaun aplūkotās „Me-
kronegasā” un „Zadiģā” (jeb „Memnonā”), kas sacereti laiska,
konverlim procesi leolkundzes. Dū Men, Volters parādas diģam
kā moralists, nekā kā filozofs, un viņa ironija sōs romanēs
ir it nevainīga, laisnīga. „Es labprāt peclaižu”, saka J. Lanson
ka galvenām kartām viss tas ir bēnišķīgu apstākļu sakars,
ko viņš apraksta, šī fantastiskā celonu un seksu kōde, šis

spreadis par fatalistisku parbausību padevību liktenim un pašpalāvīgu lauzņu izsmekls, kuri tura par iespējamu, palaištes uz sevi un visu savu apkaetni, - peenem ne-apšaubamu deeviškas Paredzes (Providence) nolēgumu; bet šai gadījumā sleppas drošā metafizika aiz ņemas - dzīves morales."

Ap to pašu laiku (1749.g.) Volters sacerēja „Naninē”. „Publika gavileja par šo dramu, kurai ir par veeļu kada augstširdīga senora megaljānse (neveeneda precība), par sociālo privileģiju kritiku un par dabīgas veenlīdzības un personīgas vērtības aizstāvību, bet, taisnību sakot, pee visa tā nebija nekās sevišķi launs un proeks tam, lai saceretu „Naninē”, nebija vērts, but Volteram”. Jā G. Lanson. It tāpat izsacijas Behrišch's, kad gōte bija sacerējis „Klavigo”.

Isais Voltera sekunju un zeeđu laiks Parīzē tuvojas beigām. Semiramidas izgrāde atreibināja parīzēšus; nebut ne kads no vators, jauninatājs dramatis teorijā, Volters tak sedrošinājas uzvest pašā satricinošā momentā Nina ēnu, anteeris neeeval, dija šo lomnu, speezdamees uz skatuvi cauc skatitajeem (kurus to laiku uz tās peelaida), tas sacela smeklus. - Galms redzami deva proeksroku Kreebiljonam, Markīza dū Fatli nomira, - nācas izbandit preevilsānos. . . Šai laikā sauca pūšu kēniņš Volteru pee sevis un tas aizceļoja uz Potsdamu.

Kā zināms, jau 1736. g. sākas Voltera pirmee sakari ar Fridriki, ņi II. Un no tā laika Fridriks nemītojas viņu vilinat pee sevis. 1740. g. Fridriks Vilums atstāja savu veeđu delam, Taisni šo laiku eespeeda, Volteram peedatotees, Fridriks sarakstīto Makkiavelli kritiku, jebšū tajā nebija nekā, kas butu varejis ņemee, un darit jaunajam kēniņam, tad komer viņš aptureja sava rak, šta eespešānu; Volters Drušku izbrīņejes izpildīja viņa vēlēšanos. Viņam nācas pārleeinātees, ka Fridriksim bija vairak pašla, buma enerģijas un mazak filozofiskas augstširdības, nekā viņš bija to agrak domājis un izsacījis; bet viņš ņonēmas tik pasmee, tees par šo gūšo Makkiavelli kritikas kritiku, kurā caur sevi sādīja kēniņa oebrukumu Silezijā, Tas bija proeks viņa caur

396. Tam jo veēglaki, ka kēniņš uzturēja ar viņu tās pašās attiecībās kā agrāk. Veēma iz jauna valdnieka rūpēm bija, redzēt Volteru, un veēma iz viņa karstakām un godkārigakām ceļdomān bija, dabūt to pēc sevis, to iegūt. Kad 1743. g. Volters bija Berlinē kā franču galma officiozs pilnvarnieks, ja tād Fridriķis centās to saistīt pēc sevis, bet tas viņam toreiz ne-izdevās. Nu viņš ķerās no jauna pēc apsoliņumeem un preekšlicumeem, līdz pēdigi Volters jūzdams, ka nevar vairs Parīzē dzīvot, nonēmas izomāgināt pēnšu kēniņa veesmīlību. Viņš bija preecīgs, varedams franču kēniņam parādīt, kā pret viņu, Volteru, izturas citās zemēs. Un visi apstākļi nāca Fridriķa nodomam pāligā, Volteru saistīt pēc sava galma: 1) marķīzas dū Tallē nāve, kurā deva dzejnieka, cespējamību, brīvi lemt pēc savu likteņu, 2) neģēlastība no franču galma puses, kurā Volters krita 40. gadu beigās. Leclajam literatam bija daudz cenaidnieku, pret viņu veda intrigas, sevišķi viņam apnīka saudzība, ko no augšas izrādīja neapdavīnātam dzejniekeklim Kребилjonam. Turklāt ar šķībām acīm skatījās uz Volteru par tā brīvdomību. Un tā tad 1750. gadā Volters pēdigi pēcnēma Fridriķa aicinumu, dodamies pēc viņa galma.

Celojums uz Berlini varēja to laisku dot franču turistam pilnīgu dzimtenes illuziju, apvidū, kurā viņam nācas sa-
sectes, bija viss francisks jeb pārfrančots; vācu valoda un literatūra bija novartā; akadēmija un galms pārpliditi sveš-
tautiecēm. Tas pats bija visur Vācijā, pēc jebkura valdoša
leclkunga pusdeenām sēdēja arveenu frančuāi, vācietis bija
tik pats saimnieks. Fridriķa apvidus bij originalu personu
pārplis; aspratīgais skeptiķis un dailais literats d'Aržans
kurš bija stradājis pēc „Bilvka gara vestures” un eeguvis gēn-
mu pagēstamību ar saviem skeptiķiem un frivolem raustēm,
te sastapas ar eks-medīki Lametri, kurš, zaudējis palāvību
uz medīcinu, vajaja šo ar žultīgām satīrām un patiecoties

savai veiklai grāmatai „L'homme machine” parādīja par to laika materialisma enfant terrible, ar brālēcm Koit, kuri paturēja arī pēc Fridriha Leola brīvdomīgā galma angļu no, pectnību un brālīgas veenlīdzības brīvmūrnieku (masonu) garu, te tikās talantīgais pārmērīgi godkārigais un uz ekscentriskeem efektēem kaislīgais kopertāis mužīgais jorkpeteris Algarotti, Nutona macibas popularizētājs, kurš sacereja italeešu valodā ^{vārstu} „Nutonianisms-procesā damāni”. Viņš, dzimis veneicianectis, bija veei pazīstams marķīzai dū Fatli, pēc kuras tas agrākās gadās veesoja Sivé pili. Tai pulkā atradas arī dūsigais zobena vicinātājs-kauslis majoris Tazō un viņa (pulka) preekšgalā bija kronetais „San-Lusi filozofs”. Bet tas bija tad jau pārdzīvojis jaunības idealisma gaišo laiku, pagandejis arī savus labākos draugus, nu sagaidīja no ūcem jaunajem tuve, nekeem laikakavekli, uzjautriņāšanu, daudzkrat aizmirzda, mēes tik talu, ka laupīja paaetību godīgajam Tazō, kurš tad atstāja Berlīni. Tas bija apgaismotais galms pilnīgi XVIII. gad, simtēna garšā. Filozofiskajā epochā sastop tadu līdzīgu parrādi daudzkrat un ta der pēc raksturisku laika zīmi. Mēs redzam, ka loti daudz monarhi ^{atūlāti} protežē brīvdomneekus, stadamees ac teem personīgā sakarā, visadi teem glaimodami un pcevilēdami tos pēc sava galma. Jā bija kadu laiku pēc Fridriha, to pašu mēs atrodam pēc Katoines II. Visoem pazi. stamir šīs sakari ar enciklopedistēem, tās laipnās vestules Volteram, tās žēlīgās sarunas ar Didro, tās pašas nodarbošā, mēs ar apgaismības filozofiju. Jāzeps II Austrijā izlutināja tapat brīvdomību un uz to pašu pusi vilka daži otrās ģķiras vācu galmi. Pēdīgi ko līdzīgu mēs cerāgam arī Danijā pēc Gustava III. pat Toskanā un Pirenejas pussalā. Saprotams, ka tada ceo, sināšanās ar brīvdomneeku teorijām nevarēja būt dziļa un nopectna no valdneeku puses. Celoni preekš tam bija seko. šee. Vispirms brīvdomības lutināšana bija rekomendācija Ēuropas sabiedrisku domu lolotāju acīs. Filozofi baudīja

izglītotās sabiedrības neapšaubamu simpātiju un valdnieki, kas dzinās pēc slavas, ^{kas} ~~centas~~ ^{centas} pēc popularitātes, kas griebeja but izslavēti par apgaismotiem, izgrādīja eņģeļu zinātnes un literatūras vīriem, ta bija mode. Pēc tam ja, pēmin arī tas, ka daži valdnieki bija patoši se intreseti proeks jaunām doktrinām, no kurām skanēja visa pasaule, un griebeja eņģeļus ar viņu saturu. Tam pēveņojas vel cits svarīgs apstāklis. XVIII. gadsimtena vidū brīvdomībai nebut nebija tā šausmīgā reputācija, kaudu ta eņģuvaldnieku likam, pēc franču revolūcijas. Loti daudzas valdības skatījas uz brīvdomātājiem kā uz teoretiekiem, kā uz intresantiem, un pēvileigiem cilvēkiem, ar kuriem ^{lielā} intresanti paterzet, bet kuri macībām nevarēja but vairīgas praktiskas sekas proeks pašām varām. Tadas atleccības mēs atrodam gan pēc Fridriha, gan pēc Katrinās. Filozofu sabiedrība viņus uz, jautrīraja, grāmatas viņiem darīja proeku; viņiem šķīta, ka ar filozofiem var valdsirdīgi apspreestees par šo un to, var pēņemt veenu vaj otu no viņu macībām, citu atme tot. Bet tada atleccība uz brīvdomību no varu un valdību puses asi pārvērtas pēc franču revolūcijas. Tad cerandzi ja, pēc kadēem praktiskeem ignākumeem var no vest šīs jaunās macības, un tad sāka skatītees uz apgaismotājiem kā uz valsts eekartas neizglīdžināmeem eenaidneeseem, kā uz teešāem jakobīnu proekgājejeem. 1789. gadā Katri na tureja par derīgu, attaisnotees par savu agrako sa, rakstīšanos ar Volteru. Viņa apgalvoja, ka sarakstījuses veenīgi rūpedamās par Kreevijas slavu. Bet XVIII. gadsimtena vidū brīvdomnieks nebut neizgrādījas par tik draudo, du un vairīgu, kā filozofiskā gadsimtena 90. tajos gados un pagājušā sākumā. Un šai zinā valdība izdarīja to pa klūdu, ko privileģētās kartas. Viņa sekoja modei, tika ee, rauta vispārīgā kustībā, neparedzēdama tās talakas sekas.

Potsdamā, Fridriha Leolu mīlāja rezidencē. Berlīnes tuomā,

Volters atrada jau pulcīnu brīvdomataju jeb, labaki sakot, 399.
— laudis, kurus pēvilka brīvdomība. Bet pamazīt sāka daudz
mazan neatkarīgi laudis stumties pēcēšā. Ar vēnu vardu, Vol-
ters atrada kēnīnu nebut vislabākā laikā, Frīdrihis bij jau
pavirzies uz savas valdības pēdējo periodu. Dzejnieks to drīz
saprata; tomēr tas bija sākumā tik apreibums. „Līmits pēc,
desmit tūkstoši uzvarīgu zaldātu un neveena prokurora, teātris,
filozofija, Dzeja, varonis-filozofs un dzejnieks, majestāte un žēla,
listība, grieņādecei un muzas, kara taures un vijoles, platoniskas
vakariņas, sabēdriba un brīvība! Kas butu varējis tam ticēt?”
Pēminēsim vel, ka Volters guleja rakšu maršala gultā, bija
kēnīna kambarkungs, tam bija kēnīna ordena krusts un 20,000
livru pensijai. Pēc kara un bungu skaņām, kad kēnīns tu-
reja paradi pār saveem kara pulcēm, stradāja Volters kā
kabinētā.

Volteram uzturētes Prūsijā volterianisms izplēta savus āpārnus.
Pa visu pasauli sāka no tūrenes izplatītes viņa nelecēle, launee
un arditāji pamfleti, atsevišķu brošūru veidā jeb kautkadā
visu viņa rakstu sejmā, kurus pastāvīgi eespeēda Francijā
vaj Vācijā. Starp 1750. un 1752. gadu ignāca lugas: „Orests” (1750)
un „Izglabta Roma” (Rome sauvēē, 1752) — Gudrā un tautas balsis,
versta pēc garīdznecības privileģijām. Sarunas starp filozofu
un finansu kontrolēeri, starp Marku Aureliju un franču mū-
ku, starp supplikantu un advokatu. Bet viss tas tik ^{vecele} salīdzī,
not ar divi leclēm ražojumēm, kurus Volters pabeidza Prū-
sijā un kas leccina par viņa filozofijas spīdošu izteiksmi
Šai laikumētā, es domāju „Le siècle de Louis XIV” (Lui XIV. laik-
metu, 1754.g.) un „Histoire universelle” (Išu vispārīgu vēsturi).

„Lui XIV. laikmets”, kas ignāca 1752.g., ir teicams stastījums
par tā saucamas leclās valdības epochu. Tani sakrats daudz
intresanta materiāla, daudz datu un sīkumu, ko laika beēdri
stastījuēti autoram, daudz kultūrela rakstura fāktu. Volters
runā gan par finansēm, gan par seksēju pārvaldi, par baznīcas
stāvokli, par literatūru un mākslu. Tomēr jāsapka, ka viss ūis

400. uz kulturu attiecīgus materials nav sakarots savstarpējā sakarā. Vins sadalīts grupās, kuŗas ir savšas cita citai, kuŗu eekšēji sakari nav no autora apskatīti. Bet stila ziņā grā, mata cenem veenu no piemajam veclām franču literatūras vesturē. ^{Par} Vispārīgo vesturē mēs jau arunajamees agrak. ^{Ja peder} peefilozofijas darbeem, kuŗeem Volters pēgrecēzas uz markīzas dū Fatle vēlešanos. Ta espeeesta daudz velak, 1759. g., zem nosau kuma Mēģinums par lautu vērašām un garu (Essai sur les moeurs et l'esprit des nations), bet šī raksta pirmā redakcija bija jau izdarīta 40. tajos gados. Par šo grāmatu bus runa vel turplīkam.

Volters atrada atputu pēe kairīgām vakarinām, kuŗas Algaroti, Mopertūis d'Arzans, Lametri's un kēniņš laida valām vīssa, vadakos un nepeeklajīgakos paradoksus, kuŗ skeptiskam izmēer lam nebija nekās svets un kuŗ Volters vareja vislabak redzet, ka deeni steidzīgeem solcem viņam bij jakustās, lai noturītos sava laika preekšgalā. Te bij arī teatros, kuŗ izrādīja viņa lu gas, pēe kam par aktoreem uzstājas kēniņa brāli un māsas. Slavenās vakarīnas, kuŗas Fridriķis Loelais deva saveem brīvdom meekiem, bija teicamas cēverojamās runu brīvības dēl. Sarunas bija visai dzīvas. Veetejas vācu jaunas produkti, zolidē, sma gee vācu zinātnēeki izbrīnījas par tadu spīdošu asprātību, ar kadu notika debates starp kēniņu, Volteru, d'Arzansu un Algarotti. Vāceošus vispār poelaida maz šai kompanijā. Runāja pa franciski, vispasaules valodā. Nekad, stasta Volters, nekur pasaulē nosarunājas tik brīvi par visām cilvēku māntīci, bām, nekad no attēcās uz tām ar leelaku mēcināšanu un ar leelaku zobgalību. Doovību cēnīja, bet visus tos, kas laudis vīla ar viņas vardu, netāupīja. Pateesi, ir Fridriķis, ir Vol ters, ir Mopertūis, ir citi (izņemot laikam tik Lametri) stāvē ja uz deisma veedokla. —

Tā bezrūpīgi filozofēja pēnsu kēniņa pīli XVIII. gadsimē na vidū. Nebija vel revolūcijas, nebija ta vesturiska pēe, dzīvojuma, pēerredzējuma, kas spēeda daudzus atvort aris un

un iztureties citadi pret tām pašām macibām, kurās līdz tam izrādījās par labi audzinātu vīru laika kavēkli.

Pirmee mēneši pēe Frīdriha Leelā aizteceja Volteram jautri. Bet drīz sākas pārpratumi, nepatiksānas un pilnīgi saprota, mas sadursmes starp monarhu un literātu. Volters rakstīja uz Parīzi: „Kēnina vakarinas ir teicamas; šē valda ne atkarība, ma, na dzīve ir brīva un pilnīga, bet... Operas, komēdijas, karuseli, kaševju manevri, koncerti, lekcijas, bet... bet... Berlīne ir ska, sta, pat labāka par Parīzi, pils, teatru zāles, laipna kēnīne, dailas princeses, bet... laiks sāk pagreesties uz auktstumu.” Frīd, rīkis sāka drīz justies apgrūtināts no Voltera klatbutes, tikai šad un tad ligsmodamies vīna asprātīgās sarunās. Vaina bija pēe abiem. Kēnīnš bija pārāk idealizējis savu vīru, pirms to redzējis. Cilvekiem, kad tee ilgi nav redzējušees, rodas pēe tikšanās nepatīkami pārsteigumi, spīzta jauna drauga vortā soraugot vecu, gurušu. Frīdrikis bij eedomājes Volteru kā pus deavu un nu soraudzīja vaju, preekš laika nevarīgu cilvēku, kurš tak nevarēja veonmer but uzjautrinātais, ter, zetājs. Vīnš uzminēja pēe šē turklāt ori praktisku, veikā, liskn pusi un tas uztrauca aprēķinātajū, skopo kēnīnu. Gandrīz pašas pirmās sadursmes īzeelas nandas dēl, jebšu Vol, ters pastāveja tik uz norunātas algas izmaksu, no sākuma vainu pēešķirdams mazū aģentu launprātībai. Ignūmā vīnš izsacījas citu preekšā neapīsmīgi, nosaukdams ^{pr.p.} kēnīna dzejolu un „Brandenburgas vestures” stila izlabošānu, pēe ka Frīdrikis Leelais strādāja, par kēnīna melnās velas grūtu mazgašānu, — un tas nāca kēnīnam zināms. Frīdrikis nepatīka parādā un Volters dabūja ūzir, det, ka kēnīnš runājis par vīnu kā par citronu, ko nosveč nost, kad visa sula tam izsveesta. Tadā veidā notika kadu laiku starp kē, nīnu un Volteru tads savāds cīnīnš, kas izpaužas kodīgu asprātī, bu apmainā. Pamānījis dzejneeka greizsirdību pret katru popu, larū literātu, Frīdrikis ataicināja meecigo dzejneeku Bakūlaru d’Arno un slaveja to, odā saukdamis par sauli, bet Volteru pa

402. ceļošņu spīdēklu un izvēleja par savu Parīzes korespondentu
Voltera personīgu emaidneeku, Freronu. Tā tad, Volters sajūta
uz laimi kēnina dzelonu; tač d'Arno padzina un Volters atde-
vas no jauna savai laimīci. Bet ak vai! medus nebija garais
Dzejneekam rodas jau jautajums: "Kā tikt no šejenes prom?"

Kada leela un deozgan nolaga, līdz šim pilnīgi neizskaidrota
leeta izmaitaja visas attēcibas. Ta bija pavisam nesvarīga, priva-
ta leeta, pēc kuras ar sevišķu patīku mīlo kavētees biografi, Volte-
ra poctneeki. Šee ar leelām pūlem raknadami uzgājusi daudz
uz šo leetu attēcīgu sīkumu, kas lej visai nepatīkamai gaismai
uz literata privato dzīvi. Ariz tad vel viņā stipras kaisli-
bas uz maudas spekulacijām Volters gāja pa pavaldonības lai-
ka pedām, kura sapinas Lo (Law), zistemā. Bet klajā nāk-
dama, kaiteja ta leeta Dzejneekam, rādīdama šo visai ne-
jaukā gaismā, — un tikai Fridrika māsas starpneecība panāca
pavēles atceļšanu, pēc kuras Voltoru bij izsutit 24 stundās
no Berlīnes.

Lai gan tās bija apžīlbinošā spožumā pārejošas, reizām
šaudīgas ēnas, tomor Voltera stāvoklis šcauji kļuva slihts.
Istradadams pēc „Lui XIV. laikmeta vīlešanas, viņš nevarēja
sava raksta gatavās loksmes pasargat no nekāunīgas zīnkāres,
intrigantais literats d'ekoneers La Bomell's, kurš bija verzis
uz sevi zināmu verību ar grāmatu „Manas domas” jeb „Ūien
dira.t.on” (uz kuras pēc gadījuma smalis Fon-Vigins), velada-
mees sev nodrošināt siltu vēcīgu Berlinē un tamdēl izpla-
tījīs launas valodas un apmetojumus par Volteru, atrocbā šim
par savu izraidījumu no Prūsijas ar nekāunīgu plageatu šim
Francijā parādījas viltats Lui XIV vestures izdovums, izrai-
binats ar kasēclību un vebildumeem, it kā atbalstīteem uz
Mentenon kdzes istoem memoareem. Voltera autoritate kļu-
va šaubīga.

Bet pēcgalīgu treceenu tas dabuja sadursmē ar Mopostūi
akadēmijas prezidentu, kura Fridriksis augstu izturēja, bet

Volters stipri cenida. Mopertūis taisijas segūt pirmo lomu pēc galma, nepanesdami Voltera klatbuti; abiem bija kōpā pas sau, ru Berlinē. Cix loti arī Volters nonēmas, but apdomīgs, tomēr viņš neiztureja vilinošānu, kastees pēc parādijas. Itā agrāk, viņš gāja uz kānina literariskiem vakareem, deva padomu, vest tos zistema, tiski, eelīgsmoja Fridriki ar kritisku uzskatu par vecās derības vesturi — tee bija materiali, „Filozofiskai vārdnīcai“ (Dictionnaire philosophique) — bet slepeni rakstīja launu satīru. Negaidot ta iz, māca zem divaimā nosaukuma, „Diatrise du docteur Anaxia“. Au, tors slepas zem pavesta doktora personības, kura uztraukta caur tam, ka kautkāds šaslatans, kas saucas par akadēmijas preziden, tu, izlaidis pasaulē daudz mulcību. „Viņš uzbruc mums doktoroem, sacīdams, ka, ja ārsts neizdēdē slimnēsu, tam nav maksāja, ma alga. Ja ar vīseem darītu pēc šī likuma, ko tad sacītu cilvēks, kurš dabon, pēņemom, 1200 dukatus pāsijas par darbeem mate, matikā un metafizikā, ja pēc ta greestos ar tadu runu: M. K., jūs zaudat simtu dukatu par tam, ka rakstījūši, it kā zemē krit ko, meti, visu zelta un briljanta, trīs simt dukatu jums atņems par tam, ka apgalvojat, it kā embrionā kreisā acs pēvilktu labo kāju? ... Navar atņemtjums mazāk par 400 dukateem par tam, ka jūs ar opiuma palīdzību un milzu galvu pārīkšelsānu grībat iz, zinat dvēseles dabu. Nabaga filozofs palīktu pavisam bez pansi, jas... Es rēdzoju Itālijā pa karnavālu arlekīnu, izģerbušos par vīrsbīskapu, bet drīz vareja viņā pagīt jokpeteri pēc ta ma, oceras pēc svētīšanas, kas man atgādināja tad Lafontema fa, bku, kur ēgelis lauvas adā bija pazīstams pēc ausu galīnēem. Te visas ausis izbastas rēdzami.“ —

Kā jau zinām, šī raksta dēļ Voltera palīkšana pēc Fridrika kļuva ne iespējama. Tad Leipcīgā viņš izlaid brīnu „Moera līkums“. Viņš kura strīdu par izbeigtu. Vīsi izlīkst un sasniedz rokas. Mopertūis (Malouin Maupertūis) apsolas atvest no polar-zemem četrus milžus, taisni 12 pedas augstus, un četrus citus, apaugušus ar spal, vu un ar asti. Kōnīgs atsakas no strīdus un ludy sev veļīnu

nākamās latīņu pilsētas akadēmijā u. t. p. Kad Mopertūis
 brošūru lasījis pēsusūtīja Volteram izaiicinumu, — tad parādījas
 Leipcigas avīzēs raksts, ar kuru doktors Akakia griežas pie
 universitātes. Viņš lūdz profesorus un studentus, ar saveem
 spalvas mažiem un tabulām viņu aizstāvēt pret kautrādu
 lapzemeeti, izsacidams cerību, ka kolleģi doktori izdomās
 kautrādas caurejamas zāles, kas atgriešis slimo normālā
 stāvoklī. Pedīgi Volters rakstīja pašam Mopertūim vestuli,
 pilnu viskodīgāka izsmiekla. Fridrihs cesaudzidams jauno
 pamfletu, stipri uztraucas, domādams, ka pašam arī tā var kļū-
 tes, sūtīja Volteram parakst savus agentus, kuri šo tad spīdzī-
 nāja un izkratīja.

Tai laikmetā, kā jau taicu, Volters bija galīgi nobreēdis. Ta
 pasaules uzskats bija noskaidrojies un nostiprinājies. Pēc šī Vol-
tera dzīves momenta mums nākas vel kavēties, pēgriezēties
 viņa mačibai. — Paskatīsimies, kā radas viņa jaunee uzskati,
kā izvaidojas tā doktrīna, kuru viņš sāka sludināt.

Dispirms paskatīsimies, kā Volters attecas uz agrākām
senātnes un jauna laika filozofijas mačibām un kā viņš
skatas uz filozofijas uzdevumiem vispār. Voltera spreedumi
 par agrākām metafiziskām zistemām ir visai asi un reizām
 pat nelaisni. Vestuoneeks, kura uzdevums ir, izskaidrot dok-
 trīnas genezī, izcelšanos, aizrādīt uz tās izcelšanos un izpla-
 tīšanās apstākļiem, navar būt apmierināts ar teem īseem
 kategoriskiem, cēstiem lēmumiem, kadus Volters izsaka
 par visām šolastiskām zistemām. Bet lesta ir ta, ka šai
 gadījumā Volters nebut nestāv, ja, arī nevarēstāvēt uz ve-
 sturēeka vedokļa. Viņa mērķis nebut nav, lai sīkumos
aplūkolu šo jeb to zistemu, sekot tās pakāpeniskai attīstībai,
izplatībai, izvērtībai, noteikt tās iespaidu uz sekošo, uzrādīt
uz tās sakareem ar citām gara dzīves parādēm. Volters visu
 pirms ir cīnīnu vīrs un arditājs. Viņam jātīra lauks brīvai
 bezaispreedīgai pētīšanai, jāgāj no pjelestāleem mūžīgīveca

elkus, jarāda vispār atzītu tradīciju neizdzīva, ja-iznīcina ne-aiztiekami aizspriedumi. Polastiskie panēmeeni valdīja, ar nedaudzom iznīcumsiem, visā zinātnē un literatūrā. Vieni bij atzīti no macīto šķiras, viņi bij cevesti skolās, apstiprināti no valdībām un sapina tadā veidā visu tā laika gara darbību. No viņiem bija jamosmok un janotvīkst. Vīnus vajadzēja sacīst, iznīcināt, izsmēt... Ko tam tas asums, caur kuru izšķītas Voltora uzbūrumi metafizikai.

Bekonu Voltors turā par jaunās filozofijas tēvu. Bekons pēc viņa domām vel nepazīna labi dabu, bet viņš zināja ceļus, kuri pēc tās ved, un aizrādīja uz šiem ceļiem. Viņš nīcināja, rakstā Volters, - to, ko zem filozofijas vārda macīja trakū namos, tā sauca, mās skolās, viņš pūlejas, cik viņam bij iespējams, vajināt to macīto korporāciju iespaidu, kuras maitā cilvēku jēgu (sapratu) ar savām būtībām, ar savu tukšības bailību, ar savām substancialām formām un tamlīdzīgiem tukšiem vārdiem, apgaismoteem no ne, zinības. Aizrādījis uz Bekona nopelnem eksperimentālis metode, kas ceveduma dēļ, uz daudzajām ģenīālām domām un mājoneem, izkainīteem pa viņa raksteem, - Voltors beidz tak savu vēstuli par šo filozofu ar neleclū izvilksimū no Indriksa VIII. Dzīves gājuma, ko Bekons rakstījis: „Ap šo laiku ķēniņu Indriksi valdīja ļauni gari caur Burgundas lookūndzes pūlīncem, kura izsauca no elles Edvarda IV. ēnu un sutīja šo, Indriksi mocīt u. t. pr.“ „Aizra“, pērbild Voltors, „tadu teikumu tureja par izceilu, tagad to sauc par galimatiju.“¹⁾

Vispār jāpēemin, ka neskatot uz visu ceemību, kura bij XVIII. gad, simtenā, ^{viņiem} pret Bekonu, kā pret savu patriarhu, kā jaunās eksperimentālās filozofijas tēvu, viņi tak to maz studoja (maz pazīna). Tas ir cita ārdejuma, cita veida rakstnecks, tas ir īsts XVI. gadsim, tona cilvēks. Nerunānot par viņa daļēom aizspriedumeem un rup, jēem maldēom, (kura, ^{no} mazu paraudzīnu mēs mule redzējam, pēc

¹⁾ Galimatias jeb Gallimathias celoes no vārdu gallus Matthias (katīza gailis) un galli Matthias (gaila katīzs) samaiņas, ko reiz kādā franču pravā izdarījis advokats, pa latiniski runādams par kādam katīzam zagtu gaili. Galomatija nu tad apzīmē vārdu sajaukumu, sajaukušū vāru, aplēmību.

vīna var aizrādīt uz veenu savādību, kuŗa vel vairak vīnu atdala no XVIII. gadsimtena apgaismotajiem, ta ir vīna neparastā fantāzija attīstība, kuŗas dēļ daudzi vīnu turā pas to dramu saceretāju, kuŗas mums pazīstamas zem Šekspira vārda. XVIII. gadsimtena vīri nevarēja aprast, izlikt ar vīna glezmaino kolojumu, ar vīna pastāvīguem dzejiskoem salīdzinumiem un epiteļiem. Vīni bija nozvērejušies loģiki un tuŗklat pasaulspazīstami klasiki, pareizi, guma un veenadības, harmonijas ceenitāji. Ne Bekons, ne Šekspirs nevarēja tikt par vīnu mīļuleem. Tam dēļ dekadāni gan Bekonu, viņi īstēni maz ar to nodarbojas, maz to studēja. Cita leeta Lokks. Tas baudīja pateesas simpātijas un pateesu popularitāti apgaismo, tāju vidū. Volkers kļuva par tā uzcēliņu ceenitāju un prokritāju. De Voltera attecības uz Lokku un vispār uz citām filozofiskām sistēmām ir no vara veena no vīna „Anglijas vestulem”, iz kuŗas es pēvedīšu dažas plašakas vēetas.

Par Lokku bus gan grūti sastopams gudraks, metodisks, loģiskais cilvēks... Pirms vīna leeli filozofi kategoriski izšķīra, kas ta tada ir - cilvēka dvēsele, bet tā ka viņi no tās īsti neka nezina, tad ir saprotams, ka visi aturojas pē dažādām domām. - Te Volters nem filozofus cauri citu pa citam. „Grecijā, šai maksu un maldību šūpoli, kur bija tik talu virzīts gan cilvēka leclums gan maldība, - sproda par dvēseli, kā arī pē mums. Deviskīgais Anaksagors, kuŗam uzcela altari par tam, ka vīns laudim stāstīja, ka saule esot leelaka par Peloponezu, ka sneegs esot melnas krāsas un ka debess darināta no akmēna, - Anaksagors apgalvoja ka dvēsele esot gaisīga butne, bet tomēr nemirstīga. Diogēns, ne tas Diogēns, kuŗš bija naudas viltotājs un tad cinīcis, bet cits Diogēns - apgalvoja, ka dvēsele ir pašas deviskās substances daļa un šī ideja ir mazākais spidoša. Epikurs vīnu sastatīja no daļinām līdzīgi kormenam. Aristotels, kuŗu izskaidroja tūkstot veidoš tāpēc, ka tas bija nesaprotams, domāja - ja var ticut dāvan, vīna macekļiem - , ka visu cilvēku dvēsele ir veena un tā pati substance. Deviskīgais Platons, deviskīgā Aristoteļa skolotājs

un deevišķigais Sokrats, deevišķīgā Platona skolotājs, sacīja, 407.
ka dvēsele ir ķermenīga un mužīga. Sokrata demona laikam
vinam izskaidroja, ko tas nozīmēja. Teesa, ir laudis, kas pieņem,
ka cilvēkam, kurš leelīgas ar savu demonu, bez šaubām vajadzēja
but drusku prātā jukūšam un drusku šarlatanam, bet šee kungi
ir pārāk pagēriģi."

Tad Volters pārceet pee viduslaiku šolastikeem. „P. Bernars mācīja
par dvēseli, ka pee naves ta nelūko pašu Deevu debesīs, bet tik savee,
mojas ar J. Kristus cilvēcibu. Šoreiz vinam uz vardu neticeja: ku,
sta kara lirktenis drusku kaiteja viņa kredītam. Tad sekoja vesels
tūkstots šolastiku un doctoru, kuri visi bija pārleccinati, ka viņi
loti gaiši sajēdz dvēseli, bet runāja par tam tadā veidā, kā kād
gribetu, lai nevens neka nesapastu. Mūsū Dekarts, kurš izgaisi,
nājis senatnes maldības, bet apmainījis tās ar sava paša maldsem,
eedomajees, ka viņš peerādījis, ka dvēsele ir tas pats, kas doma, - lūģi
ji tam, ka materija pee viņa domām ir tas pats, kas izsteipums, telpa
Viņš apgalvoja, ka cilvēks pastāvīgi doma un ka dvēsele ee cel mēesās,
apņādala ar visām metafiziskām zinībām - par Deevu, par telpu, par beģ
galīģo, - lai ir visas abstraktās idejas, ta ir pilna skaitu zināšanu, ku,
tas ta par nožēlošanu aizmirst, ignārdama no mātes mēesām. Pāters
Malbrants savās igcilās illuzijās ne tik veem apgāz ēdzimtas idejas,
bet arī nešaubas, ka mēs visu redzam Deevā un ka Deevs ir, tā sacit,
mūsū dvēsele!...

Te šim bridim apstāsimees. Algādasimees, ka Lettres anglaises izdo,
tas 1733. g. un ka preekš ta laika tads tonis, tada neecenīga, ironis,
ka attēciba pret visu šolastiku, tada swabada apcešanās ar visām
filozofiskām autoritātem, bija neaparasts un visai riskets darbs. Volters
nodeva izsmeeklam visas augstās šolastiskās mācības un neapstājās
preekš leclājsem vārdeem, negrībeja pat atzēt senatnes, vidus un jau,
nu laiku metafiziskeem rakstneeksem it nekādu nopelnu. Viņš
dzivoja laikmētā, kad solastiskām teorijām bija vel milzīģs eespaids
un tās bija sabceēdrisks speks. Vel nebija tik ilģi atpakal tas laiks,
kad Lorbonā katru disertāciju peerādīja no sākuma pee Aristotela
un tad tik pee prāta. Nav nekāds brīnumis, ka šolastika bija mōdi,
nājuse tadū Voltera naidū, ka nevarēja no ^{visā} sagaidit meerģu, vīsturiskā

408. kritisku spreedumu. Metafizisku teoriju uzdeva, no kuras es nule kā pēvēdu paraugu, izpaūžas arī citos Voltera raucstos. Viņš tajās cerandzija leeku gudrošanu par uzdevumem, leetām, kas cit veka prātam nepieejamas, — maldīgu, patvalīgu filozofiju, kas atrodas pēlrunā ar pēdzojumiem, mēģinumiem, noverojumiem ar gaišu un konsekventu domašanu.

Kā Volters domā par metafiziku, par dvēseli, par tam bus vel tūna turplikam. Tagad palūkosim, kādas idejas Volteram bija līdz 1755. gadam. Vispirms var sacīt, ka, eckam viņš nomēlās, Lizsmībā (Les Délices), viņš reprezentēja dzejniecību ar filozofiskām teiksmēm. Viņa filozofijas raksturiskā vīlēcēm, kas saskaneja ar vānoleitatu, koem viņa temperamenta centencēm, bija jau izkaisīti viņa dažādās un daudzās literariskās ražojumos; šī filozofija, vispirms ar orpus kabras pozitīvas doctvīnas, parādījās par neceenības un bezticības bīstamu skolu.

Nāv no strīdētēs, reliģijas nolēcums izlāisa Voltara pamatu. Tā jau māna viņa literariskās darbības pirmajā periodā. Lūst mināmees, ka jau „Edipā“ (1718) viņš sacīja: „Procteri nāv tas, ko no viņeem domā tukšais pūlis; visa viņu zinātne dibīnata uz mūnu lōtticību.“ Poemā-epopejā „Ligā“ „Angriadā“ (1723g.) viņš apraksta reliģijas padarīto postu. „Zairā“ (1732.g.) reliģija parādas par ka vekli dabas sagatavotai laimei. Šī gara noskana izpauktas vēl manamaki otrajā mūsu dzojniecā literariskās darbības ^{periodā} „Mahometā“ (1742). Šīs lugas galvenajā skatā dod Mahomets Seidam dū, ci Zopica nokausānai. No visās ^{traģēdijas} izrist vispārīgā ideja, ka reliģija — jebkurā reliģija — dibīnata uz veenu bledības un otru mulcības. No Voltera puses bija nekaunība, saceret „Mahometu“, bet vel ledaka nekaunība bija, to veltit pavestam, izmanīgam cilvēkam, kurš ~~pa~~ ^{paņēma} veltījumu jo vēli. Tā šī traģēdija nebija nekas sevīki jauns. Volterš ^{tauc} izsacīja tik asaki un gaidaki ideju, kurū jau Fontenells seterpis patīkamakā formā savā „Orakulu vesturē.“

Bet reliģijas nolēcums nedibīnas pēe Voltara tikai — ne pē galvenā kartā, kā pē Fontenella — uz ticību prātam un uz zināt, nīskeem prīncīpēm. Reliģijas nolēcums pēe Voltera izlēcēja no šī vīra dabas, kura alka pēe bāudām un uztraucas par katru tūnu

uzskatu aizliegumu, saka G. Lanson. Volters par visām lectām ir epikureju tradīciju mantneeks, tradīciju, kučas, sakot no XVI. un ejot caur visu XVII. gadsimtu, aizstāveja instinktus un meesas bau, du pret kristianismu. Reliģija, cešauvinādama cilvēka dabu, saisti, dama vēlejumus un patiku ar domām par greību, izeļa pec viņa tomainas nejedzības, aplamības cospaidu. Rau kamdēļ jezuitu kato, licisms, kučš vēliģi iģturejas pret izsmalcinatām parašām un bau, dām un reizām pat pret smalkas- augstas sabēdrības vajībām, bēedeja to mazāk nekā janzēnisms, šē izeilu garu reliģija, kučas migļainōs jēģumōs bija dandz dģiluma aizspreedumu sveikam pra, tam, bet kuča iģturejas ar ne-izglēdģinamu asketismu pret visēem izsmalcinumeem, pret, ^{visēem} bagatas un groģnas dģives mīleem greķēem. Janzēnisma pagēmināšana konvulsionistu² un ticības leccibu laik, metā, un šīs zektes šaurā svetuliba- leekuliba bija Volteram īsti pa prātām. Viņš preecejas, rēģēdams, ka jestrās, stingrās tiklibas aiz, stāvetaji diskreditajas. Ēvangēliskā morale, kuča parādijas caur janzē, nistēem visā savā stingrībā, un Paskals, kuča etiprais loģiskais gars šō morali saistija ar dogmu, bija Voltera cenaidneeki. Tamdēļ viņa pirmais filozofiskais uzdevums bija, uzbrukt atulati Paskalam un gāst ar pasaulīģu praātu janzēnistiskos filozofejumus.

ikuģīgi mirošais Volters, sava vaja fiziska organisma dēļ, ne, vareja svišķi paceltees valīgā bāudu dģivē; tapēc meesija bāuda pec viņa parādijas galvenā veidā valodas nepeekļajības un izvertas mīlesti, bā uz komfortu, uz labklajību, uz greģnību; aristokratiski centōni pec, mita viņa klēibai un lidz ar viņa temperamenta izģlutinatību spēda viņu visai augsti turet civilģzācijas izsmalcinatību. Pedģigi viņam bi, ja garigas vajādģības, kas viņu skubinaja skatitrees uz sabēdrisku un lite, varisku erģību un apmēerinatību kā uz ^{vis} nepeecēdamēem dģives ap, stakleem. Par visu vismazāk vareja viņu saukt par dabas cilvēku, daba no viņa par visām lectām bij izģtaisģjuse sabēdrības cilvēku. Tamdēļ ir viņa filozofija materialistiska, praktiska un pasaulģģa. No šē vēdōģģa viņa isi saņēmta viņa „Pasaulis cilvēkā” (Le Mondain, 1736. g.). Šis va, žojums it kā apraksta bagata cilvēka optimistisku iģticību. Bagatais cilvēks ir labi apģorbees, labi pa-ēdis, apkālpots no labēem sulainēem un

1) No janzēnistēem cēlušēes slimģģās- raustģģās klģūstoģi janzēmotaji.

410. lauda civilizētas dzīves dažādas ertības. Volters saīga par ceņības
krūkumu pret tēmu, kuri sagādā mums izpriecas. Akteoru vajāšana
no sabiedrības puses un pasaulīgie aizspriedumi pret viņu profesiju
izrādījās viņam kā kas termins. Kamdēļ viņa daļēnīgais pro-
tests, ko izcēla mademoazelles Lekuvrē nāve, viņš cildinat cildina
Angliju par tām, ka tā apglabāja Vestminsterē mistris' Oldfields,
kā arī par tām, ka tā guldīja tur Hutonu.

Pēc tās pašas ideju šķiras predereja Voltera rūpes par satiksmes
celu, administrācijas, finansu un tirdzniecības jautajumiem, -rū-
pes, kuras tad leclā mērā bija jaunas un oriģinālas literatūrā;
viņu acartīgi nodarbināja jautajums par Parizes izdailošanu
(Les Embellissements de Paris). Šis raksteens esveetols kādā krājū-
mā 1750. g.; otrs raksteens par Labojumiem Stažmirā sacerets ap-
to pašn laiku (1749. jeb. 1750. g.), bet eespeests 1756. g. Starp 1740. un
1750. gadeem viņa rakstos gaiši parādas ideja, kura senom vā-
riņu veetu Voltera polemikā, -ideja, ka valdības galvenais pienākums
pastāv eespējami leelas materialas labklājības nodrošināšanā un ka
cilvece vairak eeintreseta par gudru administrāciju, nekā par spožu
areju politiku.

Veena no neatlaizāmām Voltera prasībām, kura eesakņojusēs ir
na gara dzilākā dzilumā, bija - izteikt visu, ko viņš domāja. Bez tās
viņš nevarēja dzīvot. Cix godkāre viņu arī neprevilka glaimīga
galvnieka lomai, tomēr nekad viņš nevarēja saturēt ne savu meli,
ne savu spalvu. Francū valdība rūpojas šo dubizo teeksmi pārverst
politiskas filozofijas apzinīgā principā. Ja atgādināmees, ka ne Hen-
riada, ne Lui XIV. laikmeta pirmās nodaļas, ne pat nevainīgā, Karla
XII. vesture (Histoire de Charles XII, 1731. g.) nedabuja atļauju, iznākt
Francijā un ka valdība, nespēdama neko aizkavēt, aizlēdza teesim
visu, - tad top saprotams, kamdēļ Volters, eesākdamis ar Nestulve,
esakajam pārvaldniekam un beigdamis ar Lui XIV. laikmetu, prasa
domu un preses brīvību.

Pēc visas varbutības sevišķi Anglija atklāja Volteram zinatni
un to labumu, ko varēja no šīs panākt. Viņš tai prekšras vis,
pirms kā lidzeklim, ar ko dot teeceenu relīģijai un veicināt

materialas labklājības vairošanai. Tai pēdējā gadījumā viņa zināt-
 niskā zinātnē saistījas ar viņa epikureiskiem centieniem, kas rāda
 "Šī sarežģītā ģenija" (kā Lanson Volteru apzīmē) vēl vienam originalu
 un, tā sacīt, sava laika pusi. Bet Volters nekad nebija zinātnes vīrs
 šī vārda īstenā nozīmē, neskatot uz visiem viņa zinātniskiem mēģi-
 numiem un darbiem. Viņš bija reliģijas esaidnieks un tapec veegli
 pieņēma katru racionalistisku ijskaidrojumu par pateesu, lindamies
 pēc tam vadīties drīzāk no savas fantāzijas, nekā no metodes, ne ap-
 sverdams, ka reliģija ne-ekrīt vis specifiskajā, bet ģeniotiskajā zi-
 nībā-zināšanā. No otras puses, viņš daudzkrat atmeta bez kādas pār-
 mēnes mēģinumus jeb teorijas, ja tee uzgrūdiās uz viņa daudzajiem
 aizspriedumiem. Bez tam ^{Voltera} zinātniska darbība bija ^{tas} īsa epizode tā mūžā,
 un markizijas dū Fatle espaids bij severojams pat tai gadījumā, ka viņš
 rēnās popularizēt Newtonu. Te tad nu nava jāmeklē brīvais, dabīgais,
īstais Volters.

Turpret īstais un pilnīgais Volters parādas savās, filozofiskās,
 politiskās, kritiskās, dzejiskās, heretiskās un vellētās vestulēs, kā
 viņš pats tās nosauca. Anglija, tā sacīt, aizdēdzināja degošam vee,
 lām pildīto Voltera garu un speeda to uzleesmot leeliskā, epidošā
 ugunošana. Šis slavenajās vestulēs sajauxti, sejauxti visi daždaža,
 dee elementi, iz kurceem iztaisijas volterianisms. Tur top prasita domu
 un preses brīvība, gādība par materialu labklājību un dzīves estību, lite-
 raturas zināšana, droša reliģijas nolceģšana, racionalistiska filozofi-
 ja, vesturiska jeb teoloģiska kritika, tur ir ironija, kas veenā veetā slavi-
 kant kādas heretiskas zektes seviškus tikumus, lai duostitu ar tam pa-
 reiztieību, un otrā veetā apber bez izšķiības tā heretikus kā pareizti-
 cigus ar navigām bultām. Starp visām filozofisko vestulu pārdošā-
 bām veeša uz sevi visvairak severību un sacela visvairak troxonī
angļu filozofa Lokka zistemas iztilinums. Kenišcīgais cenzors, abats
 Rotlens (Rothelin), sacija Volteram, ka viņš butu varejis dot savu
 peekrišanu visām vestulem, izņemot tik veenu, par Lokku. Pateesi
 Volters atrada gaišajā un paviršajā Lokka sensualismā doktrīnu,
 kuša apmecerimaja viņa centenus. Ar tās palīgu viņš nostūma nost-
 -kā jau dzirdējam - karteziānu spiritualismu un draudeja kristis,
 kam spiritualismam. Nebudams spējīgs peesavīnāties daudz vairi-
 gako eeroei, ko nokalis Spinoza, viņš ķirās pēc šī veegli un

412. deozgan asā ceroča, lai neņāvejojtees esāktu ar to rīkoties.

Tās filozofiskās vēstules (Lettres philosophiques), kas klāji uzbrūka nepratīgajam despotismam un katolicismam, bija veemīga tā, ka epizoda Voltera muža līdž 1750. g. Apgrēcīs savu māsu, viņi izturēja to uzreiz. Tad viņš norīnust zem draudzenes markīzas dū Palē atturīga oespaida un palaida laiku ar literariskiem darbiem jeb ar politišā un galimnēka lomu, kas apmērināja viņa godkāribu. Šai laikā viņa volteriskais gars parādas tik pa maigai daļai: tas izpaužas pirmajās trijās jeb četrās gādās, viņam uzlūkoties Pisē pili pēc dū Palē kēdzes, viņa ntonismā un it īpaši viņa Mahometa, kurā Gōte pastuldoja rācu valodā. Bet no Mahometa līdž aizbrau, kuram pēc prūšu Kēnina – pilnīgi klusums; jo savās pirmajās romānās jeb novellēs, kas sacereti šai laikā (40. gadu beigās), kurus mes jau isumā aplūkojam, Volters parādas drīzāk kā moralists, nekā kā filozofs, un viņa ironija šīs novellēs – romānās ir visai nevainīga; bet šee stastitāji rāzōjumi rāda intresantus velcānus Voltera literarisku patēmsōnu raksturojumā.

Uz sava stasteem viņš skatijas kā uz satiriskiem un didaktiskiem uzmetumēm, kurās bija postekoši zoti smēctees un zobotees par esaknotēm sabēdriskiem aizspēcēdumēm. Pirmajā veistā pēc viņa stāveja ne vis aiņu un dzives parādību attelojumi un ne vis sareģģita, joēigu nejaušību untumīgi izdomājumi laudim par laika kavekli, bet satira un zināms tiklīgs notūks, ēd gribu saka kada no viņa varonem, ka novellē zem fabulas segas attistētos kautkada pamacīga pateesība, kas cerāngama cerīgai acij, bēt nepamanāma paviešām lasitājam. Un rāu savās romānās Volters izvēd šādū jeb tādu filozofisku un moralisku uzskatu, uzrāda šādū jeb tādu aizspēcēdumu, romānāji novelles veeglo, rotalīgo stasta forma viņš izlēto preēnē teem pāšēem uzskateem, kurus viņš attista sv, vōs rakstēnās un traktatās.

Tagad vel parāvesimees pēc jau agrāk peeminētā šē perioda intresantā stasta. Tas ir „Zadīgs” – „Zadīgs jeb Diktōnis” – „austromu novellē”. Vispirms jāpeemin, ka austromi bij XVIII gadēsimtēnē lē lā modē. Stastitāji mīloja lasitāju aizcēlt kautkur uz Perģiju, ka bija

Īriju un izvēlēties savas darbīgās personas iz visu austrumu gul-
 tanu, vāziru, deroišu vidus. Austrumi bija gauži maz pazīstami,
 bet romānu saceretaji ne pavisam nepapūlojas gar veeteja kolorita
 novorošanu un gar austrumu ecešu un parašu pateesu aprakstu.
 Tamdēļ īpaši, ka austrumi bija maz pazīstami, ka to vesture ne pavi,
 sam nebij izstradata, romānu rakstītajam bija sevišķi veegli sacerēt
 visadas austrumu teikas; jo neveens viņam nevarēja pārmett nadas
 vesturiskas, archeoloģiskas jeb ģeografiskas nepareizības. Romānisti iz-
 leetoja sevišķi tik austrumu nosaukumus, ja, aizņēmas no turienes
 dzives kautkadas arīgas pagimes: horemu, divanu, mullu jeb fatiru.
 Viss šo panēmeenu labūns pastāveja rakstnēkam eesā tam, ka aiz-
 celes ar lasītāju uz austrumeem, viņš vareja justes daudz svabadaks
 un zem šīs caurodzamās, caurspidīgās augstumu segā tas vareja daudz
 svabadaki izvest šadus jeb tadus jēgumus, atrisināt šadas jeb tadas teo-
 rijas, ugrādīt šadus jeb tadus aizspredumus jeb pedīgi veenkārši sta-
 stit Parizes mēlmesības un galma anekdotas. Pa laikam „austrumu
 novelle” bija ^{piēdita} ar franču ecešu allegoriskām ainām, visa publika
 zināja, ka zem kautkadeem preestoreem jeb bonceem jasaprot vismo,
 tal garidzniecība, ka, ja runā par administrācijas netikumēem Bag-
 dadē, — tad top lēzets uz Parizes bušanām, ka kautkads izsmekls, versts
 pret zinātneekem un doktoreem ēģiptē, ker taisni Sorbonnu. Ne reti
 pat kautkadu Mezopotamijas zultanu aprakstot autoram bija prātā lūi
 un slastidams par kadu zultana mīlako.
 Vēnš, noprotami zīmējas uz madamu de Pompadur. Te klat jāpēcmin,
 ka uz austrumeem un to vesturi skatījas ar leelaku patīka, nekā p.e.p.
 uz viduslaikeem. Austrumos redzēja vecu civilizaciju, leelas pilsatas,
 despotu pilis, plašus tirzgneecības sakarus, grandiozas ēkas un būves, tam-
 dēļ, nemt sūģetu iz austrumeem uzskatīja, tā sacit, par peeklājigu, to,
 mer še leeta negrozijas ne ap kautkadām „barbariskām, laču un vil-
 ku parašām”, bet gadījas dzives attecības, kučas vareja veegli un erli
 salīdzinat ar civilizeto jaun-eiropisko dzives eekartu. Tas nu bija
 tas celons, kadēļ XVIII. gadsimtenī radās un izplatās austrumu novelles,
 pee kurām peedes arī Zadigs. Aizrādīšu tik uz varoņa galvencem
 rakstura vilcoņeem. Zadigā mēs eevangam to prātīģa vīra tipu, ku-
 tam sevišķi simpātīģija filozofiskā gadeimtena vīri.

Kēnina Moabdasā laiku dzīvoja Babilonā jauns cilvēks vārda
 Lādigs. Tas bij no dabas apveltīts ar jaukām dāvanām, kurās bija
 caur audzināšanu viņā attīstītas un restiprinātas. Viņš prata savas
 kaislības cevalat, bija veenkāršs un tikumīgs uzvešanā un bagāts
zināšanām. Lādigs bij iepazīies ar dabas fiziskiem elementiem un
 zināja no metafizikas to, kas visās laikos bija zināms šai laukā,
 t. i. ļoti maz. Neskatot uz sava laika valdošo filozofiju, Lādigs bija
 ceļi pārliecināts, ka gadam ir 365 dienas un ka saule atrodas mūsu
planētu sistēmas centrā. Bet magi - zintnieki un priesteri tam eebī-
da, ka ta uzskati nav uzticami un ir vairsīgi valstij. Ar seviskumi
 lestību tas izstudēja dabu, dodamies preekš nodarbošanās projām uz
villu, kas tam bij uz Eufrata krastiem. Tur Lādigs nenodarbojas,
 izmērojot udeņa daudzumu, kurš vienā sekundē notek zem tilta
 spreeskiem, nenodarbojas viņš arī atrisinādams jautājumu, vaj uz
kubika liniju list vairak lectus šai jeb tai mēnesī. Viņš tepat ne-
 murgoja, eegūt zīdu no zirnēkla tikla jeb taisit porcelānu no sa-
 sistām butelom. Bet viņš uzmanīgi izstudēja kustoņu un stadu īpa-
šības, eegūdamis drīzumā tadu eeskatu, ka eeraudzija tūkstoš īpa-
ribu tur, kas citi redz tik veontēdību. Viņa gudrība kļuva drīz zi-
 nomā un, jebšu daži magi tureja to par ceemīgu sadēdzināšanai
par burvību, tak bauma par viņu nonāca līdz pašam kēninam un
drīzā laikā, pee dožām mejausībām Lādigs eeguva kēnina tēlastību
un tika eecelts par pirmo ministru. Viņš pēspēda visus ceemit
likuma sveto vacu un pee tam nedeva neveenam dajust savu
paša redu (rangu) un augsto stāvokli. Viņš ne eerobergoja balsu no,
 došām divanā un katrs vezirs vareja svabadi izsacit savas domas.
 Kad Lādigs apopreēda kādu lectu, tad viņš turejas pee likuma, bet
 ja likums bija pārak stingrs, tad viņš to mikstija. Kadās cits
 pee cita gādījumi, kur Lādīgam bij izrādīt savu gudrību. Starp
 citu Babilonā bija leels strīdus, kurš turpinajas pusotra tūkstoš
 gadu un dalija visu valsti divi eenaidīgās un stūrgalvīgās sek-
 tēs. Veena zekte macija, ka Mitra deevnamā jāpēt ne citadi,
 kā ar kreiso kāju pa preekšu; otra zekte tureja šo parāšu par

launu postu un eegāja deevnamā ar labo kāju pa preekšu. ^{416.} Pēc
nāca svetās uguns svinamee svetki. Nu gaidīja, kā Ladīgs ee,
ees deevnamā, kuŗai gextei viņš dos preekšroku. Visa pasaule
skatījās uz viņa abām kājām, Babilonas pilsāta bij uztraukumā
un nepacecāmā gaidīšanā. Ladīgs eegāja deevnamā ar lēcenu — ar
abām kājām uzreiz — un tad daļi sacītā spredīkī pcerādīja, ka de,
bess un zemes deevam veenalga, kas labā, kas kreisā kāja. Daži
Ladīga melabvēli atrada, ka viņa spredīkī nebija deezgan retorisku
izrotājumu; ka viņa runā ne-cešūpojas ne kalni ne lejas; viņš ir
sauss, tee sacīja, un viņam trūkst edvēsmas; viņa runā nav ne aiz,
begošas jūras, ne par kanlu par galvu krītošu zvaigzņu, ne kā vass
skūstošas saules, viņam nav laba austrumu stila. Patusi, Ladīgs iz-
tika ar prāta stilu. —

Pēc dažādcim notikumiem Ladīgs izbauda nelaimi. Viņš spēests bezt iz-
pilsātas un krīt vordzībā. Bet arī šē viņš izrāda savu gudru prātu un eegust
sava kunga laipnību. Viņa saimneeks — arabētis — kalpo saulei un zvaigzņiem
Ladīgs atklaj viņam šo maldību. Tā pateicoties viņa ce spējai, Arabijā iz-
jud nožēligais paradums, pēc kuŗa atraitnes dodās klaji uguns sārlā
sadedzinašanai pār savu vīru meesam. Ladīgs aprāda, cik kaitīga šē ee,
rašā cilvēku eillo labumam: tek daudz jaunū atraitnu, kuŗas spējīgas dot
valstij beonus jeb uzaudzinat jau dzimušos, ignīcinat zeedošos gadōs. Uz
tam viņam saka, ka šē cerāšā turētā kamer pasaule pastāv, ka ta eesve,
tita no laika un vaj var kas but ceerījamaks par senū cerāšu, pat ja
ta kaitīga? Prats ir vel vecaks, atbild Ladīgs, un viņa pūlīņoem izdo,
das atcelt nežēligo cerāšu. Bet pceresteri apvainoja nu Ladīgu par ne,
cerību. Viņi apmeloja to, kā tas butu upgalvojis, ka zvaigznes nosjot
ne-eegrintu jūrā. Pār tadū deevzaimošānu nodrebeja soģi, izdģirdūši
tadas bezdeevīgas runas, viņi bija gatavi, saplest savas dargās drēbes un
butu to darījuši, ja Ladīgs varetu tās samaksat, — bet savu skumju pār,
pilnībā viņi notresaja to uz sadedzinašanu mažā ugunī. Kads laimīgs
gadījums izglabj Ladīgu. ... Tad seko citi viņa notikumi un galū galā
leeta beidzas ar laimīgu atrisumu. Viņš kop par kēniņu Babilonā un
visi pavalstnceeci slavē viņa gudro valdīšanu.

Jau no šē pcerestā var rēdģet, kā Volters eepin, savās novellēs dažādas

idejas, kuras viņš savos traktātos apveltī ar nopietnām argumentācijām, kas kā: deisms, tolerance, launuma izcēlšanās, metafiziskas atiecības, valsts labums u. t. l. Visa novēlta ir pilna mājoenu, aizrādījumu, satīrisku un brūkumu, cīsteenu, kas tieši atcecas uz tā laika sabiedrību. Telojums ir veenskaršs, rotalīgs, pārpilns skrejstošu asprātību. Voltera romāni kļuva XVIII. g. simtēna otrajā pusē par franču sabiedrības mīlām grāmatām. Je nu Voltera darbības pārskatu esam noveduši līdz viņa mačības gadu otras pusis galam. Tas ir īsteni viņa teoretisko darbu periods (1735-1755).

Trešā laukmeta Volters - legendarais patriarchs.
(1755-1778).

Ēepažisimēes tagad pedigi pēc radošās un teoretiskās darbības ar ar Voltera praktisko lomā, ar viņa nenogurstošo propagāndu XVIII. g. simtēna otrajā pusē jeb vidū - viņa mūža un literariskās darbības pēdējā periodā. Kopš 1755. gada Volters top par cīlīgu Enciklopēdijas līdzstrādnieku. Viņš pastāvīgi un dzīvi sarakstas ar Dalamberu, seko enciklopēdisko darbu gājoenam, sula rakstēnus, oteic līdzstrādniekus, dā aizrādījumus, paroles visai enciklopēdiskai kustībai. „Kamer es palvā šu pēdējo divāšas vīleenu, raksta Volters Dalamberam savās atiecībās ar enciklopēdistoem pašā sākumā, „es palikšos pēc slavenajiem Enciklopēdijas redaktoroem deenastā. Es kuru par sevišķu godu pēnest pēc iespējas savu līdzdarbību mūsu nācijas un literatūras visleclānā un visskaistākā pēminēklā celšanāi.” Rakstēni, kuņus Volters sūtīja, atcecas uz visdaņadaksom pēekšmēteem, visvairak uz filozofiju, morali un valodu. Pēc tam, sutidams tos veselām ēupām, Volters atsteja redaktoru pilnīgam eskatam, izlabot, sa-isiinat, papildināt, un rakstēnus. Viņu it īpaši intreseja rakstēns, veltīts Nesturei, pēc kura viņš strādāja ilgaki par parasto, dažas reizas pārtaisidām un izlabodams; korektūras veonadi steidžas no Leices uz Parīzi uz cenzūras direktora Malzerba adresi. Runādams par enciklopēdisko rakstu charaktēri, Volters pastāv uz iespējami leclānā isama un leclānā puma nepēceciānība: mozak daudžvardības, mazak atsevišķu domu, hipotežu un vairak noteiciņas; izskaidrojiet vārda nozīmi, viņš rakstē

dami apitatu, kaitīgais" ar vārdu: mānticība, fanātisms un katoli-
bagnica. Visa partija labi zināja šo vārdu nozīmi, kuri kļuva par
paroli.

Pārvedis savu ēdzivi no Ligsmības (les Délices) uz skaisto un arto pa-
sparni Fernejā, tapat netalu no Ženevas uz pašam Francijas robežām.
Volters nodarbojas ar vecās kungu muižas pārtaisīšanu tadā pat garšā
kada valdēja Lirē pili, it īpaši uztraukdams deevbijīgos kalvinistus ar
pastāvīga teatra uzbūvi (kas Ženevā bija stingri aizliegts) un izpildīja
savas vecuma deenas ar intensīvu literārisko darbu. Agrāk Lig-
mībā (les Délices) Volters jau sacerēja. Poēmu par dabas likumu (Poème
sur la loi naturelle, 1756), savas domas par Dabas Reliģiju (1756), Poēmu
par Lisabonas postu (Poème sur le Désastre de Lisbonne - par Lisabonas ^{negatūnīgo} ze-
mestrīci, 1756). Visās šīs ražojumos redzams pakalderinums Lukrecam
Popeim un pa daļai Tomsonam.

Lausmīgā zemes trīce, kura sagāza gandrīz visu Lisabonu, iznīcināja
Voltera jau Anglijā presāvinātās optimisma necīgās atleekas, kas pa-
magit sāskelas caur likstām un dzīves peeredzējumiem. Didaktiskā dzī-
ja Le désastre de Lisbonne (Lisabonas negvaigzne - posts) rāda pilnīgu
apversmi viņa uzskatos; šī dzīja sacēla bsitāja dvēselē rugtu nemē-
ru un skumjas par cilvēces bedīgo likteni; bedīgā nolikuma teoloģis-
ka izskaidrojuma vestā viņa balstījas uz dabas likumiem, kuršiem cilvē-
vēks nespēj pretoties.

Ē, Ligsmībā, Volters izlaida arī savu Essai sur les moeurs et lesprit
des nations (Mēģinums par tautu ērasām un garu) papildinātā, pil-
nīgā un pecgaliģā veidā. Kā jau zinām, šī slavenā grāmata pēdēn
pēc vestures filozofijas darbeem, kuršiem Volters nodevās uz draudzenes
markīzas dū Sallē vēlēšanos. To espeda daudž volak 1756., 1758. jeb
1759 g., bet šī raksta pirmā redakcija bija jau izvesta 40. gadās. Mē-
ģinums par tautu ērasām un garu esākas ar austriņu (Kēnās, Tur-
dijas, Perģijas, Arabijas) apskati, pāreēt tad uz pirmajēem kristianis-
ma gādsimtoēm un antikās pasaules sagrušānas laikmetu un pēc
tam seko vispasaules vēsturei no Karla Leclā līdz Luim XIII. Šis plans
aptverdamis galvenām ^{Katoliku} vēdus un jaunās vestures pirmos laikus, izrisa

iz cekošās apceres. Vidus laiki, pēc Voltera domām, ir cilvēces vēsturē visbedīgākā un garlaicīgākā epocha, pēc tam tādā epocha, par kuru pastāv visvairāk maldīgu tāpēc, ka trūkst labu vēsturisku grāmatu un valda baginicas un valsts zināmas tradīcijas. Šai epochā nav uzrakstīts nekas pamatošs un, kas vēlas iepazīties ar vidus laikiem, tam jāpārclasa veseli folianti, kuri pilni ar visērnīgākām aplamībām.

Bosūē sastatītāis
 (1) Dispasaulēs vēstures apskats, kurš sarakstīts, teesa, tikai no teoloģiska viedokļa, rāda tomēr antikās pasaules vispārīgu ainu. Bosūē apstājās uz viduslaiku slēgšņa. No šejienes nu grib Volters sākt savu stāstījumu. Bet vispirms viņam jāizglābo un jāpapilda Bosūē trūkumi: jāstāsta par arābeem, par kurēem Bosūē aiz saveem teoloģiskiem aizspriedumiem runā kā par laupītāju hordām; jāstāsta arī par dažām austrumu tautām, kurām ir visai veča civilizācija un kas ir atstātas pavisam bez eoverības no Bosūē kurš turēja par derīgāku, nodarboties ar ebrejiem. Tad var ipāreēt arī uz vidus laikiem. Pretēji fabulīstiem un grūti lasāmiem XVII. un XVIII. gadsimtu rakstniekiem Volters nemās rakstīt viduslaiku prātīgu vēsturi, izvilstot iz avotiem patiesi pamatošus, vērtīgus un uzlīcamus faktus šīs epochas raksturojumam. Volteram ir, skatoties uz to laiku, kolosāla erudīcija. Viņš nekāisa smilktis acīs caur savu zinātnību, nepeceved bezgalīgu citātus; bet ir redzams, ka viņš pamatīgi studējis cauri daudz avotu un eeguva tā masu faktus.

Šai Voltera grāmatā izpaužas īpašības un trūkumi, kas vispār sastopami viņa filozofiski vēsturiskās panēmeenēs. „Mēģinūmā par tautu eerašām un gacū” mēs neatrodām ne brīnišķīgu spēku, ne pārdabīgu faktoru, ne vēsturisku absurdu. Tas ir patiesi stāstījums par cilvēku vīrozemes vēsturi. Fabulas, legendas, tradīcijas vaj nu pavisam atlaistas nost, vaj pēcevestas un izsmēlatas. Tad - visur mana, ma aprakstāmās dzīves, viduslaiku barbariskās epochas zināma neeva. Nav ko runāt, ka pēc piemātnīgām, episkām dzīves formām, pēc pēģermanu jeb franku eerašām un parāšām, Volters nekāvežas. Tās nepeln vēsturiska stāstījuma; kas kautkādu hūnnu jeb keltu (Diet. Celtes) vēsture, kas laču un vilku vēsture, - pēc Voltera uzskata ir veens un tas pats. Šai senvēsturē viņš redzēja nekur noderīgu un bedīgu

cilveku pagātnes fragmentu, pēc tam viņš neprata izskaidrot un iz-
 tulkot legendāros avotus. Savu naidu pret tradīciju viņš pārnesa uz
 katru mytu, uz katru teikņu, un negribēja precēš teim atzīt pat ne
 avota nozīmi. Volteram nebija ne jausmas par tam, kā duplikam var
 tās tautu piematnes vestures faktus, kadu svarīgu materialu dos šī senve-
 re sabiedrisku formu un sabiedriskas attīstības izskaidrošana. Atstādams
 malas Turas frigora franču un ģermanu barbaru mulkīgos jocīgos statusus
 viņš seko jaun-europeisku valstu attīstībai, sākdams no Karla Leelā, viņš
 sūdz ziņas par ceļādem, likumdevību, kirzniecību, baznīcas lietām,
zinātnu un makslu stāvokli. Faktu izvēle ir pateesi jauna, kultūras pa-
rādības sakrātas un izbiditas ar leeli čaklumu. Bet sakarā un sakartojums
 pēc pasniegtiem dateem ir tīri ārīgs, chronoloģisks. Galvenām kartām
 tā ir ģūdra, prātīga kronika, kuņas intresanter fakti nav sarīdoti sting-
rā kārtībā, nav vīspārināti, nav izskaidroti. Filiāciju, precnākamību,
notikumu likumprēmību mēs nemamam. Turpreti šai faktu sazi-
 mejumā mēs daudzkārt uzdušamees uz tā saucamām nejaušībām, uz
 atsevišķām epizodēm, kuņas stāv arpus ^{iztilināmā precēsmēta} ekskseja sakarā, arpus sabēd-
riskeem, apstākļem, - uzdušamees uz pārtrauktām parādībām, kuņas nav
precēstas atkarībā no epochas. Atsevišķām personām peēdola nozīmi, ku-
tām pateesi nav, mazgem motiveem preēskirti leeli rezultāti.

Rau iz „Mēģinuma par tautu cerasām un garu” divi izvilkumi, no
 kuņcem mūsu deenās atturetos pat ikdeenas vesturņeeks. Volters uzta-
 nodalu par krusta karēem. Tads stāvoklis bija Maķ-Azijā un Sīrijā,
 kad veens svetceļotājs no Amienas izeela krusta karus. Viņu nesauca
 citādi kā Kuku-Peteri, - to mums stasta keizara Komnena meita, kuņa
viņu rēdzejuse Konstantinopolē. Mums viņš pažīstams gem Petera-
veentula varda. Šis Pikardijas rēdživotājs aizdevos no Amienas uz
austrumeem, bija par celoni tam, ka rectumi apbrunojas pret austr-
meem un ka miljoni europēšu atrada galu Azijā. Tā savīrkņejas
pasaulē notikumi. - Otrs izvilkums raksturo Voltera attēcību uz
reformāciju: „Kad dominikāneem bija Vācijā aldota nomā indulģen-
cijas, greku atlaisānas pārdošana, tad augustīni, kuři senlaikustandīja
šo teēcību, sajuta naidu, un šis kadas zākšu kahta ceļas mūku necei-
 zais

labums deva rezultātā vairāk kā simtu gadu sildu, senaidu un postu trīsdesmit tautām." Tad Volters uzsāk nodarbi par reformāciju ar tadu izteiksmi: „Tums nav uzgināms, ka šī leclā apvērsmē cilvēku apzi, nā un ģurpas politiskā sekartā sākas no M. Lutera, augustinu mūska, kuram ta proeksneciba uzdeva spredikot pret precī, pārgā, jušu dominikānu rokās.”

Pēteckoši redzams, cik maz apdomājas Volters pēe vesturisku faktu izskaidrošanas un cik maz viņš nodzīlīnājas to apstākļu sa, veenībā, kaņi rada vesturiskas parādības. Verīgi sekot notikumun filiācijai, atklat viņu pamatu un zemi, noteikt vispārīgos motīvus un sabēdriskas dzīves dzinulus, - viss tas mesagājas ar viņa rakstn, ru un teeksmem, pēe tam viss tas mesādereja ar pašu epochu. Tāpēc saka A. Lachovs, iqrādas jo savadi, ka Bokls atrod, it kā Volters butu atzīstams par līdz šim visdzižānāko ģurpas vesturneeku. Voltera, kā pir mā kritika, kā vesturisku datu jauna klasifikātorā, nopelns bija loti ceenīzams. Bet - kā jau pārleccinājamies - viņam tēuska pēeckošas avo, tu sapratības, viņam nebija pēeckošas ceušanās uz izskaidrošanu uz pagātnes parādību vispusīgām studijām. Kāisliba uz polemiku, uz cīnu ar valdošo viltu, uz pastāvošo tradīciju ardišanu - atvilka viņu no meevīzās vesturiskas nodarbošanās, atgādīnāja viņam pastāvīgi teišami, bu, kaveja viņu, nogremdētes pagātnes attēlošanā, senas dzīves pa, rādību apsveršanā. Ka Volters pēe sevis neizkopa smalku vesturisku gaumi, ka viņš šai ziņā stāv daudž zemāku pē p par Monteskije, - tur nav mums ko nožēlot. Vesturiska bezkāisliba jeb precīzāki „objektī, vitate” butu kavejuse viņa darbības citas puses. Viņa kā filozofa pēe pagandista, kā kritika, polemika, kāisliga cīmitāja un tradīciju ardi, tāja, milzīgece nopelni palēek viņam un nodrošina viņam jaunā laika visu varenākā rakstneeka nozīmi un slavu. Essai sur les moeurs et l'esprit des nations ir visnobredošākais, augstā līdēnā sastatīts raksts, kas leccina par Voltera deismu.

Tad ģurcīklopedija bija 1757. g. aptureta un Dalambers, nogurdināts cāne pastāvīgām nepatīkšanām un sagaidīdams jaunās breesmas, no, nēmās meist redaktora amatu, - Volters bija dziļi sarūgtināts cāne

tadu leetas stāvokli. Bet viņš nebija Didro domās, kurš pastāveja
 uz tam, tomēr ^{pat} pec pastāvošiem grūtiem apstākļiem turpināt darbu.
Turpret Volteram bija cita politika un nevar leegt viņa planam
smalkumam. Viņš atrada par nepieciešamu, ka visi filozofiskas ba-
zmas locekļi saņemotās cešām saitēm un, pec viņa domām, pec Dalam-
bera ja atstāj Ēnciklopedijas izdošanu ir Didrom, ir visiem citiem līdz,
stādniekiem. Pagaidiet tik viedu gadu, raksta Volters, un visa sabiedrī-
 ba, visa publika sacelšies un prasīs no jums darba turpināšanu uz
 svabadeem pamateem. ... Lai visi met to leetu, un jūsu trīs tūkstoš
 parakstītoju sauks jūs pec jūsu darba un tad sabiedriskā doma bus par
 jūsu protekciju. Ja jūs sadedusēs ceši kopā, ja jūs pastāvesēt uz sa-
va, - tad jūs busēt tee saimnieki, citadi jums nāksēs but vergeem zem
grāmatpārdeveju, cenzoru un mulku grības. Voltera aprēķinums bi-
 ja ļoti talredzīgs, viņš zināja, kā izauga Francijā sabiedriskas do-
 mas speks un cereja uz šo speku. Voltera sabiedrisku domu nojaušma
 karas viņš nekad ne-izlaida iz acinu un ar kurām viņš allaž rēķina-
 jas, bija veens no milzīgās iespējas celoneem uz sabiedrību. - Pedigi Vol-
 ters dod padomu pārcelt Ēnciklopedijas izdošanu uz Lozannu, brīva-
 kajā Lveicē. Bet Didro's paversa leetu citadi, turedams par labaku, tur-
pināt darbu quād mēme Parizē, par spēti visām vajāšanām. Tas maksā,
 ja viņam ne mazumu pūlu, ganģēšanos ar grāmatpārdevejiem un kom-
 promisu ar cenzuru. - Atstajis pēdalīšanos Ēnciklopedijas redakcijā,
Dalambers nesarava saites ar filozofiem. Viņš turpināja but tikusš
^{Voltera}
korrespondents, un veens no uzcītīgēem starpniekiem starp Volteru
un enciklopedistiem. Neko arī teikt, ka Volters nēma vissiltako dalību
 pec Leelās Vardnīcas liktena. Daudz kas tajā šķita viņam nepēstēkōšs,
 viņš aizrādija ne veencēiz veen uz trūkumēem, uz neveemadībām, kas
 eegagušēs Ēnciklopedijā, uz sasteigumu, neveemēribu un daudzū rak-
 steenu daudzvardību, bet viņš pilnīgi atzina leelā pēeminēkta vispari-
 gu nozīmi un rēdēja grūtibas pēekš tāda milzīga uzņēmuma paraug-
 vēidīgas izvešanas. Pa tum filozofi bija salasiņusēs un visi sekoja vai,
 rak vaj mazak verīgi Voltera aizrādijumēem.

Voltera lirikai ir visi XVII. un XVIII. gadsimtoņu liriskas trūkumi.

Tai tūkst naivas jūtas un izteiksmes. Bet izņemot Andrē Lenže (Andrē
Chénier) Volters ir tomēr veicīgais, kura liriskai dzejai, jebšu ta ir
 tendencioza, tad tomēr un tam par spīti tai ir augsts dzejiskais līdzens.
 Skaistee pantijū iz „Poésies fugitives” (iz Trindigām dzejām), kur viņš ap-
 dzeed savu kluso veentulību Ligmībā (Les Délices) pee Zenevas ezera
 (piems pārējā uz Ferney) ir loti ceverojami kā veens no vislabakem
ražojumiem XVIII. gadsimta dzejas laukā. Šī dzeja sēšakas: „O maison
d'Aristippe” (Ai, Aristippa nams) un beidzas pee košās dabas slavināšā,
 nas ar celu hymnu uz brīvību.

Veema no vislabakām un vispazīstamākām Voltera novellem ir Kan-
dids (Candide, 1758. g.). Ja ir kada nabaga cilvēca stasts jeb vesture, kuram
 tēti nekas neizdodas platā pasaulē, — bet pee tam viņš ir Leibnica skolas
optimistiskas mācības peekritejs. Šīs novelles temats bija sagatavots
 caur veenu no Voltera agrakem stasteem „Memnon ou la sagesse hu-
maine” (Memmons jeb cilvēcīga gudrība). Tās varoms dabuja neprātīgo
vēlēšanos, sasniegt pilnīgu gudrību; tas apspeeda sevī kaislības, no-
nēmas ne.cemiletes un but vispār atkurīgs. Bet dzīve nelauj viņam
 panākt šo mērķi. Kustināts no nepazīstamas skaistules asarām, tas
 šo remdiņadoms, sero tai tās namā. Tur atrod viņš no galvas līdz
 kājām apbrūņojušos tās tēvoci, kurš gvēr viņus abus nokaut, — un
 Memmons atdod tam visu naudu. Tad, lai aizdzītu bedas, viņš pee
draudzīga mollastā, pārkapj solījumu, izdara zem viņa cespaida daža,
das pārmerības un kautiņā pazaudē aci. Kad paradnieks viņam
 nemaksa, viņš neatrod nekur palīdzību, mājās viņš atrod visu izgrā-
 valu, iztukšotu, — pristāvi ignes viņa lētas aizdeveja apmēerinašanai.
 Viņš ir izsamisis, bet šo brīdi eet garām skaistule, kura ar savu dalīb,
 neeku viņu aplaupijuse un sāk neicinīgi smēetees. Kad labs ģenijs, pa-
 rādīdamies Memnonam sapnē, māerina to, viņa liktenis pārvertieses, ja
viņš atmētis mūlķīgo nodomu, but pilnīgi gudrs. „Vaj tad nu dzejnie-
ki un filozofi, apgalvodomis, ka viss labi, — ir mūlķūli?” — Viņom taisni,
 ta, kad rīnā par pasaulis rādīšanu. — Ar, es ticīšu viņem tik tad,
 kad mīlēšos but vromacis!” bedīgi nopušās Memmons.

Šis magiņais stastīns ir preludija Kandidam. Rau šīs novelles

saturis, kurš aizņēms mūs sākumā uz Vestfaliju, barona Tunder-Ten-Tronka pils, kurā ar vīnu kopā dzīvo resna baronese, dēls, meita un audžu-berns Kandidis. Novelles varonis, Kandidis, uzauza nu tad barona von Tunder-tentronka muižā. Vīnam bija tada lēna daba un vaigs ar ta, du sirds nevainotas šķīstības atspidumu tā, ka vīnu visvairāk jeb vec, nīgi sauca par Kandidu - šķīsto, patēso. Vecce nama sulaini zināja, ka vīns bija barona māšas nelikumīgs dēls. Slasta galvenās personas ir barons, šī resnā pate, dailā septiņpadsmit gadus vecā Kunigunde, barona dēls un šī mājskolotājs Pangloss, māšas orakuls, slavens doktors. Jaunāklem tas eccelts par pedagogu, kurš teem maca, meta-fiziko-teologo-kosmologo-niholoģiju. Viņš pierāda ar brīnišķīgu asprātību saveem audzēkņem, ka nav notikuma bez celona, ka šai pasaulē, vislabākajā no pasaulēm, barona kunga pils ir vislabākā no visām pilīm un baronese ir vislabākā no visām cešejāmām. Ir igzi, nats, ka mekas nevar citādi būt, kā ir; viss radīts zināšanai māksm, tā tad tam vislabākā nozīme. Deguni radīti precēs tam, lai nestu bēlles, - lūk, kamdēl mēs nesam brilles; Kājas acimredzot ir precēs apavus un pateesi, mēs nesam apavus. Akmeņi radīti pīlu celšanai, - lūk, kamdēl baronam ir stalta pils. Cūkas kņopreki radītas precēs tam, lai vīnas estu un mēs edam cauru gadu cūkas galu! Protams, aplama runa, it kā viss butu labi; jāsatka, ka viss ir uz to labako. Kandidis, skolotāja teorijai un taisa iz vīna maucības pīlnīgi dabīgu lēmumu, ka visaugstākā laime ir, but baronam Tunder-Ten-Tronkam, otra laimes pakape ir, but Kunigunde Kunigunde tamdēl, ka atrada to par brīnišķīgu skaistuli; trešā laimes pakape ir, ik deenas to redzēt, estustā - Panglosu klausītes. Rīz Kunigunde, pa parku pastaigādāmās, ieraudzīja, ka Pangloss krūmā tūnā skūpstīja istabas meitu, bez ļaubām tamdēl, ka dēva tai fizikas stundū. Vīna saprata visu doktora vīcību un visu šīs vīcības celonu, domīgi ta atgriezās pīlī; kamdēl lai vīna nēderetu par mēģinumu precēsmetu Kandidam un Kandidis lai nebūtu par to pašu precēs vīnas? Kandidis un Kunigunde sastopas. Kunigunde nomet lakatīnu, Kandidis to uzcel, Kunigunde nrvainīgi stiepj tam roku, Kandidis to nobūšo. Apgarojēes no pārleccības, ka pasaulē viss stāv celonīgā, prātīgā sakarā, vīns atklāj

savu mīlestību. Lai klumīgajā acumirkli set garām barons. Tas pādzin
 Kandidu iz pils; Kunigundi pārmacis. Viss šai vislabākajā pili nāk
 vislelākā uztraukumā. Lākas Kandida klīšanas un līnslas. Nesimde,
 jūmais kūlas ilgi apkart, nezinādams, ko esākt; bet optimismis atrod
 pastāvīgi līdzeklus, viņu remdināt un pabalstīt. Tuvejā pilsātinā viņš
 koit caur viltu bulgaru karejiem rokās; viņš ir zaldats. Nav kokū trū
 kuma, uz viņu list kokū sīteimi. Viņš dežerte. Bet nepaspēja tas pabojt
livi judzes, kad to nokāca. Viņam loek preekšā, vaj 36 reizes et caur katras
 režimentes rīkstam, vaj dabūt divpadsmit lodes peerē. Velli Panglosa ma
 ceklis nodevojās, ka ir brīva vala, ka viņš nevēlas ne šo ne to; bet pa
 teicotes iedzimtai brīvībai, izvēlas kokus. Viņš neizcees sapes, dodams
preekš-roku navci, vēlas dabūt papildinūmam duci ložu. Viņam aizsoja
 acis un viņu nostatīja uz ceļiem; bet par viņa laimi gāja garām bulga
ru kēnins, kurš ^{zināt} dabūjis, ka tas ir jauns metafizikis, kas nezin šīs pasau
 les likumus, peedova tam. Pēc trim nedēļām Kandida bruces sādžija un
 tas sāka staigāt. Lai laikā sākas karš starp bulgaru kēnīnu un avarom,
 un Kandida nom tajā dalību. (Apsakstīdams cīnas, Volters uzstājas pret
 me ar ko neizskaidrojamo tēsiību, iznīcināt cilvēkus). Notika asinaina
 kauja. Kandida, kā filozofs, šausmīgi pārbijas un slepas, kurš lix vare
 ja. Viņš redz šausmīgas kača sekas, noklūst avaru ceemā, nodežinatā
aiž starptautiskas tēsibat, un atrod sakropļotus večus, kurū acu preekšā
mīra viņu seavas, berni; visno līku kaudzes un drupas. Nu rodas viņam
 šaubas. Vaj arī še Panglosam taisnība? Pastāvīgi domādams pēc Kunigun
 des, viņš glabjas pedīgi uz Hollandi. Viņš sen dzirdojis, ka še visi ir ba
 gati un pēc tam labi kristīgi laudis un cer uz labu uzņemšanu. Viņš
 klauvē pēc bagata vīra durvim, lugdams davanas, bet dabon atbildi, ka
 ja viņš vazases apkart, viņu coliks korrekcijas namā. Tad viņš gree
 šas pēc cilveka, kurš patlaban runāja laelā sapulei par žēlsirdību, tas
 uz viņu paškeelodams, jautāja: „Vaj tu tici, ka pāvests ir anti-krists?”
 „Što, He esmūd ^{to} dzirdojis”, atbild Kandida, „bet anti-krists viņš jeb ne,
 es ganži gribu est.” — „Tu esi necēnīgs est”, sacīja orators — spredikotājs,
 „ej un ne-uzdrīkstees pēc manis grestees”; bet viņa seova, dzirdojuse šo
sarunu, izgāza uz nabadzīnu veselu spāini udena; kamdel viņš jāubi
 jas

ka pavests ir antikrists.

Nomērdēto Kandidu pieņem savā paspārnē anabaptists (atkalvri, stitajs) Zaks, sakaitināts no savas sektes intoleroances, edina, apģērbj to, dara par savu palīgu. Te liktenis no jauna saved Panglosu ar ta maces, li kopā. Otrā rītā Kandida sateek ufagu - klaidoni. Tajā, brucem apklā, tā, sakroplotu degunu, Kandida pazīst veco ceenijamo skolotāju un da, bon zināt, ka kāreizā Kunigunde nokauta, staltā pils sagrauta no kara, vislabākais no baroneem, visresnākā no baronesem, jaunais trona man, tinseks - visi nokauti un ka pats viņš tik ko izglabās. - lux bedīgāzi, na, kurū tam stasta Pangloss. - Bet, beidz nabaga doktors, tas viss bijā neprecesāms; otevišķu cilveku nelaiime die par visuma laimes kilu; viss uz vislabako. Kandida lūdz anabaptistu pieņemt savā paspārnē ar Panglosu. Visi trīs dodas tad ar kuģi uz Portugali, kurp anabaptists bruce kādā darīšanā. Cēlā viņi ved dzilas sarunas; bet pūpeši, preekš Lisabo, nas, ugnāk vētra. Zaks, stāvēdams uz deka, palidzeja virzīt kuģi, bet kāds saniknots matrozis grūda viņu tā, ka viņš pavrita uz grīdas, pē tam matrozis pazaudejis līdzsvaru, gāzās lejup ar galvu udenī, bet palika karajamees, aizķerees aiz kāda mastā gabala. Labais Zaks metās viņu glābt, bet cēkrita udenī un noslika. Pangloss ūttura Kandidu no mē, ģinuma glābt, pēcādīdams, ka Lisabonas reida ir preekš tam, lai Zaks tant nosliktu. Bet kuģi radas caurums un gandrīz visi noslika, glab, jas tik matrozis, Kandida un šī skolotajs, viņus izmeta uz krasta. Vi, ni cēl^{ns} Lisabonu. Tik ko viņi, segājuši pilsāta, ke zeme sāx zem kājām drebet. Ģestajas pazīstamā Lisabonas zemestrīce. Visuo ļausmīgs posts. Mūsu optimisti rēdz visuo posta ainu; Kandida cēvainots no drupatēm lūdz, lai viņam dod udeni un vīnu. Bet Pangloss meerīnadams pēcāda, ka šī zemestrīce nav nekās jauns, ka pagājušu gadu bijuse Līnā tādā pat nelaiime, veeni un tee paši celoni izceļuši veenas un tās pašas sekas, turklāt daļu nelaiime vorsta tik uz vispārīgu labumu, viss nolockuz labaku. Citadi arī nevarēja but; ja zem Lisabonas ir vulkāns, tad secenīgi viņš nevarēja but eitā veetā. Lectas nevar but citadas, ka mēs viņas rēdzam. Viss uz labako. Kads melns tavuma sedoīs cil, veks, inkvizīcijas aģents, pēcrlājīgi jautāja, vaj viņš tie cēdzimtam

grekam. Ja viss ir uz labako, tad nav ne apgrekošanās, ne soda? Pangloss viņam pierāda, ka apgrekošanās bija nepieciešama vislabākajā no pasaulēm. Ja tad, jūs noliedzat volas brīvību? - jautāja inkvizīti, kots un, nedodams filozofam izrunāt, māja apteksim un - skolotājs un mācekļi krita inkvizīcijas rokās, tad viņi atradas inkvizīcijas cietumā. Ka apmērocinātu prātus pēc zemesrīces, viņa nolēma sarīkot krašņu auto-da-fe skatu. Zemestrīce izpērkama ar heretiku asinīm. Daži nolainīgi tiks sadedzināti. Bez biskapeiņa, kas apmēdzots kā ^{kāmu} apreccis, un bez diviem portugāļiem, Pangloss tika par upuri par tam, ka runājis, bet mācekļi par tam, ka klausījies, izrādīdams pierišāmu. Top aprakstīts mārces sods. Panglossu pakas, bet Kandidu, ta jaunuma dēļ, tik izpeš ar pleti. Randadams stāv Kandida priekš sava skolotāja karatavām. Pēpeži piemāc kāda vecene, aicinādama, tai eel līdz. Dailā dama to seraudzījuse pa ceremonijas laiku un suti, juse pēc ta savu kalponi. Šī dailā dama ir Kunigunde, kura ir dzīva, bet pārceetuse daudz likstu, bijuse pārdota no žīda verdzībā un atradās pēdigi pēc lelīnkvizitora. Satīkdams ar savu mīlako, Kandida tā nogrima sacunā, ka nepamanīja žīda Izachasa parādīšanos. Greizsirdīgais izrāva zobenu, bet Kandida to nokāva, tads pat liktenis sašneedza arī inkvizitoru. Divi slepkavības izdarīja gandrīz neapzini, gi cilvēks, kurš dzīli cenida kadu teesu, kadu izdarīšanos un nu viņa viņa nostiprinājas šaubas, vaj patēsi viss uz labako. Pēsavinojūšees visu lelīnkvizitora mantu, mīlāke aizbeg uz Andalūzijas kumēla uz Kadixu. Cēlā viņi kop aplaupīti. Kadixā taisas uz karu pret Paragvajes jezuiteem.

Kandida top par nodalas kapitānu un dodas kopā ar Kunigundi uz Tauno Pasauli, varbut, ka ta ar ir vislabākā pasaule, kurā Pangloss domāja atrast Europā. Bet aci Taunajā Pasaulē nolainējas Kandidam. Buenos Aires gubernators apburts no Kunigundes dailuma. Pēc visa ta celotāji dabon zīnat, ka ostā cepeldejis kufis ar alkadoru, kurš mēnē inkvizitora slepkavas. Kandida bez no jauna un noņak ar salaini Karambo pēc Paragvajes jezuiteem. Ietājēem tēveem pēdēt viss, bet kautai nav neka; šī kartība, saka, ir gūdrības un laisības galotne. Bet spēlgtom vilcēnēem apraksta zemes savada dzīvi Kandida

sulainis, Karambo, kurš arī dzīvē daudz izbaudījis. Fozuita režimā, tes komandieri Kandida uzzīmē Kunigundes brāli, brīnišķīgi glā, busos pa teva pils izlaupīšanas laikiem. Pēc apskaujam un apsvieku, moom Kandida stasta savei nodomu, pēcēt vina māsū. „Kā, bezka, nigais! tu uzdrīkstees margot par precību ar meitu, kurai ir 72 ciltis sen, ēu un vesi ir baroni? ē eklēdzas aiz dusmām kā traks kluvis jaunek, lis, izraudams zobenu. Kandida tapat kā asprātā raug no makstim un kildus karstumā grūs zobenu apvainotajam krutis. Ar šausmām tad ap, kerās, ka viņš - visienākais no cilvēkiem pasaulē - nu izdarījis jau trešo slepkavību.

Pārģorbes nokautā drēbēs, viņš nonāk mežoran zemē un viņam tagad pēctekosi iespējams pabrīnītes par izslavēto cilvēka dabas stāvokli. Pēc tam viņš nokļūst apsolutā, bagatā un laimīgā zemē, Eldorado, kur dārgakmeņi mētājas pa celu, kur eerāšas veenkāršas un veesturīgas. Kandida sarunājas ar kādu sirmgalvi, gribedams zināt, vaj šai zemē Eldo, rado - ir arī reliģija. - Kāds savads jautājums? Vaj jūs turat mūs par ne, pateicīgiem? - abild vecis. Viņam vaicā, kāda ticība ir īsti ēdzīvotājiem, ēs domāju, ka mūsu reliģija ir tāda pat, kā jūsu, mēs deemu nācī pē, ludzām Deevu? - Bet kā pēc jums skaita pātaus? „Kas neko neskaitam, neludzām Deevam, ^{Devis} Viņš mums visu nepēccēšamo un mēs Viņam tēncinām? Kad sirmgalvīm vaicā, kur var sastapt garīdznēkus, viņš smaidīja: „Kani draugi, mēs visi esam garīdznēki; katru rītu kōmīnō un ģīmenis gal, vas dzeed pateicības hymnus un viņus pabalsta tūkstotošiem muzīkan, tu. - Kā? jums nav mūku, kas pamācītu, strīdētos, valdītu, intrīģē, tu, ēdzīnātu viņēem nepēccēkitejus? - „Kēs, gōds Deevam, ne esam bez, prātīgi, mēs visi esam veenis prātis un nesaprotām, ko jūs runājat?

Un vel daudz kas deva Kandidam eemēslu brīnītes, - ir soģu tū, kunis, ir kōmīna laipna apēšānās ar pavalotnēckēm. ēdzīvotāji ap, bez Kandidu ar gōda parādījumeem un, bagatībām. Kā ēkēet, viņš lab, prāt ē palīktu, bet laimes veenadība viņu nogurdīna un viņam trūkst Kunigundes. Bagatīgi apbalvots viņš atstāj Eldorado. Ar pūtem viņš pārkļūst pār kalnājeem, redz vergu valsts uztraucošus skatus un viņam rodas pirmo reiz neēcēnījama optimisma definīcija: „ta ir kaic, liba apģalvot, ka viss ir uz to labako, kād viss ir nelāģi. Jaunajā Pa,

saulē nebūt nav labaki, kā Veccajā. Viņš molemj atgriešties uz Eiropu
 un izpirkt Kunigundi. Bet jo drīz nozaga viņam visu mantu un dar-
 gumus. Viņš nokomandē sulaini pēc Kunigundes un pats dodas sākumā
 uz Parīzi. Celodams pa Franciju, Itāliju un Angliju, viņš redz visur tik
 veeenīgi netikumus, veeenīgi postu. Francū galvas pilsētās aprakstā Vol-
 ters netaupīja tumšas krāsas. Viņš izbūrk kartu aizspredumecem, liti-
raturas un makslas pazeminošai lomai, polīcijas pērkamībai, garīdzniec-
ku varai. Venecijā celotajs nonāca karnavala laikā. Še veeenīcā viņam
 esvīta turet pusdoenu ar sešiem aržomnieceem; viņš brīnījās, kād sulai-
 nis katru no teem godarāja ar „jūsni majestati” un domāja, ka tas ir kar-
 navala joks. Tak izrādījās, ka šee atbraukušee pāleesi agrak bijuši val-
 stu valdneeki, bet tagad nozasti un padzēli. Veeens no teem ir zultans
Ahmets III; otrs – keizars Ivans Antonoviēš, izlaists it kā Fliselburgas,
 lai celo pa Eiropu zem apsardzības (convoi); trešis ir polu kēniņš Au-
gusts u. t. p. Vismabagākais no teem ir Teodors, Korsikas kēniņš, tam
 par labu lasa dāvanas un Kandidids velti tam dimantu. Vaj jūs arī
esat kēniņš? – tam jautā. „Ne”, – viņš atbild, – „un man nav ne mazākas
 vēlēšanās but par kēniņu.” Atstājis Venēciju, Kandidids pedīgi pēc ilgeem
 apkārtklojojumeem sastop Konstantinopolē Kunigundi, kura atrodas ka-
 da angstmana kalpībā, bet divi galceru vergōš pagūst no jauna atdzīvo,
 jūšos Panglosu un Kunigundes nelaimīgo brāli. Dailā Kunigunde pa-
 likuse gauži nelāga. Tak Kandidids viņu tomes preeetu, ja atkal arvee-
 nu tas pats brālis, – neskatot uz tam, ka Kandidids viņu atsvabinojis no
 galceras, – nebutu tam preti aiz muižneeku lepniibas. Pangloss, neskatot uz
 visām nelaimēm, palicis nepārļabojams optimists, viņam šķeet ne-
 preeklājīgi esam, atsacītees no princīpeem, ja, un Leibnicem nevar but
 netaisnība. Laimīgi satikušees draugi nāk pēc pārlecoības, ka jastrada
 un nav garūna, ka darbs atzogen trīs galvenos launumus: garlaicību,
netikumus un trūkumu. Nonomāja formu. Kandidids nopirka preekš
 vīseem ^{māžu} muižu uz Kolnās Tūras krasteem. Viņi sāka draudzīgi apstradat
zemi un eegūt labus cenākumus. Ap viņeem nekastibas, turku nežēli-
 bas, bet viņi arveenu ved strīdus par labako pasauli, bet viņu strīdi
 beidzas pa laikam visai ātri. Pangloss nožēlo, ka tas nespīd tagad
 kaut kādā vācu univerzitatē. Viņš mēdža reizām Kandidam sacīt: Viss
šauri saistīts vislabākajā no pasaulēm, ja jūs par mīlestību pret Kuni-

gundi nebūtu izdzīti no barona pils, ja nebūtu arestejuši inkvizitori, ja jūs nebūtu klejojuši kājām apkārt pa Ameriku un pat nebūtu uz-
turušies eks Eldorado, - tad jūs nebūtu tagad šē, - jūs ne-estu ar mums
austrumu saldumus, Leibnicam nevareja būt nolaišība, prestabilārā
harmonija ir attaisnota. - „Viss tas ir jauki” - atbildejā Kandidā, bet tagad
mums ja-afkopj mūsu dārzus (mais il faut cultiver notre jardin). Ap-
lam neģilozofejot stradat, - tas ir pēc viņa domām veenīgais lidzek-
lis, savu dzīvi padarīt kaut cik panesamu. X

Bez Mēģinuma par ģeozām (1756) un Domām par Dabas Reliģiju (1758),
divi citi veikli treceeni gan versti, kā ērektams, pret Leibnica
optimismu, bet pateesiba doti macibai par kristīgu Paredzi (Providence)
ar poemu par Lisabonas zemestrīci jeb nezvaigzni (le Desastre de Lis-
bonne, 1756) un ar no mums nule aplūkoto novelli „Kandidu” (1758).
„Kandidā” pēc tam arī parādas ne veen kā ass cieterns optimismam, bet
arī kā Voltera darbības pedejās programmas pectiscums. Viņš bija dzi-
li caurdvests no nepceesāmības apzinas „kopt savu dārgu” (cultiver
notre jardin), t. i. modoties, menogurstoši kalpot cilvēces labumam.
Rādas, ka šai zinā Gotes Fausta pakalderināts Voltera Kandidam. To
interesanti redzet, ka sava raiba mūža beigās arī Fausts mododas nen-
guris kalpot cilvēci, - utilitarismam. - Ar savu protestu pret ver-
dzību Amerikā Volters pabalsta enciklopedistu pastāvīgo kara gāje-
nu pret verdzību - dzimtbušanu vispār, bet nevainīgā admirāla Binga
naves soda apraksts, Binga, kurā novelles varonis nejauši redz Lon-
donā, ^{ta notceesāmas apraksts} ^{kurpmēra} Voltera veizaukšanos zināmus gadījumus
uztraucami netaisnās kriminal-lectās. Turnejas vecis izlectoja visas pu-
les, ka noverstu Binga notceesāšanu, bet tas ne izdevas; par tam pioms na-
ves nelaimīgais atgādājas savu aizstāvi un atstāja tam vestuli.

Ap 30. un 40. gādeem Volters tik gatavojās uz propagandu, macijas
filozofiskas agitācijas lectas. Šai laimētā izkopas, noceetinājas viņa
pasaulsuzskats. Viņš lasīja daudz, pūlejas daudz, stradaja daudz gar dažu
doom jautajumeem, sakrajās zināšanas; bet viņš vel nebija filozofiskas
sectes vādonis, nebija tas nepcekusūšais cinencers un pamfletists, par ka,
du mēs viņu sastopam LVIII. g. s. otrajā pusē. Ši gadsimtena pirmās pu-
ses sabēdrībā apgaismotājas idejas tik ko dīga, attīstījas teorētiski

dažos domatajos un izplatijas sabiedrībā pa druskai, tās vel slepas un
tik nedroši parādijas Deeva mīlajā pasaulē. Pastiprināta rūgšana,
ideju propaganda, popularizācija sākas gadsimtenā otrajā pusē un
tad tik Volters stājas kustības priekšgalā, par tās vadītāju. - Tas pa-
turams acīs pē Voltera ražojumu apskata.

Teātrī Volters sacereja „Kīniešu bērīnu” (L’Orphelin de la Chine, 1735),
„Sokratu” (Socrate, 1758), „Tancredi” (Tancredi, l’Ecossaiese, 1750). - -

Daudz interesantaks par šīm dramām ir Voltera cits ražojums, kuru
viņš uzdāka jau 1730. g., ar kuru viņš ilgi laiku nesajas, kuru viņš ilgi
apstrādāja, gludināja, pārtaisīja un tomēr atstāja nepabeigtu, nenopā-
lotu. Ja ir vispazīstamākā no Voltera erotiskās dzejas - slavenā poema
„Orleanas jaunava” (La Pucelle d’Orléans), no kuras gabali jau sen gāja
pa rokām apkārt. Iedomāta uz dzejnieka draugu jokainu uzaiicinumu,
patecī attēlot Orleanas jaunavu, kura pācāk saslavēta XVII. gadsimtenā
dzejnieka „Laplena, poemā, viņa ilgi bija Voltera slēpens un mīļo lolo-
jums, kuram viņš pastāvīgi kautko piemētināja. Līri pili Volters
ap viņu nodarbojas pastarpam, atpūsdamies no nopietnām darbēm.

Poēmas dzeedājumu skaits pamazām pieauga, autors lasīja rok rakstu
saceem tuvakem draugiem priekšā, bet norakstus pagatavot labprāt
neatļāva. Markīza dū Talli ar sevišķu rūpību sargādama Volteru no vi-
sām nepatīksmām, turēja „Orleanas jaunavas” rok rakstu aiz septiņām at-
blegām. Patecī to laiku šo poēmu respekt, bija visai riskanti, tās iz-
devums vareja autoram sagādāt daudzumu visnopenētnāko sadursmju,
padarīt tam pulku nemiēca. Tak ar laiku „Orleanas jaunava” kļuva ar-
veenu vairak un vairak pazīstama un pa druskai izplatijas norakstos.

1755. g. daži no Voltera cenaidniekiem (La Beaumelle’s un kapucīns Mau-
bert’s) izlaida šo poēmu visai samaitatā izdevumā, kad Volters bij uzta-
rojees tik dažus mēnesus Līzsimbā (les Délices). Volters izbīees nēmas
rakstīt vestules visēem saceem draugiem un Franču Akadēmijai, bet ne-
kas neapdraudēja viņa drošību un viņš apmēcinājas. Pateicotees šim lee-
kajam uztraukumam, viņš saprata visus sava stāvokļa labumus. Re-
zedams sava ražojuma aizveer lelaku un lelaku izplatīšanos un sa-
eroplošānu, kas bij izdarīta tā rok rakstos, kā ar seppēdumās, - Volters vairs
nebaidīdamies noņēmas 1762. g. zem pašā uzraudzības un paraksta, patē

izdot šo pavedīgu un vairīgu „Orleanas jaunavu”, kuru citkošā m-mē
dū Latī tureja aiz atslegas. Bet daudz veetas bija tagad autors cevero,
jami mikstinajis.

Poema eeguva leelisku popularitati. Bibliografi peņem, ka XVIII. gad.
simtenā otrajā pusē no tās izlaisti 300,000 eksemplaru.

Tada is šī ražojuma arejā vesture, no kura nebut nevar sacit to
pašē, ko no dramām, kuras Volters sacoreja trīsdesmitajās gadās. „Or-
leanas jaunava” ir pilna brīvdomības un caurdvesta no visasakām attie-
cībām pret pastāvošām tradīcijām. Tak Volters ne-eceraudzija šai poe-
mā propagandas cerōcus. Viņš bij uzsācis to saceret sava paša, savu
draugu pakavešanai un atturojas no izdošanas, uz kuru tas un bija
speests no pašēem apstakleem. Poemas satira nevarēja 30.tajās gadās vel
nelaji izsacitēs un izpaustēs. Ka jau saciju, to laisku brīvdomība vel
nepacela galvu. Cita leeta tagad 1762. g. – 70.tajās gadās. Mēs redze,
sim, ka Volteru pee svinīga cebraukuma Parīzē 1773. g. publika skali
sveicinās kā Kalasa aizstāvi, „Henriadas” raditāju un „Orleanas jaunā-
vas” autoru.

Tagad pēegreezīsimees šīs izslavētās poemas sīkākām apskatām. Jau
mineju epu, rakstītu XVIII. g.s. vidū no galma un, Flotela Rambuljē dzēz,
meeka, Šapelena, zem tā paša nosaukuma, „Orleanas jaunava”. Šai sma-
gajā, garlaicīgajā, maza talanta ražojumā izhilināt Žanas d'Ark pazīsta,
mā vesture stingrā bāznīcas garā. Jaunava aicināta no pašā Deeva
glābt Franciju no angļiem; enģelis ved viņu mākonē pār ceensidnes,
ku nometni pee kēnina, kāujās palīdz frančēem un jaunavai debe-
su pulki, bet angļu pusē karō satans un la elles pūli. —

Šī Šapelena apstrādātā veela kairināja Volteru, saceret ražojju,
mu pee šī paša temata. Mēs varam veegli vedomatoes, ka bija Volteram
jāskatas uz šo Šapelena epopeju un uz šīs avoteem, uz vecām franču
kronikām, kuras smeedza nostastu par Žanu d'Ark. Šai stastā viņš re-
dzēja veselu blāki ne-espējamību, pretrunu, brīnišķīgu cejaukša-
nos, pārdabīgu fantoru; tas tapat izdvesa vidus laisku gotisko nojēzi,
bu, pret kuru Volters sajuta tadu dzīļu antipatiju. Viņš nonēmas
saceret parodiju.

Legendas brīnišķīgas pēederumus Volters pācnesa arī savā poēmā.

D'un vrai Roland le vigoureux courage.

(Zana ar savu sevīšķu vaidzīnu, savā korsetē un isā jupkītā bija stipri kucāzīga kā istons Rolands).

J'aimerais mieux, le sois, pour mon usage

Une beauté douce comme un mouton;

Mais Jeanne d'Arc eut un cœur de lion,

Vous le verrez, si lisez cet ouvrage.

Vous tremblerez de ses exploits nouveaux,

Et le plus grand de ses rares travaux

Fut de garder un an son pucelage.

(Es mīletu labāk vakaru, pēc sava paraduma daifumu lemu kā jēviņš, bet Žanai d'Arc bija lauvas sirds, — jūs to redzēsiet, ja lasīsiet šo darbu. Jūs trīcēsiet aiz viņas jauniešu varondarbiem, un vislelākais no viņas slaveniem (brīniskīgiem) darbiem ir, ka veselu gadu pasargājuse savu meitību).

Skatoties uz šīs poēmas cinisko pusi nevar nebrīnīties par spīdošo asprātības un izsmiekla ugunošānu, par dzīvo XVIII. gadsimta portrežu, par šī perioda veģlpratības un skepticisma gara sēmesojumu; bet no stingri estētiska viedokļa šī poēma katrā modinās novērtāmos un vedīs pēc apzinas, ka prāts nav vel nekādā tādā mērā, kā šē, pats sevi izsonejis.

Šis apstāklis ved mūs pēc interesanta jautājuma, kuram nevar gāram pāriet franču literatūras un XVIII. gadsimta vēsturē. Loctarau ta. — Ne vien sasodītie XVIII. g.s. senaidnieki, bet arī daži tā saucami la, bi domātāji laudis parmet XVIII. gadsimta ^{literatūrai} kockome uz netīklem, temateem, uz tiklības palaidnības atklatu izlutību, kaislību uz cinis, keem sikumeem un nelāgām anekdotem. Pēc tam aizrāda uz dažēem Didro' ražojumeem, uz Voltera romaneem un novellem un it īpaši uz tā „Orleanas jaunavu”, par kuru mule kā runājam. Šis apvainojums pelnī severību tāpēc, ka tas balstās uz dažēem patēsi sasto, pamaem dateem. Patēsi nevar nolēgt, ka ir pēc Didro, ir pēc Volte, ra un pat pēc tādā peeklajīga, zolida rakstnieka, kads ir Monteskeje, mēs atrodam divdomīgus mājeenus, skandāla skatus, kas reizām pēvesti big jēbrkadas vajadzības, — tik publikas uzjautrināšanai. Po

435.
parādi pa laikam izskaidro ar XVIII. g. simtēna sabiedrības tiklīgo
stāvokli. Runā par viņas nedzēdejamu veģlprātību, par viņas pagrim,
Jānu, par viņas dzīļu samaitāšanu un izīstāšanu; no tam tāisa lēmumu
par sabiedrības cespaidu uz literatēem. Tak tads izskaidrojums gauži maz
izskaidro. Nav apstrīdams, ka XVIII. g. simtēna sabiedrība ne atšķiras ar sting-
rām cerasām un galvenais, to neslēpa. Bet nemsim visaugstako un pat
vidusējo franču sabiedrību pagājušajā (XIX) g. simtēnē; manis pec otrās
keizarištes laikmetā, viņas palaidnība, viņas notiklība apleccināta no vi-
seem laika beedreem; ta tik vairak apsejta un mazak atsegta nekā XVIII.
g. simtēnē, par tam ta dzīlaka un izsmalcināta. „Tapee tad nav ko ap-
galvot par kautkādu sevišķu XVIII. g. simtēna visaugstākās sabiedrības ne-
dzirdētu izlaidību – saka A. Tshovs. Par ta laika vidusēkšu jau ne runāt:
XVIII. g. simtēna buržoazija, salīdzinot ar XIX. g. s. buržoaziju, atšķiras
daudz vairak ar stingrām cerasām. Tee laudis izeela 89. gadu, viņi rādī-
ja 92. gada apbrūnojumū. Kā arī ne atļektos uz šo nolikumu vesturis-
ku labumu jeb lecllorību, bet neviens nolecgs, ka pa franču revoluciju
vidus ēkšu izrādīja varen ceverojamus spēkus, teicamu enerģiju darbā,
un pec tam dažos grūtās brīžos parādīja tadu apgārošanos, tadu saspura-
tu darbību, kadu nevarētu sagaidīt no grūtušās, sairušās, sapurušās
pa-audzes. Tapee ja atmet runas turet par XVIII. g. simtēna franču sabied-
rības sevišķu izlaidību...”

Ta fakta sakne – atrast patīku un intresi divdomīga materiala lite-
rariškā apstrādājumā un izlaidumā, izdošanā – meklējama XVIII. g. simtēna
leclajā reakcijā pret katolu tradīcijām. Parakaponiski atovabinādams
no šīm katolu tradīcijām, stādamses pret tām nolēdzošā stāvoklī, uzvāk,
dami ar tām senādu, tā sabiedrība, kā literati, – pec tam visnopietnākā
literati, kā Monteskijs, Dalambirs, Kondorsē, – ar viscom spēkiem rīkojas
pret valdošām macībām, aizravas savā rīcībā un sekmeja visu to, kas kaut
cik cunāja preti senāidīgām principām.

Pā visleem gadu simtēnem turēja askētismu par visleclako tikumu.
Pā visleem gadu simtēnem spredīkoja gara un meesas dualismu, pec
kam visu meesigo bija principā atzīt par greccigu. Cilvekam eskaitīja
par nopelni ignamū, naidu pret meesigo un meesas mīcināšanu. Filozē-
fiskajā g. simtēnē mēs vīdam tam redzām asu pretstību. Askētismu
sāka turet par nedabīgu, mesaskanošu ar cilveka dabu un par kaitīgu

436
sabeidriskai labklajībai. Meesas intreses atzina par normalām un likumi-
gām. Tās klat visi spriež par valsts vajadzībām, par edzīvotāju pavairoša-
nu un ar šo saskanā mūkus un. Turā par parazitēem, leek-ēžem, par
valsts kromu. Mūku solījumu atrod par nesaderīgu ar cilvēka dabu.
Visi šee jautājumi ir ļoti nopietni un stāv cešā sakarā ar visgalveno,
keem dzīves uzdevumem. Pastāvīgi kavejoties pēe šiem jautājumiem un
stojoties pēe šo izšķiršanas preekš valdošās cekarstas noliedzošā zinā, XVII
gadsimtenā vīri bija tik stipri aizrauti no savas prātrīcības, ka turpi,
naja opozīciju pat pēe nekeem un ne reti neapzinīgi eepinas šos
meekos. No tam ignāca reizām tas, ka vīri pat bez jebkura nopietna ce-
mesta, bez jebkuras redzamas vajadzības, kavejas ilgāk nekā nācas, pēe
cīniskāsn detalām, frivoleem sīkumiem un visadeem motiveem, kur spē,
bija kautkadu lomā meesīgais un uz vīreeti un ceecreti atkeecīgais.

Aizcādīšu vel staop citu uz mūku un baiznīcas ceestāžu patrešo stāvok-
li XVIII. gadsimtenā. Tā katolu baiznīca, kā arī mūknēcība pēeagalīgi bija
zautejūšas to glītojošo un socialo nozīmi, kura tam bija vidus laikos, za-
dejušas agrāko kredītu sabēdrībā, agrāko ceenību un kā omaga nastā
gulās uz valsts cekarstas. Opozīcija klerikalismam visās tā formās un
zem visadeem veideem kļuva par izglītotās bēdrības mīlu nodarbošanos.
Tā tad galvenais celons, kura sekas bija tas cīniskais virzeens, ar kuru
mēs reizām sateekamees XVIII. gadsimtenā apguisnotajā literatūrā, pastāv
reakcija pret katolicismu. Vīri, kā Monteskje, kā Volters un Didro, at-
stāja pēnnecejiem ka testamentē dižanus, varenus cilvēka domas rādīju-
mus, ^{raģojumus} visu savu mūžu, līdz dzīlam vecumam, vīri patuceja garīgu spīz-
tāmu un zīgtumā; vīru raksti, nes enerģijas un svaiguma zīmogu.
Vaj tas saskan ar demoralizāciju un pagrīmumu? Pat tads nopietns,
ceenījanis un katrā zinā labi domātais cilvēks, kā Halzerbs, cenzors,
Lui XVI. ministros un turplīkam kēnīna aizstāvētais Konventa soģu
preekšā, zināja Voltera, Faunavu' no galvas un tā tapa karsti lasīta
visu Eurōpas augstmaniū aprīndās.

Mūsu laikā Voltera, Orleansa jaunava', zināms, zaudejuse savu bur-
vīgu, veiklās vārsmas un dažas izdevošās vortas me-atlīdzina ten-
denci un dzīšanos pēe divdomībām, jebīn arī šee parodija centās pa-
nāst dzījmeeka semēlito mērci — fanatismā apkažošanu. Vairak par

visum agrarismu ražojuņiem sagādāja, Pucelle d'Orléans' Volteram bez-
deevja slavu. Tik līdz ko uzstapa runa uz vīnu, te tulin nāca prātā šī
poema, kurā vīnam bija tikai laika kavēklis, un aizmirsti bija visi vi-
na nopelni. Šīs poemas izdevums bija vīna jaunības literārisko garšu
pedežais atbalss, no šī brīža vīns ziedo visus savus spekus visaugstākām
vispārtilveicīgām vajadzībām.

Tā tam pienāca iz Parīzes zīmas par jauniešu uzbrukumiem visai
preekšojai partijai. Voltera un tā kolēģu jeb spalvas līdzbedru pasta,
vīgais apsūdzējais, Loli de Fleri, prokuratoras galva, grāva savās brīv,
domneeku ardošo propagandu, šo materialistisko un bezdeevīgo pār-
leecību; perkamais aš-rakstītais Palisó uzveda uz skatuves komēdiju
"Filozofi" (Les philosophes), pilnu izsmieklā un aprainojamēem ma-
jeņēem, komēdiju, kurā enciklopedisma preekšstāvji raksturoti
kā izalkuši deku mekletāji, kuri preekopj savu veikalu, pē-mantoju-
mēem būdami palīdzīgi, pē- cenesīgām preecībām, pē- nemasitu pē-
kriteju izmantošanas. Vards, filozofs šē nostatīts preti jēgumam, godīgs
ilvēks. Filozofs Valers apgalvo, ka leulakais labums ^{labindība} ta visu mūsu at-
leecību kustinatājs - rosinatājs, ka taisnindība ^{ta} ta mulku tikums,
un vīna klausitājs, vīnam būstiski sekodams, leen vīna kabatā. Dor-
tidius (Dideró) sprēdīko kosmopolitismu, bet eedomatais zinātneeks
Krispens, kurš agrak kalpojīs pē- Rusó, parodē šo, lizdams pa ska-
turē uz visām ētrām (kājām un rokām), deklamēdams pret izglūti-
nato civilizāciju un ezdams zāli, lai tūvotos, kustotū stāvoklim?

Pedīgi vidūvejais dramaturgs Pompinans sestādams akadēmi-
jā, tūreja istu aprainotāju runu pret jauno filozofiju, eegūdams
vēnina uzslavu. Nebija iespējams vel ilgā vīluset. Volters metās
eiminā un vīnam sekoja tā preekritiņi. Kā krusa bira brošūras, ori-
ģinalas jau tandēl veen, ka katra sadalījas periodās, kuri eesa,
kas ar veenu un to pašu vardinu - varda dalīnu. Pirmajai bija
virsraksts: Les Quand, notes utiles sus un discours prononcé de-
vant l'académie, tad sekoja Les Pourquoi, les Si u. t. p. Pasnee,
ozu. Še dazus izvilkumus iz les Pourquoi, ko rakstījis Morelle.

Tandēl par ko (pourquoi) autors rūnas, kurā tūveta 1766. godā,

saka, ka ķēniņš palceļina savu pavalstnieku postu, ka tas jau pa-
 teek, lai atveoglimatu viņu nelaimi; ka franči, padevīgi savam
 pavēletājēem, nevar nekādā būt nelaimīgi? Par ko (Pourquoi) viņš to
 saka, kad vīns 1756 g. teica ķēniņam: Kungs, visvīsadi nēdodli speci-
 jūsu pavalstniekus; ar viņēem apeetas slīktaki, nekā ar nozēdzniekiem
 apžēlojatoes par tautu, kas zaudējuse spēkus, iznākaet no savas pils, iz-
 bagata tapušā galvnieku pūla; jūsu zeme ir pārvērties par tukš-
 nesi; sējumi laistiti asarām un plauja — skumjām! Par ko (pourquoi)
 šis cilvēks tagad runā tā sev preti? Tautas stāvoklis nav no la laka
 uzlabojies, — bet pārvērties pašā autora stāvoklis...

Volters dēdzināja savus pretniekus uz lonas nguns un beidza ar ko-
 misko epitafiju, kura atgādināja no sakuma Pirona pantinu: ci gēt
 qui ne fut rien (še dus, kas nekā nebija). Vajec mirstigez, lūx jūsu devi-
 ze, saka satirīkis, cik slavoni valdniekis dus zemē, pavīsam aizmirsti!
Kur stāvēja Babilona, kur Aleksandra kaps, Cezara pēdējā perstatne?
 Bet mūsu draugs Pompinans vel domā kaut kas esam! ("Et l'ami Pom-
 pinan pense être quelque chose).

Satīra le Pauvre Diable (1758.g.) bīrdināja — gāza ar devīgu roku cir-
 tēnus uz visu Loices vecā tā filozofisku, kā literarisku un personi-
 gu cenaidnieku pleccem; jansenisti, jezuiti, parlamentu locekli, ku-
 stinošu komēdiju autori, Gresē, Trūblē, Pompinans, Defontens, Fresons,
Pomē u.t.p. sekvoja cits pec cita bezgalīgā virknē, jorkainās pozās it
 kā sagrābti no kādas velliēkas deijas. Bet to vel vāceja saukt par li-
 teraturu un pat spidošu; velak Volters lika launars, sārkdams ne-
 lectīgi velti lectot rupus un apvainošus uzbrukumus. Vīns vērta
 uz godīgā Pompinana galvu — kā rupat dzirdējam — izsmeekla ve-
 selu krusas negaisu un noslicināja to tajā, — kamēr viss nelaimi-
 gā cilvēka nozēgums pastāvēja eekš tam, ka viņam nepatika tā
 filozofija, kura patīka Volteram.

Divdesmit gadus Volteram bij ista atputa, bauda un gāle, nemt
 aiz ausim un klāzi izport Pompinanu, Fresonu, Nonottu jeb Natuli,
 Vecens vainīgais atgādināja viņam citus un pec katra jauna nemeē,
 ra un aizkārumu viņš atgādājas visus savus vecus norēķinumus.

Pee patecības", sacīja Grimmus, nolasīdams les Floumētetes letteraires, Voltera kungs ir pārāk labs, ka strīdas ar baru noveenam nepazīsta, un nulecšu un deedelneku."

Neturedams par vajadzīgu kadu kaupit, tā ka viņam nebija vairs ko bīties un jūzdams neprecešāmību, neprelaist jaunus aizsteigtees priekšā, Volters uzgādeja visā košumā, izrādīdamies, vairak kā sešdes, mit gadus vecs budams, stipraks, darbīgaks un jaunaks, nekā jebkad agrak. Viņš atdarīja visas savas slūžas un izlaida visas savas domas vaļā. Džilais vecums bija viņam visu leclakās auglibas laiks.

Literatura atēst pee viņa otrā veclā. Dažas traģedijas un komēdijas jēstee komentāriji pee Kornela un kaislā apvainojamā ruma prot Pekopiru, - tas ir viss, ko viņš uzrakstījis kā dzejneeks. Les Délices-Ligmitas "vecis-sveicētis" un Fernejas patriarhs parādas par visām leclām kā filozofs. Viņš saucās par ^{skalpotāju} ~~uzgādeju~~ pee Enciklopedijas; bet viņa gādās, ar viņa vārdu, ar viņa bagātību un neatkarību, pee, dāvat savus pakalpojumus, nozīmeja, izsludināt sevi par vadoni. Tā ka Volters atdeva savu velliško prātu vispārīgas leclās kalpi, bā, - tad visi "brāli" bija viņa slavas karsti aizstāvetāji, viņš pee, šķīra pēvīlību viņu idejām un viņi rādīja skalū reputāciju viņa raksteem.

Volters nerīma turēt teesu par reliģiju un tās sekām, iz ku, rām visēnistakā preekš viņa bija intolerance. Neselā rakstu viņ, dā viņš to vajā: Conversation de l'intendant de menus avec l'abbé (Kōmīšņīgas kases uzrauga saruna ar abatu, 1761.g.); Olympie (1763); Traité sur la tolérance (1763); Questions de Zapata (1767); les Trois Empereurs en Sorbonne (1768); les Québres ou la Tolérance (1769); Le Cri du sang innocent (Nevainīgu asiņu kleečģeoms, 1775). Viņš vajā, ja intolerancei, tā atleccotees uz pagātņi, aizrādīdams uz dogmas jēstee, mu, kas nosoda mūžīgās mokās vislabakos no paganeem, ka arī atleccotees uz savu laiku, aprādīdams tās aplamības un ceetsirdības, kas iz, darītas reliģijas vārdā; komēdiantu izslēģšanu no bognīcas, protestan, tu vajāšanu u.c. Viņš sacereja traģedijas, - gan gauži sliktas (les Québres, les Scythes), - kurās rādīja fanatisma sekas.

440. Par visgalvenāko Voltera filozofijā palika, kā agrāk, cīņa pret nie-
stīgo reliģiju; bet viņa taktika pārveršas un uzbrukumus top teicāms
un pārdošāms. Tā jaunā taktika parādās, Tridesmitu sprediķi (Le Ser-
mon des Cinquante, 1762), Vesela rinda ceļojojamu rakstu, kā: „Saiil
(1763); „Milorda Bolingbroka svarīgs pētījums” (Examen important de mil-
lord Bolingbroke, 1767); „Dievs un cilvēki” (Dieu et les hommes, 1768); „Ve-
cu evaņģēliju krājums” (Collection d'anciens Évangiles, 1769); „Pedīgi iz-
skaidrotā Bībele” (La Bible enfin expliquée, 1776); „Veins kristīts pret
sešiem žīdeem” (Un chrétien contre six juifs, 1776) etc. Volters ne uz-
brūk vairs pāteriem un ticīgiem katolēem, bet pašai reliģijai, Bībe-
lei un evaņģēlijam. Lecodams pēc sava asa prāta savu pavairošo, bet pla-
šo erudīciju, viņš apstrīd sv. Rakstu īstību un ticamību (authentici-
té) un Bībeles katolu tulkojuma akuratesi, rūpību; rīkojamies ar filo-
loģisku un vēsturisku kritiku, viņš māk pēc lēmuma, ka, ja pat atzī-
tu, ka svētās grāmatas nav apokrifas un nav viltotas, tad viņas ruma pre-
ti tai idejai, kuru vesels prāts sev domājas par deceibu. Tā nu arī ir
ta Voltera polemika, ar kuru tepat sēkošās pa-audzes, kā arī laika beidus,
ne bez pamata kopojā viņas autora vārdu; sevišķi viņai pateicoties,
tas dibināja savu skolu, spējdamas sevi censt; bet līdzīgā veidā
viņu tūspīkām sagāza bezpārtājskaka un zinātniskāka kritika,
kuru viņa pate bija darījuse iespējamu.

Voltera filozofijai bija pilnīgi praktisks raksturs, viņš turēja pēc
panākumu politikas, cenšamies iegūt prozelītus. Viņa mērķis pa-
stāveja ne tik vien cilvēcei darīgu pātesību iztīlīnūnā, bet arī viņu
izplatījumā. Zinatnes šo laiku viņu gandrīz nemaz ne-introceja, val-
rās kā divdesmit gadu laikā viņš ^{izdeva} sāpātīto tik veenu darbu, kuru
bija zinātnisks pamats, kas ir „Les Singularités de la nature” (Dabas
savādības, atsevišķības, 1768.g.). Metafizika ne-cenēma leclaku veltu vi-
na rakstās; tā bija izsmelta ar Deeva esamības atzīšanu un Procezes
(Providence) un brīnumu nolēgšanu. Tam jāpērietina viņa cemlē,
tā ideja, kuru viņš sen pēsavinājes no Lokka, ideja par tam, ka Devs
pēc savas visvarenības varējis apveltīt ar domāšanas spēju arī materiju.
Bet šī metafizika bij izklīdeta leclā rakstu daudzumā, dereclama tem-

par balstu, budamajās ceptā. Līdzīgā veidā Volters neizskaidro, ja savu politiku ar vispārīgu principu un plašiem, pamatīgiem argumentiem, viņš nenāca un nerīkojas ar plašiem, maitiem un metodiskiem rakstiem, pēc kuriem lasītājs neras ar nolūku macīties. Viņam bija prātā galvūmeeksi, kas meklēja lai, ka kavekli, un lētdabīgas seveceles; viņš pasmeēdza visai šai intelīgentai sabiedrībai, kura butu ļoti vēlejusies domāt un zināt, ja tik nebaidītos pūlīna un garlaicības, — mazus patīkamas grāma, finas, gaiši rakstītas, dzīvas un intredantas, menogurdinādamas izmanību, veeqli paturamas atmiņā un atstādamas savas pamatīdejas iespaidu pat vistukšākās galvās. Tā tad no Fernejas iznāca skabatas katkismi ar sokošiem raksturiskiem nosaukumiem: le Dictionnaire philosophique (Filozofijas vārdnīca jeb Prāts alfabeta kārtībā, 1764, Prāta Evāņģēlijs, 1764); luga: Le Triumvirat (1764).

Savā Vārdnīcā (Art. Trinité) viņš raksta: „Metafizikai ir tā labā puse, ka viņa neprasa seprekšēju čaklu nodarbošanos. Viņā var visu zināt, nekad neko nematicīties, un kam tik drusku subtils un ļoti viltīgs prāts, tas var droši metafizikā tapt talu.” „Mēs varam”, raksta viņš, Vārdnīcās citā veetā (Art. Bien), „gandrīz katras metafizikas nodalas beigās liet burtus N. L., kurus medza liet ro, meešu soji, kad tee nevarēja loetu saprast: non liquet, loeta nav skaidra, nav saprotama.”

Kadus panēmoenus Volters nu stāta preti šolastiskiem izdoma, jumeoni: — Rau kā viņš turpina to pašu vestuli, iz kuras es agrak nevedu izvilkumus: Visi šee prātvēderi saceseja romanu par cilveka dvēseli; pedīgi naca gudrajs un peeklajīgi uzrakstīja tās vesturi. Lokks iepazīstināja cilveku ar cilveka pazīšanas procesu tā, kā preezīvojis anatoms izskaidro cilveka ķermeņa sastāvu. Viņš pastāvīgi griežas pee palīga pee fizikas gaismas, reizām viņš uzdroinstas runāt apgalvōdamis, bet viņš uzdroinstas tapat šaubītees. Tai veetā, lai definētu, pateiktu uz reiz to, ko mēs nezinām, viņš nem pakapenīgā izpētījumā to, ko mēs vēlamees

zināt. Viņš nemā beonu tā dzimšanas brīdī, seko soli pa solim tā
zināšanas spējas attīstībai; viņš redz, kas tam kopīgs ar kustojam
un eckā kam tas augstāks par viņiem; viņš daudzkārt griežas pēc
savas pašā apziņas leccības, pēc pašā domas?

Mēs redzam, kā šē pārverties tā tonis, kā visa rakstīšanas ma-
neira. Lokei atnesti. Volters runā par tam, ko viņš ceeni, ko viņš
pateesi turā par nopelniem, bet ne par meekiem; viņš nēdzen vairs
jokus, nebarstu asprātības. Kā sāngabalu (pendant) šim izvilkum,
mam var pēvest gabalu iz cita Voltera raksteena, proti, iz Le Phi-
losophe ignorant (XXIX), kur Locks parādas tai pašā lomā kā
atpestitājs no metafiziskam saitem un kā uzticams vadonis doma-
sāmā. „Pēc tikdānāz neizdevīgām meklēšanām, noguris, sasists, ac-
kaunu apzinādamees, ka pateesību veclā, pēc kurām es dzinos, es
bija izgājis tadu pulku chimera, - es atgriezos pēc Locka, kā pagu,
dušais dēls, kas parnāk atpakaļ par sava tēva; es metos šē pēekla-
jīgā cilvēka skavās, kurš nekad neuzstājas, apgalvodams, ka viņš
zin to, ko viņš nezina; kuram, teesa, nav neskaitamas bagātības,
bet kurā fondi ir ļoti zolīdi un parēizi un kurām ir bez kadas iz-
rādīšanās, bez kadas lēlīšanās visdrošākais mantojums.”

Bet kadas tezes Locka zistēmā pēevilka Volteru? Kadeem angļu
domātāja uzskateim viņš pēesķirā sevišķu svaru? Kā mēs jau ne-
gīdam, Volters ac sevišķu ceenību izbidija Locka apdomīgo, kritisko
metodi. Kad gribam nākt par kautkādū parādību skaidrībā, rak-
sta Volters eckā „Traité de Méta physique” III, nav jāsaka: izdomasim
sākumā principus, ar kurū palīdzību pūlesimees visu izskaidrot, bet
jāsaka sev: padosim šis parādības anuratai analīzei, aplūkosim tās
un tad papūlesimees izmeklet, vaj nav viņām savstarpēju attēsi-
bu, vaj nevar viņas vispārinat, vaj nestār viņas atkarībā no kaut-
kada vispārīga principa, vaj nevar uzrādīt šo sakaru. Tads ir pa-
reizais pētījuma cēlā. Mēģināsim ir, pēc Locka un Voltera domām,
visas zināšanas avots. Mūsu julas, mūsu jusinas dod prātām
pēcēnāmetu iespaidus. No šiem iespaidēm rodas veidi, pēekšstadi.
Laprast mēs varam tūk to, ko varam pēdomātees, ko varam pēek-
šā statitees, par ko mums kada jēga, ko dabujuši no zināšanas

ceļpaideem, no pēdējā vājuma, pēdējā vājuma. Bet mēs nevaram
saprast to, ko nevaram precīzā statītes, eedomātes. Tā p. p.
daudz runā no immaterielas, bezkormenīgas substances, bet
vaj es vācu eedomātes bezkormenīgu substancei, vaj man ir precīz.
stats par garu un dvēseli?

Precīzā statītes tīru garu, pēc Voltera domām, mēs nespējam,
tātad arī par tīru garu spēcēt nav iespējams.¹⁾ Bet no kam tas
nākas, kā tik daudz šolastiķu, tik daudz metafizisku spēēt un runā par
dvēseli, kā par kaut ko vīnoem, ļoti labi pazīstamu? — Leela ir tā, ka
ja mēs no vienas puses arī nevaram precīzā statītes tīru garu, bez
kormenīgu substancei, tad no otras puses mums tāk labi zināms, ka cil.
veks domā, saprot, eedomājas, jūt. Šo spēju kopību apzīmē ar vārdu
dvēsele. Tas ir tikai vārds, ko lecto, apzīmējot veselu rindu precīz.
statu, bet kam nava sevīška, tam atbilstoša, pateesi esama precīz.
mēta; nav tadas atsevišķas butes, saņa Voltes, kura atbilstu var.
dam dvēsele. Tīdzīgi tam, kā mēs runājam par kustību, par ignumu,
par atminu, par vēlēšanos, mēs varam arī runāt par dvēseli. Bet nav
tā saucamaj kustībai, ignumam, atminai etc. reālas, pateesas butes.
Cilvēks kustas, sa. igst, atmin, tek, gul. Šos stāvokļus mēs esības pēc
saucam ar abstraktu terminu, runājam no kustības, no atminas, no
vēlēšanas, lai gan dabā nav reālas butes, nav sevīška dzīvneeka, sau.
cama par kustību u. t. p. It tāpat, runādami par domāšanas, jūša.
nas, gribēšanas spēju, mēs varam lectot nosaukumu gars, bet pēc
tam mums ja atminas, ka tas ir tikai vārds. Tur preti zem šī ab.
strakta, zem šī vārda, zem šīs zīmes šolastiķi pastata pateesu buti,
par kuru mums nav nekadā precīzāta, ko attaisnotu pēdži,
vojums, pēdējā vājums. Šolastiķi sauc šo buti^{gan} par harmoniju (pēc
Leibnica harmonia praestabilita), gan par homöomeriju (pēc Anax.
sagora ὁμοιομερία), gan par entelehiju (pēc Aristotela ἐντελέχεια,
χώρα), murgu par šo fiktīvo buti un tura to par mūsu precīzāstatu,
mu eedomu avotu. Tādā veidā gars, pēc Voltera domām, ir tikai
vārds, tikai abstracts, apzīmējot domāšanas un jūšanas spējas, ti.
kai tadā gadījumā mēs varam runāt par garu. Izstudēt garu,
pēc viņa domām, ir tik daudz kā nenogrīmt kādas atsevišķas, mums

1) St. Diet. philos. art. Ame. — Il faut prendre un parti. — Lettres de Mem.
mus à Cicéron (1771), III.

nepazīstamas butes dubā, par kuru mēs nevaram sedomatees priekš
 stāt, bet varam ^{gan} moverot mūsu dvēseles dzīves faktus, mūsu jūšas,
 mūs un domāšanas spējas, šo spēju parādos. Lokka lielais nopelns
 pēc Voltera domām, ir tas, ka viņš pirmāis uzrakstīja dvēseles da-
 līgo velturi tai nozīmē, kadā šis vārds nu pat kā lapa izskaidro.
 Tai veltā, lai fantazētu par kādas mistiskas butes īpašībām, īpatnī-
 bām un pieredzībām, Lokks sāka izstudēt domāšanas, jūšanas, sedo-
 mānas spējas un ķerās pēc tam pastāvīgi pēc mēģinājumiem un
 novērojumiem. Viņa pētījumi bija pretēji, runāja preti val-
 došiem uzskatiem. Viņš, protēt, atmēta pazīstamo teoriju par
 sedzintām idejām, par gataviem jēgumiem, vienādi dabūtiem
 no visiem cilvēkiem mātes mēstās. Viņš nēma bērnu un sekotā-
 tu spējas pakāpeniskai attīstībai. Viņš nomanīja, ka šīs domāšanas
 un jūšanas spējas stāv cešā sakarā ar organisma fiziskām funkcijām,
 ka viņas pamazīt papildīnas ar gudrību, ar pieredzējumu
 iegūšanu... Šī visa tā radās pirmāis dvēseles zinātniskās vēstures
 mēģinājumus, kas izdarīts ne ar patvalīgu filozofēšanu, bet ar stingru novērošanu.

Tada ir Voltera atbilde uz Lokku un tad ir viņa paša vēco-
 līis metafiziskās jautājumās. Viņš zerobežo cilvēka zināšanas lauru
 ar preskūmetiem, pēc ejamēem mūsu mēģinājumiem un novērojumiem.
 Šta filozofija, pēc viņa domām, pastāv sekš tam, ka laikā protam
 apstātees, apstātees tur, kur mēs nevaram viņš kapt vadīti no pierē-
 vojumu, mēģinājumu gaismas. Tas aba ir sensualisms, pozitīvisms.
 Jā Volters definēja, kā nupat rādīju, zem Lokka vadības, štas filo-
 zofijas uzdevumus; viņš gēcējas pēc Lokka, kā pēc gudra, apdomā-
 tīnla skolotāja, kā pēc leela eksperimentālas metoas preskūstāvja.

Pretējas nometnes vīci runā citādi. Štas filozofēšanas sākums
 sava graifā Žozefs de Mestr's, ir - Lokku neevat. X

Tagad pārcešū pēc Voltera uzskatiem uz dažēem atsevišķēem
 punktiem filozofijas macībās.

I. Cilvēks. Vispirms viņa uzskati par cilvēku smēdz daudz
 interesantu. Jā zinā ir ļoti raksturisks viņa „Metafizikas tractāts”
 (Traité de Métaphysique) sākums. Nerodamēes pēc cilvēka studijas

445
raksta Volters, "es pūlēšos no sākuma iziet no viņa rūpju un
intereseņu aploka, atsacīties no visādām aizspriedumiem un pirms-
ņemteim cēdomām un skatīties uz viņu kā neutrāls novērotājs.
Ēdomajatees p.e.p., ka es nolaižos uz zemi no planēta Marsa jeb
Jupitēra, ka es neka nozinu no cilvēka un nū tik esaku savu es,
pažīšanos ar mūsu mazo zemes lodi. Un tūk es nonācis uz šo
dublu bumbu un atrodos p.e.p. Kafaru zemē. Ko še starp citu
rēdzu? - Rēdzu pōrtikus, zilonus, neģorus, visiem teim ir it kā
druscin prāta. Tā teim kā šeim ir valoda jeb kleidzeim, kas
es nesaprotu, tā tee kā šee dara ko, kas versts uz zināmu mērki.
Ja sprecēt pēc pirmā cespaida, tad vissapratīgākais no visiem šeim
dzīvniekiem izrādas zilonis. Bet lai netaisitu voreglprātīgus un
pōrsteigtus kēnumus es ņemu šo dažādo kustonju bernus. Es ne,
mu noveošānā sešmēnešu neģerenu, jaunu ziloni, jaunu pēs-
tīni, lauvenu, kucenu, es rēdzu, ka visiem šeim kustoneim
ir daudz vairak spēka, veiklibas, saprātības, kaidlibas, pat vairak
atminas, nekā neģerēnam, ka viņi daudz labaki izpauž savus
vēlojumus, nekā šis. Bet pēc kada laika es nomānu citu ko:
neģerēnam radees daudz vairak jēgumu, nekā visiem citiem
kustoneim. Es rēdzu bez tam, ka šeim kustoneim - neģerēim
mēle, valoda daudz izteicīgāka, lunkanāka, bagātāka, nekā pēc
citiem. Pedigi tai mērā, kā es arveenu vairak un vairak ee,
sangu viņu pārakumu par pōrtikeim un ziloniem, tai mērā,
kā es esparzistos ar viņu dabu, es sastatu sev jēgumu par šo cil-
veku un uz savu noveojuumu pamata es rāgu sev darinat
definiciju: "cilvēks ir šis melnais kustonis ar villu uz galvas,
kufs eet uz divi ketām, ir gandrīz tik pat veikls kā pōrtikis,
mazak no-andzīs un stiprs, nekā citi no manem aplūkošiem
kustoneim, tam ir leclāns daudzums preekšstatu, eceņu un at-
kistitāka spēja, tos izpaust, bet tas padots teim pašiem nepee,
cešānēm apstākļiem: tas dzimst, dzivo un mirst tāpat, kā
viņi." Pēc tam noveotājs pāreēt uz citām zemem, izdara arī
tur savus noveojuumus, apgadajas ar jaunām zinām, jauncem
solidzinumeem un pamazām papildina un izlabo uz jaunū

- I Voltara macib. gada I. puse (1694 gads 1714-1734)
II macib. gada II puse (1730-1755)
III Fornejas patriarchs 1755-1778

mēģinumu pamata savu agrāko definīciju.

Finis Voltera pēzīmēs ir preekš mums tik svarīgs vispārīgais veedoklis. Solastiskās macības aplūkoja cilvēku pālmīgi sevišķi no apkārtes dabas, redzēja viņa kautko pavisam ar višķu, kas nav līdzīgs ar citām ^{patērām} veedamības parādēm, kautko radikāli atšķirošos no citiem radījumiem. Viņam bija cilvēka visas pasauls kronis, dabas valdnieks, preekš kurā viss radis kuram kalpo un ko peeludž visa zemes radība. Pec Solastiskās māmas cilvēks bija no sevišķa dzimuma, senāma pasaulē privilēģētu stāvokli, bij apvests ar sevišķu garīgu sākumu, kurā pacela viņu pār parādību pasauli un prešķīra viņam lepnu neatkarību. Šis garīgais sākums cilvēkā bij setverts rūpajā kaunīgā terpā, kurā tas nocijas kā ceetumā, ar kurā tas pastāvīgi sanāca sadusmē, kaņoja, un kurā tas bija spējīgs uzvarēt un paklaut. Cilvēka tāda dubultība bija viņa oriģinālā īpašība, ka ra viņu atšķīra no apkārtnes, no apkārtes vidus, un peedeva viņam tādu mīkluinību, slēpumainību, kautko neizdibināmu. Volters skatas uz lectu citādi. Viņš nostata cilvēku citu radījumu rindā, apskata viņu veešā sakarā ar citām dabas parādēm, neredz viņā nekadās slēpumainas sevišķības. Viņš nocel cilvēkam kroni no galvas, no laupa ta privilēģijas un analizē viņu veenā rindā ar citām veedamības faktem. Mēs redzam, ka Volteram cilvēks pe rādas pār dabas daļu, pār tās attīstītas ražojumu, pār tās dabīgu turpinumu. Šai atkarībā no apkārtnes, šai veešā sakarā ar apkārtejo tas arī studejams. Tāda, lūk, ir starpība starp agrās no neeru un jauno metodi, cilvēku pētīt. Šis jaunai metodei peegre žais visi XVIII. g.s. apgaismotāji. Viņa seteikta arī Slavenā Būffona. "Pirmā pateesība", saka Būffons, kurā iztek iz nopietna dabas pētījuma, pastāv ekš tam, ka cilvēkam pašam jastojas veenā rindā ar kustojem."

II. Deisms. Nu pārejām pe Voltera deisma jeb viņa macības pe deevību. Voltera atveecības uz deevību ir loti izteicīgs peemērs preekš tās deevatģinās pārejas formas, kurā XVIII. gadsimtenē bija jo izple tita un pagāstama zem mosaiku deisma. XVII. gadsimtena Aug lijā mēs atrodām šo mācību pilnās veedēs, XVIII. gadsimtenē ta blat

par visu arī no franču apgaismotājiem cēlētajām teorijām. Deisma ^{operatīvā} būtība jeb pamats pastāv parādes nolīgumā un centībā Deusa esa, mību pēcādīt bez parādes - veenigi ar domāšanas līdzekļiem. Vis, pās deisms ir mēģinums, dibinat racionalī, nōdrošināt uz prāta pamateem to, kas agrāk turejas cāns tradīciju, ticību, autoritā, tem. Tāds deisma raksturs parādas jau uz to rakstu virsraksteem visraaksteem, kuri bija sacereti no domatajiem - deisteem. Her, berts iz Leburi raksta apcerējumu par Pateesību, ciktal tā at, šķīras no parādes (apokalypsēs), Lounks raksta grāmatu par Kri, stianisma prātigumu, Tolands izdod rakstu zem nosaukuma Kristianisms bez noslepumeem. - Visus prātu stāta pēcti pa, rādei un tura par pāreizas deevatziņas galveno avotu. Parādes pateesības gan pēnem, bet tikai tiktal, ciktal tās apmēerina prāta prasības. . . Salīdzinot ar XVII. g.s. angļu deistu uzskateem Voltera deisms rāda jau eeverojami veenkāršotu un sašaurinātu vei, du. Volters izturas nolēdzīgi pret visām pozitīvām religiozām konfesijām. Baznīcas dogmatiskie jautājumi varēja viņā nōdi, mat tik kaislibu uz polemiku, cenšanos uz viņu apgāšanu. Un šai laukā viņš arī darbojas galvenām kartām XVIII. g.s. otrajā pusē, - kā polemīkis, kā pozitīvu ticības mācību - visvairak kato, licisma nenoguris kritīkis. Tomer rau, pē ka Volters cēti tu, rejas, rau ko viņš pateesi visā savā mūžā aizstāveja: deevības esamību. Viss Voltera deisms ignāk uz mēģinumu, pēcādīt ar domāšanas palīdzību veem visaugstākās būtnes, pasaules ce, leja, rādītāja esamību.

Viņa pēcādījumi, zināms, nav jauni. Viņi jau sen bija leetoti no viduslaiku teoloģeem un šolastīkeem. Bet leeta tā, ka šee pēcādījumi cēņema viduslaikēs otru veetu. Par deevatziņas galveno avotu skaitijas to laiku parāde un tik pē tam pēveda tā sauktos racionales argumentus. Pēe XVII. un XVIII. g.s. deisteem tas bij otrādi: parādi atmet un pirmā veetā stāv pēcādījumi. - Pēcādījums, pēe kura Volters visvairak kēras, kuru viņš tura par visstīprako un pāleccinošako, - ir tā saucamais teleoloģiskais, Kartības skats, raksta viņš, kuru esaugams bēnišķīgā saskanā, mehaniskās un ģeometriskās likumēs, kas valda pasauli, bezgalīgās

ziska formula. Saprotams, kā dzīli ticīgiec laudis, uzticīgiec katoli
 bija līdz dvēsoles dzīlumsem uztraukti no deistu teorijas, no tīras
 sirds nosaukdami deistus par bezdeužiem, ateistiem. To viņi pa
 keesi savu darbīgo, mūžam mōdīgo parādes Deovu, kuŗa visa vestu,
 re viņiem bija tik labi zināma, nevarēja pazīt tajā nemoteiktā
 būtņē, kuŗu deisti apzīmeja gan par visaugstako intelliģenci, gan
 par visu gudro pasaulles ēkas architektu, gan par visas būtības
 pirmo celonu.

III. Brīvā valā (griba). Mācība par brīvo valū tai veidā, kadā
 ta bija izstradata no angļu domatajiem XVII. g. simtenē un XVIII.
 gadsimtena sākumā, tai veidā, kadā tai nepieciešami jāparādas
 mēģinumu metodes un no aizspriedumīgas domašanas peekrite,
 jeem, radas Volteram tik pec ilga cīnīna. Kā rēdzejam, jaunais
 pasaulesuzskats aplūkoja visus tiesāmības datus viņu savstarpē,
 jā sakarā, serkoja parādību atkarībai no apkratojiem apstākļem
 un viņu espaidam uz citām parādībām, atklādams cešās savotar,
 pejas attiecības starp novērojāmeem faktiem. To pašu konsekvenci,
 secenību, sukcesiju un atkarību, kuŗu apgaismotaji atrada vis,
 pār dabā, tee nomanija arī pee cilvēku darbu analizes: katrs
 cilvēka valas akts rādījās noteikts, motivets, padots zināmeem,
 nepieciešāmeem precedentem. Preekš izslavētās cilvēka brīvās va
 las peetrūka veetas, uz viņu sāka attiekties nolēdzīgi. Ne uz
 reiz Volters apmezrinājas ar šīm jaunū apgaismotaju mācību nepre
 cedāmām sekām. Sākumā viņš sajūta nopacetīgu ignumu pret teo
 riju, kuŗa, kā likās, laupija viņam pašam pilnīgu patstāvību, ku
 ra it kā eekala vajās viņa nolūkus, pašās viņa domas, - laupija
 viņam espeju, tīkotees pee eskata ar paša personu. Bet jo vairak
 viņš iepazīnās ar jaunājiem zinātniskeem principem, jo vairak
 viņš nogremdējās jaunās mācības raksturā, - jo vairak viņš lee,
 cās uz viņas visu loģisku seku pusi. Pee dažem gadeem viņš
 harmonēja arī šai jautajumā ar angļu domatajiem un palīka
 līdz sava mūža pašam beigām par cilvēka konvencionelas brī
 vības aizstāvi.

Kau šis Voltera eekšīgās cīņas intresantā vesture. Metafi
 ziskā apcerojumā? Kas attiecās uz 1734. gadu, Volters rezoluti aizstāv

brīvību cilvēkā. Tā brīvība pēc viņa domām, pastāv izvēles spējā: cilvēks var darīt tā vai citādi, un viņa izšķiršanās, noņemšanās dotā gādījumā ir neatkarīga no kautkādeem apstākļiem un motiveem. 1737. gadā Volters turpinā aizstāvēt valas brīvību savā sarakstīšanās ar Fridrixi Leolo, kurš bija tad vēl prā, Tu tronā mantņecis un kurš jau stāv uz preteja viedokļa, atmezdam brīvību kā nesaveņojamu ar domām par vispārīgu likumību un visu parādību kondiciju. Daži franču pētnieki — Bero, Borno, Albijs — nāx taisni pēc lēmuma, ka Volters arve, nu aizstāvējis valas brīvību. Bet visos viņa leclajās ražojumos, kas iznākuši pēc 1740. gada, visos viņa spidošos pamfletos un brošūrās, ar vardu, visos viņa propagandas rakstos mēs atrodam citu uzskatu, pēc kuša viņš nācis ap 1740. gadu un pēc kuša viņš turējis līdz pat nāvei. Tādā veidā, kā sludinātājs, kā literāts, Volters parādas par konvencionēlas brīvības aizstāvi. Voltera vēlākās rakstos nav vairs runas par šaubām jeb svarstīšanos šai jautājumā. Maciba par moteintu valū nostiprinās droši, kategoriski un top no rakstniecā attīstīta ar eoverojamu spožumu un preciziju. Šai zinā pelu sevišķu eoverību teicams nelecls apcerejums, kas sacerets 1766. gadā un izdots zem nosaukuma „Le Philosophe ignorant”. Nexas nav bez celona, raksta Volters. „Teka bez celona, tas ir nejedzīgs teiciens. Tksreiz, kad es kautko gribu, dibi, nax mana griba uz spreeduma, lēmuma — laba vai slihta; mans lēmums nepcecišams, tā tad ^{an} mana griba tapat nepcecišama. Patēsi butu savadi, kamer visa daba, visi spidēkli klausā mūžīgēem liksnēm, ka tai pašā laikā butu mazs dzīvnecks pēcu pēdu augumā, kurš par spēti vīseem šēem likumēem varētu rikoties, kā tam patik, tik pēc kāda untuma”. ✗

IV. Moraliski jēgumi. Pedigi apstāsimees pēc Voltera moralisku jēgumu atcecišām. Visām tautām, saka Volters, ir vispārīgi morāles pamati. Visas tautas atzīst un evero dažus galvenus principus, kurus var saukt par dabīgu likumu. Visur atzīst, ka jātura vards un jāpilda peonākumi, ka nepceksit nonavet savus tuvakus, tos apmelot, pēvilt, but nepateicīgam. Tas ir ziņams un saprotams visai pasaulei un jūs neatrādīsēt neveenu sabēdribu, kurā turētu par likumību, laust savu solījumu.

mu jeb nonavet draugu. Tada veida likumi ignāk uz veomē pamatu, kurš skan: apejēs ar citeem tā, kā tu gribetu, lai ar tevi apeetas, nedari launa savēem turavēem, t. i. sabēdrībai, kurā tu dzīvo. Sabēdrībai derīgus darbus sauc par tikumēem, bet nederīgus, kaitīgus - par netikumēem. Visōs laikōs, visās zemēs cilvēku tura par jo tikumīgāku, jo vairak tās nododas visparīgu darba kalpībai. Daudzēem mežainēem ir paradums, aprīt savus eenaids, meekus, bet viņi neēd vis savus ciltisbēdrus lamdēl, ka tas butu pret viņu pašu intrēm. Uzrādeēt man, saka Volters, kautkādu kautu, kautkādu ģimoni, kur butu, poēm, atlauts, laust noligtu pē. nākumu, ^{un} neturēt dotu vardu. Dēdomajatees divi subjektus zemēs vissū: viņi sauks par labu, tikumīgu, taismu to, ko viņi atzīs par labu un derīgu pēekš sevis divēm. Domajatees ētrus, un tikumīgu un labs bus tas, kas saskanēs ar visu ētru vēlesumēem un prasībām, un ja vēens no teem apēdis sava bēdra vakarinas, sitīs jeb nokaus to, - ar tam tas sacēls pret sevi pārejos. Tādā veidā, lemj Volters, top visur definēti jēgumi par labu un launu, eecēro, jatees sabēdrīsku labumu. Tē moraliskē jēgumi ir nepēceēšā, mi noteikumi katras sabēdrības pastāvēšanai. Bez šēem uzvēcā, nās-pamatlikumēem nav domājama nekāda kopdzīve. Viņi no, lemti no pašas cilvēka dabas, kurš ir - kā jau Aristotēls saka - sabēdrisks dzīvneeks (ζῷον πολιτικόν) un sajūt nepārvaramu teeksmi dzīvot kopā, barā, sabēdrībā. Lidzīgi tam, kā deevība devuse bitēm un okudrām cenšanos uz kopdzīvi, kurā nav ne pēe vilkēem, ne pēe dzēsēm, tā arī cilvēkam tā pēeskāruse teekšānos uz socialu dzīvi, uz dzīvi sabēdrībā. Tādi ir morales dabigēe pamati.

Katrs prātīgs cilvēks māk pēe lēmuma, ka but kartīgam un godīgam - sacētās ar viņa pašā labumu. Mēs redzam šōs uzskā, tōs visparīgus, vel maz noteiktus ģimejūmus no tās utilitarās morales teorijas, kurā dabūja plašu attīstību XVIII. g. s. otrajā pusē un pēe tam arveenu vairāk un vairak tika izstrādāta XIX. gadsimtenē. Tādā veidā izskaidroti Voltera uzskati tā „Metafīziskā apcerējumā” (Chapitre IX), vēenā iz nodalām viņa „Nūtona fīlozofijas pamatōs” (Eléments de philosophie de Newton, I, VI) un kādā vēstulē Fridrihim. Lidzīgus uzskatus viņš attīstā arī vēlākōs

Tapeemin, ka Volters dažas reizes un ar sevišķu stingrību aizrāda uz savu nesaskanu ar Lorku morales jautajumā, bet šī nesa-
skana ir tik ātrīga. Volters apgalvo, ka viņš no savas puses atzīst
vispārīgus morales principus, bet ka Lorka tos noliedz. Bet galve,
nāmu kartām (butībā) tā Volters kā Lorka attīsta to pašu. Ne viens
ne otrs neatzīst visiem cilvēkiem eozimušas morales idejas. Vol-
ters taisni izsakās pret eozimteem tiklības jēgumeem un, kā re-
dzejam, kopu morali ar sabiedrības labumu un definē viņu ar
sabiedriskas savēemības prasībām. Leeta arveenu ir ta, ka Lorkis iz-
sakas asaki, Volters — mīkstāki, maigāki un pēeklājīgāki.

No 1770. līdz 1772. g. iznāca devīni sējumi Tzvilkumu uz Snci,
klopedijas, kur bija sakrāts no visadeem pēekšmeteeem viss, kas bi-
ja visvairīgākais visās Voltera filozofiskās rakstās. Iznemot reli-
ģiju, ar kuru Volters karoja uz dzīvību un nāvi tamdēļ, ka ne-
redzēja iespējamu kompromisu starp katolu baznīcu un prātu
viņš nepretendeja uz pašu sabiedriskas dzīves pamatu pārmai-
nu. Kā burģo, kurš bija dabujs muižnecību, kā īpašneko un
kapitalists, viņš bija ļoti konservatīvs, ne absolūti ķēniskīgo
vara, ne sabiedriskā nevēnādība nerādījās viņam nesavēenoja-
mas ar progresu. Tai vētā, lai visu nogāstu un tad pārraditu
no jauna, viņš aiztika tik ēkas dažas daļas un pēc tam zināmā
kartībā, viņš seņura seņni, virģidams katru reiz visu savu eoz-
ģiju un visu savu popularitāti uz kautkādu veenu sabiedriskas
organizācijas detalju, uz kautkādu sevišķu metaisnības un apspee-
šanas ģadījumu.

Viņa neuzticība zistemām, viņa aristokrātiskās tendences un
viņa veselais prāts, — viss tas kopā pēespeeda viņu, sev pēesavināt
realu un, kā mūsu laiku sacību, oportunu politiku. Paskati,
simces tuvāk uz teem jautajumeem, ar kurēem nodarbināja
publiku mazās ģrāmāteles, kas izlaidas no Fernejas: tās bija
deenas notikumi, kurās parādījās kautkādas neļeetības, kaut-
kādi sabiedriski trūmi, kautkāda esakņojušos aizspēedumu
un spaidīgu jeb fanatisku tradiciju seka. Volters izļeetoja vi-
nas ne pēekš tam, lai pārdomātu viņu dēļ, viņš radīja

izturejās pret nelaimi kā pret svētu: gāja pie viņa kapa. Deevu lūgt, stāstīja par viņa brīnumiem, kāda deevlūdzija dzirdēja kadu zvana skaņu, kāds mūks izrāva nelaiķa kolu, lasām dažus zobus pirms relikvijām. Tām kādām apstākļiem, leem leetu izmekloja Tuluzes parlamentā, kurš pēc galu galu, gāsi ^{un patvaļīgas} pārmeķlēšanas noteesaja veco tēvu uz rāta, bet vionu no dieleem uz izdžīšanu uz visu mūžu. Lektorja visadus tirdus un spēdzinašanas: Kalasam izgrēca un sadauzīja locēklus, bet viņš pastāveja uz savas nevainības, kurū viņš vel reiz aploccināja uz pašas soda veetas. Dēlu eslēdza klostērī un izlētoja visas pūles, viņu ar varu pēgreest katolicismam. Meitas atņēma māteri un katat eslēdza klostērī.

Veco Kalasu lika pateesi uz rāta, kā sava nokārušās dēla slēpkavu; jo katolu teesneši bez zēbrāda pēvādijuma nolēma nospreeda, ka šis kalvinists nogalinājis savu dēlu, lai nepalastu tam pārēet katolu ticībā. Volters saharīja no dažādām pusēm veselu krājumu istu dokumentu, kas pēvādīja upura nevainību (1762.g.); tai pašā gadā Volters uzgāja, izlaboja un izdeva Jana Meljē testamenti. Janim Meljē, kā ceema garīdzneekam, bija labi pagēstams XVIII. gadsimtena franču zemneecības bēdīgais socialais stāvoklis. Meljē testamentē nav veenkarši filozofisks apcerejums, nav veenkaršs apēkats par viņa atteccībām uz pasauli, uz visaugstako butni, uz dabu; šī testamentē caurvesta no rīkta sociala protesta. Volters izdeva šo testamenti un ceemēma savā namā nelaimīgās ģimenes atleekas un panāca pēvādes caurlūkošanu; trīju gadu laikā tas bija viņa galvenais darbs, un galu galā viņš pēvspreeda teesnešus, restituet, uzcelt no jauna Kalasa aptraipīta vārda godu. Viņš sarakstīja šai gadījumā „Aperejumu par ticības panesību” (Traité sur la tolérance, 1763), bet šī grāmata bija tēr lidzenlis ceepēt uz sabēdrības domām un uz teesnešēem. Tai laikā cits protestants, Sirvens, bij apsūdžets, ka samaitājis savu vajprātīgu meitu, kurā arī beidzās ar patnāvību. Pēc Kalasa rehabilitācijas Volters nodarbojas ar Sirvenu (1765.g.).

Šis ^{pravas} proceses atklāja vinam ^{gājiena} teesu proceduras trūkumus, ap. 1455.
lamo un ceetsirdīgo spīdzinašanas neļotību; tee skubināja vīnu
prasit teesu administrācijas reformas un 1766.g. sarakstīt kom.
mentāru pee italieša Cezare Bekkaria grāmatas „Nozēgumi un sodi”.
Ap to pašu laiku Volters uzstājās savā romanā L'Ingenu (Naivais,
1767) pret slepeno arestēšanas pavēli (lettres de cachet), šo visa XVIII.
gādsimtena degošo jautājumu. Viisspilgtākā gaismā parādas Voltera
asprātība ta mazās satiriskās stāstos. Viseverojamākais no toem ir
„L'ingenu” („Naivais vasonis” jeb „naivais dabas bērns”) Flurons, atsveests
no kautkādeem līktoņem uz Europu. Vīnu taisās kristīt. Flurons lasa
bibeli un ne-attalidīgi grib, lai vīnu apgraiža kamdēļ, ka bibelē nav
ne-apgraižitu. Priors var tik ar putem vīnu pārleccinat, ka šo cere,
moniju vairs neļeto. Pedīgi Flurons apsolas peenemt kristību. Tai
dienā, kad jānotiek kristībai, vīns peepeži nozūd; pee ilgas mek-
lēšanas vīnu atrod upē, pliku noģerbušos, ar koustis saliktām ro,
kām. Vīnu rauga, pārleccinat, ka kops evanģeliju laikem sērašas
pilnīgi pārvestušas; bet vīns ceeti pastāv uz tam, ka pee bibeles
vīni kristijūšes upē. Noonīgi tik jāumekla Sent-Ju, pee kuras tas
sajuta slepāinu peevilkāšanu, varēja vīnu peedabūt, peenemt kristi-
bu pee tagadeja panēmeena. Pee kada laika Flurons atklaj tai savu
mīlestību. Ja, nosarkdama, sūta vīnu pee sava rādneena. Labsirdi,
gais Flurons nabut nevar saprast, kamdēļ še jā-ejajaucas trešai per,
sonai. Tak vīns ir arī ar tam ar meeru. Tēvocis leek vinam peek-
sā, cestatēes garidzneeku kartā: priorats bus vinam drošinats. Me-
žonis ļoti pateicīgs; bet uz šo preekšlikumu vas vīns ee-est tik
kad, ja tas ne-izjame vīna precību. Tēvocis izskaidro tam, ka
šī mīlestība ir pret Deeva un cilvēku likumeem, jo Sent-Ju bija
vīna koustmāte. Flurons tam preči peevēd vīnkāršu faktu, ka bi-
eļē nekas nav sacīts par tadu aizleegumu. Tante atrod veenigo iz-
ēju: lugt pavestam attaliju. Mežonis apķer tanti. „Kas ^{tas} tas pas
tadu slavenu puiku, ka tik laipni saudzis mūsu mīlestību? Es
tulim gribu runat ar vīnu.” Tam izskaidro, kas tas ir - pāvests un
Flurons brīnās nu vel vairak. „Tūsū grāmatā nav par to neve-
na vārda, mīlo onkulit, es rau tagad esmu Bretanā un, lai dabutu

atļauju, mīļot kundzeni Sent-Ju, man ja eēt pēe cilvēka, kurš dzē, vo kaut kur pēe Viduzemes jūras, pat vel ir neprālis manu va, lodu? Mežonis grīb, lai maksā ko maksādams, eegūt savu mītu ko. Viņš pēesauc visas tēesibas un dabas prasības. Viņa ligavu sūta klosterī. Tā ka viņš izdarījis kādreiz ^{krāgā} teelus varonīdarbus, tā vinam dod padomu, eēt pēe galma; tur mazākais viņš var cerēt, dabūt atļauju, ^{inimē} ligavu no klostera. Mežonis eēt. Vecsonicā viņš satē, kas ar hugenotēm, kas vinam stasta par postu, nākušū pās Fran, ciju kops Nantes edikta atcelšanas laikā. Pēe tam viņš dabon zind, ka pēe visa vainīgi jezuiti. Hurons izsaka ceetu nonēmsānos, par tam parunāt pēe galma. Citi to tusa par loelmani, citi par jor, pēteri. To sasunu noklausījies jezuitu spēegs, tulīn zino par viņu uz Verzalū un drīz pēe mežona eerasanas Parīzē, to eemet Bastilijā. Tur vinam eekrita sedēt kopā ar janzēnistu. Abi melaim, gēe sadraudzējas. Janzēnists vaicā savam draugam, ko šis domā par dvēseli, par ideju izcelšanos, par Dieva zēlāstību un par brīvo valū, "Neko, atbild mežonis, "mēs un visa pasaule padoti visaugstākai bū, nei, to veen es zinu, viss eits ir pēekš manīs elle." Hurons stasta daudz no savas mīlestības un janzēnists meerina viņu, jebšu līdz šim tureja mīlestību par navigu greku. Tā tam Sent-Ju izgājuse no klostera. Tā nonākuse Verzalā, gādāt par mežona atsabināšanu. Nabaga meitene novareja to citadi panākt, kā tik samaksājot ar savu godu. Hurons ir brīvs. Bet Sent-Ju mirst aiz kauna un vrenies Mežonis top par ofisceri, izdara vīrestības brīnumus un patūra līdz mūža galam mīlā celā pēeminā par viņu nodevūdos, viņu mīlējūos meitoni.

Kaut gan „launais stasts” (L'ingenu) ignāca bez Voltera varda, tad tomēr visa publika pagina autoru gan pēe virzoena, gan pēe stila. Pēekš Parīzes publikas tas bija vesels notikums: to ātri izķira un ar kāri lasīja visa sabiedrība.

1766. gadā bij Arasā lints uz rata muižņēeks de la Barr's par tam, ka tas dzēedājis mekaunīgas dzēesmas un izņemojis krucifiksu. Vol, ters no jauna pacēl savu balsi 1768. gadā. Savā Homme aux quarante écus¹⁾ (1768) viņš uzbruka kādā ekonomista dimeram, smāzēnu izpe.

1) Cilvēks ēētrdesmit dālderēm.

vinumam, bet izlētoja šo gadījumu ar precesī tam, lai aizradītu uz 457
desmitas daļas nelēģīgu izlētošanu un prasītu klostern iznīcināšanu. Tai
asprātīgā pamfletā Volters zobojas par ekskluzīvu zemes nodokli, kurš
izdomāts no fiziokrāteem. Viņš salīdzina nabaga zemkopī, kuram
ir četrdesmit daļdeņu cenākuma un kurš spēests veselu pusi no šī unāku
ma nōmaksat valdībai, ar kapitalīstu, kam cenāk 400,000 livru un kas
pēlūgi bez nodokļem. Viņš aizstāveja savus kaimiņus, Sen-Kloda klostega
dzimts-zemniekus (1770.g.). Tad nān atrāitnes Monbelji (1770.g.) un grafa
Moranāģesa rinda (1773.g.) ^{te} arī franču tēsu divi upuri. Pēdīgi parādas
Lally (Lally-Tollendal), kuram par pēemīnu Volters raksta savus
Fragmentus par Indiju; viņš snēdz pabalstu ceļušā delam un kadā
savā rakstēnā isi pirms naves izsaka savu pēeku par spēcēdumu,
kurš rehabilitēja nelāimīgā ģenerāla godu. Ir šo plašo visu tēsašanas
klēda gaismā cēlšānu Volters veicināja vairak, kā jēbkāds cits, tēsu
valdes reformu; viņš atklāja pēekš vīseem pastāvošās zīstemas trū,
kumus, darīdams tos par nepanesamēm. Tēc viņa vēcā nēmeora ar
jānģenīstu parlamentēem pēveerņojās humanitars nāids pēct šo kor,
porāciju esaknotām tradīcijām, pēct viņu vēcglprātību un cēdonību,
uzpūtību, pēct viņu egoīstīgo vēcāldzību un pēekšrocību, ko viņi
deva savām kopīgām, kollektīvām intresēm, pēekš ne-cēverojot taisnī,
bas pēekopības un privatū personū intreses, tamdēļ viņš karsti applē,
deja, kad kanclērs Mopū nogāza Parīzes parlamentu, dibinādams
jaunas Padomes, kas apsoliā atrāku, pāreizānu un cīlvēcīgāka tais,
nības kopšānu. Viņš sarakstīja pat trāģēdiju uz parlamentu iznīcī,
nāšānu „Mīnos' likumi” (Les lois des Mīnos, 1773).

1775. gadā Volters uzņēma savā namā vēcnu no de la Barra bēdēcem,
jauno Etallōdu; viņš deva šim izģlītību, izģādāja tam deonastu pē
prūšu kēnīna un rūpējas par tā labā vārda rehabilitāciju. Tai pašā
gadā Volters sacereja „Nēvāimīgas asīns brēcēnu” (Le Cri du sang inno,
cēst), par kurū jān cērunājāmaes agrāk. Volters mēdģa reizām šaut
uz tēem no savas armījas, kurī pēc viņa domām kustejas pa daudz
uz pēekšū. Tā pēem. viņš gauži launi izģūcejas pēct Holbacha at
relatū klājo atēisma aplēcību (Lettres de Memmīus ā Cēciron 1776.g.; Flīsto
ire de Itēnnī ou le Sage et l'Athēe, 1775.g.). 1774.g. Slavēnāis adminī
strators-fīloģofs, Tūrgō, kļuva par ministru. Kā finansū ministrs
pēzentējam tai valsts-simnēcīskāi zīstēmai, pēc kuras dāba → vīsaugstāvais darģīgais cēlšāns

458. *vinš de facto* stāveja franču valdības preekšgalā un nekavejas iz-
lelat savu stāvokli, lai izvestu savus ne-aizteikamus planus un tos
fizionokratiskos sakumus, kas radījās viņam par sociālas gērūtnes
aksiomcem. Pārveidotāji projekti sekoja citš ^{pašam} citam. *Netaupīdams*, pa-
spīti juridiski valdošu šķiru arveenu vairak un vairak saceltai un
dešanai, *vinš* lauza vecās administratīvās parāšas, noplēsa muzigoš
feodālos māurus un notīrīja zemi jaunu šķiru darbibai, kuŗas sāka
atgādinat savu faktisku pārsvaru. Volters pabalstīja Tūrgō refor-
mas un pēckrīta maizes tirdzniecībai bez tulleš, *vinš* gādāja par lul-
les kordonu izpūcināšanu, kuri spēda viņa mazā *Leisa* iedzīvotājus
bada ceest, un panāca to atceļšanu (1776.g.) Tam pašam gadam pēckrī-
vina *Vestule Akademijai* par *Lekspiru*.

Ēbreju un kristianisma senatnes laukā, kuŗam Volters tagad
pēckrīca savu uzmanību, viņam bija jau daži preekšgājēji. Ģor-
bībeles un krististes vēsturi pūlejas daudzi angļu deisti *XVII*. g. s.
beigās un *XVIII*. sākumā, ne reti pēckrīcas šēem jautajumeem ar
mums pazīstamais *Pjer Beils*. Bet galvenāmi kartām trīs rakstus
ki segura slavie pēckrīnētā laukā. Tie ir: *Tolands*, *Bolingbrocs* un
Vulstons; uz šēem tad arī Volters mīl atsauktees savos polemiskos
apcerejumos. — Pēckrīnēšu tik visreverojamākos Voltera rakstus šai
laukā. *Vispirms* — apcerejums par *bībeles un krististes vēsturi*, izdots
1767.g. zem virsraksta: *Examen important de milord Bolingbroke*.
Leclakas drošības pēc *vinš* līca šo grāmatu uz *Bolingbroca* rēki-
nu, atzīmēdams to ar 1736.g. Tad tapat visai ass apcerejums, nosodīts
no franču parlamenta un izlaists 1769.g. zem nosaukuma: *Dieu et*
les hommes (*Dievs un cilvēki*, doktora *Oberna* teoloģisks, bet prātīgs
ražojums). Tai pašā gadā Volters izdeva preekš publicas apokrifisku
evanģēliju kraujumu. 1776.gadā *vinš* izlaida vecās drošības grāmatām
plašu zemrinda komentāru. Nerunājot par masu sīku rakstiem
brošūru, pamfletu, kas atleccas uz to pašu tematu un pārpludināja
Parīzes ta laika grāmatutirgu. *Interesantajā* *Bašomona* gada grāmatā ix
nedēlas top pēckrīnēts kaut kāds jauns polemisks Voltera raksts. Tis
savadais cilvēks, raksta gradgrāmatnēcks 1765.g. par Volteru, „sagrūbts
no manijas, nogast katolu reliģiju, ta ir kaut kāda jauna slavas šķi-
ra, preekš kuŗas tas sajūt nedzēsamas slāpes. Viņa ražojumi tiek

Voltera polemisko darbu raksturu apsver, apspriež sekotāji. Val, došā pozitīvā ticības macība dibinās uz parādes. Par parādes avo, teem atzīst zināmus ebrešu un kristīgo pieminekļus. Volters nododas mērķim, atklāt šo pieminekļu cilvēciņu, dabēgu izcelšanos un nodot nolēgumam to pārdabīgo, parādes raksturu, kurš viņiem bija piešķirts. Tā mērķa sasniegšanai viņš leclo sekotājus pamēģējis: vis, pirmus viņš aizrāda uz pēctūnām, loģiskām nesaskaņām, faktu ra, cionālu ne-espējamību, kurus sūcēdž pieminekli, atkārt viņš rāda šo pieminekļu nesaskaņu ar morāli, pēc rāda to darbu netiklību, kas viņos aprakstīti. Tēc pieminekli pēc viņa domām ne-espējami tā lo, ģiskā, kā tiklīgā zinā. No tam Volters spēcē par viņu tēri cilvēciņu izcelšanos. - Tada ir Voltera argumentācijas būtība, un pēc šēem divēem mūžīgo avotu vajības punkteem - loģiskā un morālistiskā - viņš pastāvi, ģi atgēcējas. Viņš apskāta daudž atsevišķu sīkumu, daudž brīnumu, pra, veetību, zēlējumu, atzīmi tajos tā racionalitātes, kā arī stingra mo, rālistiskā rakstura trūkumu.

Mūsu laikā tāda visu šo sīkumu un epizōdu ticamības un morāli, tates analīze nevar dot nopēctnu intresē; bet XVIII. gādsimtenē bij uzde, vami drousku cīti. Tad tradīcija bija nesalīdzināmi stiprāki sajūtama gan sabēdriskās jēgumās, gan zinātnē. Sabēdrības acīs, pat arī zināt, nēsku acīs, vesels faktu lauks bija nostatīts sevišķā, privileģētā stāvok, lē. Uz šo lauku bij atteektēis veenkārši, kā arī atturīgi, bezaizspēcēdu, mīģi. Brīnumnotikumi XVIII. g. s. Francijā bija vel deergāni pārstātas parādības. Lēdž mums nonākušās daudž zinātas par brīnumēem, kurēem bijuse leclā loma filozofiskā gādsimtenā franču janzēnistu aprindās. Tāpēc arī polemiskā bija veetā un mērķim pēcēmerīga.

Daždažādi raksti. Starp 60. un 70. tājēem gādeem, reizā ar kristīgo un ebrešu senātnes nodarbošanos, Volters izdeva daudž filozofiskū po, pularu rakstu, kurās viņš propagāndēja Lōkka apģaismības skolas uz, svātus. Uz šo periodu atteccas viņa spidošēe raksteeni: Le philosophe ignorant (1766), Lettres de Memmius à Cicéron (1771), Le principe d'acti, on (1772) un viņa Dictionnaire philosophique, kurš bija papildināms pēc Leclās Enciklopēdijas un pēc kurā Volters strādāja jau kopš 50. gā, deem. Filozofiskai vārdnīcai bija lecliskās sekmes tā laikā sabēdrībā.

480. Vecns izdevums sekoja otram, viņu nosodīja parlaments un viņš kļu-
ta visādās vajājums no varu puses. Tā vārdnīca bija vecns no visvairā-
kākām un asprātīgākām leclā rakstniecīgas ražojumiem. Vārdnīcā sakca-
ti rakstēni dažādaādi par filozofiju, morali, literatūru un antīkvīta-
tem. Filozofiskai vārdnīcai ir savas teicamās puses un savi trūkumi.
Kristīto vajāšana pēc romiešiem, pēc Voltera domām, notikuse visvairāk
uz ebreju eccukstejumiem. Pirmece kristītece izrādās pēc viņa par pralm-
līgoem dumponecēm; viņš apgalvo, it kā viņi zem Trajana butu Azijā
nokāvuši vairāk ka 200,000 cilvēku; viņi tapa sodīti, tas pēdbilst, bet ma-
zak, nekā pelnījuši. Ir interesanti, ka par visaugstāko paraugu reliģiozā,
tīklīgā un valstiskā zinā Volters turā Kīnu, teesa, to laik gauķi mar-
pagīstamu francēm. Indiešu un perziešu svetās grāmatas rādus viņam
par cilvēku gudrības visdižanākām ražojumiem, Konfuciju un Corvastru
viņš turā augstāku par visiem senātnes likumdevējiem. Senec eģiptieši
un ģermani bijuši pēc viņa domām deisti, Juliana - Apostata viņš turā
par veenu no visleclākājiem varoņiem un gudrājiem, lik iz valstiskas
gudrības viņš poelurejis pēc pagānu mānticības. Bet ecēt visa ta ir ec-
verojams vīlēcens: pagātnē vesturneckis meklē pilsonības teesības pēck-
nākotnes. Viņš griebeja rādīt, ka tagadne nēdzenas pēc ne-ecspējamam
murgem un, ka citās zemēs pēc labākām apstākļiem jau realizējis
tas, ko mēs uzsprauduši par savu centēnu mērķi.

Raksts taisni lēgts uz propagandu: viņā nav veenmēribas, zīstē-
mas, -telojums pārpildīts ar tīšiem atējumiem no leetas, autors pār-
cet no veena pēcksmēta uz otru, ecvilkdamus lasitāju visdažādākās zi-
našanas un dzīves jautajumos. Volters mēl atraktocees, ecstipinat un
eckalt veenu un to pašu. Tadu panēmeemu viņš turā par nepēceesēmā
konēiciju propagandas sekmei. Voltera visu šo filozofisko apcevejumu
tonis iz 60. un 70. tajeem gadem ecverojami atēkīns no viņa agrākām
pētījumiem iz 30. to gadu perioda. Pamata domas, doctrinās salurs galve-
mōs vīlēcēnōs palicis tas pats, bet panēmeemi kļuvuši asaki, atēeci-
ba uz tradicijām tikuse vel cenaidīgaka. Un tāda starpība attēcinamu
zināmā mōrā uz pašas pārvītušās apkartnes ecpaida rēkīnu. Volters
bij aizrauts no ecstipinajušās prātu rūgšanas ^{viņa} un drošums uzbruku-
mōs uz pastāvošām tradicijām auga pēporcionalī ar to līdzjūtību.

ar to pabalstu, kasu viņš atrada izglītotā sabiedrībā. Ļoti pamacīgi, 464.
lasot Filozofisko vārdnīcu, atminēties Volterra sarakstīšanās ar Fridri-
ki iz 30. to gadu beigām. Kopš tā laika pārmainījies ne vien filozofisko
apspriezumtu tonis, bet arī pate uzdevumu un jautājumu izvēle. Lecgas šau-
bas pārveidlušās nonēmīgā, rezolutā noliecumā. 60. un 70. tajās gadās Vol-
terra atteicība uz agrākām zistemām top vel asaka, vel brīvaba, viņš vel
vairak atraisas no agrākiem tradicionāliem ceļojumiem. „Nūtons, raksta
Volters savā vārdnīcā, „redz telpā deevibas Sensorium. Agrak man likās,
ka es šo vārdu saprotu, es biju vel jauns. Tagad preekš manis tas tikpat
nesaprotams, kā apokalipses izskaidrojums. Delpa - deevibas Sensorium,
deevibas organs! - Bēdīgi, ka tāds ģenijs, kāds Nūtons, runā tadas ne-
saprotamas leetas!” Volterra „Filozofijas vārdnīcā” mēs uzejam vislaunprā-
tigākos uzbrukumus pret senu un jaunu laiku metafizikēem un šolasti-
kēem, še mēs sastopam spidošus, uzvarošus rakstomus pret leetojumu
maacību ne-auglīgu fraseoloģiju un retoriku. Tam līdz šīs pedejās Vol-
terra rakstās domu izkļojums, stils sasneedz apbrīnojamu vienkāršību
un gaišību.

Pa tam Volterra un enciklopedistu apgaismotāja propaganda nesa-
auglus. Leelā rakstneekā, ^{Literatā} sarakstīšanās ar Dalamberu sniedz intresan-
santus datus preekš tās apveromes raksturojuma sabēdriskās jēgumās,
kurš arveenu vairak un vairak top noskarstoms XVIII. g. simtēnā 60. un
70. tajās gadās. Jauno uzskatu zīmes, kas izplatijas sabēdrībā, bija preekš
Volterra svarīgs atbalsts tā dārbībā, stiprinams un ceprēceejams tā
cīgā ar aizspēdumeem. Nizveen viņš aizrāda Dalamberam uz prāta
valsts luvosānos, uz kārnaku, atluoigaku jēgumu ceveešanos sabēdrībā,
uz cešpaaidu, ko dara apgaismotāja filozofija uz sabēdrisku uzskatu vi-
su ceekāstu. Viņš redz „jaunas pa-audžes uzdiģšanu, kuģa ar šausmām
un roebumu atteekacis uz fanatismu.” Filozofiskā bagnīca izplēnē ar-
veenu vairak un vairak savu valdību. Pat provinču veentulībā, pat
parlamenta būrokratijas konservatīvā apvidū cešpeezās pa drusckai
apgaismības stari. Praveetīgi raksta Volters Dalamberam 1766. gadā:
„Kā jūs domājat, pēe kādeem rezultateem novedis pēe gadeem trīs,
desmit tā apverome prātās, kuģa tagad noteek no Neapoles līdz
pat Maskavai? - Es, saprotams, nedomāju zinatneekus Forbonnā jeb
pūlus tirgās, bet es runāju no kartīgeem laudim iz vidus šķiras.
Pats es esmu parak vees un nevaru cevet kaut ko ceerādģit, bet es

462. versu jūsu uzmanību uz pa-audzi, kurā tagad uzstājas. Un šī cerība
pastāvīgi izpaužas Voltera vēstulēs. „Anglijā”, viņš raksta, „izlaidu,
ši lorda Bolingbroka apcerejuma otru izdevumu; šis otrs izdevums
ir daudz pilnīgāks par pirmo, viņu pārdod ļoti ļoti; un visi viņu
lasa. Pedejās divi gadus vairāk kā trīsdesmit līdzīgi apcerejumi iz-
platījas pa visu Europu. Galu galā tam visam jāizdara kaut kādi da-
gi pārveidojumi valsts organizācijā. Tam, kas pirmais teicis, ka cilvēki
bus laimīgi tik zem kēniņu-filozofu valdības, bija pilnīgi tu-
nība. Es esmu pārāk vecs, lai redzētu tadu jaunu pārveotību, bet
jūs redzēsiet mazākais tās sācumu.” Kāda demoniska dvesma, rak-
sta Volters citu reizi, „sagrābuse pedejās 15 gados būs ceturtdaļa no
Europas. Drīz būs mums jaunasdebesis un jauna zeme.”

Fernejā Volters sarakstīja Petera Leclā vēsturi (Histoire de l'Em-
pire de Russie sous Pierre le grand), Parīzes parlamenta vēsturi (His-
toire du Parlement de Paris), Tankredu, Skoteeti, daudz pasaku, no-
stastu, poemu un sarakstījis 15 gadus ar Katriņu II. Leclā rakstniecība
populāritāte arveenu pēcauga. Viņa slava nedibinājas uz viņa pla-
šo literārisko darbību veicu. Tāu sen viņš bija pazīstams visai izglī-
totai pasaulei, kā franču literatūras galva; viņa propagandistu loma, vi-
ņa nozīme enciklopēdistu pulkā izplatīja vel vairāk viņa slavu.
Bet tam pēceceņojas vel cits apstāklis. Kalasu, Sirvenu un Labarnu
notikumi un daudz citas dzīves notaisnības, kurās atklāja, izpau-
da visai pasaulei un nōdēva kaunam caur Voltera pūlincem, sagada
ja tam ceetušu un apspeistu aizstāvja reputāciju. No visām izglīto-
tās Europas pusēm viņš seguva līdzjūtību un ceenību savai darbībai.
Ar viņu sarakstījis Historiis, Katrine, daudz otru Skīvas valdniecības
viņam pēcglaimojas tā laika augstu nostatītas personas, pēckš viņa
klonijas politikas un zinātnes notabilitātes. Fernejas pilē tolaik
rādījas daudz tā laika slavonē. Volters reizim sūdzas, ka daudzece ap-
meklētāji, kas salapas Fernejā, kavē viņa darbu. Viņš slasta reiz Da-
lamborānu vēstulē, ka viņam uz vakarānām sanākot 49 personas, starp
tām ^{ar} ļoti augstām veclām administratīvā pasaulē. Fernejā pēc filozofu
nāca no Francijas malū malūm pēc padoma, pēc grūtu jautājumu
izšķīstānas. Tā atrodam Voltera kōrrespondencē Dū Seltānō kōdcei rak-
stītu interesantu vēstuli, kurā tas kā joku slasta sekošo: „Gradsbur-
meistars iz Middleburgas, ko es nebū nepazīstu, pēcsūtījis man

Interesants ir Fon-Vizina stāsts par Voltera pēdējo ceļojumu
 uz Parīzi un par viņa saņemumu no franču publikas puses. A.
 Šachovs saka, ka D. F. Fon-Vizins, ar saveem veclairu ideāloem paviesu
 nav saprotis franču apgaismības pasaules vēsturisko nozīmi, visas apgaismības
 motājas kustības leelo zinātnisko un sabiedrisko domu un tā tad nebe-
 gribējis izpuškot un pārspīlēt Voltera popularitāti, neņemdamus dalību
 pēc viņa ceļotāju ligsmības, būs aukstāki, atturīgāki attiecēes uz lesto
 Tāp Voltera sabiedriskas nozīmes fants tik asi dūrās acīs, ka šī fanta
 apstiprinumu mēs atrodam pat pēc Fon-Vizina. Tāp izvilkušis no
 viņa vēstules grafam Paninam:

„Voltera ceļojums Parīzē izceļā šējēnes tautā taisni tadu iespā-
 du, kā kad monāktu kāda deivība zemē. Viņam parādītā ceņība ne-
 caur ko ne-atskīrās no deivinašanas. Es pārleccināts, ka ja augstais ve-
 cums un nespējība viņu neatturotu un viņš gribētu ^{īpašā} kadu jaunu zek-
 ti spredīkot, tad visa tauta viņam pēzgreestos. Tāsu gaišība varat no-
 serkošā eskatīt, vaj var citu ko leml no saņemuma, kurū tam parādi-
 ja publika. — Pēc viņa ceļošanās šē cik viņam pādevīgu dzejnieku vak-
 sta uz viņa slavu, tik viņa ceņideju sūta viņam anonīmas satīras.
Pīmos espeēž, bet pēdejos nē; jo valdība aizlieguse ar sevišķu pavē-
 li espeest to, kas Volteram var but pēdauzīgs. Tāda godinašana vi-
 ņam parādītā tik viņa talantudēļ, cik vecuma labād. Šis 85 gadu
 vecis sacerejis jaunu traģēdiju, Teena jeb Aleksis Komnins, ko arī
 izrādīja. Tēka nevar to salīdzīnat ar agrākajām; bet publika to uzņē-
 ma ar gavīlem. Pats autors aiz slimības neredzeja pirmizrādi. Unas
 viņš tik pirmo reiz izbrauca, bij akadēmijā, tad teatrī, kur tāsām
 uzveda viņa jauno traģēdiju. — No pagalma izbraucot, viņa karīti pa-
 vadīja līdz akadēmijai neskaitāms pulks laužu, nerimstoši plau-
 kīnadams. Visi akadēmijāi ignāca preti. Viņu nosēdināja direktora
 vēstā un atmetot parasto balotesānu, to eivēleja caur akklamāciju
 par direktoru uz aprīļa gada cetursmi. Kad viņš nogāja pa trepmu
 un sedās karīlē, tad tauta sāka kleegt, lai visi nonom ceņures.
 No akadēmijas līdz teatrīm to parādīja tāutas kleedzeeni. Ee- ejot
 ložā, publika applaudēja daudzkart ar neapbrastamām gavīlem, bet pēc
 1) Roz-tarista malā autora pēzīme: „Imo 1772 beprcaro? Les employés.“

dažām minotem, vecakais anteeris, Brizars, eegāja pec viņa ložā ar 465.
vainagu, ko uzlika viņam galvā. Volters tulin norīna vainagu
un pceeka asarām dixti sacija Brizaram: Ah, Dieu! vous voulez donc
me faire mourir! Tragediju izrādija ar daudz leclaku veiksmi, nēka
ugrakos uzvedumās. Pēc tās beigām atūclājas jauns skats. Pceekškaris
atkal pacelās. Visi anteeris un aktrises apstāja Voltera būsti, to vaina,
godami lauru vainageem. Tis veltes publika pavādija ar plaukškina,
Tānu, ilgstošu vadu (ceturksni stundas). Pedīgi Tenu telojusē aktrise,
Vestris nēze, greezdamiās pēc Voltera, deklamēja slavas varsmas. Izrādi,
dama savu labpatiku, publika lika atkastot varsmu deklamāciju un
applaudoja ar leclām gavilem. Tik drīz kā Volters sedās savā karītē, te
tauta apturēdama kučēeri, sāka kleegt: des flambeaux, de flambeaux!
Kad atnesa lāpas, tad lika kučēerim braukt solem, un neskaitams
pulks lauza ar lāpām pavādija viņu līdz pat mājām, nevinstoši
kleedgot: Vive Voltaire! - Cik triumfu arī bijuši Voltera kungam ta
mūžā, bet vakarejā deena bija bez šaubām vislabākā viņa dzīvē, ku
ra gan drīz pārtrūks, jo cik skaists viņš tagad, to jūsu gaišība bu
siet tik labi esraucēzīt šē viņa peuliktā portretjā, kuša visai līdzīga
viņam."

Ar šo Fon-Vizina stastu saskan arī ziņojums, ko Grimmus snēēz
savā literāriskā korrespondencē. "Fon Vizins stasts arī par citu iz
rādi, uz kušas bijis Volters. Viņš devēst^{uz teatru} par savu pātē, rēdžēt Alžiru... Uz
mūsū karites brauca Volters, pavādits no laužu pulka. Izkāpuši no ka
rites, mana pātē un es apstojamēes uz trepem, palūskotēes uz slavēno cil
veku. Mēs rēdžejām viņu gandrīz uz rokām nosamē no divēem sulai
nēem. Atskatijēes uz manu pātē, viņš pamanija, ka mēs tēšām viņa
dēl, apstajūšēes un par tam viņš bija tik uzmanigš, ^{ķer} viņas pce-ējot,
sacit ar rēdzamu apmēerinumē un cēenibu: Madame, je suis bien
votre serviteur très humble. Pēc šēem vārdeem viņš taisija tadu
ģēmi, kas rādija, it kā viņš pātē brīnetos par savu slavē. "... Pēc
tragedijas kads izdeēnejis ofisēeris un kavālēeris Leskūrs, uzleesmo,
dams dzejošanā, eegāja ložā pēc Voltera, nōdeva tam tai pašā bridi
savus pašā sacerētos pantizus. Volters atbildeja Leskūram ar im.
promptu."

Tadi svelki, tik leclās Voltera gadēs satricināja visu viņa organismu.

1) Ik. arī pēc Hottnera.

Tam pēveceņojas drudžaina darbība, kurai tas nodevas pēdejā laikā Parīzē. tā veemā nantē 84 gadu vecis aranzēja pēceks skatuves savu jauno traģediju; viņš macija akteorus, stradaja pēc vārda, nicas pēceks akademijas un pēc tam no rita līdz naktij bij ja, pēceņem vizītes. Ēinis duenas katram viņa vārdam, katram solim sekaja visa franču sabiedrība. Viņa nama pēceksā stāveja pūlis lau, 2u.^o Mm filozofi, literati, akteori, cito paskat cito nāca pēc viņa - p, rādīt viņam savu scenību. Tis ātrās jūsmu mainas sabojaja Voltera veselību: viņš saslima un nomira 30. maijā 1778. g.

Kreivijas sūtis Parīzē, kņazs Baratinskis, sākumā ziņoja Katriņei par leclā rakstneeka navi, bet pēc divi nedēļām sūtija plašu aprakstu par visēem apstakļem, kas parādija Voltera šķiršanās. Baratinskis kaid raku ziņu dēļ greezās pēc veena no saveem draugiem un tāu sē drauga vēstulē par Voltera navi viņš laiž norakstā keizareceņei Katriņei Pasneegšu no tās tik divi izvilcumus: ... Baumas par Voltera slōmību un par viņa vairigo stāvokli izplatijas Parīzē ātri. Pēcesteri un deev, bijigi laudis loti pēcecas; visi kartigeē laudis dziļi noskuma. Kar pat sacit, ka prāta un apgaismības laužu izrādijas daudž vairak, nekā laukulu un veenteesišu. Bet pēcesteru naidis, kas nekād nepeedoi, p, rādijas visā savā darbībā. Visi pēcesteri rāda nepeeklājigu pēceku; viņi atkarto keizara Vihtalija vārdus: ceņaidneeka lēkis allaž jau, ki smaržo, bet tam, ko viņi ceņida, nav vairs ko bitees no viņu bozopaeiga launuma, bet viņēem atleek tik trīcet aiz piktuma pēc viņa napa.

Brīvdomība eozogas pat arlektu ministrijas diplomatiskā sarakstā. Sūtis parjst keizareceņes garšu un valīgi sūta tai sava dsauņa. radīva la ziņojumu.

Visu kopā sarīnemēl.

Voltera ģemija univerzalitate sē apbrīnoma. Viņš bija dzojneeks, sturneeks, zinātneeks, filozofs, žurnalisti, propagandists, viņš atdzīvi, naja visu, ko tik aiztīva viņa spalva. Viņa spreedumi ir ātri un pareizi, atbildes asprātīgas, uzbrukumī spidoši, izomeekli launi, kartikas ceetsirdīgas līdz eīnismam. Kā literats Volters izrādija

visvairāk talantu savās romanās un savā korespondencē. 467.

1. Dzejneeks. Vispirms viņš eeguva slavu kā dzejneeks, bet varo, mas nodereja viņam arveenu tik pat formu kurā estaki ceteropt filozofiskas domas. Viņa vislabakie dzejoli ir pamflati. Viņš uzsāka ar pavisam viņam nepiekrītošu skicu – ar garīgeem himneem un svi, rižām odām, no kam tad atteicas, pārceidams pie vreglām vestulem, epigramām un madrigaleem. Bet arī šīs vestules viņš izsacīja sa, vas domas par reliģiju, kā piem. sūtījumā „Uranijai”, kurā stipri uzbrūk kristianismam un pecak to aizstāt skaistām vārsnām, kas skubināja so sūtījumū izdot arī zem nosaukuma „Le pour et le contre”.

Mz skatuves tas tapat ^{pa leclakai datai} gūvat sekmes, esākdams ar savu pirmo tra, gēdiju „Edipu” (1718) un beigdams ar pedejo „Frēne” (1778), starp kurām gul laika spridis no 60 gādoom. Iz viņa divdromit sešām traģēdijām vislabākās ir: „Brutus”, „Laira”, „Cezara navē”, „Alžira”, „Mahomets”, „Ma, rope”, „Semiramida”, „Izglabā Roma”, „Kīnas bāriņš” un „Tanxreds”; no citām: „Marianna” (pārtaisīta no Artemizas), „Drifilā”, „Adelaida dū Gēs, klen” (Adelaidē du Guesclin), „Zulima”, „Orests”, „Skuti”, „Sofonisbā”, „Ģebri” (Les Guébres), „Mimos likumi”, „Don Pedro”, „Agatonls”, „Olim, piža” (Olympie), „Katilina”, „Triumvirats” – ne-eeverošanas tapat kā arī tās cētras komēdijas: „Nepieklājīgais”, „Pazudušais dēls”, „Nanisa” un „Skolēti”.

Volters ne-apdomājas sakropļot pat ne-apšaubamus faktus, ja redzeja, ka tā drīzāk sasneedz sprausto mērķi. Viņš izdarīja arī traģēdijā leclus jaunumus. Pirms – ar maz izoņēmumēem – franču traģēdija bez mīlestības intrigas, nemaz nebija domājama, bet viņš sacerēja leclu daļu no savām traģēdijām bez mīlestības. „Lairā”, kuču tura pat galvenako Voltera dar, bu, 1) viņš uzveda uz skatuves franču varoņus, bet citās lugās pat kīmeru, amorikanu un afrikānu. „Cezara navē” nav pavisam seevešu. „Drifilā” un „Semiramidā” viņš izsāuc mīrušu ēnas. Bet toe bija tik āriģi jaunee, vedumi. Ja arī Volters sev atļāvas atraptees no klasiska likuma buta tad tomēr viņš visstingrakais šī gara piekritējs. Iz visa ta skaidrs, ka, dās atteicības Volters stāveja ar antikeem un Šekspiru. Volters nepazi, na antīkos un tapēc runā par teem ar pašapmecerināmu augstprātību, kas īpatnīga negānāšanai. Pēc viņa domām Makkiavella, „Mandragora”

1) Mazākais Pōls Albers (Paul Albert) saka: „Le chef-d'oeuvre, c'est Zaire” 184. l. 4.

sonas no visdaļādākiem sabiedriskiem apvīdējiem, — no Lui XVI. līdž 469.

Robespjeram...

Daži pētnieki apgalvo, ka Voltera dramatiskā ražojumi ir tenden-
ciogi, ka tie sarakstīti ar iepriekšēju nodomu, apkarot šo jeb to aizsprie-
dumu, sagraut šo jeb to sabiedrisku maldību. Tas ir pilnīgi pareizi,
attiecoties uz daļām lugām, kurās saceretas no viņa pēdējā viņa literā-
riskās darbības periodā, gadsimtana otrajā pusē, viņa propagandas pe-
riodā. Bet ^{pac} visām viņa lugām tadu spriedumu nevar dot. Viņa ražo-
šanas pirmajā un otrajā periodā (30. tajos un 40. tajos gados) rakstītās
trajādesmitas nebūt nav saceretas pēc tendenciozas receptes. Teesa, arī šā,
jās mēs sastopam tirades pret šo jeb to tradīciju, uzbrukumus šai
jeb tai maldībai; bet tie ir izoleti, izkaisīti šur-tur, un nebūt ne-iz-
tek no kādas pamata tendences. Leeta tā, ka ja izšķir, Voltera mūžā
trīs periodi, jeb mazākais divi puses: pirmkārt, tā saucamais mā-
cības gadu periods un otrkārt, leģendāra „patriarcha” periods ar vel-
lišķīgo smīnu. Pavas darbības pirmajā pusē Volters vel neuzstājas
propagandista un agitatora laukā, bet cenšas daudz vairāk, kā turpināt,
tīras mākslas intereses, viņu pievilka leetas mākslas puse, dramatiska
tehnika, ^{uzcēlne} uzbuve un veelas apstrādājums. Tapec no tā, ko sauc par ten-
denci, t. i. no iepriekš sastatītas programmas ^{zināmu} preekš filozofisku, politisku
jeb pat zinātnisku jēgumu izvešanas, programmas, kurai piemēro, pec,
skaņo visu veelu, mēs ne-atrodam, p. p., ne Zairā, ne Heropē, ne daudzās
citās dramās. To laiku Volters vel nebija tadā mērā sagrabs no propa-
gandas interesem, nebija tik tālu aizrauts no filozofiskas agitācijas,
kā gadsimtana otrajā pusē.

b) Komedijas. Ir tā savadi, ka kāds cilvēks, kāds Volters, kurš smējies
par visu un rakstījis jociņas pasakas, ^{romānus, stāstus} nav pratis neveenu istenu ko-
mediju uzrakstīt. Preekš tam viņam netrūka vis tālanta, bet pacee,
tības tapec, ka komedija labi apdomājama. Volters, veens no visasprī-
tigākajiem jaunā ^{laika} vīriem, reguva gauži maz sekmiņu kā komēdiju rakst-
nieks. Viņš prāt noverot tik smēeklīgo ² domu veidu, bet ne raksturu
smēeklīgās puses.

c) Ēpi. Preekš ēpa, pec dažu pētnieku domām, Volters bija vel mazāk
aicināts, nekā preekš dramās. Labi zinādams, ka viņa laiks vismazāk

labvēlīgs epam, - tomes viņš nodomāja sacerēt tadu poemu, kuru la,
sot, pēc viņa domām, franči beigs apskaust tautas, kurām ir Dante,
Ariosto, Tasso, Kamoens, Miltons. Tā tad viņš sarakstīja „Henriadu”
un vispagēstamāko no savēem erotiskiem dzejojumiem, slavēno po-
emu - „Orleanas jaunavu” -

d) Didaktiski ražojumi. No didaktiskiem ražojumiem sevišķu zēven-
bu peln Vestule par Nūtona filozofiju (Épître sur la Philosophie de
Newton), Poema par dabisku likumu (Poème sur la loi naturelle), Po-
ema par Lisabonas neizvairīgu (Poème sur le Désastre de Lisbonne), Rū-
nā par cilvēku (Discours sur l'homme). Kā jau sacīts, visās rēdzonis
pakaļdarinums Lukrecam, Popem un pa daļai Tomsonam, kā poem. Épître
à Madame du Chatelet.

e) Pasakas. Bet savās pasakās, ^{romānos, stāstos,} vārs mās un prozā, Volters nepārspējams,
tamīs neveicis nospēj viņam pakalderit. Galvenais Voltera ģenija rak-
sturs ir akurāte un gaišība. Viņš ir dzejnieks, tak ne-aizraujas ar de-
vu valodu, bet grib būt saprotams mirstīgieem, grib viņus mācīt, ap-
gaismot, smejas par viņu aizspredumiem, runā visur taisnību un, ja
reizām pārāk cekarst, tad ar labu nolūku. Visus Voltera stastus var
sedalīt divi šķirās, kurās peeteckoši apzīmē Kandida un „L'engônu” po-
mata virzēni. Veinā dzejnieks grib vel tiecēt cilvēka dabai, otrā viņš
par to šaubas. Šai pēdejai šķirai pēdes Zadiga, „Babilones princeses”
(La Princesse de Babylone) un dažu mazu ģanru stasti, kā poem. „Divi
remdetee” (Les deux Consolés); pēc pirmās šķiras pēdes „Memnona jeb
cilvēka gudrība” (Memnon ou la sagesse humaine); „Skarmantado ceļojumu
vesture” (Histoire des Voyages de Scarmantado) un „Kada laba bramina
vesture” (Histoire d'un bon Bramin). Pēdejais stasts iztek no Kandida
beigu domas. Bramins, kurš daudz domājis un daudz mācījis, ir velai
mīgs tapēc, ka visās butības miklās viņš zin veem tik jautajumus,
bet ne atbildes, labā vecene, viņa kaimiņeene, ir laimīga tapēc, ka
tai nekād nav mācis, ^{protā,} nodarboetes ar līdzīgieem jautajumiem. Bet to,
mer šīs seveetes stāvoklim neveicis nedotu preekšroku preekš bra-
mina stāvokļa. Laimē preekš mums, ģinams, soarīga leeta, bet

prāta preekšā visus avotus. Caur tam izmesti iz vestures lauka brīnumi, pārdabīgi sejaukumi, un pasakainas tradīcijas atšķirtas no vesturiskas pateesības. Tāds bija pirmais solis uz ^{nopeestriju} vestures gīmatni, tāds bija nepieciešamais zinātniskas atiecības sākums uz pagātnes parādībām. Pētniekam vispirms bij atsvabināties arī šai lauka no valdošām tradīcijām, skatīties veenkārši un karni uz pagātnes fakteem, peelikt vesturiskoem dateem to pašu mēraukļu, to pašu kriteriju, kurā peelika dabas pasādem, ar veenu vardu - redzēt pagātnē cilvēku darbus, bet ne būnumus, ne būnumleetas, ne būvju ēsmus.

Karļa XII. vesture (Histoire de Charles XII.) neizeet vis no kautkādas filozofiskas domas, jebšu visi Voltera darbi pilditi filozofiskām domām. Turpret autors šē reinteresets par savu varoni no deezgan veegli, prātīga veedokļa. Karļa XII. vesturē visu peevēlk ārkārtīgi notikumū, kauju pēskonis, planu leeliskums un trokšņainās un neauglīgās dzīves romantiskā puse. Bet par tam šis darbs bija zolīdi sagatavots caur oriģinālu dokumentu studijām. Volters veegli orientējas sajūku, šās faktās un dod mums tekošu, intresantu un spīdošu stastu, atmezdams nevajadzīgus sākumus un izceeldams redzamā veetā raksturīkos notikumus. Tas bija pirmais svarīgais raksts franču vestures literatūrā, ja grib runat par tīri vesturiska rakstura darbeem, šē pirmo reiz savemojas erudicija un talants, metode un stils, un mēs esam pēdgi izklusuši arī no necēigu kompilaciju, šaubīgu vesturisku romānu un ne-ērti lasāmu mācītu disertaciju lauka. - Karļa XII vesturē tēkamī izstastita, bet tā ir bez kādas pretenzijas uz dzīļu mozīmi.

To pašu var arī sacīt par Krievijas valsts vesturi zem Petera Leetā (Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand). Volters pats atzīstas savā vestulē Tuvalovam (no 17. jūnija 1758. g.), ka no krievu galma viņam ugticētā rokraksta viņš izglaidis daudz, kas nevarējis but par godu viņa slavejamajam varonim, bet Peterpils galms, kā redzams iz Voltera vestulem gotas leelkundzei, arī bez tam jau bija pārāk apdomīgo Volteram pasneedzāmu avotu izvēlē. Tādā pat veidā arī sa-

473.
rakstītas sīs lelkundīzes uzdevumā „Valsts gādgrāmatas” (Annales de l'Empire). Tās ir sausas kā kronikas, bet Lesings taisnīgi slavē viņās to, ka neviens nav par Volteru labāki prātis visovariģāko no tīkumu no-asinat epigramā.

Drusku cēverojamāks ir „Lui XIV. laikmets” (Siècle de Louis XIV). Volters izlētoja visus savus sakarus, ka sakrātu pilnīgas un drošas ziņas. Leclā Kēnina pēdojās valdības gadus viņš novevoja pats, bet viņa notikumeem bagatais mūžs pēdskūra viņam izdevību, sarunātees ar daudz personām, kuņas pēdālijas valsts lētās, apmekleja galmu jeb bija vzirodejušās no saveem lēveem par dažādeem originaleem un ticameem sīkumeem. Viņš izlasīja divi simti sejumus eespeestu māmoaru, pēdigi kā Kēnišķīgam historiografam viņam bija pēceja pēe valsts archiveem. Viņš rūpīgi izpētīja savus avotus un nokartoja ar visu viņam eespējāmu precīģiju katra dokumenta originalitāti, vēstīgumu un svarīģumu. Ar ^{veenu} vardu, viņš sagatavoja savu darbu tā, ka tas vareja apmeerināt arī ta laika vēsturneeku prasības.

No otras puses, pēe viņa izvēlētā preekšmeta ārkārtīģa apģoma un plašuma, viņš spēcā mūs pābrīnētees par viņa prāta noparastu gaišību. Viņš svabadi rīkoģas notikumu chaosā, atšketīģa, atreģģo, izskaidro, atmet sīkumus, izel rēģģami galveno, saista eelonus ar sekām atģime rezultatus, noteic lomas, analizē raksturus. Katra viņa mōdala parādas par gaiģības, loetderīģas apspeedes un ģara spēka paraugu.

Tās pašas tēicamās puses no jauna parādas „Parīģes parlamenta vēsturē” (Histoire de Parlement de Paris) un „Lui XV. laikmeta” ģime, ģumōs” (Précis du siècle de Louis XV). Bet arī šēem darbeem nav pēespraust ģēloģanos, ko izsaka pats Volters, ka Francijā nav eespējama īsta liģstoriografija tamdēl, ka uz vēsturneeka vel arveem ģulstas ģalma, ģarģ, ģicis un parlamenta sloģi; vēsturi raksta Francijā tā, kā akade, mijā komplimentus; jābut ārkārtīgi rūpīģam vardu izvēlē, lai neveenu ne-apvainotu. It īpaģi ģagata ir Lui XV. vēsturē ar visnevarģbutīģakeem ģpuģģoģumeem, Volters tēloģa kēnīģu, kurģ dibināja akademiju, kā mūķi tēlo kēnīģus, kuri dibinājuģi viņu klosterus. Bet šo darbu noģime historiografijas vēsturē ir ģo leela ģapee, ka ģajōs Volters jau nesnēģģ kēnīģu vēsturi veen, bet arī mākslas

un zinātnes, cerasu un visas sabiedrības izglītības vesturi.

Pabeidzjis „Lui XIV. laikmetu“, Volters no jauna ķēras pēc Vispārīgas vestures (Histoire universelle) studijām, stipri tuopinādams šo darbu 1752. gadā un 1753. un 1754. g. iznāca viņa „Vispārīgās vestures“ trīs sešumi. Es jau runāju par šīs vestures raksturu un veegli saprotams, vērš ka pastāveja viņas neizlabojamais trūkums; jo nevar būt par viduslaiku vesturniecību, lolojot eņprekš par labu racionalistiskām, keem lēmumiem neizlīdzināmu cenaidu pret Kristīgu ticību. Volteram trūka simpātijas pret laudim, kurā vesturi viņš rakstīja; viņš izsmej tos par viņu maldiem, par viņu mulķību un par viņu postu. Viņš nemana viņu cēšanās pēc pateesības un pēc laba; viņš to nesa, prot tamdēļ, ka tee nav viņam lēdzīgi. Tā ka Volters nespēja izēet iz savu paša un sava laika ideju aplōka ārā, tad viņam trūka sāzi nā vesturiskas izjūtas.

Tak mums jābūt arī taisneem pret šo Vispārīgās vestures mēģināmu. Autora dzīvā zināre mirōz katrā viņas lapas pusē. Volters izplēņģ savus pētījumus uz visiem virzieniem un uzēet neizpētītus laukus. Pēc viņa sastop jēbšu vel gauķi nepilnīgus, bet ārkārtīgi interesantus un pēekš tā laika jaunus pētījumus par Arabiju, Indiju un Ķīnu. Viņš aplūko pēekšmetu no tāda pat plaša veedorsla, kā Lui XIV. laikmetu pētījot; viņš atzīmē leelos atradumus, kuri spēj civilizācijā izēell vairak apvērsmi, nekā kaujas un ķēnīņu pēecības. Viņš cenšās sarakstīt istu cilvēku gara vispārīgu vesturi.

3) Volters, kā filozofs. Filozofiju kā zinātni apstradat viņš tapat nevarēja, kā vesturi. Arī Voltera garam bija savi trūkumi. Šo garu varētu nosaukt par temporenu ideju pilnības galotni. Dažas leelas kas, varbūt visu leelākās, bija viņam nepēejamas. Tas nebija meta, fizisks gars, un, kas gribētu iztulkot Voltera transcendentālo filozofiju, tas dzītu ar viņu vislaunakas jokus (Lansons). Viņam trūka reliģijas, slopumainā un bezgalīgā jūtu; viņam nebija — kā jau teikts — vesturiskas izjūtas, savanas, dzīvot pagātne un sakust oim patijās ar attālām pa-audzēm. Caur tam izskaidrojas viņa reliģijas-kritikas šaurums; viņš nespēja saprast, ne kristianisma būtību,

ne ta reprezentēja un civilizatora lomu. Viņam nebija zinātneska
 apceres, spējas radīt auglīgu hipotēzi, nebija tās atteikšanās no sevis,
 kura spēcā zinātnesku, revērot visus esbildumus, peņemot visnesa
gaidītos faktus un visnevačbūtākos mēģinuma panākumus,
 viņš nepeteekoši sajūta visu savas meģinas bezgalību, pārdroši
 sprauzdamis robežas iespējamajam. Tomēr viņa filozofiskie raksti
 turami daudž augstāk par vesturiskiem. Bet viņa filozofija ir bez
cerunas materialistiska, viņa morale, politika un politiskā ekono
mija, visi viņa centēni pēc reformām un sabēdriskiem uzlaboju
mēm pēdereja, nāca par labu cilvēkam, kura visi nodomi aprobe
žojās ar tagadējo dzīvi. Tamdēļ viņš, rasi, vairāk par visiem citiem
 filozofiem sagatavoja tagadējo civilizācijas veidu; viņš karsti plaukš,
 krietu mūsu utilitārā un praktiskā laika progresa brīnumiem,
 visādem izgudrojumiem, kas darījuši dzīvi veoglaku un patīkamācu
 un pēc tam darbigāku un intensīvāku. Pilsonu kodeksis, mašinas,
 dzelzceļi, elektriskais telegrafs, kinematografs, telefons, grammofons
 un leclās magazines izceltu viņam gaviles. Tads filozofs ir nepēceca
 šāms būvokrateem, inģenārciem, rūpnēceem un pat revolucionārciem.

Visēverojamākie Voltera filozofiskie raksti ir: Examen important de
Mylord Bolingbroke, Histoire de l'établissement du christianisme, - Dieu
et les hommes, - La Bible commentée, - Essai sur les moeurs et l'esprit de
nations, - Traité de Metaphysique, - Dictionnaire philosophique, - Lettres
anglaises, - Le dîner du comte de Boulainvilliers. Pēdigi še pēder arī
Epître à Uranie.

Viņēju dabu racionalisms, kuras nav pēejamas neģstām idejām
 tapat kā leclām šaubām, parādas mums par loti šauru un loti pavis
su. Plašāka, taisnāka un dzilāka kritika, - kritika, kura nav mazāk
racionāla, bet ir vairāk zinātniska, vairāk zinātāja un, tamdēļ sevīs,
ki, ar godīgāku un labvēlīgāku, stājās Voltera kritikas vēstā. Bet par Voltera
attaisnojumu nepēcešāmi ja aizrāda uz divi sekošiem apstākļiem: pirm
kast, viņš neuzbruka vis idealai reliģijai, bet savslāika katolu bagu,
cui, otrkast, nepēcešāmi jāpatura pretā, ka bez Voltera nebūtu bi
jis Renans iespējams. Ar saveem nepēcklājīgiem uzbrukumiem,
apvainojumiem, apvainām un pavisšo kritiku Volters atdeva mums

„Zemus mēs, Amstali, L. Tānks”

mūsu brīvību (H. Lanson).

4) Pedigi, Volters bija ģeniāls žurnālists. Zemē, kur vara bija vāja,
bet sabiedriska doma stipra, publicistiskai taktikai bija pastāvēt ēkš
tam, ka darītu iespaidu uz sabiedrisku domu, kurā savu kart iespēja
uz varu; ēkš tam pastāvēja visa XVIII. gadsimtenā žurnālistiskā zi,
stema, un šo zistemu bija radījis Volters. Viņš tureja sabiedrisku d,
nu savās rokās; viņš rotāja ar to un taisīja no tās visu, ko gribēja;
viņš iespēja uz savuem laika beidzēm ar sava gara burvību, bet tapat ar
mesagaidību; viņš tureja viņu prātus un viņu ziņkārī sapilētā stā,
woklī, mūžīgā gaidā uz kaut ko jaunu iz Ternejas; un no tureenes ar,
veenu izgāja kaut kas jauns un negaidīts.

Voltera parastee ēcoči, bija viņa tā saucamās uzsildītās blōdas (roya,
tons) un neglee pīraģi (petits patés); bija brošūras no dažānu lapu pusem.
Todeem Parize lasīja intendantu sarunu ar abatu Grizel, rītu - Kīnas
keizara reskriptu. Visadi brīnīškīgi spredikotaji ^{parādījas} uzstājas sludināt īsto
mācību: Pēcdesmit svoši no leelās zemelu pilētās, gan rabins Arībs,
gan augstceemīgakais tēvs Aleksejs, leelās Novgorodas virsbiskaps. Pat mi,
roni izēklās no kapeem: licenciats Dominiko Lapata, sadēdzināts Vallā,
dolidā 1631. g., cēla katolu baznīcas teologeem preekōh sešdesmit septīmus
jautājumus, kuši saardīja ticību. Lasītaji bija uz pusdeemām pē gra,
fa Bulenviljona, dzirdēja, kā kapucīnu preekōneeks Raguzā deva in,
strukcijas bralim Pedikulogo, kuš devās uz Sveto Zemi, - lasīja deista
Memmius vestules Ciceronam. Ta bija savada visu naciņu lauģu pro,
eesija, visās krāsās un visadās kostīmās, kas nāca savu leebību nodot
par labu prātām. Parize un visa Ēropa bija pārplūdināta ar mazām
brošūritēm, parakstītām ar pazīstameem un nepazīstameem, patāceem
un fantastiskeem vardeem, kā: Dūmarsē, Bolingbroke, Jum, Tamponē,
Sorbonnas doktors, abats Bīkē (Bigex), abats Razens un tā delens, prū,
šu kēnina garīdzneeki un daudžums citu negaidītu autoru. Aprāti,
ģi laudis tulīn uzmineja no dažām zīmēm, Ternejas fabriku, Vol,
ters lēdzās, bet tas neveenu ne-apmānīja, bet visus tik pajautri,
nāja. Viņa brošūras daudžkart sadēdzināja; bet tas iten nebut vi,
nu neuztrauca.

Voltera espaids uz literatūru, uz sava laika civilizāciju ir milzīgu lecls; bet viņa nozīmīgs apsvērs daži, skatoties uz to, par kuras partijas pieder viņa kritiki. Tā kāmes klerikāls un retrogrāds, Žozefs de Mestrs, viņu apbrīnā un lastoam par uzbrukumu reliģijai un par uzsaukumu: écrasez l'infame, bet ne-uzdrošinās ne atzīt viņa ģeniju, sacīdams, ka ir gatavs uzcelt viņam statuju ar bēdēs roku, — tames Sen. Mark's Ģirardens apgalvo, ka Volters allaž lolojis ceemību pret taisnību un humanitāti. Viņš aizstāvēja Kalasu un visus vajatos, bet tai pašā laikā aizstāvēja Lui XIV. un pat reģentu, kas esedināja rakstnieku Bastilijā. Teirā raksta par viņu sekošo:

„Šaka, ka Volters nav mīlējis tautu un nekad nav domājis par to, lai viņu apgaismotu. Bet rakstnieka patersās jūtas pret tautu redzamas visās viņa galvenās ražojumos. Lai apgaismotu tautu, Volters raksta visās šķirās, prozā un varonās, vēsturiskās un filozofiskās darbās. Un viņš neaprobežojas ar vārdoam un espeestam rakstam, viņš rīkojas arī praktiski. Viņš albrīvo ap Ferneju visu apkārtni no visiem spaidiem, rada ziedošu pilsatīņu no bedīga ceemela, dod maizi un palīdzību strādniekiem... Viņu apvaino par patriotisma trūkumu, bet nevēns nav par viņu stiprāki mīlējis Franciju. Viņš sarakstas ar kēnīņam, bet preekā tam, ka spredīkotu toem eskatu, pācētību, mīlestību pret sabiedrisku labklājību, ceemību pret tautu un tas teosībām. Trīs gadus viņš rūpejas par Kalasa vārda pēemīņas atkaišmošānu un sacīja pats: „visu šo laiku, ja man gadījas pasmaidīt, es tureju šo smaīdu par nozēgumu.“ Bēnāidnieki viņam nepēē. Dod savīški to, ka viņš aizstāvējis un apgaismojis tautu, nospēestu nodevām un nelaišībām; viņam nepēēdod neatlaidīgo cimīņu pret fanatismu, intolleranci, mēnticību. Mirdams viņš atstāja mums, kā pats saka: „Šķores un vīli, lai novīletu zobus un apgrēestu ēsmam nagus.“¹⁾

30. maijā 1878. g. Parīzē un visa Francija svīnoja nacionalus svētkus par pēemīņu leclā rakstnieka simtgādu na ves deenai. Milzīgā sapulcē, teātra zālē, Spūler's, arīzē „République" redaktors, sacīja

¹⁾ Sk. „Avenir National", (Sauts mēstulnis) no 28. janvāra 1867. g.

478. par Volteru starp citu sekošo: „Pat tagad, simt gadu pēc viņa naves, mums jacinās par tam, lai sapulcedamies Voltera vārdā, sarakstam vīnu par veemu no visloelākajiem cilvēces labdarciem. Bet pats Volters sacīja, ka cinīnā ir dzīves celons un mērķis. Ne pirmo reizi Voltera premiņa modina naida kleidzeenus. Revolucijas beigās viņu apvainoja Fatobrians, Bonalds, de Mestr's. Restaurācija izmēta viņa meesas no Panteona. Bet Volters bija visu mūžu kaisnības un panesības apustulis, kara un fanatisma cemaidrēeks.”

Vel labāki apzīmoja šī rakstnieka nozīmi Viktors Ūgo (Flugo) un lūk dažas galvenās viņa runas veetas: „Simt gadu atpakaļ nonāca cilvēks. Viņš nonāca nemirstīgs, apkrauts gadeem un ražojumem. Šā cilvēka astor, desmit cetri mūža gadi apņēmu laika sprīdi starp monarhiju tās visaugstākajā pakāpē (apogée) un revolūciju tās sākumā. Viņa šūpols rēdēja leclā teona pedejos status, kaps - pirmo atspulgu no leclā bezdibena, kurā nozāzās viss faunums. Tādē revolūcijai sabiedriskā ekārtā bija tāda: apakšā tauta, pār tautu religija, reprezentēta no garīdzniecības, blakus religijai teesu eestāde, vadīta no teesu varas. Bet tauta to laiku bija nejēdzībā, religija bija intolleranta, teesa ne, kaisma... Tad Volters uzsāka prāvu pret soģem un veica to. Tolai sabiedrībā dzīvoja jautru un bezbedīgu dzīvi. Buflērs, Fantil-Ber, nārs rakstīja it jaukus pantolus. Volters rēdēja šo samaitāto mūži, niecību, šo apstulboto masu, šos šausmīgos soģus, kas samīna tautu, lai kristu uz celem preekš kēnīna, šo garīdzniecību - leekulības un fanatisma maisījumu, un peeteica kāru šai sabiedrisku netaisnību koālicijai. Viņa cerocis bija spalva, veglaka par vīju, bet trāpīja kā zibens, un viņš uzvarēja ar šo ceroci dornas cinīnā pret speku, prāba pret aizspēdumem, kaisnības pret melem, apopēsta pret apspēdeju. Viņš uzvarēja vecos likumus un vecos dogmatus, feodālo baronu, viduslaiku soģi, romeešu garīdzniecību, no masas radīja tautu. Viņš mācīja, izglīdzināja, civilizēja, panesa visas šausmas, visus apvainojamus, visus vajajamus. Viņš bija nekustīnams un nemoguēdīnams, veica palvalu ar zobgalību, despotismu ar sarkasmu, nemaldību ar ironiju, stūrīgālvību ar izturību, nejēdzību ar pateesību. Zobgalībā

viss Volters. Uz Lui XIV. laikmetu saraksta Voltera laikmets, bet ^{479.}
Volters ir augstāks par zemes galvu, viņš ir ideju galva. Ar Volteru
iesākas jauns cirkls: cilvēci sāk valdīt doma. Civilizācija, kas bija
klausījuse spēkam, padodas prātam, idealam. Pirms katra progress
pastāv eksē tam, lai baudītu cilvēka tiesības un izpildītu pilsoņa
peemācību. Tagad spēku sauc par varas darbu, karu par slepkavību.
Cilvēkam ir tiesība uz dzīvi, uz apziņas un pārlecību brīvību, uz prā-
ta valdību, uz darba svetumu, uz miera labdarību. Visus šīs XIX. gad,
simtoma idejas atstātas viņam no XVIII. g. simtoma pēckārtā, Voltera.

Volteram deva taisnību arī ģeniale svešzemnieki. Rau, ko par vi-
nu raksta Gōte: „Nav brīnums, ka Volters pēsavīnāja sev bez prete-
stības vispasaules monarhiju pār ^{prāteom} gācēm; pat tee, kam bij uz tam
tiesība, atgīna viņa ^{pārakūmu} pēckārtību un cestājas labprāt tik par loelma,
neem viņa valstī. Viņa slava izpletās no veena pola līdz otram. Vol-
teru turā par pēdojā laika un, varbut, pat visu laiku vislelāko rakstnieku,
viņā saveerņās visa talantā daļadība, visi ģenija spēki, visi domas di-
žūnūms.”

Pēc teicamā literatūras vēsturnēka, H. Heilmēra, domāme var, kā uz
Svīptu un Jondriņi Heimē, kāpat ar uz Volteru attēcināt apustula
Pavīla skaistos vārdus: „Ja es runātu ar cilvēku un eņģēlu mēleem, bet
man nebūtu mēlestības, tad es būtu zvānīgs vaļš un skaņīgs gārgu-
lis. (I. gām. Korīntēšom, 13,1).”

Tēdigi Aleksejs Veselovskis raksta savā apcerējumā par Volteru: „Tā:
„Viņa sirds ir šē, viņa gāis ir visur (son coeur est ici, son esprit est par-
tout) — tā skaņēja uzraksts pār Fernējas pils pēņemamo salonu, ^{ko} uz-
licis filozofa pēnācējs. Vairak par simtu gadu tas nav gāudējis sa-
vu pātesību. Tūdzōs vislabākōs mūsū gācsimtoma centēnōs vel arve-
nu sajt pasākuma dzīvinošo espaīdu, ko Volters enerģiski nēmis
uz sevi; vācu ģinatnēki slavē viņu tagad plāšōs apcerējumōs kā
krīmināl. likumdevības reformatoru, drošu spīdēklu un māvē so-
da pētnēku; ticības pānesības vēsturnēks oerāda viņam arī šai
laukā ceņīgu vētu. Par tādeem nopelneem pēckā cilvēces Volters
nemītesees dzīvot, jēbsū viņa pagātne nebija mōgūms klūdu un
no daudzājem viņa vaļōjumeem vīti jau pārklājušes arizmārsību.

Sk. viņa „Ismōdi u kapakzēpēģiku”. Maskavā, 1894, 273. l. p.

Tāds ir otrs, daigreiz vislabākais leela rakstnieka mūžs.

Tā līdz šim arveenu viss pilns no vīna! Mū šē kā visus dand, pāsmainīgoes un izgudis, jauna pasaule celuses uz pagātnes drupām, bet atmina pee tā spīdošā gara, kuš reiz apspīdoja visu cilvēci, is vesela, neskatot uz visom mēģinumeem, to mazinat un sakropļot.

Improvizētā Ternezas muzejā ir intresanta glezna no pagājušā (XVIII.) gadsimtena beigom, Le phénix renaissant de ses cendres. Apo laulu sārta, uz kuša deg gaidās loesmās grāmatu kaudzes, mežonīgā preekā, garās ausis nolaidami, deij garā deija ēzeli, vīni jau ovin uzvaru, - bet no pelnceem izeelas uz debesim fenīso.

Je vais droit au fait - c'est ma devise (Es oemu taisni pee lektas) - mēdza Volters sacit.

Voltera espaids nav mazinajoes līdz pat mūsu laiceem, un vi, na vards paliksees nemirstams par tam jo vairak, ka vīna rak, sti palīdzējuši Francijai alpestītoes no agrakceem aizspredumeem un melectibām.

Russo un vīna skola (1712-1778).

Niseeverojamākais XVIII. gadsimtena franču literaturas un filo, zofijas preekōstāvis, pee Voltera, bija Žanis-Žaks Russo. Vīnā atrāda XVIII. g. simtena franču literatūra savu pilnīgu un spīdošu nobeigu, mu. Tādas personas uzstāšanās, kads bija „Ženevas pilsonis,” aizrā, dija uz iespējāmību, eet neizmevojami talak par uzskateem un aiz, spredumeem, kuši valdēja apgaismības laikmetā. Žanis Žaks Russo saprata visu sava laika izglitības sausumu un nepeetrecību, pret prāta valdību vīnō uzstājas ar sirds prasībām, pret sabēdrību vīnō cēla dabas prasības. Muzkants Russo top par cilvēku apzinas aiz, stāvi, par cinitaju par tiklību, nākamu dzīvi un Parēdzi (Provi, dence). Vīnō gāja talak par filozofeem - enciklopēdistoem un alvasi, naja vīnu principu nolegumu no pašas šo principu attistības. Vīnō bija par citāem vairak neatkarīgs un vairak kā jebkads noleedza tradīcijas, disciplīnu un likumus, vīnō bij atklats un galejs individualists, kas nogāja pat pedejās bārjeras, kušas vel ceenija, divi pedejās autoritātes, - prātu un dzīves zīmību.

Tadā veidā viņi apgāza filozofus tamdēļ, ka bija lemaigājis preceša. Viņš bija filozofs un filozofu esnāidneeks. Pēc, eekš kam pastāvoja galvenā starpība starp viņiem: starp visiem domajošiem laudim ap sevi, Russo's bija jūtu precešstāvis. Starp laudim, kas bija nodar, bināti domām, viņš bij aprīts no ceestānām un baudām. Citi anali, zes celā nonāca pēc jūtu idejas; Russoin, ^{patiegties savam} temperamentaroe bija ja realas jūtas, tee domaja, viņš dzivoja, ar tam izskaidrojās visavi, ņa darbība. Kamēr tadā veidā citu filozofu darbs ir vispirms anali, tisks, kritisks, nolēdzošs un izārdošs, tamer viņa darbība ir simpatis, ka, dzejiska, pozitiva un radoša. Pēc pirmajiem ir vairak ironijas un naida; pēc viņa vairak entuziasma un ekstazes. Tā ka Russo eestajas neviltošs, nenisots ta laika domu virpulī, tad nepeceša, mi pēc viņa ja-apstajas un jādabon zināt, kā šis jaunais darbnēeks prata tapt par kolosalu sabēdrisku un literarisku speku, kurš sa, dalija visu sabēdrību divi nometnēs, savos pēckritejōs un esnāidne, kōs.

Tebsu viņa dzive mums parjstama visos sīkumos — viņš pats to izstāstījis ac pilnu valstirdību savās „Atzinās” (les Confessions) —, tad tomes nav veeqli atlelot šo raksturu un nav tā tad nekāds brīnumš, saka Aleksejs Veselovskis, ka Žana Žaka biografija vel nav apstradata tik sīki, kā viņa pretneeka, Voltera, dzives ap, raksts. Smalka psiholoģiska izjūta un bezpartejība veeen tik vare, ta panākt katrā zinā pareizu spreedumu iz daudzuma cits citam preteju apsverumu par sarežģīto raksturu, dzili slimo ^{nervozi satricinoto} organismu, leelo un pēc tam bezgalīgi nelaimīgo cilvēku? Bet eekams mēs izklu, šinam pašu Russo, mums ja-eeparjstas ar viņa dzivi un literarisku darbību.

Janis Žaks Russo (Jean Jacques Rousseau) piedzima 28. jūnijā 1712. g. Ženovā. Viņa māte, izglītota seveete, nomira dzemdot; tevs, pulkstantaisitājs, neskatot uz visu tākumu, sitis tā tikai cauri. Tā tad pirmos stipros espaidus zems dabuja patriarhali demokra, tiskā, republikaniskā jēstri deebijīgā un veeenkaršā apsidū, strād,

mājās, viņš aizbēga no sava pedeļa saimnieka. Pilsonu dzīves veemulīgais gāzeens ātri apņika āgri attīstījušāmees zēnam. Pēc pādsmit gadus vecs viņš uzsāka klaidona dzīvi, maldīgās divi deenas apkārt, nezinādams, kurp doties. Pedīgi viņš nonāca Lavojā (1728. g.) pēc kāda katolu garīdznieka, kurš to, pieņēmis par nakti, sūtijs ar ecteikšānas vēstuli ^{uz Annesi} pēc de Varenis kēdzes, damas, kura tepat bija bēguse iz Iveices un no kalvinisma, tagad nodarbotamās ar pēgree. Tānu pēc katolu ticības. Ši visu jaunpēgreeso līdzcietīgā sardze dzīvoja no mazas pansijas, ko Sardinijas kēniņš bija devis visiem jaunpēgreesiem. Ta ugnēma lābsirdīgi jauno hugenotu, kuram bez patera rekomendācijas vēstules deroja par ecteiceju pašā skaistais vaidzīnš, un viņa, vel jauna un daila, darīja simpātisku cespaidu uz jaunekli, to mīli ugnēmdama un sasildidama. Lābsirdīgā, bet vā, jā, un aprobežotā sevecte nēmas pūlotees par jaunekla pēgreesānu. Sagatavošanai uz ticības pārmāinu viņa aizsūtīja to uz kādu Turi, nas klosteri, kur viņš lēti lāva sevi pēgrees katolicismam. Viņš arī tur nēmacījās. Viņu drīz pēc tam izvadīja no klosterā ar divdesmit frankem kabatā, bet kad noveens pāirts par viņu nerūpejas, viņa stāvoklis kļuva vel vairak bez cēribas, nekā āgrak. Mūsu jaunpēgrees stais varajas pa Turinas eelām, bija klat pēc kēnišķīgas mīšas, kur pirmo reiz viņam modās muzikas sajūta. Bet tā ka viņam bija no kaut ka jādzīvo, tad viņš pēestāja par sulaini pēc kādas veca augstas kundzes, izdarīja pēc tās jādzību un ^{uzgrieza} apvācņoja par to vai, nu uz nevainīgu kalponi, kuru par tam padzina. Russo pats stā, sta, ka šis jādzības pēekšmēts bijus zēda līntite; bet pēc citām zīmām - viņš nozodzis brīlāntu. No 1728. līdž 1730. gadam Russo bija domastā pēc grāfa Flurona. Tas versa ceverību uz viņa saprašū, uz ceverojamām spējām un nejausī eegūtām zināšanām; šis kungs sāk par viņa intro, setees; bet Russo's arī šē iqrādas par sava gādnieka lābsirdības necoenu, gu, aizmaksadams tam ar visbezkaunīgāko nepateicību un tika izdzīts no aristokrātiskā nama, kad uzdrošinājas jaunajai grāfenei atkalat sa, vu mīlestību. Bez tam viņam apņik kartīga dzīve, viņš pēvecoņojas

Kādam avantūristam, Baklū, iz Zēnvas un viņi gāja kopā, atkal klist pa pasauli. Bet pēc dažām nedēļām Annesi un Varenis kēdē pērvēlā Ruso pēc sevis no jauna un viņš pamet savu kompanonu, viņu uz, nom labūrdīgi un mēģina gādāt par ta karjeri. Varenis kēdē rūpejas par ta izgilitību, domādama viņu padarīt par ceema garidzniecū, no deva sācurnā zeminatā, bet tad novecloja pēc sevis, nopirka grāmatas un pate pasmeēdza viņam to saturu jeb pēspēda viņu, tās studēt. Pā, magit Ruso tai pēkēras, viņu atcecibas pāzgāja mēlestībā, kurai bi, ja no viņas puses mētos pēclaišanās un rūpības nokrāsa. Allažin viņi atnīnejas ar patecību par šēem laimigeem gadeem. Bet mēģinums, viņu sagatavot garidzniecū amatam, nē-izdevas. Labasi gāja ar muzikas macišanos, un viņš dod muzikas stundas, neprāzams to. Bet pēc kāda laika Ruso laidās atkal kļējot, kopā ar kautkadu kļaidoni, kurš izdevas par greckū prelātu un Foruzalemes arhimandritu. Viņa nēmeē, rigā daba dzēn to uz Lionu, uz Lozannu, uz Nevšateli, uz Parizi. Tad pēstaja par audzinātāju pēc kāda jauna šveiceša, bet drīz atkal atgrec, zās pēc savas pastāvīgās labdāres, Varen, kurā pa tam bija pārceluse ar, vū rezidenci uz Tamberi. Katru reiz, kad aiz neprātības jeb vēcglprā, tības viņš atrodās uz celas bruģa, viņa domas virzās no jauna pēc viņa „maman”. Leeli colī, garī gājumi, atklāti, plaši apvarōņi, nēginamas naktzpuļas, nējausās satiksmes pēc vakarinām, naktis zem kļajas de, bess izēla viņā gaviles, apreibināja viņu, pēpildija viņa dvēseli ar nē-izdzešameem eespāideem. Tomēr vajādēja, no kā dzīvot, uz pēckšu pāredzētāja „maman” iztaisija no sava vāzanka kalpotāju pēc zemes kadastra, bet tas nēgāja ilgi. Viņš atgrecēas no jauna pēc muzikas un pēnēma skolonus, pātraukdams savu darbību ar prombuti un eēlojumeem.

Tad Ruso dzivoja dažus gādus klusu, nē caur ko nē-uztrauctu dzīvi, esarumā savēem darbēem, bet tad nodarbošanās viņu nokausē, ja un viņš atgrecēas brīvā maigē pēc de Varenis kēdes. Viņš sadzivo, ja laba saderībā ar darzniecū Klodu Anē, kurš baudija līdz ar viņu de Varen kēdes pasparni, bet pēc Kloda Anē naves ta vētu eēnēma šveiceētis Vinnermids, kļūdams tā kā par tadu pārvaldniecū, major.

domu. Russo nesatīka ar savu jauno beedru un no šī brīža esakās
vesums staip viņu un J-m-e de Varen; īsti šo laiku viņš pavadā trīs
 jaukus gadus (1738-1740) ^{Jarmettōs} de Varen kdzes ceemā, blakus Lamberi, kur alto,
 das gandrīz pastāvīgi vēens un ^{pār}audzina sevi no jauna, lasīdams visādus
filozofus, vesturneckus, teologus un dzejneekus. Annesi viņš nodzīlimājis
 angļu, Spectatorā, Puffendorfā, Sen-Evremonā, Hlenriadā, Beilā, La Brūjeitā
 un Sen-Rošfukō un tapat pēsavīnājas tur no abata Gema (Gaimē) jau tās
 reliģiozās sajūtas diēļus, kurus viņš velak par pēminu šim savam sko,
 lotajam uzrakstīja eekā, Profession de foi du vicairē savoyard. Tagad šē
 viņš ķēras pēc matemātikas un latinu studijām, izglasīja Lowku, Leibni-
cu, Malbranšu un Dekartu. Viņš izēet no turēenes apbrunojēes un gatavs
 pēekā cīnina. Viņa gara veids sāk tapt noteikts, kads kaimiņu muiž-
 neeks, de Honajā, kurš daudzkart viņu redzējis ap 1738. jēh 1739. gadu, no-
 mana pēc viņa stingru teeksmi uz vcentulību, .. eedzīmtu nicinummu
 pēc cilvekeem, redzāmu gatavību ņēvat viņu tēkumms un vājības,
 pastāvīga ne-uzticība viņu godīgumam. Jarmettōs viņš uzrakstīja savus
pirmōs mēģinumms. Pēdējā no tur pavaditeem gadēem viņš bija daējus
 mēnešus par mājas skolotāju pēc Lionas pilsātas vecakā (le grand prevōt),
 Mablī kunga, beēneem, kur viņš nekautrējas zagt labu vīnu, tad viņš
 vel nebija pilnīgi nobreēdis tiklīgā zinā. - Tā pagāja Russo jaunība
daējdaējadās dēkās un klaidonībās pa Sveici, Savoju un deēvidus Fran-
ciju.

Pēdīgi viņš dodas uz Parizi (1741.g.), pēc pēcgalīgas saēkelšānās ar de
Varem kdzi, kurai bija radēes jauns sirds-drangis un kurās lectas ar vee,
 nu vairak un vairak gāja uz laju; no šī laika viņu velās atteēcībās
 veeam ar otru lomas pāsmāinījas; jo nu Russo smēēdza veizām
^{noteēca} māzu palīdzību savai drandženei, tik daudē pēekō viņa darījūšai.
 Nabaga eēveete, muižīgi sapinuses parādōs, prāvās un projektōs,
 nomira 1762.g. Tā nebija pilnīgi normāla, tā bija kildīga svetule
 un drusku dēkeneēce; viņas reputācija nebūtu tik daudē eēctuse, ja
 Russo nebūtu eēdomājēes biktet par vīseem saveem, kā par to cilve-
 ku nozēēgumēem, ar kufeem viņš satīkās.

Nerimstōšā cēnsānās projām tālē no jauna izgrāva jauno cilveku
 no mēerīgas pasparnes. Parize viņu vilināja ar garīgas dzīves mōšāmos,

486.
Viņš būtu laimīgs, redzēt Volteru, bet iespējamība, rādīt savu muzikālo
talantu, uzvest savas operas un turpināt savu projektu nošu sistēmas
pārveidošanā reibināja galvu cilvēkam, kurš vēl nezināja, estētiskam
slēpjam viņa istais spēks. Parizē Russo atveda sev līdz piecpadsmit
luidorus, komediju *Narcissu* un ^{jaunu} nošu zīmīšu sistēmu, kurai bija vi-
ņam sagādāt slavu un bagātību. Bet viņam nācas drīz atreibt. So
laiku sākas viņa pirmās literāriskās iepazīšanās ar Marivo, Mably,
Fontenellu un Didro. Viņam daudzijas pa galvu savādi plāni. Te viņš
gribēja kļūt par apkārt celotāju deklamatoru, ta maigi pelnīt ar ak,
teņa amatu. Pedīgi viņš nonēmas rakstīt operas, bet viņa „galan-
tām mūžām” (Muses galantes) nebija nekāda panākuma. Tā tad muzi-
kas un teātra pasaulē viņa sākums bij noizdevīgs, bet pateicoties kā-
dai augstai labvēlei dabuļa sekretāra veetu pēc Venēcijas sūtnešības
un no komponista pārvērtās par diplomātu (1743). Ar intresi viņš
tagad iekatījas aristokrātiskas republikas ipašību iekartā un no šī
brīža nerima pārdomāt vissvarīgākos politiskus un sabiedriskus jaut-
rumus. Pēc viņa vārdeem viņš tad pat uzņēma locla politiska
apcerejuma plānu. Bet rīdus ar sūtni (Monteju) viņu atgriezva at-
pakal, Parizē, viņa jaunās un oriģinālās komiskās operas „Lauku
burvis” veiksmē nepalīdzēja ^{viņš} viņam izklūt no šaurā stāvokļa un
viņš vel arveemu mita uz bēnīgā blakus Sorbonnai. Viņš sāk no-
rakstīt notes, ka dabutu kumosu maizes. Bet jau pa savu pirmo uz-
kuras laiku Parizē viņš iemantoja abu šķirņu draugus. Viņam bija
trīsdesmit gadu, dedzīgas acis un intresants vaigs, neskatot uz viņa
visvelaceem apgalvojumiem, simpātiju viņam netrūka. Didro's viņu
uzaicināja rakstīt apcerejumus par muziku proekā Enciklopēdijas.
Viņš pārtaisija proekā galma veenu Volteru lugu un operu Ramo.
Pedīgi viņš dabuļa sekretāra veetu pēc ģeneral-nomneeka, graģiā
Popelīnera, kura namā spēli viņa muziku, še bija viņa peonākums
izlabot nomneeka un ša sēevas mātes rakstus. Viņš top arī par Muis
Dūpen sekretāru, kuras dēls, ģeneral-nomneeks Franseil (Francuā)
grib viņu ņemt pēc sevis par kaseori, tas jau apoolija bagātību.

Bet Russom peemita īsts maigums atteikties no preņākumēm,
 proekš kuceom vīnš nesajuta teensmes. Vīnam bij allaž solids un
 lepns micinums pret maudie, un mums nav jāpeelidzina tikai uz,
 pūtibai šo deozgan reto tikumam. Tā tam Russo nodarbojas ar patstā,
 vīgu rakstnecību un sagājas ar Kondiljaku, d'Alambetu, Raindu,
Grimmu un Holbachu; vīnš pat mēģināja izdot kopam ar Didero
Žurnalu „Zobgalu“ (Porsiflous), bet izdevums peedzīvoja tik veenu num,
 muru. 1745. g. eesākas Russo sakars ar Terezi Levaser. Vīna bija pa
 kalponi kadā Parizes restoranā, Russo sādzīvo ar vīnu līdz pat na,
 vei, jeb, loti ilgi neatzina vīnu par savu pati. Tā bija tad aprobežo,
 ta seesete, ka nevareja alminet dišpadsmit memešu vardus, nekād
nevareja neveenu skaitli izmacīties, pat neprata naudū skaitit.
 Bet Tereze bija tik līdzīga vīna zemīletam, dabas stāvoklā idea,
 lam, ka vīnš ne-apdomājas neemt vīnu pat ar reebigas māmulas
 un slīma tēva prederam. Tereze nekavejas Russom peerādīt, ka
darijis ne-apdomīgi, savpenodams savu likteni ar līdz aplāmībai
mulka seeseti. Pedigi pirmās disertācijas arkantigi izdosāmās iz,
rāva vīnu no nabadzīgā stāvoklā. Nule neveenam nepazīstamais
klūva veemā doonā par slavenu vīnu.

Bet taisoni eekš tam guleja breesmas proekš šīs arkantigi lep,
 nās dabas, kuša lepojas ar savu patessīgumu, sicmīgumu. Nālis
caur savu grāmatu slavenā stāvoklī publikas preekšā, vīnš sāk
turat par goda jautajumu preekš sevis, izrādīties savas teorijas aug,
stumā, vīnš sāk izrādīties par savadneeku līdz ne-eespējamam.
No ši brīža vīnš pārversās, pat savā āreenā, nomet parūku, nomes
zobenu, baltas zeķes, zeltītas požas un līdz ar tam atsakās no agravā
asprātīgā, attapiģā smalkā tonā. Rādīdamies salonīs veenkāršā
uzvalkā, vīnš kluseja, ta negaidot izkrāvas spīdošās parādoksīs.
Vīna gesturms sagādāja vīnam savadneeka slavu un, vēledamies
but konsekvents visās lectās, vīnš padēvas kārdināšanai, kas no,
veda vīnu lobrid gandrīz pe apdomatas lomas izpildīšanas. Ro,
baža starp smalku (kasauls) cilveku un stingru spredikotāju bija
pe vīna tad pārak trausla; ar laiku tas, kas bija tik reiz peemēta

stāvokļa neizbegama sēka, cerada, eedzīvojas ar filozofu, kurtis
 ne caur nejaušu eedegšanas, bet ar visu savu buti, ar meesu un
 dvēseli modevas veentlīdzības idejām. Tak Russo uzstāja uz šo
celu tik, kad nāca salonos. Viņš nepazīna dzīvi; viņam nebija
smalku maneeru, ne smalka tona; viņa patmīle ceeta stipri un
rau, lai neklūtu smecklīgs, viņš tīšām palika rupjš un mēžonīgs.
 Bez tam, viņš palika arveemu klaidonis, vazankis, kam nepre-
cesāms bija tīrs gaiss, zila debess, klīšana pa nepazīstamām
tām, negaidot atvērtiem mežu klajumeem un saules roctiem. Tam
dēļ viņš ar guvilemu nonēmās atstat šo drūmo, drudžaino, ^{no}skur,
binataju un verdžinataju Parīzi. Viņa draugi, filozofi, nebudami
apveltīti ar bukolisko temperamentu un dzīvodami pee svecitom
kā zivis ūdenī, neko nesaprazdami no šoom unturmeem, šim sa,
vadībām, raudzija viņu atturet, bet caur tam tikai atstūma viņu
 no sevis.

Šo laiku (1753. g.) Russo devās uz Ženevu. Līdzpilsoni to ugnē,
 ma kā goda veesu. Lai atdabutu savas pilsona teesības, kurās bija
 zaudejis, pnenemdamis katolicismu, Russo no jauna palika par Kol,
 viņa preekriteju. No šī brīža viņš pnenēma visos savos rakstos
 „Ženevas pilsonā (Citoyen de Genève) titulu un otru Dijonas dise-
taciju veltīja savas tevzemes magistratam. Atgriezies Francijā,
Russo dzīvo atkal Parīzē. Pamanījuse, ka Russo'm patika veentu,
la būdina meža malā Monmoransī un, ka viņš ar preeku palāista
še veentula dzīvi pee galvas pilsatas varteem un draugu turūnā
-veena no salonu slavenām, kura visvairak viņam pegglaudi,
jas, d'Épine kōze, ģeneral-nomneeka pale, isā laikā prata būdīnu
pāverst par kairīgu naminu ar preekām - sešām istabām, sakūnu
darzu un upiti parka galā un pcedāvaja to Russo'm. Acumītk
lī šim eedegas aizdoma, šis trums visā viņa sekošā dzīvē; viņu
grib kalpinat!... un viņš raksta d'Épine kōzei asu vestuli, kura
tak nekaveja viņu drūz, kād pārpratums izskaidrojas, nomesties
Ermitažā - kā viņš šo jauno pasparni sauca - un uz laiku tur
pavadit bezrūpīgu dzīvi. Russo pārgāja turp ar savām grāmatām,

palikas kāra un graciozā jaunā aristokrateene, emaldīguses mēžā, pēbrauca reiz pē ģermiņāz, ģērbuses vīrešu kostūmā. Vīnā parādī, Sanās palika Russo acīs par gaiši starošu meteoru. Vīnš nozināja, ka ar vīnu notika, klida pa mēžu deenām naktim, raudāja, lūdzēja jū, mu pilnus monologus; vīnā deezīgā fantāzija vispār daudz reiz zīmēja vīnam visas mīlestības un vīsuma vētras agrāk, nekā vīnš varēja savās jūtās atzīt. Russo turojas grafenei, lūdzta to paliktees ar vīnu ģermiņāz un vīnā no līdzceetības šeb aiz klērbības pēclaida šo tuvumu, nēdodama ceibu un mocidama vīnu ar koketību. Russo dabon zināt, pedīgi, ka tam ir sāncensis, sāvaldās, nonemas visu paceest, bet, aiz, mīzdeemes, kildojas ar izmanīgo seewēti, moca to ar greizsirdību. „Vīsa mana mašina”, raksta Russo, „nāca šausmīgā nekārtībā: trīs ne, rimstoša uztraukuma un pastāvīga trūkuma mēneši noveda mani līdz kādam nespekam, no ka es nevarēju atspīgt pa dažām gādēm. Tad Russo sastrīdejas ar Didro, kurš izdeva patlaban savu „Artaulības delu”. Šai komedijā Didro saka, ka tikai slikti laudis mīl veendulību. Russo to atkecināja uz sevi un nolamāja Didro. Šis atbildēja, tāpat deezgan rupji. Tad vīni izlika, bet pēc dažām deenām sastrīdejas ātkal, palikdami cenaidneeki līdz pat nāvei. Pedīgi Russo sakildojas arī ar d'Ēpinē kēzi. Sen Lamberam bij anonīmā vēstule, velē zīmots par Russo daudzkarteju un pāvar intīmu satikša, nos ar grafeni. Laikam šī vēstule bija Terēzes rakstīta, bet Russo aiz kaut kam bija parkecināts, ka to rakstījuse d'Ēpinē kēze. Še jūtās par aizdomu apvainota. Leeta nonāca līdz ruktēm izskaidrojumeem. Russo uz nedaudzo vīnam palikušo draugu parstāvēšanu aizbildinājas d'Ēpinē kēzes pēekšā, bet vīnā neveiklos, gandrīz nekaunīgos aizbildinumus pēnēma ar apvainojamu bal tūnu. Vīni izšķērās. No šī brīža Russo mīžs top par nepār, trauktu ceēšanu vēsturi. No deenas uz deenu vīnš klūst neuzticī, gaks un drūmaks. Šā mīlestība kā draudzība iznīkst. Pedīgi beidzas dzīve ģermiņāz.

Pēc tam decembrī 1757. g. Russo nonemas Monmoransi tūsumā,

noleslā namīnā, sauktā Monliē, kur nodzīvoja pēcus gadus. Ka, 491.
mer viņa namu ēstīkoja, viņš bij ar meoru ēvētotees pili pec
maršala Luksambura un ta pates; bet šo reiz Russo pastāveja uz
tam, ka viņu netraucē un, ka viņš var redzētees ar saveem saimnee,
keem, vaj izvairitees no teem pec vēlošānās. Maršals un viņa pate
lābsirdīgi eegāja uz visēem norunas punkteem, kurus cela preekšā
šis pec ne-atkarības alkotošais cilvēks, kas nevēlojas uz sevis sajūst
pat peenēmamū labdarību jugu. Monmoransi Russo parādīja da,
žus meorīgus gadus, nogrimis darbā, bet pedīgi viņa Emils, ko viņš
še starp citeem darbeem sarakstīja, - aprīja sava autora meoru. Neskatot
uz Malzerba, galvenā cenzora; visu labvālibu, šī cilvēka ar plašu prātu,
Lorbonna nosodīja šo rakstu; parlaments pavēloja to sadēdzinat, bet pret
pašu Russo bij izdots dekrets, to arestet. Maršals Luksamburs skubina,
ja viņu begt; viņš izbrauca pulksten četrās pec pusdoņas un redzeja
iz sava kabrioleta, kā viņu sveicināja policijas eeredni, nākušī viņu
ņemt ceeti (1762.g.). Ētapis Sveices robežās, Russo metās zemē, skupotīja
to un svetīja savu eklūtāmu brāvestības zemē.

Viņš slēpās Ženevā, bet Ženevas protestantisms savā ^{fanatiskās intollerances} stupiditātē ne,
atšķiras daudž no katolicisma. „Emils” tapa sadēdzinats Ženevā un Rus,
so ne-atrada pasparni ne savā tēvu pilsētā, kurā dažus gadus pirms
tam (1754) ar tadu swinīgumu apveica savu slaveno delu un, kur viņš
no jauna peenēma pilsonību līdz ar savu tēvu reliģiju, ne Bernas kan,
tonā, bet bij jāmeklē pasparne pec pūšu kōnīnā, Fridrixa Laalā, ku,
tam peedereja Nevšatele, un nometās Motjē-Traverā, kādā namā,
ko atvēloja viņa vīkojumam M-me Boa de la Tur. Veetas izvēdže sa,
cela pec bezļa goviles, gubernatoris viņam ^{ar} patīca; par gubernatoru
bija laipnais milords Marešals, kurš sūtīja viņam savu vīnu un
pateica viņam par tam, ka viņš nekeēdžas peenemt šo dāvanu.
Viņš klīda botanizedoms pa Motjē (Montjē?) apkārtni, jāucas starp
zemneeku pūleem, palidzeja viņēem vit auklas un visves. Bet tada
meerīga dzīve negāja ilgi. Kā allār, pec laimīgēem sapnoem nāca negaiis.
bagnīcas pādome, macitajs un visa draudže sāka viņu vajāt, kā bagnī,
cos remaidneeku. Laudis, uzkūditi no nepaceelīgēem preeksterēem, izdžina

492. vīnu no meestina. Vīna loģos meta armenus. Filozofam jau šāvas
pratā vesels laužu pulis, kas slāpst vīnu nomētat armeniem. Vīns
atstāja Koljē un nomētās sv. Petera kailas salas, kura gul mazajā
Bjennas ezerā. Bet arī tur vīnam nebija meera: uz Bernas senata de-
skretu vīnu izdzina arī no Turēnes. Vīns bega nu uz Strasburgu, kuras
gubernators vīnu pieņēma savā apsardzībā.

Nākamā (1765) gadu, uz filozofa Juma uzaicinumu Russo pār Pa-
riži devās uz Angliju, kur Dauids Jums tam pagādāja pasparni Vu-
tonā (Wooton), grafistē Derbi. Šai vēsā un mēģainā laikā Russo palaida
trīspadsmit mēnešus, lasīdams status, nodarbojoties ar muziku un redi-
ģedams savas atmiņas. Bet vīns sanaidojas arī ar Jumu; šis naidis bi-
ja pēdējais trecešais, kurš uztrauca visu vīna aizdomību un neuzticī-
bu. Slimības diegli, pēc vīna pamānīti no de Korziē jau 1738. g., at-
attīstījas vīna nelaimīgā galvā un vīnu apveda pilnīga āspratība. Vīns
ticēja plašai saziņestībai, sarīkotai pret vīnu no Didro, Juma un
Grimma - maigā, nešķirama d'Epinē kēģes drauga - līdz ar visu cil-
vēku dzimumu, ar nolūku, vīnu pazemīnāt, vīnam godu nolaupt,
vīnu nomelnot, pēspēst vīnu, pieņemt apvainojamas labdarības
jeb pēdomat vīnam negodīgus darbus. Pēc tam zedomājies, ka arī ang-
ļu sarīkojuse pret vīnu kautkādu saziņestību, Russo bez iz Angli-
jas.

Vīnam bij uzaicinumi un uzlūgumi no vīna pēkritejiem Kree-
vijā un Polijā, Razymovskis sauca vīnu uz Ukraini, Vlad. Orlovs uz
kadu muižu ^{peca} Peterburgas, polu grafs Tiesenhaus pat Beelovežas bee-
zoknī, vīns aizbrauca atkal uz Franciju. Vīnu vilināja braucums
uz Korziķu, apņemtu tobrīd no sacelšanās; pēkš Korziķas republi-
kas vīns jau bij uzrakstījis konstitūcijas projektu; bet kad vīns
taisījas slepties vīpas pajūmē, te Korziķas neatkarība bij jau iz-
nīcināta. Vīns aizbrauca atkal uz Franciju. Tur laida vīnu meerā
ar to zīnu, ka vīns nēko nerakstīs pret valdību un reliģiju. Jom
pēņemta vārda (Renu) Russo nomētās pili Frie, kura pēdēreja
prinčim Monti, bet nēdzīvojis šē tik dažus mēnešus, uzsāka atkal
savu klejjošanu.

Kā vajats zvecs viņš slepjas Dofinē, Burguanē un Monkanē. 493.
pabijis Lionē, Grenoblē, Šamberī, viņš 1770. g. atgriezās Parīzē un no-
metās Platrier eelā, kurai tagad Russo vārds. Visu šo laiku viņš
dzīvoja no nošu norakstīšanas un, kas viņu gribēja redzēt, tam bija
jānāk pēc viņa kā darba devējam. Viņš rupji aiztrecā visus zin-
kāriņus ceemitājus un gādātājus. Viņš dzīvoja veems un nepēceņams,
vispārīga uzmanība un preeca, kas, kā viņš sajuta, visam par spīti viņu
apstāja, glaimoja viņa patmīlei, bet viņš palika neizgredzināmi aizdo-
mīgs un vajats no savām aizdomām. Viņa labākās, gaišās, mīlās de-
nas, kas atgādina viņa jaunību un viņa jaunu gadu vētraimo
klaidona dzīvi, bija viņa gašu klejojumu un stādu lasīšanas
deenas Parīzes apkašnē, Bulonas mežā. Gadu preekš tam viņš ap-
preēja pedīgi savu Terezi. Ta viņam dzemdeja pulku bērnu,
kurš tas pret viņas gribu nodeva audzinašanas namā. Dažas ne-
delas preekš naves Russo, pastāvīgi un stingri atraidījis visus sa-
vu augsto ceemitāju preekstikumus, 1777. g. pedīgi preņēma onarģiga
de Žirardena pēdāvajumu, pārveetotēs uz viņa muižu Ermenon-
vill netālu no Parīzes. Te viņš pedīgi nomeerimajas, bet ne ilgi: appo-
pleksiska treeka, rasi arī patnāvība - bet ta maz domājama - padari-
ja galu viņa gūtām muižām - viņš nomira tur pat 2. jūlijā 1778. g.
Marķižs de Žirardens uzcela viņam peominexli ar virsrakstu: "Le
dus dabas un paterisibas cilveks."

Rakbā, visai intresantā Russo muižā var nošķirt trīs laikmetus:
1) viņa jaunība, no 1712 - 1755. g., kad viņš pazīstams pa leekakai da-
lai kā muzkants; 2) viņa literariskas raģības gadi, no 1755 - 1765. g.
muzkants - Ženēvas pilsonis top filozofs; 3) "slimais" dzīvo vajata
zedomā, no 1765 - 1772. g. - La dernière période de sa vie s'étend de
1765 à 1778, date de sa mort. Elle est lamentable. Cette merveilleuse
imagination...

I. Muzkants Russo (no 1712. līdz 1755. g.)

Lai laikmetā Russo's veda savu vētraimo klaidona dzīvi, kurā
mums jau labi pazīstama. Jau pirms 1737. gada, Šarmetās (Aux Charmettes)

494. pēc Varens kōzes, viņš ugrakstīja savus pirmos mēģinumus, vingri,
nadams savus spēkus ražošānā, sacereja jau komēdijas un operas.
Tad zem apkarteju kalnu un ezeru cespaida viņā esakņoņas patosa
dabas mīlestība, caurdvezdama visus viņa ražojumus un pārēdams
uz viņa pēckritejeem, sekotajeem, prem. uz Bairona. Tad pat viņš
eskaisa proekš bezgalīgām klejošānām kājām, kas līdz pat nāvei pa-
lika par vismīlako viņa domu sērosinatāju un agri rādīja viņam
dzīvi, kāda tā ir. Kad reiz ee-ēdams kāda franču zemneeka būdinā,
viņš esraūdzīja to trīcam pēc eedomas veen, ka tā proekšā var
but nodokļu esvāsojs un tas bailīgi slepa savus kņajumus, lai ne,
tiklu aplaupīts kņonim par labu, — "šo brīdi tapa mests neizglidze,
nama naida diglis, kņoš attistījas manā sirdī pret visēem nelaimi-
gu, tumšu ļaužu apspeedejeem. Šs nevarēju aizmirst, ka šis cilvēks
ne-uzdrīkstējas est maizi, ko ar sveēdreem vaigā esguvis un, ka viņš
vareja izbejt no izpostīšanas, tik izlikdamees par tadu pat nabagu,
kā visi citi." Bez sāubām šī epizode espēja ar laiku uz Russo ap-
cerejumu, kas ignāca par ļaužu neveenlīdzību.

Mēs jau zinām, ka 1741. g. Russo ^{atvērda} sev līdz Parīzē komēdiju "Nas-
eiss" un nošu zīmju jaunu zīstumu, bet muzikas un teatra pasau-
lē viņš ceeta no sākuma fiasko. Muzkanti atrada viņa izgūdrotās
jaunās notes par ne-ertām un esribas, ka šis izgūdrojums dos viņam
līdzekļus proekš dzīves, izputeja. Pedīgi Russo nodomāja rakstīt operas,
bet viņa Galantām mūzām (Muses galantes) nebija pēckvīšanas. Tās
no komponista viņš pārvertas par diplomat. Tak arī no tā nekās
ne-ignāca: šķeldāmās ar dūlni Venecijā no jauna aizveda Russo uz
Parīzi, kur kas sāk norakstīt notes. Tau pa savu pirmo uzturas lai-
ku Parīzē, viņš bij esmantojis draugus. Didro uzāicināja viņu rakstīt
apcerejumus par muziku proekš Enciklopedijas. Tad Russo parstrādāja
proekš galma kadu Voltera lugu un operu Romo, viņa muziku izpilda
ģeneral-nomneeka, gņaznā Popelinjera, namā. Pa tam Russo nodevas
patstāvīgai rakstneecībai. Viņš sacereja divi vajas komēdijas, Parīzē.

uzņēmums (L'engagement téméraire) un „Meža gaitā” (Allée de Sylvie), salikšanu allegoriju un mēģināja izdot kopam ar Didro žurnālu „Lob. gali” (Le Persifleur).

Pedīgi 1749. g. iznāca „Disertācija par izglītības launumu -kaiti” un Russo kļuva pēcepi par slavenu vīru. Piemēnētā gadā Dižonas aka. demija lika uz konkursu slaveno jautājumu: „Vai zinātņu un maksles attīstība veicinājuse cerasu samaitāšanu vaj spīstīšanu?” (Les progrès des sciences et des arts a-t-il contribué à corrompre ou à épurer les mœurs?) Russo izsacīja paradoksu, kas pēskūra viņa rakstam slavju. Akademi. jai bija prātā zinātņu un maksles respaids tik zinātniska izpētīšana. Šo jautājumu Russo uzķīra no filozofiskās puses un eekš „Discours sur les sciences et les arts” atbildeja uz to ar taču daļrunatnību, taču asprātību, taču spēku un taču valodu, ka akademi. lai gan ne. dalija viņa domas, tomēr godalgoja viņa atbildi, kā meistarisku va. žojumu. Russo pēdēva akademi.kažam uzdevumam taču veidu, it kā akademi. ja būtu prasījuse, vaj cilvēks visnotal top labaks caur zinātnisku izglītību, - un atbildeja uz jautājumu nolēdzoši. - Vi. duslāisku naktij sekoja zinātnes atdzimšana. Vaj mums bus pas šo atdzimšanu pēccatees? „Ne”, atbild Russo.

„Zinātnes eekš mums noslāpejuse brīvības jūtu un samaitājuse cilvēka dabu. Jau kadā sirmā legendā teikts, ka par zinātnes izgūdro. taja bijuse kada cilvēkiem cenaidīga deevība. Ko mēs zesaktu ar makslem bez luksus, kas tās baro? Pēekš kam mums keesu zināt. kad laudis netaisni? Kas būtu vesture bez tiranņiem un karēm, bez saņvērestībām? Vaj mēs nodotos turšiem filozofisķiem murgiem, ja katrs no mums domātu par savu pēemākumu, par savu tēviju, par saveem draugiem? Bet ja zinātnes nederīgas pēc sava pēekšmeta, tad tās vel vairīgakas pēc savas darbības. Dodeet man atbildi, jūs, slavenece domātāji, jūs, kas mums atklājuši krustojošos pasaulu ceļu noslepumus, jūs, kas uzrādījuši mums dvēseles rezervoaru un buti, jūs, kas izskaidrojuši mums dabas brīnumus, - dodeet man at. bildi, vaj mēs bez jūsu pamacībām nebutu tik pat daudzi, nebutu

tik labi vaditi, butu mazāk zēdoši, jeb butu drusku sliktāki?
 Akurāt otrādi. Necīgi runātāji saplust no visām pusēm, parok-
 ticības pamatus un iznīcina tikumu, it kāpat viņi veicina lak-
 sus, ^(greenhouse) kuri bijis par celoni visu valstju krišanai. Zinatnes un maks-
 las ir veenīgā vaina preekš tam, ka talantus ceeni augstaku par
tikumū. Vairs nekaitā, vaj tikumigs cilvēks, bet vaj viņš gudrs,
 vairs nevaicā, vaj derīga grāmata, bet vaj viņa jauki rakstīta? Vaj
prātīgam plāpam maksā devīgi, bet godīgs cilvēks aiziet tukšām
rokām. Ir tūkstošiem godalgu par dailām runām, bet neveenas par
skaistiem darbiem. Mums ir dabas pētnieki, mērnieki, chimiki,
dzejnieki, muzikanti, gleznotāji, bet nav vairs labu pilsoņu, ja
 asi daži ir, — tad viņi ir izkaisīti pa tāleem gabaleem un velk sa,
vu dzīvību trūcībā un neceenībā. Ja mūsu pecnāceji nabus vel
mulkaki par mums, viņi pacels rokas uz debesim un izsauksies:
 „Visu varenais Devs! izpesti mūs no mūsu tēvu apgaismības, vedi
mūs no jauna pee veenkarsības, nevainības un nabādžības, —
veenīgem labumeem, kuri dod mums laimi un tev patīkami?”
 Tādā veidā zarūpejas ne par zinatnes popularizāciju, ne izstatit
viņu uz laukuma publiskai pārdošanai, — bet ja ceweļk labi lau,
dīs toēši darbigā dzivē. Cicerons bija Romas konzuls, Bekons no
Veirulam Anglijas kanclers. O, ja valdnieki aicinātu savā padō,
mē zinatnes vīrus! Tas ir tik aizspriedums, izgūdrota augstmaņu
augstprātība, it kā maksa tautu valdit butu grūtaka par maks,
lu viņu apgaismot. Kamer vara veena stāvēs veenā pusē, bet
apgaismība un gudrība kāpat veena stāvēs otrā pusē, zinatne,
keem reti zemāks galvā leelas domas, valdnieki vel retaki izda-
rīs leelus darbus, bet tautas mebeigs but pazeminātas, samaitātas
un nelaimīgas. O, tikumū, veenkarsū dvēselu izēilā zinātne,
vaj tevi izstudēt maksā tik daudz pūlu un izdevumu? Vaj
tava macība nav eeslegta katra sirdī? Ne-apskaudisim to vē-
ru slavu, kuri slavēni tikusi zinātnē, mēs taisisim godāje,

starpību starp viņiem un mums, - starpību, kuru veic atrāda
starp divi leelām kantām: veema kauta prāta labi runāt, otra
labi darīt."

(1776-1874)

Tadā veidā, pēzīme R. F. Flossers, Russo klūst par obskurantu un piē,
tistu ceesū beedru, coetsirdīgi uzbrūkdams zinātnēi un civilizacijai.
Starp viņiem tik ta starpība, ka pietisti savu cilvēka ideālu, kam
nav darbigi jācenšas uz progresu, mekleja pirms greku kriteena pa,
radizē, bet pēc greku kriteena visur zemes vīrsū redzeja veenīgi postu
un samaitajumu. Russo tuopret aizrāda uz ideāla atleekām pēc hot,
tentoteem, pēc mēžoncem, pēc Fabricija laiku romeeceem. Ne pietisti,
ne Russo, nav sapratuši, ka pilnības pamākumā pastāv ta galīgas
butnes preekšrocība, kas atšķir mūs no zvercem, un ka šī pakāpeni,
gā attistība ved pēc īstas laimības, kuras nav ne Russo, ne pietistu
ideālam.

Dzīvot no literatūras Russo nevarēja, kamdēļ viņš nēmas sev pel,
nit maiži ar nošu norakstīšanu, ceeti pārleccinats, ka kadam slave,
nam norakstītajam nevar trūkt darba. Ta bija savada komēdija.
Darba dēveji zināja tikpat labi, ka arī pats slīktais norakstītais, ka
vīni maksā tik par vordu; tapec, aiz vēlēšanās, dabūt leclā cilvēka
autografu, vīni maksāja davanām Terezei un tās mātēi. Bet Russo
gribēja izrādīt godīga ceeteja lomū. Tulin pēc viņa pirmās Dižonas
disertācijas ignāca viņa opera „Ceema zīlneeks” (Le Devin du village),
tad apceceimū. Par lauzū neveentlīdzību un „Par politisku ekonomiju”.
Viņa spīsģtās un oriģinālās komiskās operas „Ceema zīlneeka” sekmes
tak nespēja Russo izvest no spēdoša stāvokļa. Pēc tam viņš vel sa,
maitāja savu stāvokli ar savu rakstu „Lettre sur la musique fran,
çaise” (1752. g.), bargi uzbrūkdams darbecem, kas līdz šim bij ignākuši par
franču muziku un uz franču valodas derīgumu muzikai vispār. Topat
savā velak izdotā „Muzikas vārdnicā” (Dictionnaire de musique) viņš
pārax stingri apspreež XVIII. g. s. franču muziku. Pēc tadeem uzbrūku-
meem uz galma sabēdrības garša Russoim, zināms, vairs nevarēja
but nekādu sekmiņu uz operas skatuves.

Viņa nākamais darbs filozofijas laukā bij jau poeminētais raksts „Discours sur l'économie politique” (1753.g.), sacerets Enciklopēdijai. Tē jau pa lelakai daļai sastop tos likumdevējas tiramnijas un valstis, kas bezprātīgas visvarenības principus, kurus Russo eksē „Portrait social” savē veselā zistemā.

Ta pate akadēmija, kura deva Russon cemeslu preekš pirmās disertācijas, kas sacēla visas Ēuropas izbrīnīšanos, pēskūra viņam jau nu izdevību, attistit pirmā raksta pamata domu un, cēšā sakarā ar to, iztilinat sabēdriskas ēkartas ^{šādā šim nēdzirdētā} demokrātisku zistēmu. 1753.g. Dīto, nās akadēmija cēla preekšā jautajumu: „Kads celons ir nevēentīdžī, bāi starp cilvēkiem un vaj tas attaisnojas caur dabas likumu?” (Quelle est l'origine de l'inégalité parmi les hommes et si elle est autorisée par la loi naturelle?) Uz to Russo pēsitija ātbildi „Discours sur l'origine de l'inégalité parmi les hommes” (1754.g.), ko arī par pirmijas cēmi, qu atrada, kaut gan godalgu nepēskūra; tas šis raksts par laūžu nevēentīdžību sacēla vel lelaku senzaciju. Russo ar divi lēcēncēm tīdžinājas ar Volteru.

Pirmajā apcerējumā par izglītības launumu Russo izlēk, vāda, ka visās zemēs pasaulē ar gara attistības sākumu sakrīt kopā pirmās moments tīklības pagrīmsānā, morales veiksmē ēet proporcionali izglītības vaikosānāi atpaxal. Tēm cērāšu samaitāšanas Russo aprot pa, tērejumu pēc-angšānu un tāpēc arī kaislibu attistību, greznības un slinkuma izplatisānos, karēivju tīkumu zudumu, viltus un blēdi, bas sakrāsānos laudīs. Tīm satrunojūšā civilizēta cilvēka stāvoklim viņš stāta preti laimīgas pirmatnīgas nezinās laikmetu, no kura cilvēce atskīruses savas lepības un zinkāres labad. Jo vairak attīstas un izplatās zinātnes un mākslas, jo vairak attālinās cilvēks no dabīgas nezinības, jo vairak viņš kļūst netīkumīgs, izglutināts, lēkūlīgs. Russo pēved tam par labu ēdomatus vēsturiskus pēcērdījumus, ar kuraēm tas pēskīp zinatnem un mākslām sekas, kas iztek no politiskas un ekonomiskas dzīves. Atkātīdamēs uz pagātnei,

viņš aizņāda uz dažām parādēm, kurās redz celonīgu sakaru
 starp civilizācijas attīstību un tīklības atslābsānu. Tā Ēģiptē ar
filozofijas un izplatīšanos kļūst par eekarotāju - perzešu, grieķu,
romeešu, arabju un turku - laupījumu. Grieķijā pēc zinātnu un
makslu attīstības sēko makedonu virsvaldības periods. Romā
izvirtība sākas dzejneeku, Ennija un Terenca, laiku, bet pēc Augusta
laika rakstneekumu leelā pilsāta peegāligi krit par upuru samaitāša
mai. Biance - zinātnu un makslu pasparne viduslaikās - vāda pēc
tām tīklības izglaidības paraugu, tās vesture ir moderību, nozālo,
jamu, slepkavību virkne. Ignāk pat, ka arī kīneeši savas zinātnes,
sības dēl krituši tātošu jūgā. Tūpreti tautas, ne-aplaistas ar zini,
bu, atšķirušās caus veenkāršību, nevainību, vūrestību, tādas ir: perze,
ši, skuti, ģermani, spartani, sence romeeši. Zinātnes izaudzina meti,
kumību un izaugušās no netikumeem: astronomija raduses iz mān,
tīcības, ģeometrija izceluses aiz skopības, fizika ir klīriģas zināres
meita, visam zinībam, pat pašai morales zinātnēi jāpateicas par savu
izcelsānos mūsu lepībai. Viņas top uzturetas no grieķības, slinku,
ma, neveerlīdģības un savu kart attīsta šīs. Pateicotes civilizā
eijai, mēs neko neesam panākūši, neko neesam eemantoģūši prees
mūsu laimes, bet zaudģoģūši daudz: dabīģo veenkāršību un nevainību.
Mūsu sabeeģribā ģodā talantus, eemi zinātneekus, veiklus specialistus,
bet mums nav vairs pilsoņu, lauģu un tīkumu rīcina.
 „Ja es butu kautkadas afrikānu ciltis vāģonis, raksta Russo kadā
 paskaidroģamā atģimē pēc savas disertāģijas, „es liģtu uz robeģas
 uzcelt karatavas un pavēlatu ne-atleekami pakārt pirmo eeuropoeti,
 kurģš uzģrīkstetos ee-eet manā terģitorijā, un pirmo pilsoni, kurģš
 vaudģitu iģeet no zemes.” Bet ko darīt mums, civilizēģtām tautām?
 Russo atģist, ka pēc pirmatnīģās leeltu kartības nav eespēģams atģreestees:
 mēs jau dģili samaitāti un izvirtuģi. Ja-ectura mērs, jāregulē, jātura
ģeemāģīgās robeģās zinātnu un makslu talaka attīstība. Lai eilveki tām
nododas ar mazāku uģcīlību. Lai ar tām ^{moderģģos} nedaudģi izģredģeti, leeli ģonģi.
 Bet vairums lai macas izģildit savus ģeemāģumus: ģreesģ tam ne,
vāģaģa sevisģķu rūģju un sagatavoģānās, uģģeģānās ģrīncipi eedestiti

1) Die Baybarsa lat. ciltis

visās sirdīs klausisimees uz mūsu apziņas balsi, ta ir istā filozofija, un ar to peertixsim.

Par veeņu no visvairigākēem izglitības rezultateem Russo tura to, caur ko parādūjuses veeņiģā talantu deevinašana un no tam atkara, jošās tixuma pazeminašana — ne veeņi eveda sabcedribā kaitiģo neveentlīdzību, bet arī veicina tās pastiprinašanu. Atbildē uz poļu kēniņa Stanislava polemisko raksteemu Russo eet vel talak, nosauk, dams neveentlīdzību par visa launuma sakni, no neveentlīdzības izceluses bagatība, no bagatības greģnība un slinkums, bet no greģnības un slinkuma radās jau makslas un izinatnes. Pirmatniģo ^{ciļveģem} lēģību Russo tura par aksiomu, kas neprasa pavisam nekādu peerā, diģumu. Neveentlīdzība izceluses tik caur sabcedribu un valsti, tamdeģ sabcedriba un valsts ir varas un posta untumi; un jo asaka viņās kļuva neveentlīdzība, jo kaitiģakas viņas.

Tādā veidā apcereģums sakrit divi daļās: pirmā daļa aplūko peeremamo, domajamo, dabīģo vispārīģas veentlīdzības stāvokli, t. i. cil, vekus pirms valsts un sabcedribas izcelšanās, bet otra daļa runā par valsts izcelšanos un iz tās izcelšanās veida atvasina lēmumu par tās buti. Pirmā daļa smeēģ murgojumus, tixai caur tam arī izskaidroģamus, ka pat visizģlitotakā laikā rodas nepeeeēšamība murgot par vesa, ikropļotas dabas pazaudetu veenkaršību. Aleksandra periods radiģa idillīģu. Horacs slavē meģoniģo skutu stingro vīvestību; Tacits beg iz izvīrstušās Romas ģermaniģas jaunaviģos meģos, bet Russo in blakus uģģēēģ ģesnera saldā avģu ģana dģeģa. Peer Russo domām cil, veks dabas stāvokli — ir meģonis tadā veidā, kā viņš malas savos meģos, bez darbības, bez valodas, bez dzīvokļa, bez ciņas un draudģi, las, bez teekomes peer citeem ^{ciļveģem} pilniģi peertixdams pats ar sevi. Kad Russo peesūtīģa savu rakstu Volteram, šis, ģokodams, atbildeģa: „nekad vel neveens nav tereģis tik daudģ ģara peerēģ tam, lai padarītu mūs par kusteņēem; šo ģrāmatu izģasot, it ģribas lēģt uz oisām cetrām.“

Russo apcerejuma dibināti uz divu stāvokļu pēcmēnuma un sa-
 lidzinuma: uz laimīgas pirmatnīgas nezinības un izvēstusās ci-
vilizētas kartības. Dabīgā dzīve pārvērtas maksliģā, pateicotees zi-
 nības sekmeem. Tālaku attīstību dabūja šis motīvs, Apcerējuma par
nevecentlīdzības celoneem starp cilvēkeem. - Šis otrs apcerējums, jeb
 šī darba otra daļa, daudz svarīgāka par pirmo. Apkāts ir nesalīdzē-
nami saskanīgaks un gaišāks. Tas, kas neskaidri un nenoteikti iz-
 sacīts pirmajā rakstā, izlixts šē daudz precīzāki un pamatīgāki. Mums
 saka Russo evedomā, - ja atrodo brīdis, kad dabas stāvoklis padevas li-
 kumam, spēka teesībai, mums jāizskaidro, zem kādā apstākļu sa-
 veemojuma stiprājs vareja izmainīt pateesu laimi? Russo dala cilvē-
 ka pagātne trijās periodās: dabīgā, mežonīgā un maksliģā stāvoklī.
Pirmatnīgajā, dabīgajā stāvoklī cilvēki dzīvo izkaisīti, līdzīgi kusto-
neem. Vini spēkā vājāki par kustoņeem, bet pācspēj tos citām organi-
 zācijas īpašībām. Cilvēkam nav attīstīta speciala instinkta, bet par tam
 viņš spējīgs sev pērsavināt dažādus instinktus; viņš var pārtikt no
 visādas barības un tamdēļ dabon to veoglāki, nekā citi kustoņi. Pir-
 matnīgais cilvēks ir stīps un gandrīz ne-iznīcināms: viņš pēradis
 pē negaisa, pē fiziskeem mēģinumeem, nepazīst rikus, erooūs un tāpē
palaižas uz ķermēna veiklibu veem un prot aizstāvētees pret kusto-
neem bez cirvja, bez lingas, bez jebkādeem maksliģeem līdzekleem.
 Pē tam kustoņi uzbruk pirmatnīgam cilvēkam tik iznēmuma gadi-
jumās. Amerikas mežoni dzīvo beztūpīgi starp laupitājeem zverēem
 un nekad neveems karāibs nav ticis saplēsts no broesmiģeem zverēem.
 Glīmības daudz maģak parastas dabīgā stāvoklī, nekā mūsu sabēdri-
 bā: nav mūsu eksesu, pārmerību, mūsu neveemmēriģa dzīves veida
mūsu jutelibas, rūpju un pūlu. X

Tak, aiz savādas nekonzekvencees, Russo attēcina vislaimīgāko lai-
 ku cilvēces pagātne me uz tūri dabīgo periodu, bet uz sekošo mežonīģo
stāvokli. Pē viņa domām, tas ir arī visveiksniģākāis laikmēts, tas ir
 dzīves veids, kurš ir cilvēkam visvairāk īpatniģs un pēēklāģiģs, no

kuša viņam uzkad nebij ižeet arā. Mežonū premēs, kurus allaž
 uzgāja šai dzīves pakāpē, rāda, ka sevišķi šē arī ja-cerauga vislaimi-
 gako, meerigako, drošāko laiku cilvēces attīstībā, tās jaunību, kušā
 butu vēlams, lai tā mūžīgi palixtos. Mežonū periodā cilvēki jau
 atstāja atskirstu dzīvi, tuvojas, ^{citi citam} dibināja ģimenes un ciltis. Šē cilvē-
 ka vajadzības jau vairojas, viņš sāka izgudrot rikus un rūpēties par
 dažādām estībām, tak arveenu vel valdija cerāšu veenkāršība un
 meerīga nodarbošanās. Izcelās domas par savstarpējiem peenākumiem,
 rodas jēgums par sodēm, pastāv atreibība, sacensība, bet labee dabigee
 dzemuli attura pirmos solus uz neveenlīdzību, aiztura maksīgumu
 un pasarg vispārīgu labklājību.

Šava Apcerejuma otrajā daļā autors pārceļ uz trešo periodu. Šē
 lā revolucija, kuša izveda cilvēkus no lainīgā patriarohālā stāvok-
 lā arā, tika pavadita no metala rīku un zemkopības izgudrojumiem.
 Dzēlzs un rudi atnesa civilizāciju un postu cilvēku dzimumam.
 Šekoja darba dalījums. Pāpreekšu katrs pats gādāja preekš savas iz-
 tikšanas, preekš savu nesareņģīto vajadzību apmeerinašanas. Tagad
citi sāka apstradat zemi, citi - palaisit nepeceeršamos rikus. Tā ka
 spēki un veiklība bija neveenadi, tad pee veenada darba citi ee,
guva mazāk, citi vairāk; neveenlīdzība pavairojas. Parādas starpi-
 ba starp bagateem un nabageem, izcelās zemes privat-īpašums, uz-
 digst pilsonu saveenība.

Šē disertācijas daļa eesākas ar slavenu aforismu: "Le premier, qui,
 ayant enclos un terrain, s'avisa de dire: ceci est à moi! et trouva
 des gens assez simples pour le croire, fut le vrai fondateur de la
 société civile" (Pirmais, kas apžogojis zemes gabalu, vedomajees sacit:
 tas šē ir mans! un atradis laudis droggan veentesīgus tam ticet, bij
 īstais pilsonu sabecdrības dibinatags).

Ar valstiskas veenības nodibinašanu eesākas pārverība: veen-
līdzība tapa ignūcinata, visur eevcesās šausmīgs chaoss. "Ne dabas stā-
 noklī kā Hobbes domā, bet tik tagad eesākas mūžīgs karš". Pec

Dzija savā preekšā jaunū pasaulī, vesela masa idoju sāka speotot viņa galvā, sirds sāka pukstet ar sevīsku speku, divāšōšana kluva smaga, ap-
 rāvas, viņš nevareja kuretees uz kājām un nolaidas zem kokā, kād viņš
nāca pee samanas, viņš cerāudzija, ka visas viņa drēbes bija slapjas no usa
rām. Kad Russo nonāca Nensennā un savas atbildes planu izstastija
Didioim, šis preekrita tam un pamudināja to. Tā izceļās apcerejums par
zinātnem un mākslām.

Pedigi rau, kā Russo kiras pee darba, lai uzrakstītu savu. Apcereju,
mu par neveentidyību. Preekš tam, lai svabadībā apceretu šo svarīgo
preekšmetu, rausta viņš, es aizdevos uz nedēļu uz Sen Lesmanu ar Terezi,
mūsu seimnoeci — teicamu seveeti un ar kadu tās pažistamu. Ta bija
veena no vispatīkamākām promenādem visā manā miņgā. — Bija jauks
laiks, šis labās seveetes uzņēmas uz sevi rūpes un izdevumu daļu;
Tereze ar tām nodevās, bet es, ne par ko nebēdādams, atnācu pee viņām
ap pusdoenas stundu — nespeests patīzēt un atpustees. Pārako laiku
es parādiju mežā un tur es mekloju, es atradu pirmo laiku paraugu
un lepni zīmeju viņu vesturi; es atmetu sīkos laužu melus; es uz
drīkstējos cilveces dabu rādīt kailu, sekot laiku un darbu gaitai, kuri
viņu sakroplojuši un, salīdzinādams laužu izgudroto cilveku ar
dabas cilveku, atklāju viņa vedomātā pilnībā (pilnības panākumā)
viņa likstu isto avotū. Mans gars, sparsnōts no ši izcilā uzskata, pace
lās pee deevības; un, lūkodamēes no augstuma uz tam, kā akli staiģā
mani tuvāki pa savu aizspēedumu, maldu, nelaimīju un nozēozumu
celu, es uzsauca viņēem ar vāju balsi, kuŗa līdz viņēem nosnēozģās:
neprātīģee, jūs, kas nemītīgi sūdzātees par dabu, zīnēet, ka visas jūsu
likstas izēet no jums pašēem. — Tāda bija macitā sagatavōšanās uz di,
sestasiju.

Pēestādams pee sava „Apcerejuma“, Russo taisa ari daģas preezīmes
par metodi. Viņš domā uzmest sabēedrisku formu hipotētisku vestu
ri. Pee viņa domām ja uzģāk ar faktu atmēšānu, jo tee ne attāccas
uz leetu. Savus pētījumus viņš neizdod, par vesturisku pateesību,
bet par kondicionēteem apcerejumeem, un tomēr šo kondicionētee
apcerejumi ari var, pee Russo domām, apģaismot leetu dabu. „Nāv

veegls uzdevums; raksta viņš, „atdalīt tagadejo cilvēka dabā piemāt,
 uigās pazīmes no miākslīgām īpašībām un gaiši pazīt stāvokli, kurš
 vairs nav, kurš varbūt nebija, kurš laikam nekad nebus un, par kuru
 tomēr ir nepieciešami iegūt istu preekšstatu preeks tam, lai pareizi sprie-
 stu par mūsu tagadejo stāvokli.”

Ēe panēmēeni, saka Tachovs, pārsteidz cilvēku, kurš pēradis pēe pozi-
 tivas zinības; viņi apzīlbina tagadejo pētneeku, viņi tam nesaprotami,
 viss šis subtilais metafiziskais pētisanas veids mums veemkarši ne iz-
 dodas, mēs no tā esam atstājuši. Bet XVIII. gadsimtenī metafiziskā me-
 tode socialās zinātnēs bija parasta leeta. Fizika, dabas zinātne jau
 tad atkratījas no tās; vesturē tā vel turpināja paturot savu nozīmi.
 „Ai, cilvēk, tā beidz Russo savu evedumu „Apeerejumā,” iz kadām
 ņemem tu arī nebutu, ar kadām pārleecībām tu arī nebutu, eevero!
 Rau tava vesture, tā kā es viņu lasījis me tava tuvakā grāmatās, ku-
 ras it melkulīgas, bet dabā, kas nekad nemelo. Viss, ko es no tās nē-
 mis, it pateesiba; nepareizs bus tas, ko es neviņus pējaucis no sevis
 paba. Laiki, par kurēm es runāšu, ir tāli; kā tu pārvertees kopš toam!”
 — Un rau atveras mūsu preeksā abstrakta cilvēka abstrakta vesture.

Mūs laiku pirmatnīgās epochas cilvēces vesturē, tee atlālee perio-
 di, kad esākas un dibinājas sabeedrīskas saveenības, nākušī sevidskā
 modē starp maciteem pētītājoom. Tautu pirmvesture pēvelk kulturas
 pētītāju eeverību, kuri nodarbojas ar etnografiju, antropoloģiju, dabas
vesturi. Dabas pētneeki un ģeografi celo un novero mežoomus, archeo-
loģi uzrok kapus un uzeet vecus pēeminekļus, vesturneeki pārmek,
lē senas aktis, lingvistī, valodneeki eemšās no valodas, folkloristī no
tradīcijām, ticībām, parašām, eerašām izcēlt sen pagājušus jēgu-
mus un izgudušas dzīves formas. Sakrata milzīga masa faktiska
materiala. Archeoloģiska kaislība, no kuņas esilūšī mūsu zinātne-
ekī tā pēeksā aizvesturīsku, kā arī līdz šīm dzīvojoīu barbaru pēti-
šanas, — noveduse pēe daudz kuriozām, luksōām un neecīgām kom-
binācijām; bet nevar but šaubu par tam, ka visjaunakee darbi izkai,
drojūšī tāpat ne mazumu svarīgu vesturīsku faktū. Pateicotees šīm

„Lenevas pilsonis” — un savu otru Dičonas disektāciju veltīja savas tēviņas maģistrātam. Tās veltījums stila ziņā peedes pēc vislabākās franču prozas lappusū skaita, kas jebkad rakstīta. Agrāk, cēkam Russo eeguva literarisku slavu, viņš jau bija popu, lars, pazīstams kā muzikants, tagad sacitum komponists, kurš sacēris divi mažas operas. Pirmā no tām „Les muses galantes” — sau, sa un salta allegorija — ne-eguva nekādu eeverību; otra — „Le Devin du village” tūspretī sacēla leelu trokoni. Bet Russo komponista slava sen aizmirsta. Daudz augstāku stāv Russo kā dzejnieks. Linams, arī viņa dramatiske mēģinumi „Pigmalions”, „Narciss” maž eeverojami; bet par tam viņa romanā „Jannā Heleizē” (la Nouvelle Heleoise) tik daudz dzēbas kaislības un pateesi dzejisku jutu, ka tas ir veens no visēeverojamākeem peeminekļeem un veen franču dzejā, bet arī vis, pār pasaulē literatūrā. Bet plašāki par šo romanu runāsim velāk.

Tagad vispirms jāsaka daži vardi par Russo „Vestuli Dalamberam”. Ar šo „Vestuli” veenā laikā ar bedīgākeem Voltera pretinekeem uzstā, jā klāji kā vaisigs opponents Russo, versdams uz savu izoleto pole, miku vispārīgu eeverību. Pēc Dalambēra celojuņa uz Torneju un tai turvo Ženevu parādijas Enciklopedijas VII. sejumā raksteens par šo pilsātu, vispār laipnīgs ženeveškeem, bet atzīmedams macitāju klē, ribu un nepēceetību, kas sevīski izpaužas viņu naidīgā uzskatā pret teatri un mēģinūmōs, Volteram nelaut pēc sevis teatri ceerikot. Pilsā, tas svarīgās personas aizkēra ne veen šee pārmetumi, bet arī Ženevas garidzneeības sociālistu, it kā ta atnestu sakramentus, lugšamas, cere, monialu. Russoim upeeva atbildēt uz Enciklopedijas raksteenu un 1758. g. ignāca viņa „Vestule Dalamberam teatra izrāžu loctā, kas davi, ja gandrīz tadu pat eespaidu, kā disektācija par ūzinātun kaitīgumu. Par literatūras formu, atbilstošu visaugstākā pakapē civilizācijai, parā, das teatros. Caus viņu sagādātā patika ir sabēdriska patika un attista sabēdriskumu. Dramatiskā dzeja ir pakaldarinums sabēdriskām ceru, šām un sabēdriskuma skola. Šā tad neveens literatūras žāns nevi, cina tadā mērā maldības, netikumus un visadu launumu, ko sabēdrī, ba eepolē, kā dramatiskais žāns. Tas ir šīs vestules izejas punkts. Dibinat Ženevā teatri nozimetu, uzlaist uzreiz voerņkarškeem laudin

visu sabēdrisku līgu. Plaisma starp Volteru un Russo atvēras šo
leela.

Ja Russo agrākēe ražojumi, kurš tik ceeti rāva sabēdrību uz
enciklopedismam preteju pusī, daudzeem izlikās par veentula izdo,
majumeem, kurš savā veenatnē aizdomājēes lēdz miglainēem para,
doxseem, tad kopš vestules Dalamberam sāk pilnīgi attelotees ar
tora personiba, kurā redzami grib pedīgi laisitaju vesvaidit savas
dvēseles noslepumōs un pilnā mērā izpaust savu pārlecību. Rus-
so veentuligo domu un viņa ar sabēdrību saskelšanās spēdika
atbalts manama jau minētā atbildē Dalamberam. Izšacījis savu
nelabprātību pret teatri, kas izlutina un samaita prātus, Russo vēltē
galveno grāmatas daļu Moljera „Mizantropa” analīzei, noevadams au-
toru par tam, ka tas it kā būtu pažeminājis, nicinājis tāda celarak-
stura nozīmi, kads Alcests, pataisījis to smēeklīgu, pat vel eemileju,
šos. Redzams, ka kritiķis kaņo pro domo. Nesaprātis uz mata Mol-
jera nodomu, viņš zīmē citu godīgi dusmojušos tipu, kurš aiznes
ar sevi tuksmesē angstus nodomus un brālīgas jūtas pret cilvēkam.
Zināms, tas ir paša Russo iztūrešanās atkaišnojums. -

Par šo brošūru, kas grozījas ap teatri, izcelas atkal asa polemika,
atbildeja arī Dalambērs; akteeri aizstāveja skatuvi, atgādinādami
apsūdžetajam, ka viņš pats ne ilgi kā mēklejis uz tās sekmes; par
viņu nederīgā brīdī kā aizstāvis uzmetās pavīsam noģājees Gressē
(Jean Baptiste Louis Gresset, 1709-1777), kurš grāva teatri no kleri,
kalā vadoķļa. Katrā ziņā šī polemika asi apzīmeja Russo sāškel-
šanos ar pirmako, preekšējo partiju un meta ūnu uz kontrastu
starp viņu un Volteru. No šī brīža starp viņeem nav izlīgšana
eespējama. „Es jūs nemīlu”, raksta Russo eemaidneekam. „Jūs dari-
jūši man mokas, sevišķi sajutamas man, jūsu skolēnam un ceem-
tajam. Jūs samaitajat Zomeru, tā atmaksadami par veesturību. Jūs
atsvešinajat no manis manu līdzpilsoņu sirdis, jūs padarījūši
nepanesamu man uztūrešanās dzimtenē. Jūs buset vainīgi, kad
es nomiršu svešumā bez mīroja pēdeja remdejamā, kamēr jūs

sagaida leeli godajumi. Es jūs esmistu tapee, ka jūs to grībejat, bet es butu varejis jūs mīlet.

Abeju dabu kontrasts parādas arī attiecībā uz ^{tautas} praktiskām neprec, ceešamībām. Kad lūdzta Russo palīgu, aizrādot uz kautrādu bezlikumu, tad viņš atteicas no aktīvas iesaistīšanās, atsaukdams uz savu kalpiņu cilvēci ar nenogurstoša spriedīša palīdzību. Kopš nomašanās Fernejā turpēti pēc Voltera esākas ceeta praktiskā darbība. Lekošos gados Russo oriģinālā ģenialā personība, kā arī viņa filozofiskie un dzejiskie darbi, modināja arveenu vairak pēc-auge, šu dalību un apbrīnošanu. Bet jo vairak izskaidrojas Russo dabas un pasaules uzskata neizglīdzināmā nesaskaņa ar pateesas dzīves dotām attiecībām, jo stipraki kļuva vajadzumi, virsti pret autoru, jo vairak cerandzija Russo ģeniju, jo stipraki pūlejas viņu pageminat, viņa literariskie esnaidneeki, modināti no naida, personīgām interesēm un pašcedomības. Viņa nelaimīgais, neveconadais, pilnīgi no sirds-satversomes atkarīgais, kairinamais un neuzticīgais, šau, šoais raksturs vel paleelināja šo pret viņu maidigo attiecību un tadā veidā viņa mūžs šos pedejos gadu desmitos bija vel vairak pilns nemeera un ciniņu, mekā jaunībā.

Viņa attiecības ar d'Epinē kōdzi un dziļā kaislība pret grafeoni d'Fludetto kļuva par avotu „Faunai Ēloīzei” (Julie, ou la Nouvelle Héloïse). M-me d'Epinay un M-me d'Fludetto ir divi skaistas dvē, seles (belles âmes), no kurām sevišķi pedejā nodereja autoram par šu romāna varoni. Julijas un Lem. Pre mīlestība ir - viņu mīlestība, grafeones Fludetto un Russo mīlestība, mīlestība, ko rupji saravu, se lešā dzīve un kas kairīgi beigusēs viņa leosmainā fantazijā, dabas skati, kas derējuši par cetvēcumu šai mīlestībai, tee ir Fenevas ezera, viņa azerā, krasti, bet espaidi, ko izbauda darbīgās personas šai apreibinošā dabā, tee ir pašā espaidi, viņa bernības dziļi aizbirušās jusmas. „Faunā Ēloīze” sacveta jau 1758. g., Ērmitāžā, Russo domas aizlidoja pagātņā, tai laikā, kad dzīvoja pēc Varens kōzes, un atgādināja laimīgu daenu, ko pavadija divu meitenu sabiedrībā; no veenas no tam viņš lika aizrauts, pūlejas tai daudz sacit, bet tik ko

510. uzdrīkstojas tai noskūpotit roku. Ja ir romāna Fulija, bet laimīga deena izstepta tani dažās nodaļās.

I. Šis romāna pirmā puse — ta ir divu mīlako ne visai sarežģīta vesture, viņu kaislibas valsiirdīga bīkls, izsacīta ar tadu svaigumu un jūtu dziļumu, ar tadu dedzīgu valodu, kāda līdz šim Francijā vēl nebija dzirdēta. Russo dod brīnišķīgi pareizu jēgumu par savas dzijas toni, to nosaukdams par gotisku. Viņš izveda Eiropu dabas lau, kā iz franču dārgoem, cedaliteem pēc īnores, peepilditeem ar statujām marmora zverem, iz hollandošu puku dobum ar kulpem, vāzēm un glemožoem, iz marmora alām. Šis nav prozaiskā dzīve īstenā nozī, mē, nav pilsonu pasaule, bet ta laika modes pasaules un modes izglītī, labākā puse. Šis parādas uz skatuves dzīve un cecašas, kurās, zinams, nav sveikas no pārmetumeem, tak tomēr daudz labakas par ta laikmeta beelpasaules izlaidību, kurā ceenija tik greznību un zeltu. Un romāna mīlestības samazglojumā un viņa sececešu raksturošs teloti beklās pasaules laudis, kurū izglītība, leicamas jū, tas un tiklība, kas izlobama iz šim jūtām, daudzkrat vār nepatikt, bet savu sececešu ideālu vajās puses Russo apkļaj ar mīlestības se, gu. Šis dailrunīgais manifestis pret ^{sabiedrisku attecību} nedabiskumu un pārspilatu maksliģumu tapa uzņemts ar gavilem. Fulija, viņas savadais mī, lakais, Sen-Pre, viņas vajā, celā mātē, neprātīgais ^{pats} (d'Etanē, Fulija) tēvs, tās uzticīgā kuzine Klara, — par spīti visēem rutinateem mo, talisteem modināja vispārīgu apbrīnošamu un peevilka mīlģumu pakaldaritāju. Šis pirmā puse jeb daļa pārspēj visus citus romānus eaur dzīves pateosību tapec, ka Russo pateosi jūta, ko rakstīja, patas si bija caurdvests no kaislibas, ko aprakstīja, bet ne vienkarši sa, ececeja grāmatu, kā citi dara. Jaukas tapat dažās Ēmevas ezera, viņa, upkartnes, Natlandes kantona, idealizetas ainas un daudzū Russo jaunības atmiņu dzīvas portrejas. Šai daļā vestules — romāns sa, rakstīts vestulu formā — ne izplešas filozofisku disectaciju apjoniā, kā sekošās daļās.

Mīlestība pret grafoni Bludetto eanasa jaunus vilceonus izdomoti

rakstūrā; Russo moku pilnais stāvoklis, skatotoes uz sveša laimi,
 atopogulojas Sen-Pre cešanās; Nolmars, d'Etanē dzīvības glabejs
 un draugs, bijis kreeru decestā un velak Julijas laulats draugs,
 zīmets pec kāda spanoša, ar ko autors ticēes Parizē, - pec citu domām,
 pec Holbacha. Iz dzīves smeltem dateem poverēnojas Fleloizes un
Abelara vestures espaids, kas izpaužas romanu varonu, skolota,
 ja un skolneces, mīlestības sarisumā. Es paids bijari Ričardsona
"Klarisai", kuļa aizrādija uz vestulu formu un bija Russom sim,
 patiska savas pateesas tiklīgais apgarošanas pec. Bet darinadams
 savu darbu iz šoem elementeem un saveenodams tos ar saveem ne-iz,
 teekameem idealeem, Russo deva, Jaunajā "Fleloizē" vairak kā ro,
 manu. Mūsu laiku prasības pec kāda ražojuma atrastu to par iz,
 steceptu, pārpilnu ar novērgumeem no leetas. Tak cits veedoklis ne,
 preecešams, lai saprastu viņa nozīmi. Romans bez šaubām sadali,
 joes divē dalās. Pirmā uzrakotita pirmajā kaislibas uztrauku,
 mā un karstumā; ta ir aizraušānās deevinums, kas raufās plāšu-
mā, brīvībā un cerangot šķerslus - izmisumā.

II. "Fleloizes" otrās dalas vestules, kuļās Russo originali u dzīvi
 apraksta ne romanveidīgi, bet pateesā kartā Parizes modes pasaules
 dzīvi un plaši runā par seveetem un abu šķiru attiecībām - pec-
der pec vislabākām Te Sen-Pre apraksta Parizi un pateicotes tam, ka
 Russo noruna personīgi par sevi, stasts top sveiks no trūkumeem,
 kas modina nepaļaušanos uz viņa autobiografiju, kuļā viņš runā
 par paša personu un daudzkart izrādas par atreebīgu, aizdomīgu, žul-
tainīgu hipochondrixi, kas tuvu arprātam. Russo nevaraja lealu gal,
 kas pilsātu dzīves maksīgumu, acimredzot ne kā dailrunatajs jet
 sofists, bet pec pateesas un dzīļas pārleccības, tapec arī nav nekāds
 brīnūms, ka ta laika saloni izsludinaja viņu par arprātīgu. Rus,
 so turoja preekš acim dzīves ruko pateesību un pats sevi visā
 savā jutalībā un netūklībā - nevarajamība.

Otrajā daļā parādas it kā pārabožums jūtu mīlestības slaveju,
 mā, censdamees izlidzinat darito espaidu, poverādīdams, ka mīlestība

neved vis pee izglutibas, bet pee tikuma. Sen-Pre sav aldijas un ka-
ras pee praktiska darba.

Neskatot uz šo eedalijumu daļās, kas palīdz izskaidrot autora
domas, tas pats mērķis kop sasniegts ar daudžām epizodēm, kurās iz-
skaidrojas autors vāj viņa varoni. Julija d'Etanvā ir labi audzina-
ta, tomēr ir savadi, redzēt tās vestulē draudzenei Platona repub-
likas, kā arī pee Platona sevecešu stāvokļa apspreedi. Talak nāk
greekijas un Romas leelu vīru meistariski raksturojumi. Butu ja-
domā, kam labad viņi romanā? Autoram acimredzot ir vajība pierādīt
tādem novērsuņem, ka nevar no teem atturēties. Par tam viņi,
lidz ar fabulas sikumēm, palīdz noteikt Russo pamata uzskatus. Pir-
mais jautojums, ko romans aizkustina, attiecas uz cilvēku noveenti-
dzību. Ja tas nebutu, tad nebutu arī romana. Sen-Pre pee izglutības
un tiklīgām īpašībām varētu būt Julijas ceņiņš vīrs, bet viņš ir
plebejs un ta aristokrāteeme. Un pats varonis un ta draugs lords
Edwards ne veenreiz veen karsti aizstāv zemās kārtas. Bet nekas ne-
spēj laust sirmgalvja d'Etanvā, aristokrāta no galvas lidz kājām, stūr-
galvību, pretestību. Julija rukti žēlojas par šo aklibu: „godājama,
ki ir but par ogļoneeka seovu, nekad par kēmiņa milako”, rakstā vi-
na draudzenei un, krisdams viņas tonē, pats autors teic, ka „divdes
mit gadījumos var pēvest tik ko veenu iznēmumie no ta likuma,
ka katos muižneeks uzsāk savu cilli no doenas zagļa.” Ar lidzigeem
pārmērumem atrodas, zinams, sakarā pēevilcīgais tautas dzives ap-
raksts. Par veenu no romana galvenem vilcēnem parādas cilvē-
ces dabīgā stāvokļa un sevišķi visu zemneeku tuvak dabai stāvotās
dzives slāvešana. Russo, kas atzinees „Bixtā” jeb „Atzinumōs” (Confes-
sions), ka viņš pats īstēni nav radits pēerēs pilsātas dzives, ka ceems
allaž viņu atspirdzinājis, — daudž reiz ar aigrantību — ne bez idealiza-
cijas — apraksta lauku dzīvi. Niss viņam tajā patika: ir gara mōd-
riba, ir fiziskā veselība, ir spīgtā tautas dzeja. Ta lelakai daļai tās
ir veetas romanses; melodijās nav neka spīdoša, bet viņās pēevilcīgs
senatnes burvīgums un sajūtams neizskaidrojams maigums. „Tāi

tautas dziesmas apspriedē veeqli uzminams veeens no tās kustības
elementeem, kura pee Russo vācu peekritejeem, sevišķi pee Her-
dera noveda pee sludinuma, ka tautiba ir veeinīgais dziejiskas ražot-
nibas glabins. Te eeraugams diglis vācu romantisma sākumam, se
pastubinums Herderam izdot Stimmen der Völker in ihren Liedern.

Ar otrās daļas otrās nodālas sākumu romans šaurakā nozīmē no,
beidzas un visas sekošās daļas varetu izlaisit ^{at} sevišķu darbu; bet
Faunajā Heleoizē īsti tas no svāra, ka ^{tas} vestules, kas atrodas šai noda,
kā un peemēmušās īstenu apcerojumu veidu, izplatijas publikas
preekšā ne mācitu rakstu veidā, bet kā vispār intresanta romana
daļa. Fa, Russo ari pats taisni izsacijis, ka rakstijis šo romanu
ar nolūku, sneegt savu ideju trešus peelikumus par cilvēci un hu-
manitati, par mīlestību un dabu, par valsti un privatu dzīvi, par
tiklību un reliģiju. To var redzēt ari no peedejās daļas, kura satnr
sevi otru romanu, lēzetu uz lasitāja dzīļu satrici. Otrās vestules
pašā sākumā atrodas nama kārtības un loclu namu saimneecības kri-
tika un preti statita pašā Russo izdomata mamturība. Trešā vestule
satnr jaunas audzinašanas teorijas principu atrisinumu un Russo
pats atgīstas, ka ta pāvar gara preekš vēetas, kur atrodas un, preekš
gadījuma, kura dēl rakstīta. Tiklība un teoloģija, kuras Russo
vēlejas likt dogmatizejošā protestantisma un simbolizejošā kato-
licisma vēetā, kuri subordinē prātu tradīcijai, - tapat eeņem daudz
vēetas Faunajā Heleoizē. Russo sneedz par kristianismu repreccina-
mus jēgumus, atbilstošus nemaxslotai dzīvei, kuru viņš tīr peevil-
tīgi apransta. Los jēgumus Russ sirdsdibenīgi eedves veeenā sava stasta
vēetā, rakstītā aizgrabīgi, aizkustinami un ar visdižānako dailru-
nību. Romana mirstošā varone, Julija, top uz mirstamas gultas par
sveitlaimīgas dzīves jaunas mācības pasludinātāju. Visi varones un
macitāja vārdi un darbi pee viņas šķiršanās atrodas taisnā pret,
runā ar tam, ko Russo laiku runāja un darīja ar mīrejeem un
preekš mīrejeem.

Mūsū laiku jeb jaunaku laiku lasitāji zem gōtes Vēstura ^{ceesānu} reepai,
da, kuras saceretas zem Faunās Heleoizēs stipras eedvesmes, sagaida,

un laimīgu lauvu patiesas bixts iespaidu. Jo iespaidu veicināja
 brīnīšņīgais stils, taisidams epochu franču valodas vesturē, dzi,
 vā un glezmainā valoda, filozofiskie novēsumi, dabas apraksti,
 līriskā nekārtība cemesa romānā raibumu un raksturu, bet
 ilgojošās dvēseles izlēšanās tērpās kaislīgu mologu formā. Ne
 mazumu tepat veicināja romāna šķirni spēji sasakņojusēs pār-
 lescība, ka it viss tajā ir patiesā autobiografija; kā turplīkam
 Baiconam, tā Russo'm nācas karot ar šīm domām, bet nekādi
 sobildumi nelīdzēja; jo masu ar kartīgi intreseja, dabūt zināt
 mizantropa - veentūla mīlestības vesturi. Bet ja arī sekmes bija
 pateesi kolosālas un pat tādī laudis, kā Dalambers, murgoju,
 un remaidneess un kaunas zinātnes pearkritejs, bij aizgrābti, kustī-
 nati, tad tak asi izpaudās arī nemeers, neaponeerinatība.

Volters iglaida „Heloīzes lauru kritiku vestulu veidā; Ženevā kal-
 vinisti, Russo draugi, dūncijas par viņa pārvertību un grībeja no
 viņa atteikties; ar šo šķelšanos sākas domatoja dzīla nošķiršanās
 no viņa līdžpilsoncem, bet Francijā boznīcas partija uztraukda
 nās caus pārak brīvēem, pec viņas domām, ticības un tiklības uz-
 skateem, kas izvesti romānā, pabalstīja šo nemeeru, nepeekroisani.

„Faunā Heloīze” darīja medomajamu iespaidu, sacela leclū troksni,
 visi vecās kartības draugi, visi jauncē sofistī un akademikī, visi ne-
 askaitamēe leclpasaulēgās, asprātīgās un iglaistās kulturās aizstāv,
 ņi izomeja murgotāju un zobojas par viņa filozofiju; bet viņa grā-
 mata izplatījas pa visu Europu, kļuva par gadsimtona orakulu un
 darīja iespaidu visās kartās uz vislabākeem laudim, kuri dzīvi sa-
 jūta reorganizācijas nepeceesāmību, - darīja tik stipru iespaidu, ka
 to nav darījis neveens romāns.¹⁾

Russo severojams caus tam, ka tas ne veen noardīja, bet ar uz-
 celā. Tā „Emilā” (Emile ou De l'éducation) viņš cel, pec savām domām,
 nepareizās, aplamas izglītības veetā pareizū, istu preekōā. Turvoša,
 nās ar dabu, karsti sludinātā romānā „Faunā Heloīze”, izgīda veē,
 nu no viņas svarīgeem vīlecomeem, - makslnecisku dabas aprakstu, kas
 top no tā laikā par likumu jaunajā literatūrā, turklāt viņa definē

¹⁾ Ik arī Russo rakstu recenziju pec V. Kostomarovā.

no vīlešanas, nodrošināt pilnīgi veselās dabas attīstību, kas spējīga panest nelaimes un rīktumus; lai laupītu pasauli, geom. preeksem viņu preekcību, viņš pat atkāpjas no agrākiem domām, dodams padomu, piem. meitenei, pirms laulības apmeklet teātri, tā ka aizliegums pavairotu tā preekcību. Viņš eet preekāpumos kalak: izņemot staspības, kuras iztak iz šķiru daļu, dibas, eetš visa cita visišku un sevisišku aūdzinašanai jābut vecnadai; starp vāru un sevu jānodibinas beedru atteacibām. Bet laulība nedrīkst notikt preekšlaidu. Ceemā preekadmeeksem Sofija sateekas ar Emilu; jaunee laudis preekvek vōems otrū, bet Rus, so tos maksliigi izšķir. Aūdzinašanas programā eekrit celojuums. Emils dodās uz Parizi, kriet kārdināšanā, bet noturās tiklibas aūgstumā. Pēc laulības jaunais pāris arī izbauda pasauligas dzi, ves pavēdumus; abi pašī uz laiku padodas jaunām veeglprātībām, aizrautībām, bet apdomajas un sa-etas, savemojas ceēšas nekā agrak. To divu izdomātu cilveku vesture aprakstīta tā, imi lā, kā aci tā turpinumā, "Emile et Sophie". Un viņu kaislibu, miseklu un teeksmju īpatnīgā apgaismojumā bija dandy pret, unu ar vispār preekemteem uzskateem, kuras sacela konservativo kārtu nemeešu, bet visvairak sapirktoja garidzniecību ar epizodi zem virraksta: "Profession de foi du vicairc savo, yard".

Tis vōemkāršais godīgais ceema garidznieks nebut nabīz izdomāta persona; viņā savemojas divu Russoim simpatisku abatu rakstari, ar kureem viņee liktenis savēda agrōs gadūs kopā; 1728.g. viņē bija dziļi kustīnats no brīnišķīgi skaistā saules lēkta Montē, gulōšā pretī Turinai; abats Gēms (Gaimē), kurš viņu bija tur aizvedis, lēdz ar abatu Gotjē, seminara skolotāju Annesī, nodereja viņam par parangeem preekš savojēšu vikara; vōemu Russo mācījas pagit Turinā, atvazdams pēta ceemdojumu nebaltās doemās, otrs bija skolotājs preekminātā seminara un ar savu humano apeešanos un spredīka sīosnību

pēvilka šolastikas nospeesto seminaristu. Vikars, Emilā' no sākuma izvēlejees garīgo amatu, ne apdomādamses par tā nozīmi, tam viņš stingri norēmas izpildīt solījumu, bet kaislibas pārvar un palindams atteicībā uz draudzi labs un rūpīgs gans, viņš sagādāja, uzkrāvas sev postu, pārak atklāti iogrādīdams savu mīlestību, viņam atņem draudzi un nolaupa viņa pceestera godu. Pēdzīvoju, mu izmācīts, viņš cerīko pavīsam citādi savu dzīvi. Viņš dzīvo uz to visveenkāršāko Savojas kalnu majestatisku krašnumu izredzē un veematne sakarā ar šīs dabas lūkošanu izceļ viņā patcesu reliģiozu eedegšanos, kas ved viņu pē pīmatnīgi tīras ticības mācības radišanas deisma garā. Russo it kā sadalās divi personās: drīz viņš it kā parādas pē vikara kā skeptikis, pārbaudīdams to ticībā, drīz viņa ^{pasa} domas līktas taisni garīdgnēka vcentula mutē. Vikars zin, ka ticība bez darbeem ir nedzīva un tamdēļ ir pastāvīgi darbīgs, eet pē slimeem, māca bernus. Rituals jeb teoloģiski izdomājumi viņam nēko nesaka. Viņa ticība ir tā „dabas ticība”, no kuras sapņoja jau pulks Russo pceeksģājeju; viņš nav filozofs, bet ir drīzak dzejnēeks, reliģiozu jūtu jeb pret cilvēkeem brālīgu dģinulu pēeplūduma izceļ viņā reīzām saules recta burvīgais skats jeb deevbijīgā trīce leolisko kalnu krašnumu izredzē.

Savojeešu garīdgnēka Profession de foi iztaisa „Emilā' ne atšķīra, mu dalu. Izleekas tā savadi, ka Russo tik ilgi, līdz pat andģinaša, nas beigām, atleek sekumatees ar savu andģekmi par Deevu. No viņas viņa ģīstemas veedokļa šāda izturešanās nav izskaidrojama. Bet skatisimees uz lectu reālo stāvokli: vaj nav jagaida, līdz bernus kop par cilvēku, līdz viņš jau daudģko zin un saprot, eekam ceļ viņam pceeksā jautajumu par Deevu? Tikai tad viņš spēš brīvi izvēletees starp ticību un nēticību. Līdz tam laikam viņš atrādisees ģem berma respēju un ģīmenes tradīģiju oospaida. Bez šaubām, pceeksō veeo bāģnīou ticīģa tads jautajums ir nēderīģs jeb vairīģs, bet pceeksō tagādēģām pa-andģem, bāģojāmām ar ģīnatni, kura viņām ģodīģi vā, da savas robeģas, pēģalīģa attīstība klūs ar katru deevu arveenu ģģūtaka

un grūtaka, ja viņu dzīvē nebūs kaut veenu reiz pacelta un izšķīst
ta reliģiozā problēma, kas arī iztaisīs viņu audzināšanas pedago-
ģisko.

Bet pedagoģika iztaisa tik veenu grāmatas pusi. „Emilā” Russo
 iztirzā savu uzskatu par izglītību vispār un par reliģiju, kuru viņš
turā par audzināšanas pamata elementu. Tāmdēļ visgalvenākā grā-
 matas daļa ir tā, kur Russo izliek savu ticības aplocību. Russo, tur-
 dam jūtas reliģiozitali par tikības pamatu, daļēnīgi aizstāv sirds
reliģiju pret metafiziku nolēgumu. Materialisti sacīja, ka visas zi-
 našanas, pat spēcums un vala atkarajas tik no jūtāmān, taustamān
jūsmān. Russo turpreti apgalvo, ka no arigēem jūtu iespaidēem at-
 karajas tik jūsmā veen, bet ne atsevišķu jūsmu salīdzinums un ne
kombinācija. Russo saka: „Pēc salīdzinumi, t. i. spēcums, iziet no
manis pašā. Tādā veidā — ēs ir ne veen samēmoja un ceeteja, bet arī
darbīga un ražotāja butne.”

Pēc materialistu macības loetišķā pasaule satur sevī pašā spē,
ku, kas dod tai kustēšanos; šī kustēšanās noteek pēc stingrēem un
mužigēem lincēmēem; tāmdēļ raditājs un sargatājs Deevs, pēc viņu
domān, ir pilnīgi leevs jēgums. Russo turpret saka: „Kustēšanās
mēdy but peēšķirta un patstāvīga; veena peēdes mēdyvai, otra dzī,
vai loetišķai pasaulei.... „kustēšanās celonam jā atrodus arpus lee,
tišķās pasaules; loetišķā pasaule sanem un peēšķir kustēšanos, bet
to nerada.”

Pēc tam, no veerodams dažādās dabas parādes, Russo nān peēte,
muma, ka par tadu prātīgi - pareizu kustību celonu jābut tadās
butnes valāi, kuņa ne veen darbojas, bet arī domā. „To butni viņš
sauē par Deevu.”

Materialisti atmet dvēseles garīgumu un valas brīvību. Bet
 Russo saka: „Neveena tikai materiala butne nav darbīga pate no
sevis; bet es esmu darbīgs.... „Manš noteicejs celons ir manī pašā.”
 „Bet ja cilvēks ir brīvs savās darbīs, tad viņam jābut apdzīvotam no
bezķermonīgas substances. Un kā iz valas brīvības seko dvēseles g-
 rīgums — tā iz viņas izvaidrojas arī launuma bute. Nevat Deevu

par tam, ka viņš peelaidis launumu, nozīmē viņu vainot par tam,
ka viņš nav mūs aprobežojis ar kustona aklu instinatu "žinuli".

Tapat materialisti noleedza ari dvēseles nemirstību, atņēma cilve,
kam ēdzimūšu tiklības sajūtu; bet Russo sanem visus spidošus dia,
lektikas spekus, lai peerādītu pretojo, preti statīdams salta prāta tē,
smūcēm sirds. religiju, aizstāv mācību par Deevu, parēdži, mācīšanu
dzīvošanai pret viņu šaubām, piesaukdams nesamaitātu dvēselu jūtas
pret nekaunīgu asprātību un pāraķ pārdošu skepticismu. - Otrajā
daļā Russo uzbrūk apokalipses - parādes tīcībai. Ta dabas religijs, dibina,
ta uz cilveka domām un jūtām, jau dod mūnūs stingru peerādījumu
par Deeva esamību, dvēseles nemirstību un par tikuma nepārmaini,
gā ideāla mūžīgi saistošu speku, - vaj kad ir vel pārcilvecīga parā,
de nepececešama? Parāde allaž apgulvo, ka tik viņa veer ir pateesa, bet
visi cits nepateess. Kas var spreest par šīs pretenzijas taionību? Kandēl
istā parāde dota tik nedaudzeem? Grāmatas tik tumsās un pretrunu
pilnas...

Tādā garā saceretais "Emils" darīja šausmīgu esopaidu. Notika tas,
ko Russo espreekš pasludināja savās esvedumu peozīmēs pee šīs birkts:
"Emils" sacēla pret savu autoru neveem pirtus kleedzeonus, bet ari birk,
stija kestees pret to pee varas lidzēkleem. Ne veem jezuiti un janženisti,
ne veem klerikāli, juvisti un leekuli, - pat liberali sopisti, dailounīgi tole,
vances spreedixotāji, šāva valam ar veselu rindu pamfletu. Starp citeem
abats Galiani stingri kritizeja "Emilu", teikdams, ka "Emils" ir tandēp ap,
lamis, ka tas nesagatavo beerņu preekš dzīves. Ateisti izbreca Russo
par tīcīgu; tīcīge - par Deeva atkrīteju. Zimārnās apriindās šīs brīvo,
domīgais tīcības veenkāršīnūms parādījas par kecerību. "Emils", izglāists
(pret draugu brīdinumu) ar autora vārdu, sākumā ne atrada publicā
tik jusmīgu uzņemšanu, kā Jannā Heloīze, nepeevilkdams ar kaisli,
bu un apgarotību; tak franču valdība un parlaments, nule kā spērušī
stingrus solus pret jezuitiem, mexloja esmeslu rādīt, ka viņi taī pa,
sā laikā prot, aizstāvet baznīcas istās intreeses, un atrada to pee
"Emilā", kurū kad vajāja, sadedzinot junijā 1762.g.

Mūs zinām, ka Russo jau 1743.g., t.i. kopš ta laika, kad bijs par
sūtneecības sekrelasū Nomecijā, uzmēta leela politiska apceerejuma

planu. Izleto domas turplikam savus Venecijā iegūtos novērojumu,
 viņš sarakstīja grāmatu, kura ignāca zem nosaukuma: „Sabiedriskā
likums jeb politiskās tiesības principi” (Du contrat social ou principe
 du droit politique, 1762). Grāmatai ir četras daļas jeb grāmatas. Pir-
 mā daļa runā: „Par valsts būtību un izcelšanos”; otrā grāmata runā:
 „Par visaugstāko varu un likumdevību”; trešā — „Par valdības būtību”
 un beigās ceturta grāmata runā: „Par līdzekļiem valsti nostiprināt
attīstīt domas tālāk domas, kas izsacītas „Apcerejumā par nevērtīgo
bu” un persavināties angļu politisku raksturoku — A. Lidneja, Hob-
bes’, Lokke’s — pamata vārdokli par valsts izcelšanos sabiedriskā
likuma celā, Russo uzcoļ uz šī pamata ideālu valsts organismu,
 vispirms sēmes domas tajā „Senas likumdevības vislabākās īpašības,
 kuras veener modināja viņā dzīvas simpātijas, tad izleto domas
 vēstures macidams un atbalstīdamies uz premāccem iz antīkās dzi-
 ves un iz visjaunāko republiku, prem. Venecijas, liktenāem. Tam,
 tas visaugstāko tiesību ne aižteekamība un nedalamība, personi,
 gas brīvības plaša attīstība, vērtīgība, visēem bez izšķirības es
 spējami leekakas labklājības nodrošināšana iztaisa apcerejuma
 galvenās līnijas; jautājums par valdības formu stāv otrā veidā.
 Iz antīkās pasaules dzīves nēmta ideja par tribunāla un cenzorūden-
 gumu, par diktatūras likumību vajadzīgās gadījumos; autora religi-
 ozitāte izpaužas prasībā, ka baznīcai jā esvetei likumdevības dar-
 bi un pats „likumdevēja” amats, kam premākas izgatavot preekštan-
 tas likumu projektus, beigās atzīnībā, ka valsts ticība nepēccesama.
 Kamēr šī braktāla daži pārak novecojušees sīkumi drīz izbrādijas
 par atmetāccem, kamēr galvenās idejas, kuras stiprāki un notiek,
taxi izsacītas, nekā pēc Monteskiē, kura mācību Russo it kā gibeja
 attīstīt, — dabu ja ar laiku svarīgu espaidu uz politisko domu Fran-
 cijā. Divi partijas, kas cīnijas pa revolūcijas doonās, konstitūci-
 onālisma prekritēji un nākamās republikas dibinātāji, pilnīgi
 apzīnīgi atbalstijas uz šīm divi autoritātem — Monteskiē un Rus-
 so —; kad „Sabiedriskā likuma” gandrīz jau mīroju autoru apmeklēja

jaunais Robespjers, kurš kaislīgi vēlejas tuvoties savu domu vald, neekam, tad redzami izpaužas teoretiskā sapņa un tā praktiskā izpildījuma sakars.

Ko arī nerunātu, nav jau neka sofistiska centībā, atvasinat sa, beedriskumu no individualisma, un nav nekādas pretvērmas starp „Sabēdrisko likumu” un Russo temperamentu. Taisni otrādi, šē redzams nepēcecešāms vēsturisks un loģisks sakars. To dabīgo vajmāks, ligo grupu sa. istāna, kuras, aprījot personību un cita citu, galu galā top aprītas no valsts, ir individualisma triumfs; to brīdi, kad per, sonība no jauna stājas pec tam hipotētiskā stāvoklī, no kura iztek Sabēdriskais Likums, tad preekš tās nav citas izejas, kā visu des, potisms pār katru vaj valsts socialismis.

Fa Russo arī bija nekonsēvents, tad tak ne tad, kad viņš, kā individualists, uzbruka individualam īpašumam un padēva perso, nību visuvarēnai draudzei; viņa nekonsēvence izpaužās divās lādž, tadai pakāpei dažādās virzeņās, kadās individualisms „Jau, najā Heloizē” un „Sabēdriskā likumā”. Vispirms pilsonu absoluta atsacišanās no savas personības valstij par labu rādas nesavēemo, jama ar eekšķīgas morāliskas dzīves stipru attīstību; nekad Volma, ra jeb Julijas apzina nevarētu peclaut sabēdriskai valai, likumam, ne-ēēbildamu tiesību, rikoties ar sevi; sabēdriskas morāles lēmumi vaj nu nospeestu viņu, ja tee ar viņu nesaeetos, vaj arī ne-eksistētu preekš viņas, ja tee eekš neka nerunātu viņai preti; tad ģimene, dibinata no skaistām Julijas un Volmara dabām uz laismības princī, pa, iztāisa grupu, kura stājas starp valsti un personību, pec kam Likuma doktrīna jau nepastāv vairs visā tās tīrībā; padīgi sabēd, ribas tips, pec kura pecler atdzimusi Volmara un Julijas ģimene, ir tēvisks režīms, kurš savā būtībā atšķīrās no „Sabēdriska Likumā” egalitāra socialismis. Tak nemākas sevišķi pastāvēt uz šīs pret, vērmas. Savas zistēmas sīkumās, tās praktiskā izstrādājumā, Russo dod mums līdzekļus, to noverst. „Tiesības, kuras sabēdriskais likums dod valdneekēm pār to pavalstneekēm”, saka viņš, „nepārkāpj

sabiedriska labuma robežas. 1) Šis gudrais ierobežojums izbeidz daudzas grūtības, ja ņemam vārdu „labums” ļoti šaurā un tieši tādi izcilā nozīmē.

Pats par sevi „Likumā” princips ir teicams. Russo'm pilnīgi taisnība: ja līdzīgs likums nekad arī nebūtu no cilvēkiem taisīts, tad tomēr paliktu neapsaubams, ka tāds ideāls likums patiesi valda katru sabiedrību bez izņēmuma. Sabiedrība un sabiedrības ir asociācijas ar savu locēkļu uzturēšanas un aizstāvēšanas nolūku, no kam seko, ka nekada valdība nevar būt likumīga, ja tā ne, kura sabiedrisku labumu par savu pienākumu un savu veemi, go mērķi. Tādā veidā izslēgts katrs despotisms, katra varmācība un apspretība; apspretībai nepieņemamas valdības formas, bet tik valdes līdzekļi un pamēmaeni. Tai zināmacība par tautas visaugstāko varu ir neapstrīdama patiesība, tā ka tā nosoda un noliedz visu eksploatāciju, izmantošanu no nedaudzēm jeb vienu cilvēku.

Ko Russo savā „Apcerējumā par nevēentlīdzības celoneem” bij izsacījis tik kā orators, to viņš „Sabiedriskā likumā” esveda ziņā, stēmā. Šis likums ir pēc „Likumu gara” visvērojamākais politiskais raksts XVIII. gadsimtenī. Viņu sacerot, Russo'm pastāvīgi bija prātā „Likumu gars”, bet turēdams nevēentlīdzību starp cilvēkiem par visu launumu avotu, tā sabiedrisko, kā valstisko, viņš mēroja, kā Monteskijs, apmērinātes tik ar cīnīnu pret valdošu absolutismu; viņam bij jacinās ar pašu Monteskijs, kurš tur, ja Anglijas konstitucionālo monarchiju par ne-eebildami pilnīgu un mūžīgu valsts eekartas ideālu. Konstitucionalisma mācībai viņš statīja prelede demokrātijas un republikas mācību. Contrat social, izdots gandrīz vienā reizē ar „Emilju”, sacela nemaerņu aizcīteem celoneem, fak viņa del' lesta aprobežojas ar grāmatas aizliegumu un slopen no Hollandes eevestu eksemplaru konfiskāciju. Laikam apmērinājā neleclā apcerējuma dogmatiskais tonis, kas neizteļa sevišķu publikas piekrišanu, rādījas, ka šī garīgā barība ir pieeekā nedaudzēm, prasīdama specialas zinības politikā.

1) Contrat Social, t. IV, ch. VIII.

kuras kolain bija reti sastopamas. Neskatot uz tādu lenību, šis 40.
litiskais katrisms bija, varbūt, daudz vairāks leetu pastāvošai
 kartībai, nekā labvēlīgais un drusku sentimentālais „Dmils”. Tak
 „Labeedriska līkuma” teorija ir pakalderināta Zenevas konstitūcijai,
 ne tās reālā sakropļotā stāvoklī, bet tās tīrajā, pirmatnīgajā vei-
 dā, jeb, labāki sakot, ^{ņemta} no tā ideāla, kurš vairāk vaj mazāk atspogu-
ļojas realitātē. Īm Russo patriotiskām atmiņām piejaucas espaidi,
 kurus viņš segura pēe izdevības lasot par antīko pasauli, un Zenevas
 buržoāzija dabuja viņa prātā antīku demokrātiju nokrāsu. Bet
 savā dvīselē allaž palīkdams Zenevestis, Russo kopš pašas bernības
 loloja no izdzesāmu simpatiju pret mazām valstīm, kurās nacio-
 nālā dzīve ignāk municipalas pasaules apmērās. Viņa īstais valsts-
 tiesību skolotājs nav Monteskijs, bet Zenevas profesors Būrlama-
ki, kurš spredikvoja dabas brīvību un veantlīdzību.

Tagad esmaidneeki nelīka Russo meerā. Gana vestulē Parīzes
 archibiskaps Kristaps de Bomons (Christophe de Beaumont) sauca debe-
 su zibenus uz Bezdoevja, Russo, galvu. Russo atbilde „Vestule Pari-
 zes archibiskapam” (Lettre à l'archevêque de Paris, 1763) darīja espai-
 du pat uz konservatīveem. Ne-eclaiždamees nīknā polemikā un
 ceturdamo gandrīz peeklājīgu toni, Russo apzīmeja par netīkli-
 bu, uzbrukt ne-apsargātam cilvēkam. Tēvu pilsātas cenāids sāpeja
 viņam vel vairāk; viņš nevarēja panest nepelnītu apvainoju.
 mu un vestulē Zenevas valdībai nolīka savu pilsonību. Vestu-
 le sacēla stipru rūgšāmu kautas masās un aizdedzināja partiju
 esmaidu; demokrātiskee slāni, sevišķi emigrantu - tā saukto les
 natifs - pecnāceji, kuri bez savas dabas palīkuši uzotājas pret pat,
 valū, mekloja līdz šim palīdzību pēe Voltera, kurš par viņeem karsti
 eestājas. Tagad viņi raudzijas ar divkartīgu cerību uz Russo, turēda,
 mi to savā nelaimē par beedru.

Kad Zenevas prokurors viņu klāji apvainoja par nekartību
 ceļu, Russo atbildeja ar „Vestuleem, varstitām no kalna” (Lettres
 écrites de la montagne jeb Lettres de la montagne, 1764), aizņemdam
 tamīs gan reliģiozus, gan politiskus jautājumus un prazdam esost

Ženevas sīkas ^{privātas} lektas Eiropas vispārīgu rūpju un nepieciešamību rīnā. Lūk, tapeēc viņa jauno ražojumu lasīja ar tad pat uzmanību, kā viņa visvairākos rakstus. Russo grib pērorādīt savas atzinās saskaņā ar Kristus mācību un noraidīt no sevis demagoģijas aizdomu. Viņš dod senaidnekeceem padomu, uzmanīgi izlasīt „Izvoješu vikara binti” (Profession de foi) un izskirt, kas būtu, ja tam izsacītās domas pērpildītos, ar sajusmu viņš uzmet ideālas sekartas ainu, kur valda brīvība, cilve, ciba, panesība. Ja grib sakropļot visu, kas labs, tad var arī no Evar. ģelija izlobīt vēlū pīrteem uzbūrukumeem, — un viņš pēveo tam dūi pēemēru. Vestulu politiskā daļā viņš uzstājas pret Ženevas politikas šauro redzes aplonu, skubina tautcešus atgrestees pēc brīvības, no tē, veem mantotas, un nodrošināt sevi pret aristokratu spaidceem. „Visu paprecks balasatves kopā; šķirti, jūs neglābjami essec postā. Vajzems naidis un neceigas kaislibas ir tā ceenīgas, lai viņas apmēvina ar tadu dargu algu un, lai jūsu berneem ar laiku būtu toceiba sacit, asarām aplejot savas važas: rau mūsū tēvu šķelsānās augļi.” Ja ir visapidošakā polemika.

Russo vislabakee un visvairakee ražojumi ir gaismā nākušī desmit gadu laikā — šai otrajā viņa literariskās darbības periodā. Pirms šī perioda viņš ~~ir rakstījis~~ ^{ir rakstījis} mazak un trispādsmit ^{gadus} ~~gadus~~ viņš sacerojis vel mazak — tik „Binti” (Confessions) līdz ar Pāpnojumam (Réveries), kā papildinumam pēc tās, kas nav tik daudz rakstnece, ka ražojums, cik sirmgalvja sapni, kurš no jauna ar baudām pērdzīvo savu noveceado un apjukušo mūžu.

III. „Ilimais” — vajata sedomās (no 1765. līdz 1778. g.)

Šai laikā Russo dzīvoja vcentulībā un nepēcejamā, vispārīga uzmanība un zinārnība, kas, kā viņš sajuta, ^{visam pār spēti} viņu apstāja, glaimoja tak viņa palmīlei, bet viņš palika neizgoceodinami aizdomīgs un savu aizdomu vajats. Augļu tirgone pārdeva viņam augļus par pazeminatuceem, lai pazeminātu viņu ar mīlestības dāvanām, ekipavās apgroceis uz ceļas, lai viņu sabrauktu jeb aplacitu ar dubleem; blaku binti viņam pārdeva bālu, lai viņš nevarētu neko uzrakstīt par savu atļūmošanu; visur viņam sekoja speeģi un viņu novevoja, pātēatrē, — rau kaidas bedīgas hallucinācijas, eedomas vajaja aptumšoja viņa

prātu. Viņš tās uzrakstījis savos brīnišķīgās Dialogos, - ražojumā, kas pārsteidz ar savu daiļranību un bezpratību un kuŗu viņš grībeja no, likt uz Parīzes Deemātes katedrales galvenā altāra. Viņš izdalīja uz uz zēlas cirkulāru, kas griežas pēc visiem francūžiem, kuŗi mīl taisnību. Tajā viņš gāja šai laikā pēc grafeenes Egmont lasīt savu „Bikti”

Pedejos astoņus ^{sava mūža} gadus Russo pavadīja tik veemulīgi, ka tee it kā sapluda veonā tumšā mokainā gadā. Bez sastatītās konstitūcijas preekšī polu konfederāteem (Considerations sur le gouvernement de Pologne) viņš veemīgi nodarbojas ar savas slimās dvēseles analīzi. Te viņš, it kā sada, līģis divi personās, ved sarunu ar sevi pašu un dod noreķinumu par saveem nōdomeem (dialogi zem virsraksta: „Russo Ļana-Ļana teesas preekšā”), te turpina savu „Bikti”, nožēlojošā sirds salveemē uzkrājis sev nebijušus, nēdzirdetus apgrekojumus, šausst vismazākās vajības, no neeka dara leclu, veizām pat pavisām saqrabj lasitāju ar savu skumiju pateesīgumu un teļojuma dramatismu. Bet „Bikti” (Confessions) beigas sagādāja tam jaunas mokas. Nonācis nemanīts Parīzē, viņš klusu stradāja, nomalūs no pasaules, bet kad grībeja ar saveem atzinumeem ecpazēstināt eespējami pulks personu, sasīkodams tā ko kā publiskas lekcijas, - visa pilsāta sāka par tām runāt, bet personas, Russo aiztiktas, visām citām papreekšī d'Epiniē kōze, griežas ar sūdību pēc policijas preekšneeka un izdabuja preekšlasījumu aizleegumu. Varas eejaukstānās gulās smagi uz Russo, viņš kļuva hipocondriskis, atstāja katru garīgu darbu, nomēsdamses Emmenovillas muižā, 20 jūdzes no Parīzes. Bet repreekšī, garīga uzbudinuma bridī, bidamses, ka viņa Dialogi nekrit eomaidneeku rokā un netop ignē, cināti, viņš nonēmās noklūt nakti Deemātes katedralē un tur - kā jau teikts - nolikt rokkrastu uz altāra, lai garīgas personas viņu atrastu un nodotu ķēminām. Bet viņa nervi nakti klusumā un baznīcas slopumainā vēstlā tika tā satricināti, ka viņš izbai, lēs izskreja arā, savu nolūku ne-izpildījis. Emmenovillā viņš atdzīvojās, atmīnoja savus Pveices oespaidus, neskatot uz vajām kā, jām, kleijoja pa možēem un botanizēja. Reti viņu apmeklēja ceemī, taji, kā prem. Robespjers. Viņš sataisījas kā filozofs uz navi, gai, didams to no brīža uz bridī. Ja arī nekavojās (1778.g.) un taspereģība

528.
uzdeva noskaitāmas nīklas, kas peclaida visvisadus naives vaidus,
sākot no trcekas un ejot līdz nozālojumam un pedigi līdz patnā,
vībai. „Pedejo vardu neveems vel nav uzdrošinājies teikt, saka
A. Veselovskis, ja, vaj tas tīc neprecevāms: vel ir jautājums, vaj stip-
raks ir tragiskais espaids par spēju nozālojumu vaj lenu sa-ēde,
ju melancholiju un drūmīgu noemtulību, kas aiznesuse kapā stip-
ru domotāju.”

Kā jau zinām, pēc „Emila” iznākšanas 1762. g. Russo'm bij ja,
beg un jameklē paspāone Nevšatāles lealkundzībā, pederošā prān
kēninom. Par abbildi uz filozofa ceemibas pilno vestuli, kuš agrar
ne reti viņu bija noevapis, Fridriks Leclais rūpejas par ta moevigas
dzīves nodrošināšanu un Russo pavadīja trīs gadus Val de Traveršā,
daudzkrat maimidams dzīvokli, noskatīdamies zemneeku dzīvē,
mūžīgi kleijodams pa kalneem un stādus lasīdams. Garos zeemas
vakarus viņš palaida pee kamīna, atminēdamies sava mūža neme-
rīgos brīžus un te tad arī eekrita viņam prātā, uzrakstīt memo-
arus jeb Bīkti-Atzīnas (Confessions). Bet eemaidnoeki nedeva tam
meera. Les Confessions, šis Russo chef d'oeuvre, kuš uzsākts jau
Motjē un Anglijā, vareja tīkt sacerets daudz vēlāk (kopš 1770. gada),
pedejās viņa mūža gadās un šis viņa pedejais galvenais darbs izdots
tīk 1782. gadā, tā tad četrus gadus pee autora naives.

Šai ražojumā dabīgais cilvēks telots visā ta realitatē, - kā vislaba
kais no cilvēkeem pee dabīgeem tīkumeem un, kā visnelaimīgākais
no cilvēkeem pee netīkumeem, eemantoteem no sabēdrības. Vi-
ņam bija tīk savu dzīvi izstastīt, lai nodotu spēcūmu par sabēd-
rību un atrebtu dabu. Bet viņa galvenais nolūks bija, pārleeci-
nat par dabīgā cilvēka atdzimšanas eespējāmību civilizētā cilve-
kā. Dabās cilvēks ir eespējams tapec, ka viņš še ir.

Šakars starp stipri attīstītu fantāziju un pārmērīgu klīvību
sastopoms deezgan daudzkrat. Mēs to pastāvīgi nomānam pee romān,
tīkneem, poem. pee brāleem Hegelēem vācu literaturā. Veena sevišķi,
ba pabalša otrū, top savukart no šīs lolola. Visur Russo vājā doma,
ka viņš atsevišķa, izņemuma butne, ka viņam pilnīgi īpatnīgs

raksturs, ka viņu nevar apspriest pēc cilvēkiem. Viņa
 liktenis ir ārkārtīgs, viņam ir īpatnīga misija, uz viņu vērstas
 visu apkārteju acis. „Es uzskatu darbu”, tā viņš esak savu Bikt,
 ti, „kuram nav piemēra un nekād nebūs pakaldaritaju. Es
 gribu saceem tuvakem parādīt cilvēku visā tā taisnībā, - sevi
 pašu. Sevi veem. Es pazīstu savu sirdi, es pazīstu cilvēkus. Es ra,
 dits tā kā neviens no tiem, kurus es redzejis, es uzdrīkstos domāt,
 ka es radīts citadi, nekā visi, kas dzīvo. Ja es ne esmu labaks, tad
 es mazākais cits. - Pēc Volmē piezīmes grūti atradīšies cita grāma,
 tā, kur būtu sakrāts tik daudz lepības tik mazā vīndu skaitā.
 Sakarā ar zedonu patmīle darīja Russo'm daudz cešānu. Doma,
 dams, ka ^{caur} viņā nodarbināti un ecintresoti, viņš bija pastāvi,
 gē uz grāda, skatījās pa labi un pa kreisi, sekoja tam, kadu espaidu
 viņš dara. Un te viņam glaimoja fantāzija; kas jēl viss viņam ne,
 ekrita prātā! Viņa Biktī mēs atrodam par šo tematu daudz stastu-
 gan komisku, gan trāģisku. „Tūkstošām reizām”, raksta Russo, „savos
 jaunās gadās, kad gāju skolā un vēlāk, es izgāju ar nolūku, pīkst
 kaut kadus gardumus. Es pē-eju pēe maiznīcas, redžu aiz galda sevee,
 tes; un rau man jau šķēst, ka viņas smaida un nīrgā savā star,
 pā par gardumiem. Es eju gar augļu tirgoni, šķeeloju uz košiem bums,
 beezem, viņu smarša mani pāved; bet uz mani skātas divi jēb trīs jau,
 ni cilvēki, blakus stāvedami; bet rau tur stāv pazīstams bodnesceļis,
 tālamā eet kāda seveete, ja, vaj tā nav kalpone no mūsu nama? Tur,
 redzība mani tūkstoš reiz maldina. Es turu visus garām gājējus par
 pazīstameem; visus es apkaunos, apjūku, visus mani attura kaut kāds
 apstaklis; mana vēlēšanās aug līdz ar kaunu un pedīgi es atgriežos
 mājās kā melga, mocīts no neapmierināta untuma, ar vaudu kabatā,
 par kuru es nedrīkšteju neka nopīkst.” -

Ja atzīst, ka tā ir ļoti smalka un pareiza psiholoģiska aina, ana-
 loģiskas jūsmas ir ļoti daudzām cilvēkiem, bet locta tā, ka pēc Russo
 tāda kaunīga, bīkla aizdomība, tāda svarstīšanās - šaubīšanās ^{izlaidu} ir prāta,
 vīgu, atkartojošos eezīmi, kura neziid, bet attīstas un nāk spēkā ar ga,
 deem. Reiz, jau budams uzaudzis jauneklis, Russo celo ar veeem damu un
 tās draugu marķīgu. Tē dama stipri glaimo, ceušās patīkst Russo'm, kurš

pats sajūt arī teoksni pēc tās, — marķīze zoboņas par vīncem. Un raud, stasta Russo, pēc man veen īpatnīgas savādības es sāku domāt, ka viņš savā starpā norunājuši, par mani smēteles u. t. p.

Pedejōs mūža gadōs Russo aizdomība sasniegza galejas robežas, pēc au ga zem slimības iespaida. Viņa stāvoklis tuvojas ārprātībai. Viņam šķita, ka pret viņu sazvērejuses visa pasaule, ka viņam vij valgus Didrō, Holbachiani, Volters. Visveenatōzīgākos apkārtneeku solus viņš atleccināja uz sevi un iztulkoja tos kā pret viņu spertus. Es zināms, kā viņš pastāvē gi kildojas ar draugem, kā viņš brauca no veenas veelas uz otru, begdams no ēdomateem vajajumeem. Tums, kurš sākumā tik līdzjūtīgi izturē jas pret Russo, tika no tā tāpat eskaitīts sazvēreņeku triumviratā: par otreem divcem apzīmēja Volteru un Dalamberu. Saprotāms, ka šai ga dijumā mums jau darīšana ar pilnīgu psihisku sajūckumu, bet tas attīstījās pakāpeniski, iz Russo dabas pamateem, un pašas slimības virzeens bij cevecojamā mērā notieints no pārmērīgas fantāzijas attī stības sakarā ar koncentrētu patmīti.

Atzīrādīšu vel uz dažām šīs personas izcelamām pazīmēm, turē dāmees pēc tās bīkts un pašas atzīnumeem. Savu memoāru (les Confes sions) veemā veetā Russo brīnas, kadā veidā var viņā sadzīvot un saderet divi īpašības, kurās pēc viņa domām gandrīz nesamierina mas. Viņš atrod sevī dedzīgu temperamentu, stipcas un nesavaldā mas kaislības no veenas puses un rāmumu, kēmumu un grūtumu, smagumu domašanas gaitā no otras. It kā, preezīmē viņš, mana sirds un mans prāts nepiederetu veenai un tai pašai personai: jūta spēja, ki par zībemi sāujas manā dvēselē, bet tai veetā, lai apstaidrotu un apgaismotu mani, ka mani dedzina un apstulbo. Es jūtu visu un nemeeka neredze. —

Russo velti brīnas par šo divu īpašību meorīgu sadzīvi viņā, sa kaos starp abām parādībām ir pilnīgi normals. Parcīgas domašanas un loģiskas kombinācijas rāmums, ^{uz to} labano harmonē ar jūtu intensī vitati un teoksni uz ekstāzi. —

Šo rāmumu domašanā, saveenotu ar jūtu dzīvīgumu, turpina Russo, „es sajūtu no veen sarunā, bet arī tad, ka es veens, kad es stā daju. Manas idejas veidojas manā galvā ar leolu grūtību: viņas

juku jucām lido, nemeerigi klaidās, uztrauc mani, eckarsē, satrēci, na, šīs savilnojumās es neko nēēdžu gāiši, es nespēju novēnu vārdu uzrakstīt, man jāgaida. Pamažīt nostājas rūgšana, chaoss noskaidros, šas, preekšmeti stājas savās vēdās; bet viss tas noteek leni un pee ilgas un bezkārtīgas pārkravašanas."

Russo pēc tam stāsta, ar kādām grūtībām viņš raksta: viņa raksti sasmēreti, pārlaboti, izraiboti no visām pusēm ar zīmēm, piezīmēm, lēcina, ko viņam maksā tēlošana, kātošana. Smagi, leni veidojas viņa domas, noveiktas, apkarotas no jūsmu uzplūduma un nekārtīgiem sapņiem. — Pēc šī sentimentalitātes un fantāzijas pārsvara par loģisku Russo atgriežas veonadi savā Biktī un citās autobiogrāfiskās rakstās. Viņš aizroda uz savu senum senu mīlestību preekš fantastiskiem preekšmetiem, uz savu teeksmi, nodoties caurām desriām patvaļīgam fantāzijas plūdumam, uz dāvanām, radīt sev veselu ideālu pasauli un aizcelties tajā domās, aizmierstot apkaroto pateso dzīvi. Ilgi viņš nevarēja svešām domām sekot, viņam tāga nīveicās konsekvents, sistematisks darbs. Viņš vismīlākai palika pats ar sevi, nogrīma savos sapņos, pēc iespējas noverodams no sevis visus ārīgus kavēklus. Līdzīgi Gotes Vesteram, Russo nogrīma pats sevī pašā, atrada sevī veselu pasauli, galojās ar savu sirdi, kā ar slimu bērnu.

Es mīlu nodarboties ar neeksem-lapalijām, uzsākt simtu darbu, bet nepabeigt neveenu, klaidoties kā man esāujas pātā, ik brīdī maī, nīt projektus, sekot mušai visās tās kustībās, murgot par tam, ko var atrast, pacelot kaut kādu klinti, uzņemti kārti kaut kādu darbu uz desmit gadeem, bet bez nožēlošanas to atmett pēc pagājušāim desmit minūtem, varāties visu deenu apkārt bez mēoka un virzeema un eekš vi, sa sekot tik minūtes noskanai."

Russo bija neizdzēdināms romantiķis; bet viņa dvēseles romantiķis, kā forma bija nevaldama subjektīvisma rezultāts, kas padarīja viņu nespējīgu, padoties kādai nebul realitātei un saltasinīgi to novērot, lai nodotu to visā tās patesībā. Russo pēslīdzināja sev visu ārīgo pasauli; viņš redzēja visu saskaņā ar savu tās minūtes noskanu - sirds-satveroni un nepūlejas objektu aplūkot caur savu jūsmu šķidrāutu; viņš var tik šīs pašas jūsmas pasniegt. Viņš maniņa, ka daba pārves, šas līdz ar viņu; palīkdama šta pātē, viņa rādījas tam jau vairs ne tā,

kad viņš pats bija kļuvis cits. Tādā kārtā viņš bij espaīdu atklāšana
lels skolotājs. Bet šo personīgu jismu tirannija izlaida dzejniecība
dabu un tamdēļ Bixls, kurā Russo bija nodomājis dot sava mūža
vesturi, izrādījās par vistīrāko poēmu, pateesas dzīves pastāvīgas sub-
jektīvas sakropļošanas dēļ. Pat Lamartins ne-izpauž vairāk nespē-
bas pceers īsta stasta par sevi pašu, nekā Russo savā Bixtī.

G. Lansonis saka: „Vīnam (Russon) var katrā lapas pusē uz-
skaidrus melus – es saku: melus, bet ne klūdas – un pēc tam nēn-
visumā šī grāmata ir pate dēdzīgā atklātība. Leeta ka, ka viņas at-
klātība nepastāv faktos, bet tās pasos dvēseles kustinimēs, kurās
pārversis jeb peclaiķ šee fakti. Russo sacer sava mūža poēmu no
pateesas dzīves gabaliem, iz neskaīdru jismu pedām. Nekad vel ne,
veena dvēselē tik lepmi sevi baudijuse, pateicotees šai savādai un
ne-aprobeģotai spējai, peedot objektivitāti visān oēmām, kurās viņa
bežkartīgi izceļa sevi pašā.” Šai grāmatai, no sākuma līdz galam,
sarakstītai prozā, deomas grāmatas formā, ir peclikums „Vocentu,
la promenetaja sapnojumū” (Les rêveries du promeneur solitaire);
apeešanās tajā ar eekēģigiem jeb gara fauteem, to apstrādājums
ir pilnīgi tads pat, kads pec XVIII. gadsimta lirikeem.

Šau biograpiskās ziņas apraksta un zīmē mums poeteekoši izcili
Russo tiklīgo fiziognomiju. Vīna bernība un jaunība paeeet nekar-
tīgi un untumīgi. Viņš bij atstāts pilnīgi pašā valāi un ricibai. De-
soim bija pašam sevi pārādīt, pārtaisit ar pašā spēkeem. Tādā kārtā
rau cilvēks, kurš par spīti parastam leetu gājeonam izpestās no
faktu un eorādumu normācības, kurū dzīve grūz netiklibā un kurš
aizgneedz tiklīgu angstumū, kuram ^{butū} (bijis neglābjami ja cet bojā,
pavestam uz visoom launumoom, bet kurš tomēr izglābjas un panāk
pilnīgumu. Šo in tiklīgo raģotnību pašam sevi un caur sevi pašu
var izskaidrot tik caur tiklīga dzinulā spēku, kurš bija sākumā
sakropļots jeb nospeests, bet zem pašu miseku espaīda ne veen pa-
visam netika nomākts, bet turpreli uzmodās uz nospeetnu darbi-
bu. Paģīstamajā Russo teikumā: „Lai kads saka, ja uzdrīkstas: es biju
labāks par šo cilvēku” (Je fus meilleur que cet homme-là) – ir daudž
lepruma, bet tajā ir tomēr arī taisnība: Russon vafādzeja but
leelai tiklīgai spējai, lai nebaigtu slīkti pec saveem pirmājeem

bet turoja ^{to} par neparecešamu sirds prasību. Pēcēš Voltera Deeva ir tā
ja, gilozofiska neparecešamība jeb kombināciju rezultāts par sabiedrības
labumu; pēcēš Russo - Deeva ir. Volters pierāda Deeva esamību, Russo
tic Deevam. Russo attīstījis iz sevis pašā, neatkarīgi no valdošiem jēgu
mēm, cerādumeem un aizspriedumeem. Viņš bija tautas bērns, mīleja ta
tu un statīja visu bez izņēmuma tiesā attiecībā uz tautu. Pamests sev
šam kopš pašas bērības, viņš ilgi slāpa pēc izglītības, bet kad to dabu
ja, tad jautāja sev pašam: vaj ta dara laudis cilvēcekākus, cilakus laba
kus, - jeb ta ir tikai nederīgs, pat rasi vairīgs un neparecešīgs cilvēka
untums un greznums, kam nav neka ko darīt?

Ilgi viņš tapat mekleja brīvību un neatkarību; ģeniāls cilvēks nesa
livreju un tam bija jālece savu galvu pēcēš zemēm, neceenīgeem la
dim. Un vaj šī brīvība, šī neatkarība ir sasniegama pēc tadām sabied
rības attiecībām? Vaj viņa domājama pēc tā laika bēdīgās valsts organizā
cijas neparecešamā spaidēem, kurā visu un visus paklāva kastes valdi
bai? Tamdēļ Russo dusmojas par šīs izglītības nedabīgumu, kas izgl
tina cilvēku, dusmojas par valsti. Viņš grib sagāst Franciā visu
vecu un kaitīgu, un ta veetā likt jaunu un glābina snēdeju.

Bet ceš kam pastāv cilvēces ceenīga izglītība, kur cilvēces ceenīga
valsts, kurā butu iespējama un realizējama šī izglītība? Šinīs jau
tajumās ar ceturta ^{visu} Russo pārleerību bute un viņa literariskas dar
bibas virzeens. Viņa galvenie ražojumi ir: „Apcerejums par zinātnem
un mākslām”, „Apcerejums par neveentlīdzību”, „Emils un un”, „Sabied
rīks līkums”. Pēc četri darbi atrodas savā starpā secenīgā sakārē.
Divi pirmee iztaisa pastāvošās loļu kartības kritisku nolēgu
mu, kara popteikumu tolaik valdošiem sabiedrības un izglītības
veideem; divi pedeeje kuspriet snēdz jaunas kartības zistematis
ku uzbuvi, pārleerjumu un pārveidojumu mēģinumu. Emils
ir atbilde uz Apcerejumu par mākslām un zinātnem, Sabiedrīks
līkums ir atbilde uz otro ražojumu, Apcerejumu par neveentlīdzī
bu. Apcerejums par zinātnem un mākslām grib pierādīt, ka to
laik pastāvošais izglītības veids ir kaitīgs, Emils pūlās cilvēci
snēgt citu izglītību. Apcerejums par kartu neveentlīdzību pierā
da, ka lēdy revolūcijai pastāvojušā franču valsts forma atrodas

Sausnīgā pretounā ar cilvēka tiesībām un ceonību; Sabiedriskā likums grib atrast pareizu un istu valsts formu, kura resti, tuetu visas sedzimušās cilvēka tiesības un dotu tam sabiedrisku un tīklīgu brīvību, kura iztāisa visneprecesāmāko cilvēka laimes pamatu.

Mz līdzekļiem sabiedrības tuvinašanai ar dabu aizrāda mums tapat Faunā Hleloīze. Julija ne vien pārveido savu individualo dzīvi, bet restitue arī ģimeni, bet ģimone ir, visnenākā no sabiedrībām, tā ir „pirmāis politisku sabiedrību paraugs”.¹⁾ Atmetot melus un vordzību, pēc vispirmākās civilizācijas, var izcelties dabīga ģimone, kura gara dzīve attīstīses bez sirdssamaitāšanas. Katrs no mums, pat savā pašā dzīvē, var atdzemdēt sevī dabīgu cilvēku. Tadas ir Faunās Hleloīzes domas. Kas var būt nevainīgāki, pēc savas dabas, par Julijas un Len. Be savstarpēju mīlestību, bet viņi bij aizmirssuši, ka dzīvot pēc dabas tagādējā laikā nav iespējams. Sabiedrība nepel, laiž viņu mīlestību un izšķir tos, ta izprecina Juliju pēc nemīlētā cilvēka, kamēr viņa mīl citu, — un nemanot grūž laulības pārkāpumu. Pateesi, moli ir sabiedriskis produkts, bet daba ir taisnīga. Julija, reliģijas un deovīškas visurības apzinas apgaismota; domājas dzīvi sveiku no visiem meļiem. Viņa atstumij, nicina laulības pārkāpību, pret kuru tik pērkāpīga ir sabiedrība. De Volmārs tu, kas pēc tadas pat taisnības, palīdz viņai, pabalsta viņu un vada viņu. Abi grib, lai viņu atļecības valdītu pateesība, bet līdz ar pateesību — brīvība, tikums un laime. Caur savu dzīvi, pilnu ar dargeem viņas sirdij pēnākumeem un veselām teoksmem, starp kurām pat viņas pirmā mīlestība patur savu likumīgo iectu, Julija realizē dabīgu atļecību atdzimšanu tadā veidā, kāds cedāms civilizētā sabiedrībā. Bet galvenāis sabiedriskas atdzimšanas līdzeklis pastāv eckš tam, ka sabiedrība atgrēcās pēc sava principa, pēc savas izcelšanās avota. Tas ir Sabiedriskā likuma temats. Apcerējumā par nevencīdžību atrodas arī Sabiedriskā likuma pasākumi.

Sabiedrības katras sabiedrības pirmatnīgāis dibināšanas likums. Visi cilvēki, epreckš līdzīgi un brīvi, vienādi atsakas no savas brīvības; viņi subordinē savu individualu valū, kas bij agrāk pēckš sevis pašā visaugstākā, vispārīgāi valū, kas top par veenīgo visaugstākā.

¹⁾ Contrat social.

stako principu. Kamdēl? Kamdēl, ka vispārīgā valā nodrošina vislabākajību. Tadā veidā caur pirmatnīgo likumu cilvēki paleek sabībā līdzīgi; viņi beidzas but brīvi, tā ka reprezentēdami visaugko varu kolektīvi, viņi individuāli ir atkarīgi, bet viņi ir tomēr brīvi, tā ka but brīvam nozīmē, padoties savai pašai valāi, bet caur ligeta cilvēka pastāvīga, nemainīga vēlēšanās pastāv eksā tam, ka visi, un lai skaitā viņš pats, padevušies vispārīgai valāi. Tadā veidā tā individuums atsakās no visām savām tiesībām un tomēr nekad necegs. Viņš dabon visas savas tiesības no sabiedrības un nav nospiests tā ka nosprešana ir visu izmantošana caur nedaudzēm un tā ir novecnlīdzība. Valdītājs nav visaugstākā vara; viņš ir tik visaugstākās varas izpildītājs.

Bet ta nav vel visa zistema; tajā trūkst svarīgā elementa: Drošība. Daudzkrat brīnās par drošo apgalvojumu, ka cilvēks savā pirmatnīgā stāvoklī, kadu to radījuse daba, ir labs un jautā, kur tam var atrast peerādījumū? Doevā, kurš tak nevarēja cilvēku radīt sliktu. Bet ja cilvēks ticis sliktš, tad kā viņš no jauna var tapt labs? Deevu, kas viņā mit kā tiklīgas enerģijas avots, kā viņa valas pabalsts, viņa eksākīgu peenākumu uzdevejs un leccineeks. Bez Drošības viss sabruk. Kamdēl Fulijas skaistā vēstule par viņas laulības veģlīgozu svīnēšanu, kamdēl pladā, Savoješu vikara ticības apleccība (Profession de foi de vicair savoyard).

Russo sīkce raksti ir daļbrunības un polemikas paraugveidīgi rādījumi. Visi viņi ir papildinumi un paskaidrojumi pēe leclājeem raksteem. „Apcerejums par izglītības kaitīgumu” deva cemeslu pēe „Vēstules Dalamberam par teatri un teatra izrādēm”. Kā zinām, Volter kers bij 1775.g. uzcelis teatri Torneja un grībeja darīt to pašū arī Ženēvā; d'Alambers Enciklopedijas raksteemā „Ženova” klāji izsacīja šo vēlēšanos. Russo uzstājas pret šo pēekšlikumu ar loļu pīcturmu Leclās pilsātās, pēe viņa domām, var vel ceest teatrus, kā nenovērtējamu šomu launumu tādēl, ka tur viņi neatnes leclū kaiti; bet magā pilsātās teatrs ^{īk}ignīcina mīlestību uz darbu, parvairo greznību, samaitā tiklību un ecašas. Vel noteiktaki pēeslējas pēe otrās disertācijas „Par novecnlīdzību” (l'Inégalité) – „Apcerejums par politisku ekonomiju”, rakstīts pēekš Enciklopedijas 5. sejuma. Uzstāvis

„Emilū” un visvairāk šī darba reliģiozo pusi, rakstītas vestules:
 „Lettre à Christophe de Beaumont” un Lettres écrites de la montagne.”

Tadā veidā redzam, līdz kādai pakāpei Russo visgalvenokārt ražojumi ceesi saistīti savā stāpā un savās dažādās daļās; bet viņi arī ceesi saistīti ar autora personu. Gzūti būtu sagaidāms, ka tiek vesels, loģisks ražojums, kas saņemams gauži nodaudzās pamata principos, būtu pēc tam tik izmētatās, vētraiņas un nemeorijas dzīves atspulgs. Tomēr tas tā ir. Russo šana uz mums, ka dabīgs cilvēks ~~tas ir~~ - viņš pats. Citos sabiedrība to iznēcinājuse; viņā tā tikai viņu nospeaduse, tā ka par paraugu, pēc kura nācas restituet civilizetu cilvēku un civilizetu sabiedrību, parādas pats Ž. Ž. Russo. Un lūk, pēc visa jau pēvestā saraksta pēesprau, žams vel pēdejais galvenais darbs (chef d'oeuvre): les Confessions, kur dabas cilvēks kolots visā tā realitatē. Dialogos Russo pats dod mums savu darbu vispārīgu raksturojumu. Tas viņš tos rezūimē un izpauž viņu veemību.

Russo ideju avoti. Bez šaubām var uzget arī ārpus paša Russo, sabiedrībā un literatūrā, tos iespaidus, kuri noteikuši viņa domu veidus. Didro, viņu pirmās pēzīšanās laikmetā, vareja Russoim palīdzēt izvilkt iz tā dvēseles noskaņas savu teoriju, tā ka katrē sabiedrībai un atgēošānās pēc dabas bija paša Didro paroles. No Kondiljaka to laiku, kad viņi šenkā turēja kopā pusdeenu, Russo vareja aignēmtos Emila izejas punktu, savas audzināšanas sistēmas pamata principu. Pēc Būffona, par kuru viņš allaž dixti gavileja, viņš maksēja vispārīgas idejas, kuras spēj izskaidrot un pabalstīt viņa hipotezi par dabas cilvēku un uzskatus par lēnu evolūciju, kuras colā pārveidojas pasaulē ar visām tajā atronamām būtņēm. Monteskje statīja viņam pēekšā savu maiņu un birklo mēžoni un izskaidroja, ka, dā veidā kopam ar sabiedrības izcēšanos nodibimajās nevoem, līdzība, no viņa, bet arī no Bossūē un Flobbes; Russo pata pināja mācību, ka visām tēesībām ir avots un pamats sabiedrībā. Pat Paskalam Russo vareja būt pateicīgs par savām idejām;

pateesi, vaj verna no viņa pārsteidzošākām domām nepastāv īpašuma nosodišana? un vaj viņš nepelēdzina to uzurpacijai? Bez leelu domataja darbeem, Russo vareja smelt savus ^{idejas} vispārīgus plāstus, klaidošām domām, kapušām par vispārīgām vērtām; jau sen, jau no Montena laikiem prātās un grāmatās cirkuleja aulība, kura statāja mežonim preti civilizētu cilvēku, un parādoksus, kurš atgriezina pirmo garīgi un tiklīgi par pāraku; vaj šīs idejas nefigureja pat uz skatuves, itālesku komēdijā Dezila mežaini. Jā Starlwinina jeb ezela personā viņa Timonā? Vaj sabēdrība ne, pagrēzās uz sentimentalisma pusi jau pa veseleem divdesmit gadeem preekš tam - kā to preekāda Lašossi parākums? Tees, tur, kur pēz citeem jūtas parādijas tik idejā, pēz Russo mēs atrodam viņas pašā temperamentā, bet vispārīgais gūjēms paskubināja viņu izrādīt savu dabu. Līdzīgā veidā arī progresa ideja, šī XVIII gadsimtenā leclā ideja, apgaroja visus Russo ražojumus; viņš nolāēdz, ka tā pateesi ir, it kā tik tamdēļ, kai vel svinīgākā izsludinātu tās iespējamību un vel pavēlīgākāi pēsteiktu tās nepeceēšamību.

Tā tad Russo pēemārojas savam laikam, uzkrādamus ka izkairētās tendences. Russo dvēsele bija dziļi protestantiska. Viņa politiskā doktrīna neizpauca Ženavas republiku vērē: viņā atspoguļējas stāvoklis, kas bija pēņemts no reformas vadonim pret katolu teologiem, kuri balstījās uz pasaulēgu varu. Ebildēmu pret sabēdrisko Likumu var vēdzet Bossiē, Brēdinumōs (Arrestissements) un Fenelona politiskās rakstōs, tā ka mācītājs Žūrjē jau attīstījis tautas visaugstākās valdības teoriju, grēbedams attaisnot protestantu sacelšanos XVI gadsimtenī. Russo dziļais protestantisms sevišķi top apstiprināts no viņa tiklīgās un reliģiozās filozofijas. Ja viņa skan tik nelīdzīgi Voltera un Didro filozofijai, tad tas tik tamdēļ, ka Russo ir reformētas baznīcas produkts. No tam celās arī ļoti dažādā Dieva saprašana starp Volteru un Russo. Pēz katrē loēm var tik garīdznēeki, kas rimuši licēt, uzglābat reliģiozās jūtas; bet no protestantismē bij jau teikts, ka viņi visi ir ga-

539.
vidzniecī, — un tas atleccas uz Russo varak, nekā uz jebkuru citu.
Viņa filozofija nav ticības noliedzēja, bet pāpļāsinātāja. Atmes,
dams dogmas, Parādi, visu, kas pastāveja bagūnāt un svetās grā-
matas, iracionalo, nesaprotamo un neaizstāvamo, — viņš palura vi-
su pozitīvo un remdēšanu preškiroto, visu kristianisma reliģiozo
būtību, preekš viņa, preekš viņa protestantiskās dvēseles vardi; da-
bas reliģija nedereja par saltas filozofijas aizsargeem un apsegu. Diests
Russo, karodams ar macitājiem un neticedams Parādei, bija veenkas.
Ši liberals protestants. Viņā dzīvoja ticība, bet kopam ar ticību — mē,
lestība un cerība. Viņa Deivs ir Parēdže un mēs jau zinām, kadu das,
bīgu lomu viņš peekšis Parēdžem savā zistemā. Mēs varam bez pār,
spīlejuņa līdz ar Brūnetjeru sacīt, ka Russo filozofija ir Parēdžes filo-
zofija. Tagēim bija teesība sacīt, ka Russo sebu pacēles līdz tiklibai.
Bet kas pacēla viņu līdz tai? Ne vecaku aūdžinašana, ne de Varens
kdže un ne Turina klostora svešu-patversmes profesionalcei likum,
dveji, kuri, viņu pārkrīstījuši, nebut nerūpejas par viņa atdzim-
šanu. Ka espaids pervilka Russo sev, izvilka viņu iz kauna bez-
dibema, modināja viņā apziņu un pedīgi pacēla līdz tiklibai?
Tadu espaidu mēs ne-atrodam. Russo pats pārrādīja sevi ar sa-
veem paša spēkiem. Viņš ir selfmademan.

Russo espaids. Russo bija sevišķi leels dabas gleznotājs. Viņš
viņš atklāja frančoom Iveici un Alpus, dzīlās lojas un augstos
kalnus. Peom. arī Vācijā nebija to laiku ne jēgas par Alpu skai-
stumu. Russo pirmais to uzgāja. Viņam sekoja tad A. v. Hallors
(1770-1831). Hegelū vel neperevelu Alpu skaistums. Tas viņam vel tā,
pat kā kautas dzoja nesaprotams. Kā Russo pirmais ceonija taū,
tas dzoju, tā arī dabu; dažkart viņš zīmeja plašus skatus, dažkart
zerobežotus vidus. Līdz Russoim dabai gandrīz nebija veetas li-
teratūrā. Viņš to seveetoja šajā ar valdneeka roku. Ta kāpa par
mācāmu, aprakstāmu un lolojamu preekšmēlu. Tas dereja par
aizgrādijum uz svarīgu parvertību, tas bija psiholoģiskās lite-
raturas gals. Līdz tam bija veenīgais rakstneeka temats cilvēks,
to aprakstīja, leloja no tā zekstīgās puses; tagād tam blakus rakst-
neeka uzmanību sāka prasit arī daba. Russo fantāzija, kas sakroplo-
ja visu, tomēr vispār nesakroploja dabu. Viņš romanizēja sava
mūža gadījumus, savas sirds jūsmas, savas domas par sabēdrību;

bet viņš pareizi attēloja dabu. Lēta ir tā, ka viņa pilnīgi viņu ap-
meerināja; veemīgi jau veemkarši tas, ka viņa ir, sagādāja tambau-
du. Dažas viņas puses viņš pasniedza ar eeverojamu speku. Ar sa-
vu lirismu un gleznecību Russo sveda no jauna franču literatū-
rā mākslē, viņa pasniedzās omocijas un viņa zīmētās ainas jau
nepadevas vairs likumam par pateeso un nepateeso, tām bij jakom
bīnijas ar skaistā likumcēm un estētikas prasībām. Tādā veidā ga-
tavoja literāriskas valodas revolūcija.

Jālu galā, pēc Russo samaisīgas viss: viņa es un daba, abstrakcija
un jūsmā, loģika un kaislība, dailrūmība, romans, dzeja, filozofija
un gleznecība. Viņš uzņē, cenem mūs ar visu mūsu spējību pali-
džību, mēs sastopamēes ar viņu it visur: politikā, morālē, dzejā,
romanā, visu plato ceļu sākumā, kuŗi ved pēc tā laika epochas.
(Lansons). — Bez tam Russo raksti, "Par zinātni un mākslu", "Par ve-
veemlīdzības izcēlšanos", "Par sabiedrisku likumu" nodereja par pce-
matu velakās franču demokrātijas principēm un uzskatēm. —
Sevišķi žirondisti reliģsmoņas par viņa macību.

Juniā 1778. g. par pceeminu leclā rakstneca simtgadu nares dce,
mai sarīkoja dažus klajus pceekšlasījumus un tureja runas, pce kam
izskaidroņas Russo nozīme. Viskabakā no šīm runām pcedē Lui Bla-
nam. Pcevedišu iz tās šī rakstneca apspredē.

"Lanis Ēaks Russo reprezentē caur sevi tautu", sacija Viktors Hū-
go. Pateesi, Russo ir XVIII. gadsimtena tauta. Viņš reprezentē tautu ve-
veem savās rakstās, bet arī savās ceešānās. Līdzīgi maizēm laudim
viņš pelnija ^{maizi} portiku ar savu roku darbu. Līdzīgi maizēm laudim
viņam daudzkarl trūka pajumte un maize. Viņš caur sevi represen-
tē daudzkarl pat tos, kas krituši nabadzības bezdibenā. Kadus pag-
minumus viņš neizbaudija! šis genialais gars bija vagankis, šis
leclais cilvēks bij ubags. Vaj kad pēc visa tā viņš nevarēja līdzjust
visiem, kas ceeš? Reiz bezspecīgs ticis no noguruma viņš ce cet pce
zemneca. — (Še Lui Blamo stasta mums jau pazēstamo notikumu
par zemnecu, kuŗš baidijas no nodokļu nēmejem). „No šī brīža
viņa (Russo) celš bij apzīmēts. Liktena nelaimīga rotāļa, kuŗš vi-
nu mētaja no agras bērnības līdz nobreeduša vecuma galežām
robežām pa visām džives nedeemām, pāmmainus — sksivoris, gā,

veena macerklis, kleijotais stradneeks, sulainis, muzkants, skolotajs
 sutneecibas sekretars, kommijs, kaseeris, nošu norakstītajs, vinam
 jau bija trīsdesmit septiņi gadi, kad esāka rakstīt. Kadu celu viņš
 izgēlas? Vinam stāvoja preekšā, apstāties pēc veenas no divi doktri-
 nām, — tās līdz šim vēl neharmonēja savā starpā, — individualas teesi-
 bas un sabiedriska pērnākuma doktrīna; veena saukdamās ar skaisto
 vārdu brīvība, ir personīgā es valdība; otra sacīdama, ka tāt, kur
 veenlīdzība un brālība, nedod brīvību, pastāv tik stiprāka teesība.
 Izglītota buržoazija senoja pirmajai mācībai; būdama pēc materia-
 leem līdzekļiem, viņa acīm redzot nesajuta ^{associaciju} nepēceesamību. Viņa
 apzinājas, ka var bez citu palīdzības apņēerināt visas dzīves nepē-
 ceesamības. Jo, individualo brīvību izstrādāja viņai Volters, Montes-
 kjē, Tūrgo un enciklopedisti. Kā liberalās buržoazijas preekšstāvji
 viņi prasīja domu un vārda brīvību preekš ciniņa ar gaidzēecību,
 politisku brīvību — preekš monopoliju ignēcināšanās. Bet visām
 šīm prasībām bija svarš tik preekš izglītoteem un bagateem lau-
 dim. Bet kas tika prasīts preekš to ļaužu atveegļošanas, kuri bi-
 ja nogrimuši nabadzībā un nežinībā? Teem bija nepēceesams spēks,
 ko dod asociacija; tik tai pateicotees, brūcigee laudis var sasmeigt
 visu dzīves vajadzību izpildīšanu un ņemt dalību progēsā kā
 līdzteesīgi pilsoni; vislabākā brīvība pēc izolācijas preekš vi-
 ņem ir nare. Rau šo leelo pateesību apzināja Ž. Ž. Russo, stādams
 atklāti uz nospoosto puses. Viņa celais ignūms, ^{redzot} erraugot tautos
 postu, noveda viņu pēc veselas virkmes paradoksu, kņeene
 bezpartejiska kritiķa acīs nevajaga attaisnojuma. Tā, pēem;
 Ž. Ž. Russo uzbruka zinātnei un civilizacijai vispār, teindams,
 ka mežonū, ^{tautas} ir laimīgas tamdēl, ka pateicotees savai nežinībai,
 viņas nav pratušas radīt daļdažadas verdzības formas, kadas pa-
 stāv pēc kultūras tautām. Katrā zinā bitu klūda, šos paradok-
 sus saprast burtiski tamdēl, ka Ženevas filozofs gribēja tik aiz-
 rādīt tā laika sabēdrībai uz tam, ka tā izmainījuse dabas lom,
 ko neveenlīdzību ar mānslotu neveenlīdzību, kņeē absoluti kai-
 tīga preekš tās. XVIII. gadsimtenī neveenlīdzības jūta parādījas
 it visus; ne veem muižneecībai, ne, arī buržoazijai tā nebija sve-
 tā. Javās bodes dibenā kirgonis sēdēja uz kresla, kņsē atšņi-rās

caur sev šķū formu no visiem citiem; viņam pašam bija galvā pa-
rūka, kas locīnāja tapat par velti, kadu tas cenēma saveenībā.
Drebnceekam bij jāpēctēk ar parūku, kurai bija galā tik veena ma-
tu cirta; apteekarim bija teesiba uz trim matucirtām jeb sprogiem,
parūkneekam tik uz divām. Un ja vel neveentlīdzība pastāvētu
tik šīs luksšs, klīrigšs apzimejumšs! Bet vissajūtamaši ta izpa-
das dzīves labumu un ceesānu izdalijumā. Augšā - pārmerīgās bau-
das, apakšā - bezgalīga nabādžība. Kamer muižneeciba un garīdzne-
ciba cenēma pusi kēniņa valsts, kuru viņas norija, miljons divi-
simt tūkstoši nabagu visās Francijas malās rādija savas skrandas
un savus trumus. Tālumā tee sedvesa roobumu, pec sāka modinat
bailes. 1767.g. no teem sanēma cieti 50,000. Un zem tādēem ^{teetu} apotak,
teem ignāca Russo grāmata „Par neveentlīdzību un tās izceļšanās
celoneem starp ļaudim.” „Sabeedriskā likumā” viņš vienkstoja, ka
peenākums, paklausit vispārīgai valai, iztek no nepcecešama ap-
stākļa, kurš der par brīvības aizsargu un arpus kurā nav neka,
kā tik ģimenes valdība. Viņš mācija, ka labums ir no atkarīgs no
cilveku apstākļem. Kamdēl Russo bija tik nelaimīgs, - viņš, kurš
visvairax mīloja klusus preekus, kurus dod dabas un draudzības
mīlestība? Kamdēl viņam bija tik daudz cenaidneeku? Kamdēl,
ka ^{neveens} mēso dits nerauga atdzemdel sabeedribu, satricinat pasauli;
kamdēl, ka Russo ideals nebija viņa laikabeedru ideals; kamdēl,
ka viņš bija savā gadsimtoni nākamā gadsimtona preekstāvis;
kamdēl, ka nonēmes, lai maksātu, no maksādams, palint uzticīgs
savai celai, bet vairīgai devīzei: veltit visu savu mūžu patoesi,
bai - vitam impendēre^{vero}, - viņam bij izbandit visu tās sludinā-
ju lintoni, t.i. klūt par sava paša ģenija mocekli.

Tak nevar sacit, ka Russo nebutu pavisam coenījuši ta laika
beedri, viņa grāmatas tika lasitas ar kāri, pateictees viņa burvi-
gam stilam. Augstas personas, kustinamas ja nu ne no līgsmības,
kad no ģimkāres, apmekleja rakstneeka nabādžigo paspārni, kurš
pelniņa sev maizi ar nošu norakstisānu. Princis Konti un mar-
šāls Luksamburgs tureja par godu, rādīt tam saudzību. Viņi
nēdzirdēja „Sabeedriskā likumā” revolucijas parķona dobjū rūko,
nu. Rakstneeku starpā atradas arī ļaudis, kas parādija godbijību

vinu gemizanu, ka Pironis. Tas bija gandrīz akls, kad Russe to pir,
mo reiz apmekleja. No sedekla uzlendams un taustidams pec Rus,
so rokas, Pironis speeda to pec sirds, iztaukdamies: „Manas vēleša,
nās pēpildijūšās! tagad var man nākt nāve!”

„Bet sevišķi prata sev pēvilkt „Jaunās Heloizes” autors seevee,
ša sirdis. Verdolem un Latur Frankevil k.džu wardi paliks pec,
nācejōs mesaraustami saistiti ar Lāna Lāha vardeem., „Jaunās He,
loizes” sexmes pec seeveetem saprotamas. Vinas atrod kājā neveen
nelikumīgas mīlestības cīņu, kāš gaviles un mokas, kāš kaislīgās
džinas un rūtās zēlabas aprakstītas ar ugunīgu dailrunību, bet
ari mīlakās vainu, izpirktu ar seevetes tikumeem tā, ka seevee,
tes vajības izguda tā pēcešā, kas iztaisa vinas dižanumu; šķīsti,
ba, pazaudetā kaislības skurbumā, atspideja izceldamās mātes jū,
kā. Tā kad, Russe linstas bija pa daļai atalgotas. Vaj viņš nebija
pats ekskluzīvi vinu celons? Domājatees cilvēku parupju un mai,
gu ^{šīli} noslegušos un lepnu, pateesu pētviseem un pret savi pašu, cilvēku,
kuŗa veenīga klīda pāmēriģa taisnības prasība, kuŗa aizdomībai
par avotu bija uztraukts maigums, bet naidam — eekaisinatām,
lestība. Tadu cilvēku XVII. gādsimteni Koljers sauca par mizantropu,
cilvēku naidmeeku, XVIII. gādsimtenī tas sauca par Russe. Un sa,
lidzinoet šī cilvēka līstēni ar Fernejas patriarha, pīļa sveici,
nata, goda parādījumeem un glaimām veltitā — līstēni... Litora,
tucas slavencee kvēpināja Voltoram vīraku, kēnīni klanījas pēcešā
ta; laimīgs lidz mūģa galam, viņš valdīja pār savu laiku un pīrms
naves pēcdalījas savas memiostības svētkōs. Nebrīnīsimēes pac šo
kontrastu. Volters bija leels cilvēks, kāds bija nepēcešōms XVIII.
gādsimtenim. Bet vaj bija jēl veena augstōcīdīģa ideģa, kuŗai Russe
nebutu kalpoģis savōs darbōs? vaj butu jēl veena cela jūta, kuŗu viņš
nebutu cildināģis? vaj bija netaisnība, kuŗai viņš nebutu kauna
ģimi uzspeedis? vaj butu jēl veems sabēdrības un ģīmenes pēemā,
kums, kuŗa izpildījumu viņš nebutu prasģis? Atminātees valo,
du, kuŗa autors „Jaunās Heloizes” speed zūnat mīlestību šai sex,
las luncināšonās un sasmalcīnatas izģīstības gādsimtenī. Russe
sacģja, ka mātei pašai jāklusīna — jāedīna savs boons. Russe pīr,
mais sludināja līrlīģu veentīdģību starp seeveti un vīreeti.

544. Vinš izsacīja domu, ka amats ceļvedams ^{ecclesia actual godā} audzināšanā, radīja profesori, onalās macības sistēmu un rehabilitēja darbu. Vina espaids, uz ko tas arī ne-attiecas, bij allažin labdarīgs un stiprs. Kā filozofs vinš severojami veicināja cerasū pārveidošanu, kā rakstnieks vinš dibināja spidošu literārisku skolu, no kurās izgāja: Bernardens de Sen Pjarr's, Gatobriānis, Lamoni, Šal rēdže, Lorā-Zand. Kā publicists vinš sagatavoja franču revolūciju. Tinams, revolūcija gatavojas sen; tikdaudz intelektuālu pūļu, tikdaudz notaisnību, tikdaudz cēšanu. novēda pēc tam, lai padarītu vinu ne-izbegamu, nenoveršamu tā, ka grūti uz mata pateikt, cik dalības nēmis šīs vaj tas cilvēks pēc celoneem, kas vinu izsauca. Tas ne-apšaubami, ka vinā uzņemamas divu doktrīnu pedas, kuru pceekstāvji XVIII. gadsimtenī bija: veenas-Russo, otras-enci, klopedisti. Pirma ir individualisma valdība. Tai bija pārsvars satur, mes sapulcē un apgaroja turplikam žirondistus. Otrai bija pārsvars konventā; ta apgaroja montanārus. Tūs divi partijas papildā veena otru un ciņa šostarpā ir it kā tās nesapratības panākums, ka ra bija starp Volteru un Russo. Fernejas filozofs, sajūzdams visu tādā antagonisma nedibinatību, reiz sacījis: „Ēanis Ēaks un es, mēs esam terī kā divi apustuli Setoris un Pavils”. Tomēr vinī ne-iztika dzīvi būdami un nevarēja sev izskaidrot, līdz kādai pakapei vi ne pūlejušes par labu veenam un tam pašam laelam darbam.

Russo kā pedagogs ^{arjēnēs} Russo pedagoģisko teoriju espaids bija visai severojams. Visvajaks tas bija Anglijā; pirmkart tamdiēl, ka dau dzas Russo idejas bija jau agrāk izsacītas no Lokka un, otrkart tamdiēl, ka Russo demokrātiskē centēmi sastapa maz simpatiju angļu no aristokratiskām tradīcijām caurvestā sabiedrībā, jau ne, maz nerunājot par tam, ka angļu praktiskais prāts instinktīvi saslejas pret Russo teoriju abstranko raksturu.

Turpret Vācijā, varbūt taisni savas abstracijas pēc, Russo teorijas modināja vispārīgas gāvīles. Herderis rakstīja savai ligavai gāvīļu pilnas vēstules par „doeviško Ēmilu”; Pōtz nosauca Russo grāmatu par „Audzinašanas dabas evāngēliju” (Natur-evāngēlium der Erziehung); Kants atzīnās, ka nakād nevēēna grāmata nav tik dzīli vinā dvēseli aizkustinājuse; Festalocci, jaunas vācu pedagoģijai

dibinatajs, uzcela visu savu pedagogisko sistemu uz Russo principi,
peem, pārģrozīdams tos tik sīkumā, kas peemērodams vairāk prak-
tikai; veenu no visskaistākem peeminekļiem Russo'm celis Lillers.

Rousseau.

Monument sur un piezars...
Russeaus grib...
Sint' aut' l'af' de Rousseau...
Sint' aut' l'af' de Rousseau...
Sint' aut' l'af' de Rousseau...

Mūsu laika kauna pamine...
Tavas gūnis mūžīgs...
Russo kaps, man esi svētīams...
Mūs un dusa tavas dzīves...
Mūs un dusa tavas dzīves...
Mūs un dusa tavas dzīves...

Blānu unēt...
Nāu igl'...
L'arates...
Rousseau...
Rousseau...

Kad jēl...
Nu ir gaidāma...
L'arates...
Russo...
Russo...

Pedīgi Kreevijā slavenais profesors Pirogova, kurš studējis Bejpūtā,
bijis leels Russo ceemitājs. Tas noskaustams no Pirogova slavenā
raksta, 'Dzīves jautājumi' (Вопросы жизни), kuram kā vislabākajam
pedagoģiskam apcerējumam kreevu literatūrā lieta pamatā Russo
doma, ka nav jāaudzina ne jurists, ne medikis, bet cilvēks.

Ē. Z. Russo veemīgais tā laika ticīgais filozofs. Viņš sapratarīsu
tā laika izglītības sausumu un nepeteecību, pret prāta valdību
viņš uzstājas ar sirds prasībām, pret sabiedrību viņš uzstājā Dabas
nepeteestamības. Jebšu viņš krita galējībās, paradokšās, dodams pceeks,
roku mēģoni stāvoklim u. t. l., tomēr tas nevar ne pce malās stumt,
ne vajinat tā vareno, dzīli aizgrabejo revolucionāro un reforma-
torisko espaidu. Radās pceekriteji-peenacoji, kuri turpināja
Russo virzeenu ar tā godbijību pret labu, ilgām pce meera un
ceemaidu pret pastāvošo sabiedrību.

Russo, tas ir vātors apbēimojams, kuram nav bijis lēdzīga
kops Rousseau laikeem. Viņš veemīgais leslais XVIII. gādīmtoņa

546. franču sprediķotājs. Viena fraza ir oratoriska, pilna, skanīga, ku,
ru jālasa jeb jāspēdz lasīt dikti. Dēdzīgā kaislibā - visa Russo va,
remība.

Buffons (1707-1788).

No citiem revolūcijas pēctiģājiem filozofiem un zinātniekiem
mināms tagad vispiems Buffons. Fage (Faguet) saka, ka Buffons
līdz ar Russo parādas par vislelākajiem XVIII. g. dzejniekiem. Tā tad ar
šis viirs mums šē tuvāk aplūkojams.

Lorīs Luiš Lekslerks grafs de Buffons (Georges Louis Leclerc, comte
de Buffon) piedzima 7. septembrī 1707. g. Montbarā (Montbard), kā Bur-
gundes parlamenta padomnieka dēls, celoja pa Angliju un Itāliju
ar kadu jaunu angļu lordu un tad, kā rādas, sākamā precīzās
matemātikai. Pēcāk tas nodarbojas ar fiziku un agronomiju, šeeest
1739. g. par ķīmija darža (Jardin de plantes) pārvaldnieku, tas nodō-
māja izkopties par dabas vēsturnieku. Tā plans aptvēra visu radību
no zemes lodes formācijas, izveidošanās līdz planētiem, no cilvēka līdz
minerāliem. Viņš ķēras pēc sava darba ar sajūsmu, veselus desmit
gadus veltīdams materialu sakrāšanai un sagatavošanai. Pedīgi 1749.
gadā izdeva savas „Dabas vēstures” (Histoire naturelle jeb Histoire uni-
verselle générale et particulière) pirmos trīs sējumus, kuņi pamazīt
pēc-anga līdz trīsdesmit sēdēm sējumiem. Buffons strādāja 50 gadus
pēc savas vēstures. „Gonijō”, viņš sacija, ir ilga pacoetiba (izturība), un
tomer viņam neiztevas, savu vēsturi pabeigt, bet viņa darbi utvēra
viņam „Zinatņu Akadēmiju”, 1753. g. viņš eestāja Franču Akadēmijā.
Pēc pirmās eespējamības viņš bega iz Parizes, dodamies uz Montbarā.
Dzīvodams kā lecls kungs savā Montbaras muižā, viņš strādāja
eestēdzes veontula paviljonā, ugvilcis vismalakano koeklu ar krunka
kām mansētom un uzlicees lētī leclu eepūdesetu parūku. Uzrakstijis
dažas lapu puses, viņš gāja daržā un staigāja pa abajām tīkmo
kamer nebija sakastojis savā galvā dažus periodus, un sagatavojis
tadā veidā domu gājionu, viņš eestēdžas atkal savā paviljonā un
tuopināja rakstīt. Viņš eelas pulksten pēdōs, eestēdžas savā kabincē
tā un dikteja līdz pulksten devīncēm, pulksten devīnōs viņš

kuraja brokastu un lieta frizeerim barždu dzit. un matas frizet, pus, cel desmitos viņš stajas atkal pēc darba un stradaja līdz divoam, pulk, otem divos viņš turēja pusdienu, - un tas gāja no deenas uz deenu līdz mūža beigām. Viņš nomira 16. aprīlī 1788. g.

Buffons uzstajas uz sava istā ceļa 1739. g. pēc tam, kad viņu eccela par ķēniņa darza pārvaldoneku, tad viņš pārgriezās dabas vesturei un sāka krāt savus materialus. Par dabas zinātnem viņš eccēsarca un, nat spidošā literatūcas valodā. Promee viņa Histoire naturelle jeb uni, verselle générale et particuliere divi - trīs sešumi ignāca, kā jau zinām, 1749. gadā; visi pārējie viņa mūža trīsdesmit deviņi gadi tika izpildīti vienīgi ar sekošo sešumu saņatavošānu. Viņa macekli un līdzstrad, neeci bija viņam noderīgi palīgi pēc šī milzīgā darba. Tēc bija Doban, tons (Daubanton, 1716-1800), kurš palidzeja pēc leclā darba anatomis, kās dabas un pēc putnu apraksta; ģemō de Monbeljars (Guéneau de Mont, béliard) un abats Beksons (Bexon, 1748-1784), Lotaringas vestures autors.

Kaut gan Buffona rakstu butiba istoni nepēcērit mūsu pēccēsmē, tam, tomēr mums jāatzīmē viņu rakstus. Tapāt kā uz leģendarām anekdotām par autora personību, - jāatteeas arī ar neticību uz apla, mām epigramām, verstām pret viņa leclā darbu. Navam palaištees uz Kūvojē, kurš sāka: Buffons ir leclā rakstneeks. Viņam bija zināt, neeca gara gaišība un precizija, viņš cenida abstrakcijas, klasifika, cijas un precaligus celonus, šos trīs neizsērstošu maldību avotus. Viņš dzili aplūkoja dabu; viņš redzeja tajā individus; ta rādija viņam parādības, sekas, bet nekad ne-aizrādija uz mērkēem. Ko arī nesacitu, bet viņš daudzkat arī tuvu novēroja dabu; viņš no, veroja un izveda mēģinumus, vadidamēes no stingras metodes. Viņš nēma ūzoologiskos veidus tadus, kadus viņus atrada dabā, - tai pašā maisijumā un tai pašā izolacijā. Ta ka nācas šē eccest kaut kādu kartību, tad viņš nēma pašu pirmo eccalijumu, kas viņam nāca prātā, eccalidams mēžu un mēžu kustonōs, sākumā leclōs, pēcak sēcōs. Viņš tam nepēcēkīra leclu nozīmi. Tada veernaldzīga attee, ciba bija varbut kludīga, tā ka visām eksperimentālām zinātnēm ir par mērkē ^{un teirētībā} definicija un klasifikacija; bet Buffona laisu ta leclā atradas vel pašā sākumā un bija jāsarģas visvairak no ec, donatām abstraktām butuom un apriorīgām zistomām, - šēem

548. Kavenklem, kas ilgu laiku aizturēja pateesības progresu.

Buffons pirmais zēveda filozofisko uzskatu uz dabu, kurš ir pē-
tejs tolaik valdošajam teologiskajam uzskatam. Reti no viņa uzskatu
zistemām, hipotēzēm, izskaidrojumiem izlureja velako zinātnisku un pē-
nisku kritiku; bet viņi tomēr meta gaišu gaismu uz dabu, dzīvību
organizāciju un leetu izcelšanos. Tādā veidā Buffons veicināja vidus-
laiku tumsas izgaismošanu, teoloģijas atšķiršanu no dabas zinātnes un
cilvēces visas dzīves apgaismošanu. „Dabas epochās” (Epoches de la nature)
jo cēverojamā darbā, Buffons rauga ar hipotēžu pārdošību izskaidrot
zemes lodes pirmatnīgās pārvectības; bet te jau viņa fantāzija aizli-
do pārāk tālu aiz zinātnisku pētījumu robežām.

Visa dabas vēstures aprakstamā daļa bija pēceks Buffona ga-
laicīga; leeta ir tā, mā viņš bija par visām lectām filozofs. Leviskai
fakti viņu interesēja tik caur savu eekskīgo nozīmi, — caur to gaismu,
kuru viņi cēnesa pasaules vispārīgas izskaidrošanas mēģinumā. Buffons
jutās tikai labi plašu vispārīgu uzskatu, hipotēžu sferā par pasaules
struktūru, par pakāpenisku organizāciju un par dzīvas jeb apdvēse-
lotas materiālas sukcesīvu pārveidošanos. Viņš pirmais sakrāja un iz-
skaidroja masu faktu un papildināja tos ar hipotēzēm; viņš pirmais
smeēz precīzu, sīkumos cēcjošu un zinātnisku iegu par vispārējo
vēsturi; viņš spēda mūs relatīvi but pēc leclām ģeoloģiskām perturbā-
cijām, traucējumiem, pēc dzīvības attīstības zemes virsū, pēc cilvēka ma-
zēm, pēcticīgiem pasākumiem un brīniskīgām sekām. Viņa mēģi-
numā izskaidrot pasauli — pasaules ēku, kā īkretams, daudz klīdu, tē-
kumu un pārdošu apgalvojumu; bet tamī arī tapat daudz jaunu
un dziļu ideju, angļu un drošu gaismu. Viņš pārēdēja mācību
par transformismu un pēc dažām laubām apstājās pēc hipotēzes par
visu dzīvošo veidu pārvešonības. Buffons dabūja savas teorijas tē-
zinātniskā celā. Viņa ģeoloģisku periodu teorija dibināta uz zemes
čaulas tagadejā stāvokļa novērojumiem, zemes čaulas, kurā meclēja
omas dažas viņas agrākā stāvokļa pēdas.

Buffons nepēclāida zinātnē nekādus sātņu cēspaidus un, par visām
leclām, nekādu reliģijas cējaukšanos, viņš nekur nepēcmin savā
darbā deevību; viņam nebija pēceks tam cēmesla. Viņš novērdzija
izskaidrot leetu sācumi, viņš atmeta šo neatrācīmo uzdevumu.

Vīnam poetika, atgūt dotā momentā materiālas esamību, viņa pati, 549
jumsme bija par mērķi, noteikt, kādas pārvertības saista viņas taga,
dejo stāvokli ar visattālāko pagātņi, līdz kuņģi var sniegtas novēro-
jumi un hipotēzes. Viņš atmet brīnumus un deovisku ceļojāšanos
un apgalvo parādību determinismu, viņš to dara mērķīgi, bez troksņa
un bez kaislīgu uzbrukumiem, viņš nebija neticīgs; viņš atceca
veonāloģīgi uz reliģiju, ta neeskrīta viņa lauskā. Viņa darbs nebija
ja kara sorveis, ar ko dot trececomus reliģijai un baņģisai, viņš rak-
stija dabas vēsturi tās pašas labā, bet ne tamlabā, lai pēraditu veonu
teoriju jeb sagastu citu. Viņš jautāja dabai, kāda ir viņa un kamēl viņa
tapuse laisni tādā un novācija tai, vai ir Dievs un vai viņa to pagūst.
Filozofi dūsmojas uz viņu par tam; viņi nevarēja tam pēdot, ka tas gē-
nētuskā darbā gēboja but tik zinatneess.

It tāpat Buffons nerakstija ar notūsu, skaitet sabiedriskām cēstā,
dem un moraliskai ticībai. Tai laikā, kad citi noveda cilvēku līdz
kustonim, viņam attīstījas ļoti augstas domas par cilvēku, viņš cēvādi-
ja tam sevīšu vēstū dabā, stātidams to augstākī par visiem citiem tā-
dijumiem, viņš pāaugstināja to, turēja parak augsti tā vāresību un
celumu-labozimību. Viņš nostatīja to par veonīgo rādījumu, kas spējīgs
uz progresu un bāuda individualā gēnija gēprivileģiju, šē istā progresā
rosinātāja, - par veonīgo rādījumu, kuņģ cēlts pasaulē pēceks tēklības un
lāimes atrāšanās savū gēriņu spēju pastāvīgā mēģinūmā un nodarbi-
nāšanā. Ja jau nebija atgēcešanās pēe dabas, ko spēdīkoja filozofi, viņš
ticeja līdz ar šēem progresam, bet viņš ticeja pēe pašā cēskata. Viņa
zindtūceka gērā, kas pēradis nodarbotes ar neizmērojāmām gēoloģiskiem
pēriodeem un lēnem pasaulē pērveidojumiem, nebija vēctas dundēai,
nai nepācētibai, tēklizām uztērcūmām - dumpinū, bērnīškīgām
illūzijām un krāpīgām cēribām, kas cēkāsīnāja viņa laikā bēcēru
pratus. Viņš neticēja pasaulē atjaunošanai cām negaiditām apvērsmem
un visvairāk cilvēku prātu un vispārīgās lāimes lāimneta drēzai at-
nāksānai. Viņš domājas cilvēces progresu mēšāubāmū, bet arī pēe tam
nemanāmū, nejutāmū cēmantojumu veidā, kuņģem var ^{noslēgt} rēģinūmū tik
pēe lēklas laikā-starpas.

Buffonam lēkli nopelni zinatnē un literatūrā, viņš atpēstīja zi-
natni no komprimētošām ekskūrsijām noticības un neticības lau-
kā, kuņģ viņas vērsa filozofi un viņš uzgāja literatūrai jaunū-

550. protis - dabas vestures lauku, labaska romantozuma jau sen nebija bte, raturai pērkritis par daļu. Atgādasimies arī, ka Lamarks un Lofronāts, Flors bija Buffona skolēni un turpinātāji un, ka Lamarks bija Darvina leklais franču pērkōgājējs.

Mēs zinām, ka zinātnie tad jau bija modē, bet Buffons skubināja mīlet nopietnu zinātni, zinātni iz pirmām rokām, pirmēem avotiem, nučas daugumos, vārtība bija neapstādama. Lasīdami Buffonu, mēs zūtamies tālu nost no tās uzjautrinātajās fizikas un teorijām amateoru, dēlatantu mēģinājumiem, kuŗi kopā Fontenella laikam bija par vānu no smalcās dzīves laika kavēkļiem. Bet lai darītu savu stingro un bezpartijisko darbu pērvilcīgu, Buffonam bija būt apveltītam ar pirmās klasas rakstnieka talantu. Tā tad Buffons ir vāns no visdziņanākām Francijas stilistiem, jebšu Holbachs un Helvecijs nebija parīsam ne, laisni, zotodamies par pedantisko ofēntaciju, klēvību, ar ko Buffons izrotāja savus teikumus periodus. Metāisni, nepelnīti tie viņi apveltīja daili grafi ar vārdiem, kā: šarlātans, ocators, dardamators un fraizers - plāpa. Uz Buffonu var jo labi attiecināt frazē - teikumu, ko kēlojis pats savā runā pēc ecstāziskas Akademiā: Le style, c'est l'homme même (Stils tā ir pats cilvēks). Buffona apraksti ir bez šaubām uzputīgi, izpušēoli un nedabīgi ta centībā, izrotat zinātniskas patecības ar literariskām vispāriņām parinām (sectām, lieu commun) un pēsprāust tām celas formas jeb taiklīgas idejas, kustotiem top tamis pērkērtas augstērdīgas vāp netēklīgas jētas, pilnīgi kā Lafontena fabulās. Bet laba daļa no šiem aprakstiem pēder viņa no mums jau pēeminētiem lēdgetradniecēm un istais Buffons mums jomēklē no šē, bet Lomas Teorijā un Daba Epizodās. Le vins ir vēcēnkāršs tāpēc, ka ideja ir lekla un savaldāma, na fantozija. Viņa runa ir plaša un nopēstna, attīstās pērvīgi un majestātiski, bez leķēm izpušēojumiem, bez pērtomzījām un bez uzpūtības. Le vins uzstojas ar savu didaktisku, sakarlotu, epidoļu un apparolu dailēmību, kuŗas paraugu viņš mums devis savā ecstāzē, nās runā, tuvētā Franču Akademiā. Bet nēcēkatot uz pēriodu izcētajumiem, Buffona stils ir tomēr dailē un viņa noapalotās un dailēs teikumās nav manāma manēriba un mēklēība. Tak Voltarim bij cēmetis pērzīmet, ka Buffona Dabas vesturē nav pilnīgi dabīga, un Jaga glūzi pērvīgi ecēlēt, ka Buffons lēdž ar Russo pēcēdas pē visdziņanākām XVIII. g. s. dzējnēcēm. Veonā zinā Buffons majesta, lēskārs un augstārs par Russo: viņš uzēla, uz mēdēināja Lucreca

Džeju, un viņa, Dabas epochas' (Époques de la nature) atgādina ar savu skaistumu Luvreca, De rerum natura' peerto grāmatu.

Citeem izdevos uzgimet dažas redzamas dabas puses; viņi modina cēsi. mums tās daļu sevišķu formu izjūta, kurās izkaisītas bezgalīgā telpā un laikā un saskāņas viņu dvēseles īpašībām, bet tik Buffons vien precīgā dabas jūtai visu tās zīdumu, viņš pārveģē to filozofiskā emocijā-uzgrābtībā, pēc kam redzamās dabas iespaidus pavada teesā sajūta no tā nūstīzama, mūžīgā spēka, kurš tajā pacēdas pēc nepārversāmeem liku, meom, - bet viņas tagādejas kartības, saskāņas aplūkošana modina cēsi mums melancholiskas atmiņas veidā tālu epochu nenoteiktas un saju, kušas, dumpīgas ainas, uz kuru atleškām un drupām izcoluses mūsu eksistence. Pēc Buffona ¹⁷⁴⁹ Dabas apraksts, kurš agrāk bija tik gļoznecisks temats, kļūt par tematu literāri.

Buffona virzeemamī, saka Gōto, runādams par Loffroa de Sent Flēra dzooloģiskem uzskateem, "ir tikai visums vorā, kā tas dzīvo, savstas. piigi darbojas un sevišķi attēcas uz cilvēku." Lasot Buffona vēstules piigi darbojas un sevišķi attēcas uz cilvēku, tās veenalīdzības pret topam pārsteigti no tās neuztraucamas gaišības, tās veenalīdzības pret kaislībām viņa laikā kaislībām un polemiku, no tās veennēcības darbā un tās stingrās sistematības, kas viņam lāva novest līdz ga- lam viņa nodomato leelo darbu, saturošu parīsam 44 sejumus. Viņa raksturs bija atēķīras caur majestātību tāpat, kā viss viņa stāvs, viņa manēra turotes un viņa stils. Viņam bij īta celums - gara aug- stims, daudz vesela prāta, pastāvības, godīguma ^{un viņam} godkārības, klīvi- bas un jebkānu moģisku jeb zemu jūtu. Tēru cunjamām rakstura sa- vadībām, kas atēķīra viņu vispārīgas izlaidības laisoneta, bija paravo- tu viņa dabas iēģimta izcilība, viņā nebija nekā leeks, neists. Ne- atkarīgs un meemīlīgs, viņš radīja sev savu filozofiju, savu morali un savu laimi, kas dibinātas uz kaislību noraidījuma un kontempla- tīvas gara dzīves, viņa dzīves gaita rāda mums veselas eksistences zi- natneeka skaistu skatu zinātneeka, kurš nedalīti nodarves zinātnei un savam darbam.

Buffons ir visovairāk līdzīgs savam leclajam vācu laisei beēdam, Vinkelmanim. Buffons bij apģarots dabas biografs - apraustitājs tāpat, kā Vinkelmanis bij apģarots mākslas biografs - apraustitājs. Francijā Buffonu skaita (neskatot uz viņa, kā dzooloģa, nozīmi, par ko pat preskī- ta laikā specialīstom nav visai augstas domas) par XVIII, g. s. prozas meistaru. Pēc dažu pēlnciecu domām Buffons turojies tāpat, kā Sidro

552. un enciklopedisti pēc materialistiskā pasauls-uzskata, lai gan viņš savos rakstos paliekam lesto vārds „Créateur” (Radītājs), „création” (radība) u. t. p. Tomar Buffons ir pilnīgi Didero pretstats. X

Didero un enciklopedija – enciklopedisti jeb materialisti XVIII. gadsimtena otrajā pusē.

To laiku, kad Volters izpildīja Berlinē Potsdomā galma dzelnieka-filozofa lomu un Russo rakstīja savu pirmo Džonas disortciju, tie ap XVIII. g. s. vidu, dzīve beceja Francijā nesalīdzināmi ātrāki, nekā agrāk, sabiedrības fiziognomija pārvērtas, uzgatajas veseliem bārcēm jaunu laudis, izrīkojušies ar precīzām zināšanām un politiski nobrieduši, gatavi cīnīties ar vecoem aizspriedumiem un privilēģijām. Tāu visus no nēniskigiem spredikotājiem atklāti izpauša, tā procesā sabiedrības iztērisanas no kaitīgu elementu nepieciešamas asins straumes. Plaši attīstījās slēpna literatūra, satiriskā dziesma uzbeuca jau droši, ne nēnimm, kamēr uz galvas pilsētas esām pilis saņēma comédie, gi is viņu, is favoritēni mīluli. Par rustības atbalstu parādijas tagā saloni, bet tas nebija tasas capulces, kus aizteceja Voltera jaunība, kus sabiedrība uzjautrinājas ar jokainu tergešanu un wagļu laugu brīvdomību. Daži no agrākam salonu korifejiem jeb laureāti bija is laikū jau izvairījušies, izguduši no priemajām vindām, atcepdamies uz pedejiem vērtim sārdsmi atgrūsties, pat nožēlot. Tads bij aspari gā Grosē liktonis. Lapis Baptists Luis Grosē (Jean Baptiste Louis Grosset, 1709–1777) bijis jezuitu audzēknis, peca smalsi zobojas par mūksnecību. Jokainā poemā Vest Vest viņš stasta papugaiļa dekas. Tas uzaudzinats sevecešu klostasē. Tur tam emaciti daži di decebijīgi izteiceoni un vā rots binūms tas izlugts uz ka du laikū no veada cita klostera mūksnecem, turp celā, uz ku gā viņš emācas no matrožem un zaldatcem daudz vupjus ve dus un palaidnigus, nepreklājīgus teirconus. Sākumā no svetajam meitām saņemts ar gavilom, tas diņz tas edseš viņom ar savu kozasmu salību tasas šauimas, ka tas evanga nu vijā pāin vēlā.

Tada drošība un veiklība, sakarā ar rakstāribas meistāribu sasto pama arī Grosē komēdijā „Launpratīgais” (Le Méchant). Tajā viņš mums gaiši rāda ar komtošu jautāribu visu visaugstākās sabiedrības sapuvumu. Tās lūgas voronis ir laurus, launpratīgs no gara laika, viņš izdara nēģēlībaslai savu laiku kavētū, viņš ir in

177
trīgants aiz godkāribas un nelielības. Atsloņi jeb atvēršumu vai laipi
mēs atrodam d'Aržansona pieredzē, ko tas šai gadījumā taicīgi, kā:
"Tā, kas tagad sabiedrībā stāv slavā mā gudri, laudis, - pēc šo slavu
pa laelakai daļai ar launpratību un bledību un varda laulānu, viņi
ir līdzīgi pērtikšoni jeb velteem, viņi atrod patiku vienīgi launuma,
ko var citom nodarīt, bet ja viņiem vel daudz-maz atlikuses atklātība
un sīcība, tad viņi izlēto to tikai pērti tam, lai laelitos ar savu
pašu zemissumu." Mz garīdznešu kūdību izsūtīts uz provinci, fresē
cāka kroņtēles, nogrima galējā deobrijībā, izlaida beoūšas, kurās no
žāloja savas maldības, agrākais luteklis kļuva par vispārīga aponees,
la pērtiometu.

Tagad viss pārveetas, ir salonu vesi, ir salonu turetājas. Agrākās
garšās likumu devojās nobeidza savu mūžu vcentulīgi, viņu okaitā ve,
dzam aptavināto marķizi dū Delfan, šo viestiprako cecešu raksturu
pionisēvolucijas Francijā. Viss citkakt dzivais politikā un literatūrā
satikas pie viņas, Docters pēnēsa viņai savus pirmos rāžojumus un tūsp,
likam allaē baidīšas no viņas stingrās tiesas. Laudējuse ugticību pē vi,
sa un visom atstāja savos memoarēs un asprātīgās vestulēs Horasam Valpo,
ēnu sava laika Parizes dzives interesantu aprakstu. Pa tam kamēr parisam
akla kluvuse, bet nozaudejuse asprātību un kairību, viņa piemazam izojisa
Jansin Kēze (Dalambera māte) pevilica savā branzā salonā apdavinātus
plebijus, lepodamas ar demokratismu. Kadu laiku pēc tam ta atrada Loz,
fren Kēze vairīgu sancensu, kuša gāja vel talak pēti laikam. Pēc pēdējās
sapulcejas Didoo, Dalambors, Helvecius, Galiani, uz viņu ar ceenību atke
cas Fridrihs Leclais, no viņas dabuja visjaunākās ziņas Katrina II. Jai
pašā laikā Russē klatbutne pēiškāra sevišķu introsi nēleclajam, izmeklē,
tam pulcinam pēc d'Epine Kēzes. Bet ar šēem damu salonānu sancensas
jan jauni kunģu pulcini, politisku klubu prekštēci, veenā no šēem
maldija nesenais promācejs mācilo pasaulē bagatais, skaistais likte,
pa luteklis Helvecius, māskamais divu filozofisku grāmatu autors, ku
tas sprada ēuropu no oīna ramat, par otru laipnu nama tēve patā,
līpis pār francētais barons Kolbache. Abom šēem ir dauz jūpateicas
ceerosinātajoni cešpaidam, ko mantoja no pastāvīgās sabiedrības ar vis,
uzglitotakšom viņom.

Vel saerojamāka bija zinātniskās un sabiedrības kustības jaunu
darbnešu neparasti laimīgā izvēle, kuži tai devā sevišķu spožumu,
cēngdamees kopot spēkus vispārīgam darbam. Gandriņ it visi šē ceim,
tas no zēnu šēim sabiedrības, kuži tik ko svo nopelnija maizes kumosa

554. bet bija leclū coribu pulni un ne reti usenoti cišā brauzgibi. Tads pa
māsam bija pulcins, kurš sastāvēja no Didro, Salambra, Konditjuka,
kam piederēja arī L. Z. Russi, Lenevas pubsistentisitaja dels, kas pil-
nija deinisku maizi ar nošu noracstisannu un kaucakadam kompozī,
cišām preekš operas. - -

Mēs tagad preegrezisimels toom vaiestnecēkoni, kurī XVIII g. s. otrūjā
pusē kuspinaja attistit un vest lidz vistalākām ekām Loocka u Voltera
apzaismibas macibas. Tauris pa audzes ne apstajas pez Voltera deisma,
arveenu vairak un vairak tuvodamas taisni ateismam un materiali-
mam.

Strums un veeglums, ar kadu deisms atkāpas pret ateismu un
materialismu, izskaidrojas divoem apstakloom. Promsart deisms tai
veidā, kadā to spreidixoja angļu brūdovņneesi un tad Volters, sūdoz
teoriju, kuja jam pac sava vaiestura nevarēja ilgi kuoties un veda
pate pez savas iznūcināšanas. Te niaciba tak atmeta parūdi bazne-
cas autoritates, pozitivas religiozas zistemas, dodama prātam ve-
teesību, notaint jaunus jēgumus. Sākumā apmecerinajas ar visaug,
stakās absolutās butnes atgija, kujas esamību contas izvest ra-
cionālā celā no cerangamas kartibas un harmonijas pasauls
ērā. Bet jēgums pac šo butni bija pārak bāls un nenoteikts; pa-
deisti apgalvoja tik tās esamību, bet atsacijas izskaidrot tās ipāšības
un ipātņības; tads jēgums neko nosacēja ne jūtām, ne fantazijai,
un no ta skrotos nebija loti grūti, bet gan daudz veeglaki, neka no po-
zitivās ticības. Pe tam deisms dibinadamses tikai uz prāta un nolūz-
dams jebkadas citas autoritates, pats deva brīvas telpas talakai analī-
zei. Loti ātri padeva kritikai to teleoloģiju, to macību pac prāteem
mērcēem dabā, uz kuoem tas tuojas, - un atmetot teleoloģiju un tele-
oloģiju, deisms izbrādijas pac bezspicigu.

Otas apstākļis, kas vaiestinaja jēgumu un zistemu ātru maiņu, - bija
ta laika fronča sabiedrības stāvokļis. Franchu sabiedrības noskama bi-
ja tada, ko ta pabalstija un stiprinaja opoziciju valdošām trūcī-
jam, vina rava domatājus uz kritiku un nolūzšanu, stiprinaja id-
ju sugšanu un pastāvīgi skubinaja teorediskus uz kaloku analīzi un
izklusos macību attistību. Ar katru gadu opozicijas gars sagraba se-
bedrību arveenu vairak un vairak, nolūzšana klūva arveenu grūzī-
gaka un nepelūdžamaka.

Pārejas process no agrakem izskateem uz jauncem, asakem
jēgumem, vižaišāsi rēžams pez Didro, pez kuja rakstoem vaiest-

not pārmainījās apgaismoņotājas mācības fazēm. Bet ceļams šos 55
varēstus ac tamis atkonnamā mācību aplūkojam, man jās ja-upazisti
na ar atceccigo literatūru⁽⁸⁾ un Didro dzīves gājumu.

Denis Diderot (1713-1784).

Volters jau mēģināja savus spēkus odās un traģedijās, kad nelielā ko-
sā kalnu pilsētīnā. Langrē, Pamparnas deividus galā, godīgam strād,
neekam Didro, nažu kalējam pēc amata, bet nodarbojums ar instra,
mentu taisīšanu un savāda veida pušēķeru izgužošanu, 5. oktobrī 1713.
g., viņa ceceviņa dārnajā pirmo delu Denis. Viņam bija tēvošis kano,
niss, kā Rasinam, un topece nolēma puisēnu garīgam amatam, lai tuop.
likam ceņontu tēvoča veetu. Bet ja Didro nolapa kanoniska veeta par
Dzējnecēnu, kā Rasins, tad par tam viņš kļuva par filozofu un kas vel
nupēlodamaki garidznieka delonam - par materiālistu, ateistu. Salanti,
gais dispāssimel gadus vecais zēns jau dabuja tongušu, to nodava jezuitu
kolleģijā, tad viņš gribēja aizbēgt uz Parīzi pēc jezuitiem, bet prātīgais
tēvs tēvs viņu pasargāja no tam, nododams to d'Arceusa (d'Arceust)
Parīzes kolleģijā, kas zēns ātri izmācījās vecās valodas, tad jaunās:
angļu, itāliski un matemātiku. Viņš strādāja ne vien priekš sevis, bet
arī priekš' boedroem, izgatavodams teem varēstus par uzdotiem tomaleem.
Vēnam no teem viņš sacerēja reiz bādu čūskas runu čevai, ka tik tik ko
par to viņu neizgājina no kolleģijas. Izstājis no tās ceetības, Didro
beestēja pēc priekuroca, tam neģēbēja likumus vien mācītes, bet no,
darbotes ac visām zinātnēm. Tēvs pastāvija uz tam, lai viņš izvēlas
seer noteiktu profesiju, dēls turējās pēc sava enciklopedisma, tēvs
beidza tam sulit uzteem, dēls esāka dot stundas, ko slinki samaksāja,
bet kas atlāva tam dzīvot, kā gribēja un nodarbotees, ar ko patika. Tā
tad viņš atsacījās no jebkuras profesijas, lai nodotos literatūrai, strā-
dāja grāmatu magazinās, ceeta daudzkart trūkumu, bet nekad neveda
kartīgu dzīvi. Frūcība pēespeeda viņu, uzņemtees tadus uzdevumus, kā
saceret sprediķus misionāreem. Tādā veidā brīvi un klusi nodarboda,
mees, viņš nodzīvoja desmit gadus, šai laikā nododamees sevišķi De,
Kona, Lokka un vispār angļu literatūras studijām. Goldsmits stāsta,
ka tas savā ceļojumā pa Franciju 1740. gadā dzirdējis, kā ļoti apgaroti
Didro Parīzes sabēdrībā izsacīees par angļu literatūru, to aizstāvedams
pret Fontenella uzbrukumēem. Un Belam bijis pēc Nežona (Naigeon)
leccibas tolaiņ uz Didro leels cešpaids. Reiz bādu ceetis vairak deenas

vairāk kā divdesmit gadus. Didro patiešām bija filozofs 557
apzinājis, ka tas dara aplam, valodā filozofiski-humoristiskā rakstā
un speciozums par mūsdienu veco mīstisko sacīdām: "Ko zaidat
no cilvēka, kas aizņemas savu domu un meitu, vestidzīs parādās, bet
kā vīrs un tevs? Krievijā atrodas Didro vestules Volan Kogji, no 1754. gada,
1774. g." No tam vai vislabāk pagūt raksturošu ka cilvēku, jebšu tajās
latī daudz tūkšās klābošanas.

Šāsp personīgām grāmatām, ciniņam un visādām beccismam Didro
izdeva kopā 1746. gada Enciklopediju, kura mūsdienā arveanu vairāk
un vairāk neaplicēta, tā no valdības, kā hagniskas puses. Kad 1757. g.
iznāca septiņais sejums, mērsarāds, tad sāsmīgā vētra, kas sacēlās
iznākot pirmajam sejumaam, promēmas, klūsa vel steptava, klēvina
ta sapiktums sasmežs visaugstāko pakāpi un Dalambers, vojājumu
maguordinats moneta redakciju. Kad tadā veidā Didro palika veemas
agnēmuma peccikogalā, kas bij apturēts uz terzas lēmumu, tad Katē
no II, tiervo uz trona uzkāpuse pecc 1762. gada jūlijā apvērsmes, uzaicis
nāja Didro, Enciklopediju pabeigt Peterpilī. Man poedāvāja, rausta
Didro Volan Kogji, - pilnu brīvību, apsardzību, zodens, niantu, epidošu
stāvotli. Ko jūs par tam tiēsēsit? Francijā, izglitības, zinatņu,
maakslu, labas garšas, filozofijas zemē, - mūs vajā, bet tas, barbariskos
un smeccainās tūksnesīs, mums doepj proli pabidzigu roku un gatavo
tradizigu sayemšānu? Tas vins nebrauci uz Peterpili visvairāk lam,
dē, no vina promēbuto valdijuse izpulinat Enciklopedijas izdevaju -
grāmat liedzoni, kas bija uz to izgārdis ceccerājumu kapitulu. Bet vis
pato grāmat pārdescejs atmaksāja no zemu iztūccēanos par vina angst
siedību. Atleedzoni un draudu izbēcēt, tas stopen un jau pecc Didro
grāmatā iznāti no korrekturas lokānem pāccak asās veetas un ceccpēda
ata nācē savu pāccalotlu tekstu. Parleccinājess, ka Enciklopedijas ma
stu apccāiziti, pāccāisiti pāccversti, Didro it izccomissa, grībēdams visu
mest, tas mēlestaba uz savu darbu mēma viesroku. Vinš tūccpināja
savu uzpēmumu, bet ne izglāida savas Enciklopedijas sejumas. Vina
pusē stājās lažas ceccerājamat personas. Vina pāccalstāja maakcize
Leccpēdus, Malccerbs un leccloccungis Frāccals. Malccerbs ka grāmat liedz
neccēibas dicccctors, pagināja reiz Dāccōm, ka otā deccnā pecc ta no
līccs neccālisāna un tanu atmēms visus pāccirus. - Kur lai pāccleppju
līcc isā līccā visus savus toccccāccstus, un necc agnomēccas visus

538. paglābāt? jaunāja norāpējis filozofs. Pasūtēt viņus man, atbilde
za Malzerbe, pēc manis novecejam nenācs pretā viņus maniet. Mi
nister Forzels palīdzēja rakstniecām ar naudu, jo bez tā nepalīdzē
bas Enciklopēdijas pēdējo desmit sējumi nebūtu varējuši iznākt. Didro
izdeva viņus visus uzreiz 1767. g. Jacēlas atkal lādi pirtuma klēdžē
ni, ka kēminājam, kam gan nebija launs pretā pret izdevumu, tomēr
bij jāpadodas klerikalu spēdējam un jāvestēz Didro Bastilijā, no
kurienes viņu tak pēc nedēlis izlaida. Didroim nebija nevecejam dēma
mēca.

Ka izgādāta prūsecei Forbus doebu, viņš dovinus mēnešus rakstē
ja viņai lugumu rakstus un vestules, aizgūnāja par viņu pēc visam
savēem dēangēom, izglība to no cēluma un par visu to vācēte at
maksāja viņam, ka apmeloja, apvūnāja viņu, apbērdēja viņu visu
ar apvainojumiem. Pēcēt savas meitas skolotāja, Sūcēceša, kurš na
pretā po franciski rakstīt, viņš pārlūkēja. Klavēcina macības jā
Bemeridera haomonijas likumus. Proeck kronprinča (dojena) pē
minēkla (mauzoleuma) viņš sastatēja dažus projektus, uz trūcigu
sececeša lugumu rakstēja viņu vārdā vestules loolmārcem un po
spēda starp citu leelcungu de la Viljara onēgt palīdzību savai
pastunitai mēlāvajai. Filozofa izpaticība un lēsiidība bija lā pūgē
ma visēma, ka pēc viņa reiz nonāca kautkādas pamades izpēmatē
ar lugumu, uzrakstīt reclāmu viņa izgūdrojumam. Didro tapa dus
mūgs, bet tomēr uzrakstēja pamades uzlānu. Viņš izlaboja koncertu
rā Holbacha rakstus un abata Galjani Jaunas par maizes tirdznie
cību. Cētus gadus no vētas viņi ugturoja pēc sēvis kādu trūcigu
cilvēku, edināja to, dēva tam dēbes, naudu, izdeva tam norakstīt
savus un Holbacha rakstus, pedīgi izrādijās, ka šis dēdēlis dē
ja spēcs, sūtēts no policijas ministra. Didro bija pūsteigts no šē
atklājuma, bet nebūēja sgticētes katram, ko sastapa Donugi vāpē
jas, ka šo rakstnēkam cēvēlētā akadēmijā. Budams bez rakstura
atbildeja, ka nekad nepēvētēšot filozofa cēvēlēšanai - tā ka viņam
esot dāudz cēnai dēceku.

Didro uzgūgusē mēita, kurā no cēlēcem bērncem bija palicēst
starp dzīvājeom, atrodas bez pūca. Lai te lēdžētā un dāudz - mēz
uzlabotā savū stāvocle, viņš nojēnās pēdot savū lēsiotāku.
Dabūjuse par tam cēur savū sātēi Parizē, kurāje Golijgnu

Katrina II zinat, ka nopirkto vīnu par 15,000 francu ar to norūnu, ka
 Didro to lecto lēdž sava mūža beigām un dabon par to lauku 100
 francu algas kā bibliotekars. Pēc divi gadem Krievarene nosūtēja
 viņam algu par 50 gadiem uz priekšu. "Tadā veidā", rakstēja Didro
 Volan kņzei, man nākas pēc siodsapzīmas dzīvot vēl pēcdesmit
 gadus. Pēc tādā dooiba, par tēdu uzmanību nevareja palikt nepatei,
 cits krievarenci. Ja ka jau 1767. gadā filozofu no jauna aicināja uz
 Pētergībi, tad Didro pēdēji aizceļoja turp 1773. gadā.

Katrina sanēma to arkaistīgi laipni, prasīja viņam padomus
 cīņņņņņņņ ar viņu par politisku un filozofiju, uzdeva viņam cīstātel
 planus dažādam cīstādem. Es redzēs ļoti daudzkārt ar Didro, raksti
 Katrina Volteram, mūsē sarunānē nav gāla, viņam neparasta gal,
 va un visējam cilvēkam vajadzēta būt tādāi vīdij, kā viņam. Bet Un
 Didro rakstēja Volan kņzei: "Krievarencis kabinets pēcēd manis valām
 un dēmas no 3 lēdž 7, pat lēdž pulcēstēn 6. Es iēcju, manē uzacēma apse-
 stēcs, es turēju ar savu parastā valēibu un aizējat manas vīcēna sev
 jādāca, ka būvē cilvēku zemē man būja vīcēja dūvēsēle, bet tādā zemē
 vīcēna sūcē par vīcēnu zemē, es dājātā sevē būva cilvēka dūvēsēle. Cītā
 vēstulē vīcēnē tāi sūcā: "Es esmu ne vēcēn patīcāmū, bet arī godā pilnū
 celojāmū izdācējis, manē sanēma kā manas zomēs godīgu un vīcēcē
 mā cilvēku pēcēcēstāvi." Bet filozofs nevareja ilgē palikētos Pēter-
 gībi, viņa veselība sūcāva vāja un vīcēnē atgēcēzas dzimēntēnē par Hol-
 landi, ne-ēcēcēcēdamēcs Berlīnē, kurp viņu aicināja Brīdēkēis un
 tāis arī pēcēcēlājības tāpēc, ka manēlēja šē filozofu, kurā pašpālā,
 vīcēnē lōmēs aizēcāca uztrauca manas būvības instīnktu", kā kōnīnē
 rakstēja d'Alamberrin. Bet Didro pats negrīdēja rēdžēt monardūcē,
 vīcēnē tīcē lēti skaitēja despōtisma instīnktu par būvības instīnktu.

Atgēcēcēcs Parīzē oktobrē 1774. g., Didro turpīnāja jē nopūtņi
 nodasbolēs ar literārisķēcom darbeem, 1784. g. Didro dabuja lēcēgu tree-
 ku, kurās sēcās novēda filozofu kapā. Garīdžņēcēcs, filozofa draugs, rau,
 dzija slimo pēcērunat, atteikētes no savēcēn maldībām, pēcēbīlzdams, ka
 tas darītū stiprū effectū pasaulē. — "Ko vel mē!" atbildeja filozofs,
 "bet apdomājeet, ka tee tad butu norācānīgi meli." Un vīcēnē sūcā ra-
 nat par cītām lectām: par morali, humanitāti, par labēem darbeem.
 Didroim nācās grūti stāigat, turklāt vīcēnē dzīvoja cēturtā stāvā un

560. viņa bibliotēka bija prekštāja. Tas viņu gaurī apgrūtināja. Tad ~~francūz~~
Grimms, palīdzēdams draugam, griezās vel reiz pēc kacevru reizāree,
nos devības. Tā pavēlēja nonemt preekš sava bibliotēkaca lecliscu
namu Rīseljē celā. Bet tas nodzivoja pavisam tik divpadsmit deenas
jaunajā dzīvoklī. Vasarā 29. jūlijā pēc slimā sapuleejas ta draugi. Ru-
naja par filozofiju un Didro teica, ka pirmais solis uz filozofiju ir
neticība. Tā bija viņa pēdējā vārds, viņš gaudēja samānu un no-
mīra otrā rītā 30. jūlijā 1784. g. Sv. Rošē baznīcas garīdzneeks ap-
glabāja viņu Deermātes kaplicā, kur viņa pišli dus līdy šai deenai.

Didro uzstājas literatūrā kā filozofs, dzejneeks-marcslenceeks un
krītiscis.

I. Didro kā filozofs.

Didro, uzāudzis darba ceonībā, sakumā bija speests rakstīt preekš
grāmatu tirgoņeem pirantas novelles, peemērotas ta laika sabecdrības
garšai, dot stundas, saceret spredixus preekš kada pusmācīta. abata.
Bet pa tam viņam, kā arī viņa draugam Russo, rugst galvā pārdo,
šas domas; Russo tolaik nomāca jau domas par pretunu starp kuļ
turu un personas brīvību; Didro aizraudamees no precizu zinātņu
panākumeem, gaida gadījuma, ka izsacītu savus vispārīnumus un
rezultatus. Viņu skubina uz tam religjoza fanatisma uz kādu laicu
ceestajees pastiprīnumus Parizes buržoazijā, kur ekstatiskais fanatīnis
diakons Pari, kurš bija savā mūžā apkart klidis kā veentesitis, tapa
pēc nāves turētis par svetu tādā mērā, ka uz viņa kapa notika brī
numi. Didro draugs, adivokats Jusens uzstājas pret sebrukušo tum,
su ar grāmatu Les moeurs, spredixodams ticības paccetību, tīvu, da
bigu religjoju, humanitati pat pret noyceņneekceem.

Tā ka Didro pate, mazizglitota seveete, nevarēja viņa laimi iz
taisīt, nesaprazdama ne viņa garu, ne viņa raksturu, tad viņš sagā
jās ar citu seveeti, ar kāda neeigā rakstneeka pati un preekš tam,
lai to un savu ģimēni - seevu, meitu un dela - uzturetu, - tad viņš, at
skaitot tulkojumus preekš grāmatpārdevoja Briassona, kā: Temple
Stanyana Goceņijas vesturi, 3 sej., 1743. g. un Džemsa (James) Medicinas
vardnīci, 1746. g., sacerēja savus pirmos rakstus: „Mēginumu par
ceonību vēstīsu un tīkumu“, „Faūbula Preceptīva pastaiģajumi“, Fi
lozofiskas plomas“, „Dabas izskaidrojums“ u. c. Savā pirmajā rak-
stā

"Par ceenigumu - nopelni un tikumu" (Essai sur le Mérite et sur la Vertu), kas sacerets zem Leftsburi grāmata espaida un iznāca 1745.g., Didro stāv vel uz parādes veidokla. Bet jau loti ātri pēc šī pirmā mēģinuma viņa "Filozofiskās domās" mēs sastopam Didro atteikušos no parādes un atzīstošu deisma macību, kuru viņš stāta preti tradi, cionālai mānticībai. Neskatot uz tam, ka jau peminētā Jusena grā, mata "Les moeurs" (Ecerāšas) tapa no bendes sadedzināta, Didro izglaida tu, lin pēc tās savas "Filozofiskās domās" (Pensées philosophiques) un "Skep, tika pastaigājums" (La Promenade d'un Sceptique, 1747.g.), kas daudze, jādā zinā papildināja Jusena uzskatus. Telojuma veonskaršība un gaiši, ba, palīdzedamas masām leegi pēsavinatees sarežģītos ticības un zināt, nes jautājums, versa vispārīgu uzmanību uz nepazīstamo autoru. Bet kad arī tā ražojums sadedzināja, tad viņa slava plauka.

"Filozofiskās domās", kas iznāca 1748.g., Didro runā par ateistiem un edala tos trīs šķirās: 1) istās ateistās; 2) tadās, kas nezin, vaj vi, neom ticēt vaj neticēt un ir gatavi šo jautājumu izšķirt, ar ērgli vaj virsvakstu uz naudas gabala; Didro nosauc tos par ateistiem - skeptikiem - un 3) ateistās - vējgrabeclās, kas tik izleekās, ka nekam netic. Es ceenistu šos vējgrabeclus - leelības, peebild Didro, "in nožēloju totos ateistus: teem nav nekāda remdejuma; par skeptikiem es ludžu Deon tapēc, ka tee nav apgaismoti." Teleologiskais pēcārdijums ceem "Filozofiskās domās" redzamu vectu. Le mēs uzejam to pazīstamo vectu, kuru pa laicām pēcved literatūras vestures macības grāmataš: vissika, kā kustoņiša mechanisms, sava Didro, speež mūs atgīt absolutu intel, ligentu būtmi, pasaules ekas cēleju; taņšina sparus, masula - knišla acs dod gaišu ateisma noraidījumu. Tā kā tadš pē, darba papildī, numis ir raksts "Par dabas reliģijas pecticību" (De la suffisance de la reli, gion naturelle). - Pret teoloģiju vests viņa pamflets "Kada filozofa pē, nēmums" (Réception d'un philosophe), kur filozofs dzeci teologu ača ragā. "Kada filozofa sarunā ar "maršalemi" (Entretien d'un philosophe avec la Maréchale) jau sastops dažas darvinisma pamata macības. -

Pagāja divi - trīs gadi un šis pāclecināta deista veedoklis sa, šķobas. VIII. gadsimtena otras puses rakstneeci turpina attīstīt un vest pēc talakām sekām Lorka un Voltora macības. Taunās pa-audzes ne-apstājas pēc Voltora deisma, bet arveemū vairak un vairak sleccās

562. uz noteikta ateismu un materialismu.

Atrums un veeglums, ar kuru deisms atstāja savu vestu ateismam un materialismam, izskaidrojams ar divi apstākļiem. Vērenkast deisms tadā veidā, kadā to sludināja angļu brīvdomnieki un tad Volters, sniedz teoriju, kura jau pēc savas pašas dabas ilgi nevarēja tureties un pate veda pēc savas iznīcināšanas. Caus šo macību bij atstādinātas parāde, baznīcas autoritātes, pozitīvas reliģijas sistēmas un prātam veen pēc, skrista teesiba, nolēmt jaunus jēgumus. Sākumā apmēroinājas, atzīstot visaugstāko absolūto būtni, kura būtību pūlejas atrāsināt racionālāveidā no pasaulsēkas kartības un harmonijas uzskata. Bet jēgumus par šo būtni bija visai bāls un nenoteikts. Paši deisti apgalvoja tik viņas būtību, nespēdami izskaidrot viņas ipāšības un ipatnības, tads jēgums neko nedeva ne jūtai, ne secerci un tā tad bij iton veegli no tā šīrties, daudz veegliaci, nekā no pozitīvam ticībām. Pēc tam deisms, dibināda, mees veenigi uz prāta un nolēgdams jebkadu citu autoritātu peonāksim, deva pats brīvu valu talakai analīzei. Iten drīz padeva kritikai to teleoloģiju, to macību par prātegem mērķeem dabā, caus kam viņš turejas, un atmetot teleoloģiju, deisms izrādijas par nespējīgu. —

Otrs apstāklis, kas veicināja jēgumu un sistēmu ātru mainu, — bija tā laika franču sabiedrības stāvoklis. Franču sabiedrības noskaņa bija tāda, ka tā visadi pabalstija un stiprināja oppozīciju pret valdošām tradīcijām; tā aizrāva domātajus uz kritiku un nolēgu, mu, veicināja ideju rūgšanu un pastāvīgi skubināja teoretiskus uz talaku analīzi un izcēlušos macību attīstību. Ar katru gadu oppozīcijas gars arveenu vairak un vairak sagrāba sabiedrību, nolēdziba kļuva veenmēr asaka un nepeelūdzama.

Pārejas process no agrākeem uzskateem ~~par~~ jauneem, asakeem jēgumeem, visgaišaki redzams īsti pēc Didro. Pēc tā raksteem — kā jau varejam pārlecināties — var sekot apgaišmības macības mainīgām fazem. Sākumā Didro stāv uz parādes veedokļa. Bet drīz jau sastopam viņu kā atteikušos no parādes un atzīstošu deisma macību. Tak, pagāja divi — trīs gadi un šis pārlecināta deista veedoklis sašīrobijas. Nopeetna nodarbošanās ar dabas zinātņi, sevišķi ar fizioloģiju, pamazīt veda Didro pēc cita domu veida, kuru viņš ar droši izsacīja veledā rakstā ar nosaukumu „Dabas izskaidrojums” (L'Interprétation de la Nature), kas ignāca no 1753. līdz 1754. g. Pē

564. palika ceēti pēc savas pārlecības, atzīdamies, ka ķēces pēc zīlēta, nas, lai izginātu, vaj ātri to izglaidis brīvē. Viņš nēma Platona rakstus un izlasija nejausi uzskirušās rindas, iz kurām paredzēja drīzu izlaisānu no cētuma. Tas arī patēsi notika un pēc tam Didro, kuram pa šo laiku bija ne-uzticīga palikuse nēceenīgā mīlākā, sagājās ar m.lli Volam, kura patēsi mīloja un saprata rakstniecēku.

Jau 1746. g. Didro, kurš ^{bij} pāstradājis kopam ar Dalamberu planu, dabuja kēnēdēkigu privilēgiju, izdot "Visas cilvēces zinības vārduciņu zem vispārēsta, Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, par une société des gens des lettres", kas sāka iznākt no spēestavas 1751. g. Dedzīgais Didro un nopēctnais, koncentretais Dalambers (par tādā tas tēloja sevā savā, "Pottrajā"), savstarpīgi veens otru papildinādami, veen arī tik vareja realizēt, igvest loelisko uzņē, mumu, kurš aptvēra visu viņu laiku zinību kōpību. Smalkais lēta raturas un mākslas pazīnējs, kurš ar gadoem bija bagataku pādārijis savu garu ar dzilām zinībām eksperimentālās zinātnēs un pozitīvā, jā filozofijā, kops bērnības speciēli ēepazīnēes ar visādēem amatu un raģotnības vāidēem, Didro atrada savā draugā tik pat daģadu intresu un zinību krāģumu. Dalambers no sākuma studēja toesības, tad medicinu, pedigi matematiku un astronomiju.

Uģotāmuma sākums bija noparasti bezpretensioģis, veenkarēs. Grāmātpārdevoģis Le Bretons bija nodomājis 1746. g. izdot tik Efraima Čēmbērsa (Ephraim Chambers) angļu enciklopēdijas ("Cyclopaedia") tulkoģumu, kura bij iznākuse divi seģumōs Dublinā no 1728-1729. g. Pēc dzivoģis neveiksmē ar uģaicinātēem pārtulkotāģēem (angļu Hillsu un vācēti Tellius), Le Bretons greeģas ar to pašu pēcēstulkoģumu pēc Didro, kurš tad tik kō ^{bija pābaidģis} Džēmsa, Medicinas vārduciņu ^{tulkoģumu} Didro kōrās ar loelū pēcēku pēc jaunā darba. Pēdēdamus Vēnsēnā viņš ātri uģmeta citu planu. Viņš nodomāja, pāstradāģot enciklopēdijas planu, tamē ēētilpīnat visu cilvēka domas un darbības kōpu, katras parādības noģimi un viņu sakaru, viņš prāta savu entuziasmu ēēdot Le Bretonam, pārlecīnāja to pā angļu oriģināla trūkcumēem pā plašu papilditāģumu nepēceēšāmību ēon tā nemānāmī pā ēēlas enciklopēdijas loelā ēēta. Ģandvīģ bez naudas, bez gatavēem lēdģstrādāģnēcēem (tos nācās visur sādābut, uģminēt, rādīt), ar

pulkā kavēkleem, kas gadījas no visām pusēm, ne-eebaidami nē, ma šee cilvēki uz ovi grūto darba nastu, kura galu nebij iespējams pārēdēt. Izdot trīsdesmit četrus sejumus ar kastem un zimejumeem nozīmeja veltīt visus savus labākos gadus šim darbam.

No sākuma gāja tik uz labu laimi. Pateicoties izglītotā aristokrata Dagessō rūpībai, dabuja nepececešamo atļauju. Pastatījis programmu un Cilvēku zinību zistemu, Didro pee-aicināja par galveno līdzstrād, neeku Dalamberu, kurš uzrakstīja preekšvardu - spidošu filozofisku un literarisku ražošanu. Tā diviem viņi tapat uzņēmās visu rakstee, nu redakciju. Monteskjē un Volters apsoliija līdzdarību, viņeem sēkoja citi talanti. Drīz bij enciklopedijai jau 2000 parakstītajos un šis skaits vel arveenu pee-auga.

Eevada raksts izpanda izdevuma mērķus un garu. Šis slave, nais Discours préliminaire (Preekšvards) pēderoja, kā jau minots, Dalamberam, kurš veen tik bija spējigs izklat lasitaja pēceksā tik grandiozu cilvēku zinību ainu. Literaturas pārskata daļa sastatīta no Didro, kas pārmet tā laika literaturai aprēkenību un ražotni, bas vajumu, izsaka savu simpatiju Volteram un Monteskjē, stata augstu Moljeru, Korneļu, vislabākos XVII. gadsimtera rakstneekus un pēceejas par jaunnu literarisku speku pēepludumu. Bet daudz pēe, vilcīgāka ir Dalambera zinatniskā programma. Nigraudamēes tas expraksta drošu zinību pakaponisku attistību kopš vidus laiku beigām, nosaka Dekarta isto nozīmi, kuru tad bez mēra daudzi cildi, naja, un stata augstu Dekona, Nūtona un Lokka nopelnus.

Visi, kas skaitījas pēe Francijas brīveem domatajsem, stājās zem Enciklopedijas karoga. Russo tāis sacereja rakstus par muziku, Volters par literaturu un reliģijas kritisku. Ar tam jau veen (un pēe tam ar angļu zinatneeku pēeminešanu) bija dēezgan, lai saceltu pret enciklopediju tā bazrieneekus, kā veco akademisko partiju, kas stūr, galvigi cinijās ar angļu zinatni. Pirmo sejumu uzņēma apsardzi, bas apvidōs nēdraudzīgi. Gaidīja uzsitamū, aptaujasānās-orientasijas vārdnieku, aizdomīgi vāudzidamēes uz mēģinumu, nosacit sakaru un sēcenību starp dažādām zinatnem, acimvēdzami bij uzņemts nepece, redzets sabēdviski-pedagoģisks darbs ar stingri pārdomatu planu. Ee, vada autori sakopoja visas mūsū zinības trijās grupās: veenā valda atminās speks, kurš atmin visu, caur ko cilvēce dzīvojuuse; otrā ir par

un Didro pats un ta līdzstrādnieki izlētoja katru gādījumū, lai kaut, kada politiska, lauksaimnieciska, ekonomiska terminā labā izskaidrojāmā rakstēnā sniegtu sīkas ziņas par tam, kā cerikota prātīga un taisnīga kōrtu kartība brīvās zemēs, jeb izskaidrotu vēlomas, ideālas ēk, kartas butību, jeb pedīgi panāktu to pašū mērki, aprakstot franču dzīves negatīvās puses. Tadā kartā, izskaidrojot vārdu Représentants (preekšstāvji, vēstnieki) izcēlās neleels apcerējums par tautas preekš, stāvniecību; rakstēns par varu paskaidroja valsts sākuma rašanos; pēc apzinas brīvības lasitājs uzzāja Lōkka macības populārū atstastijumū, rakstēnā par vajajumēm - dažadu nepaceetības veidu apskatu, kuri vinam atgādina viņa tēvijās apstākļus, - tadōs taisni pēc dabas sace, retōs rakstēnōs - kā Corvee - rēdēja preekš tautas moku pilnu cēla klausību taisnu aprakstu, kuru izpildišana izcēla slimības, badu, dūres teesu, pastāvošo nodokļu pārskatā viņš uztraucas par viņu neveem, līdzību Francijā un līdz ar rakstēna Privilēge autoru bija gatavs prasit pēc nodokļēm visu ignēmumu atmašanu.

Didro rakstija par visem preekšmetēm. Zinatnisku un filozofisku pateesību tēlojumā tapat visur izpaugās vēlēšanās, viņas teesi poenē, rot dzīvei un darit saprotamas katram domatajam cilvēkam. Ja mēs gribam, lai filozofi eet uz preekšū, tad lai tuvinam masu tam panūktam, uz kura viņi tagad stāv, saka Didro, un enciklopedija izvairidamās no visadeem zemudens akmeņēm, izskaidroja savam lasitājam, kā preteji teologēm un officiozēm politikēm lūkojās visla, bacee zinātnes darbēnēki uz reliģijas, dabas filozofijas, valsts teesību jautajumēm. Daudz leetas jau pavisam nevarēja minēt. Blakus dro, sām runām dzirdoja reizām nerķus apdomigas, ar mājeņēm un eerobežojumēm, eebildumēm. Dalambers pirmais sāka mēranat kais, ligo toni, kas valdija izdevumā; pats Didro padeivas neperecešami, bai un labi zināja visus enciklopedijas trūkumus un bedigos no, klusejumus. Kleadzeņēm un draudeem izbeedets, enciklopedijas izde, vejs, grāmatu tirgonis, slepers un jau pēc Didro paraksta, izmēta no kōrrekturas lōksnēm pārak asās vēetas un espeda tadā vaidā iz, laboto. Pārleccinājes, ka enciklopedijas rakstēni apgraiziti, pārtaisiti, pārgroziti, Didro it izsamisa un gribēja visu mest, tak mīlesti, ba uz savu darbu to no tam attureja. Viņš turpināja darbu. Un

568. tadā, no pilnīgi ar pirmo planu saskaņotā, veidā darbs parādījās par īstu precīzas vēstī tā laika cilvēcei. Katrā daudz-maz modrīgā dvēselē modās vesela rinda nemeorīgu jautājumu, kauns par dzīvi, kuša dibināta uz metafizikas un varmacības, karsta vēlēšanās vi, nu pārradīt. Bet enciklopedijas tīri zinātniskā intrese nepalika tās sabiedriski-audzinotāi nozīmei pakal. Tai informācijas vārdu caur, kušā Buffons rakstīja par dabas vēsturi, Turgó par finansēm, Kon diljaks par filozofiju, Dalambers par par matematiku, Kené par ekonomiskiem jautājumiem, Hallers par fizioloģiju, — šim darbam, zināms, nebija līdzīga visā tā laika Eiropas zinātnē. Proekšvards (Discours préliminaire) vien jau spēja tās darbveikus apgarot uz draudzīgu kustību uz precīšu un ar katru jaunu sejumu tapa pārsteidzamākī apzīmets tās triumfs pār aizspriedumiem un nezinību. Zinātnē, līdz šim glabata aiz septiņām atslēgām, tika pēdīgi izvesta no gūstniecības un, esamnodamās tautas dzīvē, esesa tajā prāta sludinumu. Bet tas nebija gavīļa gājēns. Jau šī gājēna zinātnes vārdā pašā sākumā tapa visi tam līdzjūteji noskumdi, nati caur negaidīti esmaidīgu — kā likās — iztūrešanās no esena izceverojamu locerlu puses, igurs predeceja preekšojam pulcinām. Ne, esvērdoms Didro sebildumus un noverzdames no kalpošanas jaunajai ^{izglītībai} uz tās apsudzību, īsti Russo daudzus apmāva ar savu „Apcerejumu par zinātnu un mākslu kaitīgumu“. Enciklopedistu pulcīnš ar pūlem norija nemeeru un ignumu un evadā loti at, turīgi peemineja Russo grāmatu, izsakot coribu, ka autors ne at, raus savas simpatijas enciklopedejai, ^{kušas} ~~tas~~ ^{tai} preerādījis ar savu līdzstradnecību. „Mēs nepārmētīsim autoram, ka tas vajams izglītību ar attīstības nedeatīgu valkašānu, viņš laikam mums atbildetu, ka tās nav īcīramas. Bet mēs ludzam viņu, pārme, let, — vaj nav izskaidrojams vairums launumu, kušus uzscauj zinātnem un mākslām, caur eiteem cēlonem, kušus uzskaitit setu ilgi un butu katolīgi.“ Patoesi ne-ecrita tai laikā, uz, stātes ar tadu paradoksu teoriju. Ja Francija arī caur ko ce, ta, tad katrā ziņā ne caur ne caur zinību pārpilnību. Disertācijas kolosalais panākums, nesagaidīts no paša Russo

570. Apologie de l'abbé de Prades (Abata de Prades aizstāvēšanās). Te Didro pēdējās Lorka uzskateem. Spiritualists top vispirms sensualists. Visa zinība iegiet no pēdējīvo juma, bet no ka dvēsele iegiet, kas paliek vel atklāts jautājums.

Foreiz pats Kēniņš, eodams visām instancēm garām, deva rīkojumu, atņemt Didroim un ignicinat enciklopēdijas izlaistos sešumus. Tādā veidā trīs visvarenākie spēki valsti gāzās viņai vīrsū. Bet izdoveji norīnā un nemitejas stradat šķepenībā, ne-uztrauks, dāmees par sodeem. „Līdzīgi vecā labā laika pārlecinātam mūkam,“ - saka Morlejs, - Dalambers deva svetu solījumu, bet šis līdzinājas vairak zinātneska solījumam: par viņa devīzi kļuva nabadzība, pateesība un brīvība. Par materialu sagatavošanu jau meem sejmeeem dabūja zināt un izdomāja nēdzirdetu varmācību: policija sagraba savās rokās visu izdoveju papīru un nodeva to jezuiteem, kuri vēlējās ņemt savās rokās enciklopēdijas turpinumu un vilt sabēdviskāš domas. Tak viņi nevarēja cevalat darbu, preekš kurā teem trūka nepēcēšāmo zinību, papīru atdeva atpakaļ; Malzerbs deva cerību, ka drīgumā pēnemekļejumi beigsees un bus iespējams izlaist veeņu sejumu pēc otra. Pateesi, ēe, tri gadi pagāja bez sadusēm, Didro izdeva trešo sejumu gan, drīg pēc divi gadeem (1753.g.), bet ceturto, preekto un oesto sejumu vel pēc trim gadeem. Septitais sejums, budams visasakais, ignāca 1757.gadā, bet 1759.gadā vajajumi sakās no jauna. Kēriņalu piktums sasneēdza visaugstako pakāpi; jezuiti uzstajās pret enciklopēdisteem eekš „Journal de Trévoux“. Pompinjans vajaja enciklopēdistus Akādemiajā, Breronis, veeš Voltera eeunādnēeks, savā žurnālā „Année littéraire“, advokats Moró lūdga valdību verst pret viņeem likumu visu stingrību. Palisro bankrots, kurš tirgojas ar savu seevū, uzveda viņus uz skatu, ves, saucot par mulkēem eekš „Petites Lettres à des grands Philosophes“, nosaucot par mulkēem un apgalvojot, ka „mulkība padara par neticīgeem“. Volters atbildeja, ka vel dandzkar, tak nānticība padara par mulkēem, uzņem dāmees enciklopēdistu aizstāvēību, tā ka tee pati negribeja atbaldet. Pēdigi Dalambers pagura; gan aiz neveselības, gan aiz atteecibām ar

akademiju viņš turēja par ne-ertu, turpināt darbu, noorganizāts vajajumeem, viņš nometa redakciju. Didro palika viens pats uzņē, muma proekšgalā, kas bij aptarets uz točas sppedumu.

Katrina II, mule kā uzkapuse tronī pec julija apversuma 1762.g. uzaicināja Didro, pabeigt enciklopediju Petropilī. Tak viņš neceloja vis turp, visvairak tamdēļ, ka tads celojums vareja izputinat enciklope- dijas izdoveju-grāmatpārdeveju, kurš bija jau preekš ta paterejis eeverojamū kapitalu. Bet, kā jau zinām, šis grāmatpārdevejs atmak, saja viņa augstsirdību ar zemū iztucešanos. Nepeenēmis, izdevumu pabeigt kautkm arpus Francijas, Didro turpināja darbu, sekosos septinūs mūža gadus veltidams enciklopedijai, bet neizlaiždams tās sejumus laudis. Uz viņa pusi stajas dažas eeverojamas perso- nas. Viņu protužēja marķize Pompadur, Malzerbs (Malesherbes) un lelskungs Loazels. Ministro lelskungs Loazels palīdzēja rakst- neekam ar naudu un bez šis palīdzības beidzamee desmit seju- vsi enciklopedijas sejumi nebutu varejuši iznākt. Didro izdeva tos visus uz reizu 1767.gadā un tadā veidā slaveni nobeda Enci- klopēdiju līdz galam.

Pacelās atrkal kādi ignuma kleedzeoni, ka ķenijam, kurš citadi labi atsaucas par darbu, bij jāpadodas klerikalū prasibām un Didro ja-eesedina Bastilijā, no kurenes tak pec nedelas izlaida. Desmit gadu laikā, kurus Didro palaida, stradadams pec Enciklopedijas, nozināja neveenu deenu, kas ir atpūta. Kā jau dzirdējam, enciklo- pedists visplašākā šī vārda nozīmē, viņš zināja visu un rakstija par visu. Russo, kamer tas nepārmainija savas simpatijas pret enciklo- pediju, sneedza šai raksteenus par muziku, Volters par literatūru un religiozu kritiku. Bet sevišķi par filozofisku doktrinu vestu, vi viņam nav tur neveena raksteena un ja viņš no veenas puses ne- bij ar meeru ar tam, ka daži raksteeni nav peeteekoši droši-tirdigi, tad no otras puses pagēroja, lai tajos neuzstājas pret deismu, kurū viņš sludināja. Savu „Filozofijas vārdnicu” (1764.g.) Volters arī sarak- stija ar to nolūku, lai viņš deretu par enciklopedijas raksteenu papil- dinumu un izlabojumu.

Pedejais enciklopedijas sejums iznāca 1771.g., papildu sejumus iz-

572. deva 1777.g. Viss darbs cetilpst 35 foliantos. Enciklopedijas gars ir XVIII. g. s. gars: Apgaismība, cīņa ar aizspriedumiem un mānticību zi-
natnē, reliģijā un politikā. Reti kad tads plašs darbs eeguvis tadu
vispārīgu izplatījumu. Trīsdesmit tūkstoši eksemplaru bij jau pirmā
jam izdevumam. Tau 1774.g. ignāca četri Enciklopedijas tulsojumi ei-
tās valodās un tā nav nekads brīnums, ka Habani (Cabanis) savas grā-
matas „Rapports de la Physique et de la Morale de l'Homme” eevadā,
zināms, drouku hiperboliski, pārspileti nosauca enciklopedistus par
„la sainte confédération contre fanatisme et la tyrannie”.

Visu, ko Didro nevarēja izsacīt Enciklopedijas raksteeņos, to viņš
laida klajā citos rakstos; viņš nerakstīja ne dēļ slavas, ne dēļ naudas
bet tamdēļ, lai laistai savas domas laudēs. Viņš izdeva savas „Domas
par dabas izskaidrošanu” (Pensées sur L'interprétation de la nature,
1754g.). Izprast un izskaidrot dabu, pēc Didro domām, nārkās iz vienas
pašās, iz vienas eekšejas organizācijas, narepotees ne pēc jebkadeem
arīgeem, ar pasaules faktoreem. Pastāvošā, galīgo, prātīgo mērcu iz-
pētīšana runā preti istai zinībai, sedot tik pēc patvalīgeem peenē,
meoneem. Vaj vas nopeetni runat par mērcēem un nolūkeem da,
bā? Nepeeceesāmi tāstātees no tadeem petījumeem pēc mērcēem, par
kupeem mēs taisni neko nezinām, kurus mēs paši peedomajam
klāt pēc sava personīga eeskata un kas stāv pretunā ar faktēem.
Dabaspētneekam ja-atmet jautajums: preekš kam? un janodarbo-
jas ar jautajumu: kā?—Kā izceļas šis jeb tas,—to mēs dabonam zi-
nat no pašas dabas, no pašu parādību izpētījuma. Preekš kam,
preekš kadeem mērcēem šis jeb tas ir,— šis aperiats iztek iz patvalīgam
zistamām, no mūsu peenēmumeem un minejumeem, kurus mēs
uztcepjam dabai. Tada veidā Didro redz visā mērcu teorijā di-
merisku hipotezi, mērcis ir jēgums, kas peeskiņams cilveka ap-
zinīgai darbībai, ta darbeem, ta rīkojumeem, un aplam pārnesto
iz šīs cilveku darbības lauka uz visas dabas vispārīgu ekonomī-
ju. Greestees tik pēc taem datēem, kurus atrodām pašā dabā, iz-
skaidrot parādības, negreerjotees ne pēc kādeem arīgeem, patvalī-
geem faktoreem,—tada ir ta doma, kura spīd eaur šim „Domām”
(Pensées) un kuru viņš spīdoši attīsta savos velakās rakstos.

574. ko klaji lasija severete medicis, Bieron kēze, un ar savu piemēru
paskubināja masu izglītotu cilvēku abu šķiru apmeklet šos līdz tam
laikam nedzirdētus prekšlasījumus, Zem Puella (Lavoazjē skolotāja)
vadības vīnš trīs gadus studeja ķīmiju; Būffona, Linné jauncat
radumi bija vīnam peerejami, fizioloģija, kuņa zem Hallera cespaida
noskaidrojas, izkopas, peevilka vīnu vel vairak un vīnš nonēmas
cauroskatit, revidet visus savus agrakos dabas-filozofijas darbus; kā
rezultats ignāca, Elements de physiologie" un divi severojami dialogi:
"Saruna starp Didro un Dalamberu" (Entretien entre (de) Diderot et (de)
D'Alembert, 1769. g.) un "Dalambēra sapnis" (Le rêve de d'Alembert, 1770. g.)
Didro kā cilvēks, kurš kaisli mīleja mutīgus disputus un strīdus,
labprāt iztilināja savus apcerejumus dialogu formā. Tau peeminētāis
dialogs, uzrakstīts no vīna 1769. g., gāja pa draugu rokām apkārt un
tapa cespoests tik 1820. g. Še Didro attista sarunas veidā ar Dalambe,
ku savus fizioloģiskos un filozofiskos uzskatus. Dzīvā sarunas formā
vīnš še izsacīja ar ģenialu uzminejumu uzskatus par organismu iz,
celšanos un dabīgu izlasi, par dzīvības enerģijas nozīmi, par cēdzinti,
bu u. t. p., kas turplīkam attistiti un apleccinati, apstiprinati no
jaunās eksperimentālās zinātnes, kuņa pee Darvina un evolucioni,
stu prekšgājejem - agrak par Gōti un Lamaricu - peeskaita arī Di-
dro.

Dialogam Didro peevēnoja vel divi fragmentus: jau peemine
to, "Dalambēra sapni" un "Sarunas turpinumu", kur tas pats temats
teek tālak attistīts, pee kam uz skatuves uzvesti jauni dalībneeci:
pagūstamais tā laika ārsts un fiziologs Bordē un Dalambēra draudzē,
ne, M.-lle de Lespinasse. Līnīs ^{Didro} Frījōs spīdošōs fragmentōs ar severo-
jāmu ceskātu un asprātību gīmeti filozofa un dabas pētītāja
uzdevumi. Šs pēvedišu kadu gabalu, pee kura var spērest, ka pār
vertees Didro agrakais vēedoklis un eik rezoluti vīnš igved domu
par veselas, vceņmēriģas attēcības nepeecēšāmību ^{uz} pret visām
dabas parādēm. Šs vīnas pēvedu, lai raksturotu XVIII. gadsimtā
apģaismojošu mācību attistībā jauno pakāpi (neestadams, zināms,
par autora uzskateem): "Vaj jūs rēdzat šo pantu? Ar to var sa-
gast visas teologu mācības jeb skolas un visus deonamus vīros

zemes. Kas tas tad ir šis pants? Pirms apaugļojuma tas ir nejutīga
vecla. Un kad tas apaugļots, par ko tad tas top? Par bezjutīgu veclu ta-
pec, ka arī senla ir neživs un rupjs šķidrums. Kadā kartā šī vecla pār-
eet citā organizācijā, jūtēlībā, dzīvībā? — Caur siltumu. Kas izceļ siltu-
mu? — Kustība. (Bet no ka rodas kustība, par tam Didro tālāk ne-
jautā, tūspinādams). Kadī bus parcapeniskā kustības panākumi?
Tāi veclā, lai man atbildotu, apsedatees un seksosim šēem panākumēem.
Sākumā tā ir kustošs punkts, ^{mažs} pāvedošs, kurš izotēpjas, krāsojās, —
izkopjošās mēesa, deguntins, sparni, acis, parādas ketinas, ceļzeltēna
materija, kurā atdalās un radaš cēksās, — tas ir Dzīvneesis. Dzīvneeks
kustās šurpu turpu, pīkst, es dzirdu tā pīksteenu caur čaumalu, viņš
apvelājās ar pūku, viņš redz. Viņa kustošās galvas smagums grūž tā
deguntinu paēt cēksōjō, seemina, ^{viņa ceatuma} rau seemina izgrusta caura, viņš
leem asā, set, lec, uztraucās, tek, nāk tuvak, sūdzās, cees, mīl, ceņšās un
bauda: viņam visas jūsu jūšanas, viņš veic visu jūsu darbību. Tūs tak
ar Dekartu neapgalvoseet, ka tā tikai imitatīva mašīna. Par jūms smee-
sees maži beoni, bet filozofi jūms atbildes, ka, ja tā ir mašīna, tad jūs
no savas puses esat otra mašīna. Ja jūs atzīseet, ka starp jūms un ku-
stohi ir starpība tik organizācijā, tad jūs ar tam parādiseet savu sapra-
tību un gatarību, peņemnt acim redzamu faktū, bet tad jālemj, ka
no neživas ģīvēmā veidā sakarotās materijas, kurai uzplūda
cita tādā pat neživa vecla, — caur siltumu un kustību var panākt
jūtību, dzīvību, atminu, apziņu, kaislības, domas. (Tas viss nu nāv vis
peētādits). Jūms atleek tik peņemnt veemu no divēm: vaj domāt, ka
bezdarbīgajā pantā veclā slepjas elements, gaididams attīstību, lai
rādītu savu dzīvību, vaj peņemnt, ka šis ņemamamais elements eeti,
eis caur čāulu noteiktā attīstības momentā. Bet kas tas par tadu ele-
mentu? — Vaj tas senāma talpu vaj ne? Vaj tas nāca, nekustēdamees?
Vaj viņš lapa radīts nopēceesāmības boidē jeb vaj jau bij eepceesō? Vaj
viņš gaidīja kautkur savu mitni? Ja viņš bija līdzīgs ar doto veclu,
tad viņš bija materialīgs, bet ja viņš nav līdzīgs, tad nevar saprast ne
vina bezdarbību pirms attīstības, ne viņa darbību attīstītā dzīvneeskā.
Apdomājatees un nožēlojat sevi. Tūs vēdzeseet, ka proksi tam lai nepē-
laiz ^{damē} veonkaršu peņemnumu, ar ko viss izokaidrozas, ^{nepeelāzīgāmē} seviskē jūtību kā
pašas materijas īpašību jeb kā organizācijas produktu, jūs atsacatees no

576. vesela prāta un metātes slepumaibās, pretunās un absurdots, Esot
jēl loģiski un nestāteet nesaprotamā faktora veelā citu nesaprotamu,
—citu celonu, kura sakars ar rezultāteem nav saprotams, kurš rada
pulsu grūtību un neizšķir ne veenu pašu?...

Mēs redzam, ko Didro prasa no pētnieka, viņš prasa dabas parādī-
bu studijas pee viņām pašām, bez āreju hipotētisku spēku palīga.
Visa pasaulesāka, cik tā pee-ējama cilvēka saprašai, caur dvesta preekst
vina no veenības. Radījumu pasaulē preekst viņa nav brīnīškīgu pārtrau-
kumu, mistisku nodalu, nav dualisma. Visur Didro ceranga daļa,
das, mūžīgi mainīgas formas, mūžīgu veenīgas veelas virpeli. Un ee,
verojams ir tas, ka Didro rakstās mēs ūzejam jau mājeonus, aizrādi,
jumus, peemēmumus, verojumus, kuri ceesi sateekas ar visjaunako
transformisma teoriju. Aplūkojot visas parādības šo savstarpejā at-
karībā, atrodot visās pasaules gadījumās pakāpenisku peemācību,
Didro'm bija jānāk uz domām par kustonu šķiru izceļšanos un vesti-
risku izveršanos. Tāceesi, tadas domas mēs ūzejam tā viņa darbā
"Par dabas izskaidrojumu" (Pensées sur l'interprétation de la nature),
kā arī, "Sarunā ar Dalamberu" (Entretien entre Diderot et d'Alambert).
"Līdzīgi tam", saka Didro, "kā kustonu un stādu valstī katrs indivīds,
tā sacīt, sākas, aug, veļk savu dzīvību, noded un eet bojā, — vaj tas pats
nenoteek arīdzan ar veselām šķirām? — Ja ticība mums nebutu mā-
cijuse, ka visi kustoni nākušī no Radītāja rokām tadi, kadus
mēs viņus redzam, filozofs, atētats pašā ūgmīnejumoen, butā va-
rejis peemēt, ka kustonu dzīvības elementi kopš mūžības ^{grijūti} izgimā,
tati un izkaisīti materijas masā; ka peek šee elementi sauve-
nojušees tāpee, ka peekš tam bij eespējāmība (bet kas deva šo
eespējāmību? tam nav atbildes); ka diglis, izvertees no elemen-
tu kopas, gājis cauri daudz neskaitamas stādijas savā organi-
zācijā un savā attīstībā; ka tas secenīgi eegūst jūtību, eedomu,
jējumus, domašanu, apziņu, jūtas, kaisības, žestes, skamas, valodu,
likumus, zinātnes, mākslas, ka starp katru no šīm stādijām pagā,
ja miljoni gadu, ka viņam, rasi, stāv vel jaunas attīstības preek-
sā, jauni mums nepazīstami veidi u. t. pr., ka viņš pedīgi izgūdis
no dabas, jēl labaki sakot, turpinās savu dzīvību, tak jau vel.

tits ar pavisam citām spējam, jau pavisam citā veidā, nekā tagad."

Saprotams, ka tadas idejas nevarēja vel pašā XVIII. gadsimtenī eegūt plašu atbalstu un vispārīgu atzinību starp zinātnes vīriem, izmēģinātu datu trūkuma dēļ un aiz dažu dabaszinātnu nozāru salīdzināmi zemā līmeņa. Vīnas no Didro izsacītas arī pārdošu hipotezu veidā. Mums no svara tik aizrādīt uz līdzīgu ideju sakaru ar raksturēca vispārīgēem uzskateem un ar to jauno fāzi, kurā ee stājas apgaismotāja filozofija. Mēs redzam, kā apgaismotājas maci, kas veicināja dabaszinātnu datu vispusīgu apgaismību. Nav nekāds brīnumš, ka šee angļigee espaidi, šē jaunuu ideju atdzīvinātā atmo, sfera, kas aptveca franču sabiedrību XVIII. g.s. otrajā pusē, radīja trans, formisma teoriju jaunus sākumus jeb pamatus. Kā zināms, transfor, misms jeb macība par formu izcelsānos, zinātniskā un sistematiskā veidā, vispirms tika izstrādāts no franču pētnēca Lamarcka tā "Filozofiskā dzooloģijā", kas iznāca 1809. gadā, bet Lamarcka uzskati un vispārīgais viņa darba plans radās jau XVIII. g.s. beigās, šē gad, šimtena filozofisku un zinātnisku doktrīnu vispārīgas rugšānas laikā... Reizu reizām sastopāmes Didro rakstēs ar tādēem jaunt, jumeem, kurus zinātnē uzstātija daudz velāk. Pē viņa uzējam, pr, pēem, aizrādījums uz sakaru starp smagumu, magnetismu un elektrību.

Tadas idejas izplatījās filozofiskās salonēs 60. tajēs un 70. tajēs gadēs. Mēs redzējam, ka domas, kādas Didro izveda, jau eevertoja mā mērā atēkīras no Voltara macības. Deisms, pēe kura Voltars turejas līdz pat nāvei, Parīzes pirmajāēs apvidēs tapa XVIII. g.s. otrajā pusē atmetš. Uz mērkpēmērības pēekriteju argumentēem jeb apleecībām, ka kustošā materiija norāda uz intelligenci, kura viņai pēe, šķīruse no ārcenes kustību un šee prātīgi eevīrojuse, - pētnēeki atbilde, dami apgalvoja, ka tee nevar eedomātees veelu - materiiju, kurai sāku, mā trūktu kustības, bet tad tīktu vestrā darbībā eaus āriņu nomatēvi, alu spēku. Kustība, spēks pēemit veelai pašai. Kā var nematerials elements, atrāisīts no visām materiijas pēederībām, sveš šai, - ee, spēt uz šee pašu materiiju un šee rīkot? -

Šis jaunais domu veids kļuva arveenu vairak un vairak par

578. valdošu, ceguva atveenu vairak un vairak preekritejus. Didro ne
mazumu veicināja ta izplatišanos un ne tik daudz caur saceem
raksteem, kā caur runām un sarunām. Savu uzskatu zistematisks
izskaidrojums viņš nav atstājis, aprobežodamies ar fragmenteem,
rakstidams tos nejausi un dodams preeksrorku mutēs vardeem
par eespeesteem. Didro bija spidošs, aizravejs improvizators un, bla-
kus vina milzigeem darbeem pee Enciklopedijas, vina loma pastā,
veja istoni domu erosinumā. Didro eespaids uz apvideem bija lots
eeverojamš. Filozofija un materialisms skaitijas koņš ī laika
par identiskeem.

II. Dzejneeks-makslneeks.

Didro angliba, ražiiba nebija spontana, patvaliiga. Viņam bija ne
peeeēšams ārijs erosinums, kuņš lai eeekustānātu vina domu veesu,
lus, viņš pats nevaraja dot sev šo erosinumu, bet ko līdz tas
parādijās no ārēnes, tulin viss sāka kustetees; mašina svilpa, ruca,
izlaida dūmus un uguni; mesaskana starp vina šausmigo ātrumu,
vina elisko troksni un neecigo eeseslu, kuņš tos izšauca, bija pee
pateesibas pārsteidzoša. Tā, peem, Didro uzeet pee Sterna dažas vin,
dinas, kas viņu eeintrese; viņš nem tās par izejas punctu un rak,
sta sava Žaka Fatalista trīsdesmit lapu puses. Grūti pateikt, vaj
viņš kautkad jebko tā ko radijis, kas nebutu iztecejis caur kaut
kadu āriju eeseslu, kas nebutu vina butnes dixta atsauksme uz
kautkadu āriju eespaidu. Zinams, tas pats notack ari ar visēem
autoreem. Bet pee Didro, par visām lectām, nekad nebija par āri,
gu erosinumu kaut kada vina personigas dvēseles kustiba, kaut
kads vina paša peedyivojums: tas bija svešas domas erosinams,
kuņa centāis izpaustees vardā jeb makslā, tad, vina eeekškiiga
domāšana nekad neatdalijas no ī arejā celona; cik plašs ari
nebutu vina ražojums, tas, ja tā var izteiktees, bij allažin ar koņš,
adatām peesprausts pee cita autora grāmatas mālam.

Peec Krebiljona, galantu nepeekklajibu meistara, maneoras,
Didro, budams naudas trūkumā, sacereja savu jaunibas romanu
„Izpausti darjumi” (Les Bijoux indiscrets, 1748.g.). Šis ražojums

ir nelāga, ciniska pasaka, patapinata no XIII. gadsimtena pasakovi-
digeem dzjojumeem. Didro šē izpateek tā laika lasitāju bezgādai. -
Dezgan arī dramatiskā maksla bija par veenu no cēmileteem
Didro preekšmātesem. Vins tureja sevi par aicinātu, atjaunot skatuvi.
Savas teorijas apstiprinadams ar praktiku, viņš sacereja 1757. g. Ar lau-
libas delu (Fils naturel) un 1758. g. Ģimenes tēvu (Père de Famille).
Tā pašā 1758. g. Didro uzveda uz skatuves šo pirmo franču dramu
Père de Famille, pilnu dzīves pateesības, telojošu pateesības ģimenes attie-
cības. Tāc lugai nebija loelu panākumu, izturēt pavisam astoņas iz-
rādes. Veela bija ņemta iz italesū komēdiju rakstneeka (Karlo Goldoni,
1707-1793) komēdijas, pēe kam tik beigas bija pārstradatas un tūsklat
ne visai laimīgi. Gāree monologi, pārleecīgā rezonesāna, sentimenta,
litate, šaura buržoazijas morale - viss tas kopā neveicināja nēdzīs
nēdz aridzan otras lugas, Fils naturel, sekmes, kuā sacereja agrāk tadā
pat garā. Bet vāci un sevišķi Lessings uzņēma ar garīkem pilsonu
dramu, eeveste uz skatuves no franču filozofa.

Makslīgā puse pēe Didro harmonēja ar tā temperamentu un ar tā
filozofiju. Es norunāju par izpildījumu ^{apstradājumu} daudzkrāt palaidnīgu un stāi-
dzīgu; pilnības apstradājumā pēe viņa gandrīz neatrod. Zem viņa maks-
las ģasaprot viņa artistiskā centeni. - Tā tad maksla pēe Didro pēe-
nem par visām leetām naturalistisku raksturu, viņa telo dzīvi tadā,
kada tā pateesi ir un cilvēkus - tadus, kadiš mēs tos rēdzam. Kusti,
nats no cespāideem, dabuteem no arējas dabas, viņš šo uzņēma un pa-
sneedza it kā mehaniski, ar apbrēnojāmu preciziju. To rēdzam arī
viņa Bestulēs. Laseet tās un veršēet uzmanību uz gleznām un anek-
dotem, kas viņās izkaisītas, to cēraugam arī citās viņa ražojumās,
romanās un stāstās. Savās pilsonu dramās Didro nepacelas augstāki
par seklu melodramu, kuāas šķiras ir monodrama un duodrama. -
Edams pa Nivel de la Posē golu, viņš eenes dramā iedonas dzīvi, pa-
teesi jūt līdz darbīgo personu cēšanām, bet dod valū jūtēlibai un
tā parok, izjauc savu dramu makslnecisko spēku. Tā ^{Didro} filozofiskā
kā makslneciskā uzskati pilnīgi izēet no angļu uzskateem. Angļu
pilsoniskā traģēdija, to tūklības un ģimenes romāni noteica Didro virzeenu.

580. Iz zināms, kā viņš Ričārdsonu cēla līdz debesīm. Vēl savās vēlākās gadās viņš grībeja - kā tas gaiši redzams iz viņa sarakstīdānās ar H. lla Volam (2. sēj. 87. 140. l. p.) - pārtulkot viscerējamākās Forža Lillo un Edvarda Mura lugas un pēsprāust šiem tulkojumiem rekomān, detaļus izskaidrojumus.

Didro, "Ar laulības delām" (Fils naturel) bija maz panākuma, bet "Ģimenes tēvam" (Père de Famille) bija pedigi leslas sekmes; sevišķi Parīzē, šo lugu uzveda ar leslu furoru Parīzē, Marselā un Neapolē. It īpaši tā valdīja ilgā laikā uz vācu skatuves, Lessings pat domāja, ka viņa uz visiem laikiem tur paliks. Tā tad, "Père de Famille" kļuva par citu tēvu - paraugu meskaitamāni aizgrābjotām asaru lūgām, kuŗas sāka parādīties no Fröderera, Jfflanda un Kocebū laikiem un vēlāk uz visām skatuves.

Tomēr augstāki statāmi pēc saveem dzīvi uzkrēteem un pāteisi vē, alēem vilcēneem, kā arī pēc smalkas psiholoģiskas analīzes, Didro romāni: "Zārs Fatalists", "Mūzene", meistāriskais dialogs "Kuzens Rāmō" un citi sīki stāsti.

Atgriezes Parīzē Didro izdeva "Pēlojumu pa Hollandi" (Voyage en Hollande), pildītu ar precīzeem novērojumiem un dažus nule pirmi netus romānus un novelles jeb sīkus stāstus. "Zārs Fatalists" (Jacques de Fataliste) pēdzīvoja dažus izdevumus. Šis ir savads stāsts un gādījumu krājums, kuŗeem nav savā stāstā nekādas atiecības, kas saistīti tie ar sarunu starp Zācu, tā kungu un plētavas saimnieci. Šai sarunā nāk pērkdā gan ciniskas anekdotes, gan smalka filozofiska dialektika, gan izsmēkli par tā laika valdības veidu, citādi deeg, gan tumši un allegoriskā formā, kā stāsts par pili, kuŗu senēmuši neļēsi par spīti dabīgai tiesībai un veselam prātam, un vel zētojas ka šauri un slīkti cevatoti un ka teem nepēder visi kambari, jeb ša visa pils ir viņu īpašums. Ar citu neļēšu palīdzību, kuŗus viņi algo, viņi pēnēmuši vel pulku neļēšu, kuŗi par naudu nonāuj katru, kas uzdrīkstas viņu kungeem preti runāt. - Labāka par citām epizodem ir de la Pomme stāsts kūndzes, kuŗa atceebj savam neuzticamam palikušam mīlakajam, šo saprecinādama ar

notika taisni otradi. Abu savadņeeku stasti ir neizsērstoši; jaunas darbigas personas, parādīdamās viņiem celā, poem. pa ilgo uzturēšanos, „Leilā brecēja” veesnicā, eenes arī no sevis peovīlcīgas dekas; franču dzīve XVIII. g. s. vidū parādās šē dzīvās krāsās. Caur Žaka saimnieceka mūti Didro turklāt teoretiski nosaka realisma likumību, launi smejas par „mīlestības pasakām”, ar kušām laiku kavē „ir mazi, ir peeauguši bērni”, un brīnās par lasītāja paaectību; pee viņa uzstājas dzīvi cilvēki un atrodipatecesas dzīves skatīj. angstakoši, ru nāginība, mūkiska svētulība, dekeneeeki Ramo veidā, zemes asins suceji. Visplašākā epizode, kas puško visu stastu, ir de la Pommerē kundzes un marķīga Des Arsis (Des Arcis) nostāsts. To pārceļa krievu valodā un izdeva atsevišķi jau 1796. g., tad no jauna pārtul. kotu to atrod žurnālā „Uzdrucah Angepazyppa” 1825. g. Veca topošā kokette, ar sāpēm šķirdamās no vītošā skaistuma, nepaaectīgu pret katru jaunu un atreebīga atozīsušajam mīlakajam, ir šē nostāsta varone. Tas liets veesnicas plāpīgas saimniecees mūtē, nav izrotats ar stila skaistumeem, bet dara stipru espaidu. De la Pommere kundze noprasdama, ka tās dzeesma izdžeedata, klūst par istu furijie, bet oļepj savu atreebību zem deevbijības veepļa, eezogas sava biju, šā drauga uzticībā, dod tam brīvību, bet izdomā pee tam smalku atmaksu. Viņa skubina spēļu nama izputejušu turētāju ar šīs jaunu meitu, peņemnt deevbijīgu aristokratesenu-labdaru izskatu, palīdz šim izrādīt lomu, eepazīstinadama ar tām marķīgu, eegro, zidama tā, ka tas eemīlās netīklajā meičā, to apprec, bet tad pee laulības izpauž laimīgajam jaunajam vīram noslepumu. Tak viņa nav savu mērķi sasneeeguse; jaunās līgavīnas skumijas modina tās vīram mīlestību un ticību uz labošanas un viņš aizved to savā uz savām muižām. Visas personas stāv lasītāja preekšā kā dzīvās; stasta dramatisms, prašāma izvairītees no leekceem sīkumeem un psiholoģiski pareiza kaislības izceļšana rāda Didro kā pirmās šķīvas stastītāja talantu. Romans „Jacques le Fataliste” ir Voltera „Kandida” sāngabals, bet bez tā kairības un aspratības.

Daudz labaks pee satura un formas ir cits romans, romans vestu, lēs,

Mūķene (La Religieuse, izdots pēc autora naves, bet sacerets jau ap
 1760. gadu. Jau stasta iztilinuma veids ir savads). Tas ir veens no vis,
 labākajam XVIII. g. s. romāncēm. Didrōm, Melchioram frimam (1723-1807),
 pilnīgi pārfrancuzotam vācietim, 16 sešumu, Korrespondences autoram,
 veenam no XVIII. g. s. literatūras vēstures visovariģākajam avotem, un
 filozofejošājam pulcinām, kurš pastāvīgi salasījas pēc vācu barona
Holbacha, bija draugs markīzs de Kroasmars (de Croismare). Pēc šī grie,
 zās kada mūķene ar lugumu, ~~bet~~ tai palīdzēt atraisītes no mūķenu
 solijuma. Markīzs darīja visu, ko ^{tik} vāreja, bet parāudeja saudzamo
 pedīgi iz acim. Lai vilktu markīzu, kurš dzīvoja lauku veentulībā, at,
 kal uz Pāriži, Didro izdomāja mūķenes sarakstīšanas ar markīzu de
Kroasmaru, kurā mūķene no jauna lūdz markīzam palīgu un no
šīs izdevīgās slepūmainības, zobģalības un peejokošānas izcelas romāns
La Religieuse. Grāmatas galvenā doma ir cīņa ar klostere dzīvi. Stilā
un dzīvā, preevilcīgā stastā cerāugams franču literatūras labākā perio,
da rakstnieks, kas izvairas no steidzamības, ko atvēlejas savas jāmi,
bas raģojumās, izvairas tepat no palaidnības, kada manama "Lakā Fr,
talistā" un citās tam līdzīgās grāmatās. Romāns tik teicami un pa,
reizi smelts iz tā laika patesas dzīves, tik labi atģādina notikumus,
kadi tad katru deenu atģadījās ģinamās ģimenēs, ka leekās, it kā
lasītu autobiografiju. Romanam ir mūķenes, kuģa apraksta savu
dzīvi, atģišānās veids. Katrs nobīees par notikumeem, aprakstīteem
 šai romanā, un noladās loetu stāvokli, kas padarījis līdzīgas parā,
 dibas par iespējamām. Mēs redzam "mūķeni" vecaku namā, kur to
rocija tikmes, līdz tā preekrita, kā īkeetams, labprātīgi eestātres klo,
sterē; mēs redzam labu un sliktu abateeni; redzam, ka arī teesas tā
bija bezspeģigas pret klostere kartības despotismu. Mocības, izģoma,
 tās dabas eevalāšanai, nomeerīnāšanai, kuģa nepadevās tadam dzīves
 veidam, kurš izģesa visas cilveģigas ģūtas, aprakstītas aizģrabģa,
 mi un dzīvi. Klostere dzīve pirms revolucģijas nav neveenā grāmatā
 aprakstīta ar tadu patesību, kā šai romanā. Grāmatas otrajā pusē
 pasnēģti ar šausmainu varģutību un maksli tādī skatī katolu klo,
 sterēs, kadus ne-uzģņemtus preekģā celt tādī romēģģū rakstnieģģi,

kadi is Juvenals un Petronijs.¹⁾

Psichografijas paraizibā romans „Mūkeme” (La Religieuse) pār spēj visu XVIII g.s. romānu literatūru un kļuva par visjaunākā romāna realistiskā virziena pēckāteci. Šis romans (jaunas stāstas meiteces - La Religieuse - vestules) palika nepabeigts, tā ka mākslīga de Kroasmara atgriešanās Parīzē un pērojokojuma atklājums nobeidza sarakstīšanos.

Pravās raksturokņu grupas draudzīgā kopdarbība nevarēja neizai cināt pastiprinātu pretronicību no varu un šo iztāpīgo palīgu puses. Reakcijas paaugšāna stāvēja sakarā ar jauno mīluli Du Barri, kurā bija stājuses attiecībās ar jezuitiem. Šis notikums bija pilnīgi svešs Pompadur k- dzes meceniskiem panēmumiem un skubināja vāja kēnīņu uz represalijām, tāsām pr. p. pastallejot angļu kēnīna Karla I. portreju un pēc visnecīgākā cemesla aizrādēt uz to Luīm kā uz brīdeenu. No jauna dabuja dūšu pērkami skribenti un mēl, neši, apmelotaji, dikti blāudami pēc netaupīgas reakcijas. Mētraukts no šī skata, Didro sacereja ap šo pašu laiku (1760. g.) veenu no sa, veenu vislabākem ražojumeem, dialogu „Kuzenu de Ramo” (Le Ne, ven de Rameau). Didro apgalvo, ka šis dialogs nav nekas cits, kā lapas puse iz paša dzives. Viņš katru deenu mēl pēc pusdeenas pa, staigatees Palē-Roajalā, aukstumā un šlācē viņš glabjās eekō Cafē de la Régence un tur^{no} skatās, kā spēlē šachu. Reiz, sededams eekō Cafē, viņš pacel acis un ceranga savā pēckšā pazīstamu dēku-snek, letaja figuru. Šai cilvēkā ir savads vesela prāta maisījums ar bez, prātību; viņš nav bez davanu, bet nepacelās pār videjības līme, ni, un viņu kremit skaudība pret „ģenijeeņi”; „ja viņš ^{pazītu} zinātu ve, sturi, viņš pēerādītu, ka viss posts izceļas no viņeeem, bet viņš ne, pazīst vesturi tāpec, ka neko nezin.” Tadā mēšā, kadā sacelēs strē, dus, savadā terzetaja raksturs parādās arveenu spilgtaki un pēc Gētes pēezīmes atstumij un ee-intresē caur savu tiklīgo zēnumu. Dialogs virģas uz pēckšu dzīvi un asprātīgi, sneegdamus dramatisķas ražotnības spožu paraugu, kam Didro kvojas it kā ne-apzīnīgi, ka,

¹⁾ Juvenals (42-122 p. Kr.) aprakstā savās 15 satīrās galvas pilsāta udģīvotāju netīklību un izvītību un Romas augstāko apvidu iglaidību. Petronijs savā romānā „Satiricon” aprakstā romeešu sabiedrī, greznību un pārmērību.

mer viņa drāmas, taisni grieķu skatuves sarakstītas, ceš no daudž,
 vardības un jūtēlibas. "Kuzens de Ramo" ir tānī laikā veems no vismaks,
 lemecciskakeem un dzivakeem tīpeem jaunajā franču literatūrā. Didro
 eedzivojas viņam antipatiskajā mēlneša un paragīta, leekēža personā
 un ijcēla visu līdzīgu raksturu pamata pazīmes. Ramo'm ir sava iz,
 rēkinašanās ar sabēdrību un sava cīņa eksistences labād; „visas dziv,
 neeku šķiras aprij cita citu, sabēdrībā visas kastas iznūcīna cita citu.”
 Viņam sašel dusmas doma, ka „Parizē desmit tūkstoši dailīklātu
 galdu, katrs grieķis pēccpādsmīt jeb diodesmīt cilvēkeem, — un nav
 neveems kuverts nolikts grieķš viņa, ka ir maki pilni gēlta, kas
 top sēts pa labi un pa kreisi, bet viņam neceerit neveems dukats,
 ka tūkstoši plāpu, nelaimīgu un neecīgu, nīcināmu intrīgantū
 labi apgerbtī, bet viņam jāceet skrandās: Viņš dzīvo no šlēdībām,
 pērmān lētdabjus, glaimo, smīdīna, tāisa gīmases, bet sirds tam
 pilna launuma. Viņš netīc nekādām godīgām jūtām, ir pārleccinats,
 ka viss nododams un pērkams un ir gatavs, vīseem but pas taparneē,
 ku. Šēlam viņš cepotē naudas kāri, seovu māca izleccot jaunumu
 un skaistumu. Ramo eedomājas kārumainu to laimīgo brīdī, kād
 bus bagats, atnīnēsees visu, ko izceeta no vīneem un atmaksās ar
 pēddevām to, ko vīnī tam darījuši. „Es mīlu pavēlet un pavēlešu;
 man bus algots pūlis līšku, jopētaru un leekēžu. Es sacīšu vīneem
 to pašū, ko man sacīja: nu, neleesi, eepreccējat mani, — un tee mani
 eepreccīs, saplošēet gabalōš godīgus laudīs, — un vīnus saplošīs,
 ja tīx tadus laudīs atrādīs.” Teicamā pantomīmē viņš jau vēdz sevi
 apstatu no visām bagatības, izpreccām, mīrskōcīna acīs aiz patīkas,
~~stīkā~~ eesmauž saldā meegā un uzmozdamees no sapnees murgreem, no
 jauna apzīnās sava bedīgā likteņa un veltī meklē ap sevi eedomatos
 pēcludzejus. Tadu laužu, kāds viņš, nav maz; vesels pulks strādā
 pēc sabēdrības demoralīzācijas, tōc ir neveikneeki — rakstneeki
 un maksleemeeki, godkāri bez veetas, deedeļi, paragīti. Kād vīnī
 barā, sapulcē no kada labi pēdinātī, tad vīnī nāk laupitāju ga,
 ra noskanā; grieķš vīneem nav labakas nodarbošanās, kā nomel,
 not visas eeverojamas reputācijas, pēccādīt, ka „Volteram nav

586. ģēnija, ka Buffons ir veeņkarši plāpa, ka pēc Ratoneem miniatūrā
Didro veidā atturība un preticība slepi skaidrība un lepniību.
Mēs ēdamies tīri kā vilki pēc tam, kad zeme top sveika no sne-
ga, un kā tīģeri saplēšam gabalās visu, kam ir pamācums.

Apģaismotāju ideju un filozofu valsts pretstatība pret sabie-
drības padibenu traku laupīšanas kāri nevarēja tikt gaisāki ap-
zīmēta. Didro nebut ne-ēkaist caur tadu persōnību uzbūkumeem,
vins turetu sevi par apvainotu, ja viņu saktu slavet tee, kuri ap-
gana tik daudz apdavinātu un godīgu cilvēku. Teesa, vins gribētu
atturet deezgan sapratīgu puikas no pilnīga uzbūkuma, bet tas ir
veltīgs pūlins, —, vins lepns uz tam, kā tagad tads pat, kads agrak
bijis, ludy, lai ēi nelaimē turpinas vel četrdesmit gadu un tic,
ka sasneegs mēski. Rira bien, qui rira le dernier, vislabak sme-
jas, kas pēdejais smejas. —

Turplīkam nojauši nācis preekš acim kadam Šillera radnee,
kam Peterpilī starp tur aizvesteem Didro papīreem, šis dialogs, par
kuru neveemam nebija ne jausmas, tas iznāca sākumā ^{vēl} fōtē tulko-
jumā, kuru izsludināja to par pasauls-slavenu raģojumu. Tad tīc
pat nojauši atrada Strasburgā isto rokkrastu un tas izbeidza radn-
šās šaubas. Neapklusā daģdaģadee minejumi par galvenās darbīgās
personas originalu, kuri meitēja viņu gan pēc Palissō, gan realā
personībā, kleijojōšā pa Parizes celām kuzena komponista Ramō bē-
digā figurā. Tee minejumi ir beki; mūsu preekšā ir kolektīva, tipis,
ka personība, stipraka un visaptverošaka, nekā jebkura makslece,
ciska ģēmetne. Kā jau dzirdējam, Didro tak apļeccina, ka šis dia-
logs nav nekā cits, kā lapas puse iz viņa dzives. Kuzens de Ramō
ir ekscentriskā un stiprā figurā. Ja uzstājas mūsu preekšā ar ap-
brīnojamu reljefību un precīziju: profils, intonācija, žesti, grima-
ses, acurmirkīgas pārmaiņas toni un poģā, rakstura pamatveeni-
ba un kustība areģo formu kustība, kas viņu masko, — viss tas ee,
verots parsteidģōšā dialogā. Didro bez šaubām celicis savā varonē
daudz no sevis un pēdevis savas paša idejas viņa telotai personai,
ģo grūti domājam, ka istais Ramō butu bijis tik dzildomīgs ne-
leatī.

Bet ar brīnīšīgu objektīvas maksas aprašu Didro sakauseja šo 587. savejo ar to originalo butni, kuras eksistīvais veids stāveja viņa preeksā un vadīja viņa spalvu. Rakstot stastu, viņš redzeja visu no teekošo tajā; personas, kustības, vektu apstākli un blakus loctas, viss tas stājas viņa acu preeksā un tika no viņa nestoz papīra, viņa stāsta ir gravūra, estampu, t. i. varā gravetu ainu virsne.

Bet šee estampi, šis aininas ir apveltiti paskaidrojameem virsraksteem, tak šee viss raksti ir romantiski, mazakais, Didro centās uz romantismu. Klaidamies dabas preeksā, Didro atteecas ar sevišķu cēni, bu uz savu dabu; kaut tik viņš butu, eksistetu, un kaut tik viņš bu, tu Didro, ^{gāsi} visu citu viņam maz dalas. Tak „Kuzens de Ramo” rāda lai, mīgu ignāmumu; citos Didro ražojumos jaukas subjektīvais ar objektīvo; ar arīgas dabas espaideem saistas un sarežģejas, cits cits vektā stādāmās pašā Deni Didro ontuziasma un ignuma, aumalas viņa troks, nainās, nevaldāmās, nemeerīgās individualitates aumalas. Viņš jau nes sevī romantiska lirisma diglus. Par leccibu der tam sekošee divi gabali, no kurēem veema veta pēvesta pēe Fage, kara tā skan: „Zubite, cīvulis, čakstīnī, zūlite dzeed un vičere pa deenu; ^{ēģi} tik ko saule noreet, viņi paslepj savu galvīnu zem sparneem un cemeeg. Tad ģenijs aizde, dzina savu lampu ^{un} bīklais, veentulīgais, no cilveka begošais putnīnš ar tumšām, veenkarsām spalvām, sāk trīcinat ar savu dzeesmu magu bīrgiti, pārtraukdamis ar melodiskām skanām naktis klusumu un tumsu.” Vaj tas jau neatgādina Latobriamu? eejautajas G. Lansonis. ¹⁾ Lūk vel otrs gabals:

„Pīmo gverastu deva veens otram šee divi galainee subjektī pēe piēlōs sadrupnšās klīnts kājām; viņi pesauca par savas pastāvi, bas leccineeku debesi, kurš ne minuti nepakeer veens un tas pato, viss pagāja un pārmainījas pēe viņeem pašēem un aps viņeem, bet viņi tureja savas sirdis par atbīvotām no visām pārvertībām. Ak beerni! mūģīgi beerni!” — Vaj tās nav vards pa vardam divi rindas iz A. Mūsē? ^{original} jautaja Lansonis.

1) Chateaubriand (1768-1848) ir franču romantikas pīoneers. Colojumā pa Amerīku viņš caur dvesto no leelas dabas espaideem.

2) Alfred de Musset iz Parīzes (1810-1857) ir visopīdošākais un visģenialākais, bet arī visnelai, mīgakais no franču romantīkeem. Savos liriskos dzejōlōs (stāsti iz ģpanījas un ģtalījas), pīskan, tōs un asprātīgōs „Proverbes” un romanā „Confessions de l'enfant du siècle” viņš svarstās stāp, pēecību par, dzeivis pārplīmbu un bedīgu pesīmismu.

de Rameau par klasisku grāmatu. („Petits papiers“)

Bet arī kā deenišķas dzīves neloceļu stāstīmu autors Didro ir ne pārspējams, sevišķi skaistas ir spidošās etiūdes par sēveetēm, kā: „Burbonnas divi draugi“ (Les deux amis de Bourbonne), „Kundzenes dēds Lo un doktora Gardeila vesture“ (Histoire de Mlle de La Chaux et du docteur Gardeil). Didro bija visspidošākais XVIII. g.s. stāstītājs, pat pašu Volteru neizslēdzot. Beidzamais Didro raksts ir „Mēģinums par Klaudija un Nerona valdību“. Tas nav nekas ^{vairāk} ~~ārs~~ kā Senekas pane, ģivins vesturiska stāsta veidā. Te ir daudz uzpūtīgu fražu un garu apskātu; bet vel vairāk apskātu par sevi pašu un savu strīdu ar Ļa ni Ļaku Russo. Bet nodarbošanās ar maksļenceciskiem un literariskiem jautājumiem nekad neatrāva Didro no tā teekomem vairak atbilstošām filozofiskām un praktiski-zinatniskām intresēm.

III. Kritiķis.

Neskatot uz reakcijas peeaugšānu, Didro enerģija neatslāba, taisioni otradi, ta peemēmās un rosijas visvisadās laukās. Peedalida, mees pe grimma žurnala, viņš izrādīja retas maksļenceciska kri tika spējas; kaisligi mīledams teatori, viņš centās tam kalpot kā dramaturgs un skatuves ^(sceniskas) mākslas teoretikis. Mīledams dialoga formu, viņš sceniskas mākslas teorijā iztilināja savu labako darbu sarunas veidā savā „Paradoksā par akteeri“. Didro grocīja pe sava laika skat tuves maksļenceciskiem, izmacītiem pe pseido-klasiskām tragedijām, prasidams no teem dabigumu un tvurumu dabai, zinadams pe sevis pārleekas jutelības kaitīgo eespaidu, viņš sagaida no akteera dvēseles parādību asi, smalki eeskatīgu studiju un pareīgu attelojumu, bet ar pilnīgu pašsavaldības zīnu, autoru molu ku jarealizē, pe eespējas pat ja-attīsta talak; akteerim jabut arī pateesam no no errotajam un radošam maksļenceciskam.

Didro bija brīnīdīgs kommentators, laudz kart intresantars par pašu tekstu. Viņš prata teicami pārtaisīt cita rakstus, bet nebija spējīgs — saka Lansons — sustatīt par teem spreedumu. Tai brīdī, kad jums likās, ka viņš jums klausās, viņš nēma īgejas punktu, uz ku ru jūs viņu uzvedat, un devās ceļot uz pašu rēvīnumu; kad jūs beidzāt, viņš izklastīja jums grāmatu, ku ru viņš jūs vectā

590. rakstītu, tā viņš saprata kritiku. Tas patā notika ar viņu sarunās. No visa, ko jūs divās jeb trijās stundās viņam stāstījat, viņš izžirdeja tik kaut kadu veenu veenīgu lectu, viņš pēc, ķērās tai, strādāja pēc tās, pērkāja tai paleelinātus apjomus un jūsu mazā domiņa pārvertās leeliskā sistēmā, reizām jūs uztraucošā jeb izbeidošā. Tads bija Didro domašanas aparāts - vide, ja iniciatīve un apbrīnojama atsauksmība.

Didro saloni. Nu šakami kādi vardi par Didro slavencem sa-
loncem. Katrā ziņā ne-apšaubami, ka Didro saloniem ^{bija savā laikā} (1765, 1766. un 1767. g.) eeverojams cespāids. Taismība bus, ja sacisim, ka viņš dībi, nājis, ja nu ne makslenecisku kritiku, tad, mazākais, maksle-
necisku žurnalistiku. Še pirmo reiz mūsu preekšā vairak vaj ma-
zak eeverojams ražojums, par kuša preekšmetu iģregetas dailās
makslas. Didro oāka runat literatūrā par ainām un statujām, ka
met līdz viņam dailās makslas un literatūra bija divi atšķirtas
un atdalītas pasaules, kušas veena preekš otrās nepastāveja. (Sal.
Lesinga Laokoonu). It tāpat maksleneciki un rakstneciki dzīvoja
cits no cita atsevišķi, katrs savā pusē. Pēc Žoffren (Geoffrin) kodes
bija pusdeenas preekš makslenecicem un pusdeenas preekš rakstnec-
icem, un uz šīm pusdeenām bija maz kopeju veesu. Didro apģāza
visas šīs sklandas. Budams literāts, viņš apmekleja maksleneciku
darbnīcas, runāja un strīdejas ar viņem, viņš tuvināja savas ide-
jas ar viņu teorijām, savu dzejnecika estētiku ar viņu - glezniec-
iku un telneciku estētiku. Viņš atvēra makslas lauku publikai,
kas līdz tam grozijas tikai literatūras sferā, starp viscem savcem
sentimentalcem izglejumeem - izkratigumeem un macitcem apcere-
jumeem viņš audzināja, kopa savu lasīteju maksleneciskas jū-
tas, viņš macija tem skatīt un baudīt, uzķert stāvokļa pareizību,
tona dailību. Visi tas nāca no jauna velak uz skatuves un tada
kopība, radusēs starp makslu un literatūru nepalika bez cespāida
uz sekošo virzocnu uz romantismu.

Tada maksleneciska kritika mūs tagad vairs ne-apmekrina. Ta
ir pārak literātska, tā pārak labprāt sagrabj veelu, ideju un sak-
tās attīstīt, samainīdama makslenecika jeb telnecika darbu ar rakst-
necika darbu. Še kā arī citos gadījumos, Didro metode pastāveja eekš

tam, ka kluptu ar sava paša domam cita domās eekšā un noklistu bezgalīgās aplinkumās, ainas, gleznas un statujas dereja jau tik par veenu izeju viņā nūdzošām, verdošām un rugstošām jūtām, domām un veideem.

Tak nebusim pārāk stingri pret Didro, saka Launson. Vispirms, kadu neapšaubamu pateesību jūs arī neizsacitu par šo, velliško dabu, prete, jā domā par viņu allāžin oetversees tapat zinama taisnibas-pateesi, bas dala. Ar to dzivo realā sajūtu, kadu mēs jau pēe viņa manijūšī, viņš ^{redz} ceranga, skata ainu un speež citus, to eevandzīt, skatīt. Vispirms par saveem paša jūsmojumeem un par visu šo ^{jūsmojumu} kurpinumu viņš tura mūšu acu preekšā to makslas ražojumu, ar kuru saistās viņa ^{domāšana} domāšana un viņa novirzišanās, ar pēecām jeb desmit vindām viņš speež mūs viņu sajūst. Tadas davanas nav neeka loeta preekš makslas kritika.

Toprojam, viņam bija davanas ngceet un uzrādīt raksturu, pateesi, gumu un personu, žestu un stāvoklu, bušanu izteiksmību, viņa kritis, kāš pēezimes atšķirās caur originalitati un garšu, bija redzams, ka viņš instinktiwi uzķēra dzives arigās formas šo sīkumās un šo sav, starpejā sakarā. Pedigi viņam bija vel veena ^{spātība} dargā ipasība, spreest par gleznu no glezneeka veedokla, intresetees par apgaismošanu, kvā, sām, baudīt viņu dailās un effectigās kombinācijas.

Didro rakstija par visēem preekšmetem, uz draugu un pat viņam nepaziēstamu ļaužu lugumu, ^{tapat} ka kolleģijā izgatavoja saveem beedreem rakstus. Abatam Reinalam sarakstija ta. Filozofijas vestures" dala, frimman rakstija trīs gadus no veetas ta avizē apskatus par iugā, digām gleznu un skulpturu izstatem.

Gleznas un statujas, par kurām viņš runāja, prasija tadu kritis, ku panēmeem, ka viņš ne-eelaidās vairas tehniskās sīkumās tapee, ka bijās klūt nesaprotams publikai. Pēe ražojumi bija tīvi literariskie tendēncu pilni, viņi gribeja eespēt uz publicu ar veelu un idejām, kuras tika modinatas no šīs veelas, no preekšmetem, - rotalainēem pēe Bušē (Boucher) un Fragonora, meesigi kairigēem jeb tīklīgi-pamā, carneem pēe Greza (Greuze), filozofiskēem pēe Bušardona. Glezneecība un telneecība griezās katra savā pašās valodā pēe prāta. Pat pašā kom, pozicijā bija pārsvarā literatūra, tā ka vispārigo aranzējumu un

592. blakus lootu zekartas likumus aizņēmas no teatra. Didro veicināja šādu virzēnu. Ja viņš uzbruka Būšēm, tad par tam viņš plaukst, kināja Grogam, tām uzskatēdams: „spredīko mums tiklibu, mans draugs!” Un Grog's patiesi rakstīja sirdi uztaisīnijas un visgarlai, cigakās dramās „Gimenes tēva” (Père de Famille) veidā. Ēbiblomi un protūnas Didro ne-uztrauca, — vai! tam darbam, kurš neizēel nekādu šķelsānos — nekādu domu izmaiņu” mēdza viņš sacīt.¹⁾

Niss doreja Didrōm, galvenais viņam bija tas, ka rakstītu, bet palikt savu vardu zem raksta, nedeva viņam nekādu patīcu! Di-
Pēc tadas trīsdesmit gadu nenogurstošas izpūsmošānās, izteikšā,
nās un izkrāvēšanās Didro nomira, varbut nōžēlodams, ka ne,
varēja izteikt visu, kas tam bija prātā un guleja uz sirds. Tadain,
tenziva smādzēnu darbība un ražotnība bija stipras gara barības
rezultats, viņa milzīgāidomašānās maīnai, atrodotes zem augu-
stā spēdeena un izpildot nepāstraucamu darbu, bij janorij leeli
barošū veelu krajumi. Didrōm tapat kā Lesingam, nebija ra-
doša ģenija, kurš spējīgs izcelt veselu pasauli iz sava paša gara,
viņš bija tālu nost no Dekarta un pat no Russo, nesneēgdams lēģ
šēnu. Tas uzlika viņam par peenākumu, but zinkāram, macību
kāram un macitām. Fagē sava pareizi, ka Didro bija peesavīns,
jēes daudz zinību, kas viņa laiku bija maz izplatītas. Kamor ne,
but ne bīklās, vajas desmitas laudis turejās pēe veegli saprōta.
meem Lokka spēcedumēm — macibām un atkāpas no Spinoza, ba-
didamees pēe šē savu galvu sadaugit, tamer Didro veenkartē un
bez visa kronēna peesavīnās leelo un loti grūto Leibnīca zistēnu,
laikam aiz šē celona viņš eemantoja Francijā „vācu galvas” reputā-
ciju. Preti Sent-Bevam (Sainte-Beuve), kurš Didro iz vīseem franču
rakstnēkšēem nosauca par visvairāk „vāciskū”, bet frimmu par istu
francuzi starp vācēem, — pazīstamais Dūboā-Reimori's savā runā,
turetā jubilejas gadā Berlīnes akadēmijā, vedz pēe Didro vislabākās
nacionālās angļa īpašības.²⁾ Domājot pēe Neveu de Rameau, nav sa-
protams, kamdēļ Sent-Bevs nosaucis Didro par „la tête la plus

1) Malheur à l'ouvrage qui n'excite point de schisme". Sal. Nouvelle Revue, 1883,
15 septembre.
2) Pi ruma tureta 3. jūlijā, tā tad pirms franču gaviļu svētkēm, un espresta aris
Deutsche Rundschau (September, 1884, „Zu Diderots Gedächtniss").

allemande"; bet arī Dīdro filozofiskiem rakstiem ir īsta galliska un ^{593.}
ne ne vāciska nokrāsa. Dīdro zināja arī pedejās hipotēzes un visvai,
rak pamācīšos eksperimentus tajās zinātnēs, kuras tik tagad droši nodi-
binās un izplatās. Piem. ģeoloģijas vēl nebija un Dīdroim nāsās tas pir-
mos ^{solus} izmīnēt. Savā „Voyage à Bourbonne et à Langre” viņš runā agrāk
par Rūffonu jau no ģeoloģiskām pārveersmēm. Viņam bija pazīstama
glegnēcība un muzika; nevar sacīt, ka viņš nebutu dažreiz par tām
greizi spriedis; bet viņa maldīgie spriedumi nekad nepastāveja precīzu
jeb tehnisku zinību trūkumā. Literatūras laukā viņš bija milzīgi
laudz lasījis, oeskatījis citu tautu literatūrās un pagina XVII. gadsim-
tēni. Viņa senātnes zinības bija tapat visai leelas, un šīs zinības ne-
aprobežojas ar nejausēem espaidēm, eegūtēm no pavirdas lasīšanas, ne,
viņš nodzīlīnājis sīkumos un centās uz precīziju; ja viņš Floracu la-
sija, tad viņš to ^{lasīja} kā filologs, dzejnēks un vēsturēks; ja viņš lasīja Plīni-
ju, tad viņš lasīja to kā filologs, gleznotājs, archeologs un ķīmiskis; katru
rakstu viņš studeja kā specialists, eekams viņš to leetoja preekš savas
personīgas jantāzēšanas. Ne velti Volters viņu nosauca par „pantofilu”,
par tadu, kas visu mīl, — par vismīli; ne velti viņa ģenerācija viņu ne-
sauca citādi, kā par le philosophe par excellence. — Reizam Dīdro tops
saukts arī par teatra- un maksles-ģeljetona radītāju.¹⁾

Visu kopā saņemot. — Dīdro idejas.

Dīdro parādas nebut par XVIII. gadsimtena mazāk eeverojamu
figuru, kā Volters un Russo. Agrāk par Russo un tai laikā kad
Volters bija vēl pārnēmts no aizspredumeem, klēvības un pasaulīgas
slavas, Dīdro klaji izsacījis par dabīgu cilvēku, par pirmatnīgo cil-
vēka dabu. Pēc viņa domām šī daba pastāveja — mazākais visagrākā,
jā laicmetā — ateismā. Te mums jāeebild, ka nebut tā nav. Taisni
otrādi. Pēc visām pirmatnīgām, mēžonu tautām sastopama Deeva
atziņa; ateisms rodas tik uz zināmas kultūras, ^{attīstības} pakāpes, pra filo-
zofēšanas, kas visagrākajā eepohā vel nav. „Deevības dabā nav, nav
un nevar but, tā ka tur nav viņam veetas” saka Dīdro. — Bet kā?
mums jāeebild. Perkons, saule, akmens pēc fetišisma u. t. pr.? Cilvēks
ir daļa no dabas un mēs atrodam viņā eensānos uz Deevu... Dīdro
pilnīgi aizmīrst jeb ignore, ka nav neveenas butnes, kuā nesajustu

594. atkarību no kaut kā augstāka. Tiktal mūsu ceļi. —

Pasaule ir milzīgs biljards, uz kura rit, krustojās un sadūžas bezgalīgs daudzums bumbu, bumburu, izceldams nepārcēdzami sa-
jucusū un nekād neizbeidzamu nepēcešāmu kustību tīklu. ^{Uz}Uz
jūs ne-atzīstāt, ka var pēdzimt pasaulē ar tadu dabu, kas atrod ^{ceļ}ceļ
lu patiku laba darīšanā? — Es to peclaižu. — Ka var dabūt labu ^{uzaudzināšanu}izglītību,
kas pastiprina dabisko teeksmi uz labdarību? — Bez jebkadām šaubām.
— Ka nobreedošakā vecumā pēdzīvojumi var mūs pārlecīnat, ka
galu galā preekš pašā laimes šai pasaulē, labaki ir but godīgam cil-
vekam nekā bledim? ²⁾Tā tad, preekš tīklibas pēteek instīnktis,
uzaudzināšana un pēdzīvojumi. But labdarīgam, lai nāktu parādīzē,
nozīmē, noguldit naudu uz leclām procentem, pēe kam kredītoors,
aizdevejs, par nelaimi, aizdod naudu ar ļoti šaubīgu vērtību. Reli-
ģija ir netīklīga, viņa ir ~~par~~ nozēegumu, fanatīisma, kaīu, naves
sodu u. t. pr. avots. Ja ir pārak dārtja maksā par tadu tīklibas pa-
matu, uz kura pēe butības nevar neko dibīnat. (Tā tad Pīllers dzeed:
Nur der Fortum ist des Leben). ...).

Otrkart daba Didro acīs ir kautras pretīgs sabēdrībai. Viss cil-
veku posts, launums un netīkumi celās no sabēdrības, kas izgūro,
juse varu, atšķīribas, hīerārhīju un bagatību, t. i. veenu apspešānu,
otru tīranīju, visu samaitāšanu un nelaimi, un kura — kas visva-
rīgākais — izgūdrojuse morālī. — Ka redzams, tā ir vispār tā pate māci-
ba, kuru atrādām pēe Russo, kam tāpat viss launums celās no sabē-
drības; tīk ar to starpību, ka Russo in ir Deers, ka viņš (Russo) uzstā,
jās par cilvēku apģīnas pārstājeju, par cīnītajū par tīklibu, nāka
mū dzīvošānu un Paredzi. — Rau kur atēķīrošā Didro pāģīme, kurš
droši un supji, reīzām cīnīski un dāudzkrāt ļoti asi uzbrīk morālī.
Morālī ir tīri sabēdrīski noteīkums, caur tam jo cīnīstāks, ka tās leeku
līgais pēespeodošais cēspāids noteek, top izdarīti uz cilvēku no cēksē-
nes, zom tīklibas seģas māca bernus atteīkstēs no līkumīgām iz-
pēcām, kuras izrādas par dabīgu funkciju rezultātu.

Didro nolēedz visus tīkumus, ristīgos, stōīskos un pat pasaulī-
gos, kas attecas tīk uz īndīviduumu un dibīnati uz cēenību pret
sevi pašū. Īkstība, kaunība, kaunība, atturība, cēenība, pāteesīgums,

1) Pr. „Entretien d'un philosophe avec la maréchale de Troglie.”

viss tas ir mulsība, aizspriedumi un sabiedrīks sāncisms, speedens.^{595.}
Pedanterija, magiskums, prūderija, klitība un glevība līdzekļu izvēlē
ir neveikla locīšanās un gorīšanās, kad cilvēks ir pārlecīnāts par sa-
veem nolūkiem un zin, ka tee labi. Kas tas tads ir tikums? Tas iz-
smelams ar veenu pašu vardu: labdarību. Viss, kas ir leatderīgs preesē
cilvēces, ir labs, viss, kas ir kaitīgs preesē cilvēces, ir slīkts, tas, kas
nedara neveenam ne labu, ne launu, ir indifferents, neizšķirams,
veemaldīgs. No kada svara ir, ja es meloju, žūpoju jeb daru kaut
ko vel slīktaku, ja šee nozēgumi paleek bez sekām, bez kaitīga ee,
spaida uz arīgo pasauli? (Mums te ja-eebild - : vaj tas var palikt bez
sekām? ..). Bet ja manī meli jeb mana žūpība atnes kadam labumu,
tad es pat loti labi daru, ka meloju un žūpoju.¹⁾ Didro daba izglaba
to no pagemošēem netikumēem; nabags, neatkarīgs un lābsirdīgs, auget,
sirdīgs, tīrs no rupjām eekāribām un aplāmībām, viņš bija tādā mērā
godīgs cilvēks, ka vareja, ^{atbalstīdamies uz sava instinkta,} kautrē ta ka tadu tiklību radīt. Viņš
dibinājas uz ceenības, uz dabas, t.i. parādību kulta tapec, ka daba
nav nekā cits, ka parādību kopa.

Pedīgi daba parādījas Didrōm zinatnē. Viņš peesavinājas tās
metodes, tās virzeenu, tās rezultatus. Bet Didro saprata vardu, daba
visvairak ta laiska nozīmē. Viņš nesaprata zem tās to eevīkīgo da,
bu, kuo studeja visvairak XVII. gadsimtenī un kuas butību Devarts
turoja par autentiskaku, ticamaku, mekā arīgās dabas butību. Visus
eeosinumus dabon cilvēks, pec Didro domām, no areenes; viņa filo,
zofija kopam ar viņa laikmeta filozofiju mācīja tam, ka visasta ide,
ja no ta dabūtas saur jūtām; tandēl bija pilnīgi dabīgi, ka arīgā da,
ba un ar šo nodarbojušās zinatnes kļuva par viņa studiju preesē,
metu. XVIII. g.s. vidū viņš droši pashūdina, ka matemātikas valsts bei,
gudes; bet pec tam, pareizi paredzedams nākotnī, viņš pesteis dabas
zinatnu valsts eeestānos, tuvošanos. Fizioloģija un fizika, - rau, kuop
viņš aicina jaunību, ne bez zināmas affektācijas, kaislības, bet šē
kaislība pastripo īsta zinatneeka idejas. Ar Didro uzstāšanos filozo,
zofija atsakās, tām (zinatnem) uzteept savas zīstemas un gaida uz to
atradumēem, lai izvilctu iz teem vispārīgas domas, apceres par pasauli.

¹⁾ Sal. intresanto dialogu: Est-il bon? est-il méchant? (Vaj viņš labs? vaj viņš launs?)
- veenu no vislabākajiem Didro ražojumēem.

596. Ēcu. Didro filozofija tās raksturiskās daļās ir istena dabas filo-
zofija. Viņš aizņēma no Leibnica tā prēteekošā celona (causa suffi-
ciens), prīmāriņķas darbības un pārmaiņu nepārtrauktības (natura
non facit saltus) principus, — principus, kurus pieņem un pārbauda
pēc katra organiskas un neorganiskas pasaules zinātniska pētījū-
ma, — un viņš pirmais, agrāk par Helveciju un Holbachu, no jauna
nostatīja cilvēku tā aplencošā, apņemošā stāvoklī un sareda ko,
pā, saredzoja tiklības zinātnes ar dabas zinātnem. Viņš arī parādās
par karstu secveetes, tās tiesību, tās izglītības pārstājeju un aizstāve-
kaļu. Vestulē gudrai un tiklīgi stingrai Necker kņdzei, kurai loticee,
nija, visai nožēloja, ka nebija ar viņu agrāk tieses: „jūs, zināms, man
butu sēdveruī” — viņš sacīja tai — „mīlestību pret dvēseles īrētību
un jūte smalkumu, kura butu pārgājuse izmanas dvēseles manās
ražojumās.”

Lītoraturā no Didro iztaisijūši tā kā tadu ateisma beedekli. To
visvairāk veicinājis viņa esnaidneers Laharps, 93. gada jacobinīs,
kurū uz patesības celu uzgriezuse Lanlis kņdže un kurš saraksti-
jis „XVIII. g. s. filozofiju” ar veenigo mērķi, nomelnot Didro un izleot
uz to visu launumu un melus par tam, ka filozofs izsmeja viņa
sliktos dzēsoļus. Laharps pēskīra viņam pat tadus rakstus, kadus
viņš nekad nav sacerojis. Bet vel sliktāki apgājas ar Didro ta draugs
Nežons, viņa rakstu izdevejs. Šis ateisma monomans, arpratīgais, no
fiksas idejas apsestais, espeesdamis filozofa ražojumus, izdarīja teem
eespraudumus, eetverošus visgalējākās domas, — un tagad ir grūti iz-
zināt, kas šinīs domās pēdes filozofam un kuras ir tās domas,
kuras spēež viņu izsacit pārak cītīgais materialisma adepts. Tam
labad laikam Didro rakstos ir tik daudz pretrunu. Enciclope-
dijas raksteenā „Paredze” viņš prom. ar karstumu runā par ne-
mirstību. To nav iespējams bez jaunieem un rūpīgeem pētījumeem
sāckanot ar filozofa darbeem.

Didro kā cilvēks. Iklaijs, godīgs vaigs, drudžaini spidošās acis,
verstas kalcenē, allāģin uz lūpām mirdzošā smaida, atspoguļojama ātro
domu lēcēmus, dzīveežesti, līdzīgi upēi tekošās runas, eekšķīga uguns,
kas pārnēmuse visu šo drukno buti, nu sasildidama visu, ko tikai

aizteek, - rau tadis ir Didro. Ermitažā ir skaisti Didro kroušutels, Falco,
neta skolones, mille Kollo (Collot), darbs, šī dama bija savā laikā slave,
 na dēl ceverožamas prašanas, uzkrēt līdzību. Galva uz Langrais cēdzi,
 votaja pleceem ir tas pats, kas vēlos baguicas torna galā, ta nevad nav
 versta uz veenu punktu, bet ja ta atgriežas agrovajā stāvokli, tad
 tik kamdel, lai no jauna pavestos. Ēe brīnišķīga ātruma savās ku,
stībās, vēlēšanās, planēs, fantāzijās un domās viņi runā ļoti leni.
 Kas atteccas uz mani, tad es aridzan esmu savas ģemes cemitnecks,
 bet uzturesšanās galvas pilsātā un pastāvīga sevis pašā noverošana
 drusku izlaboju mani. Jā stasta pats par sevi Didro. Viņš, dzimis lan,
grenetis, ticis par parizeeti, pateesi izlabojees, tak ne tai virzeenā, kā
viņš domāja. Viņa gars vareja kā agran lidot no preekšmeta uz preekš
metu, bet viņa runas steidzīgums nebut nepadevas, nepalika parakal
viņa domu ātrumam. Viņš bija terzetajs un stastitajs, mīleja dot
padomus un prātot. Šis Langrais mazā nažei kaleja dēls nebija ne,
kad smalkas pasaules cilveks, salonēs, kas tam atvērās, pateicotees
ta leelai popularitātei, tas atšķīrās vispar caus bezrūpigām un vul
garām mancerām, bet no visām smalkas pasaules preekļajībām viņš
visvairāk nicināja meles saturesšanas prasību. Leels rīzejs - nesauksis
un gardēdis, viņš nekautrejas izsacitees par sava vedera nesagrems
sānu. Ja tads preekšmets viņu nodarbināja, - viņam bij jārunā. Vi,
na jautriba bij ar platu tautas raksturu, krīsdama uz trekmumeem,
nekur un ne preekš ka viņš nevarēja atturetees no nepreekļajigeem
jokeem, no kureem nūdžeja viņa galva. Viņam bij jārunā. Viņa
ģemneeciskā atklātība atgādināja daļā zinā Holjera Alcestu. Viņš
sūcēda cilvekeem pateesību taisni acīs, ta bija viņam prātā, slide,
ja viņam uz meli, viņam bij jārunā.

Tagad mums saprotams, ka Didro parādīšanās Peterpili, viņa
 runas valīgais un pateesais tonis, domu brīvība, pilnīga etiketās
aizmaršība izēla nepatikamu cespaidu pē galma; bet preekš Klatri,
 nas, kurā tad bija drusku atdzisuse pret enciklopedismu, viss tas
 dēreja par jo intresantu, prātīgu laika navenkli. Norūpejusēs par
ceksēģeem nemeceem, ta ar leelu skapticismu klausijās kaislīgos sku,
binumus uz reformām, tureja tos par nepraktiska cilveka murgēem.

bet neskatoties uz tam, bij ārkārtīgi laipna, pate uzsāka valodas par enciklopēdijas izdošanu no jauna Peterpilī, apbērdama Dīdro ar izēlastībām. Par filozofa atbraukšanas pieminekli Peterpilī iznāca interesantu ražojumu rinda, „universitates plans”, jeb īstenāki tautas izglītības sistēma preekš Kreevijas, apdomāts visos sīkumos un locinādams par Dīdro dzīvo interesi preekš kreevu dzīves, nacionālā rakstura, tautas skolas (kuru viņš vēlojās esam par velti un katram nepieciešami apmekļojamu), pat valodas un par zinātnis, ku uzskatu plašību, kuu gribēja espotēt kreevu visaugstākajai izglītībai, tad raksti, padomi par seovectu medicīnisku izglītību, as, prātīgais uzmatums „Sur le luxe” (Par greznību) ar zīmējumu par visku, pececešamākām reformām, „Flakaga”, instrukcijas pārbaudījums, kas pastrīpo reformatorceemes neizpildamos solījumus u.c. Daudzi no šēem darbeem šapa Katrīnai zināmi tik pec Dīdro naves, kād tadar gā biblioteka un visi ta rovraksti bija pārvesti Peterpilī.

Dīdro im bija draugi; viņš rēdēja, kā viņi rīkojas, fastatija planus, eekartoja savu dzīvi; viņš speedās eekšā to bušanās, to visintima kās jūtās, sāka dot padomus, sāka rīkotees, izrādīja nekautribu un despotismu; viņš metās teem viosū kā oglis laupijumam; ar tam īsti izskaidroja viņa šķelšanās ar Russo, viņš šķīra un komandēja, viņam bij jārunā. Citādi tas bija labš cilvēks, labvēlīgs, augstsiirdīgs, pilns labu jūtu, labs dēls, brālis, tēvs un pat labs vīrs, ja norunat par uzticību, — labs draugs, ar siltu sirdi, entuziasts, allaž gatavs uz padevību — pececešību un pašaizglēgšamos, — ja tikai viņam tāva bīvi izleetees, īssacitees, viņš jūtās laimīgs, kad viņam gadījās uzstātees preekšgalā, nomit dalību kaut kadās pārrunās, kautkadās uzņēmumā, kur vareja degt enerģijā, laist valam ugunīgas runas. Tas bija vismaz zāk egoists un visbezpatīgākais cilvēks, bet ar to ziņu, ka viņš var sevi tērot, izšķērdēt. Viņš lidoja caur savu laikmetu pastāvīgā dotu, džainā uztraukumā, aizraudamees, aizmirgdamees, nekād nejudams nogurumu, eereibis no savu smādzenu nepārtrauctas karstas darbības.

Viņa stiprais organisms iztureja vidas šīs izšķēdības. Tas bija pārsteidzošs terzetajs, ta sarunas atgādināja mirdzošu ugunošānu, kur ar skurbstošu ātrumu pamirdzēja veidi, glozmas, idejas, joki, zinātniski

noverojumi, anekdotes, metafiziskas teorijas, bezprātīgi murgi, 599.
angliskas hipotēzes un reizām divainā paredzējumi. Vaj pec kuvo,
šās kamina savā dzīvoklī Tarann eklā, vaj eekō Café de la Régence,
Ferrrettā pec d'Epine kōdzes, vaj Peterpili pec reizarcenes, vaj Granvalē
pec barona Holbacha, lai butu, kas budams, Didro allaž deza, vārijas un
allaž bija gatavs runat uz pirmo izmesto vardu, uz pirmo mājōnu un,
cik vins' arī runaja, strīdejas un kleedza, arveenu vel viņam atļiska
kas pāri, kas nebij atradis izeju. Tad vins' nēma spalvu un turpinaja
sarunu reizām ar to pašu, ar kam bija sarunajōes, reizām ar kadu ci-
tu, vins' rakstija kundzenei Dollan paj Falkonē. Un visas šīs sarunas
un vestules nebija preekō viņa nekas vairak, kā pārplūdums pār pār,
pilditu trauku.

Bet vins' rakstija tapat, kā runaja, veegli, jautri, nepreekusdams dar-
ne-atraudamēes, rakstisāna šķistija viņa garu, bija, tā sacit, preekō vi-
na Aristotela katarģis (κάθαρσις). Linams, še nevarēja but runa par
makslas darbu, par veelas lēnu apstradajumu, par dzili pārdomatu vis-
pārīgu planu. Visastadas izmanības un fadi panēmēeni nepredereja vi-
na mancerai. Preekō viņam rakstisāna jeb runasānā šķita esam pil-
nīgi dabīgs darbs, vins' stājās pec ta bez jebkadas sagatavōšanas un
ceremonijas un tas ir pec pātesības kaut kas bezkaunīgs pec viņa,
tā sacit, autora kailības, pec viņa nekautrīgās improvizācijas, visas vee-
tas, visi gādījumi bija viņam veenadi labi. (G. Lanson).

Grimms, Didro pamatīgi macijees pagit, teica Nekker kōdzei, "ka Didro
ir pagudis cilvēks, ja tikai grib sprecēt par viņa panēmēeneem, sekajot
vispār pēmēenteem principeem" (je vous l'ai dit: c'est un homme perdu si
on veut juger son allure suivant les principes recus).¹⁾ Bet mums nav
faterpi, saka Veselovskis, "par katru maksu leeli vīri klasiskās togās,
rotajot tās ar slaidām krookām! Cik neveikli butu tadā apģerbā mūsu
bezrūpigam, mūžīgi kustōšam filozofam, sevišķi kad vins' esācis strī-
dū, eekarst, putina ta roku, ar kam sarunajas, jeb laiģas projam kais,
liģa monologa kvēlē." Lapaters atrada pec Didro pat birkla un maz uz,
nēmīga rakstura pedas. Tam tuvi cilvēki redzeja pec ta daģōs auscstōs
brīģōs savadu neveiklibu, kautribu, pat affectaciju. Pec Meistera domām²⁾

1) Fr. D'Haussonville. Le salon de madame Nekker, 1882, I. 156.

2) Fr. Aux mōmes de Didrot, par Meister, sākumā resp. eekō Correspondance liter.
1786, novembrī.

„vinš patecsi kļuva Didro tik tad, kad doma viņu aizrāva aiz butības robežām; entuziasma stāvoklī viņa seja pārventas un tajā parādījās daudz celuma, enerģijas un ceenījamības. Cilvēks apspiežams pēc tam likumam, kadus tas sev uzstatījis, sacīja reiz pats Didro, un Göte var, bet vislabāk par visiem saprasdams viņa raksturo, formulēja savu uzskatu par viņu sekošiem trāpīgiem vārdiem: Didro ir Didro, cilvēks vecīgi savā veidā. Tas kasēklīgi atcecas uz viņa ražojumiem, tas ir pats pedants, — un tādī laudis ir leģioneem. Cilvēce jau neprot ne no Deeva, ne no dabas, ne no sev līdzīgiem saņemt ar pateicību neapšveramas, dārgas mantas.”¹⁾

Pēcī gadi uz XVIII. gadsimtena septītās un astotās desmitās robežām bija kļumīgi pceeks franču literaturas: viens pēc otra nogāja no sta, tuves viņa vādoni — Volters, Russo, Didro —, atstādami vestu jaunāem darbnecēem, no 1778. līdz 1784. g. velkas šī beigšanās vinda. Dažādu eespaidus dara viņu mūža pēdejās deenas. Volters apotats no ķēniņšī, ga spožuma; Russo mirst veentulībā; Didro ^{aizdara} šlēdz kļusi uz mūžu savas acis trokšņainās Parizes vidū, eeslēdzes savā kabinetā un līdz pēdejai minūtei sapnodams no jaunāem darbeem. Ne Volters, ne Russo nepa, dzivoja apversmi, ko viņi eeverojamā mērā sagatavoja. Didro, kas mi, ra pavisam pcecus gadus pirms revolucijas, pawardzeja to un vestulā Daškooai, valdības sadursmes gādījumā ar Provanses parlamentu, izsaci, ja pārleceiba, ka ja leetas tā turpinasees, revolucija bus nenoveršā, ma. — Vaj jau viņš nav ģenijs? „Ne, viņš atbild pateosīgi, „mani ir pārak daudz jūtēlibas un es bušu tik pa pusei talants.”

Fubilejas gadā tā Parizē (Trokaderō), kā Langrā, filozofa dzimtenē, svariģija trokšņainas svinības, kur dzirdēja runas, kas viņu eildi, oraja, viņu godināja jaunība, literaturas un politikas slavense, pi, mo teatru autsari, amatneeku beedribas, brīvdomneeku loģas, viņš sauca par „pirmo franču tautas skolotāju”, par cilvēces draugu un zi, nības sludinotāju. Parizē pacelas viņa statuja uz Sent-Žermēna bul, vara, bet mazajā tēva pilsatinā, kur viņa vēcāis tēvs agrak bija godājamāka persona un kur reiz nepazīstams amatneeks sacījis filo, zofam, šo uz eelas satīkdams: „jūs ar esat tēssams cilvēks, musjē Didro, bet nekad jūs nevarat salīdzinatees ar savu tēvu”, — kā teikts

¹⁾ Fr. Lebtulē Peltesam, no 9. marta 1831. g.

šeit gadā pacēlas ~~alta~~ uz paraksteonu, lasiteonu visā Europā, šū, mazākā Didro' statuļa, jaunā apdavinatā skulptora Bartoldi darbs, kuru jau padarījuse slavenu kolosālāis „Brīvestības” tēls, lepmi gaisīs smegdamces pēc cebraukuma Nu-Forkas ostā. Filozofs stāv uz pacājes veimkarši, valojā pozā; ta locenlus ne ceterpj vis klasiska toga, bet no viņa ne, atšķiramee rita svarski, ar grāmatu rokā, kuru it kā nu pat nonēmis no plauktas, galva drusku nolēkta, kā to redz pēc viņa krišu telcem; viņš it kā kautko aplūko. Apasīā gaismas staru vidū redzams Enciklopedijas virsraksts ar visgalvenāko līdzstrādneeku vardeem, kas pulcejnūses ap Didro.

Visās savās ražojumās Didro parādās kā karsto un dailounigs cini tajeas par cilvēka personības dargām teesībām, kā domu brīvības, maks, las realisma un socialu atteecību taisnības pāpēcēcināts aizstāvis. Lūk, kamdēl visleclakce XIX. gadsimtenā gari tik augstu ceeni un atzīst Di, dro. Ogūsts Konts tureja viņu par XVIII. g. s. visģenialāko cilvēku un Gōte, kurš tā vis nejuta līdz Didro revolucionāreem centeneem, to, mēs atzina viņa personības augsto oriģinalitāti un reiz izsacijas, ka katrs, ^{ka} tēti apspreež Didro un tā darbību, nav nekās vairak, kā aprobe, Gōts tēvinš.

Jebīn Didro dzīvoja kādu laiku Pēterpilī kā slavenās. Katrinas II. draugs un vēcš, tomēr par viņu krievu valodā ne visai daudz rakstīto. Še pēvedīšu dažus rakstus par viņu, kā: „Dudepo u ero ořmomeniā kō Ekagepunte II” M. Ģ. Mlyuzpova (Oschvīadizajsiū bris, knura IX. Dudepo u Accenrō” (Ozer. žanucki” 1862. 2. №1). — „Denuck Dūdro, kack kružuck cecenurekoū urpā” II. Bobopakunr (Beemipreū Mprōb” 1869. 2. №1 u 3). To jaunki raksta par Didro Aleksējs Veselovskis savā grāmatā „Džioda u ka, paržepuozucki”. Maskavā, 1894. — Skorōčenko: „Orepra uozopiu žanādno-eb, pōneūckōū Mupepazupā”. Maskavā, 1908.

Dalambers.

Dažcem no Voltera laika beedreem, Russōm, Dūffonam un Didrōm, ta, pat pēckrita viņu slavas un trokšņaino pamācūnu daļa, bet viņu per, sonības ir gandrīz veemēr intresantakas, redžamakas, prezentablakas, nekā viņu darbi, un sabēdriskas dzīves vēsturneckām dārgā jastudē vi, nus pašus, nekā ja-cepazīstās ar viņsem pēc literaturas vēstures. Pēc kādu skaita pēdas Dalambers, slavenāis matematisis, ne-atkarīgais gars, kas stāveja augstakū par godkāribu un aprēcinūnu un mīleja

meoru līdz egoismam, līdz tadām mētam, ka atsacijas no savu domu publiska izpauduma, slepen erosinādams citus, kompromitātes un paturēdams pats prātīgu klusēšanu. Kā Didro dalībnieks pēc enciklopēdijas Dalamberts ir viens no vispazīstamākšiem vārdiem franču apgāismības literatūrā.

Jean le Rond, saucēts par Dalambert (jeb D'Alembert, d'Alembert), piedzima 16. novembrī 1717. g. Parīzē. Viņa māte bij aristokrāte un me de Tansen (de Tencin, 1681-1749), kardināla un bijušā ministra māsa, ta pazīstama literatūrā ar romānciņu „grafs de Kommenēs” un „Ka lēš apsēde”, tāpat caur ilgu sarakstīšanos ar pāvestu Benediktu XIV. Dalamberta tēvs bija Detušs (Destouches), inžinier-ofisieris, pazīstamā dziejnieka brālis. Vecāki bez sirds apziņas pameta bērnu. Zēmu, 1717. gadā, pēdējās kommisarāts atveda uz tagad sagruvušās St. Jean le Rond parāpēm, pēc Parīzes Devmātes (Notre Dame) katedrāles, izliktu bērnu un no deva to audzināšanai glāzniecā sevai. Viņam lika vārdā Jean le Rond, bet viņš pieņēma vārdū d'Alamber, kad jau tapa slavens. Viņa slava esānkāis deozgan agrī. Agrā jaunībā viņš eskāisa pceeks matemātikas, lai gan no sākuma nodarbojas ar teesleotu zinātni, tad ar medicīnu, pēdīgi ar matemātikū un astronomiju, kadū laikā bija pat jānjonists. Bet 1739. un 1740. gadā esnēdzis Zinātnu Akadēmijai rakotu par integrāl-rēķinu, viņš 24 gadus veeš bij esvēlets par locekli šai akadēmijā (Académie des Sciences) 1741. gadā. Tai pašā laikā jaunais zinātnieks kļuva par pastāvīgu veešu Parīzes literārisksōs salonōs, kas bija mantōjūši Otela Rambuljē tradicijas, tik ar nopētrāku sarunu tomātu. Blākus pilsātas valodām - melnesibām un tuscām torzešanām, pilnām saspīletu asprātību, īpatnīgu franču konverģacijai („causerie”), šōs salonōs apspreeda arī tā laika dzīvos jautojumus, abstraktas domāšā, nas rezultātus, zinātniskus pētījumu panākumus. Še sanāca un organizējas politiskū un reliģiozu novatoru, jauninātāju, brīvu domātāju pulcīni; še tapa gāsti novecojūšes principi un mācības. Še valdija gara un ne dzimma aristokrātija. Šos salonus atvēra pa lēlākai daļai damas un pirmāis starp tēmū bija Tansen kēdzes, Dalamberta mātes, salonis, mātes, bet kušu visi nosodija par tam, ka tā atsacījū ses no sava nelikumīgā dela. Šās salonā bija pārevarā aristokrātiskos

virģeens. Viņa, kā aristokrāte, nicināja zinātni un sauca savus ap-
mekletājus par menaģeriju. Tsi pirms viņas naves tika atvērts Lof-
fren k.dzies (1699-1777) salons. Tā dama bij eversošana pēc gara, garšas
un izēlaidības. Pēc viņas sapulces valsts vīri un rakstnieki. Stanislavs
Ponatovskis sauca viņu par māmā. Vācu galma agenti čakli ap-
mekleja tās salonu un atstastija saveem valdniekiem par visiem si-
kumiem, kas nodarbināja Loffren k.dzies sabiedrību. Katrīna II tulīn
pēc uzkāpuma uz trona, esāka tāpat turēt uzticības vīru pēc šī salo-
na. Reizē ar Loffren k.dzies atvēra arī savu salonu markīze Dūdeffan
(1697-1780). Mākslīniece no vīra, viņa pulcēja ap sevi visvairāk zināt,
mērcus, izēlaidāma, kā teesmeis, filozofiskus un estētiskus jautājū-
mus. Viņa ilgi sarakstījās ar Horasu Valpolu² un Volteru, ar Dalambe-
ru un Enō (Flemault). Tā sarakstīšanās tika turpināma izdota. Markīze
palīca vecumā atla, tak uz-aiņvēra savu salonu, bet lai to atdāvina,
tu, ^{bee}precēmā, sevī nabaga meitēti, Lūli Lēspinas (1732-1774), grafcenes
d'Arton arlaulības meitētism brāla aplaupītu un eslegtu klosteri. Zultīgā
vecā markīze nēma to pēc sevis, bet apgājās despotiski ar jauno mei-
tēti un šī, zem Dalambēra espaids atstāja pēc desmit gadu grūtas
dzīves savu gādnieci un atvēra patz salonu. Lūksenburgas keļskun-
dza deva tai meblatas telpas, ministrs Pōazels izgādāja tai ^{no}pre-
nina eversošanu pansiju. Sašcelšanās starp markīzi Dūdeffan
un tās beedreni kļuva par ^{Europas}sabiedrisku jautājumu; pat svešē sūtīti
nēma dalību šai leetā, kas segāja pat arī literatūrā, kurā palīkās di-
vi sejuimi no Lēspinas k.dzies sarakstīšanās ar Dalambēru, markīzi
Morā un grafu Ģiberu. Divi pēdejos viņa stipri mīlēja, jēbšu veenā
un tai pašā laikā, un mōmīra ar viņu vardeem uz lūpām? Dalambērs
uzrakstīja šīs savas draudzenes "Portreju" (Portrai de M-lle Lōspinasse).
Tā bija sākumā bijuse arī viņa mātes beedrene, tad demokrātiskā salo-
na turētāja un filozofu apģarotāja, eedvesmetāja.

Tā ka m-me de Tansen nekad nebija rūpejuses par savu delu, tad
tā bija tik taisna, pelnīta atmaksā, kād Dalambērs, tās nelikumīgais
beens, ar nicināšanu atvairījis no tās, kur tai vecumā šķīta par glai-
ma esam, atģītes par slavenā matemātīka māti. Viņš cestāja Franču

(2) Pēdejaiss "Lettres de M-lle Lōspinasse" izdevums ir no Ģustava Trōmbera 1879 g.
1) Sk. Eģenijas Tur rakstu, Topack Barmonell u kapķūza Dūdeffanur' reks. "Pyeckas, Par"
(N: 1-3).

Akademiā (Académie française jeb Académie des Lettres) 1754. g. un tapa par tās ne-atstādinamu sekretaru. Dalambers centās veicināt but ne-atkarīgs. Tā tad viņš, neapdomējot Katriņas un Fridriha uz, aicinājumus 1742. g., eēt uz Krieviju un Prūsiju. Fridrihs Leclais pēc darāja viņam vairāk reiz prezidenta veetu Berlīnes akademiā: Viņš brauca gan lūg. Berlīni divi reiz, bet nepalika tur, sajūsdams ka viņš nevar būt šis atkarīgs. Katrīna Leclā pašas rocu rakstītā vēstulē¹ aicināja viņu, uzņemties Pavla audzināšanu par milzīgu algu. Laina beedri salīdzināja šo vēstuli ar Makedonijas Filipa vēstuli Aristotelam² un viņa bija pateesi retas augstirdības apliecība. Tāc Dalambers arī šoreiz atteicās. Par tam viņš baudīja vis, pārīgu ceenību pat no ceemidneeku puses, visaugstākās Eiropas zinatņu ku beedribas tureja par godu, uzņemot viņu savu locekļu skaitā. Bū, dams rāmas dabas, bez kaizlibas, viņš visā savā mūžā nesarāva neves, nas savas draudzības saites: ceenību pret glāzneeka atraitni, kuņa viņu uzaudzināja, draudzību pret Loffren k. d. zi, mīlestību pret Lespi, nas k. d. zeni, — jebšu maigās jūtas un jūsmas pret pedejo nenesa tam laimi tamdēļ, ka Lespinasei bija gauži slihta daba un tā — kā mēs to jau pamanijam — ne veenreiz veen peevīla filozofu. Tas nomira akmens kaites sāusmīgās sapēs un morās, nelikdams litotomijas ope, raciju izdarīt. Garīdzneeku, kas viņu apmekloja vakarā pirms naves, viņš lūdza, peemākt ritā. Viņš miris 29. oktobrī 1783. g.

Ta raksti.

Dalambera pirmais ceverojojamais filozofiskais raksts bija viņa muums jau pazīstamais sords jeb preeršords Enciklopedijā (Discours préliminaire de l'Encyclopedie, 1751. g.), kuņa viņš izsacīja savu ugska, tu par cilvēka spējām, ko pēc tam pēc vairāk attīstīja savā „Essai sur les élémens de Philosophie”. Cilvēka zināšanas pamati pastāv no fak, tisku pateesību un jūšanas pateesību pār baudījumeem. Par visām mū, su idejām muums jāpateicas mūsu jūšanām. Visaugstākais dzīves la, bums ir igvairīšanās no ceēšanām, kuņas sajūtam dzīvaki, nekā bau, das. Moraliskais launums ir tas, kas ceemšis kaitēt³ beedribai, sa arīdzams, tās locekļu fizisko labklājību. Pārīvība pastāv ne vis darbībā bez ceo, sinuma un ceļona, kas ir ne-espējams, bet darbībā pēc igvēles un bez

1) Sk. šo vēstuli cees, Puzekim Apkubē 1868. g. № 8.

2) Sk. Oeuvr. de d'Alembert I. sej. 4. l. p.

prespeeduma. Tikumiga cilveka devize ir: dot gimenei preekšroku par sevi, tavijai par gimeni, cilvecei par terviju. Lūssus ir nozēdzi, ka pret cilveci, ja pat tikai veems sabsēdrības locēklis ceēs. Tikai ta valdiba ir laba, kura veemadā mērā apsarg visus pilsonus. Tinams, sliks, ti vaditā valstī (un visas ir pa lealakai dalai tadas - pēbild Dalambers) nelaimīgais pilsonis, kurš ar vārū ^{sev} pēsavina nepēcešamo, ir sodams vispārīga meera labā, bet pē taisnības butu jasoda vel stingraki šai gadījumā valdības personas.

Rakstā „Apcerejumi par vēsturi” (Reflexions sur l'histoire) Dalambers saka, ka ta apskatama, sākot no jauneem laikeem un pārejojot uz senēem. Politikā Dalambers ir liberalisma aizstāvis, kas tie reformām no augšas. Vīna domās par reliģiju atrodama divojadiba, skatotēes uz tam, vaj tās izteiktas vīna ražojumās jeb vaj vīna korrespondencē. Pirmajās vīnās izsakās ar ceēnību par pēekšmetēem, par kurēem tur pret vēstulēs zobojas. Ta ir bedīga, bet saprotama pēekāpsānās pret ta laika garu. Parakstidamees ar Volteru Dalambers atrakto ta prasību: „Eraser l'infame!” - saka, ka teoloģija ir absurds, sauc katolu garidz. nēcību par baznīcas komēdianteem.

Pēc tam, kad no trijeem Ēncislopedijas līdzstradnēkeem teoloģijas nodalā veems izslegts no baznīcas, otrs izdēgts, bet trešais nonīva, - Dalambers pats sacerēja raksteenu par Ženevu, kurā manama vīna lēeksānās uz deismu. Tas sacela pret vīnu veselu vētru un vīnās izstajās no šē izdevuma redakcijas, tač turpināja sacerēt filozofiskus rakstus. Veems no toem: „Par jezuitu iznīcīnāšanu” - rakstīts ar pilnīgu bezpartēijību; „Māģīnumā par literatu un leelmanu sabsēdrību” (Essai sur la société des gens des lettres avec les grands) filozofs izsaka tānsni, ka literatam nav jasaištās ar nekadu gādūnēcību un jastāv augstaku par personām, kuru nozīme dibinata tik uz dzimumane, jāusības un deenēstā pēnākuma. Un Dalambers ^{pats} palīka visū mūģū nzticīgo šim principam, tai laikā, kad Voltors klanījas pēekš pasaules varenajeem un Didro pēnēmo šo daranas.

Evēlēts par Akademijas sekretaru, Dalambers sastatīja tās 70 locekļu biografijas, „slavas runas”, izlaida pētījūmus par muziku, kurās izcaldānos vīnās pēēšīra grībai, darit tēonsni. Matematikā vīnās uzstajās ar svarīgeem atradūmeem: izveda līdzsvara un ceetu kē,

606. Kustības
menu līdzību, izskaidroja aequinoctium - deenas un naktis
veenamdu garumu, uzstātija viņa vārdā nosauktu likumu precīš
veelas dalīnu, padato svešu ^{stānu} speku kustībai, kustības sistēmas līdzības
izvešanas, atrada kombinēto diferenciallīdzību integrēšanas metodi,
seveda ģeometrijā līko līniju sevišķu punktu, tā saukto otras. šķērsi,
vas atgriezes punktu, jaunu veidu, izpētija eliptiskas funkcijas u.c.
Viņš rakstija arī par barām, pārtulkoja Jacitu, sacerēja pat dže
joļus.

Mūža beigās viņa zinātniskie darbi tikko cētilpa 15 sējumos,
pēc tam viņš sēkoja ar dzīvu līdzdalību arī citām gara darbības
nozārem. Viņa „Mélanges philosophiques” (Filozofiskās šīs un tas) da
žās grāmatās sakrāti vecu un jaunu rakstnieku biogrāfiski gabali,
filozofiski raksteeni, sinonīmu asprātīgs krājums, meistariski rak
sturojumi, par kurcēm (pēc. jau preminēto, Laspinas kdzēnes, Por,
treju) varētu ļopoties visveiklākais stastitājs - realists. Noprettais,
koncentrētais Dalambors un dodzīgais Didro, divi tik neveenadi ga
ri, bija, kā rādās, pēc Enciklopedijas izdošanas, taisni aicināti, tapāt
par zinātnisku rezultātu krājeņem. Bet svešu lectu, sveša īpašuma
krāšana un kompilācija ir tik pat veca, kā cilvēku zinātne, jau bi,
cantīni un Spanijas arabji - mauri bija šai laukā slaveni. Dalam,
bers un ta beedrs saprata savu uzdevumu daudz plašāki un, balsti,
damees uz Fr. Bekona peemēra, uz ta globus intellectualis, prešķīra
leclajam zinību krājumam apveenotāju, filozofisku garu, harmonisku
zistēmu, esjūsmoņas, apgaroņas ar causanos pēc gaismas un humani
tates, eedvesa šos. pašus uzskatus un jūsmas dauzjāņem līdzstrād,
nekoceem un viņu darbs senēma apgaismības vesturē veenu no vis,
godajamākām veetām.

Gūstavs Lansons saka par Dalamberu, ka tas šaus kritikis, ne,
per - ejams dzejai un makslai, nepāteētīgs filozofs, kas ceididis līdz
bezprātībai religiju un paterus - tēvus, grūts un mīglains rakstnieks,
bez taista, pēc dabas nespējīgs ne precīš kada dailuma, slikti masko,
jis savu saušumu ar uzpūtību un leeku celumu. Ta literariskie darbi
izrādas tagadnē loli kārnī un, kā domāju, ar katru deenu gaudēs arveenu
vairak un vairak savu nozīmi. - Tomēr jasaka, ka patkal palindams
Volteram epidumā un asprātībā, Didroim kaislīgā dailrunībā un elnu

nenogurumā, Dalambers tos pārspēja mēerīgā pateesību iztilinumā, metodībā un ar daudz leelām zināšanām. No šiem ir tak īsteni veerīgais zolidais, mopeetnais zinātneeks Dalambers. Lansonis spreedis šē par viņu netaisni, no šaura redzes stāvokļa.

Marmontels.

Pēc tadeem pat, kadš Dalambers, peedereja ~~viņi~~ universalais un vīdejais Marmontels (F. F. Marmontel, 1723-1799); kritiķis un literatūras vēsturneeks. Tas bija par galveno redaktoru pēc rakstneem par literatūru un cirklopedijā, tam netrūka ne garšas, ne zinību un to raksteem krājums, kas ignācis izem vīsraksta les Eléments de littérature der mums pas vislabako XVIII. g. s. vīdeju garšu izpaudeju. Talanta trūcumš parādās šē par precizijas garantiju. Bet Marmontels bija salkami salds tēzetajs, kuš savās „Moraliskās pasakās” (les Contes moraux) ar jūtnu gludenu sofistiku apsēdz palaidnību un sauc šo par morali. Vīns vel sarakstijis divi jo garlaicigus romanus „Belizaru” un „Inkas” (Belisaire et les Incas), kuri izaicinaja pret viņu Parbonnas un Parlamenta stingrību un padarija viņu uz īsu brīdi par filozofijas preekštāvi. Bet pēc pateesības Marmontelam ir tikai veens ražojums, kuš preekaitams tam, ko sauc par dzīvu, spīgtu literatūru. Tē ir viņa naivē „Pēdģīvojumi” (les Mémoires), kuš viņš apraksta mums savu skaistā Limuzenas pui, kas karjeru, kuš eklusis vissvabadakajā no jēbrād pastāvejušām sabēdrībām un ar pilnu veselās un vīdejas dabas pašapmeerinatības maisijēs pa šē gara zinā attīstītā laikmeta vīseverojamakēem, izcilģ, keenu pulcīneem. Hermens, gars, tiklīgi jēgumi un vīsnotal vīss ir stīps, masīvs, tak nepeteekošī izkopts-nobeigts pēc „šē literariskā vīzdegu, na no zemneeku vīdus”. —

Trīs rakstneeki.

Trīs ta laikā pazīstami rakstneeki stāveja tuvā sakarā, attēcībā ar Didro, nereti pceemendami, izleetodami vīnā kombinācijas un uzskatūs. Vīni vēras pēc to jauno materialistisko uzskatu zīstematizācijas, kuri to laikā bija modē Parīģēs pulcīnōs. Nevar sacīt, ka šīs zīstemas ignāca, sevišķi teicamas. Tajās ir ļoti daudz patvalīga, tās caurdvestas asa dogmatisma un tanis atrūd blakus pamatīgām pēzi, mēm ne mazumu maldību un klūdainu, sasteigtu lēmumu, nelaisā savīktu summu. Pēc rakstneeki, par kušēem runaju, ir Helvēcijs,

Reinolds un Flobachs. Ar sevišķām, izcilām gara davanām tee nebija ^{veltīti} apmierināti, bet to grāmatas sacēla daudz troksnā. Maciba, kādu tee attīstīja, atrada stipru atbalsi sabeedribā, viņa eeverojami izplatījās, sniedzama XVIII. g. s. sabeedrisku domu vesturei ļoti raksturiskus da-
tus. Tamdēļ viņi pelnī arī nopeetnu eeverību.

1. Helvecius. Claude Adrian Helvētijs pēdējima Parīzē janvāra mē-
nesī 1715. g. Viņa tēvs bija galma ārsts, izglāba reiz Lui XV. dzīvību, kā-
šis rēnīnš bija vel bernis. Viņam bija plaši sakari visaugstākajā Pa-
rižes sabeedribā. Kā Didro, kā Volters un daudz citis apgaismotāji, Hel-
vecius auga un izglitojās jezuitu kolleģijā. Tēvs attīstījās sārcumā
lenī, bet 21 gadu vecs bija jau akadēmiskis Kanē. Tad caur saveem
sakareem viņš dabuja savā 23. mūža gadā ģenebal-nomunocku vctu.
Ta bija veena no redzamām un eenesīgām vestānī, vecās valdības
laikā, ar 50 līdz 60,000 livru eenārcumem gadā. Vecajā Francijā no-
doxlu eevāršanu atdeva uz nomu finansistiem, kuri, protams, izspe-
da preciski sevī no zemākās ļaužu šķiras milzīgus eenārcumus. Bet
pec visām laika beedru leccībām Helvecius šai zinā nebija peeldzīnam
saveem amata beedrcem. Viņš bija visai peelaidīgs, labsirdīgs pec
nodokļu eevāršanas un viņam pašam daudzkrat nācas no saveem
līdzekļem samaksāt iztrūkumu. Viņš darīja daudz laba un izsnee-
dza pansijas daudzeem rakstneekem, starp citiem arī Marivōm,
kas nebija pateicīgs par šo labdarību, puspi apeedams ar Helvecius.
"Kā es viņu apstradatu," sacīja tas reiz, "ja nebutu viņam pateicīgs,
ka tas sanēmis no manis pansiju." Helvecius mekleja slavu visos
laukōs. Tas teicami cirtās ar gobersēm, deījoja citkart veeplī-mas,
kā uz operas skatuves, tam bija leeli panārcumi pee seevactem, ta-
cereja veeģlus dzeīolus, Volteram pakalदारidams. Appreceēes savā
37. gadā, viņš atgriezās savā pili, kur kā agrak darīja daudz laba,
strādāja un baudīja lauku preekus. —

To agri Helvecius stajās sakarā ar tā laika pagīstamzām litera-
teem. Viņš iepazīnas ar Monteskjē, kuram snēdza peezīmes pee
"Līcumu gara", sarakstījas ar Volteru, pagīna Ruffonu, tuvojas Di-
droim un Dalamberam. Bez tam viņu apmekleja pulios otrās šķi-
ras rakstneeku. Helvecius literariskee sakari ir mums svarīgi

tai zinā, ka caur ^{padarīti} teem izskaidrojas viņa pašā rakstu ģenezis. 609.
Savā filozofiskā pulcīnā viņš pa laikam sekustināja šo jeb to jau,
tajumu, cēla preekšā to apspreest, klausijas uz izmainītam domām,
ēdžilinājas izcēlā stridū un tad pardomāja un zistematizeja to,
kas bij apspreests. Viņš pats sacīja par sevi, ka mīlot medīt idejas
(faire la chasse aux idées). Par tādu pašā sabēdribā dzirdopmu uzskā,
tu zistematizācijas rezultātu izrādījas viņa raksti, kurām bija leels
pāpārkums. Pēc tam Helvecius bij Anglijā, kur kēniņš to pēemēna
sevišķi laipni, bet vel leelaku eeverību pēegreēja viņam Fridriķis
Leclais, aicinādams to uz Berlīni, dodams tam dzīvoeklī pili un katru
deenu to sedinādams pēe kēniņa galda. Bet filozofs nēdzīvoja ilgi
pēe šī „despotiskā liberalā”, atgērezes savā pili viņš nomira drīz, pād,
agrai pēesitoties 1771. gada sākumā. ✓

Viņa raksti.

Helvecius izdeva 1758. g. grāmatu par prātu jeb garu „De l'esprit”.
Autors apgalvo, ka visi prāti pēe cilvēka dzimšanas esot veentīdzīgi.
Par galveno visu cilvēka darbu kustīnātāju, virzītāju jeb celonu viņš
tura egoismu un vēdz starpsību starp cilvēku un kustiņi tīcāi šo
organu eekartā, kurī verstā uz zināmeem mērķeem. To viņš apotipri,
na ar daudz gadījumeem, kurus sakrājis no dažādeem celotājeem. Hel
vecius grāmatu sadēdžināja uz parlamenta lēmumu, neskatot uz tam,
ka autors klāji izsludināja, ka „nēgrībejis uzbūnst nevecnai no
kristianisma patesībām, kurū tas atzīstot visā viņa dogmatu un
pēekšbrakstu stingrībā”. Bet bez reliģiozeem un filozofiskeem prin
cipeem grāmatā izpaužas arī politiskas idejas, uztrausdamas visu
galmu; jo Helvecius aizstāveja tautas teesības un brīvības intreses,
uzrādīja augstu personu šausmīgas nelectības un prasīja valdības ve
formas. „Ja bagātneeka dēlam”, viņš teica, „ir daudz prāta, drošības,
apdomības, tad republikā viņš bus Temistokls jeb Marius, pēe mums
Kartūis”. — Tas (Luis Dominique Cartouche) dzima 1693. g. Parīzē, bija laupī
tājs un tīcā 28. novembrī 1721. g. līkts uz rata.

Šī grāmata nāca leelā slavā visā Europā, to pārtulkoja visās valodās?
Francijā un arēmēs no tās ignāca līdz šo izdevumu. To noteesāja Romā,
Parīzē Sorbonnā un, kā jau dzīdoejam, sadēdžināja uz parlamenta pavēli.

1) Kreeviski tā pārdēlta zem virsraksta „Dyxъ Tausbejids”, Tambovā, 1788. g.

Aiz vajajumam no varu puses autoram bij ja-atsakas no sava darba, bet par tam tas kļuva pazīstams visā tā laikā izglītotā pasaulē.

Pēc daļēem gadeem Helvecius kļuva no jauna pēc rakotīšanas, sa-
statīdams jaunu grāmatu, kurā savā būtībā agrākās papildinums, at-
kartojums jeb attīstījums. Šī darba virsraksts skan: „De l'homme” (Par
cilveku); tas iznāca pēc rakstnieka naves 1772. g.

Tagad pēzgrēcīsimies daļēem pamat-uzskateem pēc Helvecius un
salīdzināsim tos ar Didro attieciību uz teem pašēem santajumēem. Mēs
redzesim starpību talantōs, panēmēnōs un lēmumōs. — Tau runāju
par tam, kādā zinā mums no svara un intresanti Helvecius darbi
Abas viņa grāmatas ir kompilācija, sistematizācija, dogmatiskas uz-
skatu iztīlīnūms, kādēem bij XVIII. g. s. otrajā pusē leala izplatība Pari-
zes „filozofiskōs salonōs” un ar kurēem mēs sastapsimies laudzōs tā laikā
otrās šķiras literāriskōs pēminēklōs. Tēlejas, attīstītās Helvecius grā-
matās, skan, ir dzirdamas pa visu XVIII. g. s. otro pusi, mēs tās atrodam kor-
respondēncēs, filozofiskōs apcerējumōs, romanōs un novellēs, tad-revo-
lucionāru oratoru runās, reformatoru projektōs, go. to gadu valdību
solōs un lidzēklōs. Pētnēski ļoti daudzkrat runā par XVIII. g. s. dogmatis-
mu, par apgaismotāju galejībām un maldībām, par viņu naivo tēi-
bu teorijai un par viņu mācību praktisku nederību, neļētojamību.
Tēšām tēsa, tamlidzīgām pēzīmēm un eebildēm pēmit laba daļa
taismības un mēs tulin eepazīsimies ar teem uzskateem, uz kurēem
tās galvenā kartā attēcas.

Ir pazīstams, kādu stipru eespaidu darīja uz visu francijas apgais-
motāju literatūru Lorka mācība. Caur Voltora veeģlo spalvu viņa at-
izplatījas Francijā un eeguva daudz pēkriteju. Filozofiskā armija sta-
jās rindā zem Lorka karoga. Zem angļu domātāja vadības tapa dēti
smagi tēceeni solastiskās tradīcijai un atklāts, atbrīvots cēls uz gara un
dvēseles dzīves parādību veonkarēn un bezaizs pēcedumīgu izēkaidroša-
nu. Bet pēc tam šī zvērešana uz Lorku un visparīgā aizrautība no jau-
nām apgaismotājām teorijām noveda brūdombas otrās šķiras pēapof-
stāvjus pēc dažām galejībām un patvaļīģēem lēmumēem, nesaskanōšēem
ar filozofiskēem, izmēģināteem dāteem. Tādus izēkīrošus, kategoriskus
lēmumus, neattaisnolus no tēšāmības un pēdzīvojumēem, mēs uzē-
jam Helvecius grāmatās.

Izveidams no ^{atziņas} Lokka teorijas, Helvecius taisa serošu rindu kom-
 bināciju, kurās mēs jau daļai isumā aiztikam. Mūsu prāts
 nav nekas vairāk, kā mūsu ideju krājums. Mūsu idejas mums ro-
 dās caur jūtām. Jūtu skaits ^{visdom} pērcilvekiem ir viens un tas pats. At-
 teceetes uz viņu īpašībām, uz viņu leclaku vaj magaku pilnību
 un smalkumu, kad tas nav no svāra un tam nav espaida uz prā-
 tu. Tā tad prāts nav dabas dāvana, bet egvums, veenadi pēc-
 ejsams visiem cilvēkiem ar parastu organizāciju. Prātu bezgalīgā dažādība,
 kādu mēs atrodam tešāmībā, dzīvē, neceļās ne no dabigeemdatem,
 ne no organizācijas, bet pilnīgi atkarās no apkārtnes. Talantība,
ģenialība nebut nemāk no dabas dāvanām; visi cilvēki var veena-
 dā mērā segūt ģenialību. Pēc tam tik nepēcešama laimīgu nejan-
 šību sarāšanās, gara pavairota koncentrācija, uzmanība un čaklība.
 Bet šī koncentrācija, šī uzmanība un čaklība atkarās no mūsu
 intresēm un kaislībām, kurās modina un pabalsta mūsu uzmani-
 bu. Kaislības un intreses savu kart var attīstītes katrā cilvēkā
 caur apkārtnes spēku. — Tāda ir veena no Helvecius pamata teze:

visi cilvēki ar parastu organizāciju ir garīgā zinā līdzīgi, veenadi,
 dabīgu starpību nav un pastāvošā dažādība rodas no apstākļiem.
 Tā teze ir galejs un neapdomīgs lēmums iz Lokka teorijas.
 Savā cinā ar eedzīmtām idejām, ar gataveem jēgumeem, eedestīteem
 mums jau pirms dzimšanas no kautkāda mistiska spēka, Lokk's
 koncentrēja visu savu vārbu uz mūsu jēgumu dabīgu attīstību-
 jūsmu, jūtību koncepcijas, eenešanās eelā. Viņš pilnīgi pareizi
 eegida, eegūneja galveno lomu, kāda ir, mūsu eecorem, domām, preekš-
stateem izceļotees, apkārtējai dzīvei, ārejai pasaulei. Bet nodarboda
 mizes ar mūsu eepaidu analīzi, Lokk's pameta ne-eeverotu to pašu
 organu, t.i. pašas smadzenes, kas ir mūsu domas, mūsu eeceru, preekš-
statu centros un degpunkts. Nav arī nekāda šāubu, ka šī organa ee-
 karta pate par sevi sneedz jau zināmu materialu stāvokli preekš-
stateem, domas, preekšstatu koncepcijas, eenešanās-ugnemšanas) un gru-
mūsu atziņas spējai un dažādībām, ^{kas ir} šī organa eekartā, ja-atspogu-
 jas pašās domāšanas funkcijās. Tas, kas pēc Lokka atstāts bez pēnā-
 cigas eeverības, — pēc Helvecius taisni atņemts nost; šis ne-atgīst mūsu

612. Smādzenu dabīgā organizācijā daļādību un kategoriski atšķirī-
na visu starpību cilvēku uzskatīs, jēgumos, gara spējās uz apkār-
nes iespaidu. —

Iti Helvecius tege atrada rezolutu pretneeku Didro personā. Es
jau stāstīju, cik tuvu Didro stāvēja Helvecium, kā tas pats gādāja
materialus šī grāmatai un kā Helvecius izlētoja Didro kombi-
nācijas, pēzīmes. Bet Helvecius griezīgeem, neveiklem un dogma-
tiskiem lēmumeem Didro pēekrist nevarēja. Ir uzglabājees dzi-
vības pilns, veikls komentars, ko viņš rakstījis Helvecius grā-
matai par Cilvēku (De l'homme) un šis komentars iepazīstina
mūs ar Didro atšķirībām uz teem pašiem jautājumeem.

Atbildedams Helvecium, novedušam tā zinātniskū, kā radošu sla-
vu pēe utilitāreem pamūdinumeem, Didro neslēpj apvainotās
jūtas. Ja tas tā, viņš saka, es ejeet jēl zinātnēka dabā kabinetā
ar pistoli vienā rokā un maisu zelta otrā, un mēs tad rēdzesim, vai
viņš izmainīs pēet šo zeltu fizisko teoriju, pēe kurās viņš strādā, pēe-
dāvajāt tam pirmā ministra vektū, un viņš tomēr paliksees pēe
savām grāmatām un instrumenteem. Poētīcīgs ar mažumu, nepazīdams
labuma meklešanu un par visu dodams pēekšroku ne-atrarībai,
Didro pats pilnīgi līdžinājās ar tādu īstā zinātnēka raksturoju,
mu.

Didro nevar pēelaist starp cilvēkeem dabīgu gara identitāti. Viņš
pastāv pēe tam, ka smādzenuem pašām par sevi, neskatot uz apkārtni,
pēe veemeem cilvēkeem ir atšķirības, īpašības, īpatnības, kurās tām
pēe citeem nav. Vaj tad smādzenes varētu būt eekārtotas tā jēb ci-
tadi, varētu būt veselas jēb nenormalas — bez kādām sekām pēekš-
garīgas nodarbošanās. Ja jūns pēelaizāt, saka Didro, ka cilvēks ar sli-
mu aci slikti rēdz, tad jūms jāpēelaizāt arī tas, ka viņa smādzenu un
galvas kausa stāvoklim jā-atspulgojās viņa domāšanā. Teesa, viņš
eobild, ka šo organu studijas nu tik sākušās, ka smādzenu eekārta
un dabā mums maž pazīstamas, bet vaj tamlabad var viņu pasta-
vēšanu palaist, neecināt un izvest veselu zistomu, nemāž ne.eve,
rojot tādu svarīgu faktoru. Helvecius saka, ka, atšķecinot starpību
cilvēku pēatīs uz starpību organizācijās, mēs no jauna pēegreozā,
mees mistiskam spēkam, dabas slepenām īpašībām: mēs runājam

no kautkādas organizācijas un nepereeminam pašu organu. Bet es
 jums taisni uzrādu un minu, seabild Didro, kas tas par organu,
 par kuņģu es runāju: ta ir galva, tās ir smadzenes. Kā, — visnēci,
 garais sevainojums smadzenēs var padarīt cilvēku āsprātīgu, bet vi,
 saigalvas kausa un smadzeņu veelas cekarītai nav nekādas lomas gara
 funkcijās! Jums ja-zerobežo savu spreedumu, ja-atņem tam kategoriskā
 forma. Didro atzīst, ka apkārtnēi ir leela nozīme, bet līdz ar tam viņš
 turā tapat par neperecešamu, rēkinātees ar dabīgām dažādībām gara spē,
 jās. Vēlākās teorijas par gara īpašību un sevišķi trūkumu ēdzimtibū,
 uz kurēm zinātne jaunākā laikā grieķ arveem vairak un vairak
 uzmanību, apstiprināja Didro prasības.

Tā tam Helvecius pilnīgi dabīgi pārgāja no savas tezes par cilve,
 ka gara veentlīdzību, par viņu dabīgo identitāti pee jauna lēmuma.
 Katra starpība tā gara spējās, kā arī tīklības īpašībās nāk no apkār-
 nes. Intrese preekš zināmām zinībām, čaklums preekš zinama veida
 nodarbošanās, teeksme pee zinama veida tīkumeem atkarajas no
 mūsu kaislībām un dzinām, kuras mīt katrā cilvēkā, bet attīstās
 caur apkārtejem apstākļem. Caur kādeem apstākļem galvenā kartā
 top noteiktas mūsu garīgas un tīklīgas īpašības? — Klimatiskus ap-
 stākļus Helvecius atmet pavisam nost. Itālijas klimats nav nebut
 pārvērtēes, kamēr romeeši, kas bija teicami ^{un izrādījās} senātnē ar tadu vīvesti,
 bu un varonību, tagād ir pazēstami caur savu izglutību un sevis-
 kību. Grieķi un ēģipteeši, kuži citkart bija slaveni caur gudrību
 un tīkumeem, ir tagād nicināti u. t. p. Zinatnes, mākslas atstāja
 grieķiju, pārgāja uz Arabiju, no turēnes uz jauno Ēuropu. Visās
 tadās metamorfozās fiziģkeem apstākļem nav nekāda swara.
 Viss atkarajas no dažādēm valdības veideem, zem kādeem dzīvo
 sabēdrība. Tautas īpašības ir allažin likumdevības ne-izbegamas
 sekas. No likumdeveja gribas atkarajas tīkumu un talantu uzplau-
 kums. Varonu darbi, ar kužem ir pilna grieķijas un Romas ve-
 sture, leeeina par to mākslu, ar kužu šo tautu likumdeveji sai-
 stija privātās intreses ar sabēdriskām intresēm. Grieķijā un Ro-
 mā, pateicotees pašām valdības veidam, dikta slava bij aizveem

par varonīgu darbu algu un rāu, kāmdēļ pilsoni pastāvīgi centās pēc varondarbeem. Turpret austrumu despotijās, pēc Helvecius domām, talanti un tikumi nicināti, visi aprīti no savām privatintresēm, vispārīgi darbi aizmirsti, neveems ne rūpejas ne par vispārīgu labumu, ne par pilsona peenākumēem. Tiesa, reizām arī austrumu despotijās mēs sastopam tikumu pie mērus; bet tas mēdž būt tik tai laikā, kad uz trona sēd tikumi, gi un gudri valdneeki. Te tad tirana laikā pārakmēnojusi varonība, tikumība no jauna atdzivojas, uzgeed zēem doebiji, ga, eēnijama valdneeka sceptora. Uz despotiska valdības veida rēcinu Helvecius attēcina pat austrumu tautu consānci pēc allegorijas, līdzības, figurības un puķainuma. Viss tas ir līdzekļi izpaust patērsību zēem arīga simboliska tēpa. Jā tad teze, pēc kuras Helvecius nonāk, pastāv eēnš tam, ka valdības veids, politis, kas eēstādes rada un notāic sabēdrības raksturu. Likumdevejs bez sevišķam grūtībām var pārverst sabēdriskus jēgumus un eērasās. Jā poem., pārmāinīt tautas religiozos uzskatus, pēc Helvecius domām, daudž veēglaki, nekā domā. Jā tikai prāts būs eēests tautā, tas ļoti ātri līc katras ticības mācības veētā slavas un sabēdriska labuma religiju. Likumdeveja peenākums ir, sekot tam, ka mānticība nelāistu saknes, ka nepēējauntos nekādas dogmas un nekādi principi, kas nesaskan ar sabēdrisku nodorību. Didro izturās skeptiski pret šīm Helvecius pēezīmēm un stipri sāubās par tāda ugnēmuma veēglumu. Bet vispārīga balss XVIII. g. simtēna otrajā pusē pēekrita Helvecium un tā doktrīna par likumdeveju un eēstāžu visvarenību bija tikai valdošo jēgumu atbalss.

Trešā teze, kuru Helvecius attīstīja, nav jauna un jau sen tika pēvesta apgaismotajā literatūrā, pat no pašā Voltara. Jā pastāv eēnš tam, ka visus mūsu darbus nosaka mūsu personīga dzīva jēb intrese. Visā savā darbībā mēs dzēnamees pēc apmēerinatības un pūlamees izbeigt no nepatīksnānām. Sevišķi Helvecius mācībā, pat arī to laiku pēc angļu brīvdomneeku raksteem, nebija nekāsi stams.

sludināja domu brīvību, prasīja pamatīgas reformas likumdevī, bā, audzināšanā, reizām it kā lolodams egoismu, viņš sprauda kam vispārīga labuma dēļ robežas, kā privatā dzīvē šķietams cini, kas bija neparasti humans labdaris (par kam uzglabājušies des. miteom nostastu), sharp abu viņa grāmatu „De l'esprit” un „Del'homme” rindām, kaut paradoksu ugunošānu veegli saredzams. Domu pilns, melancholisks un cilvēceem līdzceetajs domatajs. Ar viņu karsti polemizēja visaicinātaķee rakstnieki līdz ar Didro Dalambers, Ruso, sō, bet visi viņi uzmineja slepto celo pamatu un pat nepaceetīgn, mais pretneeks, „Smilā” autors, atgādināja viņam, ka, viņa labā siids apgāzot viņa mācību; jebšu butnīgi bija reizām Helvecius trūkumi, komet tas nešaubami stāveja tuvak dzīvei, nekā Ruso, kura sen, timentalisma demokrātija” (kā Morlejs izsakās), terpta reibinosās formās, nogreēja ta laika pa-audzi uz citu pusi!

Abas Helvecius grāmatas, devušās formu un pascaidrojums sa beedriskeem jēgumeem, sāka savu kart darit eespaidu uz literaturu un ta laika sabēdrību. Nav grūti atrast Helvecius mācības pār, valdošo motīvu, to galveno tematu, kurš eet kaut viseem viņa raksteem un kurš bija tā pa XVIII. gādimtēna cilvēku garsai. Tā ir doma par cilvēka dabas neparastu locamību un mainojamību. Cilvēks pēdģimstot ir nulle, tā garīgā, kā tiklīgā zinā, tas ir bal, ta papīra lapa, stropjams, poolaidīgs materials, no: ka var visu, kas patīk, izgreest: zinātneeku, dzejneeku, muzkantu, valstovīru, prak, tisku darbnēeku, varoni, ļaundari. Viss tas likumdeveja un audģi mataja valā. L'education peut tout (audģināšana var visu) - tads viņ raksts ir veenai no modalām pēe Helvecius, kurš nostatģja atrarģbā visu cilvēces progresu un visu civilizācijas attģstģbu no mūsu orga, nu eekārtas; bet aiz savadas nekonsēvences tģceja audģināšanas vispārenģbai; viņš pēeņōma, ka visu cilvēku prāta spējas ir gan, drģģ veenadas un ka visas gara jeb dāvanu daģādģbas parādģs kā neveenadas audģināšanas rezultāts. Tanoleek tik cilvēks jeb vesela sabēdrģba tadā stāvoklģ, kas viņu spēestu eegģt vōlamģs spējas un ģpāģģbas, ģarģkōģģs tik viņa intresēs, ģamodģna viņa contģba uz

apmēerinatību, uz taustamo, jūtamo, meesigo, - un cilvēki un veselas sabiedrības taps gudras un tikumīgas. Tada dogmatiska pārleccība par cilvēka un sabiedrības vispārmainojāmību un par likumdevības un audzināšanas visvarenību atrada stipru izplatīšanos XVIII. gadsimtena otrās puses pa-audzēs un 90-tajos gadās atspoguļojās pašas sabiedriskas apvērsmes raksturā. X

Sakarā ar šo jēgumu par politisku formu visvarenību attīstījās uzskats, pēc kura ar veenas un nedalītas republikas nodibināšanu bija nākt vispārīgas laimības valstij. Sakarā ar šo jēgumu attīstījās tas paatēlu, ordonansu, lēmumu un visadu eestāžu kults, kuŗa paraugus mes uŗejam tādā laudzumā 93. gadā. Paļaušanās, ticība uz eestādēm, dekreti sasneedza tādu pakāpi, ka - likās - bija tik izdot un izsludināt preekšrakstu, organizēt komiteju - un leeta bija darīta. Turoja par eespējamu ar dekretiem atcelt vecas reliģiozas zīstemas un eevēt jaunas, pavēlet brālību, eeteikt draudzību starp pilsoņiem, preekšrakstīt patriotismu, civismu - pilsoņu tikumu, entuziasmu, ar visām saknēm igravēt sabiedrisku indifferentismu, veenaldzību.

Politiskas eestādes XVIII. gadsimtenī uŗskatīja kā kaut ko ārīgu, ne-atkarīgu no vēsturiska pamata, kā tikai likumdevēja loģikas produktu, kuŗš arveenu var ar tēem apveltīt jebkuŗu sabiedrību: it kā kadus buŗoja rīkus, kuŗi tik uŗmaucami, lai justos ne-izsakāmas laimības stāvoklī. Franču revolūcijas pēdējo voŗumi, mēģinumi un sekošās vēsturiskās katastrofas pārleccināja ļoti daudzus, ka politisku formu maiņa, jaunu eestāžu izsludinumi, dekreti, kas raksta preekšā pilsoņu tikumus, un rīkojumi, kuŗi paskrubina uz publisku morali, neveicina nekadas eevērojamas pārmaiņas sabiedrības eekartā. Formas pateeši mainās: preekšneeci, ba uŗvelk jaunus mundesrinus, izgatavo blanketus ar jauncem uŗraksteem, eevēd jaunus vārdus, kā: milicija, tautas komisars, tri, bunals u. t. pr. Bet pati maiņas veŗglums norāda uz tās neeciību. Bet kad noteek ēsta apvērsmē sabiedriskā eekartā, tad ta nav products

618.
arēji uzņemts no likumdevības, bet pārmainījušos jēgumu, nepe-
prasību un pašas sabiedrības spēku rezultāts: šīs pārmaiņas
pateesi ved pie drošām un būtīgām pārveidībām. Turpretī tie,
kur jēgumi, prasības un sabiedriska ķermena spēki stāv pretēji,
tā ar valdības dekretiem, — šie dekreti arveņu pabeidz par vēltīgiem
un nekad nepāriet no papīra pateesā dzīvē. Tā arī franču revo-
lūcijas laikā tapa pateesi pamatīgi pārmainīts viss tas,⁶¹³ko spē-
da, dzina jēgumi, prasības un valdošu sabiedrisku slāņu spēki;
tā tad feodālā valsts pārveidās jaun-eiropējiskā, ekonomiskā. Tās
vēlētā brīvība un līdzība ne-iesēcas; vienīgā, nedalītā republika
eseta fiasko. vispārīgā labklājība, no kuras sapņoja teoretiski, ne-
estājās. Vairums panāca maz, īpaši tamdēļ, ka viņa jēgumi ne-
bija nobrieduši, viņa prasības nebija prātīgas un apzinīgas un
spēki nebija aprēķināti un grupēti. Filantropu projektiem trūka
atbalsta pateesā dzīvē un tā pulka uz papīra. (A. Sachovs).

Helvecius propagandas praktisko nozīmi vislabāri apstiprina
tas fakts, ka tā darīja stipru iespaidu uz Bekkarīa pēc šī vīri-
nālisma reformas. Markīzs Cezars Bekkarīa (Cesare Beccaria), itā-
laesū domātājs, kura vārds vispār pazīstams, piedzima Milanā
1738. g., nomira 1794. g. Viņa īstenais vārds bija Cezare Bonerana.
Šī domātāja grāmatai „Par noziedzumcēni un sodcēni” bija leels
iespāids uz likumdevību, starp citu uz Katrīnas II. likumdevi-
jām pavēlem.

2. Abats Reināls.

Abats Reināls (L'abbé Raynal - Guillaume Thomas, 1713-1796. g.)
atstāja garīdzniecība amatu, lai estātos enciklopēdistu rindā un tik-
tu slavens caur savu domu drošību. Būdams avīzes „Merkurā”
(Mercure) redaktors, viņš sarakstīja „Abu Indiju filozofisku vēstū-
ri” (Histoire philosophique et politique des établissements et du com-
merce des Européens dans les Deux Indes, 1780. g.). Pēc šī darba
abats pievilka Didro spidošo līdzstrādniecību. Šīs grāmatas dēļ
valsts-advokāts Legji parlamentā prasīja pieņemt tās autora vīsting-
rako sodu, tā ka Reināls bija spēests atstāt Franciju, pēc kam

viena grāmata tapa no bēdēs uz ešafoda sadedzināta. Šai grāmata bija sacīts, ka visas reliģijas ir veenlīdzīgi ceenamas un tās jeb šās pņememšona atkarajas daudžkart no klimata, ka politeisms bijis visvecakā un visizplatitakā reliģija, ka no ta izcēles ma, nickeisms,¹⁾ bet no šī deisms,²⁾ ka kristianisms, sekodams pec juda, isma, izplaucis tamdēl, ka paganisms, parakts no filozofeem, jau bijis novecojēes un tamdēl, ka viņš ^{kristianisms} tapis vajats, ka protestantisms nopeetni parok kristianismu.

Otrs Reinala nozēegums bija tas, ka viņš 1781. gadā prasija preekš viseem pilsoņeem veenlīdzību likuma preekšā. Viņš atgādināja Cei, lona salas veco lēmumu, kurš rakstija monarhiam preekšā likuma izpildišanū un ta naves sodu, ja tas uzdrīkstetos likumu pārkāpt. Uu Reinals pēobild: „Ja tautas zinatu savas tiesības, - šis savadais paradums pastāvetu visās zemes malās. Likums neko nenozīmē, ja tas, kā gobens, me cet bez izšķirības pār visām galvām un nenocert vi, su, kas paēelās augstaku pār lēmēni, kurā viņš darbojās?”

Ģ. Lansonis saka: „Helvecius un abata Reinala grāmatas ir nedzi, vi ražojumi. Viņām arī veenmēr bijuse tik āriža nozīme, pēēšķirta tām no partiju kaislibām. Helvecius, loti godīgs un labdarīgs cilvēks, noveda visu tiklību līdz labi saprastam personīgam labumam.” - Reinals stāv zemaku par Helvecius, viņš sarakstijis grāmatu, kurāi nav nekada vispārīga sakara, grāmatu, kurā viņš pec katra gadījuma šauj valām ar visada veida tiradām pret Deevu, reli, giju un valdību, viņš lūdza savus draugus, viņam pēegādāt šīs tiradas, un Didro bija viņa galvenais pēegādātājs.”

Šā vaj tā, Reinalam, veenam no vistuvakeem Ģrimma līdz, strādneekēm, nav tagad ne notalem ta popularitate, kurā viņu cit, kart salīdzināja pat ar Volteru. Tak veegli saprotams šīs aizrau, šanās cemesls. Reinals izdarijis vertīgu zēēdojumu pec filozofu uz, sāktās cilvēces atdzemdesānas. Deenasts kolonijās padarīja viņu

1) Perzēša herotīža Manesa jeb Mami mācība III. gadsimtenī par divi deē, vīgām būtneem, par labo un ļauno.
 2) Mācība par veenu Deevu pretstatā ar panteismu.

par šausnīgas vergu-valdības lecceneku un dziļi satrēcināts
 no tirdzniecības un izpēšanas skateem, ko izdarīja kultūras cilvēki,
 viņš izdomāja jau peminēto plašo darbu „Histoire philosophique
 et politique des établissements et du commerce des Européens dans
 les Deux Indes” (Eiropiešu koloniju un tirdzniecības filozofiska
 un politiska vēsture abās Indijās, 1772.g.), kurā dedzīgi spredīkoja
 par vergu brīvībai, un, izletodams derīgo semeslu, pacēla arī
 plašākus jautājumus – par despotismu un brīvību, par kapitāla val-
 dību un darba eksploataciju; ne-iztika arī bez „cilvēku dabīgā
 stāvokļa” cildināšanas. Grāmatai pēdotās emblematisks ainas
 paskaidroja viņā sēvētās domas; uz veenas no ainām, piem.,
^{par mātes mīlestību} strādīga sēvēte (daba) dod krīti melnam un baltam bernam, kas
 viņai vienlīdzīgi tuvu, bet mazā atstatumā notiek šausnīga
 melno apkausana no baltajiem. Reinals daudzkārt raksturo deklama-
 cija un jūtēlībā, jebšu reizām paceļas līdz sparīgai apsūdzībai,
 dažās grāmatas vēstās manāmas pēdas no Didro līdzstrādības.
 Vēsturiskā stāsta pāveidēns pa brīžiem top pārtraukts no roman-
 tiskām epizodēm iz amerikāņu mežonu dzīves, kas tad jau uz preer-
 šu pasludināja Satobriana stipri idealizētos un XVIII. gadsimtentē
 ne vērēreiz vērē preerš skatuves pārstrādātos romānus. Reinala
 karstā uģstāšanās par vergiem atrada visus atbalsi, kas valdi-
 ja vērdzība. Nēģeru sacelšanās vadonis uz San-Domingo, Jusens-
 Luvertjurs, ar asarām lasīja viņa grāmatu, ^{to} pēlīdzinādamis eva-
 ģēlijam. Viņa līdz ar Sterna „Sentimentālo Ceļojumu” – saka A.
 Veselovskis – pamudinājis Rudiščevu, izsacīt savā slavenajā grā-
 matā augstviridīgu ignumu, ko tam sacēla kvevu dzimtbūšana.
 Atmīna ^{par} tam, ko Reinals darījis, izglāba to no naives terora
 deenās; par atbildi uz viņa uzbrukumem pret diktaturu, Robespjēru,
 uzkāpdams uz tribuni, atgādināja, kādu leslu vārdu nes apsūdzē-
 nāis un lika preeršā, nepēlīdzināt tam nozēegumu. –

Augstāku par Helvecius un Reinalu stāv Holbachs.

Ar domu saloneem jau sacensās jauni, vīrešu pulcīni, politis-
 ku klubu preeršēči. Veenā no teem valdīja nesēnais pēnācējs

zinātnieku pasaulē, bagātais, daļais liktena luteklis, mums jau pazīstamais Helvecius, otrā kā laipns mama tēvs parādījās pārfrancuzotais barons Holbachs. Abi viņi bija daudz pateicības parādā par zinātnisko un morālo progresu, kurus seņģuva pastāvīgā satiksmē ar visizglītotākiem vīriem. Šis morālis un espaids atrāva Helvecius' no nomnieka nodarbības un pārvērtā to par dziļi domāto zinātnieku, kurš pārdomāja savu grāmatu katru teikumu pa dažām stundām, pa parku pastaigādams. Holbachs it kāpat bija virzīts uz nodarbošanos ar dabas zinātnem un viņa grāmata „Système de la nature” radās viņa salonā.

3. Holbachs.

Vairāk kā gāsimtēna ceturksni sapulcejas tā laika intelligen-
ces zēds barons Holbachs salonā. Le baron d'Holbach (Paul-Henri) šis
turplikam tā sauktais „filozofijas maître d'hôtel”, pēdējā Heiden-
heimā Spalocē 1723. g., bet jau agri aizgāja uz Parīzi, kur dabuja franču
izglītību. Sākumā viņš nodarbojās ar dabas zinātnem, visvairāk ar
ķīmiju. Kā Grimmus stāsta, Holbachs pārtulkojis no vācu valodas zi-
nātniskus ķīmiskus rakstus, rakstījis daudz par fiziku, ķīmiju, mi-
neralģiju. Raksteeni par šiem pēdējiem evertoti Enciklopedijā.
Bet vēlāk, īpaši uz Didro morāli, viņš pārgāja uz filozofiju. Viņa
tēvs, vācu lekeneris, atstāja evertojamu bagātību dēlam, kurš to labi
izloctoja, izdodams naudu par labiem darbiem un bērdomātoju evertam.
Viņa pusdeenas bija slavētas visā Parīzē. Holbachs pats bija cītīgs fi-
lozofisku principu pēkritejs, principu, kuri nēvā tradicionālū le-
ģendū veetā ar prāta lēmumem. Viņš bija cēls un labsirdīgs cilvēks.
Didro nosauc to savā pirmajā vēstulē Volan kundzenei¹⁾ par jautru,
asprātīgu un stipru satīru, bet saceem draugem, kuri to mēdza saukt
par „Maître d'hôtel de la philosophie”, tas bij uzticams draugs, un naba-
ģem un nospestoem tas palidzeja trūkumā. Jaunajā Eloizē Russo
evertēja Holbachu zemu cēlā angļa Volmara vārda. Un Grimmus²⁾ atsau-
cas par Holbachu šā: „Es esmu maz redzējis tādu mācītu un izglītoju

1) I. sējums, 73. l. p.

2) Literatūras Korrespondencē?

622.
vīru, kāds Holbachs? - Vīns nevarēja neņemties, bet kad vīns
runāja no despotisma un mānīcības, tad viņa maigums pārvēs,
tās skumjās un cīnas kvēlē. Holbachs nomira 21. februārī 1789. gadā
Parīzē, sešdesmit sestā mūža gadā.

Vīna raksti.

Bez rakstniecēm, covectotēm Enciklopedijā, Holbachs atsevišķi iz-
devis zem pseudonīma „Le Christianisme dévoilé” (Atvērtais kri-
stianisms, 1756. g.), visasako satīru, „Theologie portative” (Panesamu
teologija, 1768. g.) un „L'Esprit du Clergé” (Garīdznecības gars)¹⁾; pa-
dejā grāmata tika no bēdes sadedzināta, bet viņa galvenais darbs
ir „le Systeme de la Nature” (Dabas sistēma, 1770. g.).

Parīzes salonās parādījis 1770. g. raksto, verždams uz sevi vispā,
rigu verību un darīdams stipru cespaidu uz ta laika garo. Tas
bij cespests Hollandē ar vīsrakstu „Dabas sistēma” (Systeme de la
Nature) un ignāca kā kaut kāda Mirabo ražojums, kurš bijis Akademi-
jas sekretars un miris desmit gadus atpakaļ. Neskatot uz tam, ka Mi-
rabo vārds figureja uz grāmatas pirmās lapas, neskatot uz tam, ka
preekšvārdā bij covectota nēleela biogrāfiska pēzīme par Mirabo, - visa
publika zināja, ka tas bija joks, vēcncārši maldinums, ka Akademi-
jas nelaiķa sekretars pavisam nebija spējīgs sarakstīt tādu šausmīgu
grāmatu un ka ta pateesi bija sacereta no kāda iz filozofu - materia-
listu-enciklopedistu pulka. Atgrādīja uz Didro, uz Neģonu (Naigeon)
un Lagranžu. Pateesi, šee rakstneeki bija nēmuši zināmu dalību da-
dzinātās grāmatas sastatījumā, bet tās istenais autors, kā izgrādījās
vēlāk, bija barons Holbachs, nozvērejees apgaismotājs, kuņa salastā
saradas daudzums ta laika literaturas un filozofijas slavens, vīns
bija laipns nama tēvs un, kā mums jau zināms, vīnu sauca par
le maître d'hôtel de la philosophie. Holbachs bija ļoti labi izglītots
cilvēks, kā jau teicu, vīns bija čakli studējis kēimiju, sneedzis šai
arodā dažus rakstneenus Leelajai Enciklopedijai un bija pazīstams
ar visu ta laika apgaismības literatūru. Neapšaubamu cespaidu
uz vīnu darījuši angļu brīvdomneeka Tolanda materialistiska

¹⁾ Pirmo grāmatu sarakstījis Damilaville, sal. Voltair's Werke Goth. Ausg. 68. séj. 592.
l. p.; bet ciltarsacetels no Neģona, sal. Damiŕon, Mém. pour servir à l'histoire de
18me Siècle 2. séj. 395. l. p. u. sek.

raksti.

Var arī būt, ka barons Holbachs, barodams ar pusdeenām filozofus, bija tik veemcaršs echo-atbalis, bet tas bija gudrs echo. Viņš labi saprata idejas, kuras tapa izsacītas pēc viņa galda, — kas redzams no tam, kā viņš tās sareda sistēmā. Metafizikas nolīgums, fizisku likumu visaugstākā nozīme, determinisms, evolūcija, progress, pēdzojuma, mēģinuma nepēcešamība un teešamība, tīrlības kombinācija ar eedzintām organiskām teešamēm, kuras pārmainās zem eera, dūmu un jūtu eespaids, kuri izrādās teorijā par cešanāsos pēc bau, das, bet praktikā — par kalpošanu labumam, rau galvenās idejas, kas izbidītas stingrā seeenībā barona Holbacha slavenajā darbā. —

Holbacha Systeme de la Nature sakrīt divi daļās: pirmajā top peņemti jauna asi kvasi materialistiska pasaulsuzskata pamati, otrajā autors polemizē ar teoloģiju un deismu. Ta laika materia, listiskā mācība dabuja šai apceerejumā vispīlnīgako un asako izteiks mi. Viss garīgais, viss pārdabīgais top atmests, kā patvalīgs cilvēka izdomājums, kā ta murgu un maldu auglis. Pasaulē nav neka eita, kā spēks un veela. Visa pasaulsēka ir bezgalīga, nepārtraukta eelonu un seku virkne, šai virknē stāv^{arī} cilvēks, — un tā saucamais ta būtes moraliskais, garīgais sākums ir ^{tik} viņa fiziskās dzīvēs tik veena puse un padota teeem pašeeem likumeem, kā arī citas fiziskās funkcijas. Starp tā saucamām trejām dabas valstīm noteek pastāvīga veelas maina un virpulis. Dzīvnieks eegūst jaunus spēkus, barodamees no eiteem dzīvniekeem vaj stādeem; apceertejā daba pabalsta ta eksi, stenci un tad zem tās pašas dabas eespaids tas krīt sa. iršanā, un izirusās daļas stājas jaunās kopībās, jaunās organizacijās. Ceeta, dzelza nepēcešamība valda tā fiziskajā, kā etiskajā pasaulē. Tu, kas laika putekļu dalīnās griežās ar tadu pat nepēcešamību, ar kā, du sacelās, vilno tautas revolūcijas vētras lairkmetēs. Visa cilvēka ne, laime pastāv ir ta, ka tas nepazīst dabu un tai veetā, lai pateesm dzīvi teešamību izpētītu, tas seko ne-eespējamām chimērām, eedomām un fantastiskeem teeem. Cēls uz cilvēka atpestīšanu, uz tu laimi zemes virsū, pastāv pateesībā. Verdžība, kurā ees cilvēce, smagās varžas,

sāka pat saūdot jezuitus. Uz šo gadījumu attecās Frīdriks paži, stamais teiceens: „Ba man būtu jāboda kāda province, tad es to nodotu filozofu pārvaldei?”

„Filozofu kungi”, jokodams rakstīja to laiku Volters, „ne pavisam ne-izrāda veiklību un taktu. Viņi uzbrūk vienā reizē Deevam un vellam, preestereem un šīs pasaules vareneem. Bet kas stāvis par viņeem?” Tā Voltera rūpes ne-attaisnojas. Jo, mēs apgaismotājs virzēns seguva arveenu leclaku un leclaku iespaidu, atrazdamis varenu pabalstu sabēdriskā līdzjūtībā. Tēsa ir, ka, sākot no 70-tajiem gadeem, filozofiskais radikālisms eet roku rokā ar politisko un šīs sakars top jo stipraks, jo vaitak turvojas revolucijai. Filozofiskā partija šai laikā ir tik daudz sakopojuses un nostiprinajuses, hindaudz palāvīga uz sabēdrisku pabalstu, ka tā turā par iespējamu, pārnest nolecu, anu no kosmoloģiskās sfēras praktiskā dzīvē un jau metaupa vairs savus agrakos saveenibneekus, apgaismotājus — monarchus. Preesteris un tērans kļūst vienadā veidā par eeistēem jēgumeem.

Rau fakts, kas leccina par to pašu pārveetību. Parīzes unioer sitates doktori uzdeva 1773. g. preekš godalgas tematū ar viersak, stu: „Tā saucamā mūslaiiku filozofija ir veenadā veidā ^{šī laikā} maidīga deevibai un kēnīneem”. Temats sacēla daudz troksnā filozofiskā un literariskā pasaulē un izaicināja daudz nīkumus uzbrukumus no Voltera puses. — Tāda ir jaunā nokrāsa filozofiskās kustības attīstībā, kas eezīmejanya kopš Holbacha „Système de la Nature” izmakšānas. Šai grāmatā Holbachs raudzija — par izbailem veeajēem deisteem, kāds Volters — nostatit naturalismu augstak par deis, mu, ~~un~~ ^{damis} izvilka ^{iz} dabas eedvēmēm „tiklibas, cēlibas — nobilitates un labdarības” pamatus, kas sveiki no reliģijas iespaida.

Leclā intresu, nokrāsu, virzēnu dažādība tai komplice, tā, sareģģitā kustībā, kušu tā laikā gars apzīmeja ar vispārīgu epitatū „apgaismība” izcēla gaismā tādu daudzumu pētījumu pa visām zinātnes nodalām, kušu pat grūti pārredzet sāurā

apskatā. Kondiljaks piem. smeidza veselu zinātnu kursu, cēkās, totu apgaismotāju ideju garā. 627.

Kondiljaks un viņa skola.

Etienne Bonnot de Condillac (jeb l'abbé de Condilliac), pazīstā, mā abbatā de Mably brālis, piedzima 1714 jeb 1715. g. Grenoble. Dinam, vecas cilts muižniekam, bij jāpatek par garīdznieku, bet agri viņš jau nodevās filozofijai, un sevišķi Loka studijām. Kondiljaks pēdēja pēe Žana Žaka Russo, Didero, Dalambēra pulcīna, bet drīz atkāpās no šiem tamlē, ka viņa klusā daba bija pretīga šo straujūmam. Iznāca vesela rinda viņa rakstu: „Mēģinums par cilvēku zināšanu sācūmu” (Essai sur l'Origine des Connaissances humaines, 1746. g.); „Apcerejums par sistēmām” (Traité des Systemes, 1749. g.); „Jutu apcerejums” (Traité de Sensations, 1754. g.); kā pē, dežā papildinums iznāca „Apcerejums par dzīvniekiem” (Traité des Animaux, 1755. g.). Kondiljaks bija Parmas prinča, dom For, dinanda, Lui XV. dēlona, skolotājs un kā tāds sarakstīja veselu rindu mācības grāmatu, kuras atkartoja pa daļai vārdu pa vārdu viņa agrāko leclako rakstu domas, proti, „L'Art de penser” (Maksla domāt), „L'Art de raisonner” (Maksla sprecēt, apsvērt), „L'Art d'écrire” (Maksla rakstīt), „Grammaire” (Valodas mācība), „Histoire des Hommes et des Empires” (Cilvēku un valstu vēsture). Kopš 1768. g., da viņš pēgriezās atkal meerīgai zinātniskai darbībai. Tad viņš sarakstīja „Du Commerce et du Gouvernement. considérés relativement l'un à l'autre” (Par tirīdzniecību un par valsti, apskatītu attiecībā iecū ac otru, 1776. g.) un „La Logique ou les premiers Développement de l'Art de penser” (Loģika jeb pirmā attīstība doma, sānas mākslā, 1777. g.). Viņš nomira 3. augustā 1780. g. savā muižā Blū (Blux) pēe Božansi (Baugency), 65 gadus vecs tapis. Pēc viņa naves iznāca no spēcstavas mēģinums par matematisas filozofiju „La Langue des Calculs”.

Suprasdams zem filozofijas zinātni par cilvēka attiecībām

pret dabu un sevi pašu, jau Dekarts izsacīja domu, ka, ja cilvēks var būt labojama, tad līdzeklis precīš tam ir tikai medicīnā. Dekarts runāja, protams, par intelektuālu labošanu un gēn medicīnas saprata to, ko mēs tagad saucam par fizioloģiju. Lockam, ^{1704.} ~~1706.~~ ^{1705.} ~~1707.~~ ^{1706.} ~~1708.~~ ^{1707.} ~~1709.~~ ^{1708.} ~~1710.~~ ^{1709.} ~~1711.~~ ^{1710.} ~~1712.~~ ^{1711.} ~~1713.~~ ^{1712.} ~~1714.~~ ^{1713.} ~~1715.~~ ^{1714.} ~~1716.~~ ^{1715.} ~~1717.~~ ^{1716.} ~~1718.~~ ^{1717.} ~~1719.~~ ^{1718.} ~~1720.~~ ^{1719.} ~~1721.~~ ^{1720.} ~~1722.~~ ^{1721.} ~~1723.~~ ^{1722.} ~~1724.~~ ^{1723.} ~~1725.~~ ^{1724.} ~~1726.~~ ^{1725.} ~~1727.~~ ^{1726.} ~~1728.~~ ^{1727.} ~~1729.~~ ^{1728.} ~~1730.~~ ^{1729.} ~~1731.~~ ^{1730.} ~~1732.~~ ^{1731.} ~~1733.~~ ^{1732.} ~~1734.~~ ^{1733.} ~~1735.~~ ^{1734.} ~~1736.~~ ^{1735.} ~~1737.~~ ^{1736.} ~~1738.~~ ^{1737.} ~~1739.~~ ^{1738.} ~~1740.~~ ^{1739.} ~~1741.~~ ^{1740.} ~~1742.~~ ^{1741.} ~~1743.~~ ^{1742.} ~~1744.~~ ^{1743.} ~~1745.~~ ^{1744.} ~~1746.~~ ^{1745.} ~~1747.~~ ^{1746.} ~~1748.~~ ^{1747.} ~~1749.~~ ^{1748.} ~~1750.~~ ^{1749.} ~~1751.~~ ^{1750.} ~~1752.~~ ^{1751.} ~~1753.~~ ^{1752.} ~~1754.~~ ^{1753.} ~~1755.~~ ^{1754.} ~~1756.~~ ^{1755.} ~~1757.~~ ^{1756.} ~~1758.~~ ^{1757.} ~~1759.~~ ^{1758.} ~~1760.~~ ^{1759.} ~~1761.~~ ^{1760.} ~~1762.~~ ^{1761.} ~~1763.~~ ^{1762.} ~~1764.~~ ^{1763.} ~~1765.~~ ^{1764.} ~~1766.~~ ^{1765.} ~~1767.~~ ^{1766.} ~~1768.~~ ^{1767.} ~~1769.~~ ^{1768.} ~~1770.~~ ^{1769.} ~~1771.~~ ^{1770.} ~~1772.~~ ^{1771.} ~~1773.~~ ^{1772.} ~~1774.~~ ^{1773.} ~~1775.~~ ^{1774.} ~~1776.~~ ^{1775.} ~~1777.~~ ^{1776.} ~~1778.~~ ^{1777.} ~~1779.~~ ^{1778.} ~~1780.~~ ^{1779.} ~~1781.~~ ^{1780.} ~~1782.~~ ^{1781.} ~~1783.~~ ^{1782.} ~~1784.~~ ^{1783.} ~~1785.~~ ^{1784.} ~~1786.~~ ^{1785.} ~~1787.~~ ^{1786.} ~~1788.~~ ^{1787.} ~~1789.~~ ^{1788.} ~~1790.~~ ^{1789.} ~~1791.~~ ^{1790.} ~~1792.~~ ^{1791.} ~~1793.~~ ^{1792.} ~~1794.~~ ^{1793.} ~~1795.~~ ^{1794.} ~~1796.~~ ^{1795.} ~~1797.~~ ^{1796.} ~~1798.~~ ^{1797.} ~~1799.~~ ^{1798.} ~~1800.~~ ^{1799.} ~~1801.~~ ^{1800.} ~~1802.~~ ^{1801.} ~~1803.~~ ^{1802.} ~~1804.~~ ^{1803.} ~~1805.~~ ^{1804.} ~~1806.~~ ^{1805.} ~~1807.~~ ^{1806.} ~~1808.~~ ^{1807.} ~~1809.~~ ^{1808.} ~~1810.~~ ^{1809.} ~~1811.~~ ^{1810.} ~~1812.~~ ^{1811.} ~~1813.~~ ^{1812.} ~~1814.~~ ^{1813.} ~~1815.~~ ^{1814.} ~~1816.~~ ^{1815.} ~~1817.~~ ^{1816.} ~~1818.~~ ^{1817.} ~~1819.~~ ^{1818.} ~~1820.~~ ^{1819.} ~~1821.~~ ^{1820.} ~~1822.~~ ^{1821.} ~~1823.~~ ^{1822.} ~~1824.~~ ^{1823.} ~~1825.~~ ^{1824.} ~~1826.~~ ^{1825.} ~~1827.~~ ^{1826.} ~~1828.~~ ^{1827.} ~~1829.~~ ^{1828.} ~~1830.~~ ^{1829.} ~~1831.~~ ^{1830.} ~~1832.~~ ^{1831.} ~~1833.~~ ^{1832.} ~~1834.~~ ^{1833.} ~~1835.~~ ^{1834.} ~~1836.~~ ^{1835.} ~~1837.~~ ^{1836.} ~~1838.~~ ^{1837.} ~~1839.~~ ^{1838.} ~~1840.~~ ^{1839.} ~~1841.~~ ^{1840.} ~~1842.~~ ^{1841.} ~~1843.~~ ^{1842.} ~~1844.~~ ^{1843.} ~~1845.~~ ^{1844.} ~~1846.~~ ^{1845.} ~~1847.~~ ^{1846.} ~~1848.~~ ^{1847.} ~~1849.~~ ^{1848.} ~~1850.~~ ^{1849.} ~~1851.~~ ^{1850.} ~~1852.~~ ^{1851.} ~~1853.~~ ^{1852.} ~~1854.~~ ^{1853.} ~~1855.~~ ^{1854.} ~~1856.~~ ^{1855.} ~~1857.~~ ^{1856.} ~~1858.~~ ^{1857.} ~~1859.~~ ^{1858.} ~~1860.~~ ^{1859.} ~~1861.~~ ^{1860.} ~~1862.~~ ^{1861.} ~~1863.~~ ^{1862.} ~~1864.~~ ^{1863.} ~~1865.~~ ^{1864.} ~~1866.~~ ^{1865.} ~~1867.~~ ^{1866.} ~~1868.~~ ^{1867.} ~~1869.~~ ^{1868.} ~~1870.~~ ^{1869.} ~~1871.~~ ^{1870.} ~~1872.~~ ^{1871.} ~~1873.~~ ^{1872.} ~~1874.~~ ^{1873.} ~~1875.~~ ^{1874.} ~~1876.~~ ^{1875.} ~~1877.~~ ^{1876.} ~~1878.~~ ^{1877.} ~~1879.~~ ^{1878.} ~~1880.~~ ^{1879.} ~~1881.~~ ^{1880.} ~~1882.~~ ^{1881.} ~~1883.~~ ^{1882.} ~~1884.~~ ^{1883.} ~~1885.~~ ^{1884.} ~~1886.~~ ^{1885.} ~~1887.~~ ^{1886.} ~~1888.~~ ^{1887.} ~~1889.~~ ^{1888.} ~~1890.~~ ^{1889.} ~~1891.~~ ^{1890.} ~~1892.~~ ^{1891.} ~~1893.~~ ^{1892.} ~~1894.~~ ^{1893.} ~~1895.~~ ^{1894.} ~~1896.~~ ^{1895.} ~~1897.~~ ^{1896.} ~~1898.~~ ^{1897.} ~~1899.~~ ^{1898.} ~~1900.~~ ^{1899.} ~~1901.~~ ^{1900.} ~~1902.~~ ^{1901.} ~~1903.~~ ^{1902.} ~~1904.~~ ^{1903.} ~~1905.~~ ^{1904.} ~~1906.~~ ^{1905.} ~~1907.~~ ^{1906.} ~~1908.~~ ^{1907.} ~~1909.~~ ^{1908.} ~~1910.~~ ^{1909.} ~~1911.~~ ^{1910.} ~~1912.~~ ^{1911.} ~~1913.~~ ^{1912.} ~~1914.~~ ^{1913.} ~~1915.~~ ^{1914.} ~~1916.~~ ^{1915.} ~~1917.~~ ^{1916.} ~~1918.~~ ^{1917.} ~~1919.~~ ^{1918.} ~~1920.~~ ^{1919.} ~~1921.~~ ^{1920.} ~~1922.~~ ^{1921.} ~~1923.~~ ^{1922.} ~~1924.~~ ^{1923.} ~~1925.~~ ^{1924.} ~~1926.~~ ^{1925.} ~~1927.~~ ^{1926.} ~~1928.~~ ^{1927.} ~~1929.~~ ^{1928.} ~~1930.~~ ^{1929.} ~~1931.~~ ^{1930.} ~~1932.~~ ^{1931.} ~~1933.~~ ^{1932.} ~~1934.~~ ^{1933.} ~~1935.~~ ^{1934.} ~~1936.~~ ^{1935.} ~~1937.~~ ^{1936.} ~~1938.~~ ^{1937.} ~~1939.~~ ^{1938.} ~~1940.~~ ^{1939.} ~~1941.~~ ^{1940.} ~~1942.~~ ^{1941.} ~~1943.~~ ^{1942.} ~~1944.~~ ^{1943.} ~~1945.~~ ^{1944.} ~~1946.~~ ^{1945.} ~~1947.~~ ^{1946.} ~~1948.~~ ^{1947.} ~~1949.~~ ^{1948.} ~~1950.~~ ^{1949.} ~~1951.~~ ^{1950.} ~~1952.~~ ^{1951.} ~~1953.~~ ^{1952.} ~~1954.~~ ^{1953.} ~~1955.~~ ^{1954.} ~~1956.~~ ^{1955.} ~~1957.~~ ^{1956.} ~~1958.~~ ^{1957.} ~~1959.~~ ^{1958.} ~~1960.~~ ^{1959.} ~~1961.~~ ^{1960.} ~~1962.~~ ^{1961.} ~~1963.~~ ^{1962.} ~~1964.~~ ^{1963.} ~~1965.~~ ^{1964.} ~~1966.~~ ^{1965.} ~~1967.~~ ^{1966.} ~~1968.~~ ^{1967.} ~~1969.~~ ^{1968.} ~~1970.~~ ^{1969.} ~~1971.~~ ^{1970.} ~~1972.~~ ^{1971.} ~~1973.~~ ^{1972.} ~~1974.~~ ^{1973.} ~~1975.~~ ^{1974.} ~~1976.~~ ^{1975.} ~~1977.~~ ^{1976.} ~~1978.~~ ^{1977.} ~~1979.~~ ^{1978.} ~~1980.~~ ^{1979.} ~~1981.~~ ^{1980.} ~~1982.~~ ^{1981.} ~~1983.~~ ^{1982.} ~~1984.~~ ^{1983.} ~~1985.~~ ^{1984.} ~~1986.~~ ^{1985.} ~~1987.~~ ^{1986.} ~~1988.~~ ^{1987.} ~~1989.~~ ^{1988.} ~~1990.~~ ^{1989.} ~~1991.~~ ^{1990.} ~~1992.~~ ^{1991.} ~~1993.~~ ^{1992.} ~~1994.~~ ^{1993.} ~~1995.~~ ^{1994.} ~~1996.~~ ^{1995.} ~~1997.~~ ^{1996.} ~~1998.~~ ^{1997.} ~~1999.~~ ^{1998.} ~~2000.~~ ^{1999.} ~~2001.~~ ^{2000.} ~~2002.~~ ^{2001.} ~~2003.~~ ^{2002.} ~~2004.~~ ^{2003.} ~~2005.~~ ^{2004.} ~~2006.~~ ^{2005.} ~~2007.~~ ^{2006.} ~~2008.~~ ^{2007.} ~~2009.~~ ^{2008.} ~~2010.~~ ^{2009.} ~~2011.~~ ^{2010.} ~~2012.~~ ^{2011.} ~~2013.~~ ^{2012.} ~~2014.~~ ^{2013.} ~~2015.~~ ^{2014.} ~~2016.~~ ^{2015.} ~~2017.~~ ^{2016.} ~~2018.~~ ^{2017.} ~~2019.~~ ^{2018.} ~~2020.~~ ^{2019.} ~~2021.~~ ^{2020.} ~~2022.~~ ^{2021.} ~~2023.~~ ^{2022.} ~~2024.~~ ^{2023.} ~~2025.~~ ^{2024.} ~~2026.~~ ^{2025.} ~~2027.~~ ^{2026.} ~~2028.~~ ^{2027.} ~~2029.~~ ^{2028.} ~~2030.~~ ^{2029.} ~~2031.~~ ^{2030.} ~~2032.~~ ^{2031.} ~~2033.~~ ^{2032.} ~~2034.~~ ^{2033.} ~~2035.~~ ^{2034.} ~~2036.~~ ^{2035.} ~~2037.~~ ^{2036.} ~~2038.~~ ^{2037.} ~~2039.~~ ^{2038.} ~~2040.~~ ^{2039.} ~~2041.~~ ^{2040.} ~~2042.~~ ^{2041.} ~~2043.~~ ^{2042.} ~~2044.~~ ^{2043.} ~~2045.~~ ^{2044.} ~~2046.~~ ^{2045.} ~~2047.~~ ^{2046.} ~~2048.~~ ^{2047.} ~~2049.~~ ^{2048.} ~~2050.~~ ^{2049.} ~~2051.~~ ^{2050.} ~~2052.~~ ^{2051.} ~~2053.~~ ^{2052.} ~~2054.~~ ^{2053.} ~~2055.~~ ^{2054.} ~~2056.~~ ^{2055.} ~~2057.~~ ^{2056.} ~~2058.~~ ^{2057.} ~~2059.~~ ^{2058.} ~~2060.~~ ^{2059.} ~~2061.~~ ^{2060.} ~~2062.~~ ^{2061.} ~~2063.~~ ^{2062.} ~~2064.~~ ^{2063.} ~~2065.~~ ^{2064.} ~~2066.~~ ^{2065.} ~~2067.~~ ^{2066.} ~~2068.~~ ^{2067.} ~~2069.~~ ^{2068.} ~~2070.~~ ^{2069.} ~~2071.~~ ^{2070.} ~~2072.~~ ^{2071.} ~~2073.~~ ^{2072.} ~~2074.~~ ^{2073.} ~~2075.~~ ^{2074.} ~~2076.~~ ^{2075.} ~~2077.~~ ^{2076.} ~~2078.~~ ^{2077.} ~~2079.~~ ^{2078.} ~~2080.~~ ^{2079.} ~~2081.~~ ^{2080.} ~~2082.~~ ^{2081.} ~~2083.~~ ^{2082.} ~~2084.~~ ^{2083.} ~~2085.~~ ^{2084.} ~~2086.~~ ^{2085.} ~~2087.~~ ^{2086.} ~~2088.~~ ^{2087.} ~~2089.~~ ^{2088.} ~~2090.~~ ^{2089.} ~~2091.~~ ^{2090.} ~~2092.~~ ^{2091.} ~~2093.~~ ^{2092.} ~~2094.~~ ^{2093.} ~~2095.~~ ^{2094.} ~~2096.~~ ^{2095.} ~~2097.~~ ^{2096.} ~~2098.~~ ^{2097.} ~~2099.~~ ^{2098.} ~~2100.~~ ^{2099.} ~~2101.~~ ^{2100.} ~~2102.~~ ^{2101.} ~~2103.~~ ^{2102.} ~~2104.~~ ^{2103.} ~~2105.~~ ^{2104.} ~~2106.~~ ^{2105.} ~~2107.~~ ^{2106.} ~~2108.~~ ^{2107.} ~~2109.~~ ^{2108.} ~~2110.~~ ^{2109.} ~~2111.~~ ^{2110.} ~~2112.~~ ^{2111.} ~~2113.~~ ^{2112.} ~~2114.~~ ^{2113.} ~~2115.~~ ^{2114.} ~~2116.~~ ^{2115.} ~~2117.~~ ^{2116.} ~~2118.~~ ^{2117.} ~~2119.~~ ^{2118.} ~~2120.~~ ^{2119.} ~~2121.~~ ^{2120.} ~~2122.~~ ^{2121.} ~~2123.~~ ^{2122.} ~~2124.~~ ^{2123.} ~~2125.~~ ^{2124.} ~~2126.~~ ^{2125.} ~~2127.~~ ^{2126.} ~~2128.~~ ^{2127.} ~~2129.~~ ^{2128.} ~~2130.~~ ^{2129.} ~~2131.~~ ^{2130.} ~~2132.~~ ^{2131.} ~~2133.~~ ^{2132.} ~~2134.~~ ^{2133.} ~~2135.~~ ^{2134.} ~~2136.~~ ^{2135.} ~~2137.~~ ^{2136.} ~~2138.~~ ^{2137.} ~~2139.~~ ^{2138.} ~~2140.~~ ^{2139.} ~~2141.~~ ^{2140.} ~~2142.~~ ^{2141.} ~~2143.~~ ^{2142.} ~~2144.~~ ^{2143.} ~~2145.~~ ^{2144.} ~~2146.~~ ^{2145.} ~~2147.~~ ^{2146.} ~~2148.~~ ^{2147.} ~~2149.~~ ^{2148.} ~~2150.~~ ^{2149.} ~~2151.~~ ^{2150.} ~~2152.~~ ^{2151.} ~~2153.~~ ^{2152.} ~~2154.~~ ^{2153.} ~~2155.~~ ^{2154.} ~~2156.~~ ^{2155.} ~~2157.~~ ^{2156.} ~~2158.~~ ^{2157.} ~~2159.~~ ^{2158.} ~~2160.~~ ^{2159.} ~~2161.~~ ^{2160.} ~~2162.~~ ^{2161.} ~~2163.~~ ^{2162.} ~~2164.~~ ^{2163.} ~~2165.~~ ^{2164.} ~~2166.~~ ^{2165.} ~~2167.~~ ^{2166.} ~~2168.~~ ^{2167.} ~~2169.~~ ^{2168.} ~~2170.~~ ^{2169.} ~~2171.~~ ^{2170.} ~~2172.~~ ^{2171.} ~~2173.~~ ^{2172.} ~~2174.~~ ^{2173.} ~~2175.~~ ^{2174.} ~~2176.~~ ^{2175.} ~~2177.~~ ^{2176.} ~~2178.~~ ^{2177.} ~~2179.~~ ^{2178.} ~~2180.~~ ^{2179.} ~~2181.~~ ^{2180.} ~~2182.~~ ^{2181.} ~~2183.~~ ^{2182.} ~~2184.~~ ^{2183.} ~~2185.~~ ^{2184.} ~~2186.~~ ^{2185.} ~~2187.~~ ^{2186.} ~~2188.~~ ^{2187.} ~~2189.~~ ^{2188.} ~~2190.~~ ^{2189.} ~~2191.~~ ^{2190.} ~~2192.~~ ^{2191.} ~~2193.~~ ^{2192.} ~~2194.~~ ^{2193.} ~~2195.~~ ^{2194.} ~~2196.~~ ^{2195.} ~~2197.~~ ^{2196.} ~~2198.~~ ^{2197.} ~~2199.~~ ^{2198.} ~~2200.~~ ^{2199.} ~~2201.~~ ^{2200.} ~~2202.~~ ^{2201.} ~~2203.~~ ^{2202.} ~~2204.~~ ^{2203.} ~~2205.~~ ^{2204.} ~~2206.~~ ^{2205.} ~~2207.~~ ^{2206.} ~~2208.~~ ^{2207.} ~~2209.~~ ^{2208.} ~~2210.~~ ^{2209.} ~~2211.~~ ^{2210.} ~~2212.~~ ^{2211.} ~~2213.~~ ^{2212.} ~~2214.~~ ^{2213.} ~~2215.~~ ^{2214.} ~~2216.~~ ^{2215.} ~~2217.~~ ^{2216.} ~~2218.~~ ^{2217.} ~~2219.~~ ^{2218.} ~~2220.~~ ^{2219.} ~~2221.~~ ^{2220.} ~~2222.~~ ^{2221.} ~~2223.~~ ^{2222.} ~~2224.~~ ^{2223.} ~~2225.~~ ^{2224.} ~~2226.~~ ^{2225.} ~~2227.~~ ^{2226.} ~~2228.~~ ^{2227.} ~~2229.~~ ^{2228.} ~~2230.~~ ^{2229.} ~~2231.~~ ^{2230.} ~~2232.~~ ^{2231.} ~~2233.~~ ^{2232.} ~~2234.~~ ^{2233.} ~~2235.~~ ^{2234.} ~~2236.~~ ^{2235.} ~~2237.~~ ^{2236.} ~~2238.~~ ^{2237.} ~~2239.~~ ^{2238.} ~~2240.~~ ^{2239.} ~~2241.~~ ^{2240.} ~~2242.~~ ^{2241.} ~~2243.~~ ^{2242.} ~~2244.~~ ^{2243.} ~~2245.~~ ^{2244.} ~~2246.~~ ^{2245.} ~~2247.~~ ^{2246.} ~~2248.~~ ^{2247.} ~~2249.~~ ^{2248.} ~~2250.~~ ^{2249.} ~~2251.~~ ^{2250.} ~~2252.~~ ^{2251.} ~~2253.~~ ^{2252.} ~~2254.~~ ^{2253.} ~~2255.~~ ^{2254.} ~~2256.~~ ^{2255.} ~~2257.~~ ^{2256.} ~~2258.~~ ^{2257.} ~~2259.~~ ^{2258.} ~~2260.~~ ^{2259.} ~~2261.~~ ^{2260.} ~~2262.~~ ^{2261.} ~~2263.~~ ^{2262.} ~~2264.~~ ^{2263.} ~~2265.~~ ^{2264.} ~~2266.~~ ^{2265.} ~~2267.~~ ^{2266.} ~~2268.~~ ^{2267.} ~~2269.~~ ^{2268.} ~~2270.~~ ^{2269.} ~~2271.~~ ^{2270.} ~~2272.~~ ^{2271.} ~~2273.~~ ^{2272.} ~~2274.~~ ^{2273.} ~~2275.~~ ^{2274.} ~~2276.~~ ^{2275.} ~~2277.~~ ^{2276.} ~~2278.~~ ^{2277.} ~~2279.~~ ^{2278.} ~~2280.~~ ^{2279.} ~~2281.~~ ^{2280.} ~~2282.~~ ^{2281.} ~~2283.~~ ^{2282.} ~~2284.~~ ^{2283.} ~~2285.~~ ^{2284.} ~~2286.~~ ^{2285.} ~~2287.~~ ^{2286.} ~~2288.~~ ^{2287.} ~~2289.~~ ^{2288.} ~~2290.~~ ^{2289.} ~~2291.~~ ^{2290.} ~~2292.~~ ^{2291.} ~~2293.~~ ^{2292.} ~~2294.~~ ^{2293.} ~~2295.~~ ^{2294.} ~~2296.~~ ^{2295.} ~~2297.~~ ^{2296.} ~~2298.~~ ^{2297.} ~~2299.~~ ^{2298.} ~~2300.~~ ^{2299.} ~~2301.~~ ^{2300.} ~~2302.~~ ^{2301.} ~~2303.~~ ^{2302.} ~~2304.~~ ^{2303.} ~~2305.~~ ^{2304.} ~~2306.~~ ^{2305.} ~~2307.~~ ^{2306.} ~~2308.~~ ^{2307.} ~~2309.~~ ^{2308.} ~~2310.~~ ^{2309.} ~~2311.~~ ^{2310.} ~~2312.~~ ^{2311.} ~~2313.~~ ^{2312.} ~~2314.~~ ^{2313.} ~~2315.~~ ^{2314.} ~~2316.~~ ^{2315.}

Vina raksti, līdzīgi Dekarta rakstiem XVII. gadsimtenī, dor par fi-
lozofisku izteiksmi tam pašam virzienam, kurš izsauca vina lai,
ka literatūru. Līdzīgi Volteram viņš izvairas no galejoam molecu,
oneem, nespredikodams ne ateismu, ne materialismu. Viņš apro,
bežojas ar tam, ka atvasina visas mūsu idejas no jūtām, gar kurām
strādā prāts, vinas tīrīdams, salīdzinādams, abstrahēdams, veenkā,
šodams, vispārinādams un galu galā izvilkdams iz tām bežgalīgu
rindu stingru gaisū spreedumu, apovērumu. Viņa metode izpauž
veenā un tai pašā laikā ir stiprās, ir vajās XVIII. gadsimtena doma,
sāmas puses, tā veemīgi modevusās jeb nodotās analīzei. Kondiljaka
memāca, novērot faktus, šo katras zinātnes pamatu, un ne-aizra,
da uz kontroles metodes un šo izskaidrojumeem. Viņš operē,
rīkojas tīkai gar idejām veen, kādas tās nebutu un kādā ceļā tās
ari ne ekklūta cilveka prātā. Visu ta laisca domatāju vispārigais
trūkums pastāv seviski tas, ka viņi nepoeteekoši nostatīja savu
spreedumu pamata principus, ne eeveroja, nicināja, slikti noveroja
faktus, pastāvīgi preņemdami, ka teešāmība atbilst viņu idejām.
Bet par tam tee bija nesalīdzināmi argumentatori.

Kondiljaka stiprā puse pastāv ta prašanā apspreest, pār,
domat. Tas ir par visām lietām loģisks. Tas māca mūs par arigo
pasauli sastātīt gaišas precīzas un zīstematiskas idejas. Tas spēž
mūs sekot ideju dabīgai izceļšanai (genesis), viņu arigo zīmju pa,
valēlai attīstībai, aizrādīdams mūs uz valodu, kā brīnīškīgu
analīzes ecroci, kas atveeglina arveenu vairak un vairak gara
darbu ar savem abstrakteem terminem, kurās sakrātas ideju
kollekcijas, un ar savu mechanismu, kurā izpaužas atteeību
rindas. Gara operācijas ir alģebra, seucā par burteem dor vārde
spreedumi ir alģebraiskas līdzības, bet iztaisošee termini ir
abstrakti, ideali preekšmeti. Nekur nevar labaki ceraudzīt, kā
pēc Kondiljaka, kā mēdēl XVII. gadsimtenī franču gars izdzen
no savas domāšanas katru kontretu realību, lietīškību un

1) Je es tik īsi saņēmu veenu no Jena lapu pusēm. Sal. Jaine,
Les Philosophes classiques du XIX-e siècle, Chap. I. — Ir. arī G. Lanson,
na franču literatūras vēsturē.

630. tā tad arī visas dzīvies formas, kas parādās par maksas materiālu, — un kamdēļ. Dzeja vareja tad būt tikai par garīgu rotu, kas, ko regulēja zināmā pēnēmti likumi.

Kondiljaks ir viens no neparasti laimīgās izvēles zinātniskai un sabiedriskai kustībai starp jaunajiem darbiniekiem, kuri pēdējam tai sevišķu spožumu, cenšamies kopot spēkus pēcēš vispārīgā darbā. Visi viņi ir lelu cerību pilni un ne reti saistīti caur ceošū draudzību. Pēc pēcēšu takšās jaunības šee draugi gandrīz veenā laikā uzstājas uz ista ceļa. Didro eegūst milzīgu nozīmi caur Enciklopedijā, Russo caur spidošām un paradoksām disertacijām, Dalamberts caur matematiskeem darbeem, kas viņam agri atvēra akademijas durvis. Kondiljaks caur Apeerejumu par jūtām. Šeem jauneem laudim pēeslējis arī to domu beedri, daudzejadā zinā vecās pa-audzes pēcēš stāvji.

La Mettrie. Šai skolai pēedereja La Mettrie's, kuru mēs jau sasta- pam pēe Voltera, pa šī uzturēšanās laiku pēe Fridrika Leela. La Mettrie pēedzima 25. decembrē 1709. g. eeks S. Malo, mācījās Reimsē, bet vēlāk studeja Leidenē zem Buchave's ^(Boerhaave) vadības medicīnu. Šis doktors un filozofs, Buchava māceklis, rakstīja sākumā satīras par franču ārsteeem; pamudināts, kā pats atzistās, galvenām kar- tām no Didro „Filozofiskām domām (Pensées philosophiques), La Mettrie's sarakstīja „Dvēseles dabīgo vēsturi“ (Histoire naturelle de l'âme, 1745), noverojumu rezultātu pēe sevis pašā pa ilgas slimī- bas laiku. Par šo grāmatu viņu izslēdza no franču doktoru fa- kultātes un viņš bija spēests doties uz Hollandi, — kur sarakstī- ja otru darbu „Cilvēks-mašīna“ (L'Homme Machine, 1746), par ko viņu izdzina arī no Hollāndes. Viņš aizdevās uz Prūsiju, kur Fri- rikis Leelajs viņu sev tuvināja, eeceldams šo eksmedīci par savu pēcēšlasītāju un akademijas locekli. Berlinē La Mettrie sarakstīja „Doktora Mackiavella politiku“ — asu uzbrukumu dok- teroom; „Cilvēks-stāds“ (L'Homme Plante), „Par dzīvnieku izcelša- nos“ (Reflexion sur l'Origine des Animaux), „Metafiziska Venēra

jeb dvēseles avots" (Venus metafiziska), „Marsla baudīt" (L. art de jouir), „Apcerejums par Seneka laimīgu dzīvi ar Antiseneku jeb runa par laimi" (Traité de la Vie heureuse de Sénèque avec l'Antiséneque ou Discours sur le Bonheur), „Epikura sistēma" (Système d'Épicure) un „Sistēmu iss uzmetums" (Abregé des Systèmes).
 Visi šee raksti ignāca zem vispārīga nosaukuma „Filozofiski darbi" (Oeuvres philosophiques, Londonā, Berlinē, 1751. g. un Amsterdāmā, 1764. g.). Tāu šo rakstu nosaukumi apzinē viņu raksturu.

Enceiklopedistu pulcinām pēdereja arī: Sen. Lambers, Fridrihīšs Melkiors Grimms un La Harps.

Francois Marquis Saint Lambert (1716-1803) ir pazīstams kā dzejnieks caur savu aprakstošo dzejojumu „Gadskartas" (Les saisons). Tādas īpiras aprakstamu dzeju mēs sastopam arī pēc citām tautām. Pirmais, kas pēc šāda preekšmeta ķēces, saceredams „The Seasons", ir angļu dzejnieks Džems Tomsons (1700-1748), kamam seko leišu dzejnieks Kristjonaš Donalicijs (Donalētijs, 1714-1780) ar savu „Me-tas" un vācu dzejnieks Ēvalds Kleists (1715-1759) ar savu „Pava-sari" (Der Frühling) un pēdīgi Sen. Lamberts ar savām „Gadskār-tām". Šis pats markīzs Sen. Lamberts ir arī pazīstams, kā filozofs-eseists, caur savu „Vispārīgo katēzismu" (Catéchisme universel).

Fr. M. Grimms cēlecs iz Regensburgas (1723-1807), bijis savos pirmos mēģinumos Gottšēda pēkritejs, tapa Parizē par slavenā espaidīgā organa „Literariskās korrespondences" izdeveju, kas, būdama dabujama pēc viscem franču garu pēsavinājušāmees galmeem, vilka uz tā laika franču literatūras principu pusi valdošās personas un muižneecību, modinādams šajos intresi pēkēs viņas pēkēštāvjiem. Pēdīgi

La Harps (La Harpe, 1729-1803) bij esists, kritiķis, akade-misku slavas runu autors Dalambēra maceklis un Didro pa-kaldaris savā melodramā „Melanija".

Naiwā franču dzeja apgaismības Laišmetā.
 Ja, vispār sakot, franču literatūra filozofiskajā jeb apgaismi, kas gadsimtenē atšķiras caur nolēdzeju raksturu tā, ka pat

632. Dzejiskāem ražojumēem bij japadodās tendenciozēem mērķem
tad tomēr tēem blakus plānika, naivā dzeja, jebšu gan, tēsa,
ta izbaudīja pēe sevis Lui XV. frivolās epochas gara eespaidu.

Marivō (Marivaud, 1688 - 1765) šē minams vispirms. Tas sa-
cerejis tiklības steeptas komedijas, kā: „Nejaušības rotālā”, „Pār-
baudījums”, „Nepateesi atzinumi”, „Testamentē”, kurām bija deez,
gan sekmes uz skatuves. Pretoji Moljeram, kurš izsmēja sava
laika sabēdribas leelos trūkumus un netikumus, rādīdamus tos
leelās, asās vilcēnās, Marivō atklāj laužu sīkos trūkumus un
vājības, kā: eemīlejušos patmīli, koketību - patikas kaiti, eemī-
lejušos kautrību n. t. p. Marivō var turet par to salonu vod,
vēlu, dzeesmu lugu, uzsāceju jeb tēvu, kuras zem nosaukuma
„proverbes” (sacamvardi)¹⁾ bija Francijā leelā modē 30.-40. gādās
un caur kurām sevišķi slavens kļuva Alfreds, Mūsē (de Musset
1810-1857). Marivō, kā jau šādu salongabalu ražotāja valoda at-
šķīris caur pāraku samākslotību un sasmalcinatību, dabudama
visai raksturisku palānu le marivaudage. Marivō komediju
tonis ir allaž veens un tas pats. Uz mīlestības pārsteigumēem
un pārpratumēem dibinātā preekšmeta veemulība atbilst ap-
stradajuma monotonijai, visus ir vairak sarunu, nekā drama,
tisku kustību, vairak aspratīgu izteicēem, nekā faktu. Vislaba
kā no Marivō komēdijām ir „Testamentē” (Les Legs), kura līdz
šim noturojusēs uz skatuves.

Marivō ir arī ^{sacerejis} romānu „Mariana” un „Vīzdeguns iz zem,

neceem”. Sākumā viņa ražojumi atrada preekšānu, pēe tos at-

zina par tik garlaicigēem, ka no autora varda iztaisija tā

kā tādu terminu „marivaudage”, ko leetoja kā garlaicīgas, tuk-

šās plāpības, muldības sinonīmu.

Aleksis Piron (Piron, 1689 - 1773) ir satirisks rakstnēeks, kurš
sacerejis aspratīgas epigramas, dzeesmeles un humoristiskus stā-
stus vārsnās, tika preekskaitīts klasiskēem autorēem galvenām

¹⁾ Te topam atgādināti pēe Zbervelta ar tā sacamvārde lūdžorām lat,
veesū literaturā.

Favars (Favart), Sedens (Sedaine), Kollé (Colle) u.c. strādāja operas un veegļās komedijas laukā. Augstāci par šēem stāveja:

Prevo d'ēnzils iz ēdēna (Hesdin) Artoā (Artois; Prevo d'ēnzils, 1697-1763. g.) - deceņeckis, benediktineectis, zaldats, abats un rakst. neekis, pirmā franču tiklibas žurnala „Par un pret” (Pour et contre) izdēvejs, rakstija romānus pēe angļu paraņgeem (starp citu „Klove, landa, Kromvela ārlaulības dēla vēsture”); bet seviški svarigs ir viņa meistāriskais raņojums, raksturiski-francuziskais romāns „Kavaleera de Grijē un Manon Lesko vēsture”, kurā atšķiņās, pēe visas savas galejas frivolības un jo veegļprātīgā dzīves uņska, ta, caur siltu jutu un kaislības bagātību un tēlojuma dabisku, mu.

Žanis Baptists Luis Grese (Jean Baptiste Louis Gresset, 1709-1777), bijis ježuitu mācekļis, smolai smējās pēeak par mūkneecību kā jaunās, jocīgās poēmas „Vert-vert' autors”, tajā aprakstidams seveešu klosterē uzāudzīnāta papugaila traņģisko likteni, kā arī pēe pēeekš tā laikā raksturiskās komedijas „Žauns cilveks” (Le Méchant) sarakstītājs.

Faunakā Krebiljona (Crebillon, 1707-1777) pavēdigōs, palaid, niņōs stāstōs un romanōs, starp kurēem ceveroņamāceē ir „Sofa” un „Sirds un prāta sekmes”; mēeskārīgā abala Grekura (Grécourt) erotiski-komiskōs stāstōs; Retifa de la Bretona (Rétif de la Bretonne, 1734-1805. g.) - franču dzeja noņrima arveeņā dzila, ki bezdvēselīgā, veciskā skabrezībā, jēstribā. Višlabākā un pēe tam višnekaunīgākā šai zīnā grāmata iņnāca ēsi pēeekš revolucijas. Luvē de Kuvrē (Louvet de Couvret, 1760-1797. g.) „Kavaleera Tōblasa dekas” bija vecās franču sabēdribas pēdeņais vārds, parādidamās vel reiz par šīs sabēdribas višu spidošo vertību atspulgu, bet pēe tam arī par tās nenoveršāmu, neat, turāmu sa-irumu.

Žanis Pēters Klāris de Florianis (Jean Pierre Claris de Florian,

634. 1755-1794), stādāmcēs Lafontena pēdās, palika par fabulistu Javā
jaukajā idillē, „Estella” viņš atdzīvināja mirstošo pastorali jeb
ganu dzeju un bez tam sarakstīja tiklības romānus, „Vilummu Tell
” „Numa Pompilius” u.c.

XVIII. gadsimtena franču drama.

Pēc leclajiem XVII. gadsimtena traģiķiem, Korneļa un Rasīna,
franču traģēdija redzami grimst. Sekošajiem traģiķiem trūkst
dramatisksas cēdvēsmes un tee spēj tik novest Korneļa un Rasīna
māneceru līdz galejām robežām. Tas pats notiek ar franču komēdi-
ju. Pēc Moljēra tā arī sevišķi neattīstās.

I. Traģēdija. XVIII. gadsimtenā zom zespaida, cinocees vecam ar jau,
nu jeb jaunam ar vecu, franču traģēdija pēnēm tendenciosu
raksturu: autori tikdandz nedoma par savu ražojumu māksl,
necēibu, cik par tam, ka pēclādētu savas traģēdijas ar arditu,
ju, tā saucamu un sauktu „apgaismotāju” ideju stipru lādīnu
tādu ideju, kurās allaž ar gavilem sanēma publikas vaitums. Tādas
ir Voltera traģēdijas, kā: „Ņdīps”, „Mahomets” u. t. l., kurās viņš
runā par despotismu, mānticību, reliģiozu fanatismu, dzēd
himnus brīvībai un tolerāncei u. t. p. Revolūcijas laikmetā
traģēdijas pēnēm agresīvu, uzbruceju ^{raksturu.} Tacer lūgas Voltera „Duda”
veidā, kurās dod cemeslu paterram pēc katra liberala teiktu,
ma kleegt: Vive la liberte! (Lai dzīvo brīvība!) – jeb uzved lū-
gas no tāda veida kā: „Dūsi, Fānis Bezzemneeks” jeb Fāzēpa
Fēnē “Karlis IX.”, kur top pēnaglots, nodots kaunam kēnīna
varas despotisms un garidzniecības fanatismus.

II. Komēdija. Pārcēsīm tagad pēc franču komēdijas, kāda tā
ir pēc leclā, gēniala komika Moljēra. Visēverojamāce no Mol-
jēra pēnācejiem XVII. g. simtenā un XVIII. g. sākumā bija Fānis
Fransoa Renjars un Renē Lesažs. Pirmāis no šēem raudzija
savos divi vislabākos ražojumos: „Le jouen” (Spēletājs) un „Le
1) Joseph Chénier (1764 - 1811).

Distrain (Apjukušais, neuzmanīgais) radīt raksturu komediju, 635.
tak ta īsti neizdevās; otrs atstāja divi komedijas: „Krispons,
sava kunga sāncensis” jeb „Sulainis-sāncensis” un „Tūrkarē”, ku-
rās izveda uz skatuvi divi jaunos tipus: sulaini, kas vēlas
spēlēt kunga lomu, izmantot, pērsavināties sava kunga līgavas
pūru pēc tam, kad to apprecējis, un Pavaldonības epohas finansu
dalībnieks, kurš, maskodamies ar sabiedriska labuma masku, pēc
krāpji un izmanto visus tīkmēt, līdz viņa pašā sulainis, Fron-
tens, izputina viņu pašu. Neskatot uz tam, ka Tūrkarē dēvē par
finansu pasaules Tartūfu, Lesaža lugu nevar ^{tur} saukt par rakstu-
ru komediju. Daudz vairāk peln šo nosaukumu Filipa Netisko
Detuša komedijas, kuru virsraksti paši jau, kā: „L'Ambitieux”
(Godkārigais), „Glorieux” (Klūrigais), „Le Dissipateur” (Izkārdējs) rāda,
ka mums šē darīšana ar vispārīgu tipu Moljera „Mizantropā”,
„Skopā”, „Don Žuana” veidā. Vācu kritiķis Lesings savā „Hambur-
gas dramaturģijā” pārak cildina — pēc N. F. Storoženko domām —
Detuša nozīmi, apgalvodams, ka Detušs savās komedijās mums
devis daudz dailāka un augstāka komisma paraugus, nekā tas
ir, kādu atrodam pēc Moljera. Bet tas nav taisnība. Galvenais,
kas nav pēc Detuša, ir komiskais spēks, jautriba un Moljera
māksla, radīt dzīvus raksturus, kurās tipiskais saplūstu ar
individualo, lūk, kamdēļ Volteram bija pilna tiesība no De-
tuša sacīt, ka no visiem komiskiem rakstniekiem tas ir vis,
mazāk komisks (le moins comique).

Runājot par XVIII. gadsimta franču komediju, nevaram
pa-cet garām ar klusu ceļšanu Marivōm, kurš rāda savās kome-
dijās laužu mazos tūkumus un vajības, kā: ceemīlejušos pat-
mīli, patikas kāri, ceemīlejušos kautribu u. t. pr. un savas ^{visai} māks-
lotās un sasmalcinātās valodas dēļ dabūjis jo raksturisku
palamu le marivaudage. Bet par viņu mēs jau runājuši pie
naivas franču dzejas preekšstāvjiem apgaismības periodā.

III. Dramas reforma. Vel mums jāatgādina kāds vitzeens, kuru

636. peemēma XVIII. gadsimtena franču komedija galvenam kartam
zem angļu buržoazijas traģedijas un Ričardsona romanu ce-
spaida, ta ir tā sauktā asaru komedija (Comédie larmoyante),
kuņas galvenais preekšstāvis bija Nivelis de la Josē (Nivelle de
la Chaussée). Visslavēnākajā no savām komedijām – „Modes
ispredumā” (Le Préjugé à la mode) autors karsti cestājas par lau-
libas kartu, kuņa bija pilnīgi satricināta no Pārvaldonības lau-
žu aizspredumeem, pēc kurēem būt labam vīram jeb uztica-
mai secvai tureja par kautko vulgeru, zemu un pilsonisku.
Pēc Nivelis de la Josē par buržoazijas dramās jeb „asaru komē-
dijas” galveno preekšstāvi bija slavēnais enciklopedists Dēni
Didrō's. Franču dramās reformas vispārīga nozīme No Josē
un Didrō izvestās franču dramās izvestās reformas vispārī-
gā nozīme pastāv ceks tam, ka viņi ^{ne}ceveda nopeetrnās dra-
mās augstas personas, bet veenkāršus mirstigos, par kurēem
agrak tik smējās un pēspeeda skatitajos, cēkustinatees, uz-
traucēes par to cilvēku likteni, nelaimi, par kurēem agrak
tik smējās jeb par kurēem pavisam neintresejās. Tādā veidā
notika dramās demokratizācija. Lai dramās demokratizā-
cijai stipri simpatizēja XVIII. gadsimtena beigū vislabākais
dramaturgs Karons, ar peemēntu vardu Bomaršē (Pierre Auguste
Caron, saukts Beaumarchais, 1732–1799), kas pats bija, kā Pari-
zes pulksteņtaisitāja dēls, ceļees no vidus kartas. Caur galma
vēlibu un sabēdrisku jeb apcešanās talantu nācis sabēdrībā, ce-
pārdošū, uzņēmumeem un apgādeeneem nācis pēc bagatības, pēc
tam franču valsts-stāvokļa vistrakākās kolektīvās plaucdamis,
tās bez žēlastības apkarodams kā žurnālists, pamfletists, memoaru
rakstocēks ^{tas} uzsāka kā dramu saceretājs ar žēlsirds gabaleem „Euzē-
nija” un „Lionas tirgonis”, bet attīstīja īstēni savu ceelo talantu
tik komēdijās „Sevillas barždinis” un „Figaro kāzas”, kas viņu pa-
ceļa par visģemialāko franču joku lugu saceretāju pēc Moljēra.
Droši, asi polemiskās, pret valdošām kartām un aizspredumeem,

asprātīgas un košas pēc laika gara, viņas tomēr turejās dze, jas cetverumā un robežās caur dzīves siltu originellu veidu pilnīgu no-apalojumu, situaciju-skatu spirtumu un kopi, gas noskaņas visspidošāko jautribu.

Zana Zana Russo rakstās sludinātā mācība ceguva arveenu vairak un vairak nozīmi un no otras puses jau pedeje Didro ražojumi un skola atšķirās caur rezolūti revolucionāru virzē, nu. Bet revolūcija jau pirms sava istā sākuma atrada sev klā, ju izpauzumū dažū ta laika literatūras izcilu preekstārvju ra, žojumās, pašā pirmajā vestā Bomarsē un Mirabó rakstās. Par Bomarsē jau eminējames. Nu vel tik kadi vardi par Mirabó (Henri Riquetti grafo Mirabeau iz E (Aix) Provansē, 1749-1791). Pēc vētrāinas, kaislibu pilnas un saraustītas jaunības tas iz, rādās par veenu no visu varenākajem preekšcīnitajem un vēlāk par visspēcīgāko un nekad nepārspētu revolūcijas runa, taju. Arī kā rakstneeks viņš apleccināja sava gara spēku un varu uz visdažādākem laukiem. Savā jaunības rakstā, Mans atgriezums” viņš ir frivols un cynisks, pezdzīvotās, Vēstulēs Lozijai” pilns dzīļu kaislibu un dzejiska līdzēna, daudzējās ceļojumu vēstulēs, politiskās un socialās skrejosās rakstās viņš apraro ar asprātību, garu un verdošu rūgtumu vecās val, dības (ancien régime) šausmīgos apstākļus. „Salmus un lupa” tus un piki viņš nēma visur, uguni deva no sava pašā spējas”, saka Karleils (Carlyle) savā „Franču revolūcijā”.